DIN PERIODICE 1870

O SCRIERE CRITICĂ

Se publică în ,,Albina", V, nr. 3, 7/19 ianuarie 1870, p. 2 — 3, nr. 4, 9/21 ianuarie 1870, p. 3 — 4. Semnat: M. Eminescu. Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Diverse,* Iaşi, Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga, [1895], p. 76 — 87.

Există mărturii care ne îndreptăţesc să susţinem că acest articol, cu care Eminescu îşi inaugurează activitatea ziaristică, este un răspuns în numele studenţimii române din Viena, la atacurile lui D. Petrino împotriva lui Aron Pumnul, cunoscutul profesor de limba şi literatura română [1]. Broşura lui D. Petrino, *Puţine cuvinte despre coruperea limbei române din Bucovina* [3], pe care o critică poetul, se tipăreşte înainte de noiembrie 1869 şi ea face o impresie profundă asupra studenţimii române din capitala Imperiului austro-ungar. Mulţi studenţi urmează cursurile lui Aron Pumnul şi se bucură de sprijinul şi îndrumarea sa. Aron Pumnul se face cunoscut şi prin participarea la revoluţia din 1848 şi prin activitatea desfăşurată după această dată pe tărîmul luptei naţionale.

Studenţii români din Viena sînt surprinşi de schimbarea atitudinii lui D. Petrino faţă de Aron Pumnul şi de modul cum înţelegea să critice sistemul său filologic. Numai cu cîteva luni mai înainte, D. Petrino compune un *Prolog* [3], pe care îl rosteşte la concertul dat în folosul Fundaţiunii pumnulene [4], în care îl numeşte pe Aron Pumnul ,,filolog distins" şi luptător politic cu merite ,,demne de stima şi admiraţia fiecărui român". După aprecieri de această natură, D. Petrino trece în cealaltă extremă şi în *Puţine cuvinte* ••• îl denunţă pe Aron Pumnul ca o primejdie naţională.

Societatea literarie-sociale ,,România" a studenţilor români din Viena, din care făcea parte şi Eminescu, ţine şedinţă în 9 noiembrie 1869 şi condamnă broşura lui D. Petrino pe care o califică ,,deşărtăciune" (56, p. 48). Studenţii hotărăsc să-i trimită lui I. G. Sbiera, succesorul lui Aron Pumnul la catedra de limba şi literatura română şi continuatorul ideilor predecesorului său, o „adresă de aderenţă" şi-l proclamă, demonstrativ, membru de onoare al societăţii. Este posibil ca adresa să fi fost întocmită de Eminescu, care face acest oficiu, cum vom vedea şi în alte împrejurări. La şedinţa din 9 noiembrie 1869 se ia hotărîrea să i se răspundă lui D. Petrino şi în presă. Eminescu era cel mai indicat să facă acest lucru şi nu ar fi exclus ca şi propunerea să fi venit din partea sa.

Există mărturii care arată, pe de altă parte, că nici publicarea articolului lui Eminescu în ,,Albina" nu este întîmplătoare. Ziarul este întemeiat de fraţii Mocioni, în 27 martie 1866 şi apare la Viena pînă în 16 iulie 1869, cînd se mută la Budapesta [5]. Foaie politică, ,,Albina" se considera organul de presă al românilor din toate provinciile de sub stăpînirea austro-ungară. Vincenţiu Babeş, directorul ziarului, se număra printre oamenii politici de seamă ai românilor din Imperiul austro-ungar şi participa la manifestaţiile organizate de studenţii români din Viena. În 30 decembrie 1869/11 ianuarie 1870 cele două societăţi studenţeşti, Societatea literară-ştiinţifică a românilor din Viena şi Societatea literarie-socială ,,România" serbează împreună ajunul Anului Nou 1870 şi la festivitate participă mai mulţi fruntaşi ai vieţii politice şi culturale (226, p. 99 — 100). Între cei care ţin cuvîntări îi vedem şi pe V. Babeş şi Eminescu. Poetul salută în ,,numele tinerimii", pe ,,bătrînii noştri antiluptători în cauzele românilor". Din darea de seamă, *Viena în 3/15 ianuarie 1870,* întocmită cu prilejul serbării şi publicată în ,,Albina" în 19 ianuarie 1870 (1) se desprinde că Eminescu vine la adunare cu o cuvîntare pregătită

dinainte. Ziarul lui V. Babeş o prezintă „bine aranjată şi aleasă în cuvinte".

Existau legături strînse între ,,Albina" şi studenţii români din Viena şi cînd Eminescu „gratulează" pe luptătorii români îl are în vedere şi pe V. Babeş, care în cuvîntarea sa vorbeşte de însemnătatea luptei naţionale. V. Babeş convine, la serbarea din 30 decembrie 1869/11 ianuarie 1870, ca articolul lui Eminescu, pregătit mai înainte, să-l publice în ziarul său. Studenţii îi înmînară şi darea de seamă asupra serbării

şi la întocmirea ei nu se putea să nu participe şi poetul. V. Babeş începe publicarea articolului lui Eminescu în acelaşi număr în care face loc şi dării de seamă asupra serbării studenţimii române din Viena.

Impresia de răspuns oficial la atacurile lui D. Petrino este întărită şi de structura articolului lui Eminescu. Poetul respinge, cu argumente, obiecţiile critice, cum pretindea un răspuns oficial, ca apoi să dea curs vervei sale polemice.

Problema fundamentală pe care o pune în discuţie D. Petrino priveşte adoptarea sistemului ortografic al lui Aron Pumnul în întocmirea actelor oficiale ale Societăţii pentru cultura şi literatura română [6] şi în redactarea ,,Foii Societăţii pentru literatura şi cultura română" [7]. După etimologismul reprezentanţilor Şcolii ardelene şi al succesorilor lor, Aron Pumnul pledează pentru fonetismul absolut, la fel de nepotrivit cu spiritul limbii române. Eminescu ştia prea bine acest lucru şi insistă asupra luptei dusă pentru introducerea limbii române în dieta provincială, problemă care stă şi în atenţia lui Perpessicius (OPERE, VI, 480 — 481) şi asupra orientării generale a activităţii Societăţii pentru literatură şi cultură şi a revistei ei. Poetul atrage atenţia că D. Petrino ignora starea reală de lucruri. Adoptarea sistemului lui Aron Pumnul era provizorie, pînă la unificarea ortografiei la nivel naţional. Se referea la declaraţiile făcute de Societatea pentru cultură şi literatură şi la materialele publicate în revistă pe această temă [8]. Eminescu avea cunoştinţă şi de dialogul purtat de Societatea pentru cultură şi literatură cu Asociaţiunea naţională din Arad în legătură cu unificarea ortografiei. Se arată aici că această problemă constituia ,,condiţiunea vitală a dezvoltării şi înaintării culturii naţionale" [9]. Eminescu consideră că D. Petrino se făcea vinovat, cînd trecea peste aceste stări de lucruri, de ignorarea istoricităţii în judecarea fenomenelor social-politice.

Fundaţiunea pumnuleană se întemeiază în 1867, la un an de la moartea lui Aron Pumnul şi în listele de subscripţie figurează şi unii colegi ai lui Eminescu din anii studiilor gimnaziale. Între aceştia îl vedem şi pe Ioan Neamţu, elev, în 1867, la Şcoala reală [10]. Perpessicius credea că acest Ioan Neamţu este altul, decît studentul de la Politehnica din Viena, căruia Eminescu îi închină, în aprilie 1870, poezia *La moartea lui Neamţu* (OPERE, I, 243). Cercetările mai noi arată că este vorba de o singură persoană [11].

Curtea din Viena urmărea să obţină trecerea Fondului religionar, proprietatea bisericii ortodoxe din Bucovina, din care se întreţineau şi şcolile poporale, în stăpînirea sa, şi unii fruntaşi politici de aici duceau o politică ce servea interesele stăpînirii austriece. Redacţia ziarului „Albina" însoţeşte textul lui Eminescu cu o notă în care atrage atenţia asupra acestui lucru. ,,Ni permitem o mică observare — scrie ziarul — : Baronul Petrino, autorul de care ni e vorba aici, aparţine — pre cîte avem norocirea să-l cunoaştem — la partida naţională română. Altul e Petrino, cel federalist. Aşadară aserţiunile de aici se trimiseră la adresa schimbată. Urma la vale încă mai ceva de acestea. Dar rezervăm însuşi d-lui Petrino, căci el e în drept să replice, şi noi l-aşteptăm. Se înţelege că această mică schimbare de adresă nu micşorează de feli valoarea acestei critice, şi deci o continuăm". Presa vieneză se referă în mai multe rînduri la cuvîntările baronului Petrino ţinute în parlamentul austriac [12].

Nota care însoţeşte articolul lui Eminescu aparţine, desigur, lui V. Babeş, directorul ziarului, şi este prima reacţie la opiniile poetului din articolele sale. Din notă se mai desprinde că redacţia intervine în textul poetului de vreme ce precizează că ,,urma[u] la vale" şi alte aprecieri, care puteau stîrni confuzii între Petrino, autorul broşurii şi Petrino, omul politic.

Eminescu invocă numele lui Kant şi al lui Alecsandri, în legătură cu care găsim şi în

manuscrise numeroase însemnări. Asupra lor am stăruit în prezentarea prozelor *Sărmanul Dionis* şi *Geniu pustiu* (OPERE, VII, 338 — 339, 365 — 366), încît nu mai revenim. Maiorescu este prezentat din perspectiva cercurilor intelectuale transilvănene criticate de acesta pentru excese în interpretarea istoriei naţionale, încercările de a crea sisteme lingvistice fără legătură cu limba vie a poporului şi pentru slaba producţie literară. Eminescu nu se opreşte însă aici şi atrage atenţia asupra trăsăturilor fundamentale ale scrisului maiorescian — „spiritul de-o fineţe feminină" şi ,,stilul bun şi limpede" — peste care nu se poate trece. Argumente folosite de Maiorescu în studiul *Limba română în jurnale din Austria* (1868) sînt preluate de D. Petrino în atacurile sale împotriva lui Aron Pumnul şi a succesorilor săi. Ne referim anume la germanisme, păcat în care însă, din cît rezultă din atacul lui Eminescu, cade şi D. Petrino. Trebuie totuşi să admitem că faptele pe care le invocă Eminescu nu sînt chiar atît de grave şi de infamatorii.

Perpessicius acordă un spaţiu larg raporturilor lui Eminescu cu Aron Pumnul în comentariile la elegia *La mormîntul lui Aron Pumnul* (OPERE, I, 239 — 244) şi revine la ele în mai multe rînduri. Prezentul articol al poetului, din care reproduce un fragment, este caracterizat *studiu* ,,remarcabil din toate punctele de vedere" şi care atestă ,,independenţă de gîndire".

---

[1] *Aron Pumnul,* Voci asupra vieţii şi însemnătăţii lui dimpreună cu documentele relative la înfiinţarea catedrei de limba şi literatura românească la gimnaziul superior din Cernăuţi precum şi scrierile lui mărunte *publicate de d-rul Ion al lui G. Sbiera. Cu spesele acordate din Fundăciunea pumnuleană de către Socie-*

tatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina, Cernăuţi, Editura Societăţii, 1889. Lucrare fundamentală pentru cunoaşterea activităţii lui Aron Pumnul şi a mişcării politice şi culturale din vremea sa. Perpessicius caracterizează lucrarea ,,excelentă monografie" (OPERE, I, 244). I. G. Sbiera include în monografie şi broşura *Lăcrimioarele învăţăceilor din Cernăuţi la Mormîntul prea iubitului lor profesoriu Arune Pumnul* (p. 385 — 395). Eminescu publică, aici, cum se ştie, poezia de debut, *La mormîntul lui Aron Pumnul.*

[2] D. Petrino, *Puţine cuvinte despre coruperea limbei române în Bucovina,* Cernăuţi, Tiparul lui Bucoviecki şi Comp., 1869, 26 p.

[3] *Prolog* compus şi rostit de Domnul D. Petrino la deschiderea concertului ce s-a dat în 27 ianuarie 1869 în Cernăuţi spre folosul Fundaciunei pumnulene, Cernăuţi, Cu tiparul lui Rudolf Eckhardt, 1869, 8 p.

[4] ,,Foaia Societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina", publică o amplă dare de seamă despre concert (nr. 1 — 2, ian. — febr. 1869, p. 30 — 34) şi ea este reprodusă în ,,Albina" din Pesta (nr. 12, 2/14 febr. 1869, p. 2 — 3) şi probabil şi în alte publicaţii ale vremii.

[5] ,,Albina" apare la Viena sub conducerea lui Vasile Grigoroviţia editor şi George Popa (Pop), redactor responsabil. Articolul programatic din primul număr este semnat de Andrei Mocioni, George Mocioni, Anton Mocioni şi Alexandru Mocioni şi în el se arată că ziarul se va consacra ,,dezvoltării şi fericirii naţionale". Vincenţiu Babeş, consilier la Tabla regească din Budapesta, figurează ca editor între 2 octombrie 1869 şi 31 decembrie 1876. Între redactori îi vedem pe Iulian Grozescu, Ioan Ciocan şi I. Siepieţeanu, cu numele căruia ne-am întîlnit în comentariile la *Geniu pustiu* (OPERE, VII, 366). Din ziarul lui V. Babeş, Eminescu va reproduce în ,,Curierul de Iaşi", cum vom vedea mai departe, unele articole politice şi culturale. ,,Albina" îşi încetează apariţia în 31 decembrie 1876.

[6] Societatea pentru cultura şi literatura română se întemeiază în 1862 şi desfăşoară o susţinută activitate în cursul anilor. (Gr. Nandriş, *Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina,* BG, II, nr. 4, apr. 1931, p. 185 — 192). Se publică, în anexe, programul ei. Informaţii şi în I. G. Sbiera, *Familia Sbiera după tradiţiune şi Amintiri din viaţa autorului,* Cernăuţi, Tipografia universităţii î.r. a lui R. Eckhardt, 1899, p. 171 — 173.

[7] ,,Foaia Societăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina" apare între 1865

şi 1869. Revista stă în atenţia lui Eminescu, cum se vede şi din poeziile populare pe care le decupează din ea (nr. 5 — 6, 1 iun. 1867, p. 138 — 140) şi care se păstrează în manuscrisul **2260, 305 — 306.**

[8] ,,Foaia Societăţii ..." publică studii de I. G. Sbiera, *în cauza unificării ortografiilor române* (nr. 7, 1 iul. 1865, p. 170 — 176, nr. 8, 1 aug. 1865, p. 181— 195; *încă ceva în cauza unificării ortografiilor române* (nr. 12, 1 dec. 1865, p. 283 — 291, nr. 1, 1 ian. 1866, p. 25 — 27); *Raport către adunarea generală asupra propunerii Comitetului despre unificarea ortografiilor române* (nr. 3, 1 mart. 1867, p. 74 — 83), *Ortografia română şi dezvoltăciunea sa istorică* (nr. 12, dec. 1867, p. 281 — 292, nr. 1 — 2, ian. — febr. 1868, p. 5 — 16) şi Gheorghe Hurmuzachi, *Unificarea ortografiilor române* (nr. 1, 1 ian. 1866, p. 25 — 27), *Stabilirea ortografiei* (nr. 5, 1 mai 1866, p. 166). Vasile Burlă, student la Viena, trimite un studiu savant, *încă ceva în cauza ortografiilor române* (nr. 9, 1 sept. 1865, p. 205 — 218), în care insistă asupra importanţei cunoaşterii limbii sanscrite. Eminescu nu era singurul student român din Viena care se interesa de cultura şi civilizaţia popoarelor orientale.

[9] FSB, I (1865), nr. 11, 1 nov., p. 262 — 263 *(Răspuns către Asociaţiunea arădană).*

[10] FSB, III (1867), nr. 12, dec. , p. 307. în lista şcolarilor din Iaşi figurează şi Vasile Conta.

[11] Victor Neamţu şi Nicolae Trifoiu, *Primul coleg şi prieten a lui Eminescu, năsăudeanul Ioan Neamţu, 1846 — 1870.* RITMURI, dec. 1976, p. 16.

[12] POLITIK, IV (1870), nr. 68 [26 febr.]/10 mart., p. 1 *(Der Antrag Petrino's).*

REPERTORIUL NOSTRU TEATRAL

Se publică în ,,Familia", VI, nr. 3, 18/30 ianuarie 1870, p. 25 — 28. Editorial. Semnat:
M. Eminescu. Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Diverse,* Iaşi, Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga, [1895], p. 88 — 95.

Eminescu intenţiona să-şi facă cu acest articol intrarea în publicistică şi numai din întîmplare apare *O scriere critică* cu zece zile mai devreme. Poetul se simţea dator să dea unele explicaţii cu privire la hotărîrea ce-o lua de-a colabora cu articole în presa vremii. În manuscrisul **2257, 185r — 185v** se păstrează ciorna unei scrisori către redactorul unui ziar, probabil ,,Albina" sau „Federaţiunea", care îl şi numără printre colaboratorii lor. ,,Nu sînt scriitor de meserie — arată Eminescu, — n-o zic asta pentru ca să vă fac atenţi asupra acestor rînduri, ci a vă da a înţelege numai că nescriind încă pîn-acum prin jurnale, nu mi-am putut netezi simţămîntul sub vorbe linse şi lucii" [1]. Istoricii literari susţin că scrisoarea este adresată lui I. Vulcan, probabil pentru faptul că *Repertoriul nostru teatral* se publică în revista sa. Apare însă cel puţin ciudat ca Eminescu să se recomande în aceşti termeni unui redactor ca Iosif Vulcan, la revista căruia colabora

---

încă din 1866 şi cu care era în corespondenţă de patru ani. Poetul se adresează însă redactorului unui ziar politic, după părerea noastră ,,Albina" sau „Federaţiunea" şi ţine să-l informeze că nu colaborase pînă atunci cu articole ,,prin jurnale". Hotărîrea de-a intra în publicistica politică o lua, pe de altă parte, sub impresia discuţiilor care se purtau în presa transilvăneană în legătură cu înfiinţarea teatrului naţional. „Teatrul naţional — scrie poetul —. Nume frumos dar care sună a batjocură acolo unde nici nu există. Teatrul naţional [nu] împrumută de la alţii, ci are materiile, modul de-a cugeta şi poezia naţională". Eminescu aminteşte şi de repetiţiile cu drama lui B. P. Hasdeu, *Răzvan Vodă,* în 1869. Acest pasaj îl suprimă, întrucît nu interesa discuţia cu privire la înfiinţarea teatrului naţional, ce se purta în presa transilvăneană.

Eminescu pregăteşte articolul, cum se desprinde din scrisoarea sa, pentru un ziar politic, ca să-l publice, în cele din urmă, într-o revistă literară. Vincenţiu Babeş, directorul ,,Albinei", participă, cum am văzut, la serbarea Anului Nou, organizată de studenţii români din Viena în 30 decembrie 1869. Acum se hotărăşte Eminescu să publice *O scriere critică* în „Albina", iar *Repertoriul nostru teatral* în ,,Familia", întrucît aceasta ducea campania de presă, cum vom vedea mai departe, pentru înfiinţarea teatrului naţional. Vincenţiu Babeş se întoarce la Budapesta cu articolele lui Eminescu, ca pe unul să-l publice în ziarul său, iar pe celălalt să-l înmîneze lui I. Vulcan. Se explică în acest context apariţia articolelor în două publicaţii din aceeaşi localitate şi la un interval de numai cîteva zile. Scrisoarea de recomandare pe care o pregăteşte poetul pentru redactorul ,,jurnalului" politic devine de prisos şi rămîne în manuscrisele sale.

Eminescu intervine cu acest articol în disputa dintre „bătrîni" [2] şi ,,tineri" din anii 1869 — 1870, primii susţinînd înfiinţarea unei Academii române de drepturi, ceilalţi a unui teatru naţional pentru românii din Imperiul austro-ungar (226, p. 90 — 92). Disputa are la bază concepţia diferită a ,,bătrînilor" şi ,,tinerilor" cu privire la utilitatea instituţiilor culturale. Academia de drepturi avea menirea să pregătească noile generaţii pentru lupta politică, dusă pe căi parlamentare, şi cunoscători ai legilor din imperiu spre a veni în sprijinul ţărănimii împinsă de ,,domnii de pămînt" (grofi) în procese urbariale. Pornind de la considerente de această natură, „bătrînii" priveau teatrul naţional ca o instituţie de „petrecere". ,,Tinerii" nu ignorau necesitatea înfiinţării aşezămintelor de învăţămînt, însă priveau teatrul ca o instituţie, cu perspective mai largi în lupta naţională, decît cele oferite de o Academie de drept, frecventată de un număr restrîns de studenţi. Scena reprezenta pentru ei, pe de altă parte, şi o şcoală de cultivare a limbii române, înlăturată din instituţiile de stat.

Campania de presă a generaţiei tinere în sprijinul înfiinţării teatrului naţional pentru românii din Imperiul austro-ungar este deschisă de I. Vulcan, cu articolul *Să fondăm teatru naţional,* publicat în „Familia" în august 1869 [3]. ,,Teatrul e ca o expoziţiune a virtuţilor şi viciilor societăţii omeneşti — scrie I. Vulcan. — Scena, redeşteptînd suvenirile trecutului, reîmprospătînd gloriile străbune, victoriile, luptele lor pentru libertate şi independenţă, înalţă sufletul, stîrneşte în inimile noastre sacra dorinţă de a-i imita [•••]. E mare, înaltă şi nobilă chemarea teatrului şi cînd ştie a se ţinea la înălţimea misiunei sale conduce poporul la glorie şi mărire".

Apelul lui I. Vulcan este urmat de o suită de articole semnate de I. A. Lapedatu [4], Nicolae Butariu [5], G. Crăciunescu [6], M. Strajanu [7]. Mai importante sînt articolele lui I. A. Lapedatu, care face distincţie între teatru, instituţie naţională şi repertoriul teatral cu piese naţionale, mult mai greu de realizat. Prietenul lui Eminescu propune să se înfiinţeze şi un almanah în care să-şi publice încercările dramatice ,,junii literaţi". În disputa dintre ,,bătrîni" şi „tineri" intervine şi G. Bariţiu, cu un articol, *Thalia şi Melpomene în Transilvania* [8] în care critică despotismul stăpînirii austro-ungare şi concepţiile înapoiate cu privire la misiunea teatrului.

Campania de presă a „tinerilor" marchează cu articolul lui Eminescu punctul culminant în această dezbatere publică. Este interesant de observat că Eminescu se alătură ,,bătrînilor", îndată după sosirea sa la Viena, în octombrie 1869 şi-şi propune să întreprindă unele acţiuni în sprijinul Academiei române de drepturi. ,,« Gazeta » trimisă lui Lăzărescu — îşi notează Eminescu în manuscrisul **2258, 179** — ca să stăruie ca *Boierii şi ţăranii* să se dea în beneficiul fondării unei Academii de drept în Transilvania. În şcoli o foaie de subscriere. În societăţi asemenea". ,,Gazeta Transilvaniei", la care se referă Eminescu , susţinea campania de presă a ,,bătrînilor" şi aici se publică numeroase articole în sprijinul înfiinţării Academiei române de drept. *Boierii şi Ţăranii odinioară,* piesa lui Alexandru Lăzărescu-Laerţiu (1830 — 1876), „purtătorul unui pseudonim — cum spune Perpessicius — de ilustră rezonanţă shakesperiană" (OPERE, VI, 482), se reprezintă în stagiunea 1869/1870[9]. Eminescu trece de partea ,,tinerilor", cum se desprinde din introducerea articolului său, după ce se convinge că înfiinţarea teatrului naţional

prindea ,,aripi şi dimensiune". Deplasarea interesului său de la Academia de drepturi la teatrul naţional se produce desigur după apariţia celui de-al doilea articol al lui I. A. Lapedatu, *Publicaţiuni literare şi cestiunea teatrală,* în octombrie 1869, dar de care poetul nu putea lua cunoştinţă decît ceva mai tîrziu, cînd primeşte revista la Viena. Eminescu îşi concentrează atenţia la problemele puse în discuţie de prietenul său: repertoriul teatral şi înfiinţarea unei

publicaţii, în care „tinerii" să-şi poată tipări producţiile literare. Să mai notăm, în sfârşit, ca dintre „capacităţile tinere" care participă la discuţie, numai I.A. Lapedatu este pomenit cu numele şi se fac aprecieri pozitive asupra propunerilor sale.

Consideraţiile lui Eminescu cu privire la repertoriul nostru teatral dinainte de 1870, pe care îl cunoştea bine din activitatea sa de sufleur, sânt făcute din perspectiva utilităţii reprezentării sale pe scena unui teatru pentru români din provinciile de sub stăpâniri străine. Se explică respingerea *de plano a,* producţiei dramatice care nu servea luptei naţionale. Adoptând acest punct de vedere, poetul nu putea să reţină din producţia dramatică a lui Alecsandri decât piesele de inspiraţie populară sau care aduc pe scenă eroi din popor *(Cinel-Cinel, Crai nou, Arsinte şi Pepelea)* şi să condamne cealaltă parte a producţiei sale pentru imoralitate, ,,ţinte turburi" şi mai ales pentru faptul că sânt scrise „prea local". Cu alte cuvinte nu puteau fi înţelese de spectatorii români din Imperiul austro-ungar. *Răzvan şi Vidra* este prezentată cu titlul dinainte de 1869, când interpretează şi Eminescu rolul ciobanului. Contemporanii vedeau în piesa lui Hasdeu o apologie a lui Alexandru Ioan Cuza şi, implicit, o critică la adresa monarhiei din ţara noastră. Poetul însuşi notează în manuscrisul ***2258,222*** că ,,*Răzvan Vodă* nu e o dramă — ci epopeea unui caracter". Drama lui Alexandru Depărăţeanu, *Grigore Vodă, domnul Moldovei,* evoca episodul asasinării lui Grigore Ghica Vodă, la care Eminescu revine şi mai târziu în articolele sale. Tragedia lui Samson Bodnărescu, *Rienzi,* este o prelucrare după romanul lui Edward George Bulwer-Lytton, *Rienzi, the Last of the roman Tribunes.* S. Bodnărescu o prezintă, cu titlul *Cola din Rienzi,* la şedinţele Societăţii literar-ştiinţifice a studenţilor români din Viena (56, p. 150). Piesa reţine atenţia lui Eminescu pentru personajul principal în care apare „tribunul" şi pentru scenele din popor. Drama lui V. Alexandrescu-Urechia, *Vornicul Bucioc,* este alăturată pieselor de mai sus pentru subiectul istoric şi succesul de scenă de care se bucură.

Eminescu nu se călăuzeşte în evaluarea repertoriului teatral dinainte de 1870 după criterii estetice şi faptul acesta explică, de ce din piesele considerate de el ca valoroase nu se mai joacă pe scenă decât *Răzvan şi Vidra* şi unele din piesele lui Alecsandri. Deşi nu se întemeiază pe criterii estetice, aprecierile sale cu privire la producţia dramatică a lui Constantin Halepliu[10], Ion Dumitrescu, G. Mavrodollu, Eugen Carada, Pantazi Ghica, Ştefan Mihăileanu, Alexandru Lăzărescu-Laerţiu, se vor dovedi pe deplin îndreptăţite. Numele unora dintre ei nu figurează nici în tratatele de istoria teatrului şi nici o piesă a lor nu se joacă azi pe scenele teatrelor. Ar fi interesant de cercetat care din piesele acestor dramaturgi se mai reprezintă îndată după criticile severe ale poetului. Ştim însă că Eugen Carada îşi reneagă producţia dramatică din tinereţe şi se consacră problemelor economice şi bancare. Redactor la „Timpul", Eminescu va avea în Eugen Carada unul din cei mai mari adversari politici.

Eminescu persiflează titlurile unor compuneri dramatice din repertoriul trupelor teatrale. Iorgu Caragiale reprezintă în stagiunea din 1866/1867, *Contrabandistul din Galaţi*[u]. Poetul se pronunţă şi împotriva concepţiei potrivit căreia se considera că înfăţişarea de personaje istorice în piesele de teatru dădea dreptul să fie reprezentate pe scenă. Această eroare o săvârşeşte şi D. Bolintineanu în piesele sale istorice. Eminescu îl preţuieşte însă pentru baladele inspirate din trecutul poporului român.

Judecarea repertoriului teatral în dependenţă de lupta naţională determină şi modificări în optica lui Eminescu cu privire la modelele de urmat în crearea dramaturgiei originale. Poetul este un mare admirator al lui Shakespeare şi-i pomeneşte numele în *Geniu pustiu* şi în câteva însemnări timpurii din manuscrise, îi închină poezia *Cărţile* şi face traduceri din scrierile sale (OPERE, VII, 344—345). Eminescu îşi îndrumă colegii de

generaţie spre Ludvig Holberg (1684—1754) şi Friedrich Hebbel (1813—1863), pentru faptul că înfăţişează aspecte din viaţa „poporului ţăran" şi spre Bjornstjerne Bjornson (1832—1910), probabil pentru dramele sale istorice[12]. Eminescu îl trece însă înaintea tuturor creatorilor pe V. Hugo pentru faptul că descrie poporul ,,în luptele sale, în simţirea sa, în acţiunea sa". Perpessicius stabileşte legături între poeziile lui Eminescu, *Pustnicul, Maria Tudor, Ta twam asi, Medicul săracilor*. *Serenadă* (OPERE, v, 174—175, 208, 373, 377, 587, 630—631) şi unele scrieri ale lui V. Hugo. Primele versiuni ale acestor poezii aparţin, ca şi articolul, epocii studiilor universitare. G. Călinescu se opreşte la raporturile poetului român cu scriitorul francez (112, p. 46—47, 170—172, 329, 394—395) şi sânt de reţinut îndeosebi comentariile sale la poeziile *împărat şi proletar* şi *Pustnicul.* Informaţii bogate aduce şi I. M. Raşcu în studiul monografic *Ecouri franceze în opera lui Eminescu* (272, p. 91—92, 95, 97—98, 170—171, 181, 186). Eminescu asociază numele lui Hugo celui al lui Byron şi în *Pustnicul* citează şi una din operele scriitorului francez: „Ironiei lui Byron eu să-i simt pulsul, / Or lui Hugo ce-a scris *Marion de Lorme ?*". în manuscrisul ***2257,* 16v,** găsim şi 14 versuri copiate de Eminescu din poezia lui V. Hugo, *Sacer esto,* care deschide cartea a IV-a a volumului *Les Châtiments,* iar în manuscrisul 2290, **76v** îl surprindem imitând iscălitura scriitorului francez. Eminescu vede în V. Hugo un tribun în lupta popoarelor pentru libertate şi, implicit, şi a românilor din provinciile aflate atunci sub stăpâniri străine.

Competiţia dintre ,,tineri" şi ,,bătrîni" pe tărîm cultural, unică în felul ei, este umbrită de atacurile celor din urmă împotriva susţinătorilor înfiinţării teatrului naţional. Ladislau V. Pop publică în ,,Gazeta Transilvaniei" o suită de corespondenţe în care caută să demonstreze inoportunitatea înfiinţării teatrului naţional şi neagă ,,tinerilor" competenţa în îndrumarea mişcării culturale [13]. Preşedintele Asociaţiunii transilvane examinează toate articolele publicate în „Familia" în sprijinul înfiinţării teatrului naţional şi reţine articolul lui I. Vulcan, *Să fondăm teatru naţional,* cu care se deschide campania de presă a ,,tinerilor", articolul lui Eminescu pentru modul de-a judeca activitatea culturală a „bătrînilor" (Pascaly, Millo, Alecsandri, Bolintineanu) şi un apel semnat de cîţiva deputaţi români pe care îi învinuieşte că aduc chestiunea înfiinţării teatrului naţional în dezbaterile dietei [14]. Ladislau V. Pop declară că „tinerii" nu-i puteau demonstra necesitatea înfiinţării teatrului naţional. ,,Să fiţi d-voastră tinerilor cît de înţelepţi — scrie el —, şi să abondaţi cît de tare în sfaturi, aceea totuşi nu-mi veţi putea dovedi". După acest atac la adresa sa, Eminescu mai aminteşte de înfiinţarea Academiei române de drepturi într-o scrisoare către I**,** Negruzzi, din 6 februarie 1871 (89, I, p. 316), în care atrage atenţia că strădaniile ,,bătrînilor" continuau să nu fie încununate de succes.

Stapînirea austro-ungară va zădărnici înfiinţarea atît a teatrului naţional cît şi a Academiei române de drepturi. Dar din competiţia dintre ,,tineri" şi „bătrîni" pentru înfiinţarea celor două instituţii va rămîne articolul lui Eminescu, cea dintîi evaluare critică a repertoriului nostru teatral din perspectiva luptei pentru cucerirea libertăţii naţionale.

---

[1] Gh. Bogdan-Duică, *Critic teatral (1869).* BME, V (1934), nr. 12, p. 15 — 17. Se publică într-o transcriere defectuoasă şi în această formă este reprodusă şi de I. E. Torouţiu în *Studii şi documente literare* (99, IV, p. 78). Din scrisoare se omit toate părţile şterse de Eminescu. Poetul precizează aici: ,,nu am scris niciodată prin ziare". Scrisoarea se va tipări integral în volumul de OPERE consacrat corespondenţei.

[2] ,,Bătrînii" fac demersuri pe lîngă Curtea din Viena, încă în 1849 şi 1850, pentru înfiinţarea unei ,,facultăţi juridice" (GT, XXXIII, nr. 26, 1/13 apr. 1870, p. 1; nr. 27, 4/16 apr. 1870, p. 1). Simion Bărnuţiu publică în 1853, în ,,Foaie pentru minte, inimă şi literatură", o disertaţie, *Cuvîntul unui studinte despre necesitatea Academiei la români,* în care expune planul unui institut de învăţămînt, cu mai multe facultăţi: a „legilor", ,,medicală", ,,filozofică" (nr. 15, 15 apr. 1853, p. 105 — 109). Disertaţia se publică fără semnătură şi este reprodusă în ,,Gazeta Transilvaniei" (XXXIII, nr. 28, 11/23

apr. 1870, p. 1 — 2 şi urm.) cu titlul *Necesitatea Academiei la români.* Interesant de observat că în sprijinul ideilor sale, S. Bărnuţiu invocă printre primii în cultura noastră şi numele lui Hegel.

[3] F, V (1869), nr. 29, 20 iul./1 aug., p. 337 — 338; nr. 30, 27 iul./8 aug., p. 349 — 351.

[4] F, V (1869), nr. 35, 31 aug./12 sept., p. 409 — 410 *(Reuniunile literare şi cestiunea teatrală);* nr. 42, 19/30 oct., p. 493 — 494 *(Publicaţiuni literare şi cestiunea teatrală).*

[5] F, V (1869), nr. 38, 21 sept./3 oct., p. 445 — 446 *(La fondarea unui teatru naţional).*

[6] F, V (1869), nr. 40, 5/17oct., p. 469 — 470 *(Echo din Banatul Temişan la fondarea unui teatru naţional).* [7] F, V. (1869), nr. 45, 9/21 nov., p. 519 — 530 *(Cestiunea teatrală la noi şi ceva despre originea teatrului în România liberă).*

[8] TRANS, III (1870), nr. 11, 1 iun., p. 131 — 133, nr. 12, 15 iun., p. 142 — 144. G. Bariţ insistă asupra reprezentaţiilor teatrale organizate în gimnaziile din Transilvania înainte de 1860. Sînt informaţii preţioase pentru istoria teatrului românesc.

[9] D. Ollănescu, *Teatrul la români.* Partea II. Teatrul în Ţara Românească 1798 — 1898. Al doilea memoriu, Bucureşti, Inst. de arte grafice Carol Göbl, 1898, p. 273. Informaţii despre A. Lazarescu-Laerţiu în articolul lui Theodor I. Focşăneanu, *Alexandru Lăzărescu.* TEL, VI (1876), nr. 1318, 29 aug., p. 3.

[10] Constantin Halepliu (1818 — 1873) este unul din cei mai productivi autori dramatici. Dintre piesele sale amintim: *Cumplitul amăgit* (1847), *Ucenicul şarlatanului* (1851), *Pusnicul sălbatecului munte* (1853), *Săracul cinstit* (1854), *Moartea lui Mihai Bravul la Torda* (1854), *Don Sanj II regele Portugaliei* (1857). Ion Dumitrescu-Movileanu (c. 1830 — 1912), actor cu renume, publică în timpul revoluţiei din 1848 comedia *Două sute de galbeni sau Paharnicia de trei zile,* căreia îi urmează: *Badea Defteru sau Voiu să fiu actor la Iaşi* (1849), *Logofătul satului* (1852), *Radul Calomfirescu* (1854), *Zmărăndiţa sau Fata pîndarului* (1855). G. Mavrodollu (mijlocul sec. al XIX-lea) este autorul unei drame, *Meriana* (1851), prelucrare după Anicet-Bourgeois şi M. Masson şi al unei drame istorice, *Vlad Tzepesh* (1858). Piesele lui Eugen Carada (1836 — 1910), *Ultima oră, a unui oştean român în timpul lui Mihai Viteazul* (1855), *Munteanul român* (1857), *Pandurul cerşitor* (1857), *Cimpoiul dracului* şi *Urîta satului* se tipăresc postum. Pantazi Ghica (1831 — 1882) se face cunoscut ca autor dramatic prin *Iadeşiu* (1866) şi *Sterian Păţitul* (1866), care nu sînt lipsite de însuşiri literare. Este şi traducătorul comediei lui Gogol, *Revizorul* (v. *infra,* p. 675). Ştefan Mihăileanu (1821— 1909) figurează în repertoriul stagiunilor 1860 — 1870 cu piesa *Biciul mărilor,* traducere din franceză, şi este autorul unei ,,drame naţionale", *Danubiul şi Bosforul sau Martirii se sacrifică ca să trăiască popoarele* (1869). Alexandru Lăzărescu-Laerţiu (1830 — 1876) îşi publică încercările dramatice, *George sau un amor românesc (1851), Sanuto* (1851), *Massim pittorele* (1856) la începutul activităţii sale literare. Multe din aceste piese figurează în repertoriul teatrului Fannyei Tardini şi Mihail Pascaly (T. Bălan, *Trupa Fani Tardini în Bucovina 1864 — 1865.* BME, III (1932), nr. 9, p. 121 — 130, IV (1933), nr. 11, p. 22 — 30, V (1934), nr. 12, p. 30 — 42; Letiţia Gâtză. *Mihail Pascaly,* [Bucureşti], Editura pentru literatură şi artă, 1959, p. 203 — 204). Eminescu judeca aceste piese şi pe baza experienţei sale din anii peregrinării cu aceste trupe teatrale.

---

[11] I. Massoff, *Teatrul românesc.* Privire istorică. Volumul II (1868 — 1880), [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1966, p. 247.

[12] Scriitorul norvegian este şi una din marile personalităţi ale culturii europene care sprijină lupta românilor din Imperiul austro-ungar pentru cucerirea libertăţii naţionale (226, p. 350). Ana-Maria Brezuleanu, *Björnstjerne Björnson şi românii transilvăneni.* RITL, XXV (1977), nr. 2, p. 81 — 84.

[13] GT, XXXIII (1870), nr. 17, 28 febr./12 mart., p. 1 — 2, nr. 24, 25 mart./6 apr., p. 1 — 3, nr. 25, 28 mart./9 apr., p. 2, nr. 28, 11/23 apr., p. 3 — 4, nr. 31, 22 apr./4 mai, p. 3; nr. 32, 25 apr./7 mai, p.2 — 3; nr. 33, 29 apr./11 mai, p. 2; nr. 40, 23 mai/4 iun., p. 2 — 3; nr. 41, 29 mai/4iun., p. 2 — 3. Corespondenţele sînt datate: *Pesta, 2 martie 1870, Pesta, 1*

aprilie 1870, Pesta, 28 mai 1870 şi semnate: Dixi, P., Ladislau V. Pop.

[14] GT., XXXIII (1870), nr. 31, 22 apr./4 mai, p. 2 — 3 *(Pesta, 1 aprilie 1870).* Ladislau V. Pop trimite la nr. din „Familia" în care apar articolele, fără să-i numească pe autori. Se explică de ce acest al doilea articol (v. şi *supra,* p. 520), cu comentarii pe marginea opiniilor lui Eminescu în probleme culturale nu figurează în bibliografiile consacrate operei sale.

SĂ FACEM UN CONGRES

Se publică în ,,Federaţiunea", III, nr. 33 (365), 5/17 aprilie 1870, p. 127. Editorial, Semnat: Varro. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 37 — 42.

Problema fundamentală pe care o pune Eminescu în discuţie în articolele din ,,Federaţiunea" este cea a dualismului austro-ungar (238, 243). Încheiat în 1867, între burghezia şi aristocraţia din Austria şi moşierimea şi marea burghezie din Ungaria, pactul dualist îşi propunea să menţină cele două ţări ,,în vechile lor graniţe" [1]. Clasele exploatatoare din Ungaria îşi asigură egalitatea cu cele din Austria şi deplina libertate de-a acţiona dincoace de rîul Leita, care separa cele două părţi ale Imperiului austro-ungar. Intelectualii români şi ai celorlalte popoare oprimate de sub stăpînirea austro-ungară iau atitudine împotriva pactului dualist şi cer deplina egalitate. G. Bariţiu arată că prin încheierea pactului dualist se urmărea ca popoarele de peste ,,rîul Leita să fie supuse germanilor, iar cele de dincoace maghiarilor, două popoare domnitoare şi opt supuse ascultătoare, două limbi suverane şi opt aruncate după uşă" [2]. Franz Joseph, împăratul Austriei, este încoronat în mai 1867 rege al Ungariei şi, o lună mai tîrziu, în 20 iunie 1867, semnează două *Rescripte* cu consecinţe grave pentru românii transilvăneni. În primul din ele sancţionează unirea Transilvaniei cu Ungaria, deşi se făcuse fără consultarea populaţiei, iar în al doilea anulează legile votate de Dieta Transilvaniei în 1863 — 1864 [3]. Prin măsura din urmă se anula *Diploma împărătească* din 20 octombrie 1860, în baza căreia se constituiseră dietele provinciale. S-au verificat astfel cuvintele lui K. Marx, care scria încă în 23 octombrie 1860, la promulgarea *Diplomei împărăteşti,* că aceasta avea ,,un caracter de subterfugiu" şi că nu s-au văzut monarhi care ,,să-şi fi îngrădit propriile lor privilegii şi să fi cedat în faţa revendicărilor poporului" [4].

Guvernele ungare trec prin dietă, îndată după încheierea pactului dualist, o serie de legi îndreptate împotriva „naţionalităţilor". Mai importante prin consecinţele politice sînt două dintre ele — *Legea pentru unirea Transilvaniei cu Ungaria* şi *Legea de naţionalităţi* —, sancţionate, amîndouă, în decembrie 1868. Dieta acordă prin prima lege investitura parlamentară tîrgului încheiat între împăratul Austriei şi clasele exploatatoare din Ungaria cu privire la Transilvania, pentru care cel dintîi primeşte coroana de rege. *Legea de naţionalitate,* cunoscută sub numele de *Legea pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor,* îşi propunea să reglementeze poziţia statului ungar faţă de ,,naţionalităţi". Legea decreta că în Ungaria exista numai ,,o naţiune, naţiunea ungară unitară şi indivizibilă" [5]. Se ştergeau dintr-o singură trăsătură de condei românii, sîrbii, croaţii, slovacii, rutenii şi chiar germanii. Legea prevedea că se acordau drepturi „naţionalităţilor", ca folosirea limbii materne în administraţie, în ,,măsura posibilului" (,,a lehetösegig"). Se deschidea astfel calea spre neasemuite abuzuri, atît guvernului, cît şi aparatului administrativ.

Eminescu trimite articolele sale politice ,,Federaţiunii" din Pesta pentru faptul că acest ziar era organul de presă al românilor din Imperiul austro-ungar în lupta împotriva dualismului şi pentru o federalizare a popoarelor de sub stăpînirea austro-ungară (238,

243). Conducerea ziarului o ia Alexandru Roman, deputat în dietă şi profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Budapesta [6]. Redactor responsabil este desemnat Ioan Poruţiu, unul din cei mai curajoşi luptători pentru apărarea drepturilor popoarelor oprimate din imperiu [7]. În articolul programatic din primul număr, care iese în 3/15 ianuarie 1868, Alexandru

Roman defineşte orientarea politică a ziarului. ,,Să bucinăm în toate zilele cauza naţionalităţii noastre — scrie el — până ce se va preface în sânge şi măduvă în toţi fiii României; să o audă popoarele cele civilizate ale Europei să o cunoască de-a rostul aceia care se prefac a nu o înţelege, ca în urmă puterea cea rigidă să cedeze puterii ce zace în drept şi dreptate". Programul ziarului este reafirmat în Învitare *la prenumeraţiune ,* din 25 decembrie 1868, în care se face şi o bună caracterizare a dualismului: ,,Monstrul cu două capete" [8]. Al. Roman şi I. Poruţiu publică aproape în fiecare număr editoriale în care critică sever dualismul şi reproduc articole pe această temă din alte ziare româneşti şi străine.

Acţiunea politică cu cel mai mare răsunet în opinia publică, întreprinsă de Al. Roman şi I. Poruţiu, a fost, fără îndoială, apărarea locuitorilor din comuna Tofalău , expulzaţi , în octombrie 1869, de moşierul Carol Apor , care pune stăpânire pe gospodăriile şi pământurile lor (226, p. 94 — 95). ,,Federaţiunea" duce o susţinută campanie de presă în denunţarea măsurilor abuzive ale moşierului maghiar şi într-un articol, publicat în 13 octombrie 1869, se atrage atenţia că: ,,pământul este al celor ce-l cultivă cu sudoarea lor" [9].

Eminescu nu este străin de aceste evenimente politice. ,,Federaţiunea" lansează un *Apel,* pentru strângerea de fonduri în sprijinul tofălenilor şi în lista de subscripţie a studenţilor români din Viena îl vedem şi pe ,,Michai Eminescu, filosof" [10].

Eminescu se angajează cu articolele sale politice în lupta pe care o duceau românii din Imperiul austro-ungar pentru cucerirea libertăţii naţionale. Poetul răspunde, cum fac şi ceilalţi colaboratori ai ,,Federaţiunii" şi ai altor ziare transilvănene unor abuzuri şi insulte la adresa poporului român, făcându-i totodată vinovaţi pe conducătorii românilor transilvăneni că nu protestează la vreme şi energic împotriva acţiunilor care lezau demnitatea naţională a poporului român.

Eminescu se referă în comentariul său la fapte concrete şi suntem surprinşi să constatăm cât de bine cunoştea stările de lucruri din Imperiul austro-ungar. Conferinţa de la Mercurea îşi ţine lucrările în 7 — 8 martie 1869 şi hotărăşte înfiinţarea Partidului naţional din Transilvania şi adoptarea pasivismului *,* ca tactică de luptă prin care se înţelegea neparticiparea la alegeri şi viaţa parlamentară [11]. Conferinţa de la Mercurea se ţine după cea a românilor bănăţeni , din februarie 1869, în care se înfiinţează Partidul naţional al românilor din Banat şi Ungaria şi se adoptă ca tactică de luptă activismul *,* prin urmare participarea la alegeri şi la viaţa parlamentară [13]. Constituirea a două partide naţionale şi adoptarea a două tactici diferite va aduce mari prejudicii luptei naţionale a românilor din Imperiul austro-ungar [13]. După încheierea pactului dualist singura orientare politică justă a românilor din Imperiul austro-ungar ar fi fost ,,linia revoluţionar democratică, ce ar fi comportat revendicarea explicită a dreptului naţiunii române la autodeterminare mergând până la separarea de stat" [14].

Eminescu consideră că sistarea activităţii comitetului naţional ales la conferinţa de la Mercurea din 7 — 8 martie 1869 constituia o infracţiune gravă, căreia trebuia să-i urmeze destituirea ministrului şi a funcţionarilor implicaţi în această chestiune. Ministerul de interne ungar dispune desfiinţarea comitetului printr-un ordin din 8 martie 1869, precum şi a filialelor sale, pe când în realitate comitetul nici nu-şi începuse activitatea. Ordinul este înmânat lui Ilie Măcelariu de Emanuel Péchy , comisarul regesc al Transilvaniei. Ilie Măcelariu aduce la cunoştinţa opiniei publice această măsură printr-un comunicat, *Spre ştiinţa naţiunii,* publicat în iunie 1869 [15]. Din acest comunicat ia cunoştinţă şi Eminescu de interzicerea activităţii comitetului naţional şi de numele lui Emanuel Péchy , pe care îl caracterizează ,,un comisar oarecare". Deşi desfiinţat,

comitetul naţional îşi continuă activitatea, însă în condiţii dintre cele mai vitrege .

Eminescu ia atitudine şi împotriva afirmaţiilor făcute în dieta ungară de un „insolent", care respinge până şi ideea de naţiune română. Persoana la care se referă poetul este Kálmán Tisza (1830 — 1902). cunoscut prin atitudinea duşmănoasă faţă de ,,naţionalităţi". Tisza expune acest punct de vedere în mai multe cuvântări ţinute în dietă după încheierea pactului dualist. Poetul are în vedere cuvîntarea sa din 11 februarie 1870, la dezbaterile generale privind bugetul [16] . Deputaţii români cer în aceste dezbateri alocarea unei sume pentru înfiinţarea teatrului naţional în Transilvania (v. *supra,* p. 518). În replica ce se dă deputaţilor români se arată că în Ungaria exista numai ,,naţiunea maghiară" [17] . La aceste insulte răspunde Mircea B. Stănescu, cel mai tânăr deputat român din dietă, ,,superiorul " mai târziu al lui I. Slavici, în cancelaria avocaţială din Arad. Deşi *Legea pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor* ignora ,,existenţa naţiunii române — arată el — cu toate acestea naţiunea română există în faptă şi este naţiune politică". Opiniile ofensatoare ale lui Kálmán Tisza stau şi în atenţia ziarului ,,Osten ", într-un articol, *Wie lange noch ?,* publicat în martie 1870 şi reprodus în ,,Federaţiunea" [18] , şi în alte ziare româneşti [19] . ,,Şi când un deputat român — scrie ,,Osten " — şi-a luat libertatea a vorbi despre naţiunea română, conducătorul stângii , d-l Coloman Tisza, i-a răspuns cu ton înalt, că în Ungaria nu există altă naţiune decât cea maghiară şi dacă românilor nu le place, să emigreze în România". Deputaţii români ar li trebuit să răspundă la această ,,provocaţiune netrebnică a lui Tisza — scrie ,,Osten " în continuare — cu un protest demn, anunţând totodată, in corpore,

---

repăşirea lor din adunare [şi] să întoarcă pentru totdeauna dosul acestei diete care refuză naţionalităţilor nemaghiare toate pretensiunile lor şi primeşte cu batjocură sălbatică verice plîngere a lor".

Eminescu împărtăşeşte opinia ziarului austriac cînd susţine că deputaţii români trebuiau să părăsească definitiv dieta în faţa acestor insulte aduse poporului lor. Avea în vedere, desigur, şi exemplul deputaţilor cehi, care părăsiră, în semn de protest, lucrările parlamentului din Viena.

Politica emigrărilor, pentru care se pronunţă Kálmán Tisza şi la care se referă şi ziarul austriac, este combătută de Iosif Hodoş în mai multe cuvîntări ale sale. Românii ,,nu sunt, n-au fost şi nici nu vor fi — declară I. Hodoş — inamicii ungurilor sau naţionalităţii maghiare", ci numai ai ,,guvernului şi procedurii ce urmează în Transilvania" [20].

Deputatul guvernamental care se alege cu un singur vot şi are totuşi ,,temeritatea", cum spune Eminescu, să ceară verificarea alegerii, este Sigismund Pop, propus de guvern să reprezinte in dietă Năsăudul. Verificarea are loc în Secţiunea a V-a a dietei [21]. Iosif Hodoş contestă alegerea, însă este chemat la ordine de preşedintele dietei, care îi interzice să comenteze alegerea de la Năsăud [22]. De fapt, Sigismund Pop primeşte două voturi — al lui Alexandru Bohăţel, căpitanul districtului, şi al unui slujbaş maghiar de la primărie [23].

Eminescu are dreptate cînd susţine că unirea Transilvaniei şi a Banatului cu Ungaria nu avea nici o bază, de vreme ce se făcuse fără consultarea românilor. Totuşi atunci cînd se întreba: ,,Cine a protestat contra ? Cine a alarmat Europa într-o chestiune atît de gravă? Nimeni", poetul trecea, cu vederea unele acţiuni importante întreprinse în această direcţie de românii din Imperiul austro-ungar. Este suficient să amintim de *Pronunciamentul* din 1868, în care românii cer autonomia Transilvaniei, reactivarea legilor votate în dieta din 1863 — 1864 şi deschiderea ei pe baza unei ,,adevărate reprezentaţiuni poporale" [24]. Poetul cunoaşte nemijlocit ecoul acestui document în timpul peregrinărilor sale în Transilvania cu trupele teatrale (OPERE, VII, 359 — 360).

Congresul pe care îl propune Eminescu era chemat să arate explicit revendicările românilor din Imperiul austro-ungar şi să fixeze linia politică de urmat în lupta pentru cucerirea libertăţii naţionale. Sigismund Borlea propune în cuvîntarea sa în dieta din 4 iunie 1869, în care critică *Legea pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor,* să

se ,,concheme toate naţiunile nemaghiare la congres numai ca să se pronunţe în privinţa acestei legi" [25]. Se desprinde de aici că propunerea pentru convocarea unui congres nu era nouă. Poetul stăruie însă pentru convocarea unui congres cu competenţe mai largi, care să ia în discuţie toate problemele legate de lupta naţională. Congresul trebuia să constituie, pe de altă parte, o acţiune de solidaritate cu celelalte popoare oprimate din imperiu. Abia în 1896 românii, sîrbii şi slovacii organizează: un Congres al naţionalităţilor şi-şi fixează un program comun de luptă împotriva stăpînirii austro-ungare (226, p. 392 — 394).

Convocarea unui congres al românilor din Imperiul austro-ungar apărea posibilă după căderea ministeriatului Giskra-Hasner, venit la conducerea imperiului în februarie 1870 [26]. Eminescu învinuieşte, cum am văzut, conducătorii românilor transilvăneni pentru orientarea politică şi lipsa de energie pe tărîmul luptei naţionale. Nu se poate susţine, totuşi, că ei nu desfăşoară o activitate lăudabilă în acest sens. Vina lor sta în limitarea acestei activităţi la cercurile intelectuale. ,,Tot ce s-a făcut de la 1866 — 1868 — scrie N. Iorga — s-a petrecut numai în lumea cărturarilor, şi cînd zic: «cărturari» înţeleg pe cărturarii de mai sus, nu lumea învăţătorilor şi a preoţilor. Dar se putea face ceva cu dînşii. În lumea aceasta nu s-a făcut însă absolut nici-o propagandă în ceea ce priveşte lucrurile care atunci se înfăţişau la orizont, lucrurile decisive pentru soarta naţiunii noastre pe multă vreme" [27].

Eminescu pleda, spre deosebire de marea majoritate a luptătorilor politici ai românilor transilvăneni, pentru un congres care să exprime voinţa poporului român şi să transforme discuţia cu privire la revendicările lor într-o dezbatere europeană.

Eminescu se încadrează în frontul larg de luptă, împotriva acestor nedreptăţi, susţinut atît de presa română cît şi de cea străină. El împrumută, în răspunsul său, cum fac şi ceilalţi colaboratori la presa politică a vremii, limbajul celor care insultau poporul român. Unele din aceste expresii sau impreciziuni de formulare au fost larg exploatate de istoria noastră literară din trecut, deformîndu-se în mod flagrant fondul scrisului poetului. Unele violenţe de limbaj din acest articol au fost atribuite în chip abuziv unor resentimente pe care Eminescu le-ar fi avut împotriva *poporului* maghiar ca atare. Polemica tînărului ziarist se îndreaptă însă, aşa cum a fost şi mai tîrziu, împotriva abuzurilor sărvîrşite împotriva poporului român de cercurile conducătoare, indiferent de naţionalitate, precum şi împotriva oricărei asupriri naţionale. De altfel poetul însuşi face (v. *supra,* p. 94) o delimitare strictă între poporul maghiar şi clasele exploatatoare maghiare.

Să facem un congres, ca şi celelalte două articole publicate în ,,Federaţiunea", *în unire e tăria şi Ecuilibrul,* de care ne ocupăm mai departe, au fost identificate pe baza unor însemnări din manuscrisul **2257,**

---

pe care le tipărim în ediţia de faţă (p.458). Aici arată că îşi semnează articolele din „Federaţiunea" cu pseudonimul: *Varro,* nume pe care îl poartă un om politic roman, Caius Terentius Varro (sec. III î.e.n.), un erudit roman, Marcus Terentius Varro (116 — 27 î.e.n.), precum şi un poet latin, Publius Terentius Varro (82 — 37 î.e.n.). Numele Varro îl întîlnim şi într-o însemnare din manuscrisul **2291, 48.** Eminescu îl are în vedere, cînd îşi alege acest pseudonim, probabil pe Marcus Terentius Varro, care nu era numai un erudit de cabinet, ci participă şi la luptele politice ale vremii sale.

În manuscrisul **2291, 62r, 62v, 63r** întîlnim şi însemnări privind românii din Imperiul austro-ungar. Poetul consultă revista *Leipziger Illustrierte* pe anii 1844 — 1845 şi-şi face extrase din paginile unde se vorbeşte despre români. Reţine din publicaţia germană şi ilustraţiile care înfăţişau aspecte din viaţa poporului român. Sînt amintite şi cîteva lucrări în care se prezintă Transilvania, ca cea a lui John Paget, *Hungary and Transylvania; with Remarks on their Conditions social, political and economical* (Londra, 1839) pentru care îşi notează ediţia germană, *Ungarn und Siebenbiürgen* (Leipzig, 1845). Mai importantă este lucrarea lui A. de Gerando, *La Transylvanie et ses habitants* (Paris, 1845), pe care o consultă tot în ediţia germană, *Siebenbürgen und seine Bewohner*

(Leipzig, 1845). Din lucrarea din urmă îşi notează capitolele VI, VIII, XI, XIII şi XVIII. Se prezintă aici oraşele Turda, Blaj, Zlatna, Haţeg şi Făgăraş, cu împrejurimile lor, precum şi exploatările miniere din aceste zone geografice. De un interes aparte este capitolul XIII, în care se descriu aspecte din viaţa românilor transilvăneni (casa, portul, obiceiurile, dansurile, muzica, limba). Se arată aici că românii sînt cei mai vechi locuitori ai acestui pămînt (,,Les valaques sont en Transylvanie les plus anciens habitants du sol" [28]). Eminescu se întîlneşte cu A. de Gerando şi în critica aristocraţiei maghiare [29].

Problemele puse în discuţie de Eminescu se încadrau în orientarea politică a popoarelor din Imperiul austro-ungar, care luptau pentru cucerirea libertăţii naţionale. În acest context este anunţată apariţia articolului şi în telegrama din ,,Neue freie Presse" şi nu ca un eveniment în sine, cum se desprinde din însemnarea din manuscrise şi cum a fost prezentată pînă acum. Ziarul vienez se ocupă, în mai multe articole, de congresele popoarelor din Imperiul austro-ungar şi atrage atenţia că şi românii cereau convocarea unui congres al lor. *,,Pest, 23. April.* Es taucht neuerdings das Gerucht auf — se arată în telegramă, — der Minister des Innern, *Rajner.* werde *zurücktreten* und *Szlavy* sein Nachfolger werden.

Die „Federaţiunea" empfiehlt den *Rumänen Action* und verlangt einen *politischen Congress* der Nation, sowie solidarisches Vorgehen mit Oesterreichs Nationen, endlich die Unterbreitung der formulierten Wünsche vor dem Thron.

Der Ungarische Lloyd meldet: Der Katholiken-Congress tritt Mitte Mai zusammen. Dic Einbeufung desselben erfolgt aus Rom. Die Bischöfe wohnen der Eröffnung und den Comitéwahlen bei, hierauf wird nach fortwährendem Contact mit den *concilis-Mitgliedern* beabsichtigt, sämmtliche Weihbischöfe zur Verstärkung der Opposition hinzuschicken" [30].

Presa bucureşteană ia cunoştinţă de articolul lui Eminescu dintr-o corespondenţă, *Wiena, 8 aprilie 1870,* publicată în ,,Informaţiunile bucureştene" în 16 aprilie 1870. ,,Am văzut cu plăcere că sîntem secondaţi — se arată aici — în opinările noastre asupra prezentului de către ziarul « Federaţiunea » din Pesta, cari prin un articol viguros provoacă pe românii din Ungaria, Transilvania şi Banat a se pune pe terenul de drept pe care stau toate celelalte naţiuni ale Austriei, şi a nu ceda nici o iotă din ceea ce ni se cuvine. Politica lingăilor trebuie lăsată pe seama lingăilor — pe flamura noastră trebuesc scrise pur şi simplu voinţele noastre. Noi românii în faţa sistemului actual de guvernămînt trebuie să fim *ireconciliabili* pentru stabilirea unei programe de acţiune autorul propune convocarea unui *Congres* român. Fiecare cetăţean bun are datoria de a se ocupa de venitoriului patriei sale, deci este datoria noastră a tuturora de a provoca un *congres* general al nostru unde să se determine atitudinea naţiunei române faţă cu evenimentele ce se prepară în imperiu. Guvernul nu are dreptul într-un stat ce se zice constituţional, unde trebuie să existe libertatea întrunirilor, ca să oprească adunarea unui congres de cetăţeni pacifici, cari vor să discute asupra afacerilor publice ale statului căruia ei aparţin. Referinţele de dominaţi şi dominatori între noi şi între unguri trebuie să înceteze. E timpul să pretindem ca să fim puşi pe picior de naţiune egal îndreptăţită, e timpul ca monarhul să ne remunereze pentru atîta sacrificie ce le-am făcut de secoli pentru susţinerea şi apărarea tronului, în jurul căruia au ridicat acuma ungurii bariere inaccesibili pentru poporul român. De la unguri nu vrem să cerem nimica pentru că nu-i recunoaştem de domnitorii noştri, dieta ungurească o ignorăm fiindcă este nelegală, acestea le-am declarat deja prin *Pronunciamentul* nostru de la Blaj. Ţara este a noastră mai mult decît a ungurilor, şi este sub demnitatea noastră de a suferi, ca ei să ni se obtrudă de domnitori.

Să convocăm dară un congres român, în care să fie reprezentată naţiunea română şi care 1) să decidă atitudinea ei faţă cu situaţiunea cea nouă, ce i-o crează împrejurările imperiului, 2) să se declare solidară cu toate naţiunile din Austria care urmăresc aceleaşi interese ca şi noi, 3) să-şi aleagă reprezentanţia sa carea să comunice tronului voinţa naţiunei româneşti, şi să ceară a ei satisfacere" [31].

Corespondenţa este semnată Iulie şi aparţine, probabil, lui Vasile Bumbac, cu rol

important, cum vom vedea, în organizarea serbării de la Putna din 1871.

Să facem un congres este mai mult decât un articol de ziar — şi chiar mai mult decât un editorial. Modalitatea expunerii , cu concluzii, pe puncte, elanul discursului critic, titlul imperativ şi formulările lapidare, în sentinţe memorabile , ne dau dreptul să-l considerăm un manifest politic.

---

[1] *Din istoria Transilvaniei,* II, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, [1961], p. 187.

[2] G . Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei.* Pe două sute de ani în urmă, III, Sibiu, Tipografia W . Kraft , 1891, p. 393. Pactul dualist este criticat **şi** de G . Hurmuzachi, într-un articol, Învăţămintele *istoriei* (FBS , nr . 12, 1 dec . 1866, p. 274) în care cere dreptate şi pentru ,,trei milioane de români" din Imperiul austro-ungar.

[3] V. Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863 — 1864.* Studiu istoric şi juridic , Cluj, Tipografia naţională, 1932, p. 104 — 105.

[4] Karl Marx şi Friedrich Engels , *Opere. Volumul 15,* Bucureşti, Editura Politică, 1963, p. 199.

[5] E. Brote, *Cestiunea română în Transilvania şi Ungaria.* Un memoriu politic, Bucureşti, Tip. ,,Voinţa naţională", 1895, p. 114. Se publică textul celor două legi (p. 110 — 121), precum şi alte documente importante. Lucrarea este tradusă în germană *(Die rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn.* Eine politische Denkschrift , Berlin, Puttkammer & Mühlbrecht , 1895) şi italiană *(La questione rumena in Transilvania ed Ungheria .* Memoria politica, Torino , Roux Frassati , 1896). Mai târziu , la ,,Curierul de Iaşi", Eminescu comentează mai multe lucrări ale lui E. Brote, iar una dintre ele o reproduce, cum vom vedea, în întregime în coloanele ziarului ieşean .

[6] Ilie Dinurseni [Miron Cristea], *Alexandru Roman. 1826 — 1897.* Material pentru biografia şi activitatea lui, Sibiu, Tiparul Tipografiei Archidiecesane , 1897, 31 p.; C. Pavel , *Alexandru Roman 1826 — 1897.* Beiuş , ,,Doina", Tipografie şi Librărie , 1927, 64 p.; Teodor Neş , *Figuri bihorene . Alexandru Roman 1826 — 1897, Oradea* , Institut de arte grafice Sonnenfeld , 1934, 16 p. Se reproduce în *Oameni din Bihor 1848 — 1918, Oradea* , Tip. Diecezană , 1937, p. 104 — 120; G . Neamţu, *Alexandru Roman militant pentru unitatea naţională a românilor (1848 — 1897).* AIIAC , XVI (1973), p. 137 — 165.

[7] F , VII (1871), nr . 1 3/15 ian., p. 1 — 2. Biografie şi portret.

[8] FED , I (1868), nr . 180, 13/25 dec ., p. 711.

[9] FED , II (1869), nr . 112, 1/13 oct., p. 445.

[10] TELR , XVII (1869), nr . 96, 4/16 dec ., p. 405.

[11] FED , II (1869), nr . 28, 7/17 mart., p. 111 — 112 *(Protocolul conferinţei inteligenţei române din Transilvania);* Bujor Surdu , *Conferinţa naţională de la Mercurea (1869),* extras din ,,Anuarul Institutului de istorie din Cluj" VIII , 1965.

[12] Teodor V. Pacăţian , *Cartea de aur sau luptele politico-naţionale ale românilor de sub coroana ungară,* V, Sibiu, Archidiecezană , 1909, p. 43 — 58. Documentele conferinţei ţinută la Timişoara în 26 ian./7 febr . 1869.

[13] Conferinţa naţională a alegătorilor români din Transilvania şi Banat, ţinută la Sibiu, în 12 mai 1881, va hotărâ unificarea celor două partide în Partidul naţional român, iar la conferinţa naţională de la Sibiu, din ianuarie 1905, se adoptă, ca tactică unică de luptă, *pasivismul* (226, p. 258 — 259, 429 — 431).

[14] *Din istoria Transilvaniei, II,* Bucureşti, Edit. Acad . Republicii Populare Române, 1961, p. 239.

[15] FED , II (1869), nr . 64, 8/20 iun ., p. 255. [16] FED , III (1870), nr . 13, 8/20 febr ., p. 47.

[17] FED , III (1870), nr . 14, 13/25 febr ., p. 51.

[18] FED , III (1870), nr . 23, 11/23 mart., p. 87, Cu titlul: Până când *încă?.*

[19] CT , XXXIII (1870), nr . 21, 14/26 mart, p. 1 — 2; ALB — 1, V (1870), nr . 24, 20

mart./1 apr .,p. 1.

[20] FED , III (1870), nr . 13, 8/20 febr ., p. 46.

[21] FED , II (1869), nr . 49, 27 apr ./9 mai, p. 196.

[22] FED . II (1869), nr . 60, 30 mai/11 iun ., p. 234 — 235.

[23] FED , II (1869), nr . 32, 16/26 mart, 130. Se publică telegrama năsăudenilor privind desfăşurarea alegerilor.

[24] FED , I (1868), nr . 128, 1/13 sept., p. 503. Ziarul nu dă numele semnatarilor Pronunciamentului pentru motive lesne de înţeles. Ei sunt : Iacob Mureşianu , Vasile Raţiu , Elie Vlasa , Grigore Mihali , Ioan Micu Moldovan, Gavril Pop, Alexandru Micu . Documentul se republică însoţit de scrisori de adeziune (nr . 127 — 131, 133 — 135, 139, 144).

[25] FED , II (1869), nr . 58, 25 mai/6 iun ., p. 233.

[26] Karl Giskra (1820 — 1879), profesor de ştiinţe politice la Universitatea din Viena şi ministru de interne între 1867 — 1870, se făcuse cunoscut ca susţinător al Imperiului austriac unitar. Leopold Hasner , cavaler de Artha (1818 — 1891), este şi el profesor de ştiinţe politice la Universitatea din Viena, ministru al instrucţiunii publice şi prim ministru între 5 febr . — 5 apr . 1870. Este mai cunoscut ca director al ziarului ,,Prager Zeitung", din care se reproduc articole şi în presa românească.

[27] N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria (De la mişcarea lui Horea până astăzi).* Cu o prefaţă despre epoca mai veche, II, Bucureşti, Editura Casei Şcoalelor, 1915, p. 221 — 222.

[28] A. de Gerando, *La Transylvanie et ses habitants,* I, Seconde édition revue et augmentée , Paris, Au comptoir des Imprimeurs Unis , 1850, p. 325.

[29] *Idem,* p. 232.

---

[30] NFP**,** (1870), nr. 2030 [12] 24 apr., p. 9 *(Original-Telegramme der ,,Neuen freien Presse").*

[31] INFB, 1 (1870), nr. 104, 16 apr., p. 2 — 3 *(Corespondenţa particulară a ,,Informaţiunilor bucureştene").*

ÎN UNIRE E TĂRIA

Se publică în „Federaţiunea", III, nr. 34 (366), 10/22 aprilie 1870, p. 131 — 132. Editorial. Semnat: Varro. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice,* Craiova, Scrisul Românesc, [1931], p. 11 — 14.

Editorii operei lui Eminescu nu tipăresc articolul reprodus de poet, în traducerea sa, din ziarul „Politik", deşi acest text se constituie ca primă parte a discursului critic.

Editorialul comentat de Eminescu, *Einheit macht stark,* se publică în ,,Politik" în 13 aprilie 1870 şi-l transcriem spre a înlesni studiul comparativ. ,,Genau so lange hat sich das gestürzte System und die Macht und Herrlichkeit seiner Träger erhalten, als die Vertreter der in Opposition verharrenden Völker sich dazu hergaben, in Wien als Staffage für den sich dort spreizenden Pseudoparlamentarismus herzugeben. Sobald aber Tiroler und nach ihnen die Polen, Slovenen und Triestiner aus dem Reichsrathe austraten, sofort war es aus mit aller bisherigen Glorie des Dezemberverfassungsleute.

Jetzt ist eine Zeit des Uebergangs aus einem unleidlichen, ja unerträglichen Zustand in ein hoffentlich gesünderes, naturgemässeres Verhältniss eingetreten. Ein Verwaltungsministerium wird einstweilen die Schanze bilden, hinter welcher die Kommunikationen zu etwas Besserem, als bis dato war, angebahnt werden sollen. Das ist ein leiser Anfang, der uns nicht mit Illusionen erfüllen darf, allein es ist doch vielleicht wenigstens einmal ein « Anfang ». Soll aber etwas Vernünftiges nunmehr eingeleitet und dann auch geschaffen werden, soll man die Karre endlich wirklich einmal aus dem Sumpf

herauszuziehen anfangen, so darf von keiner Seite jetzt müssig die Hand in den Schoss gelegt werden. Die Zeiten sind wohl für immer vorüber, wo die Völker die höchste Weisheit nur in den jeweiligen Regierungskreisen « jeweilig » verkörpert dachten und wo sie diesen alle und jede Initiative überliessen, während sie sich selbst der Lethargie und dem geistigen Schlaraffenthume hingaben. Jetzt kann ein gutes Werk nur dann gelingen, wenn die « Stimme des Volkes » laut und deutlich sich vernehmlich macht bis in die hochsten Kreise und diese genau davon unterrichtet, was man will und was man nicht will.

In einem Staate, wie der österreichische, ist es aber nicht bloss nothig, dass jedes einzelne Volk sich hinreichend geltend macht und *pro domo sua* plaidirt, sondern da erheischt es das Princip der Selbsterhaltung, dass sich alle jene Völker an einander anlehnen und sich bei dem Rekonstruktionswerke betheiligen, die mehr oder weniger gleiche, oder doch ähnliche Interessen mit einander gemein haben.

Hätten die Polen und Slovenen das im Feber 1867 von den Böhmen aufgestellte Programm angenommen und mit durchführen helfen, sie würden sich und dem Reiche viele Leiden und Beschämungen erspart haben. Dieses Programm war aber so richtig und so durch und durch zutreffend, dass sie zuletzt doch darauf zurückgekommen sind, indem sie den Reichsrath verliessen.

Allein wie viele kostbare Zeit ging mittlerweile darüber verloren. Wozu kaufte man sich eine Belehrung mit Thatsachen ein, die ein einfaches Nachdenken und richtiges Erwägen in einer einzigen Stunde mehr als hinreichend dargeboten haben würde ? Der Umstand, dass das böhmische Programm recht behalten hat, mag uns schmeicheln, aber er wird uns nicht so bald die vielen schmerzlichen Verluste ersetzen, die wir dadurch erlitten haben, dass man von Seiten unserer natürlichen Alliirten nicht früher zu dieser Erkenntniss kam.

In der jetzigen Uebergangsperiode nun müssen wir uns Alle dahin vereinen, nicht wieder in einen ähnlichen Fehler zu verfallen. Der Pole, der Slovene, der Tiroler und der Triestiner, sie so gut wie der Böhme und Mährer sehnen sich danach, dass ein Zustand herbeigeführt werde, welcher die alten Rechte und die modernen Bedürfnisse eines jeden dieser Völker achte. Treten wir daher in einen engeren geistigen Bund mit einander ein, vergleichen wir alle unsere gemeinsamen Forderungen mit einander und verbürgen wir uns unsere speciellen Rechte, soweit sich das mit dem gemeinsamen Interesse nur irgend verträgt. Benutzen wir die Zeit, die uns jetzt noch einmal zur Erneuerung eines festen Bundes vergönnt wird, eines Bundes, der unsere Principien geltend machen und unsere Existenzbedingungen zum Heile Aller an einander ketten wird.

Wir müssen genaue Fühlung mit einander gewinnen, wenn wir die Arglist unserer gemeinsamen Gegner zu Schanden machen wollen, deren Ziel immer das nämliche bleibt und auf nichts Anderes hinausläuft, als uns von einander zu trennen. Lasse sich kein Volk wieder durch die Versprechungen, die man vielleicht seinen Führern zufllüstern dürfte, von der gemeinsamen Fahne abwendig machen. Seine wir eingedenk der Vergangenheit, die uns mit tausend bitteren Fakten dahin belehrt hat, dass nur ein festes Zusammenstehen uns alle befriedigen und all unsere Gerechtsame erfullen kann. Gehen wir den Lockungen unserer Gegner, sein sie auch noch so gleissend, aus dem Wege ! Wohl wird der Böhme und Mährer fest bei seiner Deklaration stehen bleiben, wohl mag der Pole sein Recht im vollsten Masse wahren, der Slovene und Triestiner sich seinen Bedürfnissen gemäss einrichten, der Tiroler an seinen uralten Landessatzungen, Prîvilegien und Rechten festhalten, allein das Alles lässt sich recht gut so regeln, dass es dann in gemeinsamem Einverständnisse geschieht, durch welches allein einer neuen besseren Ordnung ein sicherer Bestand verliehen weiden würde. Vielleicht werden auch in den anderen deutschen Ländern des Kaiserstaates, deren bisherige politischc Führer an ihrein Doktrinarismus nunmehr zu Grunde gegangen sind, sich bald Stimmen regen, welche für den nenen Völkerbund mit aller Entschiedenheit eintreten werden.

„Jedem das Seine und Allen Recht und Zufriedenheit!", — das sei der Wahlspruch

der neuen Eidgenossen. Aus diesem Wahlspruche aber mögen auch unsere deutschböhmischen und deutschmährischen Landesgenossen einsehen, dass wir durchaus nicht danach trachten, sie irgendwie zu vergewaltigen.

,,Mit allen Deutschösterreichen werden die böhmischen Deklaranten früher ein Einverständniss finden als mit den Deutschböhmen", sagte unlängst, wie man uns aus guter Quelle meldet, ein Staatsmann, der sich für den Gang der Dinge im Kaiserstaate in hohem Grade interessirt.

Soll dieses verhängnissvolle Wort, in dem so vieles Weh liegt und so furchtbare Konsequenzen enthalten sind, immer wahr bleiben? Wir haben nie danach getrachtet, die Deutschböhmen zu vergewaltigen. Sobald sie mit uns Frieden machen wollen, reichen wir ihnen offen und ehrlich die landesbrüderliche Hand, die ihnen dasselbe Recht gewahrt wissen will, welches wir für uns selbst anstreben. Das ,,weisse Blatt", das ihnen schon unsere Deklaration offen liess, die vollkommene Sicherstellung ihrer nationalen Entwickelung neben grösstmöglicher politischer Freiheit und municipalen Selfgovernment steht ihnen noch imner zu Gebote. Wir wollen gern einmal einen aufrichtigen nationalen Frieden im Lande und ein Ende aller Hetzereien und Fehden haben, die an dem Marke unserer gemeinsamen Heimath zehren. Wir haben nie für die Unterdrückung des einen Volkes durch das andere geschwärmt, sondern es stets als Zeichen elnes ausgeprägten Knechtstsinnes erkannt, wenn eine Nation die andere zu ihrem gehorsamen Diener machen will. *Aber eben deshalb ist es notwending, dass jetzt ein echter Völkerbund geschaffen werde, in welchem Einer fur Alle und Alle fur Einen stehen, ein Völkerbund, der diefreie Entwickelung eines jeden Stammes gewährleistet und das Sonderrecht eines jeden Landes Schützt, soweit dasselbe nicht den Interessen aller übrigen Hohn spricht.*

Gelingt es den Völkern, diesen Bund zu stiften, so wird eine jede Regierung ihn als Programm akceptiren und in seinem Geiste wirken mussen. Dann brauchen wir nicht mehr auf ein unsicheres Ungewisses zu warten, dann haben wir die Bürgschaft einer gewissen, sicheren Zukunft selbst in der Hand und werden sie uns von Niemand mehr entreissen lassen" [1].

Eminescu intervine în editorialul din „Politik" şi subliniază unele teze, cărora le găsea aplicare la situaţia românilor din Imperiul austro-ungar. Criza dualismului oferea un bun prilej ca popoarele oprimate din imperiu să se solidarizeze şi să stăruie pentru revendicările lor sociale şi politice. Se găsea în această situaţie şi poporul ungar, care nu fusese consultat la încheierea pactului dualist. Lupta poporului ungar împotriva dominaţiei austriece era pe deplin îndreptăţită, însă era îndreptăţită, în egală măsură, şi lupta popoarelor de dincoace de Leita împotriva guvernelor ungare. Orientarea aceasta politică este susţinută şi de o parte a presei ungare, precum şi de unele ziare germane. ,,Faţă de Austria — scrie ,,Reform", ziarul lui Francisc Schuselka — maghiarii au protestat cu tot dreptul, contra dreptului de cucerire; iar pe popoarele din propriul lor imperiu voiesc, conform acestui drept, a le trata ca pe supuşii lor. Ei uită că dreptului de rezbel i se opune iarăşi dreptul de rezbel şi dreptului de cucerire, cel de eliberare" [2].

Campania de presă a ziarelor guvernamentale în favoarea *localizării* revendicărilor cerute de popoare urmărea să împiedice formarea unui front comun de luptă împotriva stăpînirii austro-ungare. De aici şi apelul pe care îl adresează Eminescu românilor să, se declare, fără întîrziere, solidari cu „naţiunile nemulţumite ale Austriei".

Conducătorii popoarelor din Imperiul austro-ungar invocau autoritatea împăratului, ca for suprem în lupta lor împotriva politicii guvernelor ungare. K. Marx arată că cercurile conducătoare ungare făcuseră din cauza lor, încă în timpul revoluţiei din 1848, cauza unei caste (,,D. Magyars machten aus ihrer Cause celle d'une caste"[3]) şi românii căutau să, se pună sub scutul împăratului spre a se apăra împotriva acestei caste (,,(umsich) unter d. Schutz d. Kaisers ggen d. Mag. zu stellen"[4]). Dar tot K. Marx arată (v. *supra,* p. 521),

că Franz Joseph nu-şi respectă promisiunile şi sancţionează constituţia, care stătea la baza dualismului. Eminescu invocă autoritatea împăratului, cum fac şi conducătorii

popoarelor din Imperiul austro-ungar, însă subordonează, *congresului* prerogativele sale. Congresul reprezintă autoritatea supremă, singura în drept să hotărască asupra destinului unui popor.

Eminescu primeşte cu rezerve şi ideea federalizării Imperiului austro-ungar pentru faptul că se punea la baza ei numai înţelegerea dintre conducătorii politici şi nu consultarea directă a popoarelor. Apare limpede că Eminescu împărtăşeşte opinia ziarului ,,Politik" numai în măsura în care reprezenta ,,expresiunea opiniei publice a cehilor". Opinia publică a unui singur popor nu era suficientă şi trebuia să-şi spună cuvîntul şi ,,celelalte naţionalităţi ale Austriei". Articolul din ,,Politik" face şi el rezerve cu privire la federalizarea imperiului. ,,E un început modest acesta — scrie ziarul ceh — nu trebue să ne împle tocmai cu iluziuni; dar poate că va fi totuşi odată un «început»". K. Marx şi Fr. Engels admiteau federalizarea, cum arată V. I. Lenin, numai în anumite condiţii sociale ,,ca « un pas înainte»" [5]. Este interesant de observat că şi ziarul ,,Politik" priveşte federalizarea imperiului tot ca ,,un pas" în vederea unui ,,început". Marx avea în vedere, cînd admitea federalizarea, situaţia din Irlanda şi aprecia, cum arată Lenin, că ,,subordonării prin violenţă a Irlandei de către englezi îi este de preferat o federaţie între Irlanda şi Anglia" [6]. Presa popoarelor din Imperiul austro-ungar se referă des la situaţia din Anglia şi unii fruntaşi politici avertizează guvernele ungare că puteau transforma Transilvania, prin politica lor, într-o „Irlandă a Ungariei". Eminescu îşi notează numele lui K. Marx în acest context şi el figurează alături de cel al lui Pierre Joseph Proudhon, Frédéric Bastiat, Louis Blanc, David Ricardo, Henry Charles Carey şi al altor economişti şi filozofi premarxişti. Nu avem dovezi să susţinem că i-a citit acum. Merită însă să reţină atenţia faptul că însemnarea cu numele lui K. Marx o găsim în manuscrisul **2291, 46**, în care se află şi notele cu privire la Transilvania, precum şi textul, transcris mai sus, în care caracterizează presa din vremea sa.

Eminescu îşi depăşeşte contemporanii pe tărîmul luptei naţionale prin faptul că cere ca în problemele politice să, fie consultat poporul. Iar în 1918, cînd popoarele din Imperiul austro-ungar vor hotărî asupra destinului lor, ele nu vor opta nici pentru autonomie şi nici pentru federalizare, ci vor întemeia state naţionale.

---

[1] POLITIK, IV (1870), nr. 102, 13 apr., p. 1. [2] FED, III (1870), nr. 6, 14/26 ian., p. 22.

[3] K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite).* Publicate de acad. A. Oţetea şi S. Schwann, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 81 (,,Maghiarii au făcut din cauza lor cauza unei caste", p. 159).

[4] *Ibidem,* p. 71 (,,pentru a se pune sub scutul împăratului împotriva maghiarilor", p. 149).

[5] V. I. Lenin, *Opere complete,* ediţia a doua, vol. 22. *Statul şi revoluţia,* Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 72.

[6] V. I. Lenin, *Opere complete.* ediţia a doua, vol. 27, *august 1915 — iunie 1916,* Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 264.

ECUILIBRUL

Se publică în „Federaţiunea", III, nr. 38, (370), 22 aprilie/4 mai 1870, p. 147 — 148, nr. 39 (371), 29 aprilie/11 mai 1870, p. 151 — 152. Editorial. Semnal: Varro. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 42 — 54.

Eminescu examinează în acest al treilea articol politic al său raţiunea de-a exista a

dualismului. Constituţia care stătea la baza organizării Imperiului austro-ungar nu reprezenta ,,o expresiune fidelă a trebuinţelor unui popor", iar dualismul se înfăţişa ca o organizare statală arbitrară, fiind ,,o ficţiune diplomatică". O lege ca să fie viabilă trebuie să emane de la popor şi să exprime interesele poporului respectiv. Dualismul nu îndeplinea această condiţie fundamentală să-şi poată justifica raţiunea de-a exista. De un interes aparte este şi problema stadiului de civilizaţie şi cultură. Eminescu susţine că nu se pot dicta legi unui popor pe motiv că se găseşte într-un stadiu mai înapoiat de civilizaţie şi cultură. Curtea din Viena invoca acest argument să dea o bază juridică politicii de dominare a popoarelor de sub stăpînirea sa. Argumentul este invocat şi de cercurile guvernamentale ungare, cu acelaşi scop.

Eminescu consideră sancţionarea unei legi ca un act formal, care nu-i conferă viabilitate . Sancţionarea legilor nu putea avea, pe de altă parte, caracter obligator câtă vreme ele nu emanau de la popoare şi nu exprimau voinţa lor. Semnătura împăratului trecea legile din stadiul de proiect în cel de lege, însă nu schimba conţinutul lor. Apelul la ,,tron" se justifica numai prin faptul că împăratul stătea în fruntea statului şi putea să respingă, în baza prerogativelor sale, legile care nu reprezentau voinţa popoarelor. Împăratului i se putea substitui însă o altă autoritate, care să sancţioneze legile. Eminescu pune în discuţie aceste probleme şi într-un studiu din manuscrisul **225**7. **198 — 208,** precum şi în unele însemnări din alte caiete ale sale. ,,Capul statului întruneşte în sine — scrie Eminescu în studiul său — totalitatea tuturor momentelor din viaţa statului; el e statul întreg în personalitate singulară. Din cauza asta tot ce are să aibă valoarea unei acţiuni a statului trebuie să poarte sancţiunea capului statului; până atuncea e un proiect, nu însă voinţa statului [...]. Formal capul statului se poate şi înlocui prin o altă autoritate, dar numai formal, nu în esenţă". Concepţia poetului cu privire la ,,capul statului" explică opiniile sale în legătură cu împăratul, autoritatea supremă în stat, precum şi rezervele, foarte serioase, pe care le face asupra modului cum îşi îndeplinea prerogativele în fruntea imperiului multinaţional .

Eminescu împărtăşeşte în materie de drept şi de filozofia dreptului ideile profesorilor săi de la Universitatea din Viena. Poetul frecventează , împreună cu I. Slavici, cursurile lui Rudolf von Ihering şi ale lui Lorenz Jacob von Stein , profesori cu renume mondial (226, p. 93 — 94). Dintre lucrările lui Rudolf von Ihering (1818 — 1892), profesorul de drept roman, cunoaşte o circulaţie mai mare *Der Kampf um's Recht,* tradusă şi în româneşte în mai multe rânduri [1] . Lucrarea stă şi în atenţia lui Eminescu, cum se vede dintr-o însemnare a sa din manuscrisul **2255, 377.** Rudolf von Ihering proclamă câteva principii fundamentale care explică buna primire a scrierilor sale. Dreptul popoarelor şi al indivizilor, se cucereşte printr-o luptă permanentă împotriva celor care i se opun şi tot prin luptă se păstrează. Lupta pentru drept este *acţiune* şi fiecare popor trebuie să se sprijine numai pe propriile puteri. Sunt principii care stau şi la baza concepţiei lui Eminescu în activitatea sa publicistică. În articolul *în unire e tăria* susţine, în spiritul ideilor profesorului său, că *„puterea şi mântuirea noastră în noi este".* Ihering defineşte lupta pentru drept ,,poezie a caracterului (,,der Kampf um's Recht ist die Poesie des Charakters "), iar Eminescu în *Să facem un congres !* vede în energia şi caracterul celor care sunt chemaţi să apere drepturile românilor din Imperiul austro-ungar o condiţie esenţială.

Lorenz Jacob von Stein (1815 — 1890) preda în 1870, când îşi scrie Eminescu articolele, un curs de filozofia dreptului *(,,Rechts Philosophie) şi* unul de economic politică *(Nazional-ökonomie).* Poetul îşi notează, în manuscrisul **2291, 3,** tratatul, Handbuch *der Verwaltungslehre und des Verwaltungsrecht mit Vergleichung der Literatur über Gesetzgehung von Frankreich, England und Deutschland .* În atenţia lui Eminescu stă şi o altă lucrare a lui Stein , *System der Statistih der Populationistik und der Volkswirthschaftslehre* (Stuttgard und Tubingen , 1852). Metoda statistică este des folosită de Eminescu şi în manuscrisul **2275 II** îşi intitulează, în două rânduri , consideraţiile sale demografice Populationistică (8 — 10, 91). Lorenz von Stein fondează

,,ştiinţa socială" *(Gesellschaftslehre)* şi dă istoriei o interpretare economico-socială .

Alături de tratatul lui Stein găsim notată în manuscrisul **2291, 3** şi una din lucrările lui Karl Ludwig Michelet , *Hegel, der undwiderlegte Weltphilosophie* (Berlin, 1870). K . L. Michelet (1801 — 1893) este şi autorul unui tratat, *Geschichte der Letzten System der Philosophie in Deutschland von Kant bis Hegel,* tipărit în două tomuri la Berlin în 1837 — 1838.

Eminescu porneşte în prezentarea prerogativelor „împăratului" în statul multinaţional austro-ungar de la tezele lui Hegel din *Filozofia dreptului* cu privire la monarhia constituţională. ,,În caracterizarea prerogativelor monarhului constituţional — arată Al. Dima în studiul *Motive hegeliene în scrisul eminescian* — considerat numai ca factor al execuţiei formale , înrâuirea hegeliană este iarăşi evidentă la Eminescu. Pentru acesta într-adevăr « sancţiunea suveranului nu e condiţiunea de existenţă a unei legi, ci numai formalitatea cu care acea lege se inaugurează ». « Sancţiunea e un simbol precum domnitorul însuşi e un simbol, e personificarea firească a naţiunii, e vârful întâmplărilor istorice, titlul ce se pune pe o carte; acel titlu nu poate fi în contrazicere cu cele cuprinse în carte » *(Ecuilibrul,* 1870) [...]. Monarhul « e vârful deciziei formale » spune Hegel *(Filozofia dreptului,* a 3-a edit., 1834, p. 365), foarte apropiat ca idee şi expresie cu « vârful întâmplărilor istorice » sau cu « formalitatea cu care se inaugurează o lege » din textul eminescian . Hegel adaugă apoi că « monarhul e un om ce zice da » *(idem,* 365), ceea ce corespunde exact cu sensul formulei lui Eminescu « monarhul e titlul ce se pune pe o carte (102, p. 150 — 151).

Eminescu interpretează problemele de drept cu un orizont mai larg decât al contemporanilor săi, deşi nu se specializează în ştiinţele juridice (72, p. 610).

Important este faptul că Eminescu se opreşte la acele teze ale lui Hegel din *Filozofia dreptului* care îi serveau să pună în lumină concepţia sa cu privire la dependenţa împăratului de voinţa popoarelor din Imperiul austro-ungar şi să-i limiteze prerogativele la ceremonialul formal al sancţionării legilor.

Eminescu se dovedeşte şi în analiza politicii guvernelor de la Budapesta cu privire la ,,superioritatea ungurilor" un cunoscător profund al stărilor de lucruri din Imperiul austro-ungar. Această teză era invocată spre a justifica politica de oprimare a celorlalte popoare din imperiu. „Ungaria este o ţară poliglotă — declară Kálmán Tisza în cuvîntarea ţinută în dietă în 11 februarie 1870 — ; cu toate acestea, statul trebuie să aibă caracterul unei naţionalităţi; astăzi statul este maghiar, căci maghiarii prin numărul, prin cultura, bunăstarea lor materială şi prin trecutul lor istoric, sînt elementul cel mai însemnat în Ungaria, chemat a forma un stat" [2]. Kálmán Tisza era o personalitate de seamă a vieţii politice din vremea sa şi face asemenea declaraţii în numele guvernelor maghiare. Kálmán Tisza avea însă în vedere, cînd invoca ,,superioritatea ungurilor" faţă de celelalte popoare din imperiu, aristocraţia feudală maghiară, posesoare de latifundii, căreia i se alătura marea burghezie. Proclamarea ,,superiorităţii ungurilor" era invocată şi ca o măsură politică prin care guvernele maghiare revendicau participarea cu drepturi egale cu cele ale guvernelor austriece la pactul dualist. De aici se vor isca conflicte grave (v. *infra* p. 701) între Curtea din Viena şi guvernele de la Budapesta.

Eminescu face distincţia între clasele conducătoare din Ungaria şi poporul ungar, exploatat ca şi românii , de „coteria" care guverna ţara. Fiii aristocraţiei şi marii burghezii maghiare îşi făceau educaţia în colegii şi institute particulare în spiritul dispreţului faţă de celelalte popoare şi chiar faţă de ,,clasele de jos" ale poporului maghiar. Eminescu se întîlneşte în aceste aprecieri ale sale cu A. de Gerando, care face constatări asemănătoare, cu cîteva decenii mai înainte [3]. Poetul îi numeşte ironic ,,transcendentali" pe toţi oamenii politici care se înstrăinau de viaţa poporului.

Este interesant de constatat faptul că tabloul sumbru pe care îl face Eminescu vieţii publice maghiare din primii ani după încheierea pactului dualist are corespondenţe şi în articolul lui I. Slavici, *Studii asupra maghiarilor,* la care începe să lucreze cîteva luni mai tîrziu şi care trece prin mîinile lui Eminescu [4], înainte de-a fi publicat în ,,Convorbiri

literare", revista ieşeană [5]. Stările de lucruri din Ungaria, aşa cum le descrie Eminescu, nu se explicau însă numai prin politica claselor conducătoare maghiare. Curtea din Viena promovase faţă de Ungaria, mai multe secole, o politică de germanizare care s-a continuat şi sub dualism prin instituţiile comune, ca monarhia şi armata. Stările acestea de lucruri iau sfîrşit în 1918, cînd şi poporul ungar îşi întemeiază statul naţional.

Analiza dualismului este extinsă şi la armată, cea mai importantă instituţie prin care se susţine Imperiul austro-ungar. Armata austro-ungară se înfăţişa însă ca o instituţie multinaţională, în care superioritatea numerică o aveau românii şi slavii. Armata se transforma, prin voluntari, cu alte cuvinte prin tinerii cu studii, dintr-o *masă* într-o armată care *cugetă.* Eminescu putea susţine, pe baza relatărilor lui Slavici (72 p. 237 — 238) şi ale altor colegi ai săi, care îşi făceau armata în regimentele din Viena, că existau condiţii pentru o răscoală militară. Armata austro-ungară se destramă în primul război mondial şi Imperiul austro-ungar, rămas fără acest sprijin, se prăbuşeşte, iar pe ruinele lui se întemeiază state naţionale, cu armate naţionale.

Există în analiza dualismului întreprinsă de Eminescu aprecieri subiective şi excese de formulare care nu pot fi în nici un caz împărtăşite. Eminescu îşi scrie însă articolele, cum s-a putut vedea, într-un moment în care guvernele maghiare invocă ,,superioritatea ungurilor", ca cel mai important argument în justificarea politicii lor de dominare a celorlalte popoare. Cercurile guvernamentale maghiare căutau însă ca pe această cale să încredinţeze şi curtea din Viena că reprezentau cel mai important factor politic din monarhie şi singurul pe care şi-l putea asocia la conducerea ţării. Eminescu va reveni îndeosebi asupra cuvintelor nedrepte şi pătimaşe pe care le proferează împotriva limbii maghiare, ca sonoritate şi ca purtătoare a unei culturi superioare, în anii cuceririi independenţei noastre de stat (v. *supra,* p. 478). Poetul considera limba română, cea maghiară şi cea a popoarelor slave ca un factor hotărîtor împotriva politicii de deznaţionalizare promovată de imperiile din această parte a Europei.

Ecuilibrul reţine atenţia criticii în mai mare măsură decît articolele *Să facem un congres* şi *În unire e tăria.* I.A. Rădulescu-Pogoneanu îl republică în ,,Convorbiri literare" în aprilie 1903 (36, p. 317 — 326) şi-l pune în legătură cu unele texte din manuscrise. Cercetătorii operei poetului invocă acest articol, pentru demonstrarea influenţei lui Hegel în scrisul eminescian.

Judele de instrucţiune din Budapesta, găseşte ideile din *Ecuilibrul* primejdioase pentru ordinea de stat. Eminescu arată în însemnările din manuscrisul **2257, 231** (v. *supra,* p. 458) că i se intentează proces de presă pentru faptul că susţine autonomia Transilvaniei şi, cere „fărîmarea dualismului". Procesul de presă i se intentează, iniţial, lui Ion Poruţiu, redactorul responsabil al ziarului. ,,Federaţiunea" publică în 26 octombrie 1870, cu un scurt comentariu, *Iară şi iară persecuţiune contra ,,Federaţiunii"* citaţia judelui de instrucţiune privind articolul lui Eminescu, fără însă să-i pomenească numele. ,,Abia primirăm în 21 c. de la judele de instrucţiune — scrie ,,Federaţiunea" — cele două citaţiuni publicate în nr. trecut cînd iacă în 22 după

---

meazăzi, precînd numărul în cestiune era deja tipărit, ni se înmînă un al treilea act de citaţiune, care urmează aici:

Nr. 34

1870

Judele de instrucţiune în afacerile de presă pentru districtul de Pesta.

Directorul cauzelor regeşti, ca procuror general, în afacerile de presă, plîngîndu-se înaintea mea din cauza delictului de presă cuprins în articolul *,,Ecuilibrul",* publicat în Nrii 38 şi 39 al ziarului ,,Federaţiunea" din 1870: te invit, Domnule Redactor, ca, pentru a fi ascultat, să binevoieşti a te înfăţişa, sub greutatea consecinţelor legali, în localitatea mea oficiale (Pesta, Strada Kerepes, nr. 65) la 26 octobre 1870, la orele 9 1/2 ante-meridiane.

Pesta, 20 octobre 1870

Tuschner m.p. jude de instrucţiune în afacerile de presă pentru districtul de Pesta.

Domnul Ion Poruţiu, redactor răspunzător al ziarului periodic ,,Federaţiunea" în Pesta" [6].

Judele de instrucţiune îi intentează lui Ioan Poruţiu o suită de procese de presă pentru orientarea politică a ziarului. Procesele se judecă la Budapesta şi redactorul „Federaţiunii" este condamnat la 10 luni de temniţă, la Vaţ şi plata unei sume împortante de bani [7].

În judecarea procesului intentat lui Ioan Poruţiu pentru *Ecuilibrul* intervin incidente procedurale. Eminescu îi cere să treacă asupra sa răspunderea pentru articolul incriminat. ,,Procesele de presă ale ziarului Federaţiunea" — scrie ,,Familia" în 13 noiembrie 1870 — se vor pertracta în 29 noiemvre şi 7 decemvre la curtea juraţilor din Budapesta. În urma celui din urmă proces, intentat pentru articolul *Ecuilibriul,* a intervenit un incident nou, rugîndu-se autorul aceluia de d-l Poruţiu a-i spune numele la judecătoriul de instrucţiune. Aşa dară acest proces se va intenta de-a dreptul în contra autorului. Precum aflăm, autorul e junele poet şi colaborator al nostru d-l Michai Eminescu" [8]. Iosif Vulcan este purtătorul de cuvînt al „Federaţiunii" şi îndeplineşte şi alte însărcinări din partea ziarului.

Judele de instrucţiune îi intentează lui Eminescu procesul de presă, după cîte s-ar părea, pe baza interogatoriului ce i-l ia la Budapesta. ,,Mă veţi ierta, dacă nu v-am răspuns la stimata d-voastră epistolă — îi scrie Eminescu lui I. Negruzzi în 11 februarie 1871 —; dar cauzele care m-au oprit, au fost cea mai mare parte independente de mine. La sosirea epistolei d-voastră, *eu* nu am fost aici; cînd m-am întors însă, nu eraţi *d-vostră* în Iaşi; ş-aşa s-a prelungit tăcerea mea pînă acuma. Apoi am avut şi supărări care de care mai minunate; pro primo : un proces de presă, al cărui capăt nu sînt încă în stare de a-l prevedea'' (89, I, p. 319). Eminescu îşi justifică întreruperea corespondenţei cu Iacob Negruzzi prin plecarea sa din Viena pentru un timp mai îndelungat. Poetul asistă la căsătoria Aglaei, sora sa, cu Ioan Drogli, care se oficiază la Ipoteşti în 27 decembrie 1870. Eminescu putea face însă şi un drum la Budapesta înainte de 11 februarie 1871. Iosif Vulcan, redactorul ,,Familiei", îl înştiinţează, la poşta redacţiei, în 18 decembrie 1870, că aştepta un răspuns. ,,Viena. D-lui M. E. Primitu-ai scrisoarea noastră ? Aşteptăm cu nerăbdare răspunsul cerut ..." [9]. Apare întemeiată presupunerea că Iosif Vulcan îi cere fie să intre în redacţia „Federaţiunii", fie să dea unele lămuriri cu privire la procesul de presă sau şi una şi alta. Semnificativ este faptul, oricum, că Iosif Vulcan informează publicul, prin intermediul,,Familiei", că autorul articolului din ,,Federaţiunea" era colaboratorul revistei sale şi că fusese trimis înaintea instanţelor judecătoreşti maghiare pentru activitatea ce-o desfăşura pe tărîmul luptei naţionale.

Documentele ne lipsesc să putem urmări desfăşurarea procesului intentat lui Eminescu — sau nu le cunoaştem. Curtea cu juraţi din Budapesta putea transfera procesul, cum presupunem, instanţelor judecătoreşti din Viena. Eminescu nu era cetăţean austriac şi se vor fi ivit noi incidente. De altfel, actul de acuzare întocmit de judele de instrucţiune din Budapesta prezenta puţin interes pentru judecătorii vienezi. Dosarul se putea închide fără să se pronunţe o sentinţă şi chiar fără să se judece procesul.

Opinia potrivit căreia articolele lui Eminescu se publică în ,,Federaţiunea" cu răspunderea şi sub supravegherea lui Alex. Roman este inexactă. Directorul ziarului se afla în temniţa din Vaţ încă din 18 ianuarie 1870, unde ispăşea o osîndă de un an pentru publicarea *Pronunciamentului* şi a scrisorilor de adeziune la acest document şi va ieşi din temniţă în 18 ianuarie 1871[10]. Conducerea ziarului trece în seama lui Ioan Poruţiu, care în momentul publicării articolelor lui Eminescu era şi el condamnat pentru editorialul din 13 octombrie 1869 în care ia apărarea tofălenilor. Procesul se judecă la Curtea cu juraţi din Budapesta în 21 ianuarie 1870[11]. În apărarea sa, Ioan Poruţiu îl acuză pe procurorul

„aristocraţia trîndavă, egoistă şi luxurioasă". Invocă şi cuvintele lui Mur Jókai, care avertiza guvernele maghiare că prin politica lor transformau Transilvania ,,într-o Irlandă a Ungariei". I. Poruţiu este condamnat la şase luni închisoare şi plata cheltuielilor de judecată. Deşi condamnat la închisoare pentru „delict de presă" şi ameninţat cu noi procese, I. Poruţiu nu ezită să publice articolele lui Eminescu, pentru care ştia că va fi trimis în judecată, cum se şi întîmplă. Redactorul ,,Federaţiunii" considera că articolele lui Eminescu aveau şi un caracter orientativ în lupta împotriva dualismului şi le face loc, ca editoriale, în fruntea ziarului, Este meritul lui I. Poruţiu de-a fi recunoscut în Eminescu, încă de la debutul său în publicistica politică, ziaristul înzestrat cu toate însuşirile pentru lupta pe tărîm naţional [12].

Orientarea politică a lui Eminescu depăşeşte viziunea provincială a *activiştilor* şi a *pasiviştilor*. Poetul se declară, cum fac şi aceştia, pentru solidarizarea românilor din Imperiul austro-ungar, cu popoarele oprimate de sub stăpînirea austro-ungară, spre a crea un front comun de luptă. Se desparte însă de *activişti* şi *pasivişti* prin faptul că cere crearea acestui front comun de luptă prin participarea popoarelor şi nu prin conciliabule între fruntaşii politici. Se declară ca şi *pasiviştii* pentru nerecunoaşterea unirii Transilvaniei cu Ungaria, invocă autoritatea ,,împăratului" ca for suprem şi este pentru întocmirea unui memorand care să fie adus la cunoştinţa ,,tronului". Aceste coincidenţe cu orientarea politică a *pasiviştilor* privesc însă numai forma şi nu fondul problemelor. Eminescu se declară şi pentru nerecunoaşterea unirii Banatului cu Ungaria, nu numai a Transilvaniei, tot pentru motivul că se făcuse fără consultarea populaţiei. Raţiunea de-a exista a monarhiei este condiţionată de atitudinea ce o adopta faţă de popoarele din imperiu. Eminescu se declară pentru întocmirea unui memorand, însă nu cu caracter de „petiţie", ci ca un document prin care să se aducă la cunoştinţa tronului voinţa poporului român. ,,Trebuie ca sancţiunea popoarelor ca atari — scrie Eminescu — să premeargă sancţiunii suveranului". Eminescu aştepta foarte puţin de la ,,împăratul" — şi chiar ceea ce aştepta — cere să se obţină prin impunerea voinţei popoarelor şi nu ca un act de clemenţă din partea stăpînirii austro-ungare.

Articolele din ,,Federaţiunea" se înscriu, împreună cu documentele privitoare la serbarea de la Putna şi împreună cu cîteva texte pe care le găsim în manuscrise, ca o primă etapă în publicistica politică eminesciană. Meritul principal al poetului stă în faptul de-a fi dat o privire pătrunzătoare asupra situaţiei social-politice a românilor din Imperiul austro-ungar şi de-a fi încadrat lupta lor în mişcarea europeană pentru cucerirea de libertăţi şi independenţă naţională.

---

[1] TELR, XXI (1873), nr. 44, 31 mai/12 iun. — nr. 48, 14/26 iun. Traducere de A. A.; ROM, XVIII (1847), 24 iun. — 3 iul. Traducere de Camilu; OBS, IV (1881), nr. 20, 7/19 mart. — nr. 25, 25 mart./6 apr., nr. 27, 1/13 apr. — 31, nr. 15/27 apr. Traducere de Ieronim G. Bariţiu; Rudolf Ihering, *Lupta pentru drept.* Traducere de Constantin Turtureanu, Iaşi, Institutul grafic ,,Presa bună", 1930; Rudolf von Ihering, *Lupta pentru drept.* Traducere de Sandi Constantinescu, Constanţa, Institutul de arte grafice ,,Moderna", [1938]. Această, lucrare a lui Ihering stă şi la baza unui roman al lui Karl Emil Franzos, *Ein Kamph um's Recht* (Breslau, 1882). Eminescu recenzează, cum vom vedea, unele din lucrările sale.

[2] FED, III (1870), nr. 13, 8/20 febr., p. 47.

[3] A. de Gerando, *La Transylvanie et ses habitants,* I, Paris, Du Comptoir des Imprimeurs Unis, 1845, 415.

[4] I. E. Torouţiu şi Gh, Cardaş, *Studii şi documente literare, Vol. I., ,,Junimea",* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Bucovina", 1931, p. 314, 320, 321, 322.

[5] CL, V (1871 — 1872), nr. 10, 15 iul., nr. 15, 1 oct., nr. 17, 1 nov., nr. 24, 15 febr. 1872; VI (1873), nr. 6, 1 sept., nr. 8, 1 nov. Cuprinde: I. *Punct de purcedere,* II. *O privire*

peste trecut, III. *Individualitatea maghiară;* IV. *Cultura maghiară;* V. *Constituţiunea maghiară. Guvernul maghiar;* VI. *Noi şi maghiarii.* Raport psihologic. Raportul politic. *Încheiere.* Studiul este elaborat, în prima formă, în septembrie 1870 — mai 1871. Eminescu trimite revistei ieşene, în transcrierea sa, primele două părţi.

[6] FED, III (1870), nr. 105, 14/26 oct., p. 417.

[7] FED, III (1870), nr. 113, 4/16 nov., p. 449 — 450, nr. 119, 18/30 nov., p. 463, nr. 120, 20 nov./2dec., p. 468 — 469, nr. 121,22 nov./4 dec., p. 472, nr. 122, 25 nov./7 dec., p. 472, nr. 125, 4/16 dec., p. 487 — 488. *Actul de acuzaţiune* darea de seamă asupra procesului. *Discursul de apărare al lui Ioan Poruţiu Discursul de apărare,* al lui Mircea B. Stănescu, avocatul său.

[8] F, VI (1870), nr. 44, 1/13 nov., p. 526.

[9] F, VI (1870), nr. 49, 6/18 dec., p. 588.

[10] FED, II (1869), nr. 25, 28 febr./10 mart,, p. 99, nr. 29, 9/21 mart., p. 115, nr. 30, 11/21 mart., p. 119 — 120; nr. 31, 14/24 mart., p. 123 — 124, nr. 78, 11/23 iul., p. 310. *Actul de acuzare,* desfăşurarea procesului, sentinţa de condamnare şi confirmarea ei.

[11] FED, III (1870), nr. 5, 11/23 ian., p. 17, nr. 6, 14/26 ian., p. 21 — 22, nr. 7, 16/28 ian., p. 25 — 26, nr. 8, 18/30, p. 24 *(Procesul de presă contra lui Ion Poruţiu în cauza Tofălenilor).*

[12] Ioan Poruţiu pleacă la Vaţ în 27 decembrie 1870, în urma respingerii recursului său (FED, nr. 131, 20 dec. 1870/1 ian. 1871, p. 510). Conducerea ,,Federaţiunii" o ia Iosif Hodoş, pînă în ianuarie 1871, la reîntoarcerea lui Alexandru Roman din închisoarea de la Vaţ.

NOTIŢĂ ASUPRA PROIECTATEI ÎNTRUNIRI LA MORMÎNTUL LUI ŞTEFAN CEL MARE LA PUTNA

Se publică în ,,Convorbiri literare", IV, nr. 14, 15 septembrie 1870, p. 233 — 234. Semnat: E. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 416 — 481.

Serbarea de la Putna din august 1870 era chemată să arate că românii din Imperiul austro-ungar nu capitulaseră în faţa stăpînirii dualiste. În august 1870 se împlineau patru sute de ani de la sfinţirea Mănăstirii Putna şi studenţii români din Viena hotărăsc să organizeze serbarea de la Putna cu participarea largă a junimii studioase. Ei aleg un comitet provizoriu, care întocmeşte în decembrie 1869 un *Apel,* către ,,comilitonii" de la mai multe universităţi — Bucureşti, Iaşi, Torino, Budapesta, Pisa — şi academii —, Sibiu, Oradea, Cernăuţi, Blaj, Arad, — precum şi un *Proiect de program pentru serbarea naţională !a mormîntul lui Ştefan cel Mare la 15 (27) august 1870*. Documentele se publică în ziarul ,,Traian", în 10 ianuarie 1870, şi sînt semnate de Petru Pitei, preşedintele comitetului provizoriu, Gabriel Băleanu, secretar şi Emil Cozub, membru în comitet [1]. Studenţii români din Viena întreprind această acţiune într-un moment în care ,,Federaţiunea" ducea campania de presă în sprijinul tofălenilor şi cînd se lansează liste de subscripţie printre studenţii din Viena (v. *supra,* p. 522). În lista semnată de Eminescu figurează şi membrii comitetului provizoriu. *Apelul* şi *Proiectul de program ...* sînt cunoscute [2] şi de asemenea ecoul stîrnit în opinia publică de publicarea lor (226, p. 103, 107).

Eminescu nu este iniţiatorul serbării de la Putna, însă se impune ca unul din cei mai entuziaşti susţinători ai ei. Este firesc să presupunem că a sprijinit comitetul provizoriu la întocmirea *Apelului* şi a *Proiectului de program.* Semnatarii documentului sînt colegi ai lui Eminescu la liceul din Cernăuţi şi prieteni apropiaţi ai săi la Universitatea din Viena. Putem recunoaşte în *Apel* unele idei care pot fi puse în legătură cu cele din *Ecuilibrul,* privitoare la istorie. În „istorie — se spune în *Apel* — se manifestă puterea, direcţiunea şi

spiritul unui popor". Semnatarii documentelor frecventează cursurile lui Lorenz Stein, cum face şi Eminescu şi nu este de mirare că introduc în *Apelul* lor idei hegeliene.

Eminescu face propunerea ca, paralel cu festivităţile de la mormîntul lui Ştefan cel Mare, să se ţină şi un congres studenţesc. Propunerea sa este înscrisă în documentele comitetului provizoriu, ca punct aparte, fără să putem preciza dacă îi aparţine şi redactarea textului. :,d) Ocaziunea întîlnirii la un hram bisericesc — se arată în *Apel* — ar fi cea mai bună pentru improvizarea unui congres de studinţi români de pretutindeni de care ducem lipsă de mult timp". Propunerea este înscrisă în *Proiectul de program ...,* ca un ultim punct. ,,4. A doua zi, iertînd împrejurările, se va improviza afară de mănăstire un congres al studenţilor români academiei de pretutindeni: programul congresului îl va avea să-l statornicească comitetul aranjator al serbării". Eminescu cere trei luni mai tîrziu, cum am văzut, convocarea congresului românilor din Imperiul austro-ungar, care să ia atitudine împotriva dualismului şi să fixeze orientarea generală în lupta pentru cucerirea libertăţii naţionale.

Studenţii români din Viena ţin o adunare generală în martie 1870 şi aleg un comitet central în sarcina căruia trece organizarea serbării de la Putna. Comitetul central se formează din Nicolae Teclu, preşedinte, Petru Pitei, casier şi Eminescu, secretar. Comitetul central întocmeşte un nou *Apel* către public şi altul către instituţiile de învăţămînt, la care anexează şi proiectul de program. Deşi este întocmit în martie 1870, *Apelul* se publică abia în mai 1870 şi se republică la începutul lui iunie. Comitetul desfăşoară o activitate susţinută în vederea organizării serbării, cere sprijinul societăţilor culturale şi dă îndrumări pentru organizarea de comitete filiale şi adunarea de fonduri (226, p. 107 — 109).

Merită să reţină atenţia îndeosebi un aspect : Eminescu nu semnează documentele date publicităţii, ci numai cele către instituţiile de cultură. Explicaţia stă în faptul că poetului i se intentează procesul de presă pentru *Ecuilibrul,* publicat în „Federaţiunea", şi se afla sub urmărirea instanţelor judecătoreşti. Din corespondenţa cu instituţiile de cultură rezultă că îndeplinea funcţia de secretar, chiar dacă documentele oficiale, date publicităţii, le semnează alte persoane.

Comitetul central trimite la Putna, la jumătatea lui iulie 1870, o delegaţie formată din Emanuel Logotheti, Gabriel Băleanu şi Ioan Volcinschi, care începe „lucrările preparative" pentru ţinerea serbării. Izbucnirea războiului franco-german determină comitetul central să amîne serbarea pentru anul viitor. Delegaţia de la Putna nu împărtăşeşte punctul de vedere al comitetului central şi publică în ,,Curierul de Iaşi" o declaraţie, *Rădăuţi, august 12,* în care arată că serbarea nu trebuia amînată. Şi aceasta — ,,tocmai din cauze politice" [3]. Conflictul dintre delegaţia de la Putna şi comitetul central devine public şi provoacă mari nemulţumiri în rîndul studenţimii din Viena.

Eminescu expune în articolul său punctul de vedere al comitetului central, din care făcea parte, şi justifică amînarea serbării prin izbucnirea războiului franco-german. Serbarea apărea în acel moment ca o manifestaţie împotriva invadării Franţei de armatele germane şi Curtea din Viena putea să interzică ţinerea ei prin , măsuri guvernamentale". La fel de rea se prezenta şi alternativa ţinerii serbării în condiţiile create de războiul franco-german. Manifestaţia putea trece în cazul acesta neobservată şi fără să lase o ,,urmă morală". Comitetul central dorea să anihileze impresia produsă de declaraţia delegaţiei de la Putna, publicată cu o lună mai înainte în ,,Curierul de Iaşi", însă ţinea să nu se dea amploare polemicii. Eminescu găseşte potrivit să expună punctul de vedere al comitetului central tot într-o publicaţie ieşeană şi-i face lui I. Negruzzi unele recomandări în privinţa modului cum trebuia publicată *notiţa* sa. ,,Vă trimit şi o notiţă asupra serbării de la Putna — îi scrie Eminescu lui I. Negruzzi în 4 septembrie 1870 —. Puneţi s-o tipărească cu litere cît se poate de mici; nu trebue să-i daţi nici în cea mai extremă aparinţă o importanţă pe care nu va fi capabilă de-a o avea" (89, I, p. 314). I. Negruzzi face loc articolului spre sfîrşitul numărului, după proza sa, *Pe malul mării,* şi darea de seamă a lui A. D. Xenopol *Despre opul ,,La création" de Edgar Quinet* şi înainte de un

ciclu de poezii al Matildei Cugler, după care urmează informaţiile redacţionale. I. Negruzzi dă curs şi recomandării care i se face şi tipăreşte articolul cu litere mai mici.

Eminescu încadrează serbarea de la Putna în lupta românilor din Imperiul austro-ungar pentru cucerirea libertăţii naţionale şi consideră că principala piedică care stătea în calea lor o constituia sciziunea în orientarea politică. ,,Cînd am scris primele linii în privinţa serbării de la Putna (v.«Convorbiri», an. IV, nr. 14) — notează Eminescu în manuscrisul **2257** —, am spus că frecările din viaţa politică şi spirituală la români nu-şi au cauza lor pe atît în interese personale (precum o susţin unii), ci mai mult în profunda sciziune dintre direcţiunile pe care au apucat unii de-o parte, alţii pe de alta; că, pentru a nu se perpetua, moşteni şi mări acest rău, generaţiunea tînără are trebuinţă de o singură direcţiune spirituală, şi că încercarea de-a organiza viaţa viitorului va putea fi făcută de către junimea română cu ocaziunea foarte nimerită a serbării de la Putna".

Eminescu are în vedere, cînd se arată îngrijorat de ,,profunda sciziune", *activismul* şi *pasivismul.*

---

[1] TR, II (1870), nr. 3, 10 ian., p. l.

[2] Documentele sînt publicate de T. Bălan în monografia *Serbarea de la Putna,* (94, p. 63 — 66). Aici găsim şi biografii ale semnatarilor documentelor şi ale altor studenţi, cu rol important în organizarea serbării de la Putna.

[3] CI, III (1870), nr. 66, 9 aug., p. 2 — 3.

DIN PERIODICE 1871

DOMNULUI DUMITRU BRĂTIANU

Scrisoarea deschisă se publică în ,,Românul", XV, din 15 august 1871, p. 693 — 694. Cu subtitlul: *Stimate Domnule* şi datată: *Cernăuţi 3/15 august 1871.* Semnează pentru comitet: Mihai Eminescu, Pamfil Dan. Este reprodusă în „Telegraful", I, nr. 111, 18 august 1871, p. 2. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 419 — 420.

Comitetul central pentru organizarea serbării de la Putna trece prin grele încercări după suspendarea festivităţii din 1870, încît multă lume era încredinţată că ea nu va mai avea loc. Situaţia internaţională nu era favorabilă manifestaţiilor de acest fel; comitetul central făcuse cheltuieli cu cumpărarea unei urne votive, ce urma să fie pusă pe mormîntul lui Ştefan cel Mare şi cu pregătirea festivităţii din 1870 (226, p. 109 — 111).

Comitetul central publică în ,,Românul", la jumătatea lui iulie 1871 trei apeluri — *Apel către onoratul public român, Apel către Junimea română* [1] şi *Apel către junele române* [2] — şi ele se republică în mai multe ziare [3]. Documentele sînt semnate de N. Teclu, preşedinte, V. Bumbac, vicepreşedinte şi I. Slavici, secretar. *Apelurile* sînt cele mai importante documente ale serbării de la Putna şi la întocmirea lor ia parte, indiscutabil, şi Eminescu, dar care nu le poate semna pentru motivele cunoscute (v. *supra,* p. 531). Poetul îndeplinea însă funcţia de secretar al comitetului central, cum se vede din manuscrisele sale. Supraveghează alegerile în comitetul central şi în manuscrisul **2285** se păstrează mai multe liste de votare **(144**, **145, 145v, 146, 184).** Poetul este şi acela care ţine legătura cu comitetele filiale. „Scrisoare — notează el în manuscrisul **2285, 2 —** către Com.[itetul] filial Iaşi".

Exista primejdia ca *Apelurile* să nu stîrnească ecoul aşteptat, putînd trece neobservate, cu toată publicitatea care li se face. Situaţia devenise îngrijorătoare şi prin

faptul că nu soseau nici listele de subscripţie lansate de comitetul central pentru adunarea de fonduri băneşti. Eminescu se gîndea să facă apel la presă pentru restituirea lor. ,,Apel către jurnalele române — îşi notează Eminescu în manuscrisul **2285, 2** — pentru trimiterea listelor de subscripţie către acest comitet". Se desprinde şi de aici că Eminescu îndeplinea funcţia de secretar al comitetului central, deşi numele său nu figurează în documentele oficiale date publicităţii.

Comitetul central primeşte sprijinul neaşteptat al lui Dumitru Brătianu, care intervine cu autoritatea sa [4] şi prezintă serbarea de la Putna ca o manifestaţie a solidarităţii poporului român. Dumitru Brătianu consacră iniţiativei studenţilor români din Viena un amplu articol, *Serbarea de la Putna,* pe care îl publică în „Românul" [5], ziarul la acea dată cu cel mai mare prestigiu politic. Serbarea reprezenta — arată D. Brătianu — un ,,act cu atît mai însemnat, cu atît mai fecund, cu cît făptuitorii lui sînt cei ce singuri posed secretul viitorului". Articolul este reprodus şi în „Curierul de Iaşi" numai la cîteva zile după apariţia lui în ziarul bucureştean [6].

Apelurile sînt primite cu multă însufleţire şi comitetul central considera că faptul acesta se datora intervenţiei lui D. Brătianu în sprijinul serbării. Se explică de ce Eminescu şi Pamfil Dan îi mulţumesc în numele comitetului central, pentru aprecierile elogioase privind iniţiativa ,,junimii studioase".

Scrisoarea reafirmă ideea din *Ecuilibrul,* publicat în ,,Federaţiunea", cu un an mai înainte, potrivit căreia fiecare întîmplare din istorie are raţiunea sa de a fi şi că nu există nimic în lume ,,ce n-ar putea să fie cum e". Se reafirmă şi ideea din *Notiţă asupra proiectatei întruniri la mormîntul lui Ştefan cel Mare la Putna* şi din *Apelul către publicul român,* după care serbarea nu era a comitetului şi nici măcar a junimii studioase, ci a naţiunii române.

Scrisoarea este opera lui Eminescu, chiar dacă poartă şi semnătura lui Pamfil Dan, prietenul său. I. A. Rădulescu-Pogoneanu expune acest punct de vedere, încă în 1903, cînd republică, pentru prima dată, textul scrisorii (36, p. 327 — 328). A rămas însă fără răspuns întrebarea de ce semnează acest document Pamfil Dan şi nu Ioan Slavici, preşedintele comitetului pentru organizarea serbării, ori Ilie Luţia, secretarul aceluiaşi comitet pentru pregătirea festivităţilor de la Putna. Pamfil Dan (1848 — 1914) rămase la Cernăuţi, să adune contribuţiile băneşti, iar Slavici, Luţia şi ceilalţi membri din comitet plecaseră la Putna să conducă lucrările pentru pregătirea şi desfăşurarea serbării. Pamfil Dan semnează scrisoarea, ca a doua persoană, cum cereau uzanţele pentru documentele destinate să fie date publicităţii de comitetul central.

Cercetătorii identifică în scrisoarea lui Eminescu cîteva din tezele filozofice ale lui Hegel cu privire la istorie. Sîntem trimişi la lucrarea lui Hegel, *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte,* tipărită la Berlin în 1837 şi retipărită în numeroase ediţii. Scrisoarea este pusă în legătură cu textele hegeliene, prima dată, de I. Lupaş, în studiul *Hegel şi influenţa lui în scrisul lui Nicolae Bălcescu şi Mihai Eminescu,* publicat în 1932, în care reproduce cea mai mare parte a ei (92, p. 180 — 181). Observaţiile lui I. Lupaş sînt sistematizate de T. Vianu în *Influenţa lui Hegel în cultura română* (100, p. 236 — 237). Scrisoarea este comentată şi de G. Călinescu în studiul *Antihegelianismul lui Eminescu,* publicat în 1933 (98) şi inclus cu modificări în *Opera lui Mihai Eminescu* (104, I, p. 32 — 37). Din studiile lui I. Lupaş şi T. Vianu la care trebuie să-l alăturăm şi pe cel al lui Al. Dima (102, p. 145) şi din cel al lui G. Călinescu se desprinde că scrisoarea este invocată atît în demonstrarea hegelianismului poetului cît şi antihegelianismului său. Deosebirile de vederi se explică prin contextul în care este comentat acest text eminescian. G. Călinescu încadrează scrisoarea, spre deosebire de ceilalţi comentatori, în ansamblul operei poetului şi aduce în discuţie numeroase alte texte, indiscutabil antihegeliene. Se cuvine însă observat că antihegelianismul lui Eminescu se manifestă mai tîrziu. Constatarea aceasta o face şi G. Călinescu, cînd se ocupă de studiile lui Eminescu la Universitatea din Viena şi convine că în scrisoare se întîlnesc idei hegeliene. ,,Un pasaj din scrisoarea către Dumitru Brătianu — scrie G. Călinescu în ediţia nouă a exegezei sale

eminesciene — pare multora o înrîurire a lui Hegel, ceea ce în partea strict formală ar putea să şi fie" (112, p. 340). Călinescu îşi menţine însă punctul de vedere după care Eminescu cunoaşte filozofia lui Hegel pe căi indirecte.

Scrisoarea reprezintă în contextul operei lui Eminescu, indiferent de modul de receptare a hegelianismului, textul în care se întîlnesc cîteva din cele de netăgăduit reminiscenţe hegeliene în scrisul poetului, fie ele directe sau nu şi indiferent de ponderea pe care o are filozofia lui Hegel în gîndirea eminesciană considerată în ansamblul ei.

Scrisoarea este urmată, la publicarea ei în ,,Românul", de răspunsul lui Dumitru Brătianu, *Bucureşti, 11/23 august 1871. Domnilor membri ai comitetului central pentru serbarea de la Putna,* în care îşi exprimă gratitudinea pentru ,,frumoasa epistolă" ce i-a fost adresată. Interesant de observat că D. Brătianu comentează în răspunsul său tocmai tezele hegeliene din scrisoare şi transcrie pasajele respective. ,,Numai expresiunea exterioară — scrie D. Brătianu după Eminescu —, numai formularea cugetării s-a faptei constitu-

---

iesc meritul individului, ori al generaţiunii, ideea internă a amîndurora e latentă în timp, e rezultatul unui lanţ întreg de cauze". D. Brătianu preia din scrisoarea lui Eminescu tezele hegeliene, pe care însă le comentează în spiritul profetismului paşoptist.

Scrisoarea de răspuns a lui Dumitru Brătianu, ca şi mărturiile invocate mai sus (v. *supra,* p. 524) înfirmă opinia potrivit căreia articolele lui Eminescu nu au stîrnit ecou în presa vremii, decît foarte tîrziu, in epoca gazetăriei bucureştene.

---

[1] ROM, XV (1871), 10 iun., p. 486. [3] ROM, XV (1871), 16 iun., p. 502.

[3] FED, IV (1871), nr. 62, 9/21 iun., p. 247; GT, XXXIV (1871), nr. 46, 12/24 iun., p. 2; ALB — 1, VI (1871), nr. 49, 12/25. iun., p. 4.

[4] Dumitru Brătianu (1818—1892) se bucura de stima contemporanilor, ca unul care făcea parte din generaţia paşoptistă şi participă la viaţa politică a ţării. Întemeiază împreună cu Ion Ghica şi Alexandru G. Golescu, Societatea pentru învăţătura poporului român şi numele său se leagă şi de alte realizări pe tărîm cultural *(Din arhiva lui Dumitru Brătianu.* Acte şi scrisori din perioada 1840 — 1870, publicate, cu o schiţă biografică de Al. Crezianu, I, Bucureşti, Imprimeria Independenţa, [1934], p. 3—96; N. Iorga, *Dumitru Brătianu şi opera lui.* O revelaţie politică şi literară, Bucureşti, [Aşezămîntul tipografic ,,Datina românească". Vălenii de Munte], 1934). Sînt de menţionat şi legăturile sale cu unele personalităţi politice, ca G. Mazzini, J. Michelet şi alţii, cu care poartă o bogată corespondentă.

[5] ROM, XV (1871), 23 iul., p. 621.

[6] CI, IV (1871), nr. 83, 30 iul., p. 1.

DIN PERIODICE 1874

CONSTANTIN BĂLĂCESCU

Se publică în ,,Convorbiri literare", VIII, nr. 8, 1 noiembrie 1874, p. 330 — 334. Semnat: — E —. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 294 — 297.

Articolul, care apare după trei ani de absenţa a lui Eminescu din publicistică, reflectă preocupări cărturăreşti ce trebuie puse în legătură cu funcţia ce o ocupă de cîteva luni, aceea de bibliotecar al Bibliotecii Centrale a Universităţii din Iaşi [1].

Biblioteca Centrală din Iaşi deţinea probabil din scrierile lui C. Bălăcescu volumul *Buna educaţie.* Comedie în trei acte (Bucureşti, în tipografia lui Eliade, 1845), care

cuprinde, pe lîngă piesa cu acest titlu, cea mai mare parte a poeziilor sale şi dialogul, în versuri, *Democrit şi Eraclit.* Eminescu putea găsi în fondurile bibliotecii ieşene, pe de altă parte, volumul *Poezii inedite* (Bucureşti, Tipografia Heliade şi Asociaţii, 1860), tipărit în Biblioteca portativă şi care se deschide cu scrieri de I. Heliade Rădulescu, urmează poeziile lui C. Bălăcescu, cu titlul general *Fă-mă tată să-ţi samăn sau Generaţia actuale din Generaţia trecută* (p. 87— 149) şi se continuă cu alte scrieri de I. Heliade Rădulescu, ca să se încheie cu *Franţuzitele,* comedia lui C. Faca. Poeziile lui C. Bălăcescu sînt precedate de o *Prefaţă* (p. 71—84), scrisă de I. Heliade Rădulescu, la care se referă Eminescu în articolul său. Poetul nu găseşte în fondurile Bibliotecii Centrale din Iaşi, după cîte se pare, şi ediţia separată a scrierilor lui C. Bălăcescu, *Fă-mă tată să-ţi samăn sau Generaţia actuale din Generaţia trecută* (pe care I. Scurtu în ediţia sa o bibliografiază greşit; *Fă-mă tată etc.,* sau *Caftanitul de ţară la Bucureşti,* acesta fiind titlul poeziei satirice mai lungi, cum arată şi Eminescu, nu al broşurii separate). *Fă-mă tată ...* se tipăreşte în tipografia lui I. Heliade Rădulescu în 1860, ca şi volumul *Poezii inedite,* pe aceeaşi hîrtie, cu acelaşi tipar şi în acelaşi format. Pe coperta exterioară se trece însă 1863.

Poeziile *înţelepciunea omenească, Toamna, Azi nebun, mîne cuminte, Fatalitatea,* fabulele *Măgarul şi boul, Ţăranul şi pescarul* şi *Epigrama mea din partea ... multora* sînt reproduse din *Buna educaţie,* iar *Turculeţul şi mumă-sa* din *Poezii inedite.* În aceste poezii pe care le integrează în articolul său, Eminescu subliniază două versuri din *Înţelepciunea omenească* (,,Ziua de azi e scumpă mai mult decît o mie/Din secolul ce însă cutezi a aştepta"), ca fiind mai ilustrative pentru ,,un fond de melancolie filozofică".

Eminescu critică *Prefaţa* lui I. Heliade Rădulescu la *Poezii inedite,* pentru faptul că ignorează biografia lui C. Bălăcescu şi nu se ocupă nici de scrierile sale. Editorul întocmeşte o disertaţie în care prezintă ,,şcoalele vechi ale Patriei" şi ,,fructele ce au dat". Găseşte potrivit să vorbească de Mircea cel Bătrîn şi

---

corpul său de oaste, de Matei Basarab şi Mihai Viteazul, ca să treacă la Văcăreşti, Gh. Lazăr, Petrache Poenaru, Simion Marcovici, Gh. Asachi, C. Negruzzi. Sînt aduşi în discuţie şi o scrie de oameni politici: Metternich, Talleyrand, Cavour şi scriitori din literatura universală: Dante, Shakespeare, Corneille, Racine, Hugo. I. Heliade Rădulescu se referă şi la .„Sarsailii noştri", cum îi numeşte pe adversarii săi. Disertaţia nu se retipăreşte în fruntea volumului *Fă-mă tată să-ţi samăn ...* ediţia separată. C. Bălăcescu va fi stăruit ca I. Heliade Rădulescu să renunţe la ea, deşi era editorul scrierilor sale. S-ar explica astfel trecerea pe coperta exterioară a unei date mai tîrzii (1863), decît cea a tipăririi textelor (1860). S-ar desprinde de aici că C. Bălăcescu şi Eminescu aveau aceleaşi rezerve cu privire la disertaţia editorului Bibliotecii portative.

Expresia hegeliană ,,spiritul universului" (102, p. 143) o întîlnim şi în manuscrisul **2262**, **42v** în una din versiunile parţiale ale povestirii *Archaeus* (OPERE, VII, 286, 388 — 389) din anii studiilor universitare, precum şi într-o versiune, din aceeaşi epocă, a finalului poeziei *Împărat şi proletar* (OPERE, I, 357 — 358). Eminescu reţine expresia şi în povestirea *Archaeus* (OPERE, VII, 283), pe care o scrie în epoca ieşeană. Acum se familiarizează şi cu operele unor scriitori francezi. Din comentariul la poezia *Azi nebun, mîne cuminte* se desprinde că citise pe Béranger şi invocă numele său ca termen de comparaţie pentru structura strofică. În manuscrisele eminesciene din perioada anterioară epocii ieşene nu găsim însemnări cu privire la acest scriitor francez.

C. Bălăcescu se bucură de preţuirea lui Eminescu şi mai tîrziu. În articolul *O rectificare,* publicat în ,,Timpul", în 6 mai 1878, atrage atenţia ziarelor ,,Războiul" şi ,,Presa" că poezia *Progresul,* tipărită în Biblioteca portativă, nu aparţinea, cum credeau, lui I. Heliade Rădulescu, ci lui C. Bălăcescu, ,,scriitor cu mai puţin renume, dar cu mai mult talent poetic''. Eminescu reproduce *Epigrama mea din partea ... multora* în finalul articolului *D. Frederic Damé şi specia ,,Rică Venturiano",* publicat în ,,Timpul", în 8 aprilie 1879. Epigrama se potrivea, arată Eminescu, declaraţiilor lui Fr. Damé cu privire la modestia sa.

Caracterizarea ce o face Eminescu lui C. Bălăcescu serveşte ca text de referinţă în unele istorii literare din secolul trecut. ,,Scrierile sale, puţine, dar eminente — scrie V. Gr. Pop — sînt prea puţin cunoscute. Ele [î]i sînt dictate de un sentiment adevărat şi d-o judecată dreaptă. În prezent trăieşte retras în Bucureşti ca pensionar al statului. A debutat mai ales prin scrierile sale în genul fabulei, aşa încît afară de Gr. Alexandrescu, el e singurul, care a mai scris fabule bune în Muntenia. Ele sînt lipsite de orice aluziuni politice şi de partidă; iar din poezia sa transpiră un spirit de observaţie pentru necazurile mici şi comice ale vieţii; pe de altă parte un fond de melancolic filozofică." [2]

V. Gr. Pop preia din articolul lui Eminescu informaţiile biografice, precum şi caracterizarea poeziilor.

---

[1] Eminescu este numit ,,bibliotecar al bibliotecii centrale din Iaşi" printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri, din 23 august 1874, la propunerea lui Titu Maiorescu, atunci ministru la Departamentul cultelor şi instrucţiunii publice. (MO, nr. 188, 29 aug/10 sept. 1874, p. 1145). Numirea se face provizoriu, cu data de 1 sept. şi este confirmată prin *Decret* domnesc în 16 oct. 1874 (MO, nr. 239, 1/13 nov. 1874, p. 1361). *Jurnalul* Consiliului de Miniştri, semnat de Lascăr Catargiu, Al. Lahovari, Gr. Gr.Cantacuzino şi T. Maiorescu şi *Decretul* domnesc specifică faptul că Eminescu era ,,doctorand în filozofie". Numirea lui Eminescu în acest post a stat în atenţia cercetătorilor (90, p. 197 — 199; 230, p. 145 — 148).

[2] V. Gr. Pop, *Conspect asupra literaturei române şi literaţilor ei dela început şi pînă astăzi în ordine cronologică,* I, Bucureşti, Tipografia Alexandru A. Grecescu, 1875, p. 101 — 102. Se reproduce fabula *Ţăranul şi pescarul* şi *Epigrama mea din partea ... multora.*

DIN PERIODICE 1875

ΨΕΥΔΟ – ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ
DE A. I. ODOBESCU
Bucureşti, 1874, un volum 8°

Se publică în ,,Convorbiri literare", IX, nr. 1,1 aprilie 1875, p. 20 — 21. La sumar: *Despre Pseudo-kynegetikos a d-lui A. Odobescu,* de E. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare, Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 297 — 299.

Eminescu primeşte lucrarea lui Odobescu la Biblioteca Centrală din Iaşi probabil încă în a doua jumătate a anului 1874. Tipărirea eseului odobescian, pentru care dăm datele bibliografice complete, *Pseudo-kynegetikos.* Epistolă scrisă cu gînd de Precuvîntare la cartea *Manualul vînătorului,* Bucureşti, Tipografia Statului, 1874, 262 p., se termină, cum se specifică pe foaia finală, în 18/30 iunie 1874. Se scurge aproape un an între apariţia cărţii şi publicarea recenziei în revista ieşeană. S-ar părea că Eminescu nu se putea hotărî asupra unei caracterizări mai potrivite. În manuscrisul **2257, 5v**, găsim o însemnare care ar da unele indicaţii în această privinţă. ,,Domnul Grande a numit-o mosaic — notează Eminescu — cum s-o numesc eu ?" Gr. H. Grandea publică în ,,Presa", la începutul lui august 1874, o recenzie asupra cărţii lui Constantin C. Cornescu, *Manualul vînătorului,* în care se referă şi la Odobescu şi eseul său [1].

Eminescu insistă asupra procesului de realizare a mozaicului, spre a arăta dificultăţile pe care le-a întîmpinat Odobescu în crearea unei opere de-o înaltă ţinută

artistică. Poetul încadrează eseul în genul epistolar şi atrage atenţia asupra structurii complexe a frazei odobesciene, precum şi asupra expresiilor idiomatice, a căror ,,origine întăritoare este limba poporului nostru". Se declară însă a nu fi de acord cu opinia prozatorului, după care capitolul XII, ce cuprinde, în loc de text, numai puncte de suspensie, ar fi cel mai plăcut pentru cititori. Un capitol asemănător, compus din puncte de suspensie şi notat tot cu XII, se găseşte în opera lui Xavier de Maistre, *Voyage autour de ma chambre* [2], tradusă de C. Aricescu încă în 1856 [3] şi cu care eseul lui Odobescu are unele contingenţe [4].

Arta lui Odobescu găseşte în Eminescu, cum se întîmplă şi în cazul altor scriitori, cel mai pătrunzător comentator din secolul trecut. Tezele fundamentale, expuse în articolul său, vor fi reluate şi dezvoltate de critica literară şi cercetările stilistice de mai tîrziu.

Eminescu trece între caracteristicile scrierilor bune şi imposibilitatea analizării lor în aşa fel încît să dea o imagine exactă asupra cuprinsului şi formei lor. Pentru acest motiv consideră potrivit să reproducă două capitole din eseul lui Odobescu ,,mai în întregimea lor". Opţiunile poetului merg spre creaţia populară şi din cele două capitole transcrie *Basmul cu Fata de piatră şi cu Feciorul de împărat, cel cu noroc la vînat.* Un fragment din eseul lui Odobescu este reprodus de Eminescu cu titlul *Bărăganul* în ,,Curierul de Iaşi", două luni mai tîrziu [5].

---

[1] PRESA, VII (1874), nr. 165, 1 aug., p. 2 — 3; CBUC, I (1875), nr. 4, 18 iul., p. 13 — 16. Tratatul lui C. C. Cornescu, *Manualul vînătorului,* Bucureşti, Imprimeria Statului, 1874, se tipăreşte în acelaşi format şi pe aceeaşi hîrtie ca şi eseul lui Odobescu.

[2] Xavier de Maistre, *(Euvres complétes.* Nouvelle édition, Paris, Charpentier, Librairie-Editeur, 1858, p. 26. Capitolul este intitulat: *La tertre.*

[3] Contele Xavier de Maistre, *Călătorie împrejurul camerei mele.* Tradusă de C. D. Aricescu. Cu o Prefaţă de traducător, Bucureşti, Imprimeria lui Ferdinand Om, 1856, p. 30.

[4] G. Călinescu, *Studii şi comunicări.* Culegere, cuvînt înainte şi note de Al. Piru, [Bucureşti], Editura tineretului, [1966], p. 115.

[5] CI, IX (1876), nr. 61, 2 iun., p. 1 — 2.

DIN PERIODICE 1876

TURCIA [„ZIARULUI «TIMES» I SE TELEGRAFIAZĂ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 55, 19 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu îşi inaugurează activitatea la ,,Curierul de Iaşi", cum arată cercetările mai noi (302), în 19 mai 1876, cu acest articol de politică externă. Ziarul ieşean începe să apară în martie 1868, ca din aprilie 1874 să-şi adauge şi un subtitlu: *Foaea publicaţiunilor oficiale din resortul Curţii Apelative din Iaşi.* Din noiembrie 1872 ziarul şi Tipografia Naţională, în care se tipărea, intră în proprietatea unei asociaţii formată din junimiştii Nicolae Gane, Alexandru Stoianovici, Iacob Negruzzi, Eugeniu Filipescu, Ştefan Vârgolici, Teodor Balais şi Anton Naum (90, p. 253). Contractul prevedea, la punctul trei, şi angajarea a doi redactori, care să garanteze apariţia şi valoarea artistică. Ziarul iese la început de două ori pe săptămînă, iar din iulie 1870, de trei ori pe săptămînă. Între redactori îi vedem înainte de 1876 pe Th. Balassan şi I. Scipione Bădescu. În ianuarie 1873, Th. Balassan fondează ,,Curierul. Foaia intereselor generale", care îndreaptă în cursul anilor

numeroase atacuri împotriva mai vechii foi ieşene.

Biografii lui Eminescu sînt unanimi în a recunoaşte că poetul răspunde în redacţia ,,Curierului de Iaşi", de *Partea neoficială,* [1] care cuprindea *Partea literară,* cu alte cuvinte foiletonul ziarului, şi cîteva rubrici permanente: *Revista internă, Revista externă, Noutăţi* şi *Diverse.* Poetul susţine cu intermitenţe *Partea*

literară, şi *Revista internă,* însă publică fără întreruperi materiale specifice fiecăreia din celelalte trei rubrici. De aici numărul impresionant de articole şi marea lor varietate tematică. Să mai subliniem şi faptul că noul redactor privea ziarul ca un factor chemat să contribuie la ridicarea nivelului cultural al cititorilor şi la educarea lor politică.

Eminescu intră în redacţia ,,Curierului de Iaşi" într-un moment cînd „chestiunea orientală" era la ordinea zilei. Cercurile diplomatice, presa şi documentele vremii numesc astfel mişcările de rezistenţă ale popoarelor din Balcani, mişcări care îşi au începutul în secolul al XVII-lea, cînd turcii ocupă Peninsula Balcanică şi ajung la porţile Vienei (1683)[3]. Lupta popoarelor de sub stăpînirea otomană cunoaşte în cursul secolelor momente de intensificare şi unele de acalmie, fără însă să înceteze. Evenimentele din Peninsula Balcanică din 1875 — 1877 fac din ,,chestiunea orientală" o problemă majoră a politicii statelor europene. În iulie 1875 izbucneşte răscoala din Herţegovina împotriva stăpînirii otomane, iar la începutul lui august 1875 şi răscoala din Bosnia [3]. Serbia şi Muntenegru trimit voluntari şi arme răsculaţilor şi armatele otomane nu pot înăbuşi lupta de rezistenţă a popoarelor răsculate. Cînd armata otomană ,,învingea într-un punct — scrie N. Iorga —, insurgenţii reapăreau într-altul; era o întreagă populaţie nemulţumită în părţile acestea şi oricîte biruinţe ar fi putut cîştiga armata turcească, ele nu aveau importanţă" [4]. Luptele intră într-o perioadă de acalmie la sfîrşitul anului 1875 şi începutul anului 1876 şi se intensifică, îndată ce vine primăvara. În aprilie 1876 se răscoală poporul bulgar împotriva stăpînirii otomane, însă răscoala este înăbuşită în sînge [5].

Eminescu dă ştirile cele mai recente cu privire la *Memorandul* pe care îl întocmeşte Alexandr Mihailovici Gorceakov (1798 — 1883), ministrul de externe al Rusiei, în sprijinul popoarelor din Balcani. *Memorandul* cuprindea cinci puncte şi este comentat şi în presa noastră. „Românul" reproduce *Memorandul* după „Journal des Débats", în 19 mai 1876, şi transcriem de aici cele cinci puncte, lăsînd la o parte expunerea de principii şi consideraţiile finale:

,,1). Ca Poarta să constituie bisericile creştinilor care au fost distruse de turci; să procure proprietarilor lor mijloace de vieţuire pe timp cel puţin d-un an şi să nu le ceară impozite în timp de trei din ziua întoarcerii lor.

2). Ca această distribuire de ajutoare să se facă prin comisiunea notabilităţilor menţionată în nota comitetului Andrassy, comisiune prezidată d-un herţegovinean creştin şi compusă din indigeni care să reprezinte cu fidelitate cele două religiuni greacă şi catolică.

3). Ca trupele turceşti afară de acelea din şase oraşe întărite care se vor arăta (memoriul capilor insurgenţilor numea Mostarul, Stolatz, Trebinge, Niksici, Plerbo şi Totcia) să se depărteze cel puţin pînă la deplina liniştire a spiritelor.

4). Ca creştinii din Herzegovina să nu depuie armele decît după ce le vor fi depus toţi musulmanii din provincie şi după ce reformele vor fi pe deplin executate.

5). Ca consulii sau delegaţii puterilor să exercite supravegherea lor în general asupra aplicării reformelor şi în particular asupra reîntoarcerii în patrie a familiilor emigrate în timpul răscoalei" [6].

Memorandul este acceptat de puterile europene ca o încercare de reglementare pe cale paşnică a conflictului armat din Balcani. Anglia refuză să adere pe motivul că *Memorandul* reprezenta un amestec în treburile interne ale Imperiului otoman [7]. Se schiţează de pe acum orientarea politică a marilor puteri în chestiunea orientală.

Eminescu indică drept sursă a ştirilor cu privire la atitudinea Angliei faţă de *Memorand* ziarul englez „Times", pe care însă nu-l consultă, cum se întîmplă şi în alte cazuri cînd face referiri la presa engleză, spaniolă, franceză, rusă, turcă. Poetul îşi

extrage informaţiile cu privire la atitudinea Angliei dintr-o corespondenţă, *London, 26. Mai,* publicată în ziarul „Die Tages-Presse" în 14/26 mai 1876 [8]. Informaţiile în legătură cu *Memorandul* sînt cuprinse într-o altă corespondenţă, *Belgrad, 24. Mai,* publicată în acelaşi număr al ziarului vienez".

Lectura în paralel a felului în care aceste ştiri sînt date în celelalte ziare mai importante ale vremii vădeşte în chipul cel mai limpede nota personală pe care o aduce Eminescu în selectarea semnificativă şi în sintetizarea rapidă şi desluşită a informaţiilor, fără a mai vorbi de particularităţile redactării, chiar atunci cînd stilul este cu totul neutru, pur informativ. Şi mai surprinde, la cineva care era oricum un începător, stăpînirea meseriei la toate nivelele.

---

[1] *Partea oficială* a ziarului ocupa pagina întîia şi a doua, iar *Părţii neoficiale* i se rezerva pagina a treia. Ultima pagină era destinată reclamelor. Eminescu extinde, adesea, *Partea neoficială,* şi în spaţiul comunicărilor oficiale şi al reclamelor. Ziarul ieşean îşi încetează apariţia în 1884.

[2] Gheorghe D. Stoean, Ion G. Pană, *Epopeea independenţei României 1877 — 1878.* Omagiu şi recunoştinţă celor ce s-au jertfit pentru neatîrnarea şi libertatea patriei, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 22 — 23.

[3] St. Pascu, Const. C. Giurescu, I. Ceterchi ş.a., *Independenţa României,* Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1977, p. 125.

[1] N. Iorga, *Politica externă a regelui Carol I.* Ediţia II, Bucureşti, Institutul de arte grafice ,,Luceafărul", S. A., 1923, p. 110.

[5] Dan Berindei, *Răscoala poporului bulgar din aprilie 1876 şi România,* RROMSINT, X (1976), nr. 2, p. 195 — 202,; Constantin N. Velichi, *Răscoala antiotomană bulgară din aprilie 1876,* RIST, XXIX (1976), nr. 3, mart. p. 373 — 394.,

[6] ROM**,** XX (1876), 19 mai**,** p**.** 437.

[7] T, I (1876), nr. 31, 18 mai, p. 2 ([*„Corespondentul din Paris al ziarului « Times » a comunicat .. .*"]).

[8] TPR, VIII (1876), nr. 146 [14]/26 mai*,* p. 6.

[9] *Idem,* p. 2 — 3.

SERBIA [„ÎN SERBIA S-AU LUAT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 55, 19 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte această a doua secţiune a cronicii sale de politică externă pe baza a trei comunicate ale agenţiilor străine de presă publicate şi în ziarele româneşti. Transcriem două din ele, spre a ilustra raporturile dintre textul poetului şi sursele de informaţie pe care le pune la contribuţie.

Informaţiile privind angajarea generalului rus Cerneaev în armata sîrbă sînt publicate în ,,Telegraful", într-un comunicat al agenţiilor străine de presă.

„Krakau, 26 mai. Se telegrafiază din Belgrad către ziarul ,,Czas": Principele Serbiei a primit în prezenţa ministrului de rezbel pe generalul rusesc Cernaeff şi doi colonei, cari după zgomotele împrăştiate vor primi comandamente în armata sîrbească" [1].

Biografia generalului rus este schiţată într-un articol din „Familia", *Generalul Cernaeff,* publicat în 11/23 iunie 1876, unde i se reproduce şi fotografia [3]. Numele lui Cerneaev revine adesea în cronicile lui Eminescu, de politică externă.

Tot ,,Telegraful" publică şi informaţiile în legătură cu pretinsa angajare a unui ofiţer român în armata sîrbă.

„Viena, 27 *mai.* Se scrie din Belgrad către *Corespondenţa politică* că lumea de acolo se află în gradul cel mai mare de supărare din cauza bănuelii că Muntenegrul, prin necontenitele sale vexaţiuni şi ameninţări, va reuşi să obţie de la Poartă o sporire de teritoriu. Între acestea guvernul sîrbesc angajează acum ofiţeri din ţări străine în număr foarte mare. Chiar pretendenţii care sosesc din România sînt băgaţi în seamă, ceea ce nu s-a întîmplat pînă acum. Astfel, un căpitan român cu numele Liubomir Iovanovici (?!!) a fost numit căpitan de artilerie. De regulă aceşti domni îşi rezervă gradele ce le-au avut, în armata străină, unii chiar sînt primiţi cu graduri mai mari !" [3]

Există deosebiri importante între textul lui Eminescu şi cel din ziarul bucureştean. Explicaţia stă în faptul că poetul foloseşte direct sursele străine de informaţie şi publică *noutăţile* în aceeaşi zi cu ziarele bucureştene. Eminescu face dintr-o foaie provincială, care publica *noutăţile,* cu o întîrziere de cîteva zile, un ziar informat ,,la zi", care rivalizează cu marile cotidiene româneşti şi care totodată nu se hazardează în a da drept sigure ştiri neconfirmate, practicînd prudenţa profesională şi spiritul critic.

---

[1] TEL, VI (1876), nr. 1233, 19 mai, p. 1.

[3] F**,** XII (1876), nr**.** 28, 11/23 iun**.,** p. 329, 334.

[3] TEL**,** VI (1876), nr. 1233, 19 mai, p. 1.

AUSTRO-UNGARIA [„LA 14/26 MAI CURENT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 55, 19 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Moartea lui Frantisek Palacky (1798 — 1876), marele istoric ceh, este consemnată şi în ziarele româneşti, fără să se insiste asupra personalităţii sale [1]. O prezentare a vieţii şi activităţii sale găsim în ,,Pester Lloyd" [2]

şi în „Albina", ziarul lui V. Babeş, la care colaborează şi Eminescu în 1870 [3]. Se insistă aici asupra activităţii sale ca istoric şi ca luptător politic pentru apărarea drepturilor poporului ceh.

Eminescu întocmeşte un mic medalion în care înfăţişează succint dar bine informat direcţiile esenţiale ale vieţii şi ale activităţii ştiinţifice şi politice ale lui Frantisek Palacky. Compendiul la care se referă poetul este *Istoria Bohemiei,* în mai multe volume, la care F. Palacky lucrează cinci decenii şi care rămîne una din cele mai importante realizări ale istoriografiei cehe [4].

---

[1] TELR, XXIV (1876), nr. 39, 16/28 mai, p. 152.

[2] PEL, XIII (1876), nr. 122, [15]/27 mai, p. 3. Şi NFP, nr. 4222, [16]/28 mai 1876, p. 1 — 2; NH, nr. 147, [17]/29 mai 1876, p. 2.

[3] ALB — 1**,** XI (1876), nr. 46 — 47, 16/28 mai**,** p**.** 2.

[4] Biblioteca lui Fr. Palacky va fi transferată, informează revista ieşeană ,,România literară" (nr. 14, 20 nov. 1877, p. 110), Universităţii din Cernăuţi.

[„UN ARTICOL FOARTE IMPORTANT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 55, 19 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Comunicarea cu caracter redacţional cu care încheie Eminescu secţiunea a treia a

Revistei externe arată, cum nu se poate mai limpede, că îşi asumase răspunderea şi pentru această rubrică permanentă a ziarului. *Zece ani de luptă,* articolul din „Telegraful român", se publică în acest ziar, ca editorial, în 13/25 mai 1876. Ziarul sibian critică sever dualismul, cum face şi Eminescu în articolele sale din ,,Federaţiunea", publicate în 1870. ,,Noi privim în viitor cu îngrijire [îngrijorare] — scrie ,,Telegraful român" —, dar fără frică" [1]. Poetul nu reproduce acest articol întrucît găseşte în ,,Telegraful român" altele şi mai importante, cărora le face loc în coloanele ziarului ieşean.

E interesant de reţinut aprecierea ,,scris cu calm" asupra unui articol într-o problemă atît de spinoasă şi cu implicaţii atît de grave în viaţa românimii transilvănene.

[1] TELR, XXIV (1876), nr. 38, 13/25 mai, p. 145.

FRANCIA [„O TELEGRAMĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 55, 19 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Telegrama la care se referă Eminescu, *Versailles, 3. Iuni,* se publică în ,,Neue freie Presse" în 23 mai/4 iunie 1876. ,,Die Kammer hat die General-Debatte — scrie ziarul vienez — über den Gesetzentwurf, betreffend die Abänderung des Gesetzes über hohen Unterricht beendigt und mit grosser Majorität beschlossen, in die Special-Debatte einzugehen [1].

Opiniile lui Eminescu cu privire la cele două publicaţii franceze, ,,Journal des Débats" şi ,,République française", se înscriu pe linia consideraţiilor sale critice în legătură şi cu alte instituţii franceze.

[1] NFP**,** (1876), nr. 4229, [23 mai]/4 iun., p. 8.

TURCIA [„ «PESTER LLOYD» ÎN NO. SĂU..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 56, 21 mai 1876, p. 2. *(Revista externă).*

Comentariul lui Eminescu are în vedere editorialul *Budapest, 27. Mai,* publicat în ,,Pester Lloyd" în 28 mai 1876 [1], pe care îl rezumă, iar părţile mai importante, le incorporează în expunerea sa, fără să facă menţiune.

Transcriem din ziarul german finalul acestui editorial pentru studiul comparativ al textelor ,,Ein zweimonnatlicher Waffenstillstand wäre noch nicht die volle Gewähr für die Lösung der Schwierigkeiten, aber eine so durchgreifende Veränderung der Situation, dass man der weiteren Entwicklung der Verhältnisse allerdings mit einigem Vertrauen entgegensehen dürfte. Aber wir sind in der elften Stunde der Möglichkeit dieser Eventualität und was nun zu geschehen hat, muss ohne Zögern und mit allem Nachdruck gethan werden, den die Mächte — alle Mächte — aufzubieten vermögen. Europa hat nur mehr die Wahl zwischen energische Pazifikation oder der Aufrollung der orientalischen Frage mit allen ihren Gefahren und allen ihren unabsehbaren Konseqnenzen".

Poetul considera că ziarul german din Budapesta cunoştea situaţia din Serbia şi că informaţiile sale ofereau, măcar pînă la un punct, garanţii de obiectivitate.

Eminescu întîmpină informaţiile din sursele otomane cu extremă rezervă, cum va face şi mai tîrziu, şi le califică drept ,,frumoasă poveste turcească", dînd pentru prima oară curs tendinţei către ironie distructivă şi pamflet care va fi una dintre trăsăturile

specifice stilului său de gazetar. Oricine recunoaşte pe Eminescu într-o formulare ca ,,într-un mod mai naiv şi mai simplu stilizat nu se poate spune o poveste decît cum o spun turcii din Ţarigrad prin telegrame mînate în cîteşi patru părţile lumei".

Cronica de politică externă este completată cu două extrase din „Correspondance orientale", pe care le găsim şi în ,,Românul" din 19 mai 1876 [2], de unde sînt reproduse în ziarul ieşean.

---

[1] PEL, XXIII (1876), nr. 123 [16]/28 mai, p. 2.

[2] ROM, XX (1876), 19 mai, p. 438, 439.

GRAVURĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 56, 21 mai 1876, p. 2 *(Noutăţi).*

Eminescu este printre cei dintîi ziarişti români care atrage atenţia asupra artei de gravor a lui Constantin D. Stahi. După apariţia acestei notiţe se ocupă de activitatea pictorului şi gravorului ieşean şi alte publicaţii ale vremii,. „Curierul. Foaia intereselor generale" din 24 iunie 1876[1] şi după el ,,Le Journal de Bucarest" înşiră tablourile sale şi arată că se făcuse cunoscut îndeosebi prin gravura în lemn („s'est appliqué a la gravure sur bois et a parfaitement réussi") [2]. ,,Steaua României" îi consacră un articol, *Un gravor român,* reprodus şi în „Curierul de Iaşi" în 21 august 1877 [3].

Eminescu nu împărtăşeşte opinia librarilor ieşeni potrivit căreia C. D. Stahi ar fi realizat prima gravură făcută, de un român, vădind, dacă nu şi oarecare informaţii mai precise, o legitimă prudenţă.

---

[1] CFIG, IV (1876), nr. 49, 24 iun., p. 1 *(Belle arte la noi).*

[2] JDB, VII (1876), nr. 607, 13 iul. st. n., p. 1 *(Chronique).*

[3] CI, X (1877), nr. 90, 21 aug., p. 3 *(Noutăţi).*

LICEUL DIN SUCEAVA [„ORĂŞENII DIN VECHEA CAPITALĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 56, 21 mai 1876, p. 2 — 3 *(Noutăţi).*

Liceul din Suceava îşi deschide cursurile în 4 septembrie 1860, cu numai două clase, ca să ajungă la opt clase abia în 1866. Şcoala se înfiinţează ca instituţie confesională, cu limba de predare română. Deşi instituţie confesională şi susţinută din Fondul bisericesc din Bucovina, Curtea din Viena dispune ca limba de predare să fie germana. Se admite limba română numai în predarea limbii materne şi a religiei. Directorul şi profesorii sînt aduşi din interiorul Austriei şi asistăm la situaţia paradoxală ca profesori de altă naţionalitate şi limbă să fie plătiţi din munca ţăranilor români din Bucovina. Aceste cadre didactice depun mult zel în

---

activitatea lor de germanizare şi încă din primii ani ai funcţionării liceului scot şi un anuar, ,,Programm des Königlich-Kaiscolichen griechisch n.. unirten Gymnasiums in Suczava", care publică studii, altfel temeinice, şi consemnează activitatea cadrelor didactice şi situaţia elevilor la învăţătură.

Eminescu se ocupă de dezbaterile din dieta bucovineană, care discută problema

introducerii limbii române la Liceul din Suceava cu începere din anul şcolar 1876/1877. În primăvara anului 1876 orăşenii din Suceava şi din Cernăuţi şi delegaţii mai multor comune din jurul Sucevei adresează o petiţie dietei provinciale în care cer introducerea limbii române în liceul sucevean. În cursul a aproape două decenii de funcţionare a liceului spori numărul şcolarilor români şi pătrunseră şi în corpul didactic mai mulţi profesori români. Dieta provincială discută cererea orăşenilor din Suceava şi Cernăuţi şi a delegaţilor comunelor din jurul Sucevei în şedinţa din 12 aprilie 1876 şi găsind-o îndreptăţită o înaintează Curţii din Viena. „Petiţiunea credincioşilor gr[eco] or[todoxi] şi arm[eni] or[todoxi] din Suceava — se arată în rezoluţia dietei bucovinene —, a credincioşilor gr. [eco] or[todoxi] din Cernăuţi, a reprezentanţelor comunale din Rus-Mănăstioara, Costina, Parhăuţi, Grăniceşti, Stroieşti, Udeşti, Chilişeni, Todireşti şi Soloneţ, prin care se cere introducerea succesivă a limbei româneşti ca limbă de instrucţiune la liceul gr[eco] or[todox] din Suceava, începînd cu anul şcolar 1876/77 se recomandă aprecierii înaltului guvern" [1]. Deputatul Alexandru Vasilco susţine cu însufleţire cauza românilor şi dieta votează în unanimitate introducerea limbii române la liceul din Suceava.

Eminescu comunică în articolul său, la o lună după dezbaterile din dieta provincială bucovineană, date cuprinse în documentul oficial trimis Curţii din Viena. Poetul era bine informat şi faptul acesta se explică prin legăturile de familie ce le avea în Bucovina. Ioan Drogli, cumnatul lui, este numit în 1872 inspector districtual peste Suceava şi Cîmpulung şi păstrează această funcţie pînă în martie 1882 (230, p. 98 — 103). Ioan Drogli are, neîndoios, un rol important şi în întocmirea petiţiei către dieta provincială bucovineană.

Problema introducerii limbii române la liceul din Suceava era departe de-a fi rezolvată. Cererea sucevenilor intră, (v. *infra.* p. 720) în labirintul birocraţiei austriece din care nu mai iese la lumină.

---

[1] Eusebie Popovici, *Din istoricul Liceului ,,Ştefan cel Mare" din Suceava,* Suceava, Editura Societăţii Şcoala Română, 1935, p. 50.

CARTE PEDAGOGICĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 56, 21 mai 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 23.

Eminescu recomandă învăţătorilor şi părinţilor manualul lui Gheorghe Ienăchescu şi Ioan Creangă, *Povăţuitoriu la cetire prin scriere după sistema fonetică* (Iaşi, Tipo-Litografia H. Goldner, 1876, p. 48 p.), dintr-o preferinţă manifestă pentru metoda intuitivă practicată cu competenţă şi talent, preferinţă tot atît de vie cît şi prietenia lui pentru unul dintre autori. Asupra metodei intuitive poetul insistă, (v. *infra,* p. 636) şi în alte articole ale sale, precum şi în unele rapoarte pe care le înaintează în calitate de revizor şcolar forurilor superioare din învăţămînt.

Manualul este recomandat de Eminescu şi Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice printr-un raport special, care poartă data: *Iaşi, în 26 mai, 1876* şi la care anexează şi un exemplar din carte [1]. Eminescu arată în raportul său că cei doi institutori erau şi autorii celui mai bun abecedar românesc. ,,Deosebirea între metoda, propusă în această broşură, — scrie Eminescu în raportul său — şi învăţarea rutinară şi mecanică, precum se profesează ea în genere în şcoalele noastre, este deosebirea dintre învăţămîntul intuitiv şi mecanismul mort al memorării de lucruri neînţelese de copii; este deosebirea dintre *pedagogie* şi *dresură"'.* Eminescu transcrie în încheierea raportului său caracterizarea ce

o face autorilor manualului în articolul din ,,Curierul de Iaşi": [Cartea] ,,este fructul experienţelor lungi a doi învăţători înzestraţi de la natură cu darul de a instrui".

Eminescu se declară pentru introducerea metodelor noi în instruire şi educaţie în învăţământul românesc. Era informat că se pregătea destituirea sa, însă considera ca o îndatorire patriotică să stăruie în această direcţie. Două săptămîni mai tîrziu, guvernul liberal îl pune în disponibilitate din postul de revizor şcolar.

Este poate bine să menţionăm cu acest prilej, avînd în vedere numărul mare de cărţi didactice recenzate de Eminescu în „Curierul de Iaşi", că Eminescu era membru al comisiei pentru examinarea cărţilor didactice din Iaşi, cum rezultă şi din următorul anunţ publicat de ,,Curierul de Iaşi" în 23 iulie 1875: ,,în virtutea înaltului decret domnesc d-nii N. Culianu, Şt. Vârgolici şi M. Eminescu se numesc membrii în Comisiunea pentru esaminarea cărţilor didactice din Iaşi şi aceasta pentru completarea locurilor rămase vacante prin retragerea d-lor C. Catargi, Al. Lambrior şi G. Panu" [2].

[1] Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Dosar 3040/1876, Arhivele Statului Bucureşti. Raportul este publicat de I. Scurtu în ediţia sa (p. 260 — 263).

[2] CT, VIII (1875), nr. 79, 23 iul., p. 3.

INSTITUTUL ACADEMIC

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 56, 21 mai 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Institutul academic se număra, cum vom arăta mai departe, printre cele mai importante instituţii de învăţământ din Iaşi. În secţia de bacalaureat îşi trec examenul în această sesiune 30 de elevi între care figurează şi A. Pâcleanu, căruia i se aduc laude pentru buna conduită şi strădaniile la învăţătură [1]. Deşi cu rezultate remarcabile la studii, nu ştim să se fi ilustrat vreunul din absolvenţii acestei serii în literatură sau în cercetarea ştiinţifică (v. *infra,* p. 626).

[1] Eugeniu E. Vincler, *Institutul-Academic 1866 — 1879. Institutele-Unite, 1879 — 1907 din Iaşi,* Buzău, Tipografia I. Călinescu, 1914, p. 24.

CASA DE DEPUNERI

Se publica în ,,Curierul de Iaşi", nr. 56, 21 mai 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Ziarul ieşean informează cititorii despre fuga lui Constantin Arion, casierul Casei de Depuneri, în 19 mai 1876[1], într-o notă care nu aparţine lui Eminescu, ci unui alt colaborator, L.C.G., rămas neidentificat.

Eminescu reproduce, cîteva zile mai tîrziu [2], un articol din ,,Românul" [3], în care se relatează despre încercarea lui C. Arion de sinucidere şi internarea sa la spitalul Colţea. Dintr-o altă notă din ziarul ieşean, *Condamnare,* publicată în 12 decembrie 1876 [4], aflăm despre osîndirea lui C. Arion, Anton Arion şi C. Borănescu, pentru deturnare de fonduri.

[1] CI, IX (1876), nr. 56, 21 mai, p. 3 *(Noutăţi).*

[2] CI, IX (1876), nr. 57, 23 mai, p. 3 *(Noutăţi).*

[3] ROM, XX (1876), 21 mai, p. 447.
[4] CI, IX (1876), nr. 135, 12 dec., p. 3 *(Noutăţi).*

TURCIA [„TELEGRAME DIN CONSTANTINOPOLE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 57, 23 mai 1876, p. 2 — 3 *(Revista externă).*

Imperiul otoman trecea printr-o gravă criză internă, iar succesele armatelor sale în Balcani erau parţiale şi temporare. Mişcarea junilor turci îl răstoarnă de pe tron pe sultanul Abdul Aziz pe motiv că nu era în

deplinătatea facultăţilor sale mintale. Abdul Aziz se dovedise, de fapt, un sultan slab, care ruinase finanţele imperiului, printre altele cu cheltuielile fabuloase ale curţii sale.

Eminescu întocmeşte această parte a cronicii sale de politică externă pe baza comunicatelor agenţiilor străine de presă, reproduse şi în ziarele româneşti. Comunicatul ,,Corespondenţei politice" este datat *Viena, 31 mai* şi este reprodus în „Românul", în 21 mai 1876 [1], de unde îl transcrie şi Eminescu în cronica sa.

Situaţia din Constantinopol este comentată în termeni asemănători şi într-un editorial, *Budapest, 30. Mai,* publicat în „Pester Lloyd" în 19/31 mai 1876 [2].

De-o atenţie deosebită din partea lui Eminescu se bucură şi răscoala bulgară împotriva Imperiului otoman. În acest sens transcrie din ,,Telegraful" două articole în care se descriu acţiunile ,,insurgenţilor" bulgari. Depeşa din 31 mai este datată *Rusciuk, 31 mai* şi este publicată în „Telegraful", în 20 mai 1876 [3]. Depeşa o găsim şi în „Românul" din 21 mai 1876 [4]. Al doilea articol pe care îl reproduce Eminescu este o corespondenţă, particulară a „Telegrafului", *Insurecţiunea bulgară,* datată *Rusciuk, 19/31 mai,* şi publicată în 21 mai 1876 [5]. Eminescu o reproduce ca o replică veridică, la comunicatele Imperiului otoman, care încercau să convingă opinia publică, europeană că se pusese capăt răscoalei din Bulgaria şi a căror naivă lipsă de obiectivitate Eminescu o satirizase în numărul precedent al ziarului (v. *supra,* p. 542). Corespondenţa din ziarul bucureştean arată ca la lupte participau peste 100.000 „insurgenţi" şi aduce date concrete şi în privinţa atrocităţilor săvîrşite de armatele otomane.

---

[1] ROM, XX (1876,) 21 mai, p. 445.
[2] PEL, XXIII (1876), nr. 125, [19]/31 mai, p. 2.
[3] TEL, VI (1876), nr. 1234, 20 mai, p. 3.
[4] ROM, XX (1876), 21 mai, p. 446.
[5] TEL, VI (1876), nr. 1235, 21 mai, p. 2.

FRANŢIA [„PREOCUPAŢIUNEA PRINCIPALĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 57, 23 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

GERMANIA [„O TELEGRAMĂ DIN EMS..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 57, 23 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

ITALIA [„ORAŞUL MILAN SERBEAZĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 57, 23 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Liga lombardă cîştigă victoria împotriva lui Frederic I Barbarosa cu o armată improvizată, cum arată şi Eminescu, însă însufleţită de dragostea de ţară. Această victorie asupra invadatorilor germani este glorificată de G. Verdi în tragedia lirică *La bataglia di Legnano* reprezentată, prima dată, la Roma în 1849 şi de G. Carducci în *Canzone di Legnano* din 1879.

RUSIA [„JURNALELE DIN ST. PETERSBURG..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 57, 23 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

TURCIA [„LA ÎNALTA POARTĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Schimbările anunţate de Murad al V-lea sînt comentate de ,,Neue freie Presse" într-o corespondenţă, *Wien, 6. Iuni,* publicată în 27 mai/7 iunie 1876 [1], precum şi de alte ziare străine. Evenimentele stau şi în atenţia presei româneşti [2]. Măsurile preconizate de noul sultan în ,,rescriptul" său priveau reorganizări în ierarhia superioară a imperiului, însă pe care le prezenta ca fiind menite să asigure ,,tuturor deplina libertate". Poarta urmărea prin acest ,,rescript" să demonstreze marilor puteri că trecuse la introducerea unor reforme în favoarea popoarelor de sub stăpînirea sa.

Eminescu reproduce, în continuarea comentariului său, telegrama marelui vizir către reprezentanţele diplomatice din străinătate prin care le notifică detronarea lui Abdul Aziz şi urcarea pe tron a lui Murad al V-lea. Noul sultan, se arată aici, hotărăşte din proprie iniţiativă ca Abdul Aziz să fie înconjurat cu ,,tot respectul şi onorurile cuvenite persoanei sale". Sultanul detronat nu bănuia că prin această purtare de grijă se pregătea asasinarea sa (v. *infra,* p. 548).

---

[1] NFP**,** (1876), nr. 4231, [27 mai]/7 iun., p. 4.

[2] ROM**,** IX (1876), 22 — 23 mai**,** p**.** 449.

SERBIA [„ZIARULUI UNGURESC..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi"**,** IX**,** nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu comentează ştirile din presa străină cu privire la pregătirile armatei sîrbe şi este îngrijorat de izbucnirea apropiată a războiului din Balcani.

Consiliul Municipal din Belgrad dă în 14/26 mai 1876 o proclamaţie către poporul sîrb în care i se cerea să contribuie la împrumutul de stat pentru apărarea ţării împotriva

Imperiului otoman. Proclamaţia se publică în ,,Politische Correspondenz", însă Eminescu o reproduce din ziarul vienez „Die Tages-Presse" din 19/31 mai 1876[1]. ,,Acest act — scrie Eminescu — nu are nevoie de nici un comentariu".

Proclamaţia o tipărim în volumul consacrat traducerilor.

[1] TPR, VIII (1876), nr. 150, [19]/31 mai, p. 3.

FRANŢA [„O TELEGRAMĂ DIN BERLIN..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

De remarcat sublinierea de către Eminescu a cuvîntului România şi un oarecare accent pus pe intenţiile prezumtive ale României de a păstra relaţii bune cu *Poarta* prin recunoaşterea suzeranităţii noului sultan.

GERMANIA [„CAMERA DEPUTAŢILOR PRUSIEI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 *(Revistă externă).*

[„MINISTERIUL INSTRUCŢIUNEI PUBLICE DIN UNGARIA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Monopolul asupra cărţilor didactice din Ungaria este ridicat prin ordinaţiunea citată de Eminescu. Măsura guvernului maghiar este anunţată de ,,Şcoala română" într-un articol, *Monopolul de cărţi a încetat,* publicat în 14 mai 1876 [1] de ,,Telegraful român" într-un articol, cu acelaşi titlu, publicat în 20 mai/1 iunie 1876 [2].

Eminescu preia datele din ,,Telegraful român" şi atrage atenţia autorilor de manuale din România asupra acestei hotărîri a guvernului maghiar. Poetul se preocupa de multă vreme de introducerea unor manuale bune în şcolile poporale din Transilvania.

[1] ŞROMS, I (1876), nr. 20, 14 mai, p. 160.

[2] TELR, XXIV (1874), nr. 40, 20 mai/1 iun., p. 156.

UN ZIAR NOU

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu semnalează apariţia ,,Bacăului" publicaţie efemeră. Din informaţii indirecte se ştie că primul număr iese în 19 mai 1876. Îşi sistează apariţia în decembrie 1876. După tonul rece al semnalării lui Eminescu putem deduce că întîmpina cu scepticism şi rezervă asemenea apariţii, cum rezultă şi dintr-o seamă de articole ulterioare.

[„AU IEŞIT DE SUB TIPARI «DAREA DE SEAMĂ...»"]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu, semnalînd apariţia lucrării *Darea de seamă a Direcţiei generale a poştelor şi telegrafelor pe anii 1874 şi 1875, împreună cu statistica pe aceşti ani* (Bucureşti, Imprim. statului, 1876, 147 p.), recunoaşte, lucru rar la el, că exista măcar un domeniu în care procesul de modernizare a României ,,au atins statele vecine" şi nu arată nici o nostalgie pentru ,,olăcarii de cai şchiopi" care asigurau serviciul poştal cu un sfert de veac în urmă.

SERBIA [„ZIARUL MAGHIAR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 59, 28 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Măsurile economice luate de guvernul sîrb loveau în interesele purtătorilor de capital străin şi îndeosebi ai celui german. Pentru acest motiv reprezentanţii diplomaţiei germane protestează împotriva ,,moratoriului

sîrbesc". Aceste măsuri economice sînt anunţate şi de ,,Die Tages-Presse" într-o corespondenţă, *Belgrad, 15. Mai,* publicată în 7/19 mai 1876[1].

Ziarul maghiar „Nemzeti Hirlap" se ocupă de situaţia din Serbia în mai multe articole, *Szerbiádból* [2], din care preiau informaţii ziarele germane. Eminescu trimite la ziarul maghiar, însă îşi extrage ştirile, cum procedează şi în alte împrejurări similare, din presa vieneză.

În *Revista externă* din acest număr se publică şi o cronică de politică externă, *Turcia,* întocmită pe baza unor corespondenţe publicate în ,,Românul" şi în care se relatează despre sinuciderea lui Abdul Aziz şi înmormîntarea sa [3].

---

[1] TPR, VIII (1876), nr. 138, [7]/19 mai, p, 3; ALB — 1, XI (1876), nr. 46 — 47, 16/28 mai, p. 2 *(Moratoriul din Serbia).*

[2] NH (1876), nr. 147, [17]/29 mai, p. 1, nr. 149, [19]/31 mai, p. 1, nr. 151, [21 mai]/2 iun., p. 1.

[3] ROM, XX (1876), 24 — 26 mai, p. 453. Ziarele româneşti publică *Protocolul oficial asupra morţii lui Abdul Azis* (TEL, VI, nr. 1242, 1 iun. 1876, p. 3) şi articole, *Moartea sultanului Abdul Azis,* (TELR, XXIV, nr. 144, 3/15 iun. 1876, p. 172), precum şi extrase din presa străină.

FLORI STILISTICE DIN ZIARELE ROMÂNEŞTI

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 59, 28 mai 1876, p. 3 *(Diverse).*

Textul cu care Eminescu deschide suita comentariilor sale satirice la adresa ,,stricătorilor de limbă românească" din presă este luat din „Românul" din 19 mai 1876. ,,Încă o victimă

a regimului de corumpere — scrie ziarul bucureştean —. Încă un om îmbrîncit de el în oceanul celei mai triste peiri. D. Constantin Arion, casierul casei de depuneri şi consemnări, s-a făcut nevăzut. Nu se ştie ce lipseşte din casă. Membrii acestei case şi procurorul cercetează" [1]. Este interesant de observat că acelaşi text din ,,Românul" este extras şi de I. Slavici şi comentat în ,,Timpul" din 20 mai 1876: ,,Citim în « Românul» din 19 mai: încă o victimă de corumpere; încă un om îmbrîncit de el în oceanul celei mai triste peiri, D-nul C. A. casierul ... etc. Aşteptăm mîine să citim în acelaşi ziar. Încă o victimă a regimului catargesc, încă o victimă, a guvernului de corumpere din noaptea de 11 martie 1871: *Sultanul Abdul Aziz-Khun* a fost detronat ... (o panglicari şi şarlatani politici ! toujours les mêmes)" [2].

Redacţia ziarului ,,Timpul" cunoştea dinainte materialele ce urmau să se publice în „Românul", probabil prin mijlocirea oamenilor de la tipografie. Numai aşa ne putem explica faptul că *profeţia* ,,Timpului" se îndeplineşte întocmai şi „Românul" reia textul cu ,,oceanul celei mai triste peiri" în editorialul *Bucureşti, 19/31 Florar,* publicat în 20 mai 1876 [3]. Deosebirea de accent între Slavici şi Eminescu este aceea că acesta din urmă vede mai degrabă ridicolul expresiilor şi, cu vădit geniu satiric, inventează prevalîndu-se de superlativul din „oceanul celei mai triste peiri" un tratat latin manuscris, *Geographia marium paritionis,* în care sînt înfăţişate trei mări ale pieirii: *peritie tristis, tristior şi tristissime,* adică tristă, mai tristă şi cea mai tristă, aceea unde a fost îmbrîncit, după ,,Românul", delapidatorul Arion.

Apariţia ziarului ,,Salvarea" din Piteşti este anunţată de ,,Familia", în 2/14 mai 1876 [4]. Primul număr apare în 18 aprilie 1876 şi poartă ca subtitlu: ,,Ziar politic, literar şi comercial", cu o apariţie săptămînală. Din mărturii indirecte, aflăm că ziarul apare pînă în iunie 1876. Biblioteca Academiei Române, care deţine cel mai bogat fond de periodice, din secolul trecut, nu posedă decît primul număr.

Textele reproduse de Eminescu din nr. 5 prezintă, pe lîngă consideraţiile satirice, şi o valoare documentară pentru cunoaşterea materialelor ce se publică în ziarul piteştean.

Constatările acestea îşi păstrează valabilitatea şi în cazul săptămînalului ,,Ialomiţa" care apare la Caracal între 1875 şi 1881. Biblioteca Academiei Române posedă doar cîteva numere izolate, care nu interesează discuţia noastră [5].

Eminescu urma, cînd face asemenea extrase, exemplul Junimii, care ţinea, cum se ştie, un *Dosar,* în care colecţiona texte de felul acesta din publicaţiile vremii (66, p. 122 — 170). Poetul nu face însă aceste extrase

---

cu scopul să petreacă pe seama ,,apocalipticei clarităţi" a unor formulări, ci să atragă atenţia ziariştilor asupra răspunderii ce le revenea în folosirea corectă a limbii române.

[1] ROM, XX (1876), 19 mai, p. 436 *(Post-Scriptum).*

[2] T**,** I (1876), nr**.** 33, 20 mai**,** p**.** 3 *(Ecouri).*

[3] ROM, XX (1876), 20 mai 1876, p. 441.

[4] F, XII (1876), nr. 18, 2/24 mai, p. 216.

[5] I (1875), nr. 32, 20 oct., nr. 33, 2 nov.; II (1876), nr. 85, 1 nov.; IV (1878), nr. 20, 18 iun.;
VI (1880), nr. 7, 17 febr., nr. 11, 16 mart. în 1876 se publică *Bianca Capello,* într-o traducere din franceză.

TURCIA [„«TIMES» SUSŢINE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 60, 30 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu îşi extrage informaţiile din patru corespondenţe transmise de agenţiile străine de presă: *Berlin, 3 iunie, Belgrad 3 iunie, Londra 3 iunie* şi *Londra 8 iunie.* Poetul trimite la ziarele germane: ,,Norddeutsche-allgemeine Zeitung", ,,Pester Correspondenz" şi ,,Times", cotidianul englez. Nu avem nicio dovadă că a consultat aceste publicaţii şi este mai probabil că poetul îşi extrage informaţiile din ,,Neue freie Presse", ,,Deutsche Zeitung", ,,Pester Lloyd", ,,Die Presse" sau ,,Neue Wiener Tagblatt", pe baza cărora întocmeşte majoritatea articolelor sale. În presa vremii se practica frecvent procedeul de-a trimite la prima apariţie, chiar dacă informaţiile erau luate din publicaţii intermediare.

Corespondenţa *Londra 8 iunie* este reprodusă şi în ,,Românul", însă în altă redactare.

Ziarul ,,Pester Correspondenz" se ocupă şi de demersurile diplomatice ale lui Iovan Ristici (1831 — 1899), preşedintele guvernului sîrb. „Familia" îi publică portretul şi-i face biografia. ,,Are talent, cultură, energie" — scrie revista şi ,,e un bărbat, de cari puţini a avut Serbia" [2]. Ristici susţinea că Serbia să-şi cucerească pe calea armelor independenţa naţională.

---

[1] ROM, XX (1876), 28 mai, p. 461.

[2] F, XII (1876), nr. 51, 19/31 dec., p. 609.

GERMANIA [,,«GAZETA OFICIALĂ»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 60, 30 mai 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Comentariul lui Eminescu pe marginea articolului din „Provinzial Correspondenz", arată că poetul urmărea cu mare atenţie demersurile diplomaţiei europene pe lîngă Imperiul otoman în vederea menţinerii păcii.

Întîlnirea lui Gorceakov, Bismarck şi Andrássy se pregătea în vederea întrevederii dintre împăratul Franz Joseph şi ţarul Alexandru al II-lea. Aceştia vor semna, cum vom arăta mai departe, tratatul de la Reichstadt.

Din *Revista externă* din acest număr nu am transcris articolul *Serbia,* publicat şi în ,,Telegraful" din 28 mai 1876 [1]. Se prezintă aici ratificarea tratatului dintre Serbia şi Muntenegru, unele acţiuni diplomatice pentru preîntîmpinarea izbucnirii războiului din Balcani şi suspendarea, de Serbia, a plăţii tributului către Poartă.

---

[1] TEL, VI (1876), nr. 1239, 28 mai, p. 3.

CESTIUNEA ORIENTULUI [„ZIARUL «N. FR. PR.» ÎN NO. SĂU..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 61, 2 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu comentează lucrarea lui Nikolai Pavlovici Ignatiev (1832 — 1908), *Proiectul unei rezolvări practice a cestiunii orientale,* pe baza extraselor publicate de ,,Neue freie Presse" în 28 mai/9 iunie 1876 [1]. Ambasador al Imperiului ţarist la Constantinopol între 1864 şi 1877, Nikolai Pavlovici Ignatiev are un rol important în tratativele puterilor europene cu Poarta. În *Proiectul ...* său pleacă de la ideea prăbuşirii Imperiului otoman şi

schiţează un plan pentru statele naţionale din Balcani. Existau suficiente dovezi care arătau că Imperiul otoman nu se putea salva de la prăbuşire şi că se vor constitui pe ruinele sale statele naţionale.

Schimbările de la Constantinopol, cu venirea pe tron a lui Murad al V-lea şi promisiunile acestuia cu privire la introducerea unor reforme constituţionale, determină marile puteri să-şi revizuiască atitudinea faţă de Imperiul otoman. Scrisoarea *Nach Schluss des Blattes. Wien, 10. Iuni* se publică în ,,Neue freie Presse" în 30mai/11 iunie 1876 şi ea ilustrează această orientare a diplomaţiei europene [2].

Proiectul unei rezolvări practice a cestiunii orientale este publicat, tot după extrasele din ,,Neue freie Presse", de ,,Telegraful" în 1 iunie 1876 [3], iar „Românul" [4] şi „Alegătorul liber" [5] reproduc în 2 iunie 1876 numai cele cinci puncte, cum fac şi alte ziare. Deşi textul original este acelaşi, versiunea lui Eminescu diferă de a celorlalte publicaţii. Se desprinde şi de aici că poetul mergea direct la sursele de informare şi traducea textele din presa germană. Aplicînd această metodă de lucru, ziarul ieşean publica *noutăţile* la zi şi rivaliza cu cotidienele bucureştene.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4233, [28 mai]/9 iun., p. 1.
[2] NFP (1876), nr. 4235, [30 mai]/11 iun., p. 7.
[3] TEL, VI (1876), nr. 1242, 1 iun., p. 1 — 2.
[4] ROM, XX (1876), 2 iun., p, 478.
[5] ALIB, II (1876), nr. 195, 2 iun., p. 3.

[„RENUMITA ROMANŢIERĂ FRANCEZĂ AURORA DUDEVANT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 61, 2 iunie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Presa românească consacră scriitoarei franceze George Sand (1804 — 1876) prezentări ample asupra vieţii şi operei sale. Este de amintit, în acest sens, articolul *George Sand,* publicat în ,,Timpul" din 4 iunie 1876 [1]. ,,Telegraful" publică, pe de altă parte, o suită de însemnări, unele dialogate, în care se pun în lumină întîmplări din viaţa sa [2].

Eminescu insistă asupra originii germane a lui George Sand şi aminteşte numele unor contemporani care ocupă un loc mai important în biografia sa. Scriitoarea franceză nu se bucura de o preţuire deosebită din partea poetului român.

---

[1] T**,** 1 (1876), nr. 44, 4 iun., p. 2 — 3.
[2] TEL, VI (1876), nr. 1248, 7 iun., p. 3, nr. 1249, 8 iun., p. 3, nr. 1258, 18 iun., p. 3.

POTCOAVE ORTOGRAFICE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 61, 2 iunie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 538. Fragmentar.

Comentariul critic al lui Eminescu în legătură cu „Curierul Bolgradului" care apare în oraşul cu acelaşi nume în 1876, cuprinde unele informaţii preţioase pentru cunoaşterea acestei publicaţii în special cu privire la format, la stolul său publicistic şi la ortografia în

care era redactat. Cercetătorii presei româneşti fac, în legătură cu această publicaţie, numai menţiunea, aproximativă, a apariţiei, fără să dea alte indicaţii. Comentariile poetului pe marginea unor publicaţii cu apariţie efemeră prezintă interes prin informaţiile cu caracter documentar pe care nu le găsim în altă parte.

Unii cercetători (146) se întreabă dacă nu cumva acest articol reprezintă o şarjă antiheliadistă.

De remarcat încă de pe acum o trăsătură constantă a scrisului publicistic eminescian, recursul la expresii populare de tipul ,,Minte la el cît glas la peşte". Expresia o găsim şi în manuscrisul **2307,26** sub forma : ,,Minte la un nebun cît glas la un peşte".

GERMANIA [„SCRISOAREA CĂTRE SUVERANI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 62, 4 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu îşi întocmeşte cronica de politică externă cu extrase din două publicaţii germane, ,,Kreuzzeitung" şi ,,Norddeutsche allgemeine Zeitung" şi una bilingvă franco-germană, ,,Gazette de Strassburg". Deşi nu am văzut aceste publicaţii, credem că nu greşim cînd susţinem că Eminescu preia extrasele prin intermediul altor ziare germane ca ,,Neue freie Presse", ,,Pester Lloyd", ,,Deutsche Zeitung" ori ,,Die Tages-Presse", pe care le consulta frecvent.

Comunicatele celor două ziare germane sînt publicate şi în ,,Telegraful" în 5 iunie 1876 [1], care reproduce şi extrase din ,,Gazette de Strassburg" [2]. Între textele din ziarul ieşean şi cele din ,,Telegraful" nu există altă legătură în afară de faptul că se referă la aceleaşi evenimente de politică internaţională.

[1] TEL, VI (1876), nr. 1246, 5 iun., p. 1.
[2] TEL, VI (1876), nr. 1245, 4 iun., p. 1 — 2.

SERBIA [„LA ÎNTREBĂRILE PORŢII..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 62, 4 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

TURCIA [„SULTANUL AU CERUT ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 62, 4 iunie 1876, p. 3 *(Revista, externă).*

Măsurile sultanului Murad al V-lea sînt anunţate într-o corespondenţă, *Constantinopole, 13 iunie,* publicată şi în „Românul", în 3 iunie 1876 [1].

Eminescu preia informaţiile din presa străină.

[1] ROM**,** XX (1876), 3 iun., p**.** 481.

OTRĂVIRE

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 62, 4 iunie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu manifestă mult interes pentru „faptul divers" şi istorisirea unor întîmplări de această natură se bucură de o primire neaşteptată din partea cititorilor. Întîmplările în sine joacă aici, fără îndoială, un rol important. Poetul schiţează însă o acţiune, cu momente de suspensie şi creează o atmosferă de arhaicitate, prin utilizarea cuvintelor vechi.

MILETICI ASUPRA PRINŢULUI MILAN

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 62, 4 iunie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Opiniile lui Svetozar, Miletici cu privire la originea lui Milan, principele Serbiei, sînt cuprinse într-o notiţă, *A hangulat Szerbiában,* publicată de „Magyar Polgár", în 28 mai/9 iunie 1876 [1] şi reprodusă în „Telegraful român", în, 30 mai/11 iunie 1876 [2]. Mama lui Milan, Maria, despre care vom vorbi mai departe, făcea parte din familia Catargi de unde şi insinuarea lui Miletici. Interesante pentru noi sînt ultimele rînduri, prevestitoare ale unei întregi atitudini a lui Eminescu din publicistica şi din poezia de mai tîrziu.

[1] MPOL, X (1876), nr. 130, [28 mai]/9 iun., p. 1.
[2] TELR, XXIV (1876), nr. 43, 30 mai/11 iunie, p. 168.

[„RELATIV LA NOTIŢA *OTRĂVIRE...*"]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 63, 6 iunie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu răspunde observaţiilor critice cu privire la folosirea unor cuvinte vechi în notiţa *Otrăvire,* publicată, în 4 iunie 1876. (v. *supra*). Degradarea sensului unor cuvinte este urmarea desconsiderării obiectului pe care îl numesc.

Poetul ia în considerare, în urmărirea evoluţiei sensului cuvintelor, factorii sociali.

[„DE MAI MULTĂ VREME..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 64, 9 iunie 1876, p. 3, nr. 65, 11 iunie 1876, p. 2 — 3 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M.

Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 212 — 221.

Eminescu comentează *Raportul* Cavalerului de Bosizio, viceconsulul Imperiului austro-ungar la Bucureşti, întocmit pentru *Cartea brună,* pe care G. Andrássy o supune în 24 mai 1876 dezbaterii delegaţilor din imperiu. Documentul este comentat şi într-un articol, *Rumänien,* publicat în ,,Neue freie Presse", în 11/23 mai 1876[1]. Se atrage atenţia şi aici asupra importanţei problemelor puse în discuţie.

Poetul publică în ziarul ieşean şi *Raportul,* pe care îl rezervăm volumului de traduceri. ,,De mai mulţi ani — arată Bosizio — se poate observa în România pe terenul economiei o tendinţă de neatîrnare care se exprimă prin dorinţa adeseori repetată de-a avea o industrie naţională neatîrnată. Şi într-adevăr, numărul acelora nu e mic care ar voi să formeze în România o industrie naţională cu orice preţ, fie chiar în detrimentul producţiei agricole; ar voi s-o formeze ca un panaceu în contra tuturor relelor care ameninţă averea şi bunăstarea naţională". În continuare se analizează situaţia economică şi social-politică din România şi se scoate încheierea că nu existau în ţara noastră condiţii favorabile pentru dezvoltarea industriei naţionale. Bosizio apăra interesele economice ale Austriei şi Ungariei şi toate argumentele invocate în expunerea sa converg spre această concluzie. Ţară industrială, Austria nu dorea să aibă concurenţi pe piaţa europeană, iar Ungaria făcea mari eforturi pentru sporirea producţiei agrare. României i se rezerva, după opinia viceconsulului austro-ungar, creşterea vitelor.

În *Raport* se pune la contribuţie şi lucrarea lui G. Obedenaru, *La Roumanie économique d'après les données les plus récentes*. Géographie, état économique, anthropologle. Avec une charte de la Roumanie (Paris, Ernest Leroux, Éditeur, 1876). De aici sînt extrase datele privind principalele ramuri ale industriei româneşti.

Eminescu face rezerve faţă de concluziile *Raportului* şi se gîndea, după cîte s-ar părea, să revină asupra lor. Documentul prezintă stări de lucruri din ţara noastră, la care se opreşte şi poetul, în multe din articolele sale. Mai tîrziu, la „Timpul", va susţine că fără crearea industriei naţionale nu se putea dobîndi independenţa economică şi politică a ţării.

[1] NFP, (1876), nr. 4218, [11]/23 mai, p. 4.

ANGLIA [„LA O INTERPELARE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 64, 9 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Agenţiie de presă comentează răspunsul lui Edward Henry Stanley Derby (1826 — 1893) la interpelarea lui Reginald Earl De la Warre (1817 — 1896) într-un comunicat, *Londra 16 iunie,* publicat şi în,,Telegraful" în 10 iunie 1876 [1]. Declaraţiile lui Derby sînt comentate într-un articol, *Die Erklärungen Lord Derby's,* publicat în ,,Neue freie Presse", în 5/17 iunie 1876 [3]. „Românul" îl reproduce cu titlul *Declaraţia Lordului Derby făcută seniorilor* în 11 iunie 1876 [3].

Eminescu preia informaţiile din ziarul german. Aici se află şi expresia *,,un casus belli".* Mergînd direct la sursă, poetul comunică *noutăţile* înaintea presei guvernamentale româneşti.

[1] TEL, VI (1876). nr. 1251, 10 iun., p. 1.

[2] NFP**,** (1876), nr. 4241, [5]/17 iun., p. 1 — 2.

[3] ROM, XX (1876), 11 iun., p. 510.

BELGIA [„ÎN URMA ÎNVINGEREI ÎN ALEGERI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 64, 9 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu reţine informaţiile despre manifestaţiile din Belgia dintr-o corespondenţă, *Brussel, 15. Iuni (Orig. Corr.) Die Vorgänge in Antwerpen,* publicată în „Neue freie Presse" în 6/18 iunie 1876 [1]. Ziarul vienez comentează aceste evenimente şi într-o altă corespondenţă, *Brussel, 17 . Iuni (Orig. Corr.) (Zu den Demonstrationen)* publicată cîteva zile mai tîrziu [2].

[1] NFP, (1876), nr. 4242, [6]/18 iun., p. 3 — 4.
[2] NFP, (1876), nr. 4244, [8]/20 iun., p. 5.

TURCIA [„OMORÎTORUL LUI HUSSEIN AVNI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 64, 9 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Asasinarea lui Hussein Avni şi Raşid Paşa, cei doi miniştri turci, este comentată de presa străină şi cea românească. ,,Neue freie Presse" consacră acestor întîmplări mai multe corespondenţe din Constantinopol, ca cea din 18 iunie 1876, *Konstantinopel, 16. Iuni, Nachts (Officiell),* cu multe informaţii [1]. Consacră acestor întîmplări o prezentare şi ,,Neues Wiener Tagblatt" care putea sta şi în atenţia poetului. Este reprodusă şi în ,,Telegraful", ziarul bucureştean [2].

Eminescu informează cititorii asupra evenimentelor din Constantinopol şi într-o notiţă publicată în numărul precedent. *„Atentat.* O telegramă din Constantinopole — se arată aici — sub data de 16 iunie relatează următoarele: Miniştrii turceşti erau întruniţi azi noapte la Midhat Paşa, cînd un ofiţer de curînd destituit intră în sală înarmat cu un revolver, omorî pe miniştrii de rezbel şi de externe, răni greu pe ministrul marinei, omorî pe un adjutant al vizirului şi pe un servitor al lui Midhat Paşa. Asasinul e arestat" [3].

[1] NFP, (1876), nr. 4242, [6]/18 iun., p. 7.
[2] TEL, VI (1876), nr. 1251, 10 iun., p. 3 *(Cu pumnalul şi cu revolverul).*
[3] CI, IX (1876), nr. 63, 6 iun., p. 3 *(Noutăţi).*

[„FRUMOASE INTENŢIUNI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 66, 13 iunie 1876, p. 2 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 279.

Eminescu însoţeşte cu această notă de subsol circulara lui G. Chiţu, ministrul cultelor şi instrucţiunii publice, publicată în ,,Telegraful" [1], de unde o reproduce în ziarul ieşean. G. Chiţu îl înlocuieşte pe Maiorescu la conducerea Ministerului cultelor şi instrucţiunii publice în 27 aprilie 1876 şi între primele măsuri pe care le ia este şi destituirea lui Eminescu din postul de revizor şcolar. Circulara lui G. Chiţu este comentată în editorialul

din acelaşi număr al ziarului bucureştean şi se aduc laude noului ministru pentru măsurile luate . ,,Am fost cei dintîi cari, sub ministerul de tristă memorie al d-lui Maiorescu — scrie ,,Telegraful" —, indignaţi de viitorul ce crea acel ministru al instrucţiunii publice, am protestat şi am atras atenţiunea tuturor românilor de bine spre a se uni cu toţi în contra inamicului luminei, în contra destructorului şcoalei şi naţionalităţii noastre". Maiorescu este acuzat că nu a convocat Consiliul general al instrucţiunii timp de doi ani şi-l numeşte pe critic ,,machiavelistul de la *Noua direcţie".* Circulara reprezenta, arată ziarul, o primă măsură menită să înlăture ,,miasmele infecte care s-au răspîndit peste corpul junimei studioase".

Eminescu subliniază în circulara noului ministru, prezentată de ,,Telegraful" ca un document fundamental în istoria învăţămîntului românesc, lipsa de logică şi greşelile gramaticale. Demonstra în felul acesta nivelul intelectual al noului ministru şi lăsa cititorii să tragă singuri concluzia cu privire la reforma învăţămîntului pe care o pregătea şi la viitoarele ,,investigaţii ştiinţifice".

Reproducem cîteva fragmente din circulară cu sublinierile poetului.

,,Noi credem şi sîntem convinşi că *conştiinţa naţională a ajuns deja, prin propria sa intuiţiune,* a cunoaşte în ceea ce concerne învăţămîntul public, *că un rău există a simţi necesitatea unor reforme eficace,* a dori şi a cere îndreptarea ..."

,, ... să nu omiteţi d-a vă ocupa şi *preocupa mai cu seamă, pe lîngă ceea ce este şi de ceea ce ar trebui să fie pe lîngă starea prezentă, şi starea viitoare".*

,,Cestiuni de întreţinere materială şi de *locale de salubritate şi de nutriment* şi, mai presus de toate, cestiuni atingătoare de disciplină şcolară şi profesorală, de condiţiuni şi garanţii de moralitate; în fine, cestiuni de acelea cari *numai inteligenţa şi perspicacitatea d-voastră să poată concepe, şi numai patriotismul cel adevărat să poată susţine".*

Comentariul lui Eminescu este, împreună cu sublinierile din documentul oficial, întîia luare de atitudine în presă împotriva unui ministru care îl nedreptăţise şi o apărare implicită a lui Maiorescu şi a ,,noii direcţii".

Activitatea lui G. Chiţu stă în atenţia lui Eminescu şi mai tîrziu şi peste cinci ani ministrul este numit: ,,Preasfinţia Sa musiu Chiţu" [2].

---

[1] TEL, VI (1876), nr. 1251, 10 iun., p. 3.

[2] T. VI (1881), nr. 215, 3 oct., p. 1.

TURCIA [„SCRISOAREA PE CARE SULTANUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 66, 13 iunie 1876, p. 2 — 3 *(Revista externă).*

Scrisoarea lui Abdul Aziz pare să fi avut un ecou favorabil, de vreme ce Murad al V-lea dă dispoziţii să fie găzduit în palat şi persoana sa să fie înconjurată de toate onorurile. Se pregătea (v. *supra,* p. 548) asasinarea sa.

Eminescu găsea scrisoarea lui Abdul Aziz şi în „Telegraful român", care o publică cu cîteva zile mai înainte [1].

---

[1] TELR, XXIV (1876), nr. 45, 6/18 iun., p. 173.

TESTAMENTUL LUI IOAN OTETELIŞANU

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 67, 16 iunie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 331. Fragmentar.

Otetelişenii se întîlnesc mai des în documente începînd din secolul al XVI-lea, însă familia este mult mai veche (226, p. 406). Sînt deţinători de ranguri boiereşti şi mulţi dintre ei ocupă şi dregătorii. Gheorghe Otetelişeanu (1776 — 1844), clucer şi apoi vornic, se face cunoscut în viaţa politică şi culturală a Craiovei. Întemeiază aici o tipografie [1], iar în 1844 este preşedinte al comitetului şcoalelor publice din Craiova [2]. Căminarul Iancu Otetelişanu este trimis de domnitorul Gheorghe Bibescu, în 1844, în misiune diplomatică în Serbia, pe care o îndeplineşte ,,în chipul cel mai plăcut" [3]. Grigore Otetelişanu (1786 — 1858), mare agă [4], figurează între sprijinitorii Societăţii Filarmonice [5] întemeiată de Ion Câmpineanu şi I. Heliade Rădulescu înainte de 1833, cînd activitatea ei devine publică [6].

Ioan Otetelişanu este figura reprezentativă a acestei familii. Se naşte în 1795 şi se înrudeşte cu Otetelişenii pomeniţi mai sus. Figurează, ca şi Grigore Otetelişanu, între susţinătorii Societăţii Filarmonice [7] şi sprijină, în 1845, cînd răspunde de direcţia Teatrului Naţional din Bucureşti, reprezentarea pieselor scrise în româneşte. Îndeplineşte funcţia de preşedinte al Sfatului orăşenesc al Capitalei, este vornic de poliţie, fiind înlocuit de Cezar Bolliac în timpul revoluţiei din 1848 [8] şi ocupă funcţia de ministru în ultimul guvern din domnia lui Al. I. Cuza. Ioan Otetelişanu adună o mare avere prin arendarea „otcupului sării", iar prin căsătoria sa cu Elena Câmpineanu şi apoi cu Elena Filipescu se înrudeşte cu două din cele mai renumite familii din Ţara Românească.

Testamentul pe care îl comentează Eminescu este întocmit în 19 martie 1876, în două exemplare — unul pe care îl predă soţiei sale şi altul secret (,,mistic") şi el se publică îndată după moartea lui Ioan Otetelişanu (8 mai 1876)[9]. Poetul se foloseşte de broşura *Testament olograf al repausatului I. Otetelişanu*

urmat de cel mistic care nu face decât să confirme pe cel dintâi (Bucureşti, Tipografia ,,Românul", Carol Göbl, 1876) şi se opreşte îndeosebi la ,,diata " lui Ioan Otetelişanu cu privire la înfiinţarea institutului de fete.

Ioan Otetelişanu propune ca institutul să se înfiinţeze la Măgurele , lângă Bucureşti, pe moşia sa. Avea aici un castel frumos, parc, lac, terenuri pentru practicarea îndeletnicirilor agrare. Moştenitorii atacă testamentul şi procesul durează un deceniu . Abia în 1894 se pot îndeplini prevederile testamentare cu privire la înfiinţarea institutului de fete. Ioan Slavici şi soţia sa primesc sarcina organizării lui şi-l conduc până în 1908 (226, p. 407 — 426).

Ioan Slavici susţine într-un articol, *Castelul singuratic,* publicat în 1923, că Eminescu descrie în *Scrisoarea a Iv-a* castelul de la Măgurele pe care îl vizitează împreună, după stabilirea poetului la Bucureşti, în octombrie 1877 (72, p. 756 — 758, 953). Istoricii literari pun la îndoială afirmaţiile memorialistului cu privire la geneza poemului eminescian. În *Scrisoarea a Iv-a* intră ,,aluviuni ", care sunt anterioare stabilirii poetului la Bucureşti (OPERE, II, 324 — 326). Eminescu trăieşte în Bucureşti, cum se ştie, şi înainte de 1870. Castelul de la Măgurele constituia unul din locurile de atracţie ale bucureştenilor şi nu este de închipuit că nu l-a vizitat şi el în anii adolescenţei sale. Tabloul cu descrierea castelului şi a lacului aparţine, pe de altă parte, anilor 1879 — 1880. Se poate alătura, la aceste argumente, şi simpatia ce-o arată Otetelişenilor în acest articol şi al căror trecut îl cunoaşte atât de bine.

Critica literară se ocupă de articolul lui Eminescu în câteva rânduri . ,,În căminarul Otetelişanu — scrie G . Călinescu —, poetul recunoaşte « generaţia trecută a ţării româneşti; binevoitoare, patriotica generaţie, care forma floarea ţării româneşti înainte de 1848»". Se cuvine totuşi spus că patriotismul lui Ioan Otetelişanu se mărgineşte la

domeniul cultural. Vornicul nu a fost alături de revoluţionari , motiv pentru care este înlocuit cu Cezar Bolliac în funcţia de şef al poliţiei, chiar în timpul revoluţiei din 1848. Decretul este semnat de Mitropolitul Neofit , Gr. Golescu, I. Heliade Rădulescu şi C. A. Rosetti, membri ai guvernului provizoriu.

Problema principală care stă în atenţia lui Eminescu este prevederea din Testamentele .. lui Ioan Otetelişanu înscrisă la punctul 4 şi cea privitoare la desemnarea legatarilor . Eminescu găsea un bun prilej ca prin comentarea Testamentului ... lui Ioan Otetelişanu să, ofere un exemplu de patriotism generaţiei sale şi totodată să deplângă stările de lucruri actuale şi ruperea lor de vechile valori şi idealuri întruchipate de generaţia care forma floarea Ţării Româneşti înainte de 1848.

---

[1] MOZAICUL, I (1839), nr. 38, 19 iun ., p. 597. Informaţii privitoare la tipărirea dramei Neghina *între grâu sau Religie şi făţărnicie .*

[2] Ion Maiorescu, Cuvânt *rostit la înmormântarea Vornicului George Otetelişanu* [...] *în 8 septembrie 1844.* VESTROM , VIII (1844), nr. 83, 20 oct., p. 330 — 332.

[3] ALBROM , XVI (1844), nr. 10, 3 febr ., p. 37.

[4] Octav George Lecca, Familiile *boiereşti române. Seria I. Genealogia a 100 de case din Ţara Românească şi Moldova,* Bucureşti [f .e.], 1911. Schiţa genealogică 70.

[5] [I. Heliade Rădulescu], *Lucrările Societăţii filarmonice de la 1 decem . 1833 până la 1 aprl , 1835,* Bucureşti, în tipografia lui Eliad, 1835, p. 33.

[6] *Istoria teatrului în România.* Vol. I. De la începuturi până la 1848. Apare sub îngrijirea acad . G . Oprescu , [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965, p. 154 — 163.

[7] [I. Heliade Rădulescu], *op. cit.,* p. 24, 33.

[8] VESTROM , XII (1848), nr. 52, 10 iul ., p. 205. [3] T, I(1876), nr. 50, 11 iun ., p. 4.

AUSTRO-UNGARIA [„ÎN URMA ŞTIRILOR ALARMANTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX , nr. 68, 18 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, primă dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 183 — 184. Fragmentar.

Eminescu informează cititorii ziarului ieşean asupra mişcării popoarelor din graniţa sudică a Ungariei şi se opreşte, cum fac şi alte ziare, la pregătirile de război ale sârbilor , care înlătură portretul împăratului austriac şi înalţă steaguri cu inscripţia ,,Trăiască Serbia". Eminescu reţine şi informaţia cu privire la trecerea muncitorilor de la calea ferată din Herţegovina de partea ,,insurgenţilor".

Imperiul austro-ungar se temea de acţiuni militare din partea României şi ia măsuri pentru întărirea fortificaţiilor din trecătorile Carpaţilor. ,,O comisiune de fortificaţiuni — scrie „Telegraful român" în 13 iunie 1876 —, se zice că va inspecta în decursul lunei viitoare obiectele de fortificaţiune, cu deosebire pasurile din Carpaţi, şi va decide care dintrînsele să se fortifice" [1]. ,,Telegraful român" revine asupra acestei probleme într-un articol, *Fortificaţiuni către România,* în care arată că detaşamentele de pionieri de pe lîngă unităţile militare din Transilvania fuseseră deplasate în Carpaţi şi începuseră lucrările la fortificaţii la Braşov şi Turnu Roşu. Ziarul sibian mai arată că fortificaţiile se construiau după planuri întocmite la faţa locului de ofiţeri de geniu din Viena [2].

Partidul conservator, care vine la putere în 11 martie 1871, şi rămîne la conducerea

ţării pînă în 3 aprilie 1876, întreţine relaţii bune cu imperiul vecin [3]. Stabileşte legături cu Austro-Ungaria şi încheie chiar o convenţie comercială pe zece ani, care se semnează la Viena în 10/22 iunie 1875. Atît guvernul conservator cît şi guvernul liberal se declară pentru neutralitatea României şi desfăşoară o susţinută activitate pentru obţinerea independenţei pe căi diplomatice. Sînt cîteva din motivele pentru care Eminescu consideră ridicole pregătirile de război ale Austro-Ungariei la graniţele României. Se alătură la acestea şi faptul că ,,vavilonienii" erau ocupaţi cu ,,alte treburi". Poetul se referă la măsurile luate de guvernul liberal împotriva persoanelor numite în funcţii de conservatori. Acestor măsuri le cade victimă şi Eminescu, care este destituit din funcţia de revizor şcolar.

În *Revistele externe,* Eminescu oferă şi o privire panoramică asupra evenimentelor politice. Informaţiile sînt consemnate succint, pe ţări, şi se reţin cele care au legătură cu ,,chestiunea orientală".

---

[1] TELR, XXIV (1876), nr. 47, 13/25 iun., p. 184 *(Varietăţi).*

[2] TELR, XXIV (1876), nr. 60, 29 iul./10 aug., p. 236.

[3] Titu Maiorescu, *Istoria contimporană a României (1866 — 1900),* Buc., Ed. Librăriei Socec & Co., Soc. anonimă, 1925, p. 34. — 88.

SERBIA [„DESPRE POZIŢIA STRATEGICĂ..."]

Se publică. în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 68, 18 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Informaţii sumare despre poziţia strategică a armatelor sîrbe dă ,,Românul" într-o corespondenţă, *Viena 26 iunie,* publicată în 16 iunie 1876 [1]. Generalul Zah comanda — se arată aici — armata sîrbă de la apus de Morava, Ranko Alirapici, armata de la Drena şi Cernaiev armata de la sud. Generalul Frans Aleksander Zah (1807 — 1892) era morav de origine şi se făcuse cunoscut prin lucrări topografice şi în instruirea armatei sîrbe [s]. Ranko Alimpici (1820 — 1882), profesor la Academia sîrbă de război, este organizatorul armatei sîrbe de voluntari. Despre Cerneaev v. *supra* (p. 540)

Informaţii despre armata sîrbă comunică „Politische Correspondenz", de unde le preia ,,Românul". Găsim relatări cuprinzătoare şi în cronica evenimentelor de pe front, *Der Krieg. Wien, 3. Iuli,* publicată în ,,Neue freie Presse" în 23 iunie/4 iulie 1876 [3]. Stăruim asupra acestor probleme întrucît Eminescu relatează despre conflictul armat din Balcani pornind de la această poziţie strategică a armatelor sîrbe.

---

[1] ROM, XX (1876), 16 iun., p. 524.

[2] F, XII (1876), nr. 28, 11/23 iun., p. 329, 334. Biografie şi portret.

[3] NFP**,** (1876), nr**.** 4258, [23 iun.]/4 iul**.,** p**.** 2 — 3.

SERBIA [„ÎN NUMĂRUL TRECUT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 68, 18 iunie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p, 184. Fragmentar.

Eminescu comentează evenimentele din Balcani, cum face şi în articolul din 16 iunie 1876, la care trimite. El adoptă o atitudine circumspectă, diferită de aceea a unor ziare româneşti. Eminescu ţine seamă, în consideraţiile sale de politică externă, de desfăşurarea evenimentelor din Balcani. Marele vizir adresase, cu puţin mai înainte, o scrisoare către ,,însurgenţi", prin care le acorda amnistia, cu condiţia să cedeze fortul Nicsici şi să înceteze ostilităţile. Poarta trimite o notă şi Serbiei prin care îi propune să treacă la dezarmarea armatei sale [1].

Eminescu critică ziarele româneşti care se credeau chemate să dea sfaturi oamenilor politici din alte ţări şi se declară împotriva discutării problemelor de politică externă în ,,exerciţii stilistice".

---

[1] GT, XXXIX**,** nr. 41, 30 mai/11 iun., p. 1.

ZIAR NOU [„CA TOATE CELELALTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 68, 18 iunie 1876 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 26.

Cercetările consacrate presei româneşti din secolul trecut nu dau o descriere a acestui ziar, din care au apărut, probabil, doar cîteva numere. în *Publicaţiunile periodice româneşti* se face numai menţiunea: *,,Craiova.* Craiova ? 1877 („Cucurigu", Buc. 23 ian. 1877)"[1] preluată şi într-o lucrare specială în care se prezintă presa craioveană [2]. În ,,Cucurigu", la care sîntem trimişi, nu găsim o descriere a ziarului şi nici informaţii cu privire la apariţia lui. Se publică o snoavă *Face kef Ispravnicul,* a cărei acţiune se petrece în Oltenia, şi se arată că este reprodusă din: („Craiova")[3].

Eminescu critică ziarul ,,Craiova" pentru promisiunile ce le face, fără legătură cu stările reale de lucruri. Prin fragmentul reprodus din apelul către cetăţeni ilustrează, pe de altă parte, lipsa de pregătire intelectuală a redactorilor. Problemele acestea stau în atenţia lui Eminescu şi într-un alt articol, *Ziare nouă,* rămas în manuscris şi care este scris, (v. *supra,* p. 476), tot în perioada ieşeană.

Articolul rămîne cea mai completă prezentare a ziarului craiovean indispensabilă istoricului presei româneşti din secolul trecut.

---

[1] Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu, *Publicaţiunile periodice româneşti (ziare, gazete, reviste). Descriere bibliografică.* Cu o introducere de Ioan Bianu, Tom. I. Catalog alfabetic 1820 — 1906, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913, p. 155.

[2] Florea Firan, *Presa literară craioveană (1838 — 1975),* Craiova, Scrisul românesc, 1976, p. 335.

[3] CUCURIGU, II, 23 ian. 1877, p. 3.

SERBIA [„LIPSA UNUI BIUROU TELEGRAFIC..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 69, 20 iunie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Cu problema împrumutului de război pe care încearcă să-l contracteze la Londra agentul sîrb sub auspiciile lui Piotr Andreevici Şuvalov, ambasadorul Rusiei în capitala Angliei, se

ocupă şi ,,Românul", dar ca de obicei, cu cîteva zile în urma ziarului ieşean [1].

Eminescu face şi reflecţii cu privire la dificultăţile pe care le întîmpina în activitatea sa de cronicar de politică externă. Poetul se plînge, în general, de lipsa unui sistem modern de informare şi nu în special de situaţia ,,Curierului de Iaşi", motiv pentru care întreaga presă românească publica ştiri vechi, de cîteva zile. E interesant de notat însă că Eminescu, recurgînd direct la presa austriacă reuşeşte adesea să o ia

înaintea ziarelor din Bucureşti. Oricum, constatăm din spusele sale că, ziarele din România nu dispuneau: de un birou telegrafic de corespondenţă şi întîmpinau greutăţi în procurarea noutăţilor din străinătate. Constatăm totuşi că ,,Românul" şi ,,Telegraful" dispuneau de un serviciu particular de informaţii. Adevărul este că Eminescu, care voia să dea ştiri cît mai proaspete era avizat, pentru a şi le procura, fie la ziarele germane din Viena şi Budapesta (pe care nu le primeau la fel de repede ,,românii învecinaţi cu Serbia" pe deasupra ,,în comunicaţia telegrafică cu această ţară") fie la ziarele bucureştene care, chiar cînd dispuneau de ştiri recente, soseau la Iaşi cu un decalaj supărător pentru un ziarist de talia lui Eminescu, interesat el însuşi, personal, de desfăşurarea evenimentelor politice şi militare.

[1] ROM, XX (1876), 22 iun., p. 542.

AUSTRO-UNGARIA [„MĂSURI JUDECĂTOREŞTI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 69, 20 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

FRIEDRICH DIEZ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 69, 20 iunie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 326. Fragmentar.

Eminescu preia informaţiile pentru acest articol din necrologul publicat în ,,Albina", din Budapesta [1], ziarul la care colaborase cu şase ani mai înainte. Poetul trece peste începutul necrologului, în care se insistă asupra ecoului stîrnit de moartea lui Fr. Diez în presa europeană şi renunţă la partea finală, în care ziarul lui V. Babeş îşi exprimă recunoştinţa faţă de preţuirea arătată de învăţatul german limbii române. În schimb introduce comentariul său, cu aprecieri privind însemnătatea lucrărilor lui Fr. Diez pentru stabilirea originii latine a limbii române apărată fără suficientă vigoare ştiinţifică de „şcoala veche a filologiei româneşti", adică de reprezentanţii Şcolii ardelene.

De remarcat că, în prelucrarea notiţei din ,,Albina", alături de o limbă românească mai modernă şi mai cursivă, Eminescu recurge şi la înlocuirea lui „roman", cu „romanic", forma pe care a consacrat-o apoi evoluţia terminologiei ştiinţifice româneşti.

[1] ALB — 1, XI (1876), nr. 52, 3/15 iun., p. 3 — 4.

SERBIA [„REPREZENTANTUL RUSIEI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 70, 23 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Manifestul cneazului Milan Obrenovic către poporul sîrb, prin care îl cheamă la luptă împotriva Imperiului otoman, este publicat în mai multe ziare străine. Eminescu îl reproduce din ,,Neue freie Presse" din 21 iunie/2 iulie 1876 [1]. Manifestul îl tipărim în volumul de traduceri din ediţia de faţă.

Ziarul vienez se ocupă de evenimentele din Balcani şi într-un articol *Serbien und Türkei. Wien, 1. Iuli,* publicat în acelaşi număr.

Presa românească, acordă mare atenţie acestui eveniment şi ,,Românul se ocupă de el în 21 — 22 iunie 1876[2]. „Telegraful", în 24 iunie 1876 [3], „Albina", tot în 24 iunie 1876[4], „Alegătorul liber" în 25 iunie 1876 [5], iar ,,Telegraful român" în 27 iunie 1876 [6]. „Albina "publică în acelaşi număr şi o hartă a Serbiei.

Eminescu este printre cei dintîi comentatori ai *Proclamaţiei de război* sîrbe în presa românească.

[1] NFP, (1876), nr. 4256, [21 iun.]/2 iul., p. 6 *(Belgrad, 1 Iuli).*
[2] ROM, XX (1876), 21 — 22 iun., p. 545.
[3] TEL, VI (1876), nr. 1263, 24 iun., p. 3.
[4] ALB — 1, XI (1876), nr. 58, 24 iun., 6 iul., p. 2 — 3.
[5] ALIB II (1876), nr. 205, 25 iun., p. 1.
[6] TELR, XXIV, (1876), nr. 51, 27 iun./9 iul., p. 199.

ANGLIA [„DUPĂ CUM AM ANUNŢAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 70, 23 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

MUNTENEGRU („DEPEŞE DIN RAGUSA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 70, 23 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

AMBASADORUL TURCIEI LA CURTEA DIN VIENA

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 70, 23 iunie 1876, p. 2 *(Diverse).*

Eminescu preia informaţiile dintr-o notiţă *Alexandru Vogorides,* publicată în „Familia" în 20 iunie/2 iulie 1876 [1]. Informaţiile sînt ordonate însă într-o expunere mai firească. Data naşterii lui Alexandru Vogoridi, de pildă, plasată în notiţa din ,,Familia" spre sfîrşit, este adusă în faţă. Unele întîmplări sînt prezentate în termeni mai expliciţi. O relatare ca: ,,moldovenii iarăşi aleseseră ei înşişi pe principele lor" devine în textul eminescian : ,,mişcarea unionistă şi alegerea lui Cuza Vodă", faptul că Alexandru Vogoridi ,,şi-a dat sila spre a înălţa la tron pe Nicolae Vogorides" este redefinit de poet ca „mijloacele nu tocmai puritane" folosite de Nicolae Vogorides în acel scop.

[1] F, XII (1876), nr. 25, 20 iun/2 iul., p. 299. Numirea ambasadorului Turciei la Viena este comentată şi de „Telegraful român" într-un articol, *Despre noul ambasador turcesc la Viena,* publicat în 24 iunie/6 iulie 1876. Ziarul sibian preia informaţiile din publicaţia ,,Bohemia".

«APĂRĂTORUL LEGII» ŞI TIPOGRAFIA NAŢIONALĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 70, 23 iunie 1876, p. 3 *(Inserţiuni şi reclame).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 118 — 119.

Eminescu comentează un articol pe care nu-l cunoaştem întrucît bibliotecile noastre nu posedă colecţia completă a „Apărătorului legei", organul Partidului liberal. Ziarul ieşean începe să apară în 22 mai 1875, de două ori pe săptămînă, în format mare, după modelul presei centrale. Bibliografia presei româneşti menţionează că ziarul îşi sistează apariţia în 23 mai 1876 [1]. Din articolul lui Eminescu se desprinde că această informaţie este inexactă.

Academia Română posedă nr. 1 — 53 pe 1875 şi 1 — 32 pe 1876, ultimul fiind din 23 mai 1876. Numărul 39, la care se referă poetul, apare, după cîte ne dăm seama, în 17 iunie 1876.

Eminescu invoca datele statistice spre a demonstra politica purtătorilor de capital străin în acapararea instituţiilor autohtone. Poetul este pentru măsuri protecţioniste, punct de vedere pe care îl expune în repetate rînduri în articolele sale şi în însemnările din manuscrise.

[1] Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu, *Publicaţiunile periodice româneşti.* Tom. I (1820 — 1906), Bucureşti, 1913, p. 46.

RĂZBOIUL ORIENTAL [„ÎNCĂ LA 1 IULIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 71, 25 iunie, 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu inaugurează cu acest articol o secţiune separată a *Revistei externe,* cu scopul de-a informa cititorii ziarului asupra conflictului armat dintre popoarele din Balcani şi Imperiul otoman. Poetul îşi asuma o sarcină care implica dificultăţi serioase în procurarea *noutăţilor şi* o mare răspundere în privinţa informării exacte asupra mersului operaţiilor de pe fronturile de luptă. Spre a ilustra situaţia în care se găsea ziaristul preocupat să ofere o informare promptă şi cît mai aproape de stările reale de lucruri, exemplifică cu texte din presa bucureşteană, din care cititorul nu ştia ce să reţină. ,,Alegătorul liber" susţinea că războiul se declarase [1], în vreme ce două telegrame din aceeaşi zi vesteau victorii, una pentru sîrbi, alta pentru turci. Telegramele se publică în ,,Românul", în 21 — 22 iunie 1876 şi 23 iunie 1876.

„Belgrad, 3 iulie. — Ieri armata sîrbească — se arată în prima telegramă — a făcut o recunoaştere pe fruntaria de sud-vest şi a ocupat cîteva poziţiuni strategice importante pe teritoriul turcesc. S-au întîmplat şi cîteva încăierări fără însemnătate". A doua telegramă este primită prin intermediul presei germane.

„Viena, 3 iulie. «Wiener-Zeitung» publică următoarea telegramă din Vidin :

Întăririle de la pasul Zaicar au fost luate de turci. Sîrbii au fost puşi pe fugă cu pierderi de 2000 oameni" [2].

Telegramele sînt reproduse şi de poet în finalul comentariului său.

Eminescu scoate încheierea că între aceste comunicate de pe fronturile de luptă nu se vedea ,,unitatea organică". Organizarea informaţiilor într-o ,,unitate organică", se înscrie, alături de exactitatea lor, şi comunicarea promptă ca un al treilea principiu, după care se călăuzeşte în întocmirea cronicilor sale privitoare la războiul din Balcani. Această conştiinţă profesională de înaltă funcţionalitate şi probitate nu intră în contradicţie cu faptul că poetul înfăţişează evenimentele din Balcani din perspectiva popoarelor care luptau pentru cucerirea libertăţii lor naţionale.

---

[1] ROM, XX (1876), 21 — 22 iun., p. 542.

[2] ROM, XX (1876), 23 iun. p. 545.

MUNTENEGRU [„ÎN 2 IULIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi" , IX, nr. 71, 25 iunie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Manifestul de război al Muntenegrului se publică în „Politische Correspondenz", cum aflăm din izvoare indirecte. O corespondenţă, *Cettinje, 2 iulie,* arată că manifestul a fost primit cu ,,strigăte entuziaste" şi că

armata a ascultat ,,cuvîntul de războel întocmit ,,în ordine de bătaie", după care s-a ,,pus în mişcare către Herţegovina" [1].

---

[1] ROM, XX (1876), 21, 22 iun., p. 545.

TURCIA [„MUKTAR PAŞA A PLECAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr, 71, 25 iunie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Generalul Gazi Ahmet Muhtar Paşa (1832 — 1899) se face cunoscut în luptele din Caucaz împotriva armatei ruseşti. Este adus în Balcani în speranţa că va asigura victoria turcilor pe frontul sîrbo-muntenegrean.

Informaţia privind angajarea lui György Klapka (1820 — 1892) în armata otomană se va confirma. Generalul ungur, de origine cehă, cu rol important în revoluţia din 1848 — 1849, îşi trădă idealurile pentru care luptase cu două decenii mai înainte.

Eminescu consemnează pentru doi generali şi numele de origine. Atrăgea atenţia în felul acesta că ei făceau parte dintre renegaţii, care îşi părăsiră ţara, spre a se pune în serviciul Imperiului otoman.

AUSTRO-UNGARIA [„PE LÎNGĂ AGITAŢIUNILE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi , IX, nr. 71, 25 iunie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură, ,,Minerva", 1905, p. 184.

Conferinţa intelectualilor români de la Alba Iulia este o invenţie a presei maghiare guvernamentale menită să ofere pretexte administraţiei de stat ca să ia măsuri represive împotriva lor. Ziarul ,,Pesti Náplo" publică în 20 iunie/2 iulie 1876 o corespondenţă din Alba Iulia în care arată că odată cu războiul sîrbo-turc din Balcani începeau să se agite şi ,,dacromanii" din Transilvania, care ţineau şedinţe secrete şi aşteptau instrucţiuni din Bucureşti. Conferinţa se ţine, arată corespondentul, sub preşedinţia lui Sever Ioan Axente şi la ea participă Simeon Balint, Ioan Raţiu, Alexandru Velican, Ioan Coşeriu şi alţii. Se atrăgea atenţia că se luase hotărîrea convocării unei noi întruniri la o dată ce urma să fie fixată ulterior.

Eminescu preia informaţiile în legătură cu conferinţa de la Alba Iulia din ziarul ,,Albina", cum face şi în alte împrejurări. Ziarul lui V. Babeş se ocupă mai întîi de măsurile luate de ,,domnii maghiari de la putere" împotriva sîrbilor, în rîndul cărora operează arestări pe baza unor ,,lucruri mari din nimica". Politica de hărţuire este extinsă şi la românii transilvăneni [1].

Conferinţa de la Alba Iulia stă şi în atenţia altor ziare maghiare. Ziarul ,,Kelet" publică şi el o corespondenţă din Alba Iulia, în care denigrează poporul român. Presa transilvăneană, ia atitudine împotriva acestor atacuri şi cîţiva din cei învinuiţi a fi participat la pretinsa conferinţă publică dezminţiri [2]. ,,Aceşti catilinari — scrie G. Bariţiu în articolul *Spionul de la Alba şi presa din Cluj* — ori că au nebunit, sau ei au cugetele cele mai spurcate. Fie însă prea siguri, că planurile lor sînt deochiate pentru totdeauna" [3].

Articolul lui Eminescu se încadrează în acest context şi este încă o mărturie a interesului pe care îl arată românilor transilvăneni. Merită, să reţină atenţia şi faptul că G. Bariţiu foloseşte expresia *aceşti catilinari,* prin care înţelege *naturi catilinare,* cum o întîlnim şi la Eminescu în *Geniu pustiu* (OPERE, VII, 362) şi în alte scrieri ale sale.

---

[1] ALB — 1, XI (1876), nr. 57, 20 iun/2 iul., p. 2.

[2] TELR, XXIV (1876), nr. 51, 27 iun./7 iul., p. 197 — 198 *(Viziuni răutăcioase);* nr. 52, 1/13 iul., p. 204 *(Varietăţi):* GT, XXXIX (1876), nr. 49, 27 iun./7 iul., p. 3; 51, 4/16 iul., p. 3 *(Alba Iulia în 11 iulie 1876),* nr. 52, 8/20 iul., p. 1 *(Infamie nouă);* F, XII (1876), nr. 26, 27 iun./9 iul., p. 311 *(Fantasmagorie ungurească);* nr. 28, 11/23 iul., p. 335 *(Daco-româneştii din Ardeal);* ALB — 1, XI (1876), nr. 61, 1/13 iul., p. 2 — 3 *(Fantasmagorie sau blăstămăţie ?).*

[3] GT, XXXIX (1876), nr. 53, 11/23 iul., p. 1.

ŞCOALA COMUNALĂ DE MESERII

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 71, 25 iunie 1876, p. 2 *(Noutăţi).*

Şcoala de arte şi meşteşuguri din Iaşi este întemeiată în iulie 1840 şi conducerea ei o ia Carol Mihailic de Hodocin, cunoscut şi prin lucrările sale ştiinţifice (vezi *infra,* p. 564 — 565). Şcoala avea secţii de lăcătuşerie, fierărie, căruţărie, strungărie, stolerie şi săidăcărie, precum şi un cabinet de instrumente de fizică şi matematică [1].

Eminescu acordă atenţie şcolii pentru faptul că ea pregătea meseriaşi şi contribuia, în felul acesta, la întărirea ,,claselor pozitive" (v. *supra,* p. 572) din ţara noastră.

[1] N. A. Bogdan, *Oraşul Iaşi.* Odinioară şi astăzi. Schiţe istorice, Iaşi, Tipografia naţională, 1904, p. 157 — 159.

JIDOVUL TALMUDIST

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 71, 25 iunie 1876, p. 2 — 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 119 — 120.

Eminescu porneşte textual în articolul său de la o prezentare a cărţii lui August Rohling, *Jidovul talmudist,* prezentare publicată în ,,Albina" din Budapesta în 15 iunie 1876, în acelaşi număr în care apare şi necrologul lui Fr. Diez. Se arată în ,,Albina" că ediţia întîia din „opuşorul lui Dr. Aug. Rohling prof. în Münster" epuizîndu-se foarte repede, traducătorii, studenţi în teologie, pregăteau o nouă ediţie. ,,Cei ce doresc a-şi procura acest op de aici încolo — scrie „Albina" — sînt rugaţi a se adresa la d-nul Ioan Sîrbu, teolog absolut în Blaj" [1].

Cartea lui August Rohling (1839 — 1931), exeget catolic, *Der Talmudjude* (Münster, 1871), scrisă de pe poziţiile catolicismului, în polemică doctrinară cu alte credinţe religioase şi alte tipuri de moralitate confesională, stîrneşte un puternic ecou în Germania şi în alte ţări europene. Este tradusă în româneşte de studenţii în teologie de la Seminarul Central din Budapesta (şi nu de teologii din Blaj, cum crede Eminescu, şi mai tîrziu I. Scurtu, comentatorul său). Traducerea românească se tipăreşte cu titlul *Jidovul talmudist prezentat spre consideraţiune matură jidovilor şi creştinilor de tot rangul.* Tradusă de pre a 4-a ediţiune germană de Srisipp (Budapesta, Tip. Institutului Hunyadi Matyas, 1876) şi urmează îndeaproape textul german. Ediţia a doua, cu acelaşi titlu, pe care a văzu-o şi I. Scurtu, se tipăreşte tot în 1876, însă la Sibiu (Tipografia W. Krafft, 1876, 119 p.) Presa transilvăneană pe care o urmăreşte, cum am văzut, şi Eminescu, se ocupă de traducerea românească în mai multe rînduri. ,,Foaia scolastică" din Blaj anunţă încă în martie 1876 apariţia primei ediţii, care se tipăreşte în mai 1876 [2]. O săptămînă mai tîrziu, anunţă şi ,,Albina" apropiata apariţie a cărţii [3]. ,,Albina", ,,Gazeta Transilvaniei" şi ,,Foaia scolastică" se ocupă de carte şi după apariţia ei [4], iar ,,Foaia scolastică" prezintă şi ediţia a II-a, care se tipăreşte în octombrie 1876 [5].

Eminescu era încredinţat că *Jidovul talmudist* se bucura de publicitate în Transilvania pentru faptul că Aug. Rohling îşi pune cartea în serviciul sionismului şi al evreilor, purtători de capital străin, de care se ocupă în *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate* şi în alte articole ale sale. Aminteşte, pentru

acest motiv, de ,,Alianţa izraelită" (v. *infra,* p. 689 — 690), de Talmud şi învăţăturile sale şi de faptul că cititorii puteau găsi informaţii privind viaţa naţională a evreilor.

Eminescu nu cunoaşte cartea şi se plînge chiar că editorii nu au trimis un exemplar şi redacţiei ziarului ieşean. Comentariul său se întemeiază pe relatările din presă şi supoziţiile poetului cu privire la orientarea politică a lui Aug. Rohling nu se verifică. Cartea este scrisă de pe poziţiile catolicismului şi îndreptată împotriva evreilor. Două capitole se intitulează *Credinţa coruptă a jidovului talmudist* şi *Moralul corupt al talmudiştilor.* Cartea stîrneşte mare vîlvă la apariţie şi-i aduce autorului o glorie nemeritată. Tinerimea studioasă din Transilvania apreciază cartea lui Rohling în funcţie de publicitatea care i se făcea şi se grăbeşte să o traducă în româneşte [6].

Ne aflăm deci în faţa unei cărţi de propagandă antimozaică şi antitalmudistă,

tradusă şi difuzată *ca atare* în Transilvania, aflată pe atunci în aria de influenţă a catolicismului. Eminescu comite eroarea de a crede că e vorba de o carte scrisă *în favoarea* doctrinei şi mentalităţii talmudiste şi se alarmează de larga ei difuzare în Transilvania, pe care o crede victimă a unei invazii etnice ale cărei consecinţe sociale le-a deplîns şi avea să le deplîngă în cursul întregii sale activităţi. Chiar în 1876, în martie, ţinuse conferinţa despre *Influenţa austriacă* (publicată de „Convorbiri" la 1 august), unde face o analiză adîncită a rolului economic negativ pe care l-au avut şi îl aveau străinii în ţările româneşti. Nici unde nu se vede mai bine ca în cazul erorii pe care o comite cu prilejul cărţii lui Rohling în ce măsură pornirile temperamentale ale lui Eminescu erau susceptibile de a-i altera dreapta judecată şi cumpănirea obiectivă a faptelor.

---

[1] ALB — 1, XI (1876), nr. 52, 3/15 iun., p. 4. Ioan Serbu era din Teiuş (Alba) şi moare în noiembrie 1876. Necrologul în GT, XXXIX (1876), nr. 92, 25 nov./7 dec., p. 4.

[2] FS — 1, IV (1876), nr. 4, 15/27 mart., p. 36.

[3] ALB — 1, XI (1876), nr. 29, 24 mart./5 apr., p. 3.

[4] ALB — 1, XI (1876), nr. 41 — 42, 29 apr./11 mai, p. 8, Cartea se tipăreşte, se arată, aici, în 800 de exemplare, tiraj apreciabil pentru acea vreme; GT, XXXIX, nr. 33, 29 apr./11 mai, p. 4. Se dau şi iniţialele numelui traducătorului: J.P.P.; FS — 1, IV (1876), nr. 10, 1/13 iun., p. 80.

[5] FS — 1, IV (1876), nr. 19, 1/13 oct., p. 152.

[6] Traducătorii: Silviu Reziu, Ioan Serbu şi Ioan P. Păcurariu nu îndrăznesc totuşi să-şi dezvăluie identitatea şi semnează cu un pseudonim alcătuit din iniţialele numelor lor şi care putea să aducă cu acela al filozofului grec Crisipp: *Srisipp. (Bibliografie.* TRANS, IX, 6, 15 mart., 1876, p. 71 — 72). Alte informaţii despre cartea lui Aug. Rohling în: TRANS, IX (1876), nr. 11, 1 iun., p. 131 — 132, nr. 12, 15 iun., p. 135 — 136, nr. 13, 1 iul., p. 149 — 152; FS — 1, 1(1876), nr. 42, 15 oct., p. 336; GT, XXXIX (1876), nr. 88, 11/23 nov., p. 2 — 3.

[„LUCRAREA DIN CARE MAI JOS PUBLICAM..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 71, 25 iunie 1876, p. 3 *(Revista economică).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 228. Fragmentar.

Eminescu consideră necesar să publice în ,,Curier" o întinsă parte din raportul din 1839 al lui Carol Mihailic de Hodocin, *Despre lucrarea minelor de metal,* pentru faptul că este una din cele dintîi scrieri româneşti în care se tratează probleme de economie politică. Descoperirile lui C. Mihailic de Hodocin în munţii Moldovei prezentau interes, pe de altă parte, prin faptul că prospecţiunile geologice nu progresară prea mult între 1839 şi 1876. Sub acest aspect lucrarea avea ,,valoarea actualităţii" prin elementele ce le oferea cercetărilor de perspectivă.

Carol Mihailic de Hodocin (1800 — post 1861), maghiar de viţă nobilă, vine în Moldova din Transilvania în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd trec Carpaţii Simion Bărnuţiu, Aug. Treboniu Laurian, Damaschin Bojinca, A. Papiu-Ilarian şi alţi intelectuali transilvăneni (178). Acest imigrant valoros, cu vaste competenţe şi înaintate iniţiative în toate domeniile exploatării moderne a resurselor naturale, se stabileşte la Iaşi, unde ia, sub oblăduirea lui Mihail Sturza, conducerea, Şcolii de arte şi meserii, înfiinţată în 1840, cea dintîi instituţie de învăţămînt de acest fel din ţară, unde a funcţionat pînă în 1843, cînd îl inlocui Ion Ionescu de la Brad. Inginer „montanist", Carol

Mihailic construieşte fabrica de hîrtie a lui Gh. Asachi de la Cetăţuia — Piatra Neamţ, şi proiecta să deschidă, în înţelegere cu C. Conachi, un ,,stabi-

liment pentru fier" la Negrişoara-Broşteni. Se face cunoscut şi ca geolog şi geograf şi se ocupă de bogăţiile forestiere ale ţării noastre. Publică lucrarea *Observaţii asupra stării pădurilor din Valea Bistriţei de Sus* (Iaşi, Institutul Albinei, 1840, 24 p.) şi un *Proiect pentru băi publice şi o şcoală de înnot şi Disertaţia despre foloasele unui asemenea aşezămînt* (Iaşi, La Institutul Albinei, 1843, 25 p.). *Despre lucrarea minelor de metal,* a treia scriere a sa, o cunoaştem dintr-o ediţie în care se republică şi *Observaţii asupra pădurilor* ....

I. Scurtu credea că lucrarea se tipăreşte în 1839 şi mărturiseşte că n-o putuse consulta întrucît nu se găsea în bibliotecile noastre. Eminescu indică anul 1839 nu ca dată a editării, ci a întocmirii ei. Lucrarea se tipăreşte mai întîi în publicaţia bilingvă a lui Gh. Asachi ,,Le Glaneur moldo-valaque. Spicuitorul moldo-român" în 1841, cu titlul *Relations des Recherches géognostiques en Moldavie. Relaţie despre cercetările geognostice în Moldova.* Este un raport întocmit de C. Mihailic în urma cercetărilor întreprinse în 1839 în Munţii Moldovei.

Ediţia *Despre lucrarea minelor de metal şi Observaţii asupra pădurilor din Valea Bistriţei* (Iaşi, La Institutul Albinei, 1842, 54 p.) retipăreşte textul despre mine în versiunea paralelă franceză şi română şi corectează unele greşeli din prima apariţie, între care şi cea a anului explorărilor în munţii Moldovei. Publicarea textului şi într-o limbă de circulaţie universală este o mărturie evidentă că se acorda importanţă problemelor puse în discuţie. Lucrarea cuprinde două părţi, *Des avantages que procure au pays l'exploitation des mines. Despre folosurile ce aduce unei ţări lucrarea minelor sau a băilor de metal* şi *Des moyens propres a faire prosperer l'avantage du pays, l'exploatation des mines. Despre mijloacele prin care pot spori şi inflori mineriile într-o ţară înzestrată cu munţi metalici, spre folosul patriei.* Eminescu transcrie numai prima parte a lucrării, cu omiterea mai multor pagini (16 — 22), în care C. Mihailic prezintă producţia de aur, argint, aramă şi fier în mai multe ţări (Ungaria, Rusia, Franţa, Suedia, Anglia, Statele Unite ale Americii, Mexic) şi chiar în unele ducate germane (Hanovra, Saxonia). Se prezintă date şi pentru exploatările miniere din Transilvania şi Bucovina. Poetul transcrie părţile privitoare la Moldova şi tot lui îi aparţin şi sublinierile din text, prin care marchează problemele mai importante puse în discuţie.

DESPRE FOLOSURILE CE LE ADUCE UNEI ŢĂRI LUCRAREA MINELOR (BĂILOR) DE METAL

Cercetările geognostice pe cari, după însărcinarea epitropiei învăţăturilor publice, le-am făcut în vara anului 1839 părţilor muntoase de la nord-vestul ţărei Moldovei, iar mai ales însemnatele descoperiri în privire montanistică m-au îndemnat a descrie în scurt folosurile cele mari ce prin lucrarea minelor se aduc unei ţări în felurite priviri.

Deci, dacă aceste puţine rînduri vor putea face ca să fie cunoscute minele ca un mare izvor al înavuţirei naţionale şi să înflorească pe viitorime în această ţară, atuncea scopul acestor rînduri se va împlini, şi descoperirile, cu osteneală făcute, vor fi după vrednicie răsplătite.

Folosul ce aduce unei ţări lucrarea minelor se poate privi în două pu[n]cturi şi anume:

1) Luînd în consideraţie că lucrarea minelor sporeşte foarte împoporarea ţărei şi numărul birnicilor, deschizînd acestora felurite ramuri de agonisinţă şi al

2-le) Luînd în privire că lucrarea minelor sporeşte foarte mult capitalul public, adică avuţia naţională.

Cumcă o ţară sporeşte numărul locuitorilor ci prin lucrarea minelor dovedeşte cerearea făcută în toate ţările unde se lucrează metaluri. În cei mai neroditori munţi şi între stîncile cele mai rîpoase, unde din pricina nerodirei pămîntului puţini păstori numai

s-ar fi putut hrăni cu ţinerea vitelor, se nasc politii muntene cu mulţi locuitori. Aşa de pildă în oraşul Chemnitz din Ungaria şi în împrejurimea ei muntoasă se află preste 10000 suflete cari, dimprotivă, dacă n-ar fi acolo mine, din pricina asprimei locurilor şi nerodirei pămîntului muntos, ar fi cel mult un sat mic cu locuitori saraci, cari cu greu numai s-ar hrăni cu ţinerea vitelor.

Unde se lucrează minele, acolo o mulţime de oameni carii lucrează la scoaterea, topirea şi feluritele operaţii a metalurilor află hrana şi subsistenţa; chiar şi însuşi proprietarii ce se îndeletnicesc cu lucrarea minelor nu numai că trăiesc din producţia acestora, dar încă mulţi dintre ei fac şi însămnătoare stări şi înmulţăsc în acest chip numărul cetăţenilor inavuţiţi a ţărei.

Între locuitorii acestor politii muntene se află o mulţime de neguţitori, meşteri, lucrători şi alte persoane ce întreprind felurite meserii şi plătesc statului pe an însemnătoare dări. La aseminea minării vin mulţi străini ce caută de lucru şi se aşază acolo , şi prin aceasta înmulţesc numărul locuitorilor birnici. Este lucru dovedit că cele mai multe mine din Ungaria s-au deschis de cătră străinii carii s-au aşazat acolo.

Încă şi mai mare este sporirea împoporării ţărei dacă întrînsa se deschid lucrări de mine. Cercarea au dovedit că o mulţime de meşteşuguri, manufacturi, fabrice şi alte lucruri înfloresc într-o ţară care are producturi îmbelşugate ce să scot din minării şi se prelucră în felurite obiecte trebuitoare atît economiei cum şi luxului, carele deaseminea s-au făcut acum neapărat. Aurari, argintari şi alţi meşteri pregătesc mii de lucruri din metalurile preţioase. Arămari, căldărari, clopotari, alămari, tinichegii şi o mulţime de meşteri care lucrează la aramă, fier, oţel şi altele scot hrana lor din metaluri. Felurite unelte se fac din plumb, argint viu şi din alte metaluri şi minerale cu a cărora prelucrare află o mulţime de oameni hrana lor. O mare parte a locuitorilor ţărei, mai ales din politii, se hrănesc cu producturile ce se scot numai din munţii neroditori, şi toţi aceşti locuitori plătesc statului bir şi alte dări, deci prin lucrarea minelor se foloseşte atît împoporarea ţărei, cum şi însuşi statul.

Aceasta totuşi nu este destul. Împoporarea ţărei mai cîştigă încă şi de altă parte. În politiile din munţi trăiesc multe mii de oameni cari vreu să aibă hrană, îmbrăcăminte şi altele; locurile muntoase obicinuit sînt neroditoare şi produc puţin sau mai nimic din cele ce trebuiesc pentru hrana oamenilor, deci pînă şi celelalte mijloace de vieţuire trebuie să se aducă din alte părţi ale şesului ţărei. În acest chip locurile roditoare de primprejurul munţilor cu minării, într-o mare întindere, află sigură vînzare a producturilor lor, a vitelor, a băuturilor şi cu un cuvînt a tuturor mijloacelor de vieţuire ce produc, pentru cari primesc de la minării bani gata. Deci banii de la minări[i] circulează în toată ţara şi prin aceasta sporeşte şi se îndămînează agricultura, ţinerea vitelor şi îndeobşte împoporarea ţărei. Pîn-şi proprietarii cu moşii de prin prejurul minelor pot mai bun folos scoate din moşiile lor. Pentru aceasta obicinuit vedem că locurile de prin prejurul munţilor cu mine înflorite sînt mai bine cultivate şi împoporate şi că în aceste agricultura mai mult sporeşte decît în alte părţi.

Aşa de pildă o mare parte a Ungariei de jos trăieşte din băile de la Şemniţ şi Cremniţ şi o mare parte a Ungariei de sus din baia de aramă de la Şmelniţ. Minele Transilvaniei au mare înrîurire asupra întregei ţări şi o mare parte a Banatului timişan trăieşte cu banii din băile de la Oraviţa, Sasca şi Moldova, precum şi toată Stiria şi Carintia trăieşte cea mai mare parte din minele cele mari şi fabricele de fier a acestor ţări.

Însă nu numai pentru mijloacele de vieţuire primeşte ţara însemnătoare sume de bani de la minării dar încă la aceste mai trebuiesc multe alte neapărate lucruri, precum cînipa pentru odgoane, sau piei, prav de puşcă şi alte materialuri care toate se cumpără din ţară cu bani gata, lîngă aceste atîte mii de locuitori a politiilor muntoase, că au nevoie pentru îmbră[că]minte de postav, pînză, piele şi altele, care se cumpără dinlăuntrul ţărei cu bani gata. Deci un adevăr netăgăduit este că prin deschiderea minelor şi înfiinţarea politiilor de munte nu numai se înmulţeşte numărul birnicilor spre marc folos ţărei, dar încă aceasta se întinde şi preste toată ţara, de vreme ce prin producturile minelor se

înfiinţază în ţară multe meserii şi fabrici ce aduc mare folos ţărei şi sporesc veniturile în visteria statului.

Acest folos se vederează încă şi mai mult din a doua privire principală, luînd adecă în băgare de samă că mănăriile foarte mult sporesc capitalul ţărei şi înavuţirea naţională, nu numai prin scoaterea aurului şi a argintului, dar adeseori încă şi mai mult prin metalurile mai puţin preţioase şi prin alte producturi ale munţilor.

Banii ce se află şi circulează în ţară se numesc capitalul ţărei sau averea statului; deci dacă într-o ţară circulează mulţi bani, atunci ţara este înavuţită de bani şi, la dimpotrivă, săracă. Dacă o ţară ar produce toate cîte sînt mai neapărat de lipsă, precum şi acele pentru lux, care deasemine se făcură omului trebuitoare, şi dacă prin urmare nu am avea nevoie a aduce multe asemine lucruri din alte ţări străine, *atuncea capitalul ţărei ar rămînea pururea tot în acea cîtime şi ţara nu s-ar face nici mai înavuţită, nici mai săracă de bani.*

Însă fiindcă natura au înzestrat pe fieştecare ţară cu oarecare producturi ce alte ţări nu le au, din pricina climei cei deosebite sau din pricina poziţiei topografice şi a altor pricini, ori poate că aseminea producturi nu sînt atît de bune, nici în cîtime îndestulă, apoi din aceasta se naşte între ţări comerciul, prin care una dă altiia producturile sale de care una este îmbelşugată, iar alta lipsită.

Deci dacă o ţară *importează din alte staturi producturi de mai mare preţ decît acele ce exportează din ale sale,* atunci este nevoită a plăti cu bani valoarea cea mai mare care au primit şi prin aceasta din an în an *se împuţinează capitalul ţărei.* Iar dacă dimprotivă scoate din sînul ei producturi de mai mare preţ decît primeşte din alte ţări, atunci valoarea cea mai mare trebuie a i se plăti cu bani şi în această întîmplare ţara se face mai înavuţită de bani. Aceasta, precum este ştiut, se numeşte bilanţul negoţului, şi pentru aceea se zice că o ţară cîştigă sau pierde bilanţul cu alte ţări.

Fiind lesne de înţeles că prin pierderea bilanţului, cînd pe tot anul iesă din ţară o parte a capitalului de bani în numărătoare, ţara din vreme în vreme s-ar face tot mai săracă, încît în sfîrşit în toată ţara nu s-ar mai afla bani gata, apoi pentru aceea o înţeleaptă ocîrmuire trebuie să aibă cea mai mare îngrijire de a feri pierderea acestui bilanţ sau, *dacă din neapărate pricini se importează în ţară mărfuri de*

---

mai mare preţ decît acel al productelor ce se exportează, atuncea nesmintit trebuie să se caute aşa fel de isvoară din care să se scoată şi să se îndeplinească la loc această pierdere anuală, să se păstreze capitalul ţărei în întregimea sa şi, după putinţă, să se facă ţara mai înavuţită. Spre acest scop fieştecare ocîrmuire înţeleaptă necontenit s-au sîrguit prin îndemînarea şi îmbunătăţirea agriculturei, prin aşezarea de manufacturi şi fabrice, a spori şi a înmulţi producturile ţărei nu numai pentru propria ei trebuinţă, ci şi pentru exportaţie, iar, mai ales dintre toate, a înainti în tot chipul mănăriile, de vreme ce acestea netăgăduit sînt cele mai sigure izvoare din care nu numai se poate păstra capitalul ţărei, dar încă şi a se înmulţi.

Cunoscut este, şi nu se poate tăgădui, că Moldova este nevoită a aduce din *ţări străine mai toate lucrurile pentru straie,* pentru lux şi alte neapărate trebuinţe, deci fireşte trebuie să piardă bilanţul cătră naţiile comerciale a Europei, pentru că exportaţia deosebitelor producturi nelucrate şi a vitelor, care este comerţul de acum a Moldovei, *nicidecum nu se cumpăneşte cu importaţia.* Deci ţările străine *sug* din Moldova pe fieştecare an mari sume de bani, şi numai dezvălirea unei mai mari industrii în ţară, îmbunătăţirea agriculturei, ce din nenorocire se află încă într-un grad foarte îngiosit, iar mai ales deschiderea minelor îmbielşugate în ţară *pot întîmpina neîncetata pierdere a capitalului ţărei şi a feri patria de o de istov sărăcie, care urmează neapărat unui asemenea comerţ vătămător.*

Adevărat este că, dacă într-o ţară înfloresc multe fabrici şi manufacturi, care produc toate sau cele mai multe obiecte neapărat trebuitoare sau de lux, nu numai pentru trebuinţa ţărei, ci şi pentru exportaţia în alte ţări, apoi prin aceasta în o aseminea industrioasă ţară nu numai că se împiedecă ieşirea banilor în ţări străine, dar încă

dimprotivă şi din alte ţări se aduc sume mari pe tot anul pentru exportatele producturi de industrie, şi în acest chip se măreşte capitalul ţărei. *Însă acest isvor tot nu este aşa de sigur* ca mineriile, căci exportaţia unor asemine producte de industrie în alte ţări lesne poate înceta dacă ţările străine ar înfiinţa fabrici şi manufacturi şi ar opri sau ar îngreuia importaţia productelor străine; însă izvorul înavuţirei ce curge din minării nu se poate astupa *prin nici o punere la cale contrarie a ţărilor străine.* Nime, de pildă, nu poate opri astăzi pe o ţară înzestrată cu munţi metalici şi cu minării de a le scoate din măruntaiele pămîntului şi prin aceste pe tot anul a-şi înmulţi averea naţională, ba încă fiindcă foarte multe ţări din natura nu au metaluri, apoi asemenea ţări, înzestrate cu minării producînd aceste metaluri totdeauna vor avea sigură vînzare în alte ţări, lipsite de minării.

Cumcă şi Moldova este înzestrată cu munţi de metaluri se dovedeşte din descoperirile mele. Deşi nu am avut îndestule mijloace şi am fost mărginit numai pe un scurt timp, totuş am descoperit în mai multe locuri *straturi mult făgăduitoare de iezuri cuprinzătoare de aramă şi de plumb cu argint, precum şi puternice straturi de piatră-fier mai bună decum se află în alte ţări.* Între altele la *Broşteni,* aproape de *Bistriţă şi de Neagra* se află *piatră-fier bună şi în mulţime, de ajuns pe mii de ani, avînd totodată în oricare privire cea mai potrivită şi mai favoritoare poziţie pentru aşezarea celor mai mari fabrice de fier.*

Pe lîngă tradiţiile ce *se păstrează acolo între popor,* dovedesc şi *gropile părute lîngă dealul fierului şi movilele de scrum de lîngă Catergaş ca acolo în timpurile vechi îndelungat timp au fost fabrici de fier,* care fără îndoială s-au părăsit apoi la prilejul vreunei emigraţii de popoare.

Aseminea soartă au avut multe minării din Ungaria şi Transilvania, care însă mai tîrziu, după cîteva veacuri, iarăşi s-au deschis şi acum se află în cea mai mare floare.

Mine şi fabrice, mai ales de fier, s-ar putea înfiinţa în Moldova acum deodată de cele mici, de pildă cu un fel de cuptoare pînă astăzi încă obicinuite în Ungaria, Transilvania, Dalecarlia, în Svezia, Navara şi Biscaia, în Ispania şi altele, care cuptoare se numesc: Stücköfen, şi cu un măsurat mic capital, însă cu rezultat sigur şi norocit.

Nu se poate tăgădui că deschiderea minelor, mai ales pentru fier, ar fi neapărat trebuitoare pentru Moldova, nu numai pentru că se sporeşte pe tot anul capitalul ţărei, dar încă şi în privirea industrială şi economică este neapărată.

Adevărul [e] *că astăzi nici cea mai mică unealtă de plug, nici o potcoavă, nici un cui măcar nu se face în ţară fără să se aducă fier de peste hotar.* Plătind sume mari, Moldova aduce fierul trebuitor din Germania, Anglia, pîn-şi din *Siberia;* cînd zac mari şi îmbielşugate pături de fier-piatră aproape de Bistriţă, mai ales la Broşteni, în cea mai favoritoare poziţie; *cînd întregi păduri putrezesc neîntrebuinţate, sau parte se ard cu răsipă; cînd, cu un cuvînt, Moldova ar fi în stare a produce nu numai fierul cît trebuieşte în ţară, dar încă şi pentru exportaţie în ţările ce au lipsă, de acest metal.*

Lipsa unei fabrice de fier în ţară este cea mai de căpetenie pricină că industria şi agricultura ţărei din nenorocire se află încă într-un grad mai îngiosit decît cum se afla aceste în alte ţări înainte cu 300 ani. Ţăranul fiind aice sărac, nu este în stare a-şi cumpăra scumpul fier trebuitori pentru pregătirea unui plug bun şi lucrează *cu a sale nedeplinite unelte de arat, cu carul său cel neferecat oboseşte puterea boilor şi isprăveşte abie pe jumătate cît un ţăran din Germania sau din Franţia ar isprăvi tot în acel timp.*

Cumcă înfiinţarea fabricelor de fier în ţară este foarte trebuitoare pentru dezvălirea şi înflorirea industriei, deasemenea lămurit se vederează şi nu se poate tăgădui.

Fieştecare fabrică, manufactură şi fieştecare meşteşug are trebuinţă de unelte sau maşine de fier, care se pot face numai în vărsătorii şi fabrici de fier. Deci o fabrica aice în ţară ar ajunge într-o stare tristă şi critică dacă, la întîmplare, cînd uneltele şi părţile maşinilor ei s-ar strica şi nu s-ar putea drege în apropietele fabrice de fier din ţară, ar trebui au a se trimete spre reparaţie peste hotar, au a se aduce altele din ţări depărtate, cu mare pierdere de bani şi de timp, şi pînă la a lor sosire ar fi nevoită a conteni lucrul.

Prinţul N. Suţu, în înţeleapta sa tractaţie asupra economiei politice a Moldovei,

dezvălind rezultaturile unei industrii pămîntene adaoge că: ,,aceia carii prin a lor pildă îi vor întipări o nouă direcţie vor face patriei lor o slujbă mai mare decît cineva ar socoti". Toate cîte pînă acuma am zis sprijinesc asemene adevăr. Mai adăugim încă că fierul este menit a deschide o cale pentru celelalte întreprinderi, încît acela carele cel întîi va înfiinţa în Moldova întîia fabrică de fier, pre lîngă recunoştinţa patriei va cîştiga şi însemnătoare averi.

Fiindcă rezultatul minelor de fier, deşi este mai puţin strălucit, e însă mai sigur decît a tuturor altor metaluri mai nobile, apoi, singur pe acest temei răzămîndu-ne, mai bine-i a deschide aice în ţară acum deodată numai o mică fabrică de fier, dupre care în curînd s-ar dizvăli minăriile şi s-ar întinde şi asupra altor metaluri mai nobile.

Scopul meu nu este a arăta numai preţuirea însemnătoare a minăriilor, fără a recunoaşte şi preţul cel mare a celorlalte ramuri de industrie, ci dimprotivă, din toate cele mai sus zise voiesc să fac încheiere că nu ar fi numai de folos, dar încă şi neapărat de trebuinţă a înfiinţa în sfîrşit şi aice în Moldova, dupre putinţă, manufacturi de tot felul, spre a scăpa de *întristătoarea nevoie a aduce pînă şi cele mai neînsemnate producturi fabricate din ţări străine* şi, pe lîngă, aceste, a întrebuinţa cea mai mare îngrijire pentru înflorirea minăriilor. În cea dintîi întîmplare s-ar împuţina ieşirea banilor din ţară, iar în a doua ar spori capitalul ţărei şi s-ar înavuţi statul, deasemenea foarte mult s-ar îndemîna şi dezvălirea industriei şi a agriculturei".

Fragmentele din lucrarea lui C. Mihailic sînt reproduse de Eminescu în ziarul ieşean şi cu intenţia de-a oferi publiciştilor din vremea sa o lecţie de limbă românească.

RĂZBOIUL ORIENTAL [„ŞTIRILE ADUSE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 72, 27 iunie 1876, p. 2 — 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte o sinteză asupra luptelor din Balcani pe baza comunicatelor agenţiilor străine de presă. Poetul reţine informaţiile din surse sîrbo-muntenegrene şi suspectează telegramele turceşti. Simpatia sa merge spre popoarele din Balcani care luptau pentru cucerirea libertăţii naţionale. De aici şi încrederea în victoria armatelor sîrbo-muntenegrene, cu pierderea din vedere a disponibilităţilor reale ale acestora, pentru un război greu şi de lungă durată.

Prezintă interes şi mărturisirea poetului, ca o confirmare a celor arătate de noi, că îşi extrăgea informaţiile din presa vieneză.

AUSTRO-UNGARIA [„ÎN 26 IUNIE (8 IULIE) A AVUT LOC..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 73, 2 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Întîlnirea lui Franz Joseph, împăratul Austro-Ungariei, cu Alexandru al II-lea, ţarul Rusiei, la Reichstadt în Boemia, are loc în 26 iunie/8 iulie 1876, ca urmare a complicării situaţiei din Balcani. La întrevedere participă din partea Austro-Ungariei şi Gyula A. Andrássy, ministrul de externe, iar din partea Rusiei, Alexandr M. Gorceakov, cancelarul imperial. Discuţiile se poartă în secret şi rămîn secrete şi după încheierea întrevederii.

Discuţiile dintre Franz Joseph şi Alexandru al II-lea de la Reichstadt au avut în

vedere două ipoteze : victoria Turciei sau învingerea ei. Dacă Turcia ieşea victorioasă, Serbia şi Muntenegrul urmau să fie menţinute în graniţele lor, de la începutul războiului. Serbiei nu i se recunoştea independenţa, ci numai Muntenegrului. Guvernul austro-ungar se obliga să închidă porturile Klek şi Cattaro pentru importul de arme şi muniţii, părţilor aflate în luptă. În cazul înfrîngerii Turciei se conveni să se acorde Serbiei, Muntenegrului şi Greciei, extinderi teritoriale. Bulgaria, Rumelia şi Albania puteau să se organizeze ca state autonome, iar Constantinopolul devenea oraş liber. Imperiul austro-ungar urma să ocupe Bosnia şi Herţegovina, iar Imperiul ţarist să-şi reia frontierele dinainte de 1859[1].

Deşi acordul de la Reichstadt rămîne secret, din declaraţia lui Alexandru al II-lea se putea vedea că cei doi împăraţi căzură de acord asupra problemelor discutate. Presa transilvăneană îşi exprimă îngrijorarea faţă de hotărîrile luate la Reichstadt. ,,Albina" scrie într-un articol, *întîlnirea împăraţilor în Boemia* [2] că Franz Joseph nu trebuia să uite că în Imperiul austro-ungar ,,existau şi români şi slavi".

Acordul de la Reichstadt cuprindea şi o prevedere, potrivit căreia cele două imperii nu trebuiau să îngăduie formarea unui mare stat slav în Balcani. Eminescu dovedeşte o perspicacitate uimitoare în analizarea evenimentelor internaţionale cînd susţine că măsurile luate de Imperiul austro-ungar împotriva lui Svetozar Miletic se înscriau în prevederile înţelegerii dintre cei doi împăraţi. Svetozar Miletic (1826 — 1901) luptă pentru o Serbie independentă, întemeiază în 1886, la Neoplanta ziarul ,,Zastava", în paginile căruia critică dualismul şi ia apărarea popoarelor oprimate din Imperiul austro-ungar. Miletic se declară şi împotriva unirii Transilvaniei la Ungaria, făcută, cum se ştie, fără consultarea populaţiei.

Guvernul de la Budapesta îl învinuieşte pe Miletic de acţiuni îndreptate împotriva statului austro-ungar şi-l trimite în judecată pentru ,,crima de înaltă trădare".

---

[1] Emil Diaconescu, *Acordul de la Reichstadt (1876) şi Tratatul de la Budapesta (1877),* Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, 1943, p. 25 — 48, 68 — 69.

[2] ALB — 1, XI (1876), nr. 60, 1/13 iul., p. 1 — 3.

RĂZBOIUL ORIENTAL
[„DEPEŞELE DE PE CÎMPUL RĂZBOIULUI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 73, 2 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă)*

Eminescu trimite, pentru urmărirea operaţiilor de pe fronturile de luptă, la numărul 68 al ,,Curierului de Iaşi", din 18 iunie 1876, unde prezintă poziţia strategică a celor trei armate sîrbeşti. Armatele otomane, superioare numericeşte celei sîrbeşti, cîştigaseră mai multe victorii. Poetul consemnează, ca important, numai faptul că armatele sîrbeşti duceau încă războiul în afara graniţelor ţării.

Telegramele sînt reproduse de Eminescu după „Telegraful" din 29 iunie căruia îi fuseseră comunicate de serviciul particular al ziarului bucureştean [1].

---

[1] TEL, VI (1876), nr. 1267, 29 iun., p. 1.

MEDALIA BENE-MERENTI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 73, 2 iulie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 28.

Decretul domnesc prin care se acordă această distincţie lui T. Cipariu, G. Bariţiu şi I. C. Massim se publică în ,,Monitorul oficial al României" în 26 iunie 1876 [1] şi face parte din măsurile guvernului liberal prin care

caută să atragă simpatia intelectualităţii româneşti. Sînt decoraţi îndată după venirea la putere a Partidului liberal, în 27 aprilie 1876, A. T. Laurian, D. Gusti, C. Bolliac, B. P. Hasdeu, A. Fătu, V. A. Urechia, G. Sion, M. Millo, Gr. Ştefănescu [2], A. Orăscu, Gh. Tattarescu, M. Pascaly [3], M. Kogălniceanu, P. S. Aurelian [4], Dora D'Istria, Gr. Alexandrescu, C. Aristia, F. Aaron, Carol Davila, I. C. Stăncescu, Th. Codrescu [5] şi alţii. Deşi „Curierul de Iaşi" consemnează decorarea persoanelor respective, Eminescu nu găseşte potrivit să-i prezinte decît pe T. Cipariu şi G. Bariţiu. Despre I. C. Massim face o simplă menţiune — şi numai pentru faptul că figura în acelaşi *Decret* domnesc. Poetul se opreşte la două personalităţi ale vieţii culturale româneşti, care, ca transilvăneni, erau în afara partidelor politice din România.

Raportul pentru acordarea acestei distincţii este întocmit de G. Chiţu, ministrul cultelor şi instrucţiunii publice, şi în el se arată că T. Cipariu se făcuse cunoscut prin ,,operele sale limbistice şi istorice", G. Bariţiu prin ,,operile sale istorice şi literare", iar I. C. Massim prin „operele sale limbistice şi didactice". Eminescu preia din *Decretul* domnesc şi din *Raportul* ministrului numai funcţiile ce le îndeplineau T. Cipariu şi I. C. Massim, iar pentru G. Bariţiu specificarea că făcea parte din Societatea Academică Română. Poetul înlocuieşte caracterizările din documentele oficiale cu prezentarea scrierilor lui T. Cipariu şi G. Bariţiu, iar despre I. C. Massim se mărgineşte să spună că era ,,mult mai puţin cunoscut, poate şi mai puţin însemnat", evident din bine cunoscutele sale rezerve faţă de formele extreme ale latinismului.

Eminescu cunoaşte cea mai mare parte a scrierilor lui T. Cipariu şi G. Bariţiu din biblioteca gimnaziştilor români din Cernăuţi (150, p. 175, 183, 188). Poetul citează însă din memorie, cum singur spune, de unde şi transcrierea inexactă a unor titluri. Lucrarea de gramatică a lui T. Cipariu, cu mai mare circulaţie, este *Compendiu de gramatică limbei române* (Blaj, Cu Tipariul Sem. [inarului] Diecesan, 1855, 104 p.), care ajunge în 1876 la ediţia a VII-a. Se pare că Eminescu se referă la altă lucrare de gramatică a învăţatului blăjean, *Gramatica limbei române I Analitica* (Bucureşti, Cu spesele Societăţii Academice Române, 1869, pe coperta exterioară 1870, 388 p.), al cărei al doilea volum se tipăreşte în 1877. Scrierea următoare a lui T. Cipariu, pe care o citează poetul, are alt titlu, *Crestomaţia sau Analecte literare din cărţile mai vechi şi nouă româneşti tipărite şi manuscrise începînd de la secolul XVI pînă la secolul XIX, cu notiţe literare* (Blaj,
Cu Tipariul Seminariului, 1858, 256 p.).Scrierea figurează cu titlul incomplet şi în unele tratate de specialitate.

Eminescu preferă să individualizeze lucrările respective prin indicarea conţinutului lor. Scrierile lui T. Cipariu sînt, în ordinea în care le citează: *Acte şi fragmente latine româneşti. Pentru istoria bisericii române mai ales unite* (Blaj, Cu Tipariul Sem. Diecesan, 1855, 280 p.), *Ştiinţa S.*[*fintei*] *Scripture* (Blaj, Cu Tipariul Seminar. Diecesan, 1854, 242 p.), *Elemente de poetică. Metrică şi versificaţiune* (Blaj, Cu Tipariul Seminariului, 1860, 201 p.), *Gramatica latină pentru II, III şi IV clase a Gimnaziului de jos după M. Schinagi.* Partea I — II (Blaj, Cu Tipariul Seminariului Diecesan, 1857, 1860, 277+271 p.). Dintre cuvîntările şi disertaţiile ţinute de T. Cipariu la adunările Asociaţiunii transilvane, unele se tipăresc şi în volum: *Cuvînt la inaugurarea Asociaţiunei Rom[âne] Transilv.*[*ane*] *în IV Nov. MDCCCLXI* (Blaj, Cu Tipariul Seminariului Arhi diecesan, 1862, 136 p.), *Discurs ţinut în Adunarea generală a Asociaţiunii transilvane pentru literatura şi cultura poporului român în 29 iulie MDCCCLXII* (Braşov, Cu tipariul lui Ioan Gött, 1862, 24 p.).

Tratatul lui Wilhelm Traugott Krug (1770 — 1842) se tipăreşte în două volume,

Handbuch der Philosophie und der philosophischen Literatur (Leipzig, F.A. Brockhaus, 1820 — 1821). Profesorul german tipăreşte în trei volume o altă lucrare a sa, *System der theoretischen Philosophie* (Wien, Franz Härter, 1812). T. Cipariu traduce prima lucrare a lui Krug în două volume, *Elemente de filozofie după W. T. Krug* (Blaj, Cu Tipariul Seminariului Diecesan, 1861, 1863). August Treboniu Laurian intenţiona să dea o traducere a aceleiaşi lucrări, proiectată în trei volume. Se tipăreşte însă numai primul dintre ele, *Manual de filozofie şi literatură filozofică* (Bucureşti, Cu Tipariul Colegiului Naţional, 1847). Atît traducerea lui Aug. Treb. Laurian cît şi cea a lui T. Cipariu se aflau în biblioteca gimnaziştilor din Cernăuţi. Deşi citează din memorie, din lista întocmită de poet nu lipseşte decît o singură lucrare mai importantă a lui T. Cipariu, *Elemente de limbă română după dialecte şi monumente vechi* (Blaj, Cu Tipariul Sem. Diecesan, 1854, 200 p.).

Eminescu avea în biblioteca sa unele din tratatele lui T. Cipariu şi alte lucrări de gramatică pe care le împrumută lui H. Tiktin în vederea întocmirii dicţionarului român-german [6]. Tiktin părăseşte ţara şi Eminescu se gîndea să-i scrie, cum se vede din manuscrisul **2255, 303** pentru a-l ruga să-i restituie cărţile împrumutate probabil încă înainte de 1876.

Dintre lucrările lui G. Bariţiu sînt pomenite dicţionarul în două volume, întocmit în colaborare cu Gavril Munteanu, directorul liceului din Braşov, *Dicţionar german-român* (Braşov, Tipărit în Tipografia lui Römer şi Kamner, 1853, 1854) şi dicţionarul lui G. A. Polizu, *Vocabular româno-german* (Braşov, Tiparul de Römer şi Kamner, 1857), ,,înavuţit şi cores de G. Bariţiu". Din liota lucrărilor lui G. Bariţiu lipsesc *Dicţionar unguresc-românesc* (Braşov, Tipografia Römer & Kamner, 1869) şi *Istoria Regimentului al II-lea românesc grănicer transilvan.* După monografia latină din 1830 şi după alte documente posterioare

---

(Braşov, Tipărit la Römer & Kamner, 1874). Lucrarea din urmă justifică specificarea din *Decretul* domnesc cu privire la acordarea distincţiei şi pentru ,,opere istorice".

Eminescu îl trece pe G. Bariţiu şi printre alcătuitorii de manuale pentru şcolile poporale. G. Bariţiu funcţionează ca profesor la liceul din Braşov [7] între 1836 şi 1845 şi ţine o cuvîntare în iulie 1837 în care îl încadrează şi pe Kant între ,,marii dascăli al veacurilor noastre" [8]. G. Bariţiu nu a întocmit însă manuale şcolare şi poetul se referă, probabil, la cele ale lui Zaharia Boiu, tipărite la Sibiu [9]. Zaharia Boiu reproduce în unul din manualele sale, *Elemente de geografie pentru şcoalele populare române greco-orientale* (Sibiu, Editura şi tipariul tipografiei archidiecezane, 1869, p. 123 — 124), o descriere a lui G. Bariţiu, *Privire peste Haţeg,* zonă geografică în legătură cu care găsim informaţii şi în manuscrisele poetului [10]. ,,Telegraful român" nu împărtăşeşte opinia lui Eminescu cu privire la activitatea lui G. Bariţiu ca autor de manuale şcolare. ,,Cît pentru cărţile didactice — scrie ziarul sibian într-un articol, *Bene merenti* — a căror autor zice ,,Curieru" că a fost d-l G. Bariţiu, nouă ne sînt necunoscute" [11].

Eminescu nu uită să arate că T. Cipariu şi G. Bariţiu erau şi întemeietorii presei politice şi literare din Transilvania. Poetul cunoaşte cele două publicaţii ale lui T. Cipariu ,,Organul luminării" (1847 — 1848) şi ,,Archivu pentru filologie şi istorie" (1867 — 1870, 1872), cum se vede şi din specificarea că cea dintîi n-a fost numai o foaie politică, ci în mare parte şi una literară. ,,Gazeta Transilvaniei", întemeiată de G. Bariţiu în martie 1838, se număra în 1876 printre cele mai importante periodice româneşti. Ziarul braşovean este menţionat şi în manuscrisele lui Eminescu încă în epoca studiilor universitare la Viena. Un articol din paginile sale trebuia să servească ca materie pentru dialogul unui erou din *Geniu pustiu,* romanul din tinereţe al poetului (OPERE, VII, 225). ,,Foaie pentru minte, inimă şi literatură" (1838 — 1865), cealaltă publicaţie a lui G. Bariţiu, o cunoaşte din anii şcolarităţii la Cernăuţi. Aron Pumnul îşi pune elevii să copieze această revistă pentru anii care lipseau din colecţia bibliotecii gimnaziştilor cernăuţeni [13]. Din cei 27 de ani de apariţie ai revistei, elevii copiază aproape jumătate (11 ani). Între elevii care copiază numere din revistă figurează şi Nicolae Eminovici, fratele poetului (150, p. 32). Elevii fac această muncă şi în vacanţe şi Nicolae Eminovici copiază două

numere din revistă (nr. 38 şi 39 din 22 şi 29 sept. 1841) în iulie 1860 la Ipoteşti. Şi poate din stocul de foi, cu care vine Nicolae Eminovici în vacanţă, destinat pentru copierea revistei lui G. Bariţiu, fac parte şi cele pe care îşi transcrie Eminescu, tot la Ipoteşti, cîţiva ani mai tîrziu, prima parte a *Geniului pustiu* (OPERE, VII, 356), romanul de tinereţe al peregrinărilor sale transilvănene.

---

[1] MO, (1876), nr. 140, 26 iun./8 iul., p. 3313. [2] CI, IX (1876), nr. 42, 16 apr., p. 3. [3] CI, IX (1876), nr. 49, 2 mai, p. 2. [4] CI, IX (1876), nr. 50, 5 mai, p. 3. [5] CI, IX (1876), nr. 51, 7 mai, p. 3.

[6] D. Vatamaniuc, *Un glosar de termeni populari.* MANUSCRIPTUM, VIII (1977), nr. 4, [oct. — dec.], p. 8 — 11.

[7] Vasile Netea, *George Bariţiu* Viaţa şi activitatea sa, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1966, p. 56 — 81.

[8] G. Bariţiu, *Cuvîntare scolasticească la examenul de vară în şcoala românească din Braşov în Cetate, Braşov, 6 iulie 1837,* Braşov. S-au tipărit în Tipografia a lui Ioann Gott, 1837, p. 9.

[9] Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti.* Ediţie îngrijită de Octav Păun. Tabel cronologic, studiu introductiv, note şi comentarii: V. Popeangă, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1975, p. 198 — 206.

[10] D. Vatamaniuc, *Eminescu pe drumurile străbunilor săi.* MANUSCRIPTUM, VIII, 1977, nr. 1, [ian. — mart.], p. 37 — 40. Şi descrierea *Comitatul Unedoarei* (p. 42) transcrisă din manuscrisul **2263, 29.**

[11] TELR, XXIV (1876), nr. 55, 11/23 mai, p. 216.

[13] George Em. Marica, *Foaie pentru minte, inimă şi literatură.* Bibliografie analitică cu un studiu monografic, [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1969, p. 136.

ÎMPĂRŢIREA PREMIILOR

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 73, 2 iulie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu consemnează toate evenimentele mai importante din activitatea Institutului Academic, una din instituţiile importante de învăţămînt din Iaşi. *„Împărţirea premiilor* la Institutul Academic — scrie ziarul ieşean în 27 iunie 1876 — se va face azi la 1 oară începînd întîi cu examenul de muzică" [1],

---

Poetul insistă asupra cuvîntării lui St. Vârgolici, directorul cursului superior, şi reţine din ea informaţiile privitoare la istoricul instituţiei şi pregătirile ce se făceau aici pentru sărbătorirea unui deceniu de activitate. Această festivitate se ţine în 8 septembrie 1876 şi Eminescu îi consacră o dare de seamă în care se întîlnesc şi unele accente lirice (v. *supra* p. 140 — 141).

---

[1] CI, IX (1876), nr. 72, 27 iun., p. 3 *(Noutăţi).*

ŞCOALA TEHNICĂ DIN IAŞI

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 73, 2 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).* Este reprodus în „Timpul", I, nr. 68, 4 iulie 1876, p. 3 *(Din ţară).*

Dezvoltarea învăţământului practic din ţara noastră se încadra în concepţia lui Eminescu cu privire la formarea unei ,,clase de meseriaşi", cu bună pregătire, care să practice îndeletnicirile cu tradiţie la noi, pe cale de a se ruina sau ruinate chiar, prin concurenţa capitalistă.

Eminescu pune în discuţie, în subtext, şi o problemă politică care ar putea scăpa din vedere. Eliberarea lui Gheorghe Constantinescu de la conducerea şcolii tehnice făcea parte din măsurile abuzive ale guvernului liberal, prin care este destituit şi Eminescu din postul de revizor şcolar. Poetul insistă în biografia ce i-o face directorului şcolii, asupra studiilor şi pregătirii sale profesionale şi lasă cititorul să judece măsurile nechibzuite puse în aplicare de guvernul liberal. Acesta este şi motivul pentru care ,,Timpul", organul Partidului conservator, reproduce articolul lui Eminescu, deşi apăruse într-o foaie locală şi trata probleme legate de bunul mers al unei şcoli ieşene.

MOBILIZARE ÎN AUSTRO-UNGARIA

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 73, 2 iulie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Comentariul lui Eminescu este o parafrazare a unui articol, *Ministerul de rezbel* şi a două note, *Ministrul de apărare* şi *Semne de mobilizare,* publicate în ,,Telegraful român" în 27 iunie/9 iulie 1876 [1]. Poetul reţine textele din ziarul sibian pentru semnificaţia lor politică şi pentru descrierea echipamentului militar, înrudită cu literatura umoristică. Se cuvine remarcată şi reflecţia din final, după care în Austro-Ungaria un om costa ,,mai puţin decît un cal".

[1] TELR, XXIV (1876), nr. 51, 27 iun./9 iul., p. 200 *(Varietăţi).*

[„PE CÎTĂ VREME CREDEAM...'

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nri 73, 2 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu ia apărarea Tipografiei naţionale, cu o bună documentare şi în termeni moderaţi (v. *supra,* p. 561). Nu cunoaştem răspunsul celor vizaţi, publicat de ,,Apărătorul legii" probabil în nr. 41 din 24 iunie 1876, sau nr. 42 din 27 iunie 1876. Bănuim însă acest răspuns, extins pe şapte coloane, cum spune Eminescu, violent şi denigrator, poate, şi cu atacuri personale. Numai aşa se explică de ce poetul considera de prisos continuarea polemicii cu ziarul liberal ieşean.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„DIN BERLIN SE VESTEŞTE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 74, 4 iulie 1876, p. 2 — 3 *(Revista externă).*

Începînd cu acest număr Eminescu adoptă titlul de *De pe cîmpul de război,* mai potrivit pentru secţiunea din *Revista externă* în care prezenta mersul operaţiunilor de pe fronturile de luptă şi pe care o intitulase pînă atunci *Războiul oriental.*

Informaţiile din această cronică sînt luate din mai multe comunicate din ,,Neue freie Presse", *Telegramme vom Kriegsschauplatze,* publicate în 1/13 iulie 1876 [1]. Poetul ţine seama în utilizarea informaţiilor din ziarul vienez de orientarea sa politică.

[1] NFP, (1876), nr. 4267, [1]/13 iul., p. 6.

AUSTRO-UNGARIA [„CONFERINŢA DE LA REICHSTADT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 74, 4 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Întrevederea de la Reichstadt dintre Franz Joseph şi Alexandru al II-lea (v. *supra,* p. 568 — 569) pune bazele unei înţelegeri potrivit căreia cele două imperii se angajează să ducă o politică comună în ,,chestiunea orientală". Eminescu era pentru menţinerea tratatului de pace de la Paris din 1859.

Arestarea lui Svetozar Militic complică situaţia guvernului de la Budapesta prin faptul că acesta era deputat în dietă şi se bucura de imunitate parlamentară. ,,Albina" scrie că Miletic era ,,profetul şi adoratul poporului sîrb" [1]. Justiţia maghiară îl condamnă, doi ani mai tîrziu, la cinci ani de temniţă.

[1] ALB — 1, XI (1876), nr. 59, 27 iun./9 iul., p. 1.

TEATRU DE VARĂ [„ACTORII TINERI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 74, 4 iulie 1876, pe 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare, Vol, I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 336 — 338.

Eminescu îşi începe activitatea de cronicar dramatic la ziarul ieşean în lunile de vară, cînd după închiderea stagiunii, un grup de actori hotărăsc să deschidă un Teatru de vară, sub cerul liber, spre a răspîndi în

cercuri cît mai largi gustul pentru arta dramatică (67, p. 554). Iniţiatorii acestui teatru sînt Grigore Manolescu (1857 — 1892), atunci tînăr actor, angajat la Teatrul Naţional din Iaşi în stagiunea din 1874/1875, Mihail Arceleanu (? — 1908), angajat în aceeaşi stagiune, P. S. Alexandrescu şi Petre Ionescu, care joacă pentru prima dată pe scena teatrului ieşean. Teatrul de vară se deschide în grădina numită Chateau aux Fleurs şi bunul renume al organizatorilor, repertoriul bine ales şi preţurile mici de intrare fac ca spectacolele să fie frecventate de un public numeros.

Problema, mai importantă pe care o pune Eminescu în discuţie este cea a contribuţiei tinerilor actori la emanciparea teatrului de sub influenţa ,,vechilor rutinari" şi, implicit, de sub „nefasta influenţă franceză", pe care o atacă aici, poate mai violent decît niciodată, acuzînd teatrul clasic francez, cu excepţia semnificativă a lui Moliére, de a se fi înstrăinat de ,,natură". Dovezile pentru această emancipare le vede în alegerea repertoriului şi în modul de interpretare.

Propunerea lui Eminescu, adeseori repetată în activitatea lui de cronicar teatral, ca tinerii actori să-şi formeze un *capital* de piese pe care să le reprezinte pe scenă reţine şi ea atenţia. Poetul, în ciuda rezervelor pe care le formulase în *Repertoriul nostru teatral* cu privire la Millo ca autor dramatic, recomandă reluarea repertoriului lui Matei Millo, nepretenţios, de mare efect şi într-o „limbă sănătoasă". Numele lui Matei Millo se întîlneşte şi în manuscrisele eminesciene. Într-o notă marginală la traducerea sa după tratatul lui Heinrich Theodor Rötscher, *Arta reprezentării dramatice dezvoltată ştiinţific şi în legătura ei organică,* din manuscrisul **2254, 345v,** Eminescu face reflecţii cu privire la comuniunea sufletească a lui Matei Millo cu scena. ,,Cum se simte Millo — scrie Eminescu — acasă pe scenă". Această comuniune cu scena s-a afirmat în interpretarea unor personaje din dramaturgia lui V. Alecsandri, precum şi din piesele sale. Matei Millo aduce în felul acesta o contribuţie esenţială în impunerea repertoriului naţional, repertoriu despre care afirmase, cu şase ani în urmă, că este ,,sufletul unui teatru".

Eminescu este printre cei dintîi critici teatrali de la noi care văd în Matei Millo reprezentantul direcţiei naţionale în istoria teatrului românesc.

DARE DE SAMĂ DESPRE MIŞCAREA LITERARĂ A ROMÂNILOR DIN ANUL 1819

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 74, 4 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Vechile tipărituri româneşti stau permanent în atenţia lui Eminescu, cum se vede şi din reproducerea acestui text destul de extins, din ,,Biblioteca, un fel de revistă românească din a.[nul] 1820". Poetul numeşte şi caracterizează astfel publicaţia lui Zaharia Carcalechi. ,,Biblioteca românească întocmită în 12 părţi după numărul celor 12 luni întîia oară tipărită pentru naţia românească prin Zaharia Carcalechi, ferlegem de cărţi al crăieştii tipografii şi mai marei Tipografii din Buda al Universităţii ungureşti. Partea I cu una figură. La Buda în Crăiasca Tipogr. Universităţei ungureşti, 1821".

Eminescu comentează articolul *Izvodul cărţilor* (p. 165 — 180), din care reproduce unele părţi, rezumă altele şi omite finalul (p. 176 — 180). Poetul reproduce textul integral, în partea de la început, pentru faptul că aici se prezintă activitatea unor cărturari care tipăresc cărţi înainte de 1821. Începe să rezume de la menţiunea *etc.* Mai departe sînt prezentaţi cei care sprijină mişcarea literară şi culturală, prin cumpărarea de cărţi şi susţinerea unor tineri la studii.

Eminescu extrage din text formula consacrată în prezentarea persoanelor, o trece în faţă, după care înşiră numele lor.

Editorul ,,Bibliotecii româneşti" acordă mare atenţie mişcării literare şi culturale a românilor macedoneni. Eminescu găseşte nimerit să facă aici unele completări. ,,Prea învăţatul profesor din Viena — se arată în *Izvorul cărţilor* — onoratul Mihail Boiagi, carele acum se osteneşte întru scoaterea unei cărţi, românilor de tot folositoare, cu titlul: *Lumea închipuită ((Orbis pictus).* Poetul introduce într-o paranteză precizarea că Mihail G. Boiagi era şi autorul unei gramatici macedo-române. Se referea la cartea acestuia, *Romanische oder Macedonowalachische Sprachlehre,* tipărită la Viena în 1813, pe care o avea în biblioteca sa şi pe care i-o împrumută, tot acum, lui H. Tiktin, ca acesta să nu i-o mai

restituie [1].

Eminescu transcrie textul după un exemplar din „Biblioteca românească", căruia îi lipsea coperta exterioară, pe care este imprimat anul 1821. Aşa se explică faptul că indică anul 1820 ca dată a apariţiei şi arată că darea de seamă pe care o reproducea prezintă mişcarea literară românească din 1819.

[1] D. Vatamaniuc, *Un glosar de termeni populari.* MANUSCRIPTUM, VII (1877), nr. 4, [oct. — dec.], p. 11.

[„BĂTRÎNII NOŞTRI ERAU PRACTICI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 74, 4 iulie 1876, p. 3 *(Revista economică).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 221 — 222. Fragmentar.

Eminescu pune în discuţie problema sporirii aparatului administrativ în dauna forţelor productive ale societăţii româneşti. Primejdia i se părea cu atît mai mare cu cît nu exista un for care să frîneze această sporire nejustificată şi nici măcar o preocupare în această direcţie. Elemente fără pregătire intelectuală şi chemare pentru munca administrativă înaintau în slujbe fără să-şi justifice prezenţa în ierarhia socială. Sporirea aparatului administrativ nu echivala cu sacrificiile pentru susţinerea lui. Sacrificiile acestea le făcea în primul rînd ţărănimea, atunci populaţia mai numeroasă a ţării.

Eminescu transcrie datele statistice din „Curieul românesc", din 5 august 1840 [3], care le extrage, la rîndul său, din *Relaţie de lucrările Cinstitului Departament al trebilor din lăuntru, urmate în cursul acestor din urmă trei ani, şi înfăţişate Cinstitei Obşteşti Adunări,* publicată, în ,,Buletin. Gazetă oficială" în iulie 1840 [2]. Poetul omite numai introducerea şi mulţumirile adresate unor persoane oficiale pentru zelul depus în munca administrativă.

Editorii publicisticii lui Eminescu nu transcriu şi statisticile reproduse de poet şi nici comentariul din ,,Curierul românesc" pe marginea lor. Textele acestea reprezintă însă argumentele ştiinţifice pe care le invocă poetul în sprijinul ideilor sale. Spre a avea o imagine completă asupra acestui articol transcriem textul şi tabloul cumulativ reproduse de Eminescu din publicaţia bucureşteană.

,,Datele de mai jos le estragem din ,,Curierul românesc" pe a. 1840.

La catagrafia făcută acum în urmă s-au aflat 39.595 familii de locuitori mai *mult* decît era în periodul dîntîi de şapte ani.

În anii 1837, 38 şi 39 s-au vaccinat 81.321 de copii; în anii aceştia trei, s-au născut 139.263, s-au însurat 32.241, au murit 90.270 *oameni* (un plus de 48.993 născuţi).

În magaziile de rezervă se afla depuse în vreme de trei ani din urmă 4.441.106 *chile porumb* şi 229.700 chile mei.

În casele sfaturilor orăşăneşti de prin capitalele judeţelor se afla o rezervă de 462.146 lei, cum şi în casele comisiilor de prin celelalte tîrguri o rezervă de 70.300 lei.

Capitalul *cutiilor satelor* din Principat s-a văzut în catagrafia din urmă în sumă de 2.357.483 *lei.*

Prin stăruirea acestui departament, după cererea locuitorilor, se lucrează şi s-au înfiinţat drumurile cele mai anevoie de călătorit şi care stînjinea pînă acum comerciul ţării pe la schelele graniţelor despre Austria. S-au tăiat munţi, s-au şăsuit locul şi s-au clădit drumurile pardosite cu piatră. Drumurile acestea sînt: drumul cel vechi al Cîinenilor pe la Cozia. Drumul din judeţul [Săcuieni] de la Vălenii de Munte pînă la vama Şanţurilor.

Drumul de la Vîrciorova pe malul Dunării la şchelea Cladovii. Drumul în plaiul Ialomiţii spre Braşov.

Prin stăruirea acestui departament, după dispoziţiile guvernului s-au înfiinţat pînă acum prin sate *1959 şcoale comunale;* numărul candidaţilor de învăţători ai satelor ce se formează în şcoalele normale se urcă la 2024*;* şcolarii ce se află pînă acum prin sate se urcă la 32.521*.*

Acestea sînt isprăvile vrednice de toată lauda şi de recunoştinţa obştii ale c[institului] departament din năuntru.

Departamentul a început lucrarea statisticei şi prin ocîrmuirile judeţelor, adunînd ştiinţe preliminare, a şi alcătuit descrierea aceştii lucrări în felul ce se va vedea prin alăturatul model, desăvîrşindu-se pînă acum şeptesprezece judeţe, cu arătare de totalul populaţiei, vîrsta locuitorilor, numărul străinilor de obşte, casele, profesiile, vătămările, suma vitelor, sădirile şi cultura pămîntului. Totdeodată se îndeletniceşte spre complectuirea ei prin adunarea şi altor deosebite ştiinţe dezvoltătoare de îmbunătăţirile fiecăria proprietăţi în parte şi de amărunturile vericăruia object aflat în întinderea Principatului şi, după strîngerea acestora, se vor împreuna şi cele lucrate pînă acum spre desăvîrşirea obşteşti[i] statistici a Principatului.

Iată prescurtarea statisticii:

JUDEŢE	Locuitori	Cai	Boi	Vaci	Oi	Capre	Rîm	Bivoli	Măgari	Cat.	Stupi.
Rîmnicul Sărat	56774	10 156	23 145	16529	80 099	6675	10871	37	3	29	7990
Brăila	20 381	6501	10 693	8073	171 081	1 818	15845	19	14	19	3 203
Buzău	57 511	8404	18696	13991	17991	9021	14018	83	4	64	4759
Săcueni	82206	8993	29267	19 661	48 160	15 240	22002	103	16	103	7 143
Prahova	55621	6741	15313	9967	35 862	3 898	7469	113	9	18	3 179
Ialomiţa	45202	12061	22 307	16 473	97275	2605	11487	646	23	32	16260
Ilfovul	88 199	13272	33 794	26 473	124 023	7752	2589	3 475	90	52	13065
Dîmboviţa	94256	13 860	29572	25 957	44 639	11 758	29212	377	22	78	10 033
Vlaşca	79 693	18076	24292	24 179	138 623	15873	18 936	4928	219	216	11 936
Teleorman	97 355	26727	32488	38 489	262 489	29258	40087	1100	2794	292	8240

								2			
Muşcel	58 295	16790	18 148	14 631	40 304	9858	15 482	58	16	2	2 116
Argeş	85 536	9811	26 363	3044 1	93407	24711	44 338	627	62	33	4719
Oltul	63 478	6411	18780	19 759	115 220	9 698	16904	1 819	140	76	4422
Romanaţi	81 612	20 485	27 819	34 482	181 293	19105	32 737	7063	110	267	6420
Vîlcea	10120 5	17749	25952	1977 8	26 767	16395	29070	25	8	3	2022
Dolj	107 759	14 104	32 239	4069 8	130 330	21029	31740	2603	123	4	7005
Gorji	93 477	7 843	23 703	28 235	33411	19034	41807	407	4	—	3221
Mehedinţi	149 936	15 350	38 459	4241 1	154 400	54664	71070	1 842	23	56	6 634
Bucureşti	63 204	4711	1474	792	—	—	—	271	—	—	—

Eminescu se declară, din considerente economice, pentru menţinerea unui raport just între aparatul administrativ şi forţele productive ale societăţii. Problema aceasta a stat şi continuă să stea în atenţia tuturor statelor din lume, interesate de progresul lor. Poetul expune într-un limbaj colorat una din tezele fundamentale din activitatea sa ziaristică. Articolul este, pe de altă parte, şi întîia mărturie din publicistica eminesciană din care se vede importanţa ce-o acorda datelor statistice.

[1] CROM, XI (1840), nr. 64, 5 aug., p. 297 — 299.

[2] BULGO, 1840, nr. 45, 21 iul., p. 177 — 180, nr. 46, 24 iul., p. 181 — 184, nr. 47, 25 iul., p. 185 — 188. Şi două suplimente la aceste n-re din care unul lipseşte din colecţia Academiei Române.

Sădiri			Cultura pămîntului						
Pruni	Duzi	Pomete	Pogoane						
			Porum[b]	Grîu	Orz	Mei	Ovăs	Fîn	Vie
193 025	5597	1521 9	21673	10308	13 047	10 194	86	16609	6067
3758	93	488	7091	7676	11 446	10798	—	4963	218

210037	1790	11 663	18778	6 120	4897	4229	—	16 134	4831
871666	3 128	19 333	30 798	7458	2 43 1	2 038	880	29490	4988
314 363	9 948	5420	16 804	8219	188	27	988	13 287	1 391
16 513	1253	1 191	16 197	18 258	20 329	15427	42	19 634	1090
40628	15338	1200 6	41707	35 633	11 118	3840	5239	18834	2533
1 009 380	9 99 1	26 670	41843	4 472	38	143	171	34 367	1345
58792	5 095	5 125	40 630	25056	2723	1050	108	44352	1620
341372	11 446	7 129	48527	29988	13942	490	863	48584	4283
1 027 421	302	1230 3	18674	1756	—	—	—	28672	1 885 1/2
147993 0	434	1244 14	44756	6368	622	498	166	38 413	2762 1/2
250 368	2683	1087 2	27790	14 150	2376	110	78	29996	5721
256 556	8944	14 566	39 039	25868	8757	447	3814	30286	5848
891 128	2205	15 148	40513	1414	26	2	7	25948	4746
251 128	5368	1282 1	46946	19381	3843	50	8	28 496	9332
728 883	4358	30 407	39 349	3 130	27	—	98	26200	5 151
1 698 739	11 478	50 713	73 967	34 448	5021	16	2097	49548	158651
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI
[„UN CORESPONDENT AL ZIARULUI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 75, 7 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 184 — 185. Fragmentar.

Eminescu întocmeşte acest articol pe baza datelor ce le extrage din mai multe relatări publicate de ,,Familia" în 4/ 16 iulie 1876 privind desfăşurarea războiului dus de popoarele din Balcani împotriva Imperiului otoman [1]. Revista lui Iosif Vulcan se ocupă de războiul sîrbo-turc în mai multe numere [2] şi găsim informaţii în legătură cu această problemă şi în alte publicaţii transilvănene [3].

Corespondenţa ziarului ,,Pester Lloyd", la care se referă Eminescu, se publică cu titlul *Die politische Lage* în 27 iunie/9 iulie 1876 [4], sub semnătura lui Johann Asboth şi este, de fapt, un studiu în care se ocupă de popoarele din Balcani. Românilor din Serbia le consacră un capitol special, *Die Haltung Rumänien,* care este comentat şi de ,,Familia" într-un articol, *Românii din Serbia,* tot în numărul din 4/16 iulie 1876.

„Familia" relatează în două articole, *Trupele sîrbeşti* şi *Românii în armata sîrbească,* despre poziţia generalului Leşianin în întăriturile de la Zaiţar, despre luptele sale cu turcii şi despre condamnarea celor patru ostaşi români. Tot ,,Familia" comentează, în alt articol, *Iarăşi românii sînt de vină,* înfrîngerea generalului Cerneaev la Niş.

Eminescu preia informaţiile din ,,Familia" şi se situează în acelaşi timp pe poziţiile critice ale revistei faţă de evenimentele din Balcani.

---

[1] F, XII (1876), nr. 27, 4/16 iul., p. 322.

[2] F, XII (1876), nr. 28, 11/23 iul., p. 334 *(Românii împuşcaţi),* nr. 29, 18/30 iul., p. 347 *(Românii si sîrbii),* nr. 30, 25 iul./6 aug., p. 358 *(Bieţii sîrbi, s-au prăpădit cu totul).*

[3] ALB — 1, XI (1876), nr. 61, 4/16 iul., p. 1 — 2 *(Budapesta în 15 iulie n. 1876);* GT, XXXIX (1876), nr. 53 11/23 iul., p. 4 *(Dezertori români).*

[4] PEL, XXIII (1876), nr. 158, [27 iun.]/9 iul., p. 5.

FRANŢA [„O DEPUTAŢIUNE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 75, 7 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 120.

Eminescu ia cunoştinţă de demersurile acestei organizaţii evreieşti pe lîngă Louis Charles Elie Amanien, duce de Decazes şi de Glucksberg (1819 — 1886), ministru de externe al Franţei între 1873 şi 1877, din ,,Albina" [1]. Informaţiile din ziarul lui V. Babeş sînt luate din ,,Republique Française", publicaţia lui Leon Gambetta (1838 — 1882). Tratativele pentru încheierea convenţiei comerciale se duceau prin intermediul lui N. Calimachi-Catargi (1831 — ?), agentul României la Paris.

Atitudinea ministrului de externe francez faţă de România o cunoaştem dintr-un raport al lui Ion Ghica, trimis al ţării noastre la Londra cu misiune specială, pe care îl adresează Ministerului de externe din Bucureşti, în 25 octombrie 1876. ,,Aţi devenit o *naţiune* — spune Decazes, — aţi ştiut să vă faceţi necesari Europei şi ea nu poate să nu vă menţină şi să nu vă garanteze existenţa. Nu puteţi pieri decît cu distrugerea echilibrului european, ceea ce nu este admisibil, nici astăzi nici mîine" [2]. Ion Ghica arată în raportul său că în convorbirea sa cu ministrul de externe francez acesta s-a referit şi la încheierea convenţiei comerciale cu România. ,,Astăzi Franţa — arată Decazes — iscăleşte convenţia cu România contra tarifelor ce are cu Poarta".

Organizaţiile evreieşti, din care făcea parte şi consistoriul la care se referă Eminescu, reprezentau cercurile financiare din ţările apusene şi urmăreau să obţină privilegii pentru purtătorii de capital străin, în parte evrei. Aceste cercuri financiare

exercitau presiuni, cu acelaşi scop şi asupra guvernului sîrb. Mulţi dintre purtătorii de capital străin erau supuşi austro-ungari, cărora Eminescu le spune *sudiţi* şi-i critică pentru abuzurile săvîrşite în ţara noastră.

Eminescu ia de timpuriu atitudini împotriva acordării de drepturi politice egale cu ale românilor unor populaţii imigrate de curînd şi care, prin forţa lucrurilor, acaparaseră importante poziţii economice fără a-şi fi dovedit pînă atunci în nici un fel integrarea firească, în ritmuri istorice normale, în viaţa poporului român, aflată atunci la o răscruce. De aici dantescul [3] ,,Lasciate ogni speranza", ca o aserţiune a propriului sau punct de vedere, pe care evoluţia ulterioară a evenimentelor l-a infirmat.

---

[1] ALB — 1, XI (1876), nr. 57, 20 iun./2 iul., p. 2 *(Budapesta în 1 iulie n.).*

[2] *Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă. Vol. I. (Partea II). Evenimentele militare premergătoare anului 1877.* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1954, p. 399.

[3] Versul dantesc este folosit de mai multe ori şi de ziarul lui V. Babeş, în polemicile cu presa guvernamentală (ALB — 1, XI, nr. 14, 17/29 dec., 1876, p, 2).

ECONOMIA NAŢIONALĂ ŞI D. A. VLĂDESCU

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 75, 7 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare, Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 381 — 384.

Cartea lui Alexandru Vlădescu, *Cauzele crizei financiare în România* (Bucureşti, Tipografia Theil & Weiss, 1876, 32 p.) se tipăreşte în acelaşi an în două ediţii, fiind privită ca o cercetare ştiinţifică importantă. Alexandru Vlădescu tipăreşte în 1876 încă o lucrare, *Suveranitatea poporului,* Studii sociale şi constituţionale (Bucureşti, Tipografia Theil & Weiss, 1876, 32 p.) specificînd şi aici că era ,,doctor în medicină, doctor în drept". Un an mai tîrziu publică a treia lucrare a sa, *Suveranitatea şi independenţa României faţă cu capitulaţiile, tratatul şi convenţia din Paris* (Bucureşti, Tipografia Mihalescu & Luis, 1877, 47 p.) şi ea cuprinde două conferinţe pe care le ţine în 5 şi 15 mai 1877 la Galaţi.

Eminescu procedează la o execuţie capitală a scrierii lui Alexandru Vlădescu şi pune în lumină cunoştinţele insuficiente de geografie, economie politică şi gramatică românească ale unui deţinător de titluri ştiinţifice. Graiul cronicarilor, pe care îl pastişează Eminescu, aminteşte de *Cărţile domneşti,* la întocmirea cărora participă în anii studiilor la Universitatea din Viena [1] şi de proza [*„S-a-ntîmplat în vremea mea ..."]* (OPERE, VII, 303, 393 — 394), scrisă tot în perioada ieşeană. În comentariul cu privire la cea de-a doua cauză a crizei economice, Eminescu găseşte cîteva expresii memorabile pentru întoarcerea acestor doctori în medicină şi în drept la vechile lor ocupaţii. Sînt cu deosebire sugestive două dintre ele: ,,revenirea asupra căilor acului de-a lungul pantalonilor" şi ,,punerea în stare normală a ciubotelor vechi". Asemenea expresii, de mare forţă sugestivă, se întîlnesc frecvent în articolele poetului din epoca gazetăriei bucureştene.

Eminescu putea extrage din cartea lui Alexandru Vlădescu şi alte exemple prin care să ilustreze că autorul nu cunoştea ,,filozofia de stat", care se numeşte gramatică românească. Indică însă greşit pagina pentru scrierea numelor proprii. Exemplele se găsesc în pagina a doua în amîndouă ediţiile. Prima greşală: *„Este* cinci ani de cînd ...", cu care îşi începe demonstraţia, nu figurează în amîndouă ediţiile. Avem aici o mărturie pe baza căreia putem identifica ediţia folosită de poet.

Mulţumita publică, transcrisă de Eminescu în finalul articolului său, ţine loc de concluzie la problemele puse în discuţie.

Eminescu se foloseşte de scrierea lui Alexandru Vlădescu spre a ilustra teoria sa cu privire la neconcordanţa între pregătirea intelectuală reală a multora dintre contemporanii săi şi titlurile pe care le invocau, obţinute îndeosebi la instituţiile de învăţământ din străinătate.

[1] Magdalena Vulpe, *Din documentele „României June".* MANUSCRIPTUM, IX (1878), nr. 1 [ian.-mart.], p. 36 — 37; D. Drumaru [D. Vatamaniuc], *Post-scriptum* (p. 37 — 38). Se publică o *Carte domnească,* păstrată în arhiva lui Sextil Puşcariu, semnată şi de Eminescu.

REFLECTARE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 75, 7 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu răspunde la atacurile ziarului ieşean ,,Curierul. Foaia intereselor generale" îndreptate împotriva ,,foii oficiale" şi a redactorului ei. ,,Curierul de Iaşi" publică în 16 iunie 1876 o notiţă semnată, L.C.G., *Un advocat (evreu) oprit a pleda* în care relatează despre hotărîrea unor judecători ieşeni de a-l opri pe Iosif Brociner, avocat evreu, să pledeze într-un proces, ca în cele din urmă să revină asupra ei pe motiv că articolele din lege ,,în chestiune dau loc la interpretaţiuni" [1]. În finalul notiţei se invoca şi pregătirea avocatului evreu. „Adăugem, că numitul avocat (izraelit) — scrie „Curierul de Iaşi" — a studiat cu succes foarte bun cursul primar şi secundar în şcolile din ţară, disciplinele istorice ale dreptului în facultatea din Berlin, disciplinele dreptului modern la facultatea din Pisa". Ca răspuns la această notiţă ,,Curierul. Foaia intereselor generale", publică un lung articol, *Excrocherii evreeşti,* în care relatează despre abuzuri ale unor

avocaţi evrei — ziarul le spune *Telalo — Avocaţi — Coţcari* — ce sugeau ,,sîngele şi sudoarea bieţilor litiganţi". [3] Ziarul se referă şi la articolele de lege care interziceau avocaţilor străini să pledeze în procese. ,,« Curierul de Iaşi » în N-r său de miercuri — se spune în articol referitor la Iosif Brociner — face biografia studiilor evreului exclus dînd a înţelege că măcar că e evreu, însă fiind un mare învăţat ar merita să fie rabin « voi să zic avocat» apoi numai numita foaie e capabilă a susţine asemenea pustiite teorii".

Eminescu răspunde la aceste atacuri ale ,,Foii intereselor generale" la aproape o jumătate de lună, situaţie rar întîlnită în publicistica sa. Poetului i-a trebuit însă un răgaz mai lung să se documenteze asupra prevederilor din legislaţia vremii cu privire la dreptul de-a pleda în procese. Argumentele sale şi le putea însuşi şi cel mai versat jurist.

[1] CI, IX (1876), nr. 67, 16 iun., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] CFIG, IV (1876), nr. 50, 27 iun., p. 2 — 3 *(Cronică locală).*

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI
[„TELEGRAME DIN CONSTANTINOPOLE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 76, 9 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Informarea lui Eminescu este întocmită pe baza comunicatelor agenţiilor străine de presă de sursă constantinopolitană, ceea ce îl şi determină să facă, în ce priveşte veracitatea

informaţiilor, rezerva „aceste ştiri, de vor fi adevărate ...". Informaţiile despre luptele de la Ak Palanka sînt cuprinse în trei comunicate cu aceeaşi dată, *Konstantinopel, 17. Iuli,* publicate în ,,Neue freie Presse", în 6/18 iulie 1876[1], iar într-un alt comunicat, cu aceeaşi dată, *Constantinopole, 17 iulie,* despre apropiata intrare a armatelor turceşti pe teritoriul Serbiei. Pregătirile muntenegrenilor sînt anunţate în alt comunicat, *Ragusa, 17 iulie.* Aceste comunicate se publică şi în presa românească [2].

Eminescu insistă asupra acestui moment din războiul sîrbo-turc pentru consecinţele grave ale înfrîngerii armatei sîrbe. Intrarea armatelor otomane pe teritoriul Serbiei ,,ar fi — notează poetul — o calamitate cumplită pentru această ţară".

[1] NFP, (1876), nr. 4272, [6] /18 iul., p. 6.

[2] ROM., XX (1876), 5 — 6 iul., p. 585, 7 iul., p. 589; TEL, VI (1876), nr. 1276, 10 iul., p. 1.

AUSTRO-UNGARIA
[„LA 5/17 IULIE S-AU ÎNTÎMPLAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 76, 9 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

CUM SE JERTFEŞTE UN REDACTOR

Se publică, în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 76, 9 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu continuă polemica cu ,,Curierul. Foaia intereselor generale" pe tema dreptului avocaţilor străini de a pleda în procese. ,,Foaia intereselor generale" găsea că se contrazicea în articolul său de răspuns,

Reflectare (v. *supra,* p. 151) şi caută să demonstreze acest lucru. „Eminentul redactor al foaiei de pripas în ultimul său număr — scrie ziarul în articolul *O flagrantă contrazicere* —, prin o notiţă intitulată « rectificare », se încearcă a rectifica imputaţiunea ce i-am făcut că apără pe evrei, şi deşi la început notiţa declară sus şi tare, că nici i-a apărat, şi nici va apăra vreodată pe evrei direct sau indirect, însă imediat după această solemnă declaraţie, începe a face teorii sau mai bine zis erezii de drept şi conchide în rezumat că evreii au drept a exersa profesiunea de avocat dinaintea judecătorilor de pace; apoi aceasta nu însemnează o flagrantă contrazicere şi o repetită apărare a evreilor" [1].

Caracterizarea „Curierului de Iaşi", foaia ,,de pripas" sau ,,foaia vitelor de pripas" nu aparţine lui Eminescu, cum se susţine, ci circula în presa vremii. Se desprinde din răspunsul „Curierului. Foaia intereselor generale" că ea era folosită să denigreze „foaia oficială" şi redactorii ei**.**

[1] CFIG, IV (1876), nr. 52, 8 iul., p. 5 *(Cronica locală).*

ROMÂNIA ŞI CESTIUNEA ORIENTULUI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 77, 11 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Memoriul guvernului român adresat Porţii prin reprezentantul său de la Constantinopol este prezentat de presa europeană ca o încercare de-a exercita presiuni asupra diplomaţiei otomane spre a obţine concesii de natură internaţională. Mai importantă era revendicarea înscrisă în *Memoriu* cu privire la libera folosire a apei Dunării pe tot parcursul teritoriului ţării noastre. Problema aceasta figurează în *Memoriu,* ca punct separat, atît în versiunea publicată de poet (v. *infra,* p. 617), cît şi în cea a Agenţiei Havas.

Eminescu consemnează opiniile a trei ziare importante, dintre care două, ,,Pester Lloyd" şi ,,Nord-deutsche allgemeine Zeitung", reprezentau punctul de vedere al Austro-Ungariei şi al Germaniei. Editorialul din „Pester Lloyd", *Budapest, 20. Iuli,* la care se referă poetul, se publică în 9/21 iulie 1876 [1].

Eminescu reţine şi un editorial, *Wien, 19. Iuli,* publicat în ,,Neue freie Presse" în 8/20 iulie 1876 [2]. Ziarul reprezenta interesele capitalului austriac şi avea o atitudine, cum ştim, nu tocmai prietenoasă faţă de popoarele slave.

Marile puteri urmăreau să pună navigaţia pe Dunăre sub controlul lor şi diplomaţia se folosea, cum arată Eminescu, de ,,limbajul cel lunecos", care îmblînzea ,,toate expresiile c-o artă stilistică rară".

---

[1] PEL, XXIII (1876), nr. 170, [9]/21 iul., p. 2

[2] NFP, (1876), nr. 4274, [8]/20 iul., p. 1.

DE PE CÎMPUL DE REZBEL... [„ DEPEŞE DIN 7/19 IULIE SPUN..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 77, 11 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Mersul operaţiilor pe fronturile de luptă din Balcani este comentat în comunicatele agenţiilor străine de presă, pe care le pune la contribuţie şi Eminescu în articolele sale. Luptele de la Mostar şi Zaiţar sînt prezentate în două comunicate, *Ragusa, 18. Iuli* şi *Belgrad, 19. Iuli,* publicate în ,,Neue freie Presse" în 7/19 iulie 1876 şi 8/20 iulie 1876 [1]. Sînt reproduse şi în presa noastră [2]. „Românul" consacră acestor evenimente şi un articol, *Resbelul sîrbo-turc,* pe care îl publică în 8 iulie 1876 [3].

---

[1] NFP, (1876), nr. 4273, [7]/19 iul., p. 6; nr. 4274, [8]/20 iul., p. 7.

[2] TEL, VI (1876), nr. 1273, 7 iul., p. 3; ROM., XX (1876), 8 iul., p. 597; TEL, VI (1876), nr. 1275, 9 iul., p. 1.

[3] ROM, XX (1876), 8 iul., p. 595.

ROMÂNIA ŞI CESTIUNEA ORIENTALĂ [„O TELEGRAMĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 78, 14 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Telegrama la care se referă Eminescu, *Note Rumäniens,* poartă data *Berlin, 18. Iuli şi se* publică în ,,Neue freie Presse" în 7/19 iulie 1876 [1].

Memoriul guvernului român către Poartă, (v. *infra,* p. 617) preocupa opinia publică europeană prin revendicările înscrise în el, întrucît vizau şi interesele marilor puteri.

Acesta este şi motivul pentru care Agenţia Havas făcea distincţie între *memoriu* şi *memorand.*

Eminescu susţine că această distincţie aparţinea presei oficiale germane care dorea ca documentul în discuţie să aibă caracterul unui memoriu, fără obligativitatea unui răspuns din partea Imperiului otoman. În telegrama din ,,Neue freie Presse" este amintit şi ,,Norddeutsche allgemeine Zeitung", unul din ziarele oficiale germane.

Eminescu ironizează ,,abstracţia fină" a presei oficiale germane, însă ea era bine informată asupra interpretării ce se va da demersului diplomaţiei româneşti.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4273, [7]/19 iul., p. 6.

DE PE CÎMPUL DE REZBEL [„TELEGRAME MULTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 78, 14 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Informaţiile din relatarea lui Eminescu despre luptele din Balcani se găsesc în comunicatele, *Telegramme vom Kriegsschauplatze,* publicate în ,,Neue freie Presse", în 11/23 iulie 1876 [1]. O parte din ele sînt reproduse şi în presa românească [2] .

---

[1] NFP, (1876), nr. 4277, [11]/23 iul., p. 7.

[2] TEL, VI (1876), nr. 1277, 11 iul., p. 1; ROM, XX (1876), 11 iul., p. 605.

TURCIA [„ÎN 3/15 IULIE S-AU ŢINUT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 79, 16 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Dezbaterile din Marele Consiliu de Miniştri al Imperiului otoman sînt comentate de ,,Neue freie Presse" într-un articol, *Konstantinopel, 17. Iuli (Die grosse Reform-Conseil),* publicat în 13/25 iulie 1876[1]. Se reproduc aici şi unele din cuvîntările demnitarilor otomani. Eminescu extrage informaţiile mai importante.

Dezbaterile lăsau să se întrevadă că reformele lui Midhat Paşa vor întîmpina împotrivirea multor demnitari turci, apărători ai organizării feudale a imperiului. Eminescu rezumă numai cuvîntările susţinătorilor introducerii reformelor şi conchide că ei urmăreau să înlăture absolutismul.

Închiderea portului Kelek, la care se referă Mehmet Rudgi Paşa, marele vizir, în cuvîntarea sa, este hotărîtă în întrevederea de la Reichstadt din 8 iulie 1876. Austro-Ungaria urma să închidă, potrivit aceleiaşi înţelegeri, şi portul Cattaro, pentru importul de arme şi muniţii, destinat atît Turciei cît şi Serbiei şi Muntenegrului [2].

Eminescu reproduce în finalul comentariului său, *Memoriul* guvernului român către Poartă, transmis de Agenţia Havas-Reuter şi publicat în ,,Neue freie Presse" în 12/24 iulie 1876 [3]. Poetul introduce în text cifre pentru fiecare punct spre a marca însemnătatea revendicărilor puse în discuţie.

Memoriul stârneşte ecou în cercurile diplomatice, şi „Telegraful" dă extrase din mai multe articole publicate în presa europeană [1].

[1] NFP, (1876), nr. 4279, [13]/25 iul., p. 4.

[2] Emil Diaconescu, *op. cit.* p. 27, 68.
[3] NFP, (1876), nr. 4278, [12]/24 iul., p. 3.
[4] TEL, VI (1876), nr. 1279, 14 iul., p. 1-2.

CESTIUNEA ORIENTULUI [„ZIARUL OFICIOS..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 79, 16 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870—1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 124— 126.

Problemele puse în discuţie de ziarul guvernamental austriac „Post" reflectă preocupările cercurilor politice europene şi nu sânt străine nici de acordul stabilit la Reichstadt din 26 iunie / 8 iulie 1876. (v. *supra,* p. 568—569) Eminescu urmărea îndeaproape aceste discuţii îndeosebi pentru propunerea ce se făcea cu privire la modificarea prevederilor tratatului de la Paris din 1856[1].

Eminescu se pronunţă împotriva înfiinţării unei confederaţii a ţărilor balcanice sub protectoratul Imperiilor vecine. Poetul adoptă, o poziţie circumspectă faţă de Rusia ţaristă şi critică sever Imperiul austro-ungar, care urmărea ca prin înfiinţarea confederaţiei ţărilor balcanice, pusă sub protectoratul său, să-şi creeze o piaţă pentru desfacerea „nimicurilor industriale", şi un câmp de speculaţii pentru „agenţii săi economici fără patrie". Eminescu admite constituirea unei confederaţii a ţărilor balcanice însă numai cu condiţia ca ea să fie pusă ,,sub protectoratul său propriu şi al nimănui altcuiva".

Eminescu aplică aici ideile teoretice din conferinţa *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate,* pe care o ţine în martie 1876, la o situaţie complexă de politică internaţională.

[1] *Istoria României IV. Formarea şi consolidarea orânduirii capitaliste (1848—1878),* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 592.

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI [„ÎN URMA VREMEI RELE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 79, 16 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Informaţiile despre Abdul Kerim Paşa sânt cuprinse în telegrama *Konstantinopel, 22. Iuli,* publicată în ,,Neue freie Presse", în 12/24 iulie 1876 [1]. Este reprodusă şi în presa noastră cu data, *Sofia, 22 iulie,* desigur din alte surse informative [2].

Eminescu ironizează ziarul vienez, care făcea mare publicitate comandanţilor armatei otomane pentru faptele lor de arme.

[1] NFP, (1876), nr. 4278, [12]/24 iul., p. 3. [2] TEL, VI (1876), nr. 1280, 15 iul., p. 2.

ÎNMORMÎNTARE [„IERI LA 2 ORE.."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 79, 16 iulie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Maria Obrenovici era fiica lui Costin Catargi, ministru de interne în căimăcămia lui Vogoridi şi duşman al unirii Principatelor în 1859. Se căsătoreşte cu Milos Obrenovici (1780 — 1860), principe al Serbiei, între 1815 — 1839 şi 1858 — 1860, şi era mama lui Milan Obrenovici (1854 — 1901), succesorul acestuia la tronul Serbiei. Moare la Paris, de unde îi sînt aduse rămăşiţele pămînteşti la Iaşi şi depuse la biserica Sf. Spiridon [1].

Informaţia din articol că fusese înmormîntată în ziua sosirii la Iaşi este inexactă (v. *infra,* p. 586) şi formează obiectul unor critici la adresa ziarului.

[1] T, I (1876), nr. 85, 25 iul., p. 3.

DE PE CÎMPUL DE REZBEL [„SUB DATA DE 12/24 IULIE SE VESTEŞTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 80, 18 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte cronica evenimentelor din Balcani pe baza corespondenţelor, *Telegramme vom Kriegsschauplatse (Konstantinopel, 22. Iuli, Semlin, 23. Iuli, Zara, 24. Iuli, Mostar, 24. Iuli),* publicate în ,,Neue freie Presse" în 12/24 iulie 1876 şi 13/25 iulie 1876[1]. Retragerea generalului Cerneaev este prezentată în aceste comunicate ca o măsură strategică.

Eminescu consacră cea mai mare parte a cronicii sale luptei eroice a poporului sîrb împotriva invaziei otomane. Drama armatei sîrbe consta în faptul că nu avea posibilitatea să înlocuiască pierderile suferite în lupte încît şi victoriile sale aveau un caracter temporar.

Poetul îşi aminteşte, în acest context, de cuvintele cronicarului, cu privire la lupta lui Ştefan cel Mare de la Valea Albă şi sacrificiile oastei sale în stăvilirea invaziei aceleiaşi armate otomane pe teritoriul naţional.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4278, [12]/24 iul., p. 3; nr. 4279, [13]/25 iul., p. 6.

AUSTRO-UNGARIA [„ÎNTREVEDEREA DE LA REICHSTADT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 80, 18 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 185 — 186. Fragmentar.

Eminescu atrage atenţia cercurilor conducătoare din Imperiul austro-ungar că românii din graniţele sale aveau în „împăratul" un protector căruia se puteau adresa şi care le asculta doleanţele. Poetul invocă două împrejurări care i se păreau ilustrative în această privinţă. Aminteşte mai întîi de refuzul propunerii ce i-o face Napoleon al III-lea, împăratul Franţei, să anexeze România. Informaţia lui Eminescu potrivit căreia Napoleon al III-lea face această propunere în 1866 este inexactă. Întrevederea între Franz Joseph

şi Napoleon al III-lea în care se discută despre anexarea României la Austro-Ungaria are loc la Salzburg în 6/18 august 1867 [1] şi Eminescu ia cunoştinţă de propunerea: împăratului Franţei, probabil, din lucrarea *L'Empire Austro-Hongrois et la politique du comte de Beust.* Esquisse politique des hommes et des choses de 1866 á 1870. Traduit de l'anglais, semnată *Un Anglais* şi tipărită la Paris în 1870. Napoleon al III-lea oferea ceea ce nu-i aparţinea. Franz Joseph cunoştea mai bine decît împăratul Franţei situaţia din răsăritul Europei. Cercurile conducătoare din România, străine de interesele poporului, îl detronară pe Alexandru Ioan Cuza cu un an mai înainte şi urcară în tronul ţării un domn dintr-o familie germană. Asupra acestui lucru insistă şi Eminescu într-o însemnare de mai

tîrziu, din manuscrisele sale. ,,Dacă vom cerceta istoria răsturnării lui Cuza — notează poetul în manuscrisul **2255, 417 v** — vom afla că aproape toţi conspiratorii, afară de cîţiva amăgiţi, erau *străini. Străinii au adus un străin".*

Eminescu invocă şi o a doua împrejurare în care Franz Joseph îşi arată ,,cavalerismul" faţă de români şi aminteşte refuzul său de a participa la festivităţile organizate pentru sărbătorirea unui secol de la anexarea Bucovinei la Austria. Împăratul refuză să participe la festivităţile de la Cernăuţi din 1875 cunoscînd atitudinea ostilă a românilor bucovineni faţă de politica de germanizare a provinciei.

După şase ani de la publicarea articolelor din ,,Federaţiunea", Eminescu atrage atenţia din nou cercurilor conducătoare din Imperiul austro-ungar că românii puteau primi sprijin din partea autorităţii supreme din stat. Şi acum însă constată că ,,influenţa personală" a împăratului era destul de limitată. Dar Eminescu n-ar fi vorbit de ,,coarda cavalerească" a lui Franz Joseph dacă ar fi cunoscut înţelegerea dintre cei doi împăraţi de la Reichstadt, care prevedea anexarea unei părţi din teritoriul României la unul din cele două imperii [2].

---

[1] Vasile Maciu, *Mouveinents nationaux et sociaux roumains au XlX^e siècle,* Bucarest, Editions de l'Académie de la Republique Socialiste de Roumanie, 1971, p. 127 — 128, Bibliotheca Historica Romaniae).

[2] Ion Coman, Constantin C. Giurescu, Ştefan Pascu ş.a., *op. cit.,* p. 47 — 48.

GALIŢIA [„O CIUDATĂ CIRCULARĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 80, 18 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Măsura guvernului rus este anunţată într-un comunicat, *Lemberg, 22. Iuli,* publicat şi în ,,Neue freie Presse" în 11/23 iulie 1876 [1]. Avea ca scop să limiteze afişarea demonstrativă a fanatismului religios, jignitoare pentru populaţia autohtonă. Eminescu ţine să precizeze că circulara nu avea în vedere *evreii* ci *,,evreul austriecesc".*

---

[1] NFP, (1876). nr. 4277, [11]/23 iul., p. 7.

UNGARIA [„ÎN URMA ORDINELOR..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 80, 18 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Comentariile presei maghiare lăsau să se întrevadă, cum arată Eminescu, că era ,,foarte tulburată de evenimentele din Orient". Poetul foloseşte aceste texte, desigur, prin intermediul presei germane din Imperiul austro-ungar.

RECTIFICARE [„PRIN ÎMPREJURAREA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 80, 18 iulie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu răspunde „Curierului. Foaia intereselor generale", ziarul ieşean, care critică articolul *înmormîntare* [*„Ieri la 2 ore..."*] pentru informaţii inexacte în legătură cu

înmormîntarea Mariei Obrenovici (v. *supra,* p. 584). ,,Aserţiunea foaiei oficiale locale — scrie ,,Curierul. Foaia intereselor generale" — că înmormîntarea a avut loc joi este tot aşa de exactă ca şi toate ştirile pe care le dă numita foaie. Ceea ce s-a înmormîntat este creditul foaiei oficiale din Iaşi de cînd a încăput pe mîna pe care o vedem" [1].

,,Foaia intereselor generale" nu pierde nici un prilej să-l atace pe Eminescu, redactorul foii oficiale.

Poetul dă informaţii din care să se vadă că s-a deplasat la biserica Sf. Spiridon, unde era depusă defuncta, şi că ştirile foii oficiale erau demne de încrederea publicului.

[1] CFIG, IV (1876), nr. 55, 18 iul., p. 4 (Cronica locală).

[„CONVENŢIUNEA DE COMERCIU..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 81, 23 iulie 1876, p. 2 — 3 *(Revista internă),* Este reprodus în ,,Telegraful român", XXIV, nr. 60, 29 iulie/10 august 1876, p. 235.

Convenţia comercială cu Rusia se înscria după cea încheiată cu Austro-Ungaria, cu puţin mai înainte, ca o nouă acţiune a României cu implicaţii politice. Tratatul de comerţ din 3 februarie 1862, prevedea un drept vamal pentru Turcia de 8% *ad valorem* la toate produsele importate de ţara noastră. Firmanul Porţii din 23 octombrie 1866 punea, pe de altă parte, condiţia că „Principatele Unite Moldova şi Valahia" nu puteau încheia direct nici o convenţie cu puterile străine [1]. Semnarea convenţiilor comerciale cu Austro-Ungaria şi Rusia, două mari puteri europene, marcau emanciparea economică de sub suzeranitatea Porţii şi pregăteau terenul pentru recunoaşterea independenţei statului român.

Adunarea deputaţilor discută ratificarea convenţiei comerciale cu Rusia în şedinţele din 13/25 şi 14/26 iulie 1876 [2]. În şedinţa din urmă, I. C. Brătianu, prim ministru şi ministru de finanţe, rosteşte un amplu discurs, în care prezintă convenţia comercială cu Rusia ca un act încheiat în guvernarea conservatoare şi care îşi urma cursul prin natura lucrurilor. Asemenea rezerve erau dictate de interese de partid şi aveau un caracter formal.

Eminescu salută încheierea convenţiei comerciale cu Rusia, ca al doilea mare act care arată că România se găsea pe drumul emancipării de sub suzeranitatea otomană şi al intrării, după trei secole, în drepturile sale străvechi.

Comentariul lui Eminescu pe marginea celor două convenţii comerciale defineşte şi concepţia sa cu privire la protecţionism.

[1] T. Maiorescu, *op. cit.,* p. 68.

[2] ROM, XX (1876), 15 iul., p. 617 — 618, 16 iul.. p. 622 — 624, 17 iul„ p. 625 — 627.

[„O ALTĂ ŞTIRE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 81, 23 iulie 1876, p. 4 *(Revista externă).*

DE PE CÎMPUL DE RĂZBEL [„ZIARUL «GOLOS» NE

ADUCE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 81, 23 iulie 1876, p. 4 *(Revista externă).*

Victoria muntenegrenilor împotriva armatelor otomane este anunţată în mai multe telegrame, *Wien, 30. Iuli, Metcovich, 31. Iuli, Semlin, 31. Iuli* şi *Nisch, 30. Iuli,* publicate în ,,Neue freie Presse" [1] şi în care se fac referiri şi la presa rusă. În ziarul vienez se publică şi telegrama, *Kalafat, 31. Iuli* [2], din care îşi extrage Eminescu informaţiile pentru cronica sa.

Aceste evenimente sînt consemnate şi de unele ziare româneşti [3].

Finalul articolului este important pentru înţelegerea felului în care Eminescu îşi concepea activitatea de cronicar de politică externă: informarea ,,la zi" dar rezervă în faţa unor concluzii pripite pe baza datelor nesigure transmise de agenţiile străine de presă.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4285, [19]/31 iul., p. 2, nr. 4286, [20 iul.]/1 aug., p. 6.

[2] NFP, (1876), nr. 4286, [20 iul]./1 aug., p. 6.

[3] TEL, VI (1876), nr. 1284, 20 iul., p. 1.

NUMIRI LA UNIVERSITATEA DIN CERNĂUŢI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 81, 23 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 273 — 274. Fragmentar.

Universitatea din Cernăuţi este înfiinţată de Curtea din Viena ca o instituţie de germanizare, cum se desprinde din toate documentele care stau la baza întemeierii ei [1]. Ea îşi deschide cursurile în octombrie 1875, cu prilejul festivităţilor pentru împlinirea unui secol de la anexarea Bucovinei la Imperiul habsburgic.

Eminescu cunoştea politica culturală promovată de Curtea din Viena faţă de popoarele de sub stăpînirea sa şi-o ilustrează prin modul cum recrutează cadrele pentru noua instituţie. Din lista profesorilor numiţi în iulie 1875, despre care se dau informaţii şi în ,,Neue freie Presse" [2], se desprinde că aceştia funcţionează, în general, ca ,,institutori" la diferite şcoli din Imperiul austro-ungar. Karl von Stremayr, ministrul de culte şi instrucţiune, îi transformă în profesori universitari, cu obligaţia să facă operă de germanizare. Să mai arătăm, în sfîrşit, că aceşti profesori nu se fac cunoscuţi prin cercetări ştiinţifice.

---

[1] *Die Landesfeier der hundertjährigen Vereinigung des Herzogthums Bukowina mit dem österreichischen Kaiserstaate, und der Eröffnung der k.k. Franz-Josefs-Universität in Czernowitz am* 4*. October* 1875*,* Czernowitz, Druck von Rudolf Eckhardt, 1876, p. 1 — 143. Istoric al întemeierii Universităţii, documentele oficiale pentru întemeierea ei, cuvîntările rostite , mesaje a unor instituţii de învăţămînt, poezii omagiale. Două aparţin lui Karl Emil Franzos (p. 147 — 148, 154 — 158), colegul de liceu al lui Eminescu; Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera ...,* p. 286.

[2] NFP**,** (1876), nr. 4291, [25 iul.]/6 aug., p. 4.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBEL [„O DEPEŞĂ DIN RAGUSA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 82, 25 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Ofensiva armatelor otomane în Serbia este comentată în două comunicate, *Konstantinopel, 1. August* şi *Belgrad,* 2*. August,* publicate în ,,Neue freie Presse" în 22 iulie/3 august 1876 [1]. Unele din aceste eveni-

mente sînt relatate în mai multe telegrame ale agenţiilor străine de presă, *Ragusa, 30 iulie, Ragusa, 31 iulie, Ragusa, 2 august,* reproduse şi în ziarele noastre [2].

Sosirea generalului Constantin Petrovici Kauffman (1818 — 1882) la Belgrad este anunţată de ziarul ,,Extra-Blatt" într-o telegramă, *Viena,* /18/30 *iulie,* publicată în 23 iulie 1876 [3]. Kauffman este prezentat aici ca „unul din cei mai buni generali ai Rusiei".

[1] NFP, (1876), nr. 4288, [22 iul.]/3 aug., p. 6.
[2] TEL, VI (1876), nr. 1287, 23 iul., p. 3. [3] TEL, VI (1876), nr. 1287, 23 iul., p. 3.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„PÎNĂ ÎN MOMENTUL DE FAŢĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 83, 28 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu trimite pentru informaţiile din această cronică de politică externă la ziarul „Politische Correspondenz", menţionat des în articolele sale. Poetul pune la contribuţie, în realitate, o corespondenţă din ,,Politische Correspondenz", reprodusă în ,,Neue freie Presse" în 25 iulie/6 august 1876 [1]. Informaţiile privind operaţiile de pe fronturile de luptă se găsesc în cronica evenimentelor din Balcani, *Der Krieg. Wien, 5. August,* din acelaşi număr al ziarului vienez [2].

Poetul explică victoriile muntenegrenilor prin retragerea din şes la munte şi atragerea armatelor otomane în locuri în care să nu poată desfăşura un front larg de atac şi nici de apărare. În amintirea propriilor noastre tactici de luptă în vechile bătălii cu ,,mulţimea covîrşitoare a turcilor", se simte o mişcare vie de simpatie pentru muntenegreni.

[1] NFP, (1876), nr. 4291, [25 iul.]/6 aug., p. 6.
[2] *Ibidem.*

CESTIUNEA ORIENTULUI [„DE MAI MULTĂ VREME..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 83, 28 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Diplomaţia engleză primeşte cu rezervă propunerile Rusiei pentru rezolvarea pe cale paşnică a ,,chestiunii orientale". Această atitudine făcea parte, tot din ,,războiul diplomatic", al Angliei (v. *supra,* p. 663). Înfiinţarea de comisii mixte, la care se referă

Eminescu, va întîmpina împotrivirea Imperiului otoman, pe motiv că reprezenta un amestec în treburile sale interne.

Demersurile Rusiei pentru o reglementare paşnică a conflictului din Balcani sînt comentate şi de ,,Neue freie Presse" într-un articol, *Wien, 8. August (Zur Tagesgeschichte),* publicat în 28 iulie/9 august 1876[1].

Boala sultanului Murad al V-lea stă în atenţia presei străine şi româneşti. O corespondenţă particulară a ,,Telegrafului" arată că suferea de ,,nebunie melancolică" [2].

---

[1] NFP, (1876), nr. 4294, [28 iul.]/9 aug., p. 4. [3] TEL, VI. (1876), nr. 1291, 28 iul., p. 2.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„STAGNAŢIUNEA MIŞCĂRILOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 84, 30 iulie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu pune la contribuţie un comunicat, *Belgrad, 7. August,* reprodus în ,,Neue freie Presse", în 27 iulie/8 august 1876 [1].

Informaţiile despre efectivele armatei otomane sînt extrase dintr-un articol, *Die Offensive der türkischen Hauptarmee. Nisch, 31. Iuli,* publicat în ,,Nene freie Presse" în 28 iulie/9 august 1876 [2]. Este o corespondenţă semnată: K. M., întocmită de un martor ocular al evenimentelor din Balcani.

Eminescu dă relaţii citind ,,Telegraful" despre rezistenţa opusă de sîrbi înaintării armatelor otomane. ,,Colonelul Horvatovici — se arată aici — apără cinci zile înălţimile de la Tresibaba în contra inamicului superior ca număr" [3].

Eminescu comunică date despre efectivele armatei otomane, cu scopul de a pune în lumină meritele apărării sîrbe. Colonelul C. Horvatovici (1835 — 1895) este privit de poet de aici înainte, ca unul din cei mai destoinici comandanţi ai armatei sîrbeşti.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4293, [27 iul]./8 aug., p. 6.

[2] NFP, (1876), nr. 4294, [28 iul.]/9 aug., p. 3 — 5.

[3] TEL, VI (1876), nr. 1291, 28 iul., p. 1.

INFLUENŢA AUSTRIACĂ ASUPRA ROMÂNILOR DIN PRINCIPATE

Se publică în ,,Convorbiri literare", X, nr. 5, 1 august 1876, p. 165 — 175. Semnat: M. Eminescu. Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Diverse,* Iaşi, Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga [1895], p. 37 — 59.

Prelecţiunile populare organizate de Junimea încă de la înfiinţarea sa reprezentau o formă importantă de manifestare a societăţii literare ieşene, alături de şedinţele săptămînale, tipărirea de cărţi şi publicarea „Convorbirilor literare", revista cu mare prestigiu în mişcarea culturală a vremii. Memorialiştii Junimii dau informaţii interesante despre ceremonialul desfăşurării prelecţiunilor populare, despre caracterul lor şi publicul care le frecventa (50, I, p. 3 — 4). Memorialiştii reţin însă mai adesea aspectele pitoreşti şi multe informaţii nu se verifică documentar.

Conferinţa lui Eminescu face parte din al XI-lea ciclu de prelecţiuni populare, *Influenţe consecutive asupra poporului român,* anunţat de revista ,,Convorbiri literare" în

ianuarie 1875 [1]. Prelecţiunile erau programate să se ţină între 9 februarie şi 9 aprilie 1875. Conferinţa lui Eminescu purta titlul *Germanii,* fiind programată pentru 9 aprilie 1875, ultima din acest ciclu de prelecţiuni. În program figurează şi o conferinţă, *Austriecii,* care urma să o ţină A. D. Xenopol, în 23 martie 1875. Opinia lui G. Panu potrivit căreia Eminescu ar fi propus conferinţa despre influenţa austriacă întrucît avea ,,lucruri interesante de spus" (55, II, p. 378) este infirmată de documente. De altfel G. Panu îşi aminteşte de aceste lucruri în capitolul final al însemnărilor sale memorialistice.

Junimea se vede silită să amîne acest ciclu de prelecţiuni pentru anul următor. „Prelecţiunile populare din anul acesta — scrie „Curierul de Iaşi" în 7 februarie 1875 — nu pot avea loc din cauza absenţei mai multor domni care se însărcinaseră cu ţinerea lor" [2]. Maiorescu intră în guvernul lui Lascăr Catargiu, în 7 aprilie 1875, ca ministru al Cultelor şi instrucţiunii publice şi activitatea politică trece, pentru scurtă vreme, înaintea celei culturale.

Programul prelecţiunilor anunţat în 1875 este reluat în 1876 şi supus la schimbări importante. Se modifică, în primul rînd, titlul ciclului, care primeşte o nouă formulare, *Înrîuriri asupra poporului român.* Se înlătură ideea de influenţă ca acţiune predominantă şi de succesiune în timp. Din programul anterior se elimină prelecţiunile *Turcii, Polonii* şi *Germanii,* care urmau să fie ţinute de A. Lambrior şi St. Vârgolici, iar ultima de Eminescu. Se introduce o prelecţiune nouă, *Concluziune,* iar *Austriecii* trece de la A. D. Xenopol la Eminescu.

Programul prelecţiunilor în noua formă este publicat în ,,Curierul de Iaşi", în 8 februarie 1876 [3] şi în ,,Convorbiri literare" în 1 martie 1876 [4]. Conferinţa lui Eminescu este anunţată de „Curierul de Iaşi" în ajunul ţinerii ei cu un nou titlu [5]. Dar şi acesta va fi modificat la tipărirea conferinţei în revista ieşeană.

Problema fundamentală pusă în discuţie de Eminescu este cea a raportului dintre Imperiul austro-ungar, ţară mare, cu o structură internă neomogenă, şi România, ţară mică, cu o structură internă omogenă, însă ale cărei funcţii vitale erau expuse acaparării exponenţilor imperiului vecin. Poetul analizează, de fapt, stadiul de subdezvoltare al României de atunci şi caută soluţii pentru apărarea fiinţei poporului român. Aici îşi are explicaţia teoria cu privire la *clasele pozitive,* una din componentele principale ale gîndirii sale social-politice. Noţiunea de *clasă pozitivă* este definită prin factorul *muncă,* care dă raţiune şi sens vieţii. ,,Întreaga viaţa omenească — notează Eminescu în manuscrisul **2257, 224v,** — e o viaţă a lucrului". Mai tîrziu îşi transcrie în manuscrisul **2270, 53** şi definiţia ce-o dă Adam Smith muncii. ,,Munca, zice Adam Smith (Wealth of Nations Book I, Cap. 5), este cel întîi preţ, cel întîi banul de cumpărătură cu care s-au plătit lucrurile; este cea din urmă şi cea mai reală măsurătoare după care se poate preţui şi compara valoarea ei." Poetul consideră *clase pozitive* ţărănimea şi meseriaşii, însă vorbeşte în termeni elogioşi şi de vechea boierime. „Eminescu, fie că e vorba de moşier, fie că e vorba de ţăran — scrie G. Călinescu în articolul *Eminescu şi clasele pozitive* — pune accentul pe munca productivă, moşierul însemnînd doar un ţăran mai mare. O clasă pozitivă prin excelenţă pentru poet este aceea a micilor agricultori. Ţăranul produce hrana esenţială. În sens absolut, producători în ţara noastră sînt numai « ţăranii »" (154, p. 145). Poetul nu întrevedea capacitatea potenţială a proletariatului în transformarea societăţii, fapt explicabil în condiţiile social-politice de atunci din ţara noastră.

Statul era chemat ca printr-o organizare corespunzătoare să deprindă clasele sociale la o activitate utilă societăţii şi să împiedice purtătorii de capital străin să ocupe poziţii economice şi de altă natură. Măsurile preconizate de poet au la bază considerente economice şi nu rasiale. Pentru el, nu aparţin claselor pozitive, indiferent de rasă şi naţionalitate, toţi aceia care nu depuneau o muncă utilă pentru progresul societăţii în care trăiau. „Reacţionarismul" lui Eminescu ,,se reduce — scrie G. Călinescu — la a învinovăţi pe liberali că nu sînt nişte adevăraţi liberali, ci nişte mîntuitori de « retorice suliţe » şi la recomandarea ocrotirii proletariatului în genere şi pe cel agrar în special

(154, p. 147). Eminescu exemplifică forma ideală de stat cu ,,republica" furnicilor şi a albinelor. Asupra acestui aspect insistă în nuvela *Cezara* şi în mai multe însemnări din manuscrise. Poetul traduce din ,,Neue freie Presse" şi un articol, *Das Werden der Biene* [6], în care se descrie forma de organizare a albinelor. Susţinînd primatul muncii, Eminescu propunea o soluţie justă la care subscriem şi astăzi. Statul din vremea sa nu putea să aducă la îndeplinire, prin însăşi natura sa, acest deziderat al dezvoltării societăţii omeneşti.

Incursiunea în istoria ţării noastre era chemată să arate condiţiile care au deschis drum purtătorilor de capital străin, din ţările dezvoltate, să acapareze funcţiile vitale ale ţării noastre subdezvoltate. Decăderea Moldovei şi Munteniei se explică, după Eminescu, prin luptele pentru tron, care favorizează intervenţiile străine în viaţa internă şi menţin stare de instabilitate pentru lungi perioade istorice. Admiraţia lui Eminescu pentru Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn şi Ştefan cel Mare, se explică prin faptul că aceşti domnitori au asigurat ţării lor stabilitatea, deşi au avut de luptat cu mari adversităţi istorice. ,,Ştefan cel Mare s-a luptat — notează Eminescu în manuscrisul **2257, 422** — în contra turcilor sub Mahomed II (culmea) în contra ungurilor sub Matei I (culmea), va să zică rezistenţa care-a trebuit s-o opuie acestora era egală, dacă nu superioară atacului intervenit. Ştefan V[odă] e mare. Tot astfel Mircea I s-a luptat în contra lui Murad I, în contra lui Baiazid Fulgerul. Mircea I e mare." Întoarcerea lui Eminescu la anume epoci din istoria ţării noastre are implicaţii ce depăşesc simpla poetizare a trecutului.

Procesul ireversibil al trecerii de la feudalism la capitalism supune şi societatea românească unor prefaceri fundamentale. Eminescu explică acest proces prin efecte şi nu prin cauze. Decăderea boierimii cu dragoste de ţară din vremea lui Alexandru cel Bun, Mircea cel Bătrîn şi Ştefan cel Mare şi odată cu aceasta ruinarea claselor pozitive şi acapararea funcţiilor statului de „clasa scribilor" şi de „sudiţi" sînt consecinţe ale procesului istoric ireversibil la care ne referim şi nu cauze ale lui. Vechile clase sociale, cu organizarea feudală, nu pot face faţă producţiei capitaliste, de unde ruinarea lor. Statisticile poetului, interesante sub raport informativ, sînt constatative şi nu explicative. Iar unor argumente ale sale, ca jocul de cărţi, nu li se poate acorda o însemnătate mai mare decît o aveau în realitate.

Contemporanii lui Eminescu au lăsat cîteva relatări despre poet în ipostaza de conferenţiar. N. A. Bogdan insistă asupra stînjenirii poetului în faţa publicului şi asupra ţinutei ştiinţifice a prelegerii (41). G. Panu susţine că expunerea lui Eminescu asupra formelor de guvernămînt rezumă discuţiile din Junimea şi lasă să se înţeleagă că aici avea şi el mari merite (50, I, p. 176 — 177). Problema formelor de guvernămînt îl preocupă pe Eminescu încă din anii studiilor universitare (v. *supra,* p. 529), încît nu se poate acorda credit spuselor memorialistului. Deşi nu cunoaşte pregătirea ştiinţifică a lui Eminescu şi nu asistă

---

nici la prelegerea sa, G. Panu susţine că poetul ,,nu era de talie" să trateze probleme social-politice şi să dea soluţii pentru rezolvarea lor.

Presa ieşeană consacră conferinţei lui Eminescu prezentări ample, cum nu face în cazul celorlalte prelecţiuni populare din acest ciclu. ,,Curierul de Iaşi" publică un articol, *Prelecţiune populară,* în 19 martie 1876, în care rezumă tezele principale, expuse de Eminescu, fără să facă aprecieri asupra conferenţiarului şi nici asupra conferinţei (13). Foaie oficială, ,,Curierul de Iaşi", evită să-i aducă laude lui Eminescu într-o conjunctură nefavorabilă Junimii prin încheierea apropiată a guvernării conservatoare.

Un document important pentru cunoaşterea atmosferei ostile Junimii şi implicit lui Eminescu îl constituie articolul *Conferinţa d-lui Eminescu,* semnat: Un student din Universitatea din Iaşi şi publicat în ,,Apărătorul legei", în 25 martie 1876 (14). Ziarul era organul de presă al fracţiunii liberale ieşene (v. *infra,* p. 561) şi găzduieşte în coloanele sale atacuri violente la adresa Junimii şi a membrilor ei. Sînt de amintit îndeosebi suita de articole îndreptate împotriva lui Maiorescu [7]. Studentul ieşean îndreaptă atacuri împotriva poetului şi caracterizează ideile din conferinţă ,,profeţii care produc şi rîs şi indignaţiune".

Conferinţa constituia, în opinia ziarului ieşean, o manifestaţie publică împotriva Partidului liberal, iar poetul, un tînăr oarecare, dornic să-şi facă popularitate în societatea ieşeană. Judecînd după frazeologie, foarte asemănătoare cu cea din celelalte articole, sîntem de părere că ,,studentul" este unul din redactorii foii liberale ieşene. „Curierul. Foaia intereselor generale" formulează în darea sa de seamă, *Prelegere populară a Societăţii Junimea,* publicată în 18 martie 1876 (12), o serie de obiecţii privind tezele expuse de Eminescu în conferinţa sa. Poetul pregăteşte un răspuns, *Rectificare,* păstrat în manuscrisele sale, cu care ne ocupăm mai departe (v. *infra,* p. 800 — 801). Să arătăm însă de pe acum că Eminescu declară că prelegerea sa nu era ,,politică", ci „economică" şi că prezenta şi viaţa politică numai în măsura în care avea ,,legătură cu viaţa economică a poporului nostru".

Eminescu înserează în paginile ,,Curierului de Iaşi" o notiţă în care atrage atenţia asupra felului cum primeşte conferinţa ,,Die Epoche", ziarul bucureştean. ,,Ziarul german «Epoche» — se arată în notiţă —, care apare la Bucureşti, face o minuţioasă şi fidelă, dare de seamă părţilor celor mai esenţiale din prelegerea asupra influenţei austriece, pe care D. Eminescu a ţinut-o în 14 mart. a.c. în sala Universităţii din Iaşi" [8].

La conferinţă asistă şi Hans Wenzel, consulul austriac la Iaşi, care trimite lui Gyula Andrássy, ministrul de externe al Imperiului austro-ungar, un raport în care arată că publicul urmări cu mult interes prelegerea. Consulul austriac precizează că Eminescu era profesor universitar şi redactor şef la ,,Curierul de Iaşi" şi face un rezumat al conferinţei pe care îl anexează la raportul său (230, p. 187).

Comentatorii operei lui Eminescu se referă formal la conferinţa poetului din martie 1876 şi se ocupă, în realitate, de *Influenţa austriacă ...,* studiul de faţă, publicat în ,,Convorbiri literare" şi în care prelegerea populară formează doar partea finală (v. *infra,* p. 799).

Influenţa austriacă..., studiul lui Eminescu în forma din revista ieşeană, este invocat ca punct de plecare în definirea concepţiei social-politice a poetului. Dar cea mai mare parte a tezelor din *Influenţa austriacă ...* se întîlnesc şi în însemnările din manuscrise din anii studiilor universitare. O poziţie aparte ocupă G. Ibrăileanu, care defineşte pe baza tezelor de aici, o a doua fază în activitatea scriitoricească a poetului (49, p. 176 — 177). Gîndirea politică nu oferă însă mutaţii spectaculoase, să fie luate ca puncte de plecare într-o periodizare a activităţii sale. Sînt mai importante schimbările în statutul său personal. Şi se poate vorbi, în adevăr, de-o a doua perioadă în activitatea sa, nu de la conferinţa din martie 1876, ci după intrarea în redacţia ziarului ieşean. Schimbările la care se referă G. Ibrăileanu sînt expresia angajării lui Eminescu, ca ziarist profesionist, în luptele politice din vremea sa.

Influenţa austriacă ... este întîiul studiu teoretic, publicat de Eminescu, şi unul dintre cele mai importante din activitatea sa publicistică. Poetul sintetizează cîteva din tezele fundamentale ale gîndirii sale social-politice, întîlnite în lucrările anterioare, expune teoria asupra claselor pozitive şi afirmă prioritatea muncii, ca principiu fundamental, în progresul societăţii româneşti.

---

[1] CL, VIII (1875), nr. 10, ian., p. 416.

[2] CI, VIII (1875), nr. 14, 7 febr., p. 3 *(Fapte diverse).*

[3] CI, IX (1876), nr. 15, 8 febr., p. 3 *(Diverse).*

[1] CL**,** IX (1876), nr. 12, 1 mart., p. 484.

[5] CI**,** IX (1876), nr. 29**,** 12 mart., p. 3 *(Diverse).*

[6] NFP (1882), nr. 6370, 22 mai, p. 4. Traducerea se păstrează în manuscrisul **2257, 268r — 271r.**

[7] APLE, I (1875), nr. 38, 10 oct., p. 1 — 2, nr. 39, oct., p. 1, nr. 40, 19 oct., p. 1 — 3; II (1876), nr. 2, 11 ian., p. 1 — 2; nr. 8, 12 febr., p. 2 *(Ilegalităţile Ministrului Maiorescu, Scrisoare deschisă D-lui T. L. Maiorescu, Din actele fostului ministru T. L. Maiorescu).*

[8] CI, IX (1876), nr. 92, 20 aug., p. 2 *(Noutăţi).*

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„ŞTIRILE DESPRE RETRAGEREA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 85, 1 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte o sinteză asupra operaţiilor de pe fronturile de luptă din Balcani cu informaţii din mai multe telegrame, *Widdin, 8. August, Belgrad, 9. August. Wien. 10. August, Belgrad, 10. August,* publicate în ,,Neue freie Presse" în 29 iulie/10 august 1876 şi 30 iulie/11 august 1876 [1]. Evenimentele relatate de Eminescu stau şi în atenţia ziarelor centrale româneşti.

[1] NFP, (1876), nr. 4295, [29 iul.]/10 aug., p. 6; nr. 4296, [30 iul.]/11 aug., p. 1, 7.

ANGLIA [„ÎN CASA COMUNELOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 85, 1 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Dezbaterile din Camera Comunelor sînt aduse la cunoştinţa opiniei publice în două comunicate, cu aceeaşi dată, *London, 11. August,* publicate în ,,Neue freie Presse" în 31 iulie/12 august 1876[1]. Informaţiile despre dezbaterile în legătură cu Canalul de Suez sînt cuprinse în alt comunicat, *London,* 5. *August,* publicat în acelaşi ziar în 24 iulie/5 august 1876 [2].

Dezbaterile din parlamentul englez sînt comentate de ,,Telegraful" într-un articol special, *Excesele din Bulgaria în parlamentul englez,* în care se insistă asupra abuzurilor săvîrşite de turci în Balcani [3]. Armatele otomane ucideau populaţia civilă, jefuiau şi practicau negoţul cu copii pe care îi răpeau. Marele vizir se vede silit să instituie pedeapsa cu moartea [4].

[1] NFP, (1876), nr. 4297, [31 iul.]/12 aug., p. 6.
[2] NFP, (1876), nr. 4292, [24 iul.]/5 aug., p. 3.
[3] TEL, VI (1876), nr. 1299, 6 aug., p. 2 — 3.
[4] TEL, VI (1876), nr. 1291, 28 iul., p. 1 — 2.

FRANCIA [„RUSIA A PROPUS..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 85, 1 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu porneşte în comentariul său de la un articol, *Wien, 12. August. Russische Stimmen über Englands orientallische Politik,* publicat în ,,Neue freie Presse" în 1/13 august 1876 [1].

Demersurile Rusiei pe lîngă Franţa şi Italia sînt un răspuns la ,,războiul diplomatic" dus de englezi în sprijinul Imperiului otoman. Atitudinea acestor ţări va determina Rusia să întreprindă, cum vom vedea, acţiuni unilaterale în sprijinul popoarelor din Balcani care luptau împotriva asupririi otomane.

[1] NFP, (1876), nr. 4298, [1]/13 aug., p. 4.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„JURNALISTICA E DE ACORD..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 86, 4 august 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu expune într-o privire retrospectivă cu o mare bogăţie de informaţii desfăşurarea operaţiilor pe fronturile de luptă din Balcani de la declararea războiului, în iunie 1876, pînă, la retragerea armatei sîrbeşti în graniţele teritoriului naţional. Poetul pune la contribuţie telegramele de pe front, *Telegramme vom Kriegsschauplatze,* publicate în ,,Neue freie Presse" [1] şi în alte ziare străine.

Merită să reţină atenţia analiza planului iniţial al ofensivei armatei sîrbeşti şi explicaţiile pe care le dă pentru nereuşita ei. Poetul remarcă, în acelaşi timp, că poporul sîrb nu se descurajase şi că era decis să ducă lupta mai departe împotriva invadatorilor otomani.

Din cronica lui Eminescu se pot reţine şi unele informaţii ca sosirea lui Milan, pe neaşteptate, la Belgrad, care sînt indicii pentru viitoarea orientare politică a Serbiei.

---

[1] NPP, (1876), nr. 4298, [1]/13 aug., p. 7.

MUNTENEGRU [„DESPRE BIRUINŢA MONTENEGRENILOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 86, 4 august 1876, p. 2 — 3 *(Revista externă).*

Eminescu îşi extrage informaţiile din cronica războiului, *Der. Krieg. Wien, 16. August,* publicată în ,,Neue freie Presse", în 5/17 august 1876 [1].

Poetul consemnează cu vădită satisfacţie biruinţele muntenegrenilor împotriva armatelor otomane.

---

[1] NFP**,** (1876), nr. 4302, [5]/17 aug., p. 1 — 2.

TURCIA [„TURCIA REFUZĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 86, 4 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte o sinteză pe baza mai multor comunicate ale agenţiilor străine de ştiri, *London, 14. August, Konstantinopel, 14, August, Konstantinopel, 15. August,* publicate şi în ,,Neue freie Presse" în 4/ 16 august 1876 [1].

Poetul notează, nu fără ironie, că la conducerea Imperiului otoman se instalaseră cîţiva demnitari, care lucrau în înţelegere cu diplomaţia engleză.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4301, [4]/16 aug., p. 2.

GERMANIA [„ÎMPĂRATUL GERMANIEI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 86, 4 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Foaia ieşeană este printre cele dintîi publicaţii româneşti, care informează despre reprezentarea noii opere a lui R. Wagner. ,,Familia" aduce această ştire în 15/27 august 1876[1], iar ,,Telegraful" în 18 august

1876[2]. ,,Se susţine că nimeni nu poate asculta muzica lui Wagner — scrie ziarul din urmă —, fără a considera ca o pedeapsă asistenţa sa". Se reprezintă *Tannhäuser.*

[1] F, XII (1876), nr. 33, 15/27 aug., p. 396 *(Muzica).*
[2] TEL, VI (1876), nr. 1308, 18 aug., p. 3 *(Diverse).*

DIANU

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 86, 4 august 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu trimite pentru această notiţă la ,,Familia" şi s-ar părea la prima vedere, că reproduce textual. Notiţa se publică în revista lui Iosif Vulcan în 18/30 iulie 1876, între alte însemnări mărunte [1]. Despre isprăvile acestui căpitan de bandă, relatează şi presa maghiară, *Déanu legujabb bünténye* [2] şi probabil şi ziarele germane din Transilvania.

Poetul reproduce notiţa pentru faptul că prin ea putea exemplifica cum un ,,cavaler de industrie" se transformă în haiduc, cu misiune justiţiară. În acest scop completează şi biografia „lotrului" transilvănean cu informaţii care nu se găsesc în textul iniţial.

[1] F, XII (1876), nr. 29, 18/30 iul., p. 347.
[2] N H, II (1876), nr. 221, [31 iul.]/12 aug., p. 4. Se reproduce după ,,Kelet", din Cluj. Şi TELR, XXIV (1876), nr. 67, 22 aug./3 sept., p. 262 *(Deanu umblă în peţit).*

SERBIA [„SUB DATA DE 2/14 AUGUST SE VESTEŞTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 87, 6 august 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Evenimentele din Serbia sînt consemnate în patru telegrame purtînd aceeaşi dată, *Belgrad, 14. August,* publicate în ,,Neue freie Presse" în 3/15 august 1876 [1]. De aici preia informaţiile şi poetul pentru cronica sa de politică externă.

Ministrul Iovan Ristici, personalitatea cea mai proeminentă a vieţii politice sîrbe, (v. *supra,* p. 549) era un susţinător al continuării războiului împotriva turcilor. Ministerul de externe sîrb nu cunoştea prevederile înţelegerii de la Reichstadt şi spera să primească ajutor militar din partea Rusiei. Aceasta nu putea însă trimite decît voluntari şi echipament militar. Milan, principele Serbiei, era pentru încheierea păcii prin intermediul marilor puteri. Naşterea lui Alexandru Obrenovici (1876 — 1903), succesorul de drept la tronul Serbiei, atenuează disensiunile dintre Milan şi Ristici. Armata sîrbă nu poate continua războiul numai cu propriile forţe şi va trebui să încheie pace cu Imperiul otoman.

[1] NFP, (1876), nr. 4300, [3]/15 aug., p. 6.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„DE LA ARMIA DE PE DRINA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 87, 6 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu aminteşte de luptele de la Kuci, ca să revină asupra lor, cu informaţii bogate. Informaţii în legătură cu aceste evenimente găsea în telegramele din „Neue freie Presse", *Telegramme vom Kriegsschauplatze* [1], precum şi în cele publicate în alte ziare străine.

Generalul Constantin Petrovici von Kauffmann plecă la Belgrad să preia, (v. *supra* p. 588) comanda armatei sîrbe. Generalul rus îl reprezenta pe Alexandru al II-lea, ţarul Rusiei, şi la botezul lui Alexandru Obrenovici, principele moştenitor al Serbiei.

[1] NFP, (1876), nr. 4301, [4]/16 aug., p. 3.

TURCIA [„UN NUMĂR DE COMUNITĂŢI SÎRBEŞTI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 87, 6 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

PENSIONATUL FAJARD

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 87, 6 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu atrage atenţia prin notiţa sa asupra *Prospectului* pensionatului întemeiat de E. Fajard în 1875, pentru educarea fetelor. Din *Prospect,* publicat în franceză şi reprodus în mai multe numere ale ziarului, se vede că pensionatul s-a întemeiat în 1875 şi că materiile se predau în română, franceză, germană şi engleză.

Interesantă ni se pare informaţia că pensionatul se instalase la Copou, cartierul cel mai frumos (,,le plus beau") din Iaşi.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„CU SCHIMBAREA LINIEI STRATEGICE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 88, 11 august 1876, p. 4 *(Revista externă).*

Eminescu comentează luptele de la Kuci, în care muntenegrenii cîştigă o victorie strălucită împotriva armatelor otomane. Victoria muntenegrenilor este anunţată într-o telegramă, *Zara, 15 august,* publicată şi în presa noastră [1]. ,,Ieri toată ziua — se arată aici

— au fost lupte între turci şi muntenegreni în apropiere de munţii Kuci. Turcii au fost respinşi şi urmăriţi de la Fundina pînă la Podgoriţa; ei au pierdut multe arme, muniţiuni şi drapele".

Ştirile în legătură cu înfrîngerile suferite de armate sîrbă au caracter strict informativ. Comunicatele publicate de „Nemzeti Hirlap" [2] sînt primite cu multe rezerve, cum procedează şi în cazul telegramelor agenţiilor străine de presă. Poetul pune sub semnul întrebării toate ştirile privind succesele armatelor otomane printr-o telegramă, pe care o reproduce în finalul comentariului său. *„Belgrad, 20 august* — 20.000 turci de la Niş au atacat sîmbătă poziţiunile sîrbilor la Supovatz, Gelesnika, Tesika. După o luptă de 12 ore, turcii au fost respinşi şi urmăriţi pînă dincolo de fruntarie".

Eminescu reproduce telegrama din ,,Românul" din 10 august 1876 [3].

---

[1] ROM, XX (1875), 5 aug., p. 689; TEL, VI (1876), nr. 1298, 5 aug., p. 1.

[2] NH, II (1876), nr. 227, [6]/18 aug., p. 2, nr. 228, [7]/19 aug., p. 2, nr. 229, [8]/20 aug., p. 2.

[3] ROM, XX (1876), 9 — 10 aug., p. 701.

TURCIA [„DE LA 7 AUGUST ST. N...."]

Se publică în ,,Cimerul de Iaşi", IX, nr. 88, 11 august 1876, p. 4 *(Revista externă).*

Eminescu informează cititorii ziarului ieşean despre boala sultanului, ca să tragă concluzia, cu alt prilej (v, *supra,* p. 325), că întreaga familie imperială turcă suferea de maladii psihice incurabile.

Boala sultanului stă şi în atenţia presei străine. ,,Neue freie Presse" publică în 20 august/1 septembrie 1876 un lung articol, *Die Krankheit des Sultans,* în care insistă asupra prezenţei doctorului vienez la Constantinopol [1].

---

[1] NFP, (1876), nr. 4317, [20 aug.]/1 sept., p. 1 — 2.

PENSIONATUL NORMAL DE DOMNIŞOARE [„ATRAGEM DEOSEBITĂ ATENŢIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 88, 11 august 1876, p. 4 *(Noutăţi).*

Asociaţia Institutului Academic din Iaşi înfiinţează această instituţie de învăţămînt cu scopul de a da fetelor o educaţie mai potrivită cu cerinţele societăţii decît cea pe care o primeau la mănăstirea ieşeană de călugăriţe. Maiorescu îi face propunerea Emiliei Humpel, sora sa, în iunie 1872, să ia conducerea pensionatului, împreună cu Wilhelm Humpel, soţul ei, profesor de muzică. Şcoala particulară din Braşov, pe care o conduceau, publică şi-o *Programă,* în 1870, la care se referă şi Maiorescu în scrisoarea sa. ,,Întemeietorii internatului nostru de băieţi din Iaşi — îi scrie Maiorescu surorii sale în 31 mai/12 iunie 1872 — (Culianu, Melik, Paicu, Xenopol ş.a.m.d., acum 9 inşi împreună cu mine) s-au hotărît să întemeieze un institut de domnişoare, în stil cît se poate de mare, cam după programul tău tipărit în 1870; vrem să-l deschidem numaidecît la 1 sept. a.c.

Depinde acum numai de voi, dacă tu accepţi direcţiunea, iar soţul tău lecţiile de muzică. Pentru acest scop ar trebui ca cel mai tîrziu la 1/13 august să fiţi aici, aşadar, pînă în două luni să vă desfaceţi de întreprinderea voastră din Braşov" (125, VI, p. 11 — 12). Din aceeaşi scrisoare aflăm şi condiţiile în care li se oferă conducerea pensionatului.

Soţii Humpel acceptă propunerea şi pensionatul îşi poate începe cursurile încă în toamna anului 1872.

Pensionatul ieşean se prezenta ca un complex şcolar, cu o clasă preparatoare, o diviziune primară, cu două clase, o diviziune secundară, cu trei clase, o diviziune superioară sau specială cu două clase şi cursul de pian, cu trei diviziuni. Limba de predare era franceza şi se propuneau în limba română, limba maternă, istoria şi religia. Lecţiile sînt ţinute de cei doi directori, de profesori din diferite specialităţi ştiinţifice şi de învăţători pentru cursul primar. Emilia Humpel (1838 — 1918) [1] predă limba română şi istoria universală, iar Wilhelm Humpel (1831 — 1899) ţine cursul de canto şi piano. Între profesori îi vedem pe Gr. Cobălcescu (ştiinţe naturale), N. Culianu (matematică), I, M. Melik (matematică), Al. Lambrior (istorie, geografie), M, Pompiliu (română, istorie), A. D. Xenopol (pedagogie, mitologie, estetică, istoria artei). Se alătură acestora profesorii şi învăţătorii de limbi moderne (franceza, germana, italiana) precum şi cei de muzică şi instrumente muzicale. Să-l amintim şi pe G. Ionescu, mort în iunie 1877, a cărui personalitate o evocă şi Eminescu în ziarul ieşean.

Conducerea pensionatului scoate şi un anuar, ,,Anuarul Pensionatului normal de domnişoare din Iaşi", încă din 1873, după primul an şcolar, în care expune principiile de organizare şi prezintă date privind componenţa corpului didactic şi procesul de învăţămînt.

,,Curierul de Iaşi" face o largă publicitate pensionatului ŞI insistă asupra importanţei pe care o avea ca instituţie de învăţămînt în peisajul cultural ieşean. „Înfiinţat, cum se ştie, de către Asociaţia Institutului Academic — scrie ziarul în 3 martie 1876 —, sub direcţia d-nei Emilia Humpel, acest pensionat românesc [trece] cu începerea anului şcolar curent sub exclusiva sa administraţie. Acum, după cîte aflai, din izvor pozitiv, d-na Em. Humpel ar fi în vorbă cu vechii asociaţi, proprietarii casei Millo, pentru ca să cumpere

---

de veci acest local. În modul acesta Iaşul ar fi asigurat de a poseda şi în viitor o şcoală a cărei înfiinţare a împlut un gol simţit la noi în instrucţia şi educaţia pentru domnişoare" [2].

Eminescu consideră pensionatul ieşean ca una din cele mai importante instituţii şcolare din învăţămîntul particular pentru fete din ţara noastră. În aprecierile sale se întemeiază pe cunoaşterea directă a activităţii pensionatului prin participare la seratele muzicale şi la examenele de sfîrşit de an. Merită însă să reţină atenţia şi faptul că unele din aprecierile sale au ca punct de plecare expunerea principiilor de organizare din fruntea ,,Anuarului..." şcolii, din 1874 [3] reprodusă în această publicaţie fără modificări, mai mulţi ani. Nu este o întîmplare, prin urmare, că şi Eminescu atrage atenţia asupra ei.

Pensionatul ieşean cunoaşte sub conducerea soţilor Humpel epoca sa de glorie. După moartea lui Wilhelm Humpel, în 1899, Emilia Humpel se retrage de la conducerea şcolii şi din 1900 începe altă epocă în istoria acestei instituţii de învăţămînt din ţara noastră.

---

[1] N. Bănescu şi V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu. Scriere comemorativă cu prilejul centenarului naşterii lui 1811 — 1911,* Bucureşti, ,,Tipografia românească", 1912, p. 290 — 293. Informaţii despre viaţa şi activitatea Emiliei Humpel şi în T. Maiorescu, *Însemnări zilnice (1855 — 1880),* cu o introducere, note, facsimile şi portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu, Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Co., [f.a.], p. 9 — 10; I. E. Torouţiu, *op. cit.,* V, p. 461.

[2] CI, X (1877), nr. 25, 3 mart., p. 3 *(Diverse).*

[3] „Anuarul Pensionatului normal de domnişoare din Iaşi", II (1874), p. 3.

AUGUST..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 89, 13 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu deschide Jurnalul luptelor sîrbo-turce din acest număr cu descrierea operaţiilor de pe fronturile de luptă. Poetul consemnează noi victorii ale turcilor şi comunică ştirea destituirii lui Ranko Alimpici şi înlocuirea sa la comanda armatei din Vest. Informaţiile sînt luate dintr-un comunicat, *Belgrad, 20. August,* publicat în ,,Die Tages-Presse" în 9/21 august 1876 [1].

Orientarea pacifistă a principelui Milan cucereşte teren şi cabinetul Stevci-Ristici-Guici se declară pentru încheierea păcii cu Turcia prin intermediul marilor puteri. Poetul reţine aceste informaţii din editorialul *Die Friedensbotschaft,* publicat în ,,Die Tages-Presse" în 9/21 august 1876 [2] şi din comunicatele, *Telegramme vom Kriegsschauplatse,* apărute în ,,Neue freie Presse" tot în 19/21 august 1876 [3]. Nu avem nici o dovadă că Eminescu consultă direct ,,Politische Correspondenz", dar cum nu am văzut această publicaţie afirmaţiile noastre au un caracter provizoriu.

---

[1] TPR, VII [(1876), nr. 231, [9]/21 aug., p. 1 — 2.

[2] *Ibidem,* p. 1.

[3] NFP, (1876), nr. 4306, [9]/21 aug., p. 3.

FIER ŞI OŢEL

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 89, 13 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu se declară împotriva tranzacţiilor unor instituţii şi întreprinderi prin intermediul consulatelor austro-ungare în detrimentul statului român. Poetul are opinii rele despre ,,productele kesaro-krăeşti" şi arată că Imperiul austro-ungar exporta şi ,,producte cuvîntătoare". Are în vedere purtătorii de capital austriac, care se declarau, îndată ce se stabileau în ţară, ,,supuşi austrieci" (sudiţi).

[„PENTRU STUDIUL LIMBEI ROMÂNE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 89, 13 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Semnat: *(Nota Red.).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 279.

Notă de subsol la *Prospectul* Institutului nou pentru învăţămîntul primar superior şi Şcoală practică de comerţ, pe care îl reproduce în ziarul ieşean cu titlul *învăţămîntul comercial.* Institutul nou ... este înfiinţat de C. Troteanu în Bucureşti şi Eminescu reproduce *Prospectul* spre a face cunoscute iniţiativele unor cadre didactice din alte oraşe în domeniul învăţămîntului practic. *Prospectul* se publică şi în ,,Românul" în 11 august 1876 [1] şi probabil şi în alte ziare româneşti. Poetul omite tablourile cu repartiţia orelor pe clase şi capitolele privind condiţiile de admitere, disciplina, vizitele în institut şi igiena. Transcriem din *Prospect* textul la care se referă poetul, cu specificarea că obiectele înşirate mai jos se prevedea să fie predate în clasele primare. ,,1. Religiunea. 2. Limba română cu noţiuni de limba latină (numai cunoştinţa absolut necesare pentru studierea

mai bine a limbei române). 3. Limba franceză şi germană. 4. Aritmetica cu noţiuni de geometrie. 5. Noţiuni de istorie universală şi în special istoria românilor. 6. Geografia şi noţiuni de cosmografie. 7. Principii de istorie naturală. 8. Principii de comptabilitate şi de drept administrativ. 9. Noţiuni de igienă. 10. Caligrafia şi desemnul liniar. 11. Gimnastica şi eserciţiul militar. 12. Muzica vocală şi instrumentală".

Nota lui Eminescu protestează împotriva acelui punct din programa nou înfiinţatului institut unde se prevedea un minim de noţiuni de limbă latină. Poetul se exprimă însă, ironic, prin antifrază profitînd de prilej şi ca să arunce o săgeată în intelectualitatea din „Fericitul Bucureşti", lipsită, după Eminescu, de cadrele necesare ca să predea latina şi limbile romanice, adică ,,Dialectele la care a dat naştere latina vulgară". Pentru părerea lui Eminescu asupra rolului latinei în învăţămînt (fireşte nu pentru unul cu caracter practic-comercial ca acela al lui Troteanu) sînt interesante cîteva însemnări din manuscrise. ,,Toate cărţile de şcoală traduse în latineşte — notează Eminescu în manuscrisul **2264, 4v** — şi învăţîndu-se toate obiectele. Introducerea limbei latine în comparaţie cu cea română în şcoalele primare. Cihac partea I". În manuscrisul **2292, 37v** întîlnim altă însemnare, în care îşi notează obiectele care ar trebui predate în limba latină. ,,Istoria latineşte, Logica şi psihologia latineşte, Matematica şi geometria latineşte". Eminescu recomandă într-o însemnare din tinereţe, cum arată G. Călinescu, ,,împerecherea studiului istoriei cu acela al l. latine" (112, 12, p. 375). Însemnarea se găseşte în manuscrisul **2254, 86.** Exerciţiile latine din gimnaziul inferior cl. I & II să se aleagă din autori ce au scris latineşte viaţa lui Mihai, Ştefan etc. În gramatica la Metrică să se pună hexametrii făcuţi pentru Mihai".

Presa face o largă publicitate Institutului C. Troteanu, care nu avea, probabil, un număr suficient de elevi. ,,Timpul" informează cititorii, în 27 august 1876, despre deschiderea cursurilor „peste cîteva zile" [2]. La jumătatea lui septembrie 1876 publică şi lista profesorilor chemaţi să ţină cursuri [3].

Eminescu este un intelectual devotat şcolii, asemeni lui Ion Creangă şi Ioan Slavici, contemporanii săi. Multe din problemele pe care le pune în discuţie cu privire la organizarea şi orientarea învăţămîntului sînt şi astăzi de actualitate.

---

[1] ROM**,** XX (1876), 11 aug., p. 706 — 707.

[2] T**,** I (1876), nr. 111, 27 aug., p. 3.

[3] T, I (1876), nr. 129, 19 sept., p. 3.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„TELEGRAMELE CELE MAI NOUĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi". IX, nr. 90, 15 august 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu reţine din comunicatele agenţiilor străine de presă ştirile de pe fronturile de luptă în care se relata despre rezistenţa armatei sîrbe în faţa atacurilor violente şi repetate ale armatelor otomane. Poetul face topografia locului şi descrie desfăşurarea luptelor, pe ore.

Informaţiile sînt cuprinse în cronica evenimentelor de pe front *Der Krieg, Wien, 23. August* din ,,Neue freie Presse" şi în comunicatele *Telegramme vom Kriegsschauplatze* din acelaşi număr al ziarului vienez [1].

Eminescu reproduce un articol din ,,Telegraful român", publicat în 8/20 august 1876 [2], în care se relatează despre protestul ziarului ,,Der Osten" împotriva ştirilor calomnioase la adresa ostaşilor români puse în circulaţie de unele ziare străine. Ziarul sibian

completează informaţia şi cu extrase dintr-o corespondenţă *La Dunărea de Jos,* publicată în ,,Albina" în 15/17 august 1876, în care se comentează raporturile dintre români şi sîrbi în lumina situaţiei de pe fronturile de luptă [3].

[1] NFP, (1876), nr. 4309, [12]/24 aug., p. 1 — 2, 6.
[2] TELR, XXIV (1876), nr. 63, 8/20 aug., p. 247.
[3] ALB — 1**,** XI (1876), nr. 73, 5/17 aug., p. 2 — 3.

REVISTA STATISTICĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 90, 15 august 1876, p. 3, nr. 91, 18 august 1876, p. 3, nr. 92, 20 august 1876, p. 3, nr. 93, 22 aug. 1876, p. 23. Se publică în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 222 — 224. Fragmentar.

Cartea lui V. I. Agappi, *Cercetări demografice asupra populaţiunei României şi în special a districtului şi oraşului Iaşi* (Bucureşti, Tipografia Laboratorilor Români, 1876, 56 p.), din care îşi extrage Eminescu datele statistice, este o teză de doctorat susţinută în 13 iulie 1876 la Facultatea de medicină din Bucureşti. Deşi din comisie făceau parte medici cunoscuţi ca A. Marcovici, Gheorghe Alexianu, George Athanasovici, Iacob Felix, Gr. Petrescu, autorul închină lucrarea sa lui D. Brandză, profesor la Facultatea de ştiinţe a Universităţii din Bucureşti. Facultatea de medicină se descarcă, pe baza referatului comisiei de examen, de orice răspundere faţă de problemele puse în discuţie. ,,Facultatea consideră opiniunile expuse în acest op ale autorului — se arată în avizul de publicare a lucrării — şi nu are a exprima nici aprobaţiune nici improbaţiune" (p. 2).

Problema centrală care se pune în articolul lui Eminescu o formează ilustrarea, pe bază de statistici, a descreşterii populaţiei româneşti îndeosebi în judeţul Iaşi. I. Scurtu, primul editor al acestui articol al lui Eminescu, nu publică statisticile reproduse de poet din cartea lui V. I. Agappi. Le transcriem mai jos, după ziarul ieşean spre a avea o imagine cît mai completă asupra textului lui Eminescu şi spre a ilustra importanţa ce-o acorda poetul datelor statistice.

REVISTA STATISTICĂ

I.

Iată ce l-au împins pe d-sa la adunarea datelor şi la facerea acestor cercetări:

Cu ocaziunea verificărei decedaţilor din despărţirile I şi II, ce era însărcinat de a face în anul 1874 în calitate de medic verificator al comunei Iaşi, a observat *o enormă desproporţiune între numărul decedaţilor de rituri creştine şi cei de ritul mozaic.* Această diferenţă de mortalitate, mai ales pentru morţii contagioşi a căror mortalitate este sporită prin aglomeraţiune — şi izraeliţii se afla tocmai în aseminea condiţiuni defavorabile — escitîndu-i curiozitatea, a voit să ştie dacă şi în celelalte despărţiri există asemenea anomalie. Cercetînd registrele stărei civile, a constatat că aceasta nu este o anomalie, ci chiar starea normală. Pentru ca oricine să se convingă despre realitatea acestui adevăr, nu va avea decît a-şi arunca ochii pe tablourile următoare, ce reprezintă naşterile şi mortalitatea populaţiei iaşane pe anii 1870 pînă la 1874.

A.

Tablou comparativ general despre născuţii şi morţii din urbea Iaşi de la 1870 pînă la 1874

Anul	Născuţi	Morţi
1870	2971	3485
1871	3046	2988
1872	2849	3280
1873	2804	2712
1874	2800	3934
Suma	14470	16399

B.

Naşterile şi mortalitatea după religiuni

	Creştini		Izraeliţi	
Anul	născuţi	morţi	născuţi	morţi
1870	1091	2037	1880	1448
1871	1090	1947	1966	1072
1872	1061	1780	1788	1497
1873	1029	1606	1775	1106
1874	1100	2149	1700	1785
Total	5371	9513	9059	6908

Din aceste tablouri se constată că în urbea Iaşi, în acest period de cinci ani, a avut loc 14470 născuţi şi 16399 morţi. De unde urmează că numărul morţilor a covîrşit pe a născuţilor cu 1929. Astfel fiind, dacă această stare de lucruri s-ar perpetua, atunci, într-un timp dat, populaţiunea iaşană ar căta să dispară totalmente, dacă analizînd cifrele mai cu amănuntul, n-am afla că există o desproporţiune considerabilă între născuţi şi morţi *în raport cu religiunele.* Aşa de exemplu în periodul de cinci ani s-a născut 5371 creştini de diferite rituri şi au decedat 9515. Prin urmare este o diferinţă de 4.142 morţi la creştini în mai mult decît născuţi. Tot în acest timp s-a născut la izraeliţi 9.059 şi au decedat numai 6908. Ceea ce produce la ei un spor de 2151 născuţi asupra decedaţilor. Aşadar populaţiunea iaşană nu ameninţă a dispărea ci a deveni izraelită, ceea ce drept vorbind e mai rău decît stingerea.

Rezultatul acestor observaţiuni părîndu-i-se cu totul înspăimîntător, pe de o parte l-a spus cu altă ocaziune autorităţilor în drept, iară pe de alta l-a îndemnat a întreprinde studiul său, fiindcă cestiunele interesau în cel mai mare grad nu numai pe medic, statistic, economist etc., ci şi pe naţiunea română întreagă, fiind vorba despre vitalitatea ei.

II.

În partea I-ia a opului său autorul tratează despre decreşterea elementului român in oraşul şi judeţul Iaşi şi în România întreagă. Numai arareori vom întrerupe textul autorului în reproducerea acestor cercetări, dîndu-i numai ici şi colea o împărţire mai acomodată cu foaia.

Înlocuirea românilor prin izraeliţi

Discreşterea populaţiunei creştine din Iaşi, sau mai bine a elementului român, fiind un fapt constant, vine întrebarea a se şti dacă acest fapt este un accident local, propriu solului, sau oare căror deprinderi ale acestor populaţiuni, deprinderi reprobate de higienă ?

Flagelul acesta este el limitat în Iaşi numai sau se întinde şi în celelalte oraşe ale României ? Distrugerea se mărgineşte ea numai în comunele urbane sau a pătruns deja profund în sînul naţiunei, şi astfel ameninţă cu pierire totală ginta latină de pe ţărmurile Dunărei ?

Pentru a rezolva aceste cestiuni, li s-a părut că este necesar a da o întindere mai mare investigaţiilor sale. S-au decis dară a lua perioada de 7 ani; de la 1869 şi pînă la 1876 şi nu numai pentru urbea Iaşi, ci pentru toată întinderea acestui district.

Pentru a face însă statistica, chiar a unei localităţi, sînt necesarie oarecare baze. Din cauza estremelor neajunsuri ale statisticei noastre, d-sa a fost nevoit a lua drept bază *numai* numărul căsătoriilor şi a compara cu această cifră numărul naşterilor şi al morţilor [1] Aşa în perioada de 7 ani de la 1869 pînă la 1876, numărul căsătoriilor fiind în urbea Iaşi de 2842, din care 1528 creştine şi 1314 izraelite, iar în districtul Iaşi de 4817, din care 4613 creştine, iară 204 izraelite, a ajuns să obţină rezultatul consemnat în următorul tablou sinoptic.

Născuţii şi morţii din urbea Iaşi, în raport cu religiunile de la 1869 — 1876

a. Născuţi

Anul	Creştini	Izraeliţi	Totalul naşterilor
1869	1008	1809	2817
1870	1091	1880	2971
1871	1099	1947	3046
1872	1061	1788	2849
1873	1029	1775	2804
1874	1100	1700	2800
1875	1254	1828	3082
Total	7642	12727	20369

b. Morţi

Anul	Creştini	Izraeliţi	Totalul morţilor
1869	1829	1418	3247
1870	2037	1448	3485
1871	1916	1072	2988
1872	1783	1497	3280
1873	1606	1106	2712
1874	2149	1785	3934
1875	1737	1150	2887
Total	13057	9476	22533

Din tablourile ce preced se vede că:

1. Comparînd căsătoriile cu naşterile, ajungem la rezultatul următor:

a. Numărul căsătoriilor în Iaşi de la 1869 pînă la 1876 fiind de 2842, iară numărul născuţilor de 20.369, avem dară 6 1/2 născuţi pentru fiecare căsătorie.

b. Creştinii de diferite confesiuni au avut 1528 căsătorii. Numărul născuţilor la creştini fiind de 7642, pentru fiecare căsătorie a urmat 5 1/2 naşteri.

c. Căsătoriile de ritul mozaic sînt în număr de 1314, din care a rezultat în timp de şapte ani 12.727 naşteri. Pentru fiecare căsătorie a fost dară 9 9/13 naşteri

Înmulţirea izraeliţilor prin naşteri

Chiar de n-ar fi alte cauze care să contribuie la înmulţirea izraeliţilor, prin simplul fapt că din fiecare căsătorie de ritul mozaic rezultă un număr de naşteri aproape îndoit decît din căsătoriile creştine este evident ca izraeliţii să se înmulţească într-o mai mare proporţiune decît românii.

2. Dacă acuma analizăm mortalitatea ce a avut loc de la 1869 — 1876 şi comparăm numărul născuţilor cu al decedaţilor, rezultatul este următorul:

a. În timp de 7 ani în urbea Iaşi numărul decedaţilor a întrecut pe al născuţilor cu 2164.

Pentru fiecare sută de născuţi am avut dară 1103/5 morţi.

---

[1] Această bază are neajunsul că mulţi din născuţi pot aparţinea unor căsătorii anterioare periodului luat în consideraţie; deci ea poate fi privită numai ca un fel de surogat în locul adevăratelor date ce ar trebui cunoscute. N.R.

---

b. Creştinii de diferite confesiuni, avînd 13.057 morţi şi numai 7642 născuţi, urmează că, pentru fiecare sută de născuţi, creştinii au avut 170 6/7 morţi.

c. Comparînd numărul născuţilor şi al decedaţilor la izraeliţi, vedem că în aceşti 7 ani s-au născut 12.727 individe de religiune mozaică, iară numărul morţilor nu s-a urcat decît la suma de 9476. Mortalitatea nefiind decît de 74 1/5 la sută, urmează dară că numărul izraeliţilor s-a sporit prin simplul fapt al naşterilor şi *fără ajutorul numeroaselor imigraţiuni* cu cifra de 3251 individe.

Din cele ce preced urmează că în urma recensămîntului actual cunoscîndu-se numărul populaţiunei iaşane, precum şi raportul ce există între creştini şi izraeliţi, servindu-ne de calculele precedente, lesne vom putea afla cît timp va trebui pentru ca elementul român, dacă nu va despărea totalmente din Iaşi, cel puţin se va micşora în atîta, încît Iaşul să se poată considera ca o *nouă Palestină* prin creşterea progresivă a elementului izraelit.

Încercările făcute de alţii i-au condus la rezultate identice. Aşa, d-nul A. Pilescu, fost oficiant al stării civile, actual director al şcoalei de meserii întreţinută de primăria urbei Iaşi, printr-un raport adresat primarului de atuncea şi care coprinde perioada de la 1866 pînă la 1871. Asemenea şi raportul general al Consiliului de higienă şi salubritate publică din urbea Iaşi pentru anul 1875, întocmit de către d-nul dr. Flaişlen, medic primar şi vicepreşedinte Consiliului de higienă din Iaşi, coprinzînd perioada de la 1866 pînă la 1875 inclusiv, pentru confecţionarea căruia, de la anii 1866 — 1871, s-a servit de raportul d-lui Pilescu, iar pentru restul timpului pînă la anul 1876 de registrele stării civile [1].

D-nul dr. J. Felix, distinsul profesor al Universităţei de Bucureşti, în cualitate de medic şef al capitalei, în raportul general pe anul 1875, conchide tot în acest sens, căci la pag. 57 a acestui raport arată că numărul născuţilor ortodoxi din capitală a fost de 4291 în 1875, iară a decedaţilor de 4756. Tot în acest timp s-au născut 586 izraeliţi şi au decedat numai 419.

D-nul dr. Felix arătînd că, deşi naşterile în capitală sînt în deficit în raport cu decedaţii, totuşi acest deficit merge scăzînd. Aşa în 1870 era reprezentat prin 2852, în timp ce în 1875 n-a fost decît de 285. Apoi, pentru a esplica marea mortalitate ce există în capitală, lasă a se înţelege că aceasta depinde mai mult de înrîuriri exterioare, independinte de influenţele locale.

‚În mai multe rînduri, zice d-sa la pag. 62 a menţionatului raport, a fost esprimată în public temerea că populaţiunea Bucureştilor scade din cauza desproporţiunei între naşteri

şi între decese. Această temere nu este fundată, căci populaţiunile oraşelor mari cresc generalmente mai mult prin imigraţiunea de la ţară şi din alte oraşe decît prin naşteri. Marele număr de celibatari pe de o parte, pe de altă parte numărul locuitorilor din alte comune care mor în spitalele capitalei sînt factori constanţi, care produc în toate oraşele mari o desproporţiune între cifra născuţilor şi între aceea a decedaţilor".

Tot de această idee preocupat şi d.dr. Flaişlen se esprimă astfel la pag. 15 a raportului său.

,,Trecînd la tabloul de morţi, lămuresc că am coprins numai morţii ce au fost dintre locuitorii din Iaşi, morţi la domiciliul lor sau în spital. Sînt mulţi bolnavi de prin judeţe sau şi din alte ţări care vin în spitalele din Iaşi şi aice mor. Pe toţi aceştia însă i-am lăsat la o parte pentru a nu încărca numărul morţilor cu morţi care nu sînt dintre locuitorii din Iaşi".

Consideraţiile de mai sus ale d-lor d-ri Flaişlen şi Felix l-au făcut pe autor să aplice un deosebit metod de cercetare în materia aceasta, espus în pag. 18 — 21 ale cărţii sale.

Descreşterea constantă a populaţiunei districtului Iaşi

Dacă din urbea Iaşi trecem cu investigaţiunile în judeţ, şi urmînd şi aci aceeaşi metodă, aflăm că rezultatul este identic.

În judeţ, ca şi în Iaşi, numărul morţilor întrece pe al născuţilor. Populaţiunea rurală descreşte dară ca şi cea urbană. Această descreştere interesează numai pe români. Cît pentru străini, care nu sînt decît izraeliţi, la ei născuţii prezintă totdauna un excedent asupra morţilor şi sporirea elementului izraelit merge progresînd întocmai ca şi în Iaşi.

Căsătoriile în districtul Iaşi de la 1869 — 1876 au fost în număr de 4 817 dintre care 4 613 române, iară 204 izraelite.

[1] Vezi raportul general al consiliului de higienă din urbea Iaşi pe anul 1875, pag. 9 — 23.

Tabloul următor arată mişcarea populaţiunei din districtul Iaşi de la 1869—1876 cu privire la naştere şi mortalitate în raport cu religiunile.

a. *Născuţi*

Anul	Creştini	Izraeliţi	Totalul născuţilor
1869	2681	185	2866
1870	2994	199	3193
1871	3073	280	3353
1872	2659	253	2912
1873	3243	284	3527
1874	3023	258	3281
1875	3354	252	3606
Suma	21027	1711	22738

b. *Morţi*

Anul	Creştini	Izraeliţi	Totalul morţilor
1869	2843	142	2985
1870	2647	133	2780
1871	2350	158	2508
1872	3122	209	3331
1873	3083	139	3222
1874	4101	295	4396
1875	4364	188	4552
Suma	22510	1264	23774

La 100 naşteri creştine a fost 107 l/10 decesuri. În Iaşi creştinii au pierdut 170 6/7 la sută. La Izraeliţi în district mor 74 1/10 la sută.

Atât naşterile cât şi mortalitatea la izraeliţi, fie în urbe fie în districtul Iaşi, nu variază, decât cu o unitate. La creştini din contra este o variaţie mult mai sensibile în aceste cifre în cât priveşte mortalitatea.

Tabloul următor rezumă cifre[le] de mai sus.

Anii 1869—1876	Ciţi se nasc într-o căsătorie		Ciţi mor la sută de născuţi	
	Creştini	Izraeliţi	Creştini	Izraeliţi
Iaşi	5 1/2	9 9/13	170 6/7	74 1/2
Judeţ	4 1/2	8 1/7	107 1/10	73 4/5

Populaţiunea României şi descreşterea ei progresivă în cursul ultimilor 15 ani

Populaţiunea României şi descreşterea ei progresivă

în cursul ultimilor 15 ani

Populaţiunea unei naţiuni depinde de doi factori: de *naşteri,* care neâncetat adaugă nouă pături colectivităţii, şi de *mortalitate,* care, fără cruţare, seceră şi decimează toate vârstele.

În regula generală, populaţiunea unei ţări creşte în raport cu mijloacele de existenţă.

În starea normală, când nu există nici un obstacol, fie preventiv, care împiedică naşterele, fie represiv, care distruge populaţiunile deja existente, creşterea populaţiunei se poate considera ca aproape nelimitată.

Malthus, celebrul prelat anglican, în opul său intitulat *„Lucrare asupra principiului populaţiunei"*demonstră că populaţiunea unei ţări, aflându-se în condiţiuni normale, trebuie să se îndoiască în timp de 25 ani.

Mai sus am demonstrat că, în cât se atinge de oraşul şi districtul Iaşi, populaţiunea nu numai că nu
sporeşte, ci din contra — şi aceasta numai întrucât priveşte pe elementul român — încearcă o descreştere
progresivă.

Nu avem a ne ocupa aicea despre cauzele unei asemenea calamităţi, căci această cestiune cată să o tratăm mai tîrziu. Pentru moment să vedem dacă, examinînd populaţiunea întreagă a României, nu vom găsi o compensaţiune.

S-a susţinut că, dacă într-o ţară sau o localitate a unei ţări există o cauză care face ca populaţiunea să descrească, în altă ţară sau alte localităţi ale aceleiaşi ţări, populaţiunea se înmulţeşte şi astfel echilibrul este stabilit.

Să vedem dară care este populaţiunea României şi dacă în privirea creşterei urmează regulele stabilitate de Malthus.

D-nul P. S. Aurelian în recenta sa publicaţiune ,,Ţara noastră" la pag. 12 zice: ,,după cel din urmă recensimînt, făcut la 1859, populaţiunea totală a României se urca la 4.424.961 locuitori.

Legea sporirei acestei populaţiuni este tot atîta de importantă pentru noi ca şi cunoştinţa cifrei sale absolute. Din nenorocire nu posedăm nici un recensimînt oficial înainte de 1844. De la această epocă mişcarea ascendentă a populaţiunei noastre este următoarea".

Anii	Numărul locuitorilor	Sporirea
1844	3.578.951	—
1854	4.000.000	421.049
1859	4.424.961	424.961

Prin urmare populaţiunea României în timp de 15 ani, de la 1844 pînă la 1859, s-a sporit cu cifra de 846.010. Să nu uităm că în această perioadă am avut holera de la 1848, acompaniată şi urmată de două invaziuni ruseşti, de două turceşti şi una austriacă care a durat mai mulţi ani. Şi cu toate acestea populaţiunea s-a înmulţit aproape a patra parte din cifra totală în aceşti 15 ani în care am fost atît de încercaţi.

Să cercetăm acuma care este mişcarea populaţiunei în a doua perioadă de 15 ani de la 1859 la 1874.

În această perioadă nu s-a făcut un recensimînt oficial care să ne arăte numărul întregei populaţiuni. Dacă vom lua de bază cifra de 4.424.961, rezultatul recensimîntului din 1859; dacă, pe de altă parte, consultînd tabelele statistice publicate pînă la 1874 <publicate> de către oficiul central de statistică, susträgînd din numărul născuţilor pe al decedaţilor, aflăm că este un excedent de 414.968 în favoarea născuţilor. Acest excedent

reprezintă sporul populaţiunei României pe ultimii 15 ani.

Servindu-ne dară de aceste cifre, putem complecta tabloul creşteriei populaţiunei române de la 1844 şi pînă la 1874 în chipul următor:

Anii	Numărul locuitorilor	Sporirea
1844	3.578.951	—
1854	4.000.000	421.049
1859	4.424.961	424.961
1873	4.839.929	414.968

În perioada întîi, 1844 — 1859, cînd totul era de creat, în care timp am fost încercaţi de epidemii şi o sumă de invaziuni care au durat două treimi din acea epocă; cînd mijloacele de comunicaţiune erau cu totul primitive şi prin urmare şi mijloacele de existenţă se procurau mai cu puţină înlesnire, în această epocă în fine nefastă din toate punctele de vedere, populaţiunea României a crescut cu 846.010.

Din contra, de la 1859 — 1864, dacă ţara a fost bîntuită de oarecare epidemii, cel puţin s-a bucurat de cea mai perfectă linişte şi n-a avut a suferi flagelul invaziunilor străine, putînd astfel a-şi dezvolta continuu resursele sale morale şi materiale. Adevărat este că, ordinul social a primit o modificaţiune radicală, aceasta însă s-a făcut prin o revoluţiune pacifică şi fără zguduiri violente pentru masa populaţiunei. Armonia şi buna înţelegere care a domnit între România şi ţările vecinate a contribuit nu puţin a ne bucura în linişte de productul ostenelelor noastre. Mijloacele de comunicaţiune, înmulţindu-se şi perfecţionîndu-se, ne asigură agonisirea mijloacelor de existenţă mult mai lesnicioasă. În fine, comparînd aceste două epoce, cea întîi de la 1844 la 1859, cea a doua de la 1859 la 1874, toate avantagele ni le prezintă epoca din urmă.

Ar fi dară natural ca şi creşterea populaţiunei să urmeze această progresiune. *Cifrele ne probează contrariul,* căci, dacă prima perioadă a avut o creştere de 864.010, în perioada a doua am pierdut mai bine de jumătate din acest spor, de vreme ce creşterea nu este prezentată decît prin cifra de 414.968.

Tabelele sinoptice care rezumă mişcarea populaţiunei în România pe ultimii 15 ani ne fac să putem mai bine aprecia starea de decadenţă progresivă în care se află populaţiunea noastră.

Examinînd cifrele coloanei a treia sau escedentul naşterilor, vedem că la 1859 era de 49068, din 114361 născuţi.

Tablou despre mişcarea populaţiunei din România de la 1859 — 1874

Anul	Numărul născuţilor	Numărul morţilor	Escedentul naşterilor asupra morţil[or]	Cîţi au murit la suta de născuţi	Escedentul morţi[lor] asupra născuţilor
	I	II	III	IV	V
1859	114361	65293	49068	57 1/2	
1860	123997	79793	44204	60 1/2	
1861	129470	85622	43844	66 1/2	
1862	128590	87524	4 1066	68 1/2	
1863	123086	106721	16365	86 1/3	

1864	147278	106273	4 1005	62	1/2	
1865	143090	111939	31151	77	1/2	
1866	130857	158275	—	121		27418
1867	135711	106530	27181	79	1/2	
1868	142510	107775	34735	75	4/7	
1869	146639	105268	41371	71	5/7	
1870	147552	111963	35589	75	6/7	
1871	145010	114576	30434	79		
1872	139084	132508	6576	95	1/4	
1873	141755	14 1982	—	100	1/7	227

La 1867 escedentul este reprezentat prin 27181 din 135711 născuţi.

În fine la 1872 nu este reprezentat decît prin 6576 din 139 084 născuţi.

Cît pentru 1866 şi 1873 n-avem nimica de zis, cifrele din coloana a patra, care reprezintă escedentul morţilor asupra născuţilor, vorbesc îndeajuns.

Cît pentru 1874 şi 1875 rezultatele le putem deduce după cifrele anului 1872 şi 1873.

Trecînd la coloana a treia, care ne arată cîţi au murit din o sută de născuţi, vedem că: în 1859 au murit 57 1/2 la sută, prin urmare escedentul născuţilor asupra morţilor era reprezentat prin 42 1/2 la sută.

În 1867 mortalitatea este de 79 1/2 la suta de născuţi. Nu avem dară aici decît un spor de 20 1/2 la suta de născuţi.

În fine mortalitatea în 1872 este reprezentată prin 95 1/4 la sută de născuţi.

Admitem că anii 1866 şi 1873 au fost escepţionali. Aceasta ar fi de dorit; cu toate acestea chiar starea normală este atît de tristă încît inima fiecărui bun român nu poate decît să sîngereze cunoscînd-o.

Tablourile următoare ni arată naşterea şi mortalitatea din România pentru anii 1870, 1871, 1872 şi 1873 în raport cu religiunile.

A.

Născuţi şi morţi în raport cu religiunile din toată ţara

Anul	Morţi			Născuţi		
	Total	Creştini	Izraeliţi	Total	Creştini	Izraeliţi
1870	147552	139972	7625	111963	106795	5168
1871	145010	137136	7874	114576	109542	5034
1872	139084	131535	7549	132508	127549	4959
1873	141755	134118	7637	141982	136279	5703
Total	573401	542716	30685	501029	480165	20864

La creştini a murit 88 2/5 la sută, izraeliţi 68%, prin urmare creştinii au cîştigat 12 3/5%, evreii 38 la sută.

B.

Născuţi şi morţi în raport cu religiunile din toată ţara

Comune urbane

	Născuţi			Morţi		
Anul	Total	Creştinii	Izraeliţi	Total	Creştini	Izraeliţi
1870	27489	21520	5969	31915	27576	4339
1871	28218	22022	6196	30908	26777	4131
1872	28265	22472	5793	32473	28408	4065
1873	27746	21926	5820	37673	33069	4604
Total	111718	87940	23778	132969	115830	17139

Creştinii pierd 132 la sută pe an în urbe. Evreii nu pierd decît 72 1/2% prin urmare cîştigă 27 1/2%

C.

Născuţi şi morţi în raport cu religiunile din toată ţara

Comune rurale

	Născuţi			Morţi		
Anul	Total	Creştini	Izraeliţi	Total	Creştini	Izraeliţi
1870	120063	118407	1656	80048	79219	829
1871	116792	115114	1678	83668	82765	903
1872	127904	126148	1756	100035	99141	894
1873	114009	112192	1817	104307	103210	1099
Tot[al]	478768	471861	6907	368060	364335	3725

Creştinii pierd 78 la sută, prin urmare au un spor de 22 născuţi asupra mortalităţii. Evreii şi aici nu pierd decît 54, prin urmare cîştigă 46 la sută.

Tabloul alfabetic al judeţelor din România de născuţi, căsătoriţi şi morţi

pentru anii de la 1870—1874

Judeţe	Căsătoriţi	Născuţi	Morţi	Excedent	Cîţi se nasc din o căs[ătorie]	Cîţi mor la sută de născuţi
				Născuţi Morţi		

Argeşi	4393	13725	14039	-314	3 1/8	102	1/2
Bacău	4361	21065	18137	2928	4 1/2	85	2/5
Bolgrad	1996	12605	11032	-1574	6 1/3	87	1/2
Botoşani	4586	19557	16342	-3215	4 1/4	88	2/3
Brăila	2563	13075	12618	-457	5 1/12	96	1/2
Buzău	4681	20824	17970	-2845	4 1/2	85	1/5
Cahul	1073	6961	5810	-1151	6 1/2	83	1/2
Covurlui	3153	13965	15830	-1865	4 1/2	113	1/2
Dîmboviţa	3977	18703	16160	-1543	4 2/3	86	1/3
Dolj	6623	27677	23583	-4094	4 1/2	85	1/4
Dorohoi	3123	16518	11781	-4737	5 1/3	71	1/3
Fălciu	2645	12754	12137	-617	4 4/5	95	1/6
Gorj	4280	17988	15332	-2626	4 1/5	85	1/4
Ialomiţa	3922	16222	14420	-1769	4 1/8	82	2/3
Iaşi	5012	19509	24415	-4906	3 4/5	125	1/9
Ilfov	8670	45415	52182	-6767	5 1/4	117	1/15
Ismail	751	6627	6600	-27	8 6/7	99	1/3
Mehedinţi	5679	19782	19074	-708	3 2/5	96	1/3
Muscel	2440	11414	7961	-3453	4 1/2	69	2/3

Judeţe	Căsătoriţi	Născuţi	Excedent		Cîţi se nasc din o căs[ătorie]	Cîţi mor la sută de născuţi
			Morţi	Născuţi Morţi		
Neamţ	3816	15451	12466	— 2986	4	80 2/3
Olt	2605	11309	9797	— 1512	4 1/3	86 2/5
Prahova	6586	29928	27190	— 2738	4 1/2	90 6/7
Putna	3618	14935	14556	— 379	4 1/9	97 1/3
Rîm. Sărat	3106	13522	8879	— 4643	4 1/3	67 1/2
Roman	3117	14543	12525	— 2018	4 2/3	86 2/3
Romanaţi	2994	16205	11893	— 4312	5 1/2	73 3/8
Suceava	3507	13505	10982	— 2523	3 4/5	81 2/3
Tecuci	2861	14465	11901	— 2564	5 1/28	82 1/4
Teleorman	4149	20975	16516	— 4459	5	78 1/3
Tutova	2862	13374	10415	— 2959	5	78 1/3
Vîlcea	4027	16540	13258	— 3292	4 1/10	80 1/16
Vaslui	3300	13754	10211	— 3543	4 1/6	72 1/2
Vlaşca	3201	19022	15316	— 3706	5 7/8	80 1

Din acest tablou alfabetic a judeţelor din România se pot vedea căsătoriţii, născuţii şi morţii în fiecare judeţ pe timp de 4 ani de la 1870, arătînd totodată excedentul naşterilor asupra mortalităţii, cîţi se nasc din o căsătorie, precum şi cîţi decedaţi sînt la suta de născuţi.

În privirea naşterilor, districtul Ismail ocupă rangul întîi. Din fiecare căsătorie s-a născut în patru ani de la 1870 — 1874 cîte 8 6/7. Pe urmă vin districtul: Bolgrad şi Cahul reprezentate prin 6 2/6 născuţi de fiecare căsătorie. Districtele Brăila, Dorohoi, Ilfov, Romanaţi, Tecuci, Teleorman, Tutova şi Vlaşca se prezentă cu un procent de 5 2/3 naşteri de căsătorie. Restul districtelor este reprezentat prin 4 şi o fracţiune, afară de Argeş, Iaşi şi Mehedinţi care prezintă cea mai mică natalitate şi care este reprezentată prin trei şi o fracţiune.

Trecînd la decedaţi, districtul Iaşi este cel mai încercat. Naşterile în el sînt reprezentate prin 3 4/5 de fiecare căsătorie; mortalitatea din contra este reprezentată prin 125 2/9 decedaţi pentru fiecare sută de născuţi. Ilfovul prezentă 117 2/15 morţi pentru 100 născuţi. Covurlui 113 1/2, Argeşul 101 1/2. Vin după aceasta districtele: Brăila, Fălciu, Ismail, Mehedinţi şi Putna a cărora mortalitate trece peste 95 la sută. Bacăul, Bolgradul, Botoşani, Buzăul, Dîmboviţa, Dolj, Gorj, Ialomiţa, Neamţ, Olt, Roman,

Suceava, Tecuci, Vîlcea şi Vlaşca variază între 80 şi 90 la suta de morţi pentru suta de născuţi. Dorohoi, Romanaţi, Teleorman, Tutova şi Vaslui variază între 70 şi 80 pentru 100. În fine Muscel este reprezentat prin 69 2/3, iară Rîmnicul Sărat prin 67 1/2. Aceste două din urmă districte au fost mai puţin încercate, prezentînd cel mai mic număr de mortalitate.

III.

În partea doua a opului său autorul espune cauzele descreşterei populaţiunei române.

Din numeroasele cifre şi tablouri espuse în acest studiu rezultă concluziunea elocintă că: *atît în comunele rurale, cît şi în cele urbane, în toate anotimpurile, cît şi în toate constituţiunele medicale, populaţiunea română descreşte, pe cînd cea izraelită sporeşte.*

Pînă aci lucrarea a fost mai mult de domeniul statistic decît al medicinii. Cui însă, dacă nu medicului, îi incumbă datoria şi sarcina a da esplicaţiunea unei asemenea sfîşietoare calamităţi pentru ginta noastră ? El trebuie să cerceteze şi să afle cauzele multiple ale flagelului destructor de care existenţa noastră este ameninţată. Lui mai cu samă îi este impusă sacra datorie a da semnalul de alarmă şi de deşteptare în faţa pericolului iminent de care suflarea românească se află minată.

Nu este în adevăr îngrozitor a vedea că în această adevărată *,,luptă pentru existenţă",* desfăşurată între două rase distincte, care, deşi expuse ambele la aceleaşi cauze aparente de destrucţiune, supravieţuieşte, cu toate acestea, una dintre ele, şi aceasta este tocmai aceea care trăeşte din sucul şi vigoarea naţiunei noastre ?

Acest singur fapt este de ajuns pentru a ne arăta că cauzele descreşterei populaţiunei române trebuie să fie cauze particulare şi cu totul excepţionale care influenţează direct numai asupra naţiunei noastre; că în cercetarea lor vom fi siliţi, pentru a le afla, să ieşim de pe căile bătute; căci cauzele căror datorim descreşterea şi destrucţiunea noastră, departe de a fi normale şi independinte de noi, precum sînt toate

---

cauzele de destrucţiune naturală, sînt din contra inerente naturei, traiului, obiceiurilor şi moravurilor noastre.

Noi descreştem, căci prin artificii de tot felul, în adevăr reprobate şi de natură şi de morală, căutăm înşine să ne distrugem şi să ne nimicim.

Chiar restrînse astfel, cauzele despre care vorbim sînt atît de numeroase încît nu avem pretenţiunea de a le atinge pe toate chiar nici în treacăt.

Cadrul limitat al acestor cercetări nepermiţîndu-i autorului de a da o prea mare întindere, el se mărgineşte de-a nota repede mai cu samă pe acele dintre cauze care i se par a avea o influenţă mai puternică şi cărora este necontestabil datorită descreşterea populaţiunei române.

Dintre cauzele aceste din urmă, unele sînt *preventive* şi fac să descrească populaţiunea română prin deficitul continuu în activul ei, adică în producţiunea nouălor strate din adăugirea cărora rezultă colectivitatea naţiunei. Cu alte cuvinte aceste cauze pun obstacole creşterei populaţiunei *împiedicînd naşterile.*

Altele din contră sînt *represive* şi fac să descrească populaţiunea prin adăugirea şi creşterea continuă a pasivului naţiunei, sau, cu alte cuvinte, *a mortalităţii,* care seceră toate vîrstele.

Aceste cauze împiedică pe cei născuţi, deşi puţini la număr, a deveni productivi la rîndul lor,

între cauzele preventive sau ale descreşterei prin dimi[nu]ţiunea naşterilor autorul citează:

a. *Sterilitatea.* Nu ne vom încerca să esplicăm natura, motivele sau raţiunea acestei cauze; nu este nimenea însă care să nu fi observat că *facultatea procreetivă* la români este cu mult mai inferioară în comparaţiune cu fertilitatea proverbială a izraeliţilor. Familiele române cu o progenitură numeroasă sînt — relativ vorbind — escepţiunea; pe cînd la izraeliţi, o progenitură fecundă este regula, şi sterilitatea escepţiunea.

Noi nu îndrăznim să afirmăm realitatea sterilităţii ce pare că s-ar observa la români.

Ne întrebăm însă în caz cînd ea în adevăr ar fi reală, dacă nu cumva poate fi, pînă la oarecare punct, o *predispoziţiune hereditară* a rasei noastre. Dară dacă sterilitatea hereditară nu esistă, este sigur că *sterilitatea provocată* sau simptomatică trebue să fie, şi aceasta în primul rang pentru cauzele preventive.

b. *Căsătoriile tardive, celibatul şi prostituţiunea.* La izraeliţi, junii de ambe-sexe, abia ajunşi în starea de pubertate, devin peste puţin şi părinţi de familie. Pe lîngă multe alte condiţiuni favorabile procreaţiunei, viaţa regulată la care forţamente sînt constrînşi să se dedea; puritatea focariului conjugal, al căruia scop nu este decît îndeplinirea cu sînţenie a preceptului biblic *,,creşteţi şi vă înmulţiţi" ;* scăparea, prin mijlocul maritagiului precoce, de consecinţele teribile ale afecţiunilor sifilitice; pre lîngă aceasta raritatea prostituţiunei în familiile izraelite, iată fără îndoială atîtea motive puternice care sînt de natură a ne esplica, dacă nu feconditatea izraelită, cel puţin a ne pune în măsură de a putea afla adevărata ei cauză şi să ne arate pentru ce la români există efectul contrariu.

La români, pe lîngă că căsătoriile sînt cu mult mai tardive, dară apoi nici nu există acelaşi respect pentru puritatea focariului conjugal. Căsătoriile tardive motivează şi celibatul şi prostituţiunea şi trag după dînsele toate consecinţele afecţiunilor venerice.

Toate aceste cauze care provoacă sterilitatea lipsesc izraeliţilor; căci atît religiunea, cît şi predispoziţiunele şi moravurile îi prezerv de nişte aplicări, reprobate şi de higienă şi de morală.

c. *Alcoholismul.* Altă cauză a sterilităţii simptomatice la români, şi care ar merita singură să devină obiectul unor cercetări mai întinse din partea oamenilor competenţi, este fără nici un fel de îndoială abuzul băuturilor spirtoase sau *Alcoholismul,* acest cumplit flagel care decimează cu încetul populaţiuni întregi, într-un mod mult mai sigur decît toate tunurile Krupp.

,,Beţia este plaga, ruşinea şi periculul societăţilor moderne. Ea contribuie la mizeria claselor laborioase, tîmpeşte inteligenţa, depravă moravurile, distruge sentimentele şi legăturile de familie; provoacă certuri, violenţe, furturi şi omucideri, populează ocnele, penitenciarele şi casele de alienaţi.

Beţia este ultragiul humanităţei, pe care o degradă privînd-o de atribuţiunile care servă a o rădica mai presus de animale. În fine beţia este o crimă care *înăduşă în germine două treimi de indivizi ce ar fi trebuit să fie procreaţi,* fără a compta că copii procreaţi în timpul beţiei aduc, venind în lume, mai totdauna un germine de maladie care-i face să sucumbe de timpuriu sau nu le lasă decît o viaţă plină de suferinţă" [1].

Cauzele represive sau descreşterea prin augmentaţiunea morţilor autorul le împarte în cauzele mortalităţii în timpul prunciei şi cauzele mortalităţii la adulţi. Cele întîi le împarte astfel:

a. *Predispoziţiunile la morbiditate ce aduc cu sine copiii venind în lume.* Tratînd mai sus despre cauzele preventive, am arătat că din cauza căsătoriilor tardive, favorizîndu-se celibatul şi prostituţiunea, urmează

[1] Fleury, *Cours d'hygiéne,* Paris**,** 1861**,** p**.** 206**.**

natural că, afecţiunile sifilitice înmulţindu-se, să se propage cu înlesnire în corpul naţiei. Copii[i] născuţi din părinţi sifilitici, dacă nu sucombă în primii timpi după naştere, duc o viaţă mizerabilă şi totdeauna sînt seceraţi prin o moarte prematurată.

b. *Copii nelegitimi.* Tot din cauza maritagelor tardive se nasc o sumă de copii nelegitimi, a căror mortalitate este escesivă, fiindcă mumele lor sau n-au mijloace suficiente pentru a-i îngriji sau că reaua îngrijire provine din plecarea mumei către petreceri. O mare parte din aceste fiinţe nenorocite sînt aruncate pe strade sau depuse în casele speciale pentru copii găsiţi.

De la 1866 pînă la 1876 s-au născut în Iaşi 2976 copii nelegitimi. Numărul născuţilor creştini fiind de 10082 în această epocă, urmează că numai a treia parte din copiii creştini [1] au fost copii nelegitimi şi prin urmare expuşi unei mortalităţi prematurate.

c. *Lipsa de îngrijire din partea mumelor.* Gospodina româncă, fiind nevoită a ajuta pe

bărbatul său la munca cîmpului, duce copilul cu sine şi astfel este expus, în o vîrstă foarte fragedă, tuturor schimbărilor de temperatură. Muma fiind rău hrănită şi obosită de munca escesivă, urmează ca şi copilul la rîndul său să aibă o alimentaţie nesuficientă. N-avem necesitate a arăta care sînt consecinţele unei asemenea rele îngrijiri.

Toate aceste cauze de destrugere lipsesc la izraeliţi căci, atît bărbatul cît şi femeia ocupîndu-se cu comerciul sau cu meserii de acele ce-i obligă de a nu părăsi căminul, nu sînt forţaţi a expune copiii lor la toate variaţiunile atmosferei.

d. *Lipsa de îngrijire medicală* chiar în urbea Iaşi, unde medicii comunei sînt îndatoriţi a îngriji *gratis* pe populaţiunea neavută; mai mult chiar medicamentele le sînt distribuite *gratis.* Ei bine, cu toate acestea, în cualitatea sa de verificator, în timp de doi ani, autorul a constatat că abia a 10 parte din populaţiunea săracă a Iaşului reclamă ajutorul medical. Aceasta la izraeliţi nu se vede *mai nici odată.*

De unde vine această indeferinţă ? Constatăm numai că ea este funestă, populaţiunei. Cît pentru locuitorii din comunele rurale, pentru dînşîi căutarea medicală este ceva necunoscut.

După aceea autorul arată al doilea şir de cauze: acela al mortalităţii la adulţi, cari sînt:

a. *Profesiunile.* În decomun izraeliţii se dedau profesiunilor acelora care nu reclamă din parte-le o mare forţă musculară; ei au o predilecţiune mai mult către comerciu şi meseriile acelea care nu-i obligă a fi expuşi la dese schimbări de temperatură. Pentru ei dară cauzele de destrugere violentă nu există [2].

Românul din contra, fiind nevoit a se deda la ocupaţiunile cele mai ostenitoare, expus pe lîngă acestea la toate variaţiunile climaterice, de la sine urmează că influenţa agenţilor de destrucţie să aibă o înrîurire asupra constituţiunei sale, cu atîta mai mult cu cît el este mai puţin garantat în contra acestor agenţi.

N-aş fi în contrazicere cu adevărul dacă aş adăuga că munca escesivă, alimentaţiunea insuficientă şi lipsa de îngrijire medicală sînt trei cauze care fac ca locuitorul român să nu poată prezenta decît o rezistenţă insuficientă contra influinţelor morbifere.

b. *Maladiile sifilitice.* Toţi cunosc devastaţiunile ce această afecţiune exercită asupra populaţiunei române. Sînt sate întregi care sînt bîntuite de acest flagel. E de ajuns ca un individ într-o comună să fie infectat de virusul sifilitic şi în curînd o mare parte a populaţiunei acelei comune poartă stigmatele indelibile ale acestei afecţiuni. Aceasta probează starea de disoluţiune a moravurilor locuitorului de prin unele sate. Nu vorbesc despre crimele ce se comit asupra unor fiinţi nevinovate, voi adăugi numai că toate aceste nenorocite fiinţi petrec restul vieţei lor în cea mai mizerabilă stare.

c. *Alcoholismul.* Tratînd despre cauzele preventive care contribuie la descreşterea populaţiunei, am arătat cum alcoholismul distruge în germine două treimi din indivizii ce ar fi trebuit să fie procreaţi. Să ne fie permis a aşterne următorul tablou, din care se vede ravajele ce beţia, această plagă, această ruşine şi acest pericol al societăţilor moderne, face asupra omenirei.

În 1828, după calculele făcute, se aflau în Statele-Unite ale Americei 300.000 beţivi; din aceştia sucombau pe fiecare an 27 mii de escesuri alcoholice.

Locuitorii din Hobartown, în Noua Hollanda, unde abuzul alcoholic este foarte răspîndit, nu trăiesc în termin mediu decît 23 ani.

În timpul unei epidemii de holeră în New York, din 336 morţi, 326 erau beţivi de profesiune.

În fine, după Everst, în timp de 10 ani efectele alcoholului au fost următoarele:

Au sucombat 300.000 indivizi.

---

[1] Rareori se întîmplă ca un copil nelegitim să fie născut din părinţi izraeliţi.

[2] Un bancher, un croitor, un cismar, un ornicariu, un giambaşiu sau un telariu; iacă profesiunile izraeliţilor, profesiuni care, dacă cer ghibăcie sau inteligenţă, nu expun pe cei

care le exercită la pericolele la care sînt expuşi agricultorii şi în genere toţi aceia care prin ocupaţiunile lor sînt nevoiţi a întrebuinţa o mare forţă musculară. *Evreul nu riscă pielea sa.*

Au populat casele de paupertate cu 100.000 copii.

Au trimis 150.000 indivizi în penitenciare.

Au produs 1.000 de alienaţi.

Au împins 1.500 indivizi la asasinat.

Asemenea 2.000 la sinucidere.

A destrus prin incendiu şi alte violinţi valori de 50 milioane de franci.

În fine a făcut 200.000 văduve şi 100.000 orfani.

În Anglia, după calculele publicate de către guvern în fiecare an: 50.000 morţi, jumătate din toţi alienaţii, două treimi din săraci (cerşetori) şi trei pătrimi din criminali se recrută dintre beţivi.

Venind acuma la noi, cine nu ştie că din degeraţii care populează spitalele noastre în timp de iarnă, marea majoritate a fost coprinşi de frig, fiind în stare de beţie.

O sumă din aceşti nenorociţi sucumbă, restul rămîne estropiaţi pentru totdauna.

V. I. Agappi se plînge de faptul că statisticile sale nu puteau fi complete şi asupra acestui lucru insistă şi poetul. Lacuna cea mai mare a lor o constituia lipsa unei evidenţe exacte a populaţiei. Nu este o întîmplare ca în manuscrisele eminesciene găsim numeroase tabele privind sporul populaţiei pe judeţe şi ani.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„DUPĂ ŞASE ZILE DE LUPTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 91, 18 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu evaluează rezultatele luptelor din Balcani şi constată că ele nu aveau alt rezultat decît uciderea de oameni din amîndouă taberele şi distrugerea de bunuri materiale. De aici şi importanţa pe care o acordă iniţiativelor diplomatice pentru reglementarea conflictului armat pe calea tratativelor.

Poetul reproduce în traducerea sa în secţiunea a treia a acestei *Reviste externe,* consacrată Turciei, scrisoarea doctorului Leidesdorf, profesor de psihiatrie la Universitatea din Viena, în care se arată că sultanul suferea de ,,o continuă insomnie" şi ,,o stare de superexcitaţie". Scrisoarea a preluată din ,,Neue freie Presse" în 14/26 august 1876 [1], şi o rezervăm pentru volumul de traduceri. În acest număr se publică şi o notiţă despre boala Nataliei, soţia principelui Serbiei, pe care o trata doctorul Braun, alt profesor de la Universitatea din Viena [2].

În secţiunea a patra reproduce din ,,Românul" din 16 — 17 august 1876, mai multe telegrame:

Londra 26 august, Viena 26 august, Ragusa, 26 august, în care se dau informaţii despre luptele de pe frontul sîrbo-turc şi despre demersul marilor puteri pentru încheierea păcii [3].

---

[1] NFP, (1876), nr. 4311, [14]/26 aug., p. 5.

[2] CI, IX (1876), nr. 91, 18 aug., p. 3, *(Serbia [,,În urma naşterii...*"])

[3] ROM, XX, 16 — 17 aug., p. 765.

TEATRU [„CÎND AM AFLAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 91, 18 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 99, 5 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova.* Volumul II. Iaşi, Tipografia ,,H. Goldner", 1922, p. 381 — 382.

Primăria oraşului Iaşi încredinţează conducerea Teatrului Naţional pentru stagiunea 1876/1877 unei asociaţii de actori formată din Nicolae Luchian, Constantin Bălănescu şi Mihail Galino. Ei vin la conducerea

Teatrului Naţional în urma retragerii lui Teodor Aslan, care stă în fruntea instituţiei ieşene mai multe stagiuni, începînd cu cea din 1871/1872 şi care se vede silit să se retragă din cauza dificultăţilor materiale determinate de încercarea sa de a întemeia un teatru de operetă (67. p. 558).

Eminescu îşi exprimă încrederea în constituirea unei conduceri din actori cu renume. Nicolae Luchian (1821 — 1893) debutează pe scenă încă în 1830, ca să devină apoi unul din cei mai mari artişti comici ai vremii. Joacă în stagiunea 1844/1845 în piesa lui Alecu Russo, *Provincialul la Teatrul naţional sau Jicnicierul Vadră,* şi este surghiunit, împreună cu ceilalţi doi actori, Neculai Teodoru şi Teodor Teodorini, la mănăstirea Caşin (67, p. 268 — 269). Mai tîrziu, după revoluţia din 1848, Nicolae Luchian conduce Teatrul Naţional din Iaşi mai multe stagiuni, ultima fiind cea din 1870/1871. Constantin Bălănescu (? — 1888) şi Mihail Galino (? — 1897) conduc şi ei Teatrul Naţional din Iaşi mai multe stagiuni.

Ziarul ieşean se ocupă din nou de problema angajării actorilor într-un articol, *La chestiunea teatrului,* semnat L.C.G., pe care îl publică în 5 septembrie 1876 şi în care arată că nu avea ştiinţă să se fi întreprins ceva în această direcţie. ,,În unul din numele foaei acestea — scrie L.C.G. — s-a vorbit despre direcţiunile teatrului, cestiunea fiind de interes public, revenirea asupra ei se impune de sine. De cînd am atins-o a trecut mai bine de două săptămîni, şi pînă astăzi nu ştim să se fi contractat vr-un angajament deşi suntem în 5 septembrie. Vom reproduce dar astăzi ceea ce s-a zis atunci" [1]. După această introducere L.C.G. reproduce articolul lui Eminescu, pe care îl prezentăm aici. Cronicarul ziarului ieşean omite din articolul lui Eminescu numai fraza finală pe care o înlocuieşte cu comentariul său.

Teodor T. Burada reproduce în *Istoria teatrului din Moldova* acest articol al lui C.L.G., în care este incorporat şi cel al poetului.

Strădaniile celor trei actori de a forma o trupă teatrală rămîn fără rezultat. Primăria încredinţează conducerea teatrului Naţional avocatului Const. P. Constantiniu şi-i reînnoieşte angajamentul mai multe stagiuni.

Schimbarea la conducerea Teatrului Naţional este urmarea practicilor greşite în angajarea actorilor.

Eminescu se dovedeşte un cunoscător profund al vieţii teatrale din ţara noastră.

[1] CI, IX (1876), nr. 99, 5 sept., p. 3 *(Diverse).*

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„DUPĂ O TELEGRAMĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, 92, 20 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Comentariul lui Eminescu se deschide cu informaţii pe care le preia dintr-o telegramă publicată în ,,Românul" din 18 august 1876 [1] şi le completează, cum spune, cu ,,ştiri din alte izvoare", Acestea sînt, de fapt, unul singur, ,,Neue freie Presse", ziarul vienez. Relatarea evenimentelor se găseşte într-un comunicat, *Hauptquartier vor Aleksinac, 24. August* [2], şi într-o dare de seamă, *Vien, 28. August (Zur Tagesgeschichte),* publicate în 17/29 august 1876 [3].

Poetul reproduce, în secţiunea întîia a *Revistei externe* din acest număr, un articol din ,,Albina", *Doamne, mulţi sîntem, numai de n-am fi de mămăligă,* publicat în 12/24 august 1876, în care se ia atitudine împotriva calomniilor din presa străină pe seama ostaşilor români din armata sîrbă [4]. În finalul *Revistei externe* reproduce, ca o a patra secţiune, o telegramă, *Belgrad, 29 august,* în care se consemnează respingerea atacurilor turceşti în mai multe puncte ale frontului sîrbo-turc. Telegrama este reprodusă din ,,Românul" din 19 august [5].

---

[1] ROM**,** XX (1876), 18 aug., p. 729.
[2] NFP, (1876), nr. 4313, [16]/28 aug., p. 3.
[3] NFP, (1876), nr. 4314, [17]/29 aug., p. 3 — 4.
[4] ALB — 1, XI (1876), nr. 75 — 76, 12/24 aug., p. 4.
[5] ROM, XX (1876), 19 aug., p. 735.

VESTE PLĂCUTĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 92, 20 august 1876, p. 2 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 326 — 327.

Eminescu reia informaţiile cu privire la Al. Beldiman, tînărul care îşi trece doctoratul la Berlin, dintr-o notă, *Veste bună,* publicată în ,,Timpul", în 17 august 1876 [1]. Al. Beldiman îşi susţine teza de doctorat, *De pactis dotalibus secundum jus romanorum* [2], în 28 iulie 1876, în limba latină şi din comisie face parte alături de profesorii A. Panofsky şi L. Salinger, doctori în drept, şi P. Missir, doctorand în drept.

Cultul lui Eminescu pentru vechiul scris românesc se relevă şi cu acest prilej. Alexandru Beldiman (1760 — 1826) se face cunoscut prin cîteva scrieri originale şi traduceri [3]. Dintre scrierile originale, Eminescu aminteşte, *Eterie, sau jalnicile scene prilejuite în Moldavia din răzvrătirile grecilor, prin şeful lor Alexandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821,* tipărită postum de banul şi cavalerul Alecu Balica (Iaşi, Tipografia Buciumul Român, 1861). Poemul se intitulează în manuscris *Tragodia sau mai bine a zice jalnica Moldoviei întîmplare după răzvrătirea grecilor, 1821* şi este publicat cu acest titlu de M. Kogălniceanu în cel de-al treilea tom din *Cronicele României, sau letopiseţele Moldaviei* şi *Valahiei* (Bucureşti, Imprimeria Naţională, C. N. Rădulescu, 1874, p. 337 — 433). *Jalnica tragodie ...* circulă în manuscrise şi unele dintre ele sînt cunoscute poetului.

Eminescu aduce în discuţie şi trei traduceri făcute de Al. Beldiman, din care două se tipăresc, iar una rămîne în manuscris. *Tragodia lui Orest,* traducere după Voltaire, se tipăreşte la Buda în 1820, iar *Istoria lui Numa Pompiliu al doilea crai al Romii,* traducerea după Florian, la Iaşi, tot în 1820. *Alexie, sau căsuţa din codru,* ,,istoria ithicească şi foarte interesantă întru care se va vedea încît este vrednic de tînguire omul simţitoriu", este o traducere după romanul lui François Guillaume Ducray-Du-minil, *Alexis ou la maisonette dans le bois* şi se păstrează la Biblioteca Academiei Române în mai multe manuscrise datînd din prima jumătate a secolului trecut [4].

Alexandru Beldiman (1855 — ?) se stabileşte la Iaşi, îndată după trecerea

doctoratului şi este de presupus că Eminescu îl cunoaşte personal. Scrie la Iaşi, în octombrie 1870, studiul *Herr Karl Braun — Wiesbaden der Tissot Romaeniens* (Berlin, 1876), în care critică opiniile lui Karl Braun — Wiesbaden, din cartea *Controversen über die romänische Sprache* (Stuttgart, 1876), cu privire la limba română. Studiul lui Al. Beldiman este recenzat de Ioan Bechnitz în „Foişoara Telegrafului român" în 18 noiembrie 1876 [5], iar Eminescu reproduce această recenzie în ,,Curierul de Iaşi" în 1 decembrie 1876 [6]. Recenzia este semnată: *Bz.*

Al. Beldiman intră în diplomaţie şi publică şi alte lucrări între care şi una consacrată răscoalelor ţărăneşti din 1888.

---

[1] T, I (1876), nr. 102, 17 aug., p. 3; F, XII (1876), nr. 35, 29 aug./10 sept. p. 419.

[2] Alexander A. Beldimano, *De pactis dotalibus secundum jus romanorum.* Dissertatio inauguralis, Berlin, Typis Expressevunt Mensch & Lichtenfeld, 1876, 41 p.

[3] Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830,* Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, p. 579 — 586.

[4] Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti, B.A.R., 1* — 1600, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1978, p. 18, 143, 249, 363.

[5] FTELR, I (1876), nr. 24, 18 nov., p. 192.

[6] CI, IX (1876), nr. 131, 1 dec., p. 3 *(Bibliografie).*

ARCHI-GAGNE

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 92, 20 august 1876, p. 3 *(Diverse).*

Paulin Gagné (1806 — 1876) este autor de poeme ca *Le Suicide.* (1841), *L' Empire universel* (1843), care atestă talent literar. Se face însă cunoscut în vremea sa prin parodierea parlamentarismului francez şi prin planurile extravagante de reformare a lumii. Cartea în care îşi expune ideile politice, *Congrés, sauveur des rois et des peuples,* se tipăreşte în 1864.

Evocarea personalităţii lui Paulin Gagne din ziarul ieşean chiar aşa amuzat-ironică cum e, este cea mai importantă întîlnită în presa noastră şi chiar în revistele literare. ,,Familia", foarte atentă la fenomenul literar din ţară şi străinătate, nu înregistrează moartea autorului francez. Rămîne de stabilit de unde îşi ia Eminescu informaţiile atît de amănunţite.

AUSTRO-UNGARIA [„ÎN 17/29 AUGUST LA 5^{1}/2..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 93, 22 august 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu preia informaţiile cu privire la arestarea ofiţerilor ruşi la Budapesta, dintr-un editorial, *Budapest, 29. August,* publicat în ,,Pester Lloyd" în 30 august 1876 [1]. Informaţii în legătură cu această problemă găsim şi în ,,Neue freie Presse", în două corespondenţe, *Wien, 29. August* şi *Wien 31. August,* care poartă subtitlul: *Russische Freiwilligen in Pest* şi în care se fac referiri şi la ,,Pester Lloyd", ziarul german din Budapesta [2]. Informaţii în legătură cu aceste evenimente găsim şi în presa noastră [3]. Corespondenţa transmisă din Galaţi se publică în ,,Neue freie Presse" cu titlul *Galatz, 11 September (Orig. Corr.)* în

3/15 septembrie 1876[4].

În finalul comentariului său, Eminescu reproduce din „Românul" din 20 şi 21 august mai multe telegrame *Constantinopole, 13 august, Belgrad, 30 august* (oficială,) *Paris, 31 august* şi *Zara. 31 august,* în care se consemnează succese locale ale armatei sîrbe şi schimbări în corpul diplomatic francez [5].

---

[1] PEL, XXIII (1876), nr. 210, 30 aug., p. 2. [3] NEP, (1876), nr. 4315, [18]/30 aug., p. 5, nr. 4317, [20 aug.]/1 sept., p. 3.

[3] TEL, VI (1876), nr. 1310, 20 aug., p. 2, 3.

[4] NEP, (1876), nr. 4331, [3]/15 sept., p. 4.

[5] ROM, XX (1876), 20 aug., p. 737, 21 aug., p. 741.

TEATRU EVREIESC

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX. nr. 93, 22 august 1876, p. 2 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată de M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I ((1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 363 — 364.

Teatrul evreiesc din Iaşi este întemeiat de Avram Goldfaden (1840 — 1908), cunoscut ca autor dramatic şi ca poet de limbă idiş. Spectacolele se dădeau de trei ori pe săptămînă în grădina lui Simen Mark, pe locul unde se află astăzi Banca Naţională. Eminescu asistă la spectacole, cum se desprinde din articolul său, în august 1876, reţine titlul pieselor şi face consideraţii de mare pătrundere, cu privire la arta interpretativă a actorilor şi la specificul naţional al teatrului popular evreiesc.

Eminescu cunoscînd limba germană se putea apropia de înţelegerea dialectului idiş, cu care ia contact încă din mediul familial. Gheorghe Eminovici, tatăl său, vorbea şi această limbă şi întreţinea relaţii de afaceri cu evreii din Botoşani şi din alte locuri, care îl vizitează la Ipoteşti. Poetul se împrieteneşte la liceul din Cernăuţi şi la Universitatea din Viena, cu unii din colegii săi evrei, iar la Iaşi îi dă concursul lui H. Tiktin la întocmirea *Dicţionarului român-german,* lucrare fundamentală a lexicografiei româneşti [1]. ,,Lecturile făcute împreună cu Eminescu — scrie H. Tiktin — şi explicaţiile pe care mi le-a dat cu această ocazie acest excelent cunoscător al limbii sale materne, mi-au prilejuit o mulţime de constatări lexicografice, gramaticale, literare şi istorice" [2].

Din perioada ieşeană, cînd frecventează Teatrul evreesc, datează şi proiectul piesei lui Eminescu, *Gogu Tatii,* care se păstrează în manuscrisul **2254, 262 — 294** şi în care se înfăţişează un evreu, Leizer Zolzangesind, proprietarul unui hotel ,,La birliki de aur". Piesa ilustrează idei expuse de Eminescu în *In-*

---

fluenţa austriacă asupra românilor din Principate (112, 12, p. 159) şi în alte articole ale sale din epoca ieşeană.

Cronica eminesciană constituie actul de naştere al teatrului evreiesc din ţara noastră şi un document de prim ordin pentru istoria teatrului evreiesc din lumea întreagă. ,,Această cronică este un document istoric şi omenesc de o deosebită valoare — scrie un istoric al teatrului evreiesc —, pentru că în afară de ceea ce reprezintă ea pentru istoricul începutului teatrului evreiesc, nu numai din România, ci din întreaga lume — această cronică din care se desprinde atmosfera teatrului evreiesc şi nota sa caracteristică, dezvăluie simpatia şi înţelegerea marelui poet pentru teatrul popular evreiesc şi competenţa sa în judecarea acestui fenomen cultural al vieţii evreieşti [...]. Astfel istoria teatrului evreiesc modern rămîne indisolubil legată şi de numele marelui geniu al

poporului român" (156).

Cronica dramatică a lui Eminescu nu este pusă la contribuţie în tratatul de *Istoria teatrului în România,* deşi se consacră un capitol special acestei probleme (239, II, p. 98 — 100). Aşa se explică prezentarea, foarte generală, a începuturilor teatrului popular evreiesc din ţara noastră [3].

Merită să relevăm şi faptul că în vreme ce Eminescu aduce laude teatrului evreiesc ,,Curierul. Foaia intereselor generale", cealaltă foaie ieşeană, cere intervenţia poliţiei să interzică reprezentaţiile, ,,un adevărat scandal, o sfruntare nemaiauzită a moralei" [4].

În cronica lui Eminescu întîlnim unele informaţii care cer explicaţii. Trupa teatrală nu vine din Rusia, ci Avram Goldfaden îşi recrutează actorii din lumea evreimii ieşene. Trupa se forma, pe de altă parte, numai din bărbaţi, pentru faptul că religia interzicea femeilor să urce pe scenă. Rolurile feminine le interpreta Suhăr Goldstein. Acesta se căsătoreşte la Galaţi cu o tînără, Sofia Karb (Carp), care este cea dintîi artistă a teatrului evreiesc din ţara noastră. Actorul care interpretează pe ginerele „studiosus theologiae" şi pe care Eminescu îl consideră cel mai talentat, este desigur Israel Grodner, colaboratorul apropiat al lui Goldfaden, ,,raisonneur"-ul trupei, care lansa şi şlagărele ce se bucurau de mare succes. Nu sînt dovezi, în sfîrşit, să putem susţine caracterizarea ce o face Eminescu directorului teatrului. Contemporanii lui Goldfaden arată că el nu avea voce pentru scenă şi nici talent actoricesc.

Din cronica dramatică a lui Eminescu se desprinde, cum s-a arătat (156), că poetul comentează manifestaţiile teatrale evreieşti cu multă comprehensiune şi independenţă de spirit, trăsături caracteristice omului superior.

---

[1] D. Vatamaniuc, *Un glosar de termeni populari.* MANUSCRIPTUM, VIII (1977), nr. 4, [oct.-dec.], p. 8 — 11.

[2] I. Rizescu, *H. Tiktin.* Omul şi opera, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1971, p. 10.

[3] Capitolul este scris de Israil Bercovici şi pune la contribuţie amintirile lui Avram Goldfaden şi articolele lui M. Schwarzfeld. Autorul nu cunoaşte studiul lui Iustin Solomon, *Eminescu şi teatrul evreiesc,* din care am citat mai sus, publicat în 1949.

[4] CFIG, IV (1876), nr. 54, 15 iul., p. 5 *(Cronica locală).*

TURCIA [„NOUTATEA ZILEI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 94, 25 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Festivitatea urcării pe tron a lui Abdul Hamid al II-lea este descrisă de mai multe ziare străine şi de presa românească. ,,Neue freie Presse" consacră acestui eveniment un editorial, *Wien, 1. September,* publicat în 21 august/2 septembrie 1876 [1]. De aici porneşte şi Eminescu în comentariul său.

Abdul Hamid este urcat în tron de ,,vechea Turcie", care se împotrivea reformelor lui Midhat Paşa. ,,Telegraful" arată, într-un articol, [*,,Proiectul de constituţiune..."*], încă în 27 iulie 1876, că împotriva acestor reforme se coalizaseră „softalele, imanelele şi telemanele" şi că vreo 600 de inşi din aceste corporaţii înaintară un memoriu sultanei Validé, soţia lui Abdul Aziz [2]. Murad al V-lea, sultanul detronat, este internat într-o casă de sănătate [3]. Informaţii asupra bolii lui Murad al V-lea se dau într-un articol, *Sultanul de-o vară,* reprodus de „Telegraful" din ,,Neues Wiener Tagblatt" în 25 august 1876 [4].

Abdul Hamid al II-lea se face cunoscut prin acte de cruzime, fiind supranumit ,,Sultanul sîngeros". Este detronat de junii turci în 29 aprilie 1909.

---

[1] NEP, (1876), nr.4318, [21 aug.]/2 sept., p. 1.

[2] TEL, VI (1876), nr. 1290, 27 iul., p. 2 şi V COV, IV(1876),nr. 259 27 mai, p. 3 *(Softale hogi ulemale, molahi şi imami).*

[3] ROM, XX (1876), 21 aug., p. 741 *(Constantinopole, 31 aug.).*

[4] TEL, VI (1876), nr. 1314, 25 aug., p. 2 — 3.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„ÎN DESELE CIOCNIRI..."]

Se publică in ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 94, 25 august 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu îşi extrage informaţiile despre luptele de la Alexinaţ dintr-un comunicat, *Belgrad, 3. September,* din „Wiener Abendpost", ediţia oficială a ziarului „Wiener Zeitung", publicat în 23 august/4 septembrie 1876[1]. Comunicatul se publică şi în ,,Românul" în 23 — 24 august 1876 [2].

Textul reprodus din ,,Wiener Abendpost" reprezintă prima parte a editorialului *Tagesbericht,* publicat în acest ziar în 21 august/2 septembrie 1876 [3]. Poetul completează cu acest text pe care îl traduce, informaţiile din comentariul său.

[1] WAB, (1876), nr. 202, [23 aug.]/4 sept., p. 4.

[2] ROM, XX (1876), nr. 23 — 24 aug., p. 749.

[3] WAB, (1876), nr. 201, [21 aug.]/2 sept., p. 1.

SĂMÎNŢĂ JIDOVEASCĂ DIN CERNĂUŢI

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 94, 25 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 120 — 121.

Cartea lui Karl Emil Franzos, pe care o critică Eminescu, este *Aus Halb-Asien. Culturbilder aus Galizien, der Bukowina, Südrussland und Rumänien* (Leipzig, Verlag Duncker & Humbolt, 1876), tipărită în două volume şi din care apare o a doua ediţie în 1878. Lucrarea înfăţişează, cu precădere, aspecte din viaţa evreilor stabiliţi în cele patru teritorii specificate în titlu şi în mai mică măsură şi se pare că nu întotdeauna cu bună credinţă, şi viaţa popoarelor din această parte a Europei. Asupra acestor probleme atrage atenţia şi ,,Telegraful român" într-un articol, *Leterariu,* la care se referă şi Eminescu şi în care se arată că presa germană din Sibiu manifesta mult interes pentru această carte, întrucît îi prezenta pe români în culori defavorabile. Ziarul sibian are în vedere recenzia cărţii lui Karl Emil Franzos publicată în ,,Siebenburgisch-deutsches Tagblatt" în august 1876[1]. ,,Interesul acestor scrieri — arată ,,Telegraful român"— nu este edificatoriu, dar tocmai pentru aceea merită a nu fi trecut cu vederea" [2]. Este un îndemn căruia Eminescu îi dă curs în articolul său.

Karl Emil Franzos (1848 — 1904) este coleg cu Eminescu la liceul din Cernăuţi şi omagiază în *Lăcrimioarele învăţăceilor gimnazişti ...,* cum face şi poetul, amintirea lui Aron Pumnul, (OPERE, I, 242). K. E. Franzos se face cunoscut prin volumele sale de nuvele şi descrieri de călătorie, *Die Juden von Barnow* (Stuttgart, Leipzig, 1877), *Vom Don*

ZUR Donau (Leipzig, 1878), *Der Präsident* (Breslau, 1884). Dintre romanele sale cunoaşte mare succes *Ein Kampf ums Recht* (Breslau, 1882), care se retipăreşte în mai multe ediţii. Romanul ilustrează teze din lucrarea lui Rudolf Ihering, *Der Kampf um's Recht* (Wien, 1872) şi se bucură de aprecierea profesorului lui Eminescu de la Universitatea din Viena [3]. Unele din scrieri sînt traduse şi în româneşte: *Vrăjitoarea* (Bucureşti, 1908), *O dramă la Bistriţa* (Bucureşti, 1927), *Frumoasa din Ghetto* (Bucureşti, 1930). Activitatea sa este prezentată şi în istoriile literare germane şi se arată că descrie, ,,cu o privire pătrunzătoare şi cu multă siguranţă artistică, viaţa evreilor din Europa de est" [4].

Eminescu oferă o privire unilaterală asupra activităţii scriitoriceşti a lui K. E. Franzos şi foloseşte un limbaj persiflant. Scrierile sale sînt de mică însemnătate, cum arată şi Eminescu, pentru cunoaşterea vieţii poporului român. K. E. Franzos este însă un scriitor reprezentativ pentru zugrăvirea vieţii evreilor de la sfîrşitul secolului trecut [5], în această parte a Europei. În faţa tonului vădit pătimaş al notiţei lui Eminescu cititorul şi cercetătorul de astăzi se simte obligat să examineze mai îndeaproape care vor fi fost, pe temeiul unor date obiective, adevăratele condiţii de viaţă, predispoziţii şi moravuri ale acestei populaţii internaţionale, în special în această zonă critică a continentului. Din păcate nu dispunem încă de cercetări acreditate în acest domeniu, capabile să dea o imagine, în care binele şi răul să fie cîntărite altfel decît cu oricîte legitimări de moment şi de perspectivă, o făcea Eminescu. Oricum, pamfletele social-politice de ziarist cu verbul aprig al celui mai mare poet român nu trebuie să slujească întreţinerea unor resentimente pe care istoria le-a depăşit şi raţiunea le reprobă.

---

[1] SDT, (1876), nr. 806, 22 aug., p. 3633, nr. 812, 29 aug., p. 3657.

[2] TELR, XXIV (1876), nr. 66, 19/31 aug., p. 258.

[3] Rudolf Ihering, *Der Kampf um's Recht.* Zehnte Auflage, Wien, Mainzlsche k.u.k. Hof-Verlagsund Universitäts-Buchhandlung, 1891, p. 65.

[4] Fritz Martini, *Istoria literaturii germane de la începuturi pînă în prezent.* În româneşte de Eugen Filotti şi Adriana Hass, Cuvînt înainte de Liviu Rusu, cu un studiu critic de Tudor Olteanu, Bucureşti., Editura Univers, 1972, p. 370.

[5] Robert Koenig, *Deutsche Literaturgeschichte.* Zweiter Band, Bielefeld und Leipzig, Verlag von Velhagen & Klasing, 1925, p. 366 — 367; Paul Wiegler, *Geschichte der deutschen Literatur.* Zweiter Band. Von der Romantik bis zur Gegenwart, Berlin, In Verlag Ullstein, (1930), p. 422, 558, 620; Mihai Isbăşescu, *Istoria literaturii germane,* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968. p. 351 — 352.

BIBLIOGRAFIE [„A IEŞIT DE SUB TIPAR..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 94, 25 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 279 — 280. Fragmentar.

Manualele de geografie pentru învăţămîntul primar ale lui August Gorjan (1837 — ?) ocupă primul loc în literatura noastră didactică pentru această specialitate, din ultimele decenii ale secolului trecut. *Elemente de geografie fizică şi politică a continentelor şi de cosmografie,* cel mai vechi manual al său, tipărit înainte de 1870, cunoaşte numeroase ediţii. A. Gorjan întocmeşte şi manuale de geografie pentru fiecare judeţ al ţării, precum şi atlase geografice. Manifestă interes şi pentru literatură şi este autorul unor antologii ca *Românul glumeţ. Basme, legende, tradiţiuni populare, oraţiuni de Anul Nou şi de nuntă.*

Cîntece populare vechi, ghicitori, povestea vorbii sau proverburi (Bucureşti, Tipografia Theil & Weiss, 1874) şi *Colecţiune de fabule române din cele mai alese* (Bucureşti, Tipografia Anton Mănescu, 1874).

Noul metod de geografie elementară pentru clasele primare. Ediţiunea II. Ilustraţii cu 35 figuri. Partea I pentru clasa a II-a şi a III-a (Bucureşti, f.e. 1876, 96 p.) cuprinde şi partea a II-a, apărută în acelaşi an, *Noul metod pentru geografia elementară pentru clasele primare.* Ediţiunea II. ilustrată cu 43 de figuri. Partea II. Pentru clasa IV (Bucureşti, f.e., 1876, 91 p.). Eminescu comentează numai prima parte a manualului şi insistă asupra noii metode („sintetice") de predare a geografiei în învăţămîntul primar.

Observaţiile critice cu privire la definiţiile neclare şi greşelile de limbă sînt luate în considerare de A. Gorjan, cum nu se întîmplă în alte cazuri similare. Autorul introduce în ediţia a II-a, care apare în 1877, toate modificările propuse de poet.

I. Scurtu arată într-o notă, cu care însoţeşte textul, că în ,,Curierul de Iaşi" fraza: „Autorul se hotărăşte pentru metodul analitic şi bine face" nu este în concordanţă cu opiniile lui Eminescu şi nici ale autorului cu privire la noua metodă de predare a geografiei. Şi unul şi altul pledează pentru *,,metodul sintetic"* şi am introdus această modificare în textul eminescian, considerînd că este vorba de un simplu *lapsus calami.* De altfel Eminescu este întru totul consecvent cu sine cînd la sfîrşitul articolului recomandă cartea ca pe o primă aplicare a metodei intuitive în studiul geografiei, ceea ce nu este decît un alt termen pentru sintetic în accepţiune folosită aici. Iar preferinţa lui Eminescu pentru „metodul intuitiv" este adeseori reafirmată atît în activitatea lui de revizor şcolar cît şi în recenziile sale din „Curierul de Iaşi".

SERATE TEATRALE ÎN GRĂDINA PRIMĂRIEI [„PUBLICUL CUNOAŞTE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 94,25 august 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală,* Cluj, Editura ,,Dacia", 1972, p. 60.

Teatrul din Grădina Primăriei este întemeiat de Petru (Pechea) S. Alexandrescu, în vara anului 1876, după ce se desparte de Grigore Manolescu, Mihail Arceleanu şi Petre Ionescu, cu care înfiinţează, cum am văzut, teatrul din grădina Chateau aux Fleurs. P. S. Alexandrescu (? — 1924) este angajat în 1864 în trupa provincială a cîntăreţei Maria Vasilescu [1], joacă la teatrul din Focşani, iar din stagiunea 1874/ 1875 la Teatrul Naţional din Iaşi. P. S. Alexandrescu înfiinţează un teatru de vară, asemănător cu cel pe care îl părăseşte. Grădina Primăriei se afla în centrul Iaşului, pe strada Lăpuşneanu, şi faptul acesta explică, în bună măsură, frecventarea lui de un public numeros.

Eminescu comentează în cronica sa dramatică primele spectacole pe care le dă P. S. Alexandrescu în Grădina Primăriei. Dintre cele patru piese, menţionate de poet, două *Isac Zodieru* şi *Glumele de mahala,* aparţin lui Emanoil Negruţi, directorul Teatrului social ieşean, înfiinţat în 1867. Emanuil Negruţi — sau Negrutzi, cum îşi semnează lucrările — este întemeietorul publicaţiilor umoristice ieşene *Ha! Ha! ! Ha ! ! !* (1870) şi *Perdaful* (1873 — 1887, 1888, 1892 — 1893), precum şi al „României literare" (1877) şi interpreta roluri de comic şi intrigant. *Isac Zodieru* este o canţonetă, iar *Glumele de mahala,* comedie în 3 acte şi se reprezintă prima dată pe scena Teatrului social în 1867 (67, p. 472). *Dracul şi ciobanul* sau *Fluerul fermecat,* care se reprezintă în 21 august 1876, este o melodrama, în 3 acte, imitată de D. Miclescu după vodevilurile franceze (67, p. 536).

„Mărturisesc cu plăcere — scrie Eminescu în legătură cu piesa din urmă — că mai cu samă rolul ciobanului a fost executat de minune." Poetul interpretează rolul ciobanului din *Răzvan şi Vidra,* drama lui B. P. Hasdeu, şi aceste aprecieri nu par străine de unele amintiri din adolescenţa sa, cînd străbate drumurile ţării cu trupele teatrale.

[1] P. S. Alexandrescu, *Artiştii de odinioară şi astăzi.* Amintiri, Iaşi, Tipografie naţională, 1900 p. 7.

REVISTA DIPLOMATICĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 95, 27 august 1876, p. 3.

Comentariu introductiv la *Memoriul* lui M. Kogălniceanu adresat Porţii cu privire la reglementarea raporturilor dintre România şi Imperiul otoman. *Memoriul* este precedat de o *Notă din 15/27 iunie 1876* în care se enunţă revendicările României. ,,I. Recunoaşterea individualităţii Statului român şi a numelui său istoric, II. Admiterea reprezentantului României în corpul diplomatic, III. Regularea poziţiei supuşilor români stabiliţi în Turcia după exemplul celorlalţi supuşi şi recunoaşterea jurisdicţiunii agenţilor României asupra conaţionalilor lor, IV. Inviolabilitatea teritoriului român delimitarea ostroavelor Dunării, V. Încheierea cu Turcia de convenţiuni de comerţ şi extrădarea făcătorilor de rele, poştale şi telegrafie, VI. Recunoaşterea paşaportului român şi abţinerea consulilor turci de-a se mai amesteca în afacerile privitoare pe românii din străinătate, VII. Fixarea fruntariei dintre România şi Turcia la Gurile Dunării, luînd de bază thalwegul braţului frontal al acestui fluviu".

Documentele sînt reproduse din ,,Poporul" şi se publică în mai multe numere ale ziarului ieşean [1].

[1] CI, IX (1876), nr. 95, 27 aug., p. 3; nr. 96, 29 aug., p. 2 — 3; nr. 98, 3 sept., p. 3; nr. 99, 5 sept., p. 2 — 3; nr. 100, 8 sept., p. 3, nr. 102, 17 sept., p. 2 — 3.

AUSTRO-UNGARIA [„DIN SIBIU SE VESTEŞTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 96, 29 august 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Vizita la Sibiu a lui Franz Joseph, împăratul Austro-Ungariei, este anunţată în ,,Telegraful român" într-un articol, *La venirea Majestăţii Sale,* publicat în 26 august/6 septembrie 1876 [1], Ziarul sibian publică şi hotărîrile municipalităţii cu privire la această vizită. Informaţia privind plecarea împăratului în Bucovina şi Galiţia este luată din altă parte, probabil din presa germană (v. *infra,* p. 622).

[1] TELR, XXIV (1876), nr. 68, 26 aug./6 sept., p. 263.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„SE CONFIRMĂ DEFINITIV..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 96, 29 august 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu consemnează, cu vădită părere de rău, ştirile despre căderea Alexinaţului, punct important de rezistenţă al armatei sîrbe şi înaintarea turcilor, *încet.*

Despre aceste evenimente relatează şi ,,Neue freie Presse", în cronica sa, *Der Krieg,*

Wien, 2. September, publicată în 22 august/3 septembrie 1876[1].

Poetul aminteşte, în finalul comentariului său, că tactica aplicată de căpeteniile otomane în războiul cu armata sîrbă avea multe asemănări cu cea a lui Quintus Fabius poreclit Cuntactor adică ,,zăbavnicul" care, după înfrîngerea dezastroasă a romanilor de trupele cartagineze lîngă lacul Trasimene (217 î.e.n.), nu mai considera o bună tactica, să-l înfrunte pe Hannibal în cîmp deschis şi se mărginea să înainteze prudent în urma sa şi să taie căile de aprovizionare ale armatei cartagineze.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4319, [22 aug.]/3 sept., p. 1 — 2.

ANGLIA [„GLADSTONE A PUBLICAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 96, 29 august 1876, p. 2 *(Revista externă).*

William Ewart Gladstone (1809 — 1898), prim ministru în guvernarea liberală din 1868 — 1874 şi în alte două, de mai tîrziu, trecea ca cea mai importantă personalitate a vieţii politice britanice. Broşura sa, *The Bulgarian Horrors and the Question of the East* [1], la care se referă Eminescu, se publică în 1876 şi se republică, în acelaşi an, împreună cu alte scrieri ale sale [2]. Tot în 1876 se traduce şi în franceză [3]. Broşura este comentată de ,,Românul" [4] şi de alte publicaţii din ţara noastră.

În secţiunea a patra a acestei *Reviste externe,* consacrată Serbiei, Eminescu reproduce din ,,Românul" din 28 august 1876 a doua scrisoare a lui Iovan Ristici în care informează cercurile diplomatice că Imperiul otoman practică o politică de exterminare a popoarelor de sub stăpînirea sa [5].

---

[1] John Morely, *The Life of William Ewart Gladstone.* In Three Volumes, vol. II (1859 — 1880), London, Macmillan and Co, 1903, p. 552.

[2] W. E. Gladstone, *Bulgarian Horrors and Russia in Turkestan,* Leipzig, Bernhard Tauchnitz, 1876, p. 11 — 69.

[3] W. E. Gladstone, *Les atrocités turques en Bulgarie et la Question d'Orient,* Londra, [Imprimerie du „Courrier de l'Europe"], 1876.

[4] ROM, XX (1876), 1 sept., p 778 *(D. Gladstone şi cestiunea orientului).*

[5] ROM, XX (1876), 28 aug., p. 733 *(Belgrad, 7 septembrie).*

SINUCIDERE [„VINEREA TRECUTĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 96, 29 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

TEATRU ÎN GRĂDINA PRIMĂRIEI [„MARŢI S-AU REPREZENTAT..."]

Se publică in ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 96, 29 august 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală,* Cluj Editura Dacia, 1972, p. 61.

Spectacolul cu comedia în două acte *Comisarii şi telegrafiştii destituiţi* şi cu canţoneta *Tot trei chifle 10 bani* are loc în 24 august 1876. Nu cunoaştem autorul primei piese, o adaptare, desigur, după un original străin, poate francez. Canţoneta comică *Tot trei chifle 10 bani este* scrisă de Emanoil Negruţi, despre care am mai vorbit în comentariile noastre şi se joacă acum pentru prima dată. Piesa este tipărită în volum, împreună cu *Isac Zodierul (Tot trei chifle 10 bani,* Iaşi, Imprimeria D. Gheorghiu, 1876). Se specifică aici că piesele au fost interpretate, prima dată, de P. S. Alexandrescu, ,,cu mare succes".

Doi soldaţi români, comedie-vodevil într-un act de Simion Mihălescu, cu numele căruia ne întîlnim şi în articolele politice ale poetului, se reprezintă în 26 august 1876. Comedia se joacă şi cu titlul *Rămurea* şi *Rămurea sau Doi soldaţi români* şi figurează, începînd din 1861, în repertoriul mai multor stagiuni (67, p. 431, 477, 504, 520, 542, 543, 556, 574, 612, 620, 645, 655, 680, 685, 702). Este o „comedie naţională" cu cîntece pe muzică de A. Flechtenmacher, fapt care explică includerea ei în repertoriul mai multor stagiuni.

Eminescu lăuda interpretarea Ecaterinei Dimancea în rolul Margăi, din comedia *Comisarii şi telegrafiştii destituiţi.* Ecaterina Dimancea figurează prima dată printre actorii Teatrului Naţional din Iaşi în stagiunea 1875/1876, între ,,corifee", alături de Maria Căpreanu, Elena (Luţa) Botez şi Ecaterina Săcară (67, p. 551). Joacă în trupa lui P. S. Alexandrescu, ca să treacă la Teatrul Naţional din Bucureşti. Constantin Radu, în interpretarea căruia Eminescu vede ,,vocaţiune pentru teatru", debutează pe scenă în aceste spectacole, însă nu face carieră artistică.

Eminescu este un admirator al lui P. S. Alexandrescu şi atribuie artei sale interpretative prezenţa publicului ieşean la spectacolele teatrului de vară.

NERESPECTAREA REGULAMENTULUI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 96, 29 august 1876, p. 3 *(Diverse).*

SCAUNE DINAINTEA TROTUARULUI

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 96, 29 august 1876, p. 3 *(Diverse).*

TURCIA [„DIPLOMAŢIA CU MERSUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 97, 1 septembrie 1876, p. 3. *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877).* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 186 — 187.

Eminescu constată cu ironică amărăciune şi invocînd, în chip caracteristic, expresii de cîntec popular că chesiunea orientală fusese transformată în lentă activitate diplomatică de care Imperiul otoman nu ţine seama. Caracteristică i se pare poetului îndeosebi poziţia Angliei, care sprijinea, oficial, Imperiul otoman şi organiza, în acelaşi timp, mitinguri împotriva atrocităţilor săvîrşite de turci în Balcani. Situaţia contradictorie din Anglia se explica prin atitudinea opoziţiei liberale, care îmbrăţişa cauza popoarelor din Balcani în scopuri propagandistice, pentru a-şi netezi calea venirii la putere.

Presa europeană publică, la jumătatea lui august 1876, *Manifestul* insurgenţilor

către naţiunea engleză, reprodus şi în ziarele româneşti [1], care stîrneşte un puternic ecou în opinia publică engleză. Atrocităţile săvîrşite de Imperiul otoman în Bulgaria sînt aduse la cunoştinţa parlamentului britanic [2], iar opoziţia liberală organizează mitinguri de protest în oraşele Beltford, Brighton, Bristol, Baltely, Leeds, Rochdale, Greenwich [3]. Mitingurile sînt organizate de John Bull, ministru în guvernarea liberală. La mitingul de la Rochdale se citeşte scrisoarea lui John Bright (1811 — 1889), prin care condamna atrocităţile din Balcani, iar la Greenwich ia cuvîntul William Ewart Gladstone care publică, cum ştim, şi o broşură despre cruzimile turcilor în Bulgaria (v. *supra* p. 618).

Eminescu era bine informat asupra scopurilor urmărite de opoziţia liberală engleză şi susţine că şefii Partidului liberal se mărgineau să verse ,,lacrimi platonice". Diplomaţia engleză îşi urma cursul său fără să ţină seama de aceste manifestaţii şi Sir Henry Elliot, reprezentantul Angliei la Constantinopol, convoca ,,consilii binevoitoare", în consens cu reprezentanţii Rusiei, Austro-Ungariei şi Germaniei, cărora li se alăturau şi ambasadorii Franţei şi Italiei.

Eminescu reproduce în partea a doua a cronicii sale de politică externă caracterizarea ce i-o face sultanului Abdul Hamid ziarul francez ,,Gaulois". Eminescu nu cunoaşte ziarul francez şi dă o traducere după textul din ,,Neue freie Presse", din 23 august/4 septembrie 1876[4]. Se cuvine menţionat că ziarul vienez îl reproduce după publicaţia franceză. Articolul este publicat şi de ,,Românul", *Sultanul Abdul Hamid,* în 28 august 1876 [5], într-o versiune independentă de cea a poetului. Din „Românul" este reprodus în „Familia", în 12/24 septembrie 1876[6].

I. Scurtu nu transcrie această caracterizare şi reproduce numai finalul în care se vorbeşte de antipatiile sultanului faţă de greci.

Merită să reţină atenţia şi exemplificarea poziţiei liberalilor englezi în ,,chestiunea orientală" cu ce spune Sir John Falstaff cu privire la dimensiunile sale fizice, puse tot pe seama grijilor multe. Fragmentul reprodus de Eminescu face parte din tragedia *Henrich al IV-lea,* Partea, I, Actul II, Scena 4 [7].

Henrich al IV-lea se număra printre piesele lui Shakespeare cu mai mică circulaţie la noi în secolul trecut. Eminescu se dovedeşte nu numai un admirator al dramaturgului englez, ci şi un cunoscător profund al operei sale.

_____

[1] TELR, XXIV (1876), nr. 62, 5/17 aug. p. 242 — 243

[2] TELR**,** XXIV (1876), nr. 63, 8/20 aug., p. 246 — 247 *(Bulgarii în parlamentul Angliei).*

[3] TELR, XXIV (1876), nr, 66, 19/30 aug., p. 256 — 257, nr. 67, 22 aug./2 sept., p. 260 — 261 *(Manifestări în favoarea creştinilor din Turcia);* nr. 70, 2/14 sept. p. 273 *(Mitinguri în Anglia).*

[4] NFP, (1876), nr. 4320, [23 aug.]/4 sept., p. 2 *(Abdul Hamid).*

[5] ROM, XX (1876), 28 aug., p. 766 — 767.

[6] F, XII (1876), nr. 37, 12/24 sept., p. 442.

[7] *The Plays of William Shakespeare* New Edition. Volume IV. London, Printed for Longman and Co., 1865, p. 426.

SERBARE ANIVERSARĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 97, 1 septembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

S-A OBRĂZNICIT TURCUL

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 97, 1 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Notificarea trimisă de Poartă domnitorului României, la suirea pe tron a lui Abdul Hamid al V-lea, constituie o gravă încălcare a suveranităţii naţionale. Documentul se publică în ,,Le Journal de Bucarest" în 30 august/10 septembrie 1876 şi este criticat şi de ziarul bucureştean [1].

Nota Porţii, pe care Eminescu o parodiază, îşi are originea în prevederile viitoarei Constituţii otomane, care va acorda României statului de ,,provincie privelegiată" a Imperiului otoman.

---

[1] JDB, VII (1876), nr. 623, [30 aug.]/10 sept. p. 1.

TURCIA [„UN HAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 98, 3 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Proclamaţia sultanului Abdul Hamid al V-lea la instalarea sa pe tron este publicată în ,,Neue freie Presse", *Konstantinopel, 12. September (Der Reform-Hat),* în 4/16 septembrie 1876 [1], în ,,Pester Lloyd" o zi mai tîrziu [2], precum şi în alte publicaţii străine. ,,Neue freie Presse" publică cu cîteva zile mai înainte, extrase din *Hat* după ,,Wiener Abendpost" [3], cum face şi Eminescu în comentariul său. *Hatul* este anunţat şi în ziarele noastre prin cîteva telegrame ale agenţiilor străine de presă [4].

Abdul-Hamid declară că menţinea vechiul minister, promitea să sprijine înfăptuirea reformelor anunţate şi se pronunţa pentru stabilirea de relaţii cu toate ţările. Sultanul dă această proclamaţie, cum vom vedea mai departe, din considerente de tactică politică.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4332, [4]/16 sept., p. 4.

[2] PEL, XXIII (1876), nr. 228, [5]/17 sept., p. 2.

[3] NFP, (1876), nr. 4329, [1]/13 sept., p. 3.

[4] ROM, XX (1876), 31 aug., p. 774 *(Viena, 8 septembrie),* 1 sept., p. 777 *(Constantinopole, 11 septembrie);* TEL, VI (1876), nr. 1320, 1 sept., p. 1.

GERMANIA [,,«NORDDEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 98, 3 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Organul de presă al lui Bismark publică articolul din considerente de oportunitate dictate de noua schimbare de sultan şi de perspectiva revizuirii constituţiei imperiului turc.

Eminescu nu-şi extrage informaţiile, după cîte se pare, din ,,Norddeutsche allgemeine Zeitung", ci din ,,Neue freie Presse". Într-o corespondenţă de aici, *Wien, 12. September (Zum Tagesgeschichte),* publicată în 1/13 septembrie 1876 [1], este citat şi organul de presă al lui Bismarck.

Eminescu parafrazează, îngăduindu-şi chiar expresii familiare şi populare *(„dac-a veni vorba la «adică»").*

---

[5] NFP, (1876), nr. 4329, [1]/13 sept. p. 3.

SERBIA [„CU OCAZIA ANIVERSĂREI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 98, 3 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu îşi extrage informaţiile din două telegrame, cu aceeaşi dată, *Semlin 11. September,* publicate în ,,Neue freie Presse" în 31 august/12 septembrie 1876 [1]. Aici se află şi urarea ce-o face Milan fiului său.

[1] NFP**,** (1876), nr. 4328, [31 aug./12 sept., p. 7.

AUSTRO-UNGARIA [„LUNI ÎN 30 AUGUST/11 SEPTEM..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 98, 3 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Vizita miniştrilor români la Sibiu este prezentată de ,,Neue freie Presse" într-o corespondenţă, *Hermannstadt, 11. September,* publicată în 31 august/12 septembrie 1876[1]. De aici preia şi Eminescu o parte din informaţii. „Telegraful român" scrie într-un articol, *Vizita miniştrilor români,* din în 5/17 septembrie, că prezenţa demnitarilor români în Sibiu constituia un moment important în afirmarea solidarităţii poporului român [2]. Semnele de întrebare după, numele *Condrat* şi *Corneliu* îi aparţin lui Eminescu, intrigat sau indignat, de felul în care apăreau scrise în ziarul vienez numele demnitarilor români.

[1] NFP**,** (1876), nr, 4328, [31 august]/12 sept., p. 7.
[2] TELR, XXIV (1876), nr. 71, 5/17 sept., p. 275.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„MIŞCĂRI SAU CIOCNIRI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 98, 3 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu completează informaţiile cu privire la mersul operaţiilor de pe fronturile de luptă cu ştiri din telegramele agenţiilor străine de presă. O telegramă, *Zara 11 septembrie,* o reproduce din ,,Timpul", din 1 septembrie 1876 [1], iar alta, *Belgrad, 12 septembrie (oficială),* din ,,Românul" din 2 septembrie 1876 [2]. Din ,,Timpul" reproduce şi o altă telegramă, *Pesta 12 septembrie,* în care se relatează despre vizita împăratului Franz Joseph în Transilvania (v. *supra,* p. 618).

[1] T, I (1876), nr. 115, 1 sept., p. 3. [3] ROM, XX (1876), 2 sept., p. 601.

TEATRU ÎN GRĂDINA PRIMĂRIEI [„DE LUNI SEARA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 98, 3 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*
Se publică în volum, prima dată, în Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova.* Volumul II, Iaşi, Tipografia ,,H. Goldner", 1922, p. 378 — 379. Fragmentar.

Cronica dramatică la acest spectacol, care se reprezintă în 30 august 1876, este integrată de Teodor T. Burada fragmentar în lucrarea sa consacrată teatrului din Moldova, fără să se arate că textul aparţine lui Eminescu şi se face numai o trimitere la ziarul ieşean. Textul eminescian apare integrat în expunerea lui T. T. Burada şi în ultima ediţie a lucrării (67, p. 556 — 557), şi tot fără specificarea că aparţine poetului. Deşi paternitatea eminesciană a acestui text pare certă, nu putem pierde din vedere faptul că el este situat în fruntea seriei de notiţe semnate L.C.G., fără nici un semn despărţitor, cum se întîmpla în alte cazuri asemănătoare.

Comedia în două acte *Omul care-şi ucide femeia* este o traducere din franceză de D. Pop (Pap) probabil după comedia lui Eugene-Marin Labiche, *Monsieur qui a brulé une dame.* Se joacă pe scena teatrului ieşean în mai multe stagiuni, începînd din 1857 (67, p. 400, 439, 476, 505, 542, 556). Pe afişul stagiunii din 1873/74 figurează cu titlul *Criminalul sau Omul ce-şi ucide femeia,* comedie în două acte (67, p. 538). Să mai notăm că în repertoriul lui Eugene Labiche întîlnim o piesă cu titlul *Un mari qui lanse sa femme,* comedie în trei acte, care se reprezintă în 1864.

Crai-nou, operetă într-un act pe libret după vodevilul lui Vasile Alecsandri, se joacă prima dată în stagiunea din 1844/45 (67, p. 275) şi este reluată de mai multe ori înaintea reprezentării ei la Teatrul de vară (67, p. 389, 398, 432, 481, 491, 520, 524). Muzica este de A. Flechtenmacher şi nu de Ciprian Porumbescu, cum se arată în *Scrieri de critică teatrală* (p. 164). Opereta lui Ciprian Porumbescu, tot pe textul lui Alecsandri, este din 1882.

Eminescu elogiază şi de astă dată arta interpretativă a lui P. S. Alexandrescu şi remarcă apariţia pe scenă a Mariei Petrescu în piesa din urmă. Maria Petrescu figurează în lista personalului artistic al Teatrului Naţional din Iaşi în stagiunea din 1872/73 (67, p. 523) şi o reîntîlnim în fruntea listei actriţelor în stagiunea din 1878/79 (67, p. 578).

Teatrul de vară din Grădina Primăriei îşi suspendă activitatea după alte cîteva spectacole pe care le dă la începutul lui septembrie 1876.

ANTICHRIST

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 98, 3 sept. 1876, p. 3 *(Diverse).*

Cartea lui August Rohling este a doua lucrare a acestui teolog catolic, pe care o prezintă Eminescu în ziarul ieşean. Dacă prima carte, *Jidovul talmudist,* stîrneşte, (v. *supra,* p. 563 — 564) un ecou larg în presa noastră *Antichrist şi sfîrşitul lumei* interesa mai puţin prin profeţiile apocaliptice. Poetului i se oferea încă o dată prilejul să pună într-o lumină proastă, acum pe un ton reţinut şi sec, un presupus adversar de principii şi să-şi exprime mirarea ca un profesor de la Universitatea din Praga putea să pună în circulaţie asemenea idei obscurantiste. Din rezumatul magistral (făcut de poet probabil după vreo dare de seamă) răzbate şi un anume anticlericalism de care nici restul operei lui nu este străin. De reţinut, ca o posibilă altoire colaterală, formularea din care rezultă că Antichrist, devenit ,,Sultan turcesc", ,,va preface domul din Colonia în grajd de cai". Este o anticipare a versului ,,Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz" din *Scrisoarea III.*

LĂMURIRE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 98, 3 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu răspunde la un articol, *Cerem lămuriri,* publicat în ,,Curierul. Foaia intereselor generale" în 2 septembrie 1876 [1]. Ziarul ieşean aprecia că informaţiile lui Eminescu din articolul *S-a obrăznicit turcul* (v. *supra,* p. 621), făceau parte din glumele ce le publica ,,foaia oficială" şi care compromiteau guvernul. Pentru acest motiv cerea să se ia măsuri împotriva poetului şi reproduce textul notificării (,,Majestatea sa Sultanul Murad ... Maiestăţii sale turanice) pe care o declară ,,necalificabilă".

Ştirea privind notificarea marelui vizir adresată României este dezminţită de ,,Le Journal de Bucarest" [2] şi „Românul" [3], publicaţii oficiale, ca şi ziarul redactat de poet. „Curierul. Foaia intereselor generale" comentează într-un articol, *Foile oficiale,* această situaţie şi critică din nou „eminenţii redactori" de la ziarul ieşean, arătînd că nu erau în drept să facă consideraţii pe marginea notificărilor venite de la cabinetele străine (18). Articolele publicate de Eminescu în ,,Curierul de Iaşi" sînt calificate: ,,o colecţie de aiurări, de cabaslîcuri şi de cronică scandaloasă". Atacurile „Foii intereselor generale" sînt îndreptate şi împotriva celor care patronau „Curierul de Iaşi" (v. *supra,* p. 538) şi propune ca ziarul să fie luat din ,,mîna acelor care înţeleg atît de puţin importanţa unei atare foi".

Atacurile repetate şi tot mai violente împotriva ,,Curierului de Iaşi" se explică prin faptul că ziarul era patronat de junimişti, aparţinînd Partidului conservator, aflat în opoziţie şi interesului pe care îl arăta publicul ,,Foii oficiale" după intrarea lui Eminescu în redacţie. De aici şi insistenţa cu care neagă meritele poetului ca redactor şi calificări ca cea de mai sus, a materialelor pe care le publica în ziarul ieşean.

Eminescu persiflează „puterea otomană" şi actele ei oficiale cu mult înainte de declararea independenţei noastre. Redactorii ,,Foii intereselor generale" considerau însă că prin această atitudine se compromitea guvernul şi se aduceau prejudicii presei oficiale româneşti.

---

[1] CFIG, IV (1876), nr. 68, 2 sept., p. 4 *(Cronica locală).*

[2] JDB, VII (1876), nr. 624, [2]/14 sept., p. 1 — 2 *(Chronique).*

[3] ROM, XX (1876), 3 sept., p. 785.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„SUB DATA DE 11 SEPTEM..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 99, 5 septembrie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu descrie luptele pe fronturile din Balcani cu informaţii dintr-o corespondenţă specială a ziarului ,,Neue freie Presse", *Belgrad, 13. September* [1], precum şi din alte izvoare neidentificate.

Poetul face şi de astă dată rezerve asupra ştirilor ce nu aveau o confirmare oficială. Asemenea mărturii ilustrează, alături de altele, înalta sa conştiinţă profesională.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4330, [2]/14 sept., p. 8.

ANGLIA [„CU TOATE MEETINGURILE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 99, 5 septembrie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Convorbirea lui Edward Henry Stanley Derby (1826 — 1893) cu muncitorii englezi este anunţată într-un comunicat al agenţiilor străine de presă, *Londra, 12 sept.,* publicat şi în „Românul" în 1 septembrie 1876[1]. Tot ,,Românul" publică şi un articol, *Lordul Derby şi delegaţiunile lucrătorilor* [2], în care se arată că ministrul de externe englez se pronunţă pentru integritatea teritoriului Imperiului otoman. Am aminti aici şi un articol din ,,Neue freie Presse", *Gladstone und Derby. Wien, 13. September,* publicat în 2/14 septembrie 1876 [3], important pentru cunoaşterea atitudinilor partidelor politice din Anglia în ,,chestiunea orientală".

[1] ROM, XX (1876), 1 sept., p. 777.
[2] ROM, XX (1876), 6 — 7 sept., p. 798.
[3] NFP, (1876), nr. 4330, [2]/14 sept., p. 1 — 2.

CĂRŢI DIDACTICE [„UNII RĂUVOITORI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 99, 5 septembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu, sub pretextul dezminţirii unor zvonuri, atrage atenţia în scop publicitar asupra manualelor întocmite de I. Creangă şi colaboratorii săi pentru învăţământul primar. Poetul prezentase şi recomandase călduros *Povăţuitorul la citire prin scriere după sistema fonetică,* la care se referă în acest articol, încă în 21 mai 1876, la două zile după intrarea în redacţia ziarului ieşean.

[„JURNALISTICA DIN ŢARĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 100, 8 septembrie, p. 2 *(Revista internă).*

Eminescu schiţează o retrospectivă asupra discuţiilor purtate în presa oficială cu privire la notificarea Porţii adresată României la suirea pe tron a lui Abdul Hamid, noul sultan. Punctul de plecare al acestor discuţii îl formează editorialul, *La Turquie et la Roumanie,* publicat în ,,Le Journal de Bucarest", în 30 august/10 septembrie 1876, de care ne-am ocupat în comentariile la articolele *S-a obrăznicit turcul* şi *Lămurire.* Imperiul otoman este prezentat în editorialul din „Le Journal de Bucarest" într-un stadiu de descompunere care arăta că nimic nu-l putea salva de la prăbuşire [1]. Guvernul român se grăbeşte să publice în ,,Monitorul oficial" un comunicat. *Bucureşti 31 august 1876,* în care arată că aprecierile ziarului cu privire la Imperiul otoman nu avea ,,a le releva" şi declară că notificarea Porţii conţinea ,,termenii cei mai curtenitori" la adresa României [2]. Acesta este comunicatul la care se referă poetul şi pe care îl reproduce în ziarul ieşean în 3 septembrie 1876[3].

Eminescu se opreşte şi la telegrama de răspuns a guvernului român la notificarea Porţii. Informaţia este luată din editorialul *Bucureşti, 1/13 Răpciune,* publicat

în ,,Românul" în 2 septembrie 1876. Ministerul român de externe, arată aici, ,,a şi răspuns printr-o notă de felicitare către ministerul de externe al Turciei în forma şi uzurile diplomatice în relaţiunile dintre două state independente" [4].

Declaraţia ziarului ,,Le Journal de Bucarest", în care indică sursa informaţiilor sale, se publică în 2/14 septembrie 1876 [5].

Eminescu prezintă comunicatul guvernului român şi articolele din presa oficială bucureşteană ca răspuns la atacurile ,,Curierului. Foaia intereselor generale" [6].

---

[1] JDB**,** VII (1876), nr. 623, 30 aug./10 sept., p. 1.

[2] MO, (1876), nr. 194, 1/13 sept., p. 4861.

[3] CI, IX (1876), nr. 98, 3 sept. p. 2.

[4] ROM, XX (1876), 2 sept., p. 781.

[5] JDB, VII (1876), nr. 624 [2]/14 sept., 1 — 2 *(Chronique).*

[6] CFIG, IV (1876), nr. 69, 5 sept., p. 4 *(Cronica locală).*

O DIAGNOZĂ SUPERFICIALĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr, 100, 8 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

OBRĂZNICIE

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 100, 8 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Întîmplarea cu pălmuirea lui Otto Max, unul din antreprenorii grădinii Chateux aux Fleurs, este dezminţită de o scrisoare publicată în ,,Curierul. Foaia intereselor generale" şi semnată: P. Scrisoarea poate fi întocmită la redacţia acestui ziar tot atît de pornit împotriva ,,Curierului de Iaşi", cît era şi Eminescu împotriva lui Otto Max [1].

---

[1] CFIG, IV (1876), nr. 71, 12 sept., p. 5 *(Inserţiuni şi reclame).*

SERBAREA ANIVERSARĂ PENTRU ÎNFIINŢAREA DE ZECE ANI. A INSTITUTULUI ACADEMIC DIN IAŞI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 101, 12 septembrie 1876, p. 3.

Serbarea festivă pentru aniversarea unui deceniu de la înfiinţarea acestei instituţii prestigioase de învăţămînt din ţara noastră se ţine în 8 septembrie 1876. Eminescu informează cititorii ziarului ieşean despre ţinerea festivităţii în 1 septembrie 1876. Serbarea constituia un eveniment în viaţa culturală a Iaşului.

Institutul academic este întemeiat în 1866 de T. Maiorescu, I. M. Melik, P. Poni, N. Culianu, Pavel Paicu, I. Ciurea şi D. Quinezu [1]. În 1879 se va uni cu Liceul nou, fondat în 1870, formînd Institutele unite, formă sub care funcţionează pînă în 1907. Alături de

fondatori, ţin lecţii cei mai de seamă profesori ieşeni ai vremii. Sînt de amintit numele lui Gr. Cobălcescu, St. Vârgolci, N. Quintescu, A. D. Xenopol, S. Bodnărescu.

Între profesorii Institutului academic se număra şi Eminescu pentru scurta vreme. Predă lecţii de germană în anul şcolar 1874/1875 la Secţia a III-a din cursul inferior şi la Secţia I şi Secţia a II-a din cursul superior. Elevii declară o grevă de protest pentru severitatea cu care îi trata şi este înlocuit de la catedră. Asupra acestor probleme vom stărui cînd ne vom ocupa de activitatea pedagogică a poetului. Să notăm totuşi de pe acum că în manuscrisul **2269, 12r, 69r, 71r, 72r**, **72v**, **73r — 73v** găsim listele elevilor din cele trei clase, cu calificativele date de poet şi alte însemnări importante pentru cunoaşterea metodei sale de predare. Între elevi îi vedem şi pe Eugeniu V. Vincler şi Const. Mile (Milea), care descriu activitatea lui Eminescu, ca profesor la Institutul academic şi greva elevilor din 1875 [2].

Eminescu avea obligaţia, ca redactor al *Părţii neoficiale,* să comenteze festivitatea. Poetul consemnează momentele mai importante în desfăşurarea ei, şi subliniază că S. Bodnărescu rosteşte ,, un toast de-o sinceră emoţiune".

S. Bodnărescu îi trece lui Eminescu, cu un an mai înainte, catedra sa de germană de la Institutul academic.

---

[1] Eugeniu E. Vincler, *Institutul Academic 1866 — 1879. Institutele Unite 1879 — 1907 din Iaşi,* Buzău, Tipografia I. Călinescu, 1914, p. 2 — 3.

[2] Eugeniu I. Vincler, *Eminescu profesor de limba germană la ,,Institutul Academic" din Iaşi în semestrul II 1874/75.* ALA, II (1921), nr. 28, 5 iun., p. 3. Se reproduce din vol. amintit mai sus (p. 6 — 7); C. Mille. *Dinu Milian.* Roman, Bucureşti, Ig. Haimann, Librar, Editor, 1877, p. 156.

[„PUBLICĂM MAI LA VALE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 101, 12 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

[„DIN SORGINŢI AUTORIZATE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 102, 17 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Imperiul austro-ungar ducea o politică ostilă întemeierii de state independente în jurul său. Diplomaţia austro-ungară înscrie această clauză (v. şi *supra,* p. 568 — 569) în acordul de la Reichstadt din iulie 1876. Deşi prevederile acestui acord continuau să fie secrete, Eminescu descifrează cu o intuiţie uimitoare ţelurile politicii Curţii din Viena.

AUSTRO-UNGARIA [„DEODATĂ CU..."]

Se publica în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 102, 17 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Conferinţele între miniştrii austrieci şi maghiari, la care se referă Eminescu, erau consacrate reînnoirii pactului dualist, pus în aplicare din 1867 şi al cărui termen expira în 1877.

[„DIN BUCOVINA SE VESTEŞTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 102, 17 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu preia informaţiile dintr-o corespondenţă a lui Dimitrie Olinici, *Din Bucovina — Cernăuţi într-a 6 sept. 1876,* publicată în ,,Familia" în 12/24 septembrie 1876 [1]. Poetul insistă, cum face şi corespondentul revistei lui I. Vulcan, asupra vechimii familiei Costineştilor şi asupra meritelor lui Alexandru Costin pe tărîm cultural. „Biblioteca ţărei", care îl numără pe Alexandru Costin printre fondatori, este frecventată, şi de Eminescu în anii studiilor gimnaziale.

[1] F, XII (1876), nr. 37, 12/24 sept., p. 442.

ARHEOLOGIC

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 102, 17 septembrie 1876, p. 3. *(Noutăţi).* Este reprodus în traducere franceză, în ,,Le Journal de Bucarest", VII, nr. 629, 5 octombrie 1876, *p. 2* (Chronique).

Informaţiile cu privire la descoperirile de la Putna şi din Polonia sînt cuprinse într-o corespondenţă a lui Dimitrie Olinici, *Din Bucovina — Cernăuţi într-a 6 sept. 1876,* publicată în ,,Familia" în 12/24 septembrie 1876 [1]. Îi aparţine poetului, ca bun cunoscător al istoriei naţionale, aprecierea că în documente nu se afla nici un Ilieş Vodă de la 1730.

[1] F, XII (1876), nr. 37, 12/24 sept., p. 442.

[„FIINDCĂ ÎN SENAT SÎNT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 103, 19 septembrie 1876, p. 3 *(Revista internă).*

Eminescu comentează editorialul, *Bucureşti* 15/27 *Răpciune,* publicat în ,,Românul", în 16 septembrie 1876[1].

Oficiosul Partidului liberal adresează un apel alegătorilor din mai multe judeţe să se prezinte la urne şi să voteze candidaţii acestui partid, aflat la conducerea ţării.

Poetul se opreşte la propaganda ce o făceau partidele politice în sprijinul candidaţilor lor spre a arăta că în România lupta de principii se transformase în luptă pentru putere.

[1] ROM, XX (1876), 15, 16 sept., p. 821.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI
[„SUSPENSIUNEA OSTILITĂŢILOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 103, 19 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Circulara lui Iovan Ristici, ministrul de externe al Serbiei, se publică şi în ,,Neue freie Presse", *Wien, 27. September. (Die serbische Ablehnung der Waffenruhe)* în 16/28 septembrie 1876[1], iar reînceperea ostilităţilor este anunţată, în aceeaşi zi, într-o telegramă, *Nisch, 27. September,* ziarului vienez [2].

Eminescu publică în secţiunea întîia a *Revistei externe* din acest număr decizia votată de Comitetul permanent al Scupscinei, în 24 septembrie 1876, prin care se propune proclamarea lui Milan rege al Serbiei. În continuare, poetul reproduce două telegrame, *Belgrad, 27 septembrie şi Viena, 27 septembrie,* în care se arată că Milan acceptă propunerea Scupscinei şi se consemnează reacţiile Muntenegrului la proclamarea regatului Serbiei.

Propunerea Comitetului permanent al Scupscinei se publică în ,,Românul" şi în ,,Telegraful" în 17 septembrie 1876[3]*,* iar telegramele în ,,Timpul" din 16 septembrie 1876[4].

---

[1] NFP, (1876), nr. 4344, [16] 28 sept., p. 4.

[2] NFP**,** (1876), nr. 4344, [16]/28 sept., p. 7.

[3] ROM, XX (1876), 17 sept., p. 826; TEL, VI (1876), nr. 1332, 17 sept., p. 1.

[4] T, I (1876), nr. 126, 16 sept., p. 3.

JURNAL NOU [„PREZENTUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 103, 19 septembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

,,Prezentul" este şi ea una dintre acele publicaţii efemere despre care mai tot ce ştim datorăm lui Eminescu. Ziarul băcăuan trebuie să fi apărut nu mult înainte de data acestei notiţe, care se referă la numărul 1, cuprinzînd în chip evident articolul programatic. Din alte surse ştim că a încetat să apară la 19 februarie 1877. Din scurta însemnare rezultă atitudinea critică a poetului cu privire la presa românească în general şi repulsia faţă de ,,frazele imposibile", repulsie care nu-l face mai element nici cu un ziar conservator ca acesta.

Este vrednică de semnalat supoziţia că Eminescu, poate în virtutea experienţei sale de director de bibliotecă, poate în virtutea cunoaşterii ştiinţei din presa străină, practică *schimbul de publicaţii* în speranţa unei promisiuni de reciprocitate.

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUŢI [„CATALOGUL DE LECŢIUNI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 103, 19 septembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu comunică informaţii preţioase cu privire la structura organizatorică a Universităţii din Cernăuţi şi numărul studenţilor care frecventează cursurile în primul an de învăţămînt. Poetul nu-şi extrage însă informaţiile din *Lections-Katalog,* cum s-ar părea la prima vedere, ci dintr-o corespondenţă, *Czernowitzer, 24. September (Orig. Corr.),* publicată în „Neue freie Presse" în 16/28 septembrie 1876 [1].

Orientarea acestei instituţii de învăţămînt superior a stat în atenţia cercetătorilor (226, p. 183 — 184). Decanatul Facultăţii de teologie este ocupat de un român în virtutea confesiunii religioase. Constantin Tomasciuc (1840 — 1889), numit rector de Karl von

Stremayr, în care calitate patronează festivităţile de la inaugurarea Universităţii, este înlocuit cu Zieglauer de Blumental, un profesor de la Facultatea de filolozofie. Profesor de drept civil austriac, comercial şi privat la Universitatea din Cernăuţi, Constantin Tomasciuc, ,,se ţinea de Partidul nemţesc al centraliştilor sau al credincioşilor constituţiunii" [3]. Este şi motivul pentru care Eminescu îl numeşte ,,cunoscutul renegat român".

[1] NFP (1876), nr. 4344, [16]/28 sept., p. 5.

[2] I. G. Sbiera, *op. cit.,* p. 291.

SERBIA [„CORESPONDENTUL ZIARULUI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 104, 22 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu preia informaţiile din ziarul ,,Temps", printr-o sursă intermediară, probabil germană, cum ar lăsa să se întrevadă ortografierea numelor proprii. Nu avem mărturii să susţinem că poetul consultă direct ziarul ,,Norddeutsche allgemeine Zeitung" şi este de presupus că şi aceste informaţii sînt luate din publicaţii ca ,,Neue freie Presse", ,,Deutsche Zeitung", ,,Wiener Abendpost", ,,Die Tages-Presse" ori ,,Pester Lloyd" pe care le punea la contribuţie în întocmirea cronicilor sale de politică externă.

Corespondenţa din ,,Temps" confirmă (v. *supra,* p. 589) că divizia comandată de Horvatovici îşi cîştigă mari merite în luptele cu armatele otomane şi că în ea se aflau şi mulţi ostaşi români.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„ASUPRA BĂTĂLIEI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 104, 22 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Scurtul buletin de război este interesant şi prin comentariul iritat sau sceptic al lui Eminescu cu privire la caracterul contradictoriu al ştirilor de pe *,,acest* cîmp de război".

AUSTRO-UNGARIA [„ZILELE ACESTEA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 104, 22 septembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Scrisoarea confidenţială a ţarului Alexandru al II-lea, către Franz Joseph, împăratul Austro-Ungariei, stîrneşte mult interes în cercurile politice europene. Scrisoarea este comentată în ,,Pester Lloyd" în 2 octombrie 1876 [1] şi informaţii în legătură cu ea găsim şi în presa românească [2].

Eminescu constată din nou că, între Imperiul ţarist şi Imperiul austro-ungar, se stabilise o ,,identitate a intereselor" în ,,chestiunea orientală". (v. *supra,* p. 568 — 569).

[1] PEL, XXIII, (1876), nr. 243, 2 oct., p. 1 Editorialul: *Budapest, 1. Oktober* şi

articolul: *Ueber die Situation und die Mission Sumarokoff's.*

[2] T, I (1876), nr. 131, 22 sept., p. 3 *(Viena, 1 octombrie);* TEL, VI (1876), nr. 1336, 22 sept, p. 1.

[„ACEST ARTICOL..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 104, 22 septembrie 1876, p. 2. Este reprodus în ,,Telegraful român", XXIV, nr. 79, 3/15octombrie 1876, p. 310. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", p. 314 — 315.

Eminescu prefaţează studiul lui Eugen Brote, *O privire asupra activităţii Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român de la înfiinţarea ei pînă la a XIV-a adunare generală,* pe care îl reproduce din „Foişoara Telegrafului român" din Sibiu [1]. Deşi studiu amplu, poetul îl reproduce integral şi-i face loc în coloanele ,,Curierului de Iaşi" ca text independent. În alte împrejurări, asemenea texte le trece în rubricile permanente ale ziarului.

E. Brote consacră activităţii Asociaţiunii transilvane o analiză amănunţită, cum se vede şi din sumarul studiului său: *Consideraţii generale,* 1. *Numărul membrilor,* 2. *Fondul,* 3. *Reclamarea manuscriptelor lui S. Clain şi G. Şincai,* 4. *Înfiinţarea secţiunilor ştiinţifice,* 5. *Cestiunea ortografiei,* 6. *Înfiinţarea unei Academii române de drepturi,* 7. *,,Transilvania", foaia Asociaţiunii,* 8. *Edarea şi premierea de cărţi ştiinţifice,* 9. *Înfiinţarea despărţămintelor cercuale,* 10. *Înfiinţarea unei catedre pentru limba şi literatura română la Universitatea din Viena,* 11. *Biblioteca societăţii.* E. Brote schiţează, în final, un tablou general asupra activităţii Asociaţiunii.

Eugen Brote analizează activitatea Asociaţiunii transilvane în linia criticii lui Ioan Slavici (226, p. 202 — 203) şi scoate încheierea că singura realizare, cu care se putea lăuda societatea, o constituia acordarea de burse unor tineri [3]. În demonstraţia sa, E. Brote se sprijină pe statistici, care reţin şi atenţia poetului. Eminescu apreciază pregnanţa ,,judecăţii" şi ,,curăţenia de limbă", cum nu se întîlnea prea des în presa românească a vremii. Insistă şi asupra tezei lui E. Brote, potrivit căreia înfăţişarea adevărului este un postulat al progresului. ,,Tinerii" sînt acuzaţi încă în timpul serbării de la Putna de trădători ai intereselor naţionale pentru aderarea la ,,noua direcţie". Comentariul lui Eminescu şi studiul lui E. Brote, precum şi alte manifestări ale ,,tinerilor", arată că ei duceau lupta în numele aceloraşi principii, chiar dacă riscau să fie taxaţi de răi patrioţi.

Studiul lui Eugen Brote se încadrează în disputa dintre „tineri" şi ,,bătrîni" şi este una din cele mai strălucite demonstraţii a spiritului critic al celor dintîi în probleme de politică a culturii.

Eminescu aduce laude absolutismului austriac pentru faptul că a format printr-un ,,regim sobru" o ,,şcoală de deprindere la muncă fizică şi intelectuală". Poetul se opreşte la aceste constatări, necesare demonstraţiei sale pentru stările de lucruri din România. Imperiul habsburgic urmărea prin ,,regimul sobru", cum arată şi Eminescu în alte articole ale sale, exploatarea popoarelor de sub stăpînirea sa şi nu progresul lor social şi cultural.

Merită să reţină atenţia şi faptul că ,,Telegraful român" reproduce articolul lui Eminescu numai la o săptămînă de la apariţia lui în ziarul ieşean. Ziarul sibian însoţeşte articolul şi cu o notă introductivă. Sînt mărturii care arată că ,,tinerii" nu se închid în graniţele provinciei lor. Eminescu la Iaşi, Slavici la Bucureşti, Brote la Sibiu sînt animaţi de aceleaşi idealuri.

1 FTELR, I (1876), nr. 13, 17 iun., p. 97 — 100, nr. 14, 1 iul., p. 105 — 109, nr. 15, 17 iul., p. 113 — 115, nr. 16, 29 iul., p. 121 — 123, nr. 18, 26 aug., p. 137 — 138, nr. 19, 9 sept, p. 145 — 147.

[2] Lucian Boia, *Eugen Brote (1860 — 1912),* Bucureşti, Editura Litera, 1974, p. 27 — 38.

AUSTRO-UNGARIA [„SPRE ILUSTRAREA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 105, 24 septembrie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Comentariul lui Eminescu este o introducere la un articol, *De la sfatul ţării,* reprodus din ,,Albina", ziarul lui V. Babeş. Ziarul relatează în acest articol, publicat în 19 septembrie/1 octombrie 1876[1], despre dezbaterile din dieta maghiară în legătură cu ridicarea imunităţii lui Svetozar Miletic, deputatul sîrb arestat din ordinul lui Kálmán Tisza, primul ministru maghiar. Poetul are în vedere în comentariul său îndeosebi cuvîntarea lui Kálmán Tisza, prin care justifică trimiterea deputatului sîrb în faţa comisiei de imunitate a dietei. Guvernul maghiar săvîrşea o ilegalitate pe care o prezenta ca o măsură de apărare a constituţionalismului.

[1] ALB-1, XI (1876), nr. 87, 19 sept./1 oct., p. 2.

DE PE CÎMPUL DE RAZBOI [„TELEGRAMELE CARI ANUNŢĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 105, 24 septembrie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Expunerea succintă asupra stadiului operaţiilor de pe fronturile de luptă este întocmită pe baza unui comunicat al Marelui Cartier din Pescanica, *Hauptquartier Pscanica. 30. September,* publicat în ,,Neue freie Presse" în 20 septembrie/2 octombrie 1876 [1].

Eminescu reproduce din ,,Românul" din 23 septembrie 1876, în completarea informaţiei, două telegrame, *Paris 3 octombrie* şi *Budapesta 3 octombrie,* în care se relatează despre răspunsul Porţii la propunerile de pace ale marilor puteri şi despre dezbaterile din dietă în legătură cu arestarea lui Svetozar Miletič, luptătorul sîrb [2]. În continuare se reproduc alte trei telegrame publicate în „Timpul" din 22 septembrie 1876, *Ragusa, 2 septembrie, Viena, 1 octombrie* şi *Viena, 1 octombrie* [3], în care se rezumă scrisoarea lui Alexandru al II-lea către Franz Joseph şi se comentează vizita unor diplomaţi la Livadia.

[1] NFP, (1876), nr. 4348, [20 sept.]/2 oct., p. 7.

[2] ROM, XX (1876), 23 sept., p. 845.

[3] T, I (1876), nr. 131, 22 sept., p. 3.

[„CONSILIUL GENERAL DE INSTRUCŢIUNE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 106, 26 septembrie 1876, p. 2 *(Revista internă).*

Consiliul general de instrucţiune îşi deschide lucrările la 1 septembrie 1876, cu o cuvîntare a lui G. Chiţu, ministrul cultelor şi instrucţiunii publice [1]. La ordinea de zi figurează discutarea *Proiectului de program pentru studiile din licee şi gimnazii,* publicat şi în ,,Monitorul oficial al României" în 14/26 septembrie 1876 [2].

Eminescu comentează dezbaterile Consiliului general de instrucţiune din şedinţele a X-a şi a XI-a, ţinute în 20 şi 21 septembrie 1876 [3].

Foaia ieşeană informează cititorii asupra acestor dezbateri cu mult înaintea „Monitorului oficial al României". Să mai notăm şi faptul că ,,Românul" şi ,,Telegraful", organe centrale guvernamentale, nu acordă atenţie acestor dezbateri privind învăţămîntul.

[1] MO, (1876), nr. 200, 8/20 sept., p. 4962 — 4963. [2] MO, (1876), nr. 204, 14/26, sept., p. 5034 — 5057.

[3] MO, (1876), nr. 216, 29 sept./11 oct., p. 5299 — 5301, nr. 223, 7/19 oct., p. 5490 — 5493.

[„ZIARUL «NEUE FREIE PRESSE» AFLĂ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 106, 26 septembrie 1876, p. 2 *(Revista internă).*

Corespondenţa pe care o comentează Eminescu se publică în ,,Neue freie Presse" în 23 septembrie/5 octombrie 1876[1]. Este datată *Bukarest, 4. October,* după sistemul presei vieneze.

[1] NFP (1876), nr. 4351,[23sept.]/15 oct., p. 6.

[„ÎN SARA SOSIREI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 106, 26 septembrie 1876, p. 2 *(Revista internă).*

Aici ca şi în alte părţi se întrevede convingerea încă neexprimată a lui Eminescu că România şi-ar fi putut dobîndi un nou statut faţă de Înalta Poartă, inclusiv autonomia, pe calea tratativelor diplomatice şi a convenţiilor paşnice. Această convingere va explica, în parte, atitudinea poetului faţă de participarea ţării noastre la conflictul ruso-turc.

[„DACĂ PREŢUL CONVENŢIEI COMERCIALE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 106, 26 septembrie 1876, p. 2 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură

„Minerva", 1905, p. 121 — 122. Fragmentar.

Comentariul lui Eminescu însoţeşte o scrisoare a comunităţii izraelite din Roma din 28 august 1876, semnată de Abramo Estrada, Simone Toscano şi Pellegrino Pontecorvo, adresată lui Amadeu Melegari, ministrul de externe al Italiei şi răspunsul acestuia, din 13 septembrie 1876. În scrisoarea lor, reprezentanţii comunităţii izraelite cereau ca Italia să introducă în convenţia comercială, pe care o negocia cu România, o clauză privitoare la acordarea de drepturi depline pentru ,,toţi italienii cîţi petrec în România". Prin ,,italieni" se înţelegeau purtătorii de capital străin.

Eminescu dezaprobă presiunile exercitate de organizaţiile evreieşti internaţionale asupra guvernului român prin intermediul diplomaţiei europene. Considera aceste presiuni cu atît mai vrednice de condamnat

---

cu cît se făceau împotriva intereselor unei ţări şi în favoarea unor grupuri sociale care nu urmăreau obţinerea dreptului la o activitate productivă, ci libertatea de a specula munca altora.

Poetul pledează pentru luarea de măsuri protecţioniste pe linie de stat. Întîlnim şi în manuscrisele sale însemnări în acest sens. ,,De aceea — notează poetul în manuscrisul **2367, 164** — sîntem fără îndoială protecţionişti şi adversari ai absenteismului".

Sistarea tratativelor pentru încheierea convenţiei comerciale cu Italia, cum cerea Eminescu, se înscria între măsurile protecţioniste [1].

---

[1] Tratatul comercial cu Italia stă în atenţia presei noastre şi mai tîrziu (ROM, XX**,** 30 oct., 1876, p. 965 — 966).

UN PRECEDENT CU TEMEI

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 106, 26 septembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Corespondenţa din Bucureşti, *Bukarest, 30. September (Orig. Corr.),* se publică în ,,Neue freie Presse" în 23 septembrie/5 octombrie 1876 [1] şi tratează mai multe probleme. Eminescu se opreşte numai la aceasta întrucît întîmplările relatate arătau că ,,supuşii austriaci" se credeau în drept să tragă foloase de pe urma încheierii convenţiei comerciale dintre România şi Imperiul austro-ungar.

---

[1] NFP (1876), nr. 4351, [23 sept.]/5 oct., p. 4.

SOCIETATEA ACADEMICĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 106, 26 septembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 327. Fragmentar.

Şedinţa Societăţii Academice Române în care sînt primiţi Vasile Maniu, Grigore Ştefănescu şi Al. Papadopol-Calimah se ţine în 12 septembrie 1876. Ştefan I. Fălcoianu este primit în şedinţa următoare, din 13 septembrie 1876. Şedinţele se ţin sub preşedinţia

lui Aug. Treb. Laurian şi la ele participă G. Bariţiu, V. Babeş, D. A. Sturdza, Alexandru Roman, Nicolae Ionescu, Ioan C. Massim, I. Caragiani, A. I. Odobescu, Iosif Hodoş, V. A. Urechia, G. Sion. Cel din urmă îndeplineşte şi funcţia de secretar ad-hoc [1].

Eminescu face rezerve asupra intrării acestor persoane în cel mai înalt for ştiinţific al ţării şi cere unele precizări. Aprecierile poetului se circumscriu la activitatea lor ştiinţifică dinainte de 1876. Dintre cei patru candidaţi numai Vasile Maniu (1824 — 1901) avea lucrări care puteau reţine atenţia. Sînt de amintit *Disertaţiune istorico-critică şi literară tractandă despre originea românilor din Dacia Traiană* (Timişoara, 1867), *Unitatea latină sau cauza română în procesul naţionalităţilor din puntul de vedere istoric, juridic şi politic* (Bucureşti, 1867), *La mission de l'Occident latin dans l'Orient de l'Europe* (Paris, 1869). Lucrarea din urmă se publică şi în traducere românească, *Misiunea Occidentului latin în Orientele Europei* (Bucureşti, 1869). Maniu este şi autorul unor piese de teatru, *Amelia sau victima amorului,* dramă în trei acte (Bucureşti, 1849), *Monumentul de la Călugăreni,* dramă într-un act (Bucureşti, 1871), fără însemnătate în mişcarea literară a vremii. Dintre lucrările lui V. Maniu, *Disertaţiune istorico-critică...* se găsea şi în biblioteca întemeiată de Aron Pumnul pentru elevii săi, încît poetul o cunoaştea din anii studiilor gimnaziale (150, p. 176).

Activitatea ştiinţifică dinainte de 1876 a lui Alexandru Papadopol-Calimachi (1833 — 1898) şi Grigore Ştefănescu (1838 — 1911) este destul de restrînsă. Al. Papadopol-Calimah publică două lucrări în care se

---

ocupă de organizarea unor instituţii străine: *Curtea de Casaţie în Franţa, cu mai multe însemnări şi comparaţii* (Iaşi, 1862) şi *Reglementul pentru Serviciul Curţii de Casaţiune din Franţa* (Iaşi, 1862), iar Grigore Ştefănescu, un manual, *Elemente de zoologie* (Bucureşti, 1865) şi cîteva lucrări de dimensiuni reduse, *Animale antediluviene* (Bucureşti, 1867), *Curs public de istorie naturală* (Bucureşti, 1874), lecţie de deschidere a cursului la Universitatea din Bucureşti şi cîteva articole în revistele de specialitate. Şt. I. Fălcoianu (1835 — 1905) nu tipăreşte nici o lucrare înainte de 1876.

Aprecierile lui Eminescu se impune să fie judecate, pe de altă parte, şi în lumina activităţii ştiinţifice ulterioare a noilor academicieni. Dintre lucrările lui Vasile Manin sînt de reţinut două memorii academice:

Studii asupra scrierii profesorului Dr. I. Iung intitulată Romanii şi românii din Ţările române (Bucureşti, 1878) şi *Românii în literatura străină* (Bucureşti, 1883), iar dintre cele ale lui Alexandru Papadopol-Calimach, *Dunărea în literatură şi în tradiţiuni* (Bucureşti, 1886), de asemenea memoriu academic. Şt. I. Fălcoianu este autorul unui curs, *Istoria războiului din 1877 — 1878 (ruso-româno-turc)* (Bucureşti, 1895), ţinut la Şcoala superioară de război, cu informaţii utile pentru cunoaşterea acestui moment important din istoria poporului român.

Activitatea lui Grigore Ştefănescu, desfăşurată după 1876, este, fără îndoială, mărturia cea mai evidentă că aprecierile lui Eminescu nu pot fi extinse şi după această dată. Profesor la Facultatea de ştiinţe a Universităţii din Bucureşti, director al Muzeului de ştiinţe naturale şi autor a numeroase lucrări de specialitate, Grigore Ştefănescu este recunoscut ca unul din marii înaintaşi ai geologiei româneşti.

[1] AAR, IX (1876), tomul IX, Sesiunea anului 1876, p. 41 — 42.

ZIAR UNGURESC

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 106, 26 septembrie 1876, p. *(Noutăţi).*

Săptămînalul „Bukureşti Hiradó" (,,Vestitorul bucureştean"), apare, cu începere de la 1

octombrie 1876 şi pînă în 3 octombrie 1885. Informaţii în legătură cu data apariţiei ziarului găsim în „Magyar Polgár" din Cluj [1] şi în ,,Gazeta Transilvaniei", care preia ştirea din publicaţia maghiară [2]. De aici aflăm că ziarul era redactat de Ludovic Vandori. ,,Le Journal de Bucarest", organul oficial al Ministerului de externe din România informa cititorii că menirea ziarului era să strîngă legăturile dintre două naţiuni menite să joace un rol important în această parte a Europei [3].

Eminescu spera că ziarul va avea o atitudine înţelegătoare faţă de poporul român. Orientarea aceasta nu putea fi pusă pe placul presei guvernamentale maghiare. Se explică de ce cercurile conducătoare maghiare nu sprijină ziarul. „Albina" arată, în ianuarie 1877, că ziarul nu avea decît 63 de abonaţi [4]. De aici şi apariţia neregulată a publicaţiei bucureştene.

---

[1] MPOL, X (1876), nr. 230, [19 sept.]/1 oct., p. 3. ŞI HON, XIV (1876), nr. 258, [15]/27 oct., p. 1, 259, [16]/28 oct., p. 2.

[2] GT, XXXIX (1876), nr. 77, 3/15 oct., p. 4.

[3] JDB, VII (1876), nr. 628, [19 sept.]/1 oct., p. 2 *(Chronique).*

[4] ALB-1, XI (1876), nr. 117-118, 31 dec./12 ian. 1877, p. 6.

[„DE LA O VREME-NCOACI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 107, 29 septembrie 1876, p. 2 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 187 — 188.

Pornind de la desfăşurarea evenimentelor din Balcani şi de la telegramele din presă cu privire la proclamarea lui Milan I Obrenovici rege al Serbiei, Eminescu caută să explice motivele pentru care Nichita al Muntenegrului se credea îndreptăţit să schimbe orientarea politică a ţării sale. Nichita obţine mai multe victorii împotriva Imperiului otoman, în vreme ce Milan suferi înfrîngeri grele. Imperiul otoman dicta Serbiei, pe de altă parte, condiţii grele de pace; Muntenegrului îi recunoaşte, în schimb, *statu quo ante bellum.* Sînt argumente peste care nu se putea trece.

Eminescu atribuie victoriile muntenegrenilor lui Nichita Petrovici Niegos (1841 — 1921), cunoscut în istorie sub numele de Nicolae I, pe care îl aseamănă cu ,,voinicul din poveste". Nichita trăia în mijlocul poporului său, ştia cîntecele populare şi compunea el însuşi poezii. Şi totuşi, nu figura sa legendară, care unea ,,lira cu spada", joacă rolul hotărîtor în victoriile împotriva turcilor. Muntenegrenii duceau un război de guerilă — şi-l duceau în munţii lor.

AUSTRO-UNGARIA [„SE ŞTIE CĂ DIETA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 107, 29 septembrie 1976, p. 2 *(Revista externă).*

Dieta îl trimite pe Svetozar Miletici, deputatul sîrb, în faţa comisiei speciale, care îi ridică imunitatea parlamentară. ,,Albina" publică un articol, *Afară Militici în comisiunea pentru*

imunitate, în care se dau informaţii despre dezbaterile din această comisie ŞI despre netemeinicia ridicării imunităţii deputatului sîrb [1].

Svetozar Miletici e acuzat, cum se arată în alt articol din „Albina", *Cauzele arestării lui Miletici,* de „infedilitate şi perdueliune" [2].

---

[1] ALC-1, XI (1876), nr. 88, 24 sept./5 oct., p. 3.

[2] ALB-1, XI (1876), nr. 89, 27 sept./8 oct., p. 2.

TURCIA [„FIINDCĂ REALIZAREA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", XI, nr. 107, 29 septembrie 1876, p. 2 — 3 *(Revista externă).*

ASOCIAŢIE PEDAGOGICĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 107, 29 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 280 — 281. Fragmentar.

Asociaţiunea pedagogică se constituie la iniţiativa unui grup de profesori bucureşteni, interesaţi să găsească căile cele mai potrivite pentru progresul învăţămîntului românesc. Şedinţa în care se fixează programul de lucru se ţine în ianuarie 1876. Între întemeietorii asociaţiei îi vedem pe August Treboniu Laurian, Ioan Manliu, Ştefan C. Michăilescu, Barbu Constantinescu, Emil D. Bălteanu, Toma Dobrescu, Ioan Beiu. Sînt profesori şi directori la instituţiile bucureştene de învăţămînt, iar cîţiva dintre ei şi autori cunoscuţi de manuale şcolare.

Eminescu comentează lucrările celei de-a doua sesiuni, pe 1876/1877, a Asociaţiunii pedagogice, care se ţin în septembrie 1876. „Telegraful", ziarul bucureştean, publică o dare de seamă asupra primei şedinţe, *Asociaţiunea pedagogică. Deschiderea sesiunei anului II (1877 — 8). Şedinţa din 19 septembrie* şi raportul lui August Treboniu Laurian privind activitatea asociaţiei din ianuarie pînă în septembrie 1876 [1]. Poetul extrage din raportul lui August Treboniu Laurian teza fundamentală, care stătea la baza activităţii asociaţiei. ,,V-aduceţi aminte, Onor. Membri — arată Aug. Treb. Laurian —, că punctul fundamental asupra căruia pare pe deplin fixată Asociaţiunea pedagogică este primirea metodului intuitiv, metodului care ţine seama de dezvoltarea firească a puterilor mintale ale copilului, ca singurul în stare de-a făptui cu folos cultura primară". Din compararea acestui fragment cu textul lui Eminescu se vede că poetul omite numai cuvintele protocolare.

Asociaţiunea pedagogică discută problema introducerii „metodului intuitiv" în predarea geografiei, istoriei, gramaticii. Eminescu transcrie din această parte a raportului

fragmentele care i se par mai importante. Poetul nu se ocupă şi de partea a doua a raportului. Se arată aici că Asociaţiunea pedagogică îşi propunea să examineze chestiunea frecvenţei obligatorii în învăţămîntul primar şi să reia discuţia în legătură cu predarea gramaticii. Să mai amintim, în sfîrşit, că raportul consemnează ca un fapt pozitiv hotărîrea învăţătorilor ieşeni de-a adapta noua metodă de predare în manualele şcolare. Învăţătorii ieşeni sînt Ioan Creangă şi colaboratorii săi. Eminescu prezintă manualele întocmite de ei în ,,Curierul de Iaşi" şi, mai tîrziu, în „Timpul", cotidianul bucureştean.

Ediţia din 1905 reproduce numai partea introductivă a articolului lui Eminescu şi omite fragmentele transcrise de poet din raportul lui August Treboniu Laurian, prin care ilustrează existenţa unei direcţii sănătoase în învăţămîntul românesc. Aug. Treboniu Laurian îşi încheia raportul cu un îndemn adresat membrilor asociaţiei: ,,Să muncim dar fără preget cu privirile îndreptate către îmbunătăţirea şcoalei". De aici scoate şi Eminescu încheierea că educaţia unui popor se face prin muncă şi nu prin ,,beţie de cuvinte şi fraze jurnalistice" [2].

[1] TEL, VI (1876), nr. 1340, 26 sept., p. 3.

[2] Asociaţia, pedagogică ţine şedinţă în 21 noiembrie 1876 şi I. Manliu vorbeşte despre ,,învăţămîntul intuitiv" în clasele primare (ROM, XX**,** 20 nov. 1876, p. 1035).

UNIVERSITATEA DIN CERNĂUŢI [„PRIMIM DIN PARTEA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 107, 29 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 274 — 275.

Curtea din Viena consimte, cum se desprinde din documente (v. *supra,* p. 587), ca la Facultatea de teologie de la această Universitate să se ţină cursurile în limba română întrucît era susţinută din Fondul religionar (v. *supra,* p. 629) şi nu de statul austriac. Această prevedere nu este respectată de autorităţile administrative. Eminescu numeşte cîţiva din profesorii de la această facultate care cedează presiunilor şi-şi ţineau cursurile în germană. Izidor Onciul (1834 — 1897) preda limbile orientale, Eusebie Popovici (1838 — 1922), istoria bisericii, iar Constantin Popovici (1846 — ?), dreptul bisericesc.

Constatările lui Eminescu cu privire la statutul lui I. G. Sbiera sînt confirmate şi de însemnările memorialistice ale acestuia, publicate mai tîrziu [1]. Ludwig Schiffner, preda dreptul austriac civil şi privat (v. *supra,* p. 587). Nu s-a ilustrat, după cîte ştim, prin lucrări fundamentale în ştiinţele juridice.

[1] I. G. Sbiera, *op. cit.,* p. 297 — 299.

MALTRATARE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 107, 29 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 122. Fragmentar.

Concepţia lui Eminescu cu privire la măsurile protecţioniste pe linie de stat pentru apărarea ,,claselor pozitive" explică şi poziţia sa faţă de evrei, aparent contradictorie.

Poetul critică pe aceia dintre ei care exercitau presiuni pe diferite căi, îndeosebi diplomatice, să obţină libertatea de-a exploata popoarele subdezvoltate (v. *supra,* p. 590) din această parte a Europei. Eminescu declară explicit că avea în vedere acordarea de concesii juridice şi economice purtătorilor de capital străin şi nu dreptul de-a depune o muncă utilă pentru progresul societăţii româneşti. Cu evreii din categoria din urmă întreţine cele mai bune relaţii, cum este cazul lui M. Gaster şi H. Tiktin, cărora le pune la dispoziţie colecţia sa de manuscrise şi tipărituri rare şi colaborează cu ei la întocmirea unor opere fundamentale, care fac cinste ştiinţei româneşti.

Poetul protestează împotriva mijloacelor violente, folosite împotriva evreilor şi faptul acesta apare cu atît mai semnificativ cu cît criticile sale se îndreaptă împotriva lui Theodor Codrescu (1819 — 1894), una din personalităţile marcante ale vieţii culturale ieşene [1]. Deşi Codrescu se bucura de mare prestigiu, poetul nu ezită să protesteze în public împotriva maltratării evreilor.

I. Scurtu nu publică şi partea a doua a articolului şi dă un scurt rezumat, în care pune întîmplările pe seama lui Elias Şragăr. Din articol se desprinde însă clar că este vorba şi de Samoil Şragăr (1857 — 1906), fratele mai mare al lui Elias Şragăr (1859 — 1939), amîndoi librari în Iaşi [2].

Curentele de dreapta au exploatat ,,antisemitismul" lui Eminescu, fără să, analizeze opera poetului în toată complexitatea ei şi cu ignorarea, premeditată, a unor texte ca cel de faţă. Poetul n-a fost nicicînd propovăduitorul unei îndreptări cu bîta sau cu sabia.

---

[1] Th. Codrescu tipărea, din 1852, *Uricariul,* colecţia de documente, din care apare în 1875 volumul VI şi tot din 1875 edita şi revista „Buciumul român", una din publicaţiile ştiinţifice de la noi.

[2] I. Massoff, *Strădania a cinci generaţii.* Monografia familiei Şaraga, Bucureşti ,,Biblioteca evreească", 1941, p. 17 — 30.

[„PERIODUL AL DOILEA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 108, 1 octombrie 1876, p. 2, nr. 109, 3 octombrie 1876, p. 2 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 201 — 205. Fragmentar.

Serbarea comemorativă din 1876 se desfăşoară după programul celei din 1875 [1]. ,,Curierul de Iaşi" informează cititorii despre pregătirile ce se făceau pentru festivitate şi publică *Programul* desfăşurării ei [2]. I. Negruzzi îi consacră un articol, *Serbarea comemorativă pentru moartea lui Grigore Alexandru Ghica Voevod,* în care evocă personalitatea domnitorului ucis de turci şi insistă asupra iubirii sale de ţară [3]. Revista ieşeană publică în acelaşi număr, pe pagina următoare, necrologul lui C. Negri şi face legătura între patriotismul acestuia şi cel al domnitorului asasinat de turci. Această legătură o face şi Eminescu în articolul-necrolog, închinat lui C. Negri şi publicat în ziarul ieşean (v. *supra,* p. 221).

Grigore Ghica Vodă, cunoscut în istorie sub numele de Grigore Ghica Vodă al III-lea, domneşte în Moldova între martie 1764 — ianuarie 1767, în Muntenia între octombrie 1768 — noiembrie 1769 şi din nou în Moldova între septembrie 1774 — octombrie 1777. Istoricii au elucidat împrejurările asasinării domnitorului moldovean şi încadrează acest act între crimele politice [4].

Eminescu îl prezintă pe Grigore Ghica monarh luminat, asemeni lui Ludovic al XIV-

lea, Frederic al II-lea, Petru cel Mare, Ecaterina a II-a, Maria Tereza şi Iosif al II-lea. Spre a demonstra că Grigore Ghica întrunea calităţile monarhilor luminaţi transcrie mărturiile lui Ioan Canta şi Enachi Kogălniceanu,

ultimii cronicari moldoveni. Ioan Canta descrie în *Letopiseţul Ţării Moldovei de la a doua şi pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat V. V.* (1741 — 1769), prima domnie a lui Grigore Ghica în Moldova şi aceeaşi domnie o prezintă şi Enachi Kogălniceanu în *Letopiseţul Ţării Moldovei de la domnia întîi şi pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat V. V.* (1733 — 1774), însă mai pe larg şi într-o frumoasă limbă românească. Eminescu extrage din *Letopiseţele ...* celor doi cronicari tezele principale care îl îndreptăţeau să-l considere pe Grigore Ghica un monarh luminat. Domnitorul moldovean este luat prizonier la Focşani în 1768 de armatele ruseşti şi petrece la curtea Ecaterinei a II-a pînă în 1774. Aceasta se referă în corespondenţa sa cu Voltaire şi la Grigore Ghica şi găsim aici şi aprecieri ale scriitorului francez privitoare la personalitatea domnitorului moldovean [5].

În caracterizarea lui Grigore Ghica şi a politicii sale, Eminescu pune la contribuţie documentele din broşura *Răpirea ...,* întocmită de M. Kogălniceanu şi I. Slavici în 1875 şi în difuzarea, căreia are şi el un rol important (226, p. 184 — 186). Poetul explică prăbuşirea lui Grigore Ghica, prin intrigile Curţii din Viena şi prin dezbinările din ţară. Domnitorul chemat să conducă în asemenea condiţii este comparat cu un idol cu picioare de lut. Imaginea ne aminteşte de jocul statuilor din *[Avatarii faraonului Tlá].*

Sfîrşitul tragic al lui Grigore Ghica este comentat în presa vremii şi descris în mai multe lucrări literare. Publică corespondenţe trimise din Iaşi şi din Constantinopole, ,,Journal historique et littéraire" din Luxemburg şi „Journal de Politique et de Littérature" din Bruxelles şi ele poartă data de 15 octombrie 1777. ,,Nouvelles extraordinaires de Leyde" face loc în paginile sale unei corespondenţe din 16 octombrie 1777. Drama sîngeroasă de la Iaşi este descrisă de F. I. Sulzer şi de Ruxanda, fiica lui Grigore Ghica [6]. Domnitorul moldovean apare ca personaj într-o piesă de teatru, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa,* reprezentată de elevii din Blaj înainte de 1780 [7]. Întîmplările tragice din 1777 sînt evocate şi în povestirile versificate. I. Negruzzi publică una din ele, *Stihuirea Domnului Ghica Voevod,* în ,,Convorbiri literare", în martie 1875 [8]. Povestirile versificate închinate morţii lui Grigore Ghica cunosc o mare răspîndire şi se păstrează în vreo 28 de manuscrise [9]. M. Kogălniceanu atribuie una din aceste povestiri, *Stihuri asupra Domnului Grigore Ghica Voevod al ţării Moldovei,* lui Enachi Kogălniceanu, şi o tipăreşte în cel de-al treilea tom din *Chronicele sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei* [10], împreună cu *Letopiseţul ţării Moldovei* (1733 — 1774), pe care îl atribuie de asemenea strămoşului său M. Kogălniceanu înfăţişează întîmplările din 1777 şi într-o naraţiune originală, *Trii zile din istoria Moldaviei,* din 1844, rămasă neterminată [11].

I. Scurtu retipăreşte acest articol în „Sămănătorul", în aprilie 1905 [12], înainte de apariţia ediţiei sale. Nu reproduce însă şi textele.

Eminescu transcrie aceste texte, după ediţia lui M. Kogălniceanu, *Letopiseţele ţării Moldovii,* în trei volume, tipărită la Iaşi în 1845 — 1852. Cronicile se află în tomul al treilea [13]. În transcrierea textelor, poetul procedează diferenţiat. Din *Letopiseţul ...* lui Ioan Canta preia fraze izolate (p. 187), pe care le reproduce ca text unitar şi fără să marcheze omisiunile. Din *Letopiseţul ...* lui Enachi Kogălniceanu reproduce textul care începe cu cuvintele: *,,Au dat ispravnicilor mare poroncă",* parafrazare după: *,,de au făcut Ispravnici pe la ţinuturi, dîndu-le mare poruncă".* Poetul îl urmează, în continuare, pe cronicar (p. 261 — 263), cu cîteva omisiuni care, de asemenea, nu sînt marcate. Opinia că Eminescu transcrie textele după ediţia a doua, *Cronicile României* sau *Letopiseţele Moldaviei* şi *Valachiei,* tipărită de M. Kogălniceanu la Bucureşti în 1872 — 1874, nu are bază documentară.

Eminescu era un bun cunoscător al istoriei naţionale şi afirmaţia sa că în Bucovina era înmormîntat şi Petru Rareş ar putea surprinde. Eroarea nu-i aparţine însă numai poetului, ci o întîlnim şi la unii contemporani ai săi (v. *infra,* p. 819).

G. Călinescu arată că Eminescu consacră această evocare unui eveniment important din istoria ţării şi ea depăşeşte ,,efemeritatea unui articol de ziar" (90, p. 278).

---

[1] CE, IX (1876), nr. 7, 1 oct., p. 289 — 299.

[2] CI, IX (1876), nr. 106, 26 sept., p. 1.

[3] CL, IX (1876), nr. 7, 1 oct., p. 287.

[4] Ion I. Nistor, *Grigore Ghica Vodă, la aniversarea a 150 de ani de la moartea sa.* CCOS, IV — V (1927 — 1928), Partea I, Cernăuţi, 1929, p. 401 — 444; Gh. Duzinchievici, *Asasinarea lui Grigore Al. Ghica Vodă.* RCRI, XIV (1940), nr. 4, oct., p. 193 — 207.

[5] Voltaire, *Geuvres complétes.* Tome cinquante-cinquiéme, A. Gotha, Chez Charles-Guillaume Ettinger, Libraire, 1788, p. 67, f. 7.

[6] Ion I. Nistor, *op. cit.,* p. 422 — 443. Se reproduc în traducere textele din presa străină, descrierea lui Fr. I. Sulzer şi mărturiile fiicei lui Grigore Ghica. Şi I. Baidaf, *Ce spun ziarele apusene despre uciderea la Iaşi de către turci a lui Grigore- Vodă Ghica în 1777.* CGC, I (1928), nr. 13 — 16 apr., p. 219 — 226, nr. 17 — 20 mai, p. 285 — 286, nr. 21 — 24 iun., p. 341 — 353.

[7] Al. Ciorănescu, *Occisio Gregorii Vodae.* Cea mai veche piesă de teatru în româneşte. RFR, IV (1937), nr. 8, 1 aug., p. 423 — 438; Lucian Drimba, *„Occisio Gregorii in Moldova Vodae tragedice expressa".* Cea mai veche piesă de teatru românească cunoscută. LL, VII (1963), p. 259 — 298.

---

[8] CL, VIII (1875), nr. 12, 1 mart., p. 461 — 464; I. Negruzzi, *Cînticul sau ,,Stihuirea lui Grigore Ghica Vodă",* Bucureşti, Institutul de arte grafice ,,Carol Göbl", 1910. Face rezerve faţă de atribuirea. *Letopiseţului Moldovei* (1733 — 1774) lui Enachi Kogălniceanu.

[9] *Cronici şi povestiri româneşti versificate (Sec. XVII — XVIII).* Studiu şi ediţie critică de Dan Simonescu, Bucureşti, Editura Academiei R.S. România, 1967, p. 167 — 179. Descriere a manuscriselor, circulaţia lor şi bibliografie.

[10] M. Kogălniceanu, *Cronicele României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei.* A doua ediţiune, Bucureşti, Imprimeria Naţională, C. N. Rădulescu, 1874, p. 275 — 280.

[11] M. Kogălniceanu, *Opere I. Beletristica, studii literare, culturale şi sociale.* Text stabilit, studiu introductiv, note şi comentarii de Dan Simonescu. Bucureşti, Editura Academiei R. S. România, 1974, p. 171 — 188.

[12] SAM, IV (1905), nr. 16, 17 apr., p. 248 — 251. Se tipăreşte cu titlul: *Grigore Ghica Voevod* şi însoţit de o notă: ,,Din volumul: M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. I. 1870 — 1877,* ce va apare în curînd".

[13] *Letopiseţele Tării Moldovii.* Publicate pentru întîiaşi dată de M. Kogălniceanu, Tom. III, Iaşi, La Cantore Foaiei Săteşti, 1845, p. 187, 261 — 263.

CARTE NOUĂ
[„AU IEŞIT DE SUB TIPAR CRONOLOGIA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 108, 1 octombrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu anunţă recenta apariţie a cărţii lui A. D. Xenopol, *Cronologia raţională a Istorii universale* şi o recomandă tinerilor ca ,,fiind foarte folositoare" în pregătirea examenului de bacalaureat. Numai că ediţia întîi a acestei lucrări se tipăreşte cu şase ani mai înainte (Iaşi, Tipografia Societăţii Junimea, 1871, 221 p.) iar ediţia a doua „revăzută şi adausă" apare după ce poetul se mută la Bucureşti (Iaşi, Lito-tipografia H. Goldner, 1878, 226 p.), astfel că poetul anunţa apariţia unei cărţi care nu se tipăreşte în 1876.

[„ALALTĂIERI ÎN 29 SEPTEMVRIE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 108, 1 octombrie 1876, p. 3, nr. 109, 3 octombrie 1876, p. 3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 299 — 300.

Eminescu consacră personalităţii lui Costache Negri (1812 — 1876) articolul-necrolog pe care ziarul ieşean îl publică în chenar negru.

Deşi îi consacră una din cele mai elogioase prezentări întîlnite în publicistica sa, poetul nu o consideră suficientă şi revine în numărul următor cu evocarea-necrolog *[,,Soarele frumos de toamnă..."],* încadrată de asemenea în negru. În finalul articolului publică şi două telegrame către Catinca Negri, una trimisă de Gr. Tufescu, primarul Iaşului, iar alta; de studenţii de la Universitatea din Iaşi. Poetul urmăreşte ecoul stîrnit de moartea lui C. Negri şi în presa vremii şi reproduce în 6 octombrie 1876 [1] extrase din scrisoarea colonelului I. Alecsandri publicată în „Timpul" în 2 octombrie 1876 [2]. Din scrisoare reţine evocarea unor întîmplări, prin care fratele lui V. Alecsandri pune în lumină modestia lui C. Negri şi patriotismul său. Poetul face loc în coloanele ziarului telegramei Clubului studenţesc din Iaşi şi răspunsului lui V. Alecsandri la această telegramă [3]. Autorul *Ostaşilor noştri* îşi exprima speranţa că junimea studioasă ,,va şti a lua de model pe Negri".

Eminescu caracterizează şi activitatea scriitoricească a lui C. Negri [4], fără însă să facă referiri la corespondenţa sa, mai extinsă decît opera literară [5], şi un document de mare preţ pentru cunoaşterea uneia din cele mai glorioase epoci din istoria poporului român.

Costache Negri reprezintă pentru Eminescu idealul omului de cultură şi al luptătorului politic, care participă cu însufleţire la marile înfăptuiri ale ţării sale şi nu urmăreşte să obţină, ca răsplată, profituri pe seama sa. Poetul vrea să ofere contemporanilor săi, prin exemplul vieţii patriotului moldovean, o lecţie de demnitate şi cinste civică.

---

[1] CI, IX (1876), nr 110, 6 oct., p. 2. Se reproduce şi în TELR, XXIV (1876), nr. 81, 10/22 oct., p. 318.

[2] T, I (1876), nr. 140, 2 oct., p. 1.

[3] CI, IX (1876), nr. 111, 8 oct., p. 3.

[4] Activitatea lui C. Negri este prezentată mai pe larg, prima dată de G. Misail, într-un studiu, Cos*tache Negri,* publicat în ,,Românul" în 1876 (oct.-nov.).

[5] Costache Negri, *Scrieri,* I — II. Text ales, stabilit, note şi studiu introductiv de Emil Boldan, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1966, p. 131 — 264 (I), 9 — 359 (II).

RECTIFICARE [„RELATIV LA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 108, 1 octombrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Notiţa este un răspuns la protestul lui Th. Codrescu împotriva articolului *Maltratare* din 29 septembrie 1876. Explicaţia lui Theodor Codrescu este primită cu neîncredere (,,ar fi fost provocat") şi Eminescu îşi menţine părerea că, acesta s-a purtat ,,într-un mod nu

tocmai obicinuit". Notiţa este publicată, pe de altă parte, şi într-un loc puţin vizibil din coloanele ziarului ieşean.

TURCIA [„LA 10 OCTOMVRIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 109, 3 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Consiliul extraordinar al Imperiului otoman se întruneşte în 10 octombrie 1876 şi hotărăşte să acorde un armistiţiu de şase luni. Comunicatul său se publică în ,,Neue freie Presse", *Constantinopel, 10. October,* în 29 septembrie /11 octombrie 1876 [1] şi este reprodus şi în presa noastră [2]. Poarta arată, într-un nou comunicat, *Constantinopole, 11 octombrie,* că a făcut o notificare către marile puteri în privinţa armistiţiului pe o jumătate de an [3].

Presa străină privea cu scepticism posibilitatea instaurării unei păci în Balcani şi ,,Neue freie Presse" caracterizează într-un editorial, aceste încercări, ,,Stein des Sisyphus" [4].

Eminescu interpretează acordarea unui armistiţiu pe termen lung ca o tactică a Imperiului otoman, prin care urmărea să-şi consolideze poziţiile în ţinuturile ocupate în cursul războiului împotriva Serbiei şi Muntenegrului din iunie — octombrie 1876. Poarta avea răgazul, pe de altă parte, să contracteze un împrumut din străinătate, pe care să-l folosească pentru înarmare şi să instruiască noi contingente pe care să le trimită pe front la reînceperea ostilităţilor. Să alăturăm la aceste consideraţii ale poetului şi faptul că armata otomană nu era pregătită pentru o campanie de iarnă.

Despre coroana regală pregătită pentru Milan Obrenovici, principele Serbiei, se dau informaţii într-un comunicat, *Belgrad, 11 octombrie,* publicat şi în „Telegraful" în 2 octombrie 1876 [5].

---

[1] NFP. (1876), nr. 4357 [29 sept.]/11 oct., p. 6.

[2] ROM, XX (1876), 30 sept., p. 869.

[3] ROM, XX (1876), 1 oct., p. 873.

[4] NFP, (1876), nr. 4358, [30 sept.]/12 oct., p. 1 *(Wiener, 11. October).*

[5] TEL, VI (1876), nr. 1345, 2 oct., p. 3.

SERBIA [„DIN BELGRAD..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 109, 3 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu trimite, cum se proceda în presa vremii, la sursele primare de informare, în cazul de faţă la ,,Politische Correspondenz", deşi îşi extrage informaţiile din surse secundare. Corespondenţa respectivă se publică în ,,Neue freie Presse", *Aus Belgrad vom 8.d. erhält die ,,Pol. Corr." den nachfolgenden Bericht* în 29 septembrie/11 octombrie 1876 [1]. Avem aici o dovadă peremptorie că poetul nu consultă întotdeauna direct publicaţia la care trimite.

Eminescu începe să publice în numărul 108, din 1 octombrie 1876, studiul [*,,Periodul al doilea...*"] care se continuă şi în numărul de faţă şi nu are vreme să facă o sinteză a ştirilor. *Revista externă* din 1 octombrie 1876 o întocmeşte cu extrase din ,,Timpul" şi ,,Românul", motiv pentru care nu o tipărim în ediţia de faţă. Din ,,Timpul" reproduce un comunicat, *Viena, 9 octombrie,* în care se arată că Anglia şi Franţa se opuneau la luarea unor măsuri militare împotriva Imperiului otoman, prin care să accepte un armistiţiu de două săptămîni [2]. Din ,,Românul" reproduce comunicatul

Constantinopole, 10 octombrie, amintit mai sus, prin care Poarta notifică marilor puteri despre acordarea armistiţiului pe o jumătate de an [3].

[1] NFP, (1876), nr. 4357, [29 sept.]/11 oct., p. 2.
[2] T, I (1876), nr. 137, 29 sept., p. 3.
[3] ROM, XX (1876), 30 sept., p. 869.

[„AFLĂM CĂ GUVERNUL ENGLEZ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 110, 6 octombrie 1876, p. 2. *(Revista internă).*

Problema folosirii armatei unor ţări neutre ca forţă de pace în Balcani se discută în presa vremii. O propunere în acest sens se face guvernului belgian, care însă nu o poate accepta. Apărea plauzibil ca marile puteri să facă o asemenea propunere şi României, care păstra o strictă neutralitate faţă de conflictul din sudul Dunării.

Eminescu aminteşte şi de cuvintele lui C. E. Mansfield, agentul englez, adresate domnitorului României prin care mulţumeşte pentru orientarea politică a ţării noastre. „Aceste mulţumiri — scrie „Românul" în editorialul *Bucureşti 28 Răpciune/10 Brumărel* din 29 septembrie 1876, nu se puteau manifesta într-un mod mai măgulitor pentru România, decît asigurînd-o că Englitera o consideră ca un focar de civilizaţiune şi menit prin exemplul său de bun guvernămînt, de o politică totodată înţeleaptă şi discretă şi prin practica instituţiunilor liberale a juca un rol civilizator în Orient". [1]

Eminescu preia cuvintele din urmă şi le subliniază spre a atrage atenţia asupra rolului ce-l putea juca România în politica internaţională.

[1] ROM, XX (1876), 29 sept., p. 865.

[„PRESA STRĂINĂ E PREOCUPATĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr, 110, 6 octombrie 1876, p. 2 *(Revista internă).*

Convorbirile de la Livadia din 29 septembrie/11 octombrie, între I. C. Brătianu, primul ministru al României şi ţarul Alexandru al II-lea, la care participă din partea României şi generalul G. Slăniceanu, ministrul de

război, iar din partea Rusiei, cancelarul Alexandr M. Gorceakov, Dmitri A. Miliutin, ministrul de externe şi Nikolai P. Ignatiev, ambasadorul rus la Constantinopol, rămân secrete şi dădeau naştere la tot felul de speculaţii. De lipsa de informaţii în legătură cu aceste convorbiri se plînge şi T. Maiorescu, în comentariile la discursurile sale politice [1]. Informaţii mai cuprinzătoare despre convorbirile de la Livadia se dau abia în 1897, într-o cronică a evenimentelor din 1876 — 1877, *Zur Vorgeschichte des Krieges von 1877,* în care se pune la contribuţie şi corespondenţa lui Carol I cu familia sa din Germania [2].

Merita să reţină atenţia şi faptul că Eminescu nu dă crezare zvonurilor care circulau cu privire la punerea armatei române sub comandă străină. Opinia poetului se va dovedi în consens cu desfăşurarea evenimentelor politice.

[1] T. Maiorescu, *Istoria contimporană a României (1866 — 1900),* Bucureşti, Editura Socec & Co, Societate Anonimă, 1925, p. 110.

[2] DREV, XXII (1897), nr. 4, apr., p. 30 — 51, nr. 5, mai, p. 191 — 205; Gheorghe D. Stoean şi Ion G. Pană, *Epopeea independenţei României 1877 — 1878,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 38 — 42.

[„POARTA AU COMUNICAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 110, 6 octombrie 1876, p. 2 *(Revista externă).* Se tipăreşte, în volum, prima dată în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 122. Fragmentar.

Condiţiile puse de Poartă pentru încheierea păcii sînt prezentate într-un editorial din ,,Neue freie Presse", *Wien, 13. October,* publicat în 2/14 octombrie 1876 [1]. În acelaşi număr se face loc şi unei telegrame, *Konstantinopel, 12. October,* prin care se informează opinia publică despre nota trimisă de Poartă, Austriei, Rusiei şi Angliei cu privire la acceptarea armistiţiului.

Din propunerile pentru încheierea păcii se desprinde ca Poarta intenţiona să păstreze teritoriile ocupate de armatele sale şi pretindea dezarmarea Serbiei şi Muntenegrului. Se reproduc din presa vremii şi informaţii cu privire la situaţia internă a Imperiului otoman şi se insistă asupra corupţiei aparatului administrativ.

I. Scurtu tipăreşte din acest articol numai sfîrşitul (,,în faptă starea aceasta ...") şi-l trece între notiţele din capitolul *Despre evreii români şi străini.* Fragmentarismul face ca un articol important să fie redus la o simplă notiţă. Aspecte secundare sînt trecute, pe de altă parte, în primul plan şi articolul de politică externă este încadrat între notiţele de politică internă. În această prezentare deformată textul eminescian circulă de şapte decenii.

[1] NFP, (1876), nr. 4360, [2]/14 oct., p. 1 — 2.

RUSIA [„FORMAREA A REGIMENTE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 110, 6 octombrie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Demersurile lui Alexandr Gorceakov, cancelarul Rusiei, pentru un armistiţiu de două săptămîni la care se referă Eminescu sînt comentate de „Allgemeine Zeitung" din Augsburg, în informaţiile sale de politică externă, *Telegraphische Bericht* din 3/15 octombrie 1876 [1].

Pregătirile de război ale Rusiei, despre care informează Agenţia Havas [2], erau determinate de refuzul Imperiului otoman de-a acorda un armistiţiu de scurtă durată şi concentrarea de noi forţe turceşti pe frontul din Serbia şi Muntenegru cu intenţia de-a pune stăpînire pe întreg teritoriul lor naţional.

Dezminţirea ştirii că ţarul Alexandru al II-lea avea intenţia să demisioneze este cuprinsă într-un comunicat, *Petersburg 13 octombrie,* publicat şi în ,,Românul" în 3/15 octombrie 1876 [3].

[1] ALZ, (1876), nr. 289, [3]/15 oct., p. 4413.

[2] ROM, XX (1876), 4 — 5 oct., p. 885 — 886.

[3] ROM, XX (1876), 3 oct., p. 881.

SERBIA [„UN CORESPONDENT SUSŢINE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 110, 6 octombrie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu preia informaţiile, dintr-o corespondenţă, *Belgrad, 13. Oktober (Orig. Corr.),* publicată în ,,Neue freie Presse" în 5/17 octombrie 1876 [1]. Ziarul vienez nu-i simpatiza pe sîrbi, cum se vede şi din alte articole comentate de poet. Pregătirile pentru încoronarea lui Milos Obrenovici sînt anunţate într-un comunicat, *Belgrad, 14 octombrie,* publicat şi în presa noastră [2].

[1] NFP, (1876), nr. 4363, [5]/17 oct., p. 4.
[2] ROM, XX**,** 6 oct., p. 888.

BIBLIOGRAFIE [„A APĂRUT CHIAR ACUM..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 110, 6 octombrie, 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu prezintă ,,Calendarul bunului econom pe 1877", cu care Dimitrie Comşa şi Eugen Brote inaugurează această publicaţie, pentru faptul că îşi dădea seama de importanţa ei. Poetul va consacra calendarului pe 1878, (v. *supra,* p. 225 — 226) un articol în care va insista asupra meritelor publicaţiei şi asupra faptului că primul „Calendar", acesta, pe 1877, se tipăreşte şi în ediţia a doua, lucru rar pentru o publicaţie, care consacra o bună parte a sumarului popularizării ştiinţei.

TURCIA [„ÎN URMA UNEI NOUĂ AUDIENŢE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 111, 8 octombrie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Anglia urmărea ca prin demersurile lui Henry Elliot, ambasadorul său la Constantinopol, pe lîngă sultan, să-şi asume iniţiativa în reglementarea pe calea paşnică a conflictului armat din Balcani. Audienţa este anunţată într-o telegramă, *Konstantinopel, 7. October,* publicată în 27 septembrie/9 octombrie 1876[1].

Poarta interpretează aceste demersuri ca un sprijin diplomatic ce i se dă şi-şi menţine hotărîrea de mai înainte, notificată şi marilor puteri prin reprezentanţele sale diplomatice din străinătate.

[1] NFP, (1876), nr. 4355, [27 sept.]/9 oct., p. 3.

MUNTENEGRU
[,,«CORESPONDENŢA POLITICĂ» VESTEŞTE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr, 111, 8 octombrie 1876, p. 2 *(Revista externă).*

Pronunciamentul din Deligrad se publică în ,,Politische Correspondenz" şi este reprodus în ,,Neue freie Presse", în 30 septembrie/12 octombrie 1876 [1]. Eminescu pune la contribuţie ziarul vienez. Din cronica războiului, *Die Krieg. Wien, 11. October,* publicată în acelaşi număr, sînt luate şi informaţiile privitoare la orientarea politică a lui Nikita, principele Muntenegrului [2], precum şi cele referitoare la efectivele militare ale acestei ţări [3].

În aprecierile lui Eminescu cu privire la politica lui Nikita (1841 — 1921), trebuie să vedem şi o recunoaştere a meritelor sale cîştigate pe cîmpul de luptă împotriva armatelor otomane.

[1] NFP, (1876), nr. 4358, [30 sept.]/12 oct., p. 5.
[2] Idem, p. 1 — 2.
[3] Idem, p. 2 — 3 *(Die Schlacht am 28. September).*

FRANCIA [„ÎNTRE PĂRERILE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 112, 10 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 126 — 127.

Amiralul francez Jean-Pierre-Edmond Jurien de Graviére (1812 — 1892), membru al Academiei Franceze, consacră ,,chestuiunii orientale" cartea *La station du Levant* (Paris, 1877), care ocupă un loc aparte în activitatea sa publicistică. Pînă la tipărirea acestei cărţi publică memorii de călătorie în China *(Voyage en Chine Rendant les années 1847, 1848, 1849, 1850,* Paris, 1854, *Voyage de la Bayonnaise dans les mers de la Chine,* Paris, 1872) şi studii de istoria marinei *(Marine d'autrefois,* Paris, 1865, *Marine d'aujourd'hui,* Paris, 1872). După aceste lucrări şi alte cîteva, din aceeaşi categorie, Graviére se credea chemat să-şi spună cuvîntul şi în ,,chestiunea orientală".

Eminescu analizează opiniile amiralului francez şi demonstrează că nu cunoştea situaţia din Balcani de vreme ce susţinea că grecii erau destinaţi să se substituie Imperiului otoman şi să formeze o stavilă în calea ,,panslavismului". Ameninţarea ,,panslavistă" era invocată şi de cercurile imperialiste germane şi va fi folosită ca mijloc de propagandă şi mai tîrziu. „Victoriile naţiunilor balcanice — scrie V. I. Lenin în articolul *Social-democraţia germană şi înarmările* — ar fi întărit = slavismul =, care este ostil întregii = lumi germane =. Panslavismul, ideea unirei tuturor slavilor împotriva germanilor, iată primejdia" [1]. Amiralul francez se situa prin teza sa cu privire la ,,panslavism" pe poziţia ţărilor imperialiste din apusul Europei.

Eminescu susţine că munca ,,este legea lumii moderne" şi că în această lume nu este ,,loc pentru leneşi", teză care stă la baza concepţiei sale social-politice. De pe această poziţie combate şi opiniile amiralului francez cu privire la rolul „grecilor" în această parte a Europei. Stăpînirea otomană se folosea de elemente recrutate din ,,clasele culte" ale

popoarelor de sub stăpînirea sa în scopuri politice şi de altă natură. Între aceste elemente se numărau şi mulţi greci, care îndeplineau funcţii importante la Poartă şi promovau idei cu privire la o republică universală, invocînd comunismul, prin care înţelegeau cosmopolitismul. Aceste elemente ,,umanitariste", chemate, după opinia amiralului francez, să decidă de soarta Orientului, se îndeletniceau cu intrigile, promovau corupţia şi speculau buna credinţă a popoarelor. Deşi Eminescu vorbeşte de poporul grec, din exemplele pe care le dă apare limpede că, se referă la aceste elemente şi nu la poporul grec, creatorul unei civilizaţii şi culturi străvechi.

Tezele amiralului francez se întemeiază pe speculaţii de conjunctură, nici ele interpretate în toate implicaţiile politice şi istoria nu le confirmă. Poetul român porneşte de la stări concrete de lucruri şi demonstrează, că „elenismul" servea acelora dintre greci care urmăreau specularea economică şi dominarea politică a altor popoare.

---

[1] V. I. Lenin, *Opere complete.* Ediţia a doua. Vol. 23. *Martie-septembrie 1913,* Bucureşti, Editura politică, 1964, p. 194.

GRECIA [„PRECUM ERA UŞOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 112, 10 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Corespondenţa din Atena pe care o comentează Eminescu, *Atena, 7. oct.,* se publică în ,,Allgemeine Zeitung" din Augsburg în 5/12 octombrie 1876 [1], şi în ea se relatează despre manifestaţiile din capitala Greciei în favoarea unei acţiuni armate a acestei ţări împotriva Imperiului otoman. O dare de seamă asupra acestor manifestaţii, *Mişcările războinice în Grecia,* publică şi ,,Telegraful" în 6 octombrie 1876 [2]. Manifestanţii cer guvernului grec să întreprindă acţiuni energice în acest sens, însă Komunduros, primul ministru, dă un răspuns evaziv. ,,Mijloacele noastre însă şi puţine — spune el — şi limitate abia ne-au permis a întîmpina primele necesităţi". Primul ministru grec mai spune că ,,prudenţa trebuie să conducă politica".

Eminescu are în vedere această orientare a cercurilor politice din Grecia şi persiflează ,,animaţia războinică a palicarilor" care se reducea la ,,oraţii frumoase". Poetul salută mai tîrziu măsurile luate de guvernul grec pentru înzestrarea armatei naţionale.

---

[1] ALZ, (1876), nr. 291, [5]/12 oct., p. 4425 — 1426. [3] TEL, VI (1876), nr. 1348, 6 oct., p. 2 — 3.

[,,«ARMA LA PICIOR!»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 112, 10 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu invocă o serie de mărturii cu privire la activitatea diplomatică a unor ţări în vederea reglementării pe căi paşnice a conflictului armat din Balcani.

Comunicatele agenţiilor de presă datate: *Petersburg 19 octombrie, Berlin, 19 octombrie, Constantinopol, 19 octombrie, Londra, 18 octombrie, Atena, 19 octombrie,* sînt reproduse din ,,Telegraful" din 9 octombrie 1876 [1]. Comunicatele: *Viena 16 octombrie, Londra 16 octombrie şi Berlin 16 octombrie* sînt extrase din ,,Românul" din 8 octombrie 1876 [2]. Ştirea privind călătoria lui George, regele Greciei şi Carol I în ţările apusene este preluată din ,,Timpul" din 8 octombrie 1876 [3]. Acest ziar publică şi o parte din

comunicatele de mai sus [4].

Poetul oferă prin comentariul de politică internă din acest număr şi prin extrasele din alte publicaţii o privire panoramică asupra unui moment important pentru desfăşurarea viitoare a evenimentelor internaţionale.

[1] TEL, VI (1876), nr. 1351, 9 oct., p. 1, 3.
[2] ROM**,** XX (1876), 8 oct., p. 891.
[3] T, I (1876), nr. 145, 8 oct., p. 3.
[4] T, I (1876), nr. 146, 9 oct., p. 3.

VOLUNTARII RUŞI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 112, 10 octombrie, 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu critică, cum face şi în alte articole, ziarul ,,Neue freie Presse" din Viena pentru ştirile tendenţioase puse în circulaţie în legătură cu ţara noastră. ,,Le journal de Bucarest" publică dezminţirea, la care se referă poetul, în 7/19 octombrie 1876 [1].

Ziarul bucureştean revine asupra acestei probleme în 14/26 octombrie 1876 [2], cînd publică o nouă dezminţire.

[1] JDB**,** VII (1876), nr**.** 633, [7]/19 oct., p. 1 *(Chronique).*
[2] JDB**,** VII (1876), nr. 635, [14]/26 oct., p. 2 *(Chronique).*

BULGARI ÎN LONDRA

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 112, 10 octombrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 392.

Presa românească publică la începutul lui octombrie 1876, *Memoriul naţiunei bulgare către puteri,* întocmit la Constantinopol în aprilie 1876 şi semnat de Danial Zemcof şi Marco D. Balabenof în numele „naţiunii bulgare" [1]. În memoriu se descrie situaţia grea a poporului bulgar sub dominaţia Imperiului otoman şi se exprimă neîncrederea în reformele promise de sultan. Documentul este remis şi guvernului englez, şi opoziţia liberală, în fruntea căreia se afla *cum ştim,* William Ewart Gladstone, sprijină cauza bulgară în scopuri propagandistice. D. Zemcof şi Marco D. Balabenof sînt bine primiţi în Anglia de opoziţia liberală, care organizează mitinguri la care ţin cuvîntări [2].

Petru D. Protici sprijină aceste acţiuni întreprinse de compatrioţii săi. Originar din Tîrnovo (după alţii, din Şistov), Petru D. Protici vine în România în 1822 şi se pregăteşte pentru cariera medicală. În 1850 îşi trece doctoratul la Paris cu lucrarea *Des phlegmons de la fosse iliaque interne* şi este — între 1854 şi 1860 — medic primar la Institutul de alienaţi mintali de la Mărcuţa. Din 1857 predă patologia chirurgicală la Şcoala naţională de medicină întemeiată de Carol Davilla. În 1880 se pensionează şi pleacă în Bulgaria, unde este numit membru în Consiliul medical superior. Moare la Sofia, în 1881, în împrejurări tragice [3].

Din biografia lui Petru D. Protici se desprinde că şi-a oferit serviciile statului român, însă s-a considerat bulgar, încît nu i se poate aduce nici o învinuire că şi-a sprijinit poporul

în lupta împotriva asupririi otomane.

Să mai notăm, în sfîrşit, că Petru D. Protici este şi profesorul de patologie chirurgicală al lui Ilie Eminovici, fratele poetului, care studiază la Şcoala naţională de medicină din Bucureşti [4].

---

[1] TEL, VI (1876), nr. 1351, 9 oct., p. 2 — 3; ROM, XX (1876), 11 — 12 oct., p. 910 — 911.

[2] TEL, VI (1876), nr. 1352, 10 oct., p. 2 — 3.

[3] V. Gornoiu, *Din istoria medicinei şi a învăţămîntului medical din România (înainte de 1870),* Bucureşti, Tipografia „Cultura", 1923, p. 789.

[4] D. Vatamaniuc, *Ilie Eminovici.* CME, II (1974), [ian.-dec.], p. 186 — 194. Ilie Eminovici studiază medicina între 1861 — 1863.

[„A ÎNCEPE CU STEREOTIPUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 113, 13 octombrie 1876, p. 3 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 188 — 190.

Eminescu evită speculaţiile cu privire la convorbirile de la Livadia, întîlnite în presa noastră, şi urmăreşte desfăşurarea evenimentelor politice. Constată că guvernul român nu desminte ştirea în legătură cu încheierea unei convenţii între Căile Ferate Române şi Imperiul ţarist pentru transportarea trupelor ruseşti în Balcani. România hotărăşte, pe de altă parte, ţinerea de manevre cu o parte a armatei sale. Ministerul de război dă, în adevăr, un ordin ca pînă al 8/20 octombrie să fie chemaţi sub arme 33.000 de oameni, cîte 1.000 de fiecare judeţ [1]. Manevrele se ţin în raza judeţelor şi la Iaşi au loc în 16 octombrie 1876 pe platoul de la Tuţora [2]. „Românul" consacră manevrelor armatei române un editorial, *Bucureşti 9/21 Brumărel [3],* iar „Telegraful român" consemnează ecouri din presa străină [4]. Eminescu numeşte aceste manevre ,,foarte tomnatice", făcute ca o pregătire de război. Demersurile marilor puteri pe lîngă Imperiul otoman, pentru încheierea unui armistiţiu mergeau şi ele foarte încet şi luptele dintre sîrbi şi turci continuau pe toate fronturile şi ameninţau să se extindă şi în alte zone din Balcani.

Pornind de la aceste evenimente, Eminescu analizează poziţia marilor puteri în ,,chestiunea orientală" şi ia ca factor de bază situaţia economică din ţările respective. Poetul susţine, în opoziţie cu o bună parte a presei europene, că Imperiul otoman dorea pacea. Această orientare politică era dictată de ruinarea finanţelor

imperiului şi de speranţa în posibilitatea menţinerii integrităţii teritoriale. O intervenţie a Imperiului ţarist în Balcani pretindea mari sacrificii, pe care acesta nu era încă pregătit să le facă. Germania nu avea interese imediate să intervină în ,,chestiunea orientală" întrucît nu dorea să apere exporturile de capital austriac, francez şi englez. În acest context politic, Imperiul austro-ungar adoptă o poziţie aparte. Se declară pentru pace din considerente de politică internă şi în acelaşi timp stăruia pentru o intervenţie a Imperiului ţarist în Balcani.

---

[1] TEL, VI (1876), nr. 1347, 5 oct., p. 2 *(Informaţiile noastre).*

[2] CFIG, IV (1876), nr. 82, 21 oct., p. 3 *(Cronica locală).*
[3] ROM, XX (1876), 10 oct., p. 905.
[4] TELR, XXIV (1876), nr. 80, 7/19 oct., p. 311.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„DIN PESCANIŢA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 113, 13 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Capitularea fortăreţei Medun este comentată de presa europeană ca o victorie importantă a muntenegrenilor împotriva armatelor otomane. Agenţiile de presă publică un comunicat, *Viena, 21 octombrie,* reprodus şi în ,,Neue freie Presse" [1], în care se arată că muntenegrenii au făcut un mare număr de prizonieri. Comunicatul este reprodus şi în presa noastră [2]. Capitularea Medunului este anunţată de ziarul vienez într-un comunicat special, *Der tükische Fort von Medun* [3].

În încheierea comentariului său, Eminescu reproduce din ,,Românul" două telegrame: *Viena, 21 oct.* şi *Constantinopole, 21. oct.* [4]. În cea dintîi se arată că Loftus, ambasadorul Angliei la Petersburg, urma să aibă convorbiri cu Alexandru al II-lea la Ialta; în a doua se anunţă victorii ale turcilor împotriva sîrbilor.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4368, [10]/22 oct., p. 2 — 3.
[2] ROM, XX (1876), 14 oct., p. 916.
[3] NFP, (1876), nr. 4368, [10]/22 oct., p. 3.
[4] ROM, XX (1876), 11 — 12 oct., p. 909.

PRELECŢIUNI PUBLICE
[„DUMINICĂ ÎN 17 OCTOM...."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 113, 13 octombrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Timpul", I, nr. 152, 17 octombrie 1876, p. 2. Cu titlul: *Prelecţiuni publice în Iaşi.* În traducere franceză, în ,,Le Journal de Bucarest", VII, nr. 636, 26 octombrie 1876, p. 2 *(Chronique).*

Conferinţele lui A. D. Xenopol consacrate ,,stării economice" a României sînt prezentate de ziarele ieşene ca un eveniment cultural în viaţa oraşului. ,,Curierul de Iaşi" îşi informează cititorii asupra începerii prelegerilor şi subliniază că venitul era destinat românilor din Serbia, desigur, care luptau în armata acestei ţări împotriva Imperiului otoman [1]. Ziarul anunţă şi titlul prelegerilor: I. *Neputinţa unui stat curat agricol,* II. *Industria română,* III. *Mijloacele de a întemeia şi dezvolta industria română* şi arată că prima dintre ele urma să se ţină în 10 octombrie la Universitatea din Iaşi.

Există în rezumatul primei prelegeri a lui A. D. Xenopol, suficiente date care ne dau dreptul să susţinem că istoricul expune tezele fundamentale din *Studii economice,*

viitoarea sa lucrare, publicată în volum

în 1879. A. D. Xenopol arată în prefaţa lucrării sale, că ea apare mai întîi în ,,Steaua României" sub formă de articole. Sîntem siliţi, în lipsa colecţiei complete a ziarului ieşean, să ne raportăm la volumul din 1879. Prelegerea acoperă capitolele III — VIII, care tratează despre cele ,,patru pericole ale ţărilor curat agrare" [3]. Se reţin în rezumatul prelegerii ideile pe care le găsim şi în aceste capitole ale studiului, iar unele teze sînt formulate în termeni asemănători. ,,Funcţionarismul aruncă statul — se arată în rezumatul prelegerii — în lupta cea urîcioasă a partizilor personale căci guvernele nu vor să fie susţinute şi sprijinite decît de aspiranţii la funcţiuni". Această teză este expusă şi în capitolul al treilea al studiului. ,,Pentru a rezuma cele spuse mai sus — se arată aici, — vom spune că al treilea pericol, la care este expusă o ţară curat agricolă este funcţionarismul, lupta înverşunată între partizi şi falsificarea democraţiei".

A. D. Xenopol îşi expune prelegerea, desigur, după textul scris, destinat ziarului ,,Steaua României", unde apare peste cîteva luni. Prelegerea se înscrie ca o primă etapă în elaborarea *Studiilor economice* în care tezele fundamentale sînt aduse la cunoştinţa opiniei publice. Iar rezumatul prelegerii oferă date preţioase pentru cunoaşterea procesului de elaborare a unei lucrări importante din literatura noastră economică.

În rubrica *Noutăţi* din acest număr Eminescu publică şi o notiţă cu caracter oficial. „Comisiunea de acuzare — se arată în ea — a foştilor miniştri daţi în judecată, a liberat din acuzaţiune pe d-nii Cretzulescu, Cantacuzino şi Boerescu". Ştirea este dezminţită de ,,Le Courrier de Roumanie" şi „Curierul. Foaia intereselor generale", publică un articol *Păcatul ,,Curierul de Iaşi",* în care sfătuieşte ,,eminenţii" redactori ai foii oficiale să se ocupe de ,,vitele de pripas", singurul domeniu pentru care aveau pregătirea profesională. Atacurile împotriva ,,Curierului de Iaşi" se explică prin orientarea politică a ziarului (v. *supra,* p. 581) şi popularitatea tot mai mare de care se bucură. Semnificative în această privinţă sînt avertismentele ,,Foii intereselor generale" adresate celorlalte publicaţii şi corespondenţilor săi, să nu fie confundată cu foaia redactată de poet. ,,Mai multe ziare reproducînd ştiri din foaia noastră — scrie ,,Foaia intereselor generale" — le dau ca extrase din « Curierul de Iaşi» [...]. Asemenea erori se fac adesea şi cu ziarele sau scrisorile destinate pentru noi" [3]. Redactorii „Foii intereselor generale" erau încredinţaţi că sporeau autoritatea ziarului lor prin campania sistematică de denigrare a celeilalte foi ieşene.

Eminescu îşi înseamnă ironic în manuscrisul **2256, 46v** că a fost, între altele, şi ,,redactor en chef al foii vitelor de pripas". Multă lume este încredinţată, pornind de aici, că expresia aparţine poetului. „Foaia intereselor generale" o foloseşte cu mult înainte ca el s-a treacă în caietele sale.

---

[1] CI, IX (1876), nr. 108, 1 oct., p. 3. Se reia în nr. 109, 3 oct., p. 3, nr. 111, 8 oct. , p. 3.

[2] A. D. Xenopol, *Studii economice,* Iaşi, Tipografia ,,Steaua României", 1879, p. 13 — 34.

[3] CFIG**,** IV (1876), nr. 90, 18 nov., p. 5 *(Cronica locală).*

TURCIA [„ÎN 12/24 OCTOMVRIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 114, 17 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu comentează două evenimente politice, care se succed la interval de-o săptămînă : audienţa la Poartă a generalului Nikolai Ignatiev cu prilejul prezentării scrisorilor sale

de acreditare în funcţia de ambasador. Audienţa are loc în 12/24 octombrie şi se publică două comunicate oficiale, *Constantinopol 26 octombrie* şi *Constantinopol, 26 octombrie seara,* fără să se dea amănunte asupra celor discutate. Cuvîntarea lui Ignatiev este publicată în presa străină abia la începutul lui noiembrie 1876. Presa românească reproduce atît comunicatele oficiale [1], cît şi cuvîntarea ambasadorului rus la Poartă [2].

Poetul mai reţine din presa străină şi ştirile cu privire la un ultimatum al Rusiei ce urma să fie adresat Porţii pentru obţinerea unui armistiţiu în războiul din Balcani. *Nota* ambasadorului rus va fi prezentată lui Savfet Paşa, ministrul de externe turc, în 19/31 octombrie 1876. Este reprodusă şi în presa noastră [3].

Comentariul privind audienţa lui Ignatiev la Poartă este întocmit de Eminescu pe baza unor însemnări ce şi le face la Consulatul austro-ungar din Iaşi din presa germană. Însemnările se păstrează în manuscrisul **2288** (v. *supra.,* p. 472 — 473).

[1] ROM, XX (1876), 15, 16 oct., p. 921.
[2] TEL, VI (1876), nr. 1371, 4 nov., p. 2.
[3] Idem.

RUSIA [„DUPĂ CELE MAI NOUĂ DISPOZIŢII..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 114, 17 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu extrage informaţiile cu privire la organizarea armatei ruse dintr-un comunicat publicat în ziarul ,,Post", pe care îl consultă, probabil, la Consulatul austro-ungar din Iaşi. Din acest ziar îşi face poetul, după cîte se pare, însemnările din manuscrisul **2288,** care stau la baza mai multor cronici ale sale de politică externă (v. *infra,* p. 801 — 807).

Organizarea armatei ruse este prezentată şi de ,,Telegraful", într-un articol, [*,,În ceea ce priveşte pregătirile ...*"], publicat în 16 octombrie 1876[1]. Aici se dau şi informaţii despre pregătirile armatei ruse pentru o campanie de iarnă.

[1] TEL, VI (1876), nr. 1356, 16 oct., p. 2.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„ÎN 11/23 OCTOMVRIE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 114, 17 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte acest articol pe baza a două însemnări în germană din manuscrisul **2288** (v. *supra,* p. 471 — 472).

Informaţiile cu privire la luptele de la Djunis şi Zaiţar sînt cuprinse în două comunicate ale agenţiilor străine de presă, *Nish, 24 octomvrie şi Semlin 25 octomvrie,* publicate şi în presa noastră în 16/28 octombrie [1] şi 17/29 octombrie 1876 [2]. Foaia ieşeană continua să deţină un loc de frunte în presa românească în comunicarea informaţiilor de politică externă.

[1] TEL, VI (1876), nr. 1356, 16 oct., p. 1.
[2] ROM, XX (1876), 17 oct., p. 926.

FANTAZIA ÎN TELEGRAME

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 114, 17 octombrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu adoptă o poziţie critică faţă de ,,Neue freie Presse", cu atît mai interesantă cu cît ziarul vienez făcea parte dintre publicaţiile pe care le utiliza permanent în întocmirea cronicilor sale de politică externă. Se publică aici mai multe corespondenţe din Paşcani, cu informaţii fantaziste. Între acestea este şi cea datată *Paschany, 1. November,* din 21 octombrie / 2 noiembrie 1876 [1].

[1] NFP**,** (1876), nr. 4379, [21 oct.]/2 nov., p. 3.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI
[„ASUPRA BĂTĂLIEI DE LA DGIUNIS..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 115, 20 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu oferă cea mai documentată prezentare a luptelor de la Djunis întîlnită în presa românească. Informaţiile sînt luate dintr-o corespondenţă, *Nisch, 2. October,* publicată în ,,Neue freie Presse" în 10/22 octombrie 1876[1].

Poetul este un admirator al luptei eroice a poporului sîrb împotriva Imperiului otoman.

[1] NFP (1876), nr. 4368, [10]/22 oct., p. 3.

CARTE NOUĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 115, 20 octombrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 37.

Cartea lui Ioan P. Eliade [1], revizor şcolar, *Noţiuni de aritmetică pentru usul claselor primare de ambe sexe* (Ploieşti, Tipografia Ioan G. Costescu, 1876, 136 p.), se tipăreşte în ediţia a doua tot la Ploieşti, şi tot în 1876, însă în condiţii inferioare primei ediţii. Manualul se bucură de o bună primire, cum arată şi Eminescu şi în 1885 se tipăreşte în ediţia a VII-a.

Ioan P. Eliade este şi autorul unor manuale de desen pentru şcoalele primare şi prelucrează după Paul Burt, tot pentru şcoalele primare, un manual de ştiinţele naturale şi de fizică. Sînt de amintit şi lucrările sale destinate cadrelor didactice, *Şcoala primară şi conducătorul ei* (Bucureşti, 1872), *Cultura viilor în România şi vinificaţiunea* (Ploieşti, 1874), *Istoria universală a pedagogiei* (Ploieşti, 1880), prelucrare după Jules Paroz.

Lucrările de metodologie ale lui Ioan P. Eliade stau în atenţia lui Eminescu încă din anii studiilor universitare. În manuscrisul **2285, 71** figurează şi numele său într-o listă de autori şi titluri de cărţi. *,,Elemente de pedagogiă şi metodologiă* de I. P. Eliad. Ediţia a doua, Buc. Socec et Comp.". Cartea pe care şi-o notează Eminescu este *Elemente de pedagogie şi metodologie teoretică* şi *practică.* Pentru uzul institutorilor şi învăţătorilor primari, pentru elevii şcoalelor normale şi pentru toţi cîţi sînt chiamaţi a conduce educaţiunea junimii. Ediţiunea a doa (Bucureşti, Tipografia Laboratorilor Români, 1871,

338 p.). Ediţia întîia se tipăreşte în 1868 (pe coperta exterioară, 1869).

Ioan P. Eliade era un pedagog cu experienţă şi un adept, cum îl recomandă şi Eminescu, al introducerii metodelor noi în predarea matematicii în învăţămîntul primar.

---

[1] Numele autorului este ortografiat pe coperta cărţii *Ioan P. Eliadu.* Este ortografiat astfel şi pe coperta cărţii *Şcoala primară şi conducătorului ei.* Am adoptat forma: *Ioan P. Eliade,* cum apare pe coperta celor mai multe cărţi ale sale, şi care este şi forma ultimă.

TURCIA [„ÎN ZILELE DIN URMĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 116, 22 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Complotul de la Constantinopol era îndreptat împotriva sultanului Abdul Hamid, ca suveran, care sancţiona legile şi împotriva lui Midhat Paşa, marele vizir, susţinătorul introducerii unor reforme în organizarea imperiului. Agenţiile de presă publică un comunicat, *Constantinopole, 25 octomvrie,* în care prezintă complotul ca o acţiune cu substrat religios [1].

Din articolul lui Eminescu, întocmit cu o informare cuprinzătoare, se desprinde că organizatorii complotului urmăreau scopuri politice.

Hotărîrea Porţii de-a accepta propunerea marilor puteri cu privire la încheierea unui armistiţiu de şase săptămîni, trebuie pusă şi în legătură cu criza internă prin care trecea Imperiul otoman.

---

[1] ROM, XX (1876), 17 oct., p. 926.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„ÎN N-RUL TRECUT AM ARĂTAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 116, 22 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu descrie desfăşurarea luptelor de pe frontul din Moravia, într-un moment cînd armata sîrbă trecea prin cea mai grea, încercare de la declararea războiului în iunie 1876. Superioare numericeşte, armatele otomane izbutesc să rupă în două armata sîrbă şi să-şi deschidă drum spre interiorul ţării.

Mărturia poetului, potrivit căreia îşi culegea informaţiile din presa germană se confirmă şi documentar. Descrierea luptelor de la Djunis şi Alexinaţ este făcută pe baza unor însemnări, păstrate în manuscrisul **2288** (v. *supra,* p. 472). ,,Sorgintea vieneză" este ziarul ,,Neue freie Presse", care relatează pe larg despre aceste lupte [1].

Merită să reţină atenţia şi măsurile de precauţie ce şi le ia poetul în comunicarea informaţiilor de presă străină.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4377, [19]/31 oct., p. 7.

RUSIA [„ «RUSKI MIR» VORBIND..."]

Se publică in ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 116, 22 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu reţine din presa străină toate informaţiile în legătură cu cele două imperii vecine şi, cum hotărîrile întrevederii de la Reichstadt continuau să fie ţinute secret, caută să desprindă din acţiunile pe care le întreprind orientarea lor politică. De aici şi modul cum comunică aceste informaţii ; ,, ... ar putea să anexeze", ,,ar ocupa", ,,ar fi conces".

Revista externă din acest număr se încheie cu o a treia secţiune, *Germania,* în care se comentează discursul lui Bismarck la deschiderea Reichstagului. Este o dare de seamă telegrafică, *Berlin, 30 octombrie,* reprodusă din ,,Românul" [1].

[1] ROM, XX (1876), 20 oct., p. 933.

PRELECŢIUNI PUBLICE [„DUMINICĂ ÎN 24..."]

,Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 116, 22 octombrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Este reprodus în ,,Telegraful", VI, nr. 1366, 29 octombrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Prelegerea ţinută de A. D. Xenopol la Universitatea din Iaşi, în 17 octombrie 1876, este a doua din ciclul consacrat industriei româneşti. ,,Readucem aminte cititorilor noştri — scrie ziarul ieşean în 17 octombrie 1876 — că astăzi va avea loc a doua prelegere a d-lui A. D. Xenopol. Obiectul va fi « istoria industriei

Din rezumatul lui Eminescu se desprinde că istoricul expune probleme pe care le va trata în *Studii economice* în capitolele : X. *Cum se lucrează la noi pămîntul,* XIX. *Răul sistem de instrucţie,* XX**.** *Industria mătasei,* XXI. *Industria cerei şi a petrolului,* XXII. *Industria postavului şi a lumânărilor,* XXIII. *Societăţi de asigurări. Drumuri de fier* [2].

Eminescu se întîlneşte cu A. D. Xenopol în aprecierea că ,,ţările curat agricole" sînt condamnate la sărăcie şi chiar dispariţie. Se explică de ce poetul acordă mare atenţie discuţiilor pe această temă şi reproduce numeroase articole, unele foarte extinse. Mai tîrziu, la ,,Timpul", va susţine că România să devină neapărat ţară industrială.

[1] CI**,** IX (1876), nr. 114**,** 17 oct**.,** p**.** 3 *(Noutăţi).*
[2] A. D. Xenopol, *op. cit.,* p. 34 — 37, 69 — 89.

TURCIA [„ «FOAIA OFICIALĂ» A GUVERNULUI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 117, 24 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Imperiul otoman amîna să dea un răspuns la propunerea marilor puteri cu privire la acordarea unui armistiţiu de şase săptămîni şi încheierea, în acest interval, a păcii. Poarta urmărea ca înainte de acordarea armistiţiului să, ocupe cu armatele sale teritoriul naţional al Serbiei. Statul sîrb ameninţat să fie desfiinţat de armatele otomane cere sprijinul marilor puteri. Nikolai Pavlovici Ignatiev, ambasadorul Rusiei la Constantinopol prezintă Porţii cererea ţării sale de încetare imediată a ostilităţilor. Documentul este comentat şi de ,,Neue freie Presse" într-o corespondenţă, *Berlin, 1. November (Das russische Ultimatum und die deutsche Ihronrede),* publicată în 21 octombrie/3 noiembrie 1876[1].

Politica Imperiului otoman putea să ducă, cum arată Eminescu, la izbucnirea unui

război, care să tîrască, în vîrtejul său cea mai mare parte a ţărilor europene. Poarta era însă ocupată cu complotul pe care tocmai îl descoperise şi care urmărea înlăturarea sultanului şi a marelui vizir, acordă armistiţiul şi ordonă încetarea ostilităţilor împotriva Serbiei şi Muntenegrului. ,,Comandanţii armatelor imperiale — se arată în scrisoarea Porţii către ambasadorii din Constantinopol — au primit ordin d-a înceta îndată toate ostilităţile. Comisarii care vor fi delegaţi să procedă la delimitarea poziţiunilor respective ocupate de armatele în prezenţă, vor trebui să se înţeleagă cu comandanţii forţelor militare" [2].

În scrisoarea sa, Poarta justifică acceptarea propunerii marilor puteri ca un act de bunăvoinţă, prin care demonstra, o dată mai mult, intenţiile sale paşnice. Poarta ţinea totuşi să specifice că lasă comandanţilor armatei sale deplină libertate să trateze cu comisarii marilor puteri.

Pentru întocmirea acestui articol, Eminescu îşi face însemnări din presa germană. Se păstrează în manuscrisul **2288** (v. *supra,* p. 473).

---

[1] NFP, (1876), nr. 4380, [21 oct.]/3 nov., p. 4.

[2] TEL, VI. (1876), nr. 1369, 2 nov., p. 2.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„ŞTIRILE ADUSE ÎN N-RUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 117, 24 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu încheie jurnalul războiului sîrbo-turc din iunie — noiembrie 1870 cu prezentarea ultimelor lupte dinaintea încheierii armistiţiului. Articolul are la bază însemnări din manuscrisul **2288,** făcute în germană (v. *supra,* p. 474). Luptele dela Deligrad sînt prezentate şi de ,,Neue freie Presse" în cronica războiului, *Der Krieg, Wien, 3. August,* din 20 octombrie 1 noiembrie 1876, precum şi în mai mute telegrame ale agenţiilor străine de presă [1].

Poetul consemnează cu vădită părere de rău confirmarea ştirilor despre înfrîngerea armatei sîrbe. Reţine însă informaţia notată în caietul său că muntenegrenii continuau lupta împotriva armatelor otomane.

În numărul din 24 octombrie 1876, Eminescu reproduce din ,,Luptătorul", ziarul bucureştean, o snoavă, *Răspuns nimerit,* căreia ii face loc la, rubrica *Noutăţi,* probabil pentru întîmplările istorisite [2]. ,,Curierul. Foaia intereselor generale" se foloseşte de acest prilej să îndrepte un atac împotriva ,,noii direcţii" şi a ,,eminenţilor redactori" de la foaia oficială [3]. Motivele reale ale campaniei de presă susţinută de ,,Foaia intereselor generale" le-am arătat mai sus (vezi *supra,* p. 524) încît nu mai revenim asupra lor. Mărturiile documentare, de felul acestora, trecute pînă acum cu vederea, infirmă opinia potrivit căreia articolele lui Eminescu din ziarul ieşean nu au stîrnit ecou în presa vremii.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4378, [20 oct.]/l nov., p. 2 — 3.

[2] CI, IX (1876), nr. 117, 2 — 4 oct., p. 3.

[3] CFIG, IV (1876), nr. 84, 28 oct., p. 5 *(Cronica locală).* Se reproduce şi snoava din ,,Curierul de Iaşi".

[„NETĂGĂDUIT CĂ ISTORIA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 118, 29 octombrie 1876, p. 3 *(Revista*

externă). Este reprodus în ,,Telegraful , VI, nr. 1373, 6 noiembrie 1876, p. 2 — 3.; „Telegraful român", XXIV, nr. 91, 14/26 noiembrie 1876, p. 357, nr. 92, 18/30 noiembrie 1876, p. 361. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva , 1905, p. 129 — 134.

Eminescu întreprinde un istoric al statului rus de la întemeiere şi marchează momentele mai importante în dezvoltarea sa. Ascensiunea Rusiei ca mare putere este explicată prin coeziunea internă, manifestată în toate împrejurările şi prin progresul lent, fără salturi. Statele europene occidentale urmează alt curs în dezvoltarea lor istorică. Se observă că ele sînt zguduite de lupte interne, iar „sămînţa vie a discordiei", anihilează şi succesele exterioare. Eminescu are în vedere cînd vorbeşte de situaţia internă din Rusia şi din ţările europene occidentale, partidele politice. Democraţia burgheză din statele europene occidentale se întemeia pe lupta dintre partidele politice, în vreme ce stăpînirea autocrată ţaristă limita activitatea lor. „Partidul conservator sau panslavist (sistemul «slavofil») — scrie V. I. Lenin — : ţarului forţa puterii de stat; supuşilor — forţa opiniei, adică o adunare reprezentativă cu vot pur consultativ" [1].

Eminescu ştia că în Rusia ţaristă se ducea o luptă susţinută împotriva acestei stăpîniri. În manuscrisul **2257, 273 — 275r** găsim un text mai lung în care se analizează situaţia ţărănimii din Rusia după reforma din 1861 (v. *infra,* p. 800).

În partea a doua a articolului său, Eminescu reproduce două fragmente din cartea lui N. I. Danilevski *Rossia i Evropa,* tipărită la Petersburg în 1871 şi retipărită în mai multe ediţii [2]. Fragmentele sînt reproduse din capitolele XII şi XIV. Ediţia întîia se găsea în Biblioteca Universităţii din Iaşi, încît poetul o putea consulta. Este însă mai probabil că preia textele din presa vremii.

N. I. Danilevski (1822 — 1885) face parte din cercul lui M. V. Butaşevici — Petraşevski, împreună cu F. M. Dostoievscki şi alţi intelectuali. Cercul lui Petraşevski propovăduia socialismul utopic şi se pronunţa împotriva autocraţiei ţariste şi pentru schimbări social-politice în Rusia. Arestaţi în 1849, membrii cercului sînt deportaţi în Siberia. N. I. Danilevski îşi trădează tovarăşii de luptă şi ţarul îl numeşte în funcţii importante de stat. Specialist în botanică, N. I. Danilevski se orientează spre filozofie în cercul lui Petraşevski, care îşi punea speranţele în revoluţia ţărănească. După desfiinţarea cercului lui Petraşevski, devine un sprijinitor al ţarismului şi reprezentant de seamă al panslavismului, Propune un plan de organizare al popoarelor din Imperiul austro-ungar şi din Imperiul otoman într-o confederaţie, sub protecţia Rusiei. Cartea lui Danilevski figurează în conspectele lui V. I. Lenin pentru întocmirea lucrării *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului. ,,Danilevski* ,,Rusia şi Europa — scrie V. I. Lenin în *Caietele despre imperialism* — : articole apărute în «Zaria» din anii 1869 — 1870 şi cartea : prima ediţie 1871.

Danilevski a încercat să demonstreze că Rusiei îi convine ca Franţa să fie înfrîntă, deoarece cearta şi vrajba dintre Franţa şi Germania sîn *în avantajul* dominaţiei Rusiei (încă în «Zaria» din 1871, ianuarie; reprodus în Danilevski «Culegere de articole economice şi politice», Petersburg, 1890, p. 27 şi 29 [3].

Eminescu stăruie ca românii să cunoască mai bine ţările vecine, care se orientau în altă direcţie decît cele occidentale. Politica ţărilor din urmă era dominată de interese materiale şi urmăreau ca prin exportul de capital să obţină „cucerirea economică", iar prin plasarea produselor industriale, sărăcirea ,,popoarelor orientale''.

Caracterizarea lui Eminescu, potrivit căreia cartea lui N. I. Danilevski era expresia unui curent mai general de idei şi nu prezenta doar ,,visurile unui filosof", o întîlnim în termeni foarte apropiaţi, într-un studiu din 1889. ,,Nous ferons d'abord remarquer — scrie J. J. Skupiewski — que le livre de M. Danilewsky ne pent être considéré comme l'expression des théories individuelles d'un homme, des chimères d'un penseur plus ou moins fantaisiste, des utopies destinées a rester dans le domaine de l'irréalisable. Non. La

situation ocupée par l'auteur, le patronnage dont des travaux ont profité, le culte, pour ainsi dire, qui entoure aujourd'hui son livre, lui assignent une place beaucoup plus importante" [4].

Eminescu şi comentatorul celei de-a treia ediţii a cărţii lui N. I. Danilevski pornesc de la aceleaşi izvoare documentare.

---

[1] V. I. Lenin, *Opere complete,* Ediţia a II-a. Vol. 10. *Martie — iunie 1905,* Bucureşti, Editura Politică, 1962, p. 70.

[2] N. I. Danilevski, *Rossia i Evropa.* Vzgleadîna kulturnîi i politiceskaia otnoşenia slavianskogo mira k germano-romanskomu Izdanie Cetvertoe, S.-Petersburg, Tipographia brat. Panteleevîh Kazanskaia, 1889. Este tradusă în germană în 1920.

[3] V. I. Lenin, *Opere complete.* Ediţia a doua. Vol. 28. *Caiete despre imperialism,* Bucureşti, Editura Politică, 1965, p. 506.

[4] J. J. Skupiewsky, *La doctrine panslaviste d'apres N. J. Danilewsky* (La Russie et l'Europe. Coup d'oeil sur les rapports politiques entre le monde slave et le monde germano-roumain. III-éme edition (russe), St. Petersburg, 1889, Bucureşti, Bureaux de la ,,Liberte roumaine", 1890, p. V — VI.

TURCIA [„PENTRU A FIXA LINIA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 118, 29 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu înşiră numele reprezentanţilor marilor puteri, împuterniciţi să stabilească linia de demarcaţie între ,,armatele inamice" ,,Pester Lloyd" se ocupă într-un editorial, — *Budapest, 7. November — ,* publicat 8 noemvrie 1876 şi de punctele strategice mai importante care urma să stea în atenţia comisiei militare [1]. Informaţii în această privinţă se găsesc şi în presa românească. [2]

---

[1] PEL, XXIII (1876), nr. 280, 8 nov., p. 2.

[2] TEL, VI (1876), nr. 1367, 30 oct., p. 1.

ANIVERSARA UNIVERSITĂŢII IAŞI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 118, 29 octombrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Festivitatea aniversării Universităţii din Iaşi ţinută în 26 octombrie 1876 se înscria ca un eveniment important în viaţa noastră culturală. În cuvîntarea sa, Petru Suciu, rectorul Universităţii ieşene, adresează cuvinte de îndemn tinerimii să-şi însuşească ,,armele culturii" prin care să apere drepturile poporului român. ,,Pregătiţi-vă de pe acum armele voastre — spune Petru Suciu, —, armele acele care sînt cu mult mai puternice decît tunurile Krupp şi puştile Peabody, armele intelectuale printr-o cultură superioară" [1]. Eminescu reţine din disertaţia lui Constantin Leonardescu, *Filozofia faţă cu progresul ştiinţelor pozitive,* rolul pe care îl atribuie filozofiei ca disciplină de legătură între diferitele domenii ale activităţii omeneşti. ,,Filozofia reprezintă unitatea tuturor ştiinţelor — spune profesorul ieşean —, ştiinţele varietatea, unirea filosofiei cu ştiinţa, harmonia'' [2]. O definiţie asemănătoare îşi notează şi Eminescu în manuscrisele sale. Începutul acestui

articol se păstrează şi în manuscrise (v. *infra,* p. 804).

[1] Petru Suciu, *Discurs introductiv cetit în aula Universităţii din Iaşi în 26 oct. 1876 cu ocaziunea solemnităţii aniversale pentru fundarea acestei Universităţi,* Iaşi, Tipografia D. Gheorghiu, 1876, p. 24.

[2] Constantin Leonardescu, *Filosofia faţă cu progresul ştiinţelor pozitive.* Discurs. Sporit cu o prefaţă şi diverse adnotaţiuni, ameliorări şi explicări, Iaşi, Tipografia Theodor Balassan, 1876, p. 48.

[„NEVENIND NICIO ŞTIRE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 119, 31 octombrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu combină, cum arată, ştirile din presa bucureşteană în legătură cu „chestiunea orientală", pentru faptul că nu avea informaţii în această privinţă, din presa străină. Ştirile se găsesc în două comunicate: *Berlin, 8 noemvrie* şi *Viena, 8 noemvrie,* publicate în ,,Timpul" din 30 octombrie 1876 [1] şi în două comunicate, *Belgrad, 7 noemvrie* şi *Constantinopole, 6 noemvrie,* publicate în ,,Românul" din 30 octombrie 1876 ". Informaţii în legătură cu aceste evenimente găsim şi în ,,Neue freie Presse" în mai multe numere [3]. Această *Revistă externă* este ilustrativă pentru metoda de lucru a poetului în întocmirea cronicilor sale de politică externă.

[1] T, I (1876), nr. 162, 30 oct., 1, 3.

[2] ROM, XX (1876), 30 oct., p. 965.

[3] NFP, (1876), nr. 4385, [27 oct.]/8 nov., p. 1 — 2 *(Wien, 7. November),* nr. 4386, [28 oct.]/9 nov., p. 1, *(Wien, S. November),* nr. 4387, [29 oct.]/10 nov., p. 2 *(Der Krieg).*

ÎNCEPUTURILE ROMÂNILOR

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 119, 31 octombrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu prezintă lucrarea lui Julius Jung, *Die Anfänge der Romänen. Kritische-Etnographische Studie,* pentru cercul larg de cititori ai ziarului ieşean şi insistă asupra tezei lui Jung, opusă celeia a lui Roessler, cu privire la continuitatea romanilor în Dacia. Poetul trimite, pentru ideile celui din urmă, la studiul lui A. D. Xenopol, *Românische Studien de Roessler,* publicat în ,,Convorbiri literare", în august-septembrie 1876 [1]. Recenzia este semnalată de ,,Unirea democratică" cîteva zile mai tîrziu [2].

Eminescu reia discuţia asupra lucrării lui J. Jung, dovadă că-i acorda mare importanţă şi în ,,Convorbiri literare" încadrează contribuţia istoricului austriac în contextul cercetărilor europene consacrate
problemei originii poporului român.

[1] CL, IX (1875), nr. 5. 1 aug., p. 159 — 173, nr. 6, 1 sept., p. 220 — 229.

[2] UDEM, I (1876), nr. 5, 6 nov., p, 3 *(Felurimi).*

JUNG, JULIUS DR. „DIE ANFÄNGE DER ROMÄNEN, KRITISCH-ETNOGRAPHISCHE STUDIE"

Se publică în ,,Convorbiri literare", X, nr. 8, 1 noiembrie 1876, p. 326. Semnat : E. La sumar :

Despre cartea : *Die Anfänge der Romänen a d-lui I. Iung* de E. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 303 — 304.

Istoricul austriac Julius Jung (1851 — 1910), profesor la Universitatea din Praga şi membru corespondent al Academiei Române, este unul din cei mai însemnaţi cercetători străini care se ocupă de istoria poporului român. După lucrarea de faţă care se tipăreşte în revista ,,Zeitschrift für oesterreichische Gymnasium" din Viena, publică *Roemer und Romanen in den Donaulaendern.* Historisch-Ethnographische Studien (Innsbruck 1877), *Die romanischen Lanidschafen des roemischen Reiches* (Innsbruck, 1881), *Leben und Sitten der Römer in der Kaiserzeit.* (I — II, Praga, Leipzig, 1883, 1884), *Zur Geschichte. der Pässe Siebenbürgens. Eine geographisch-historische Studie* (Innsbruck, 1892), *Fasten der Provinz Dacien mit Beiträgen ZUR römischen. Verwaltungsgeschichte* (Innsbruck, 1894), *Mittheilungen aus Apulnm* (Wien, 1900), *Inschrift aus Apulum* (Wien, 1909). Una din lucrările sale se publică şi în traducerea românească a lui Fr. Robin (Biron), *Cuntribuţiune la istoria trecătorilor Transilvaniei* (Bucureşti, 1895). Lucrările lui Julius Jung sînt prezentate de

---

Vasile Maniu într-un memoriu academic, *Studii asupra scrisorii profesorului Dr. I. Iung intitulată romanii şi românii din Ţările Dunărene.* Studii istorico-etnografice (Bucureşti, 1878) şi de Vincenţiu Babeş, într-un studiu, *Un capitol interesant din cel mai nou op al d-lui Dr. Iung,* publicat în revista „Biserica şi şcoala" din Arad [1] şi reprodus de Eminescu în ,,Curierul de Iaşi [2]. Scrierile lui J. Jung stau şi în atenţia lui A. D. Xenopol în studiul *Teoria lui Röesler. Studii asupra stăruinţei românilor în Dacia Traiană* (Iaşi, 1884) şi în alte lucrări ale sale.

Eminescu schiţează pe baza lucrării lui J. Jung un tablou asupra opiniilor cu privire la originea poporului român emise de cercetătorii străini dinainte de 1876. Poetul porneşte de la lucrarea lui John Thunmann (1746 — 1778), *Untersuchungen über die Geschichten der östlichen europäischen Völker* (Leipzig, 1774), care susţine că românii sînt ,,copiii romanizării Daciei". Eminescu prezintă, în continuare, direcţiile în care se orientează cercetătorii străini cu privire la continuitatea poporului român în Dacia. Franz Joseph Sulzer (? — 1791), *Ceschichte des transalpinischen Daciens* (Wien, 1781), Johann Christian Engel (1770 — 1814), *Commentatio de expeditionibus Traiani ad Danubium et origine Valachorum* (Wien, 1794) şi *Geschichte der Moldau und Valachey* (Halle, 1804) şi Robert Rösler, *Românische Studien. Untersuchnngen zur älteren Geschichte Romäniens* (Leipzig, 1871) se declară împotriva continuităţii poporului român în Dacia. Ideile lor sînt reluate de Ernst Dümmler, *Geschichte des ostfrankischen Reiches* (1862 — 1865). G. D. Teutsch (1817 — 1893), *Geschichte der Siebenbürgen Sachsen* (Hermannstadt, 1840). Ottokar Lorenz (1832 — 1904), *Östereicher Geschichte* (Viena, 1859), Franz Krones (1835 — 1902), *Handbuch der Geschichte Oesterreichs* (I — V, 1876 — 1879). Susţinătorii continuităţii românilor în Dacia au ca precursor mai însemnat pe Paul Joseph Schaffarik (1795 — 1861), care în lucrarea sa, *Slavische Alterthümer* (Leipzig, 1843 — 1844), pune bazele unei teorii, apreciată ca fiind cea mai apropiată adevărului. Se afiliază, teoriei sale

sau împărtăşesc puncte de vedere apropiate, Bertolomeu Kopitar (1780 — 1844), *Ueber die albanische, walachische und bulgarische Sprache* (Wien 1829), Franz von Miklosich (1813 — 1891), *Die slavischen Elemente im rumenischen* (Wien, 1862), Karl Hopf (1832 — 1873), *Geschichte Griechenlandes vom Reginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit, Venetobyzantinische Analekten* (Wien, 1859), Eduard von Wietersheim (1787 — 1865), *Geschichte der Völkerwanderung* (I — IV, 1856 — 1864), Theodor Mommsen (1817 — 1903), *Die römischen Ackerbrüder* (1870), Wilhelm Tomaschek (1841 — 1901), *Über Brumalia und Rosalia* (Wien, 1869), Felix Philipp Kanitz (1829 — 1904), *Donau-Bulgarien und der Balkan* (I — III, Leipzig, 1875 — 1879).

Eminescu pune în lumină originalitatea demonstraţiei lui J. Jung şi acest punct de vedere este împărtăşit şi de corespondentul din Viena al ziarului ,,Albina", probabil un student din cercul ,,României june", cunoscuta societate a studenţilor români din capitala Imperiului austro-ungar. ,,În cartea lui Jung este prea interesantă compararea luptei de păreri în cestiune — scrie corespondentul pe urmele lui Eminescu — şi apoi documentarea că ipoteza lui R. Roesler e falsă şi chiar inadmisibilă în istorie; mai citind în contra acestuia unii autori demni de toată credinţa (care poate d-lui Roesler nici nu vor fi cunoscuţi) de asemenea şi *analogia unor asemenea întîmplări"* [3].

Istoricii remarcă, maturitatea de gîndire a lui Eminescu şi familiarizarea cu literatura ştiinţifică străină privitoare la originea poporului român. ,,Eminescu dovedeşte aici — scrie H. Daicoviciu — o remarcabilă familiarizare cu problema; el îi cunoaşte pe partizanii principali ai celor două puncte opuse de vedere, stăruind îndelung şi aprobativ asupra argumentelor lui Jung" (190).

Eminescu acordă importanţă, acestui articol de vreme ce îl semnează, fie şi cu o iniţială, cum procedează în puţine cazuri în publicistica sa. Revista ieşeană îl publică la sfîrşitul numărului, împreună cu o poezie de N. Xenopol, adversarul său de mai tîrziu.

---

[1] BSC, I (1877), nr. 5, 27 febr./11 mart., p. 37 — 38.

[2] CI, X (1877), nr. 26, 9 mart., p. 3 (Diverse).

[3] ALB-1, XI (1876), nr. 105 — 106, 18/30 nov., p. 7 *(Din Viena ni se scrie).* Sublinierea, în text.

STRADELE [„ÎN EPOCA PREISTORICĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 120, 3 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

MOZAICUL AUSTRIAC ŞI TRIBUNALELE ROMÂNE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 120, 3 noiembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Este reprodus în „Unirea democratică", I**,** nr. 8, 11 noiembrie 1876, p. 3 *(Felurimi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrierile politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 122 — 123. Fragmentar.

Agenţiile consulare austro-ungare, împuternicite cu prerogative excepţionale, acordau calitatea de ,,supuşi austrieci" tuturor persoanelor care o solicitau. Mare parte din aceşti „sudiţi", cum îi numeşte Eminescu, veneau din Imperiul austro-ungar, conglomeratul de popoare şi confesiuni, însă se găseau intre ei şi mulţi care nu văzuseră Austria. Se puneau sub protecţia imperiului „pajurei cu două capete", cum i se mai spunea Austriei după stema sa, cei care se sustrăgeau de la obligaţiile fiscale către stat, de la serviciul militar şi

de la orice îndatoriri cetăţeneşti. Se declarau ,,supuşi austrieci" şi mulţi dintre cei care căutau să se pună]a adăpost de urmărirea justiţiei pentru încălcarea legilor ţării. Statul român întocmeşte cîteva legi prin care îngrădeşte prerogativele excepţionale ale agenţiilor consulare austro-ungare. Din aceste legi făcea parte şi interzicerea cumpărării de imobile. Fiecare stat, nu numai cel român, era în drept să adopte legi prin care să îngrădească libertatea de acţiune a celor care ,,nu voiau să aibă nici un stăpîn".

În ediţia sa, I. Scurtu încadrează articolul lui Eminescu în capitolul *Despre evreii români şi străini* şi în acest context este utilizat de cercetători, de aproape un secol. Această încadrare şi nici titlul pe care îl dă articolului nu corespund realităţii. „Sudiţii" nu erau exclusiv evrei şi se declarau ,,supuşi austrieci", cum se desprinde limpede din textul eminescian, persoane de diferite naţionalităţi, chiar şi unii români. Agenţiile consulare austro-ungare acordau această calitate fără să ţină seama de naţionalitate, confesiune sau profesiune şi nu le displăcea să numere printre ,,supuşii austrieci" şi persoane din rîndul populaţiei autohtone. În solicitarea calităţii de ,,supuşi austrieci" hotăra numai dorinţa persoanelor respective de-a obţine acest privilegiu, prin care dobîndeau libertatea de acţiune şi scutire de orice obligaţii faţă de stat şi societatea românească.

ROMÂNII DIN MORAVIA

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 120, 3 noiembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Este reprodus în „Românul", XX**,** 6 noiembrie 1876, p. 991 *(Felurimi);* „Timpul", I, nr. 170, 10 noiembrie 1876, p. 3 *(Cronica zilei);* ,,Unirea democratică", I, nr. 7, 10 noiembrie 1876, p. 3 *(Felurimi);* ,,Familia", XXI, nr. 47, 21 noiembrie/3 decembrie 1876, p. 564 *(Muzica).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare, Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 327 — 328.

Eminescu scrie acest articol cu intenţia de-a completa informaţia cu privire la românii din Moravia. Th. Codrescu tipăreşte, cu puţin mai înainte, în cel de-al şaselea tom al ,,Uricariului", studiul lui D. P. Marţian, *Valachii din Moravia* [1], pe care îl reproduce din „Buciumul", unde apare în 1864[2]. În acelaşi tom al ,,Uricariului", Th. Codrescu reproduce şi studiul lui Al. Grigoriady-Bonachi, *Românii din Elveţia* [3], publicat mai întîi în ,,Trompeta Carpaţilor" în 1868 [4]. Studiul lui D. Pop. Marţian este însoţit, în ,,Buciumul" şi de o prezentare introductivă în care se arată că relatările sale constituiau o revelaţie. Eminescu susţine că întîile informaţii despre românii din Moravia sînt mult mai vechi şi ele se găsesc în ,,Foaie pentru minte, inimă şi literatură", revista transilvăneană. I. Scurtu nu împărtăşeşte opinia lui Eminescu şi însoţeşte articolul cu o notă, pe care o transcriem pentru informaţiile ştiinţifice. ,,Inexact. Întîiul articol românesc s-a tipărit în ziarul «Buciumul» din Bucureşti, II, 1864, nr. 281, din 10/22 sept., subt titlul *Ceva despre valachii din Moravia,* de către D. P. Marţianu, şi făcuse senzaţie pe atunci; fusese publicat pe toată întinderea paginei întîi a ziarului, cu mult entuziasm, şi fapta lui Marţianu era slăvită « ca o descoperire a 60.000 români confundaţi între slavi ». Apoi fu reprodus în «Uricariul» lui Th. Codrescu, VI, Iaşi, 1876, p. 148 — 150. Fr. Miklosich, în scrierea sa, *Über die Wanderungen der Rumunen in den Dalmatischen Alpen und den Karpathen* (Wien, 1879, vol. in 4° mare, pp. 66), greşeşte afirmînd (p. 7) că cei dintîi care au recunoscut originea românească a valachilor din Moravia ar fi I. şi H. Iirĕcek, *Entstehen christlicher Reiche im Gebiete*

---

des heutingen österreichischen Kaiserstaates (Wien, 1885, p. 225) şi citînd în al doilea plan pe D. I. Marţianu, după «Uricariul» din 1876, deşi articolul apăruse cu 12 ani mai

înainte în «Buciumul» şi c-un an înaintea cărţii lui I. şi H. Iirĕcck. Cf. asupra românilor din Moravia şi Teodor T. Burada, *O călătorie la romanii din Moravia,* Iaşi, tip.-lit. H. Goldner, 1894, vol. in 8° mare, p. 36".

Eminescu nu se înşela în afirmaţiile sale. ,,Foale pentru minte, inimă şi literatură" publică în septembrie 1861, prin urmare cu trei ani înaintea studiului lui D. Pop Marţian, un articol, *Românii din Elveţia, Moravia şi Polonia,* datorat probabil lui At. M. Marienescu, în care se atrage atenţie, pentru prima dată, asupra românilor din Moravia [5]. Aron Pumnul reproduce articolul în *Lepturariu românesc* (Tom II, Partea 2, Viena, La c.r. editură a cărţilor scolastice, 1863, p. 113 — 115), dovadă că i se acorda importanţă pentru informaţiile privitoare la românii din aceste părţi ale Europei.

Eminescu cunoaşte şi colecţia lui Fr. I. Kozeluk, *Kytice z narod, pisni morav. Valachuo* (Praga, 1874) şi atrage atenţia asupra transcrierii pe note a cîntecelor populare româneşti din Moravia. Studiul comparativ, pe care îl propune, va forma, mai tîrziu, obiectul unor cercetări speciale, ca cele ale lui Teodor T. Burada [6], întreprinse la românii din afara graniţelor ţării.

Înainte de-a fi tipărit de I. Scurtu în ediţia sa, articolul este republicat în revista lui Artur Gorovei, ,,Şezătoarea", în 1901, cu menţiunea că se reproduce din ziarul ieşean [7].

Românii din Moravia oferă un exemplu concludent despre circulaţia articolelor lui Eminescu în presa vremii, capitolul ignorat de cercetătorii operei poetului nostru naţional.

---

[1] UR, VI (1876), p. 148 — 156. Pe coperta interioară 1875.

[2] BU, II (1864), nr. 281, 10/22 sept., p. 1121 — 1122.

[3] UR**,** VI (1876), p. 157 — 163.

[4] TC, VI (1868),nr. 614, 12/24 mart., p. 2454. Cu titlul: *Despre limba românilor din Elveţia.*

[5] FMIL, XXIV (1861), nr. 36, 27 sept., p. 287 — 288. Revista arată într-o notă că intenţiona să mai publice un articol despre Românii din Moravia., D. can. Andrei Liviu, capelan castrens ne-a promis o descriere a românilor acestora despre care noi am citit în « Erinnerungen » ca şi limba lor ar fi de un tip românesc" (p. 288). Promisiunea rămîne neîndeplinită. Informaţiile cu privire la românii din Moravia sînt precedate de consideraţii privind limba lor. Nu cunoaştem lucrarea la care se referă nota din revista transilvăneană.

[6] Teodor T. Burada, *O călătorie la românii din Moravia.* Cu figuri în text şi cu charta Valahiei din Moravia, Iaşi, Lito-Tipografia H. Goldner, 1894, p. 4. Este curios că Burada, printre cei mai avizaţi cercetători ai ,,Curierului de Iaşi", nu reţine articolul lui Eminescu şi stăruie în părerea că întîile informaţii despre românii din Moravia sînt cele ale lui D. Pop. Marţian.

[7] ŞZ, VI (1901), [ian.-dec.], p. 128.

TURCIA [„SE ZICE CĂ ÎN 7 SAU 8..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 121, 5 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Starea armatei de sub comanda lui Muktar Paşa (1832 — 1899) este descrisă într-un comunicat, *Ragusa, 12 noembre,* pe care îl publică şi ,,Românul" în aceeaşi zi cu ziarul ieşean [1].

---

[1] ROM, XX (1876), 5 nov., p. 981.

GRECIA [,,ÎN ŞEDINŢA CAMEREI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 121, 5 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu aştepta din partea guvernului grec, cum am văzut, măsuri pentru întărirea armatei naţionale. Declaraţiile lui Komundnros, primul ministru grec, cu privire la înarmarea ţării le găseşte fără

acoperire, iar cele în legătură cu menţinerea neutralităţii, lipsite de sens. Pentru aceste motive, poetul introduce semne de întrebare în textul comunicatului oficial. Comunicatul se publică şi în ,,Românul", în altă redactare [1].

[1] ROM, XX (1876), 1 — 2 nov., p. 973 *(Atena, 12 noiembrie).*

ZIARE NOUĂ [„LA BUCUREŞTI AU APĂRUT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 121, 5 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Săptămînalul ,,Farul" şi cotidianul ,,Unirea democratică", ziare bucureştene, încep să apară, în noiembrie 1876 şi au o existenţă scurtă. ,,Farul" îşi încetează apariţia în 28 februarie 1877, iar „Unirea democratică" în iunie 1877.

Eminescu rezumă aici un articol rămas în manuscrisele sale (v. *supra,* p. 476).

ANGLIA [„ZIARELE ENGLEZE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 122, 7 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte această cronică de politică, cu informaţii din două comunicate, *London, 14. November* şi *London, 15. November,* publicate în *Neue freie Presse* în 4/16 noiembrie 1876[1]. Aici este menţionat şi ziarul „Times", la care trimite poetul.

Diplomaţia engleză urmărea să-şi asume iniţiativa în rezolvarea ,,chestiunii orientale".

[1] NFP, (1876), nr. 4393, [4]/16 nov., p. 2.

RUSIA [,,«VESTITORUL STATULUI»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 122, 7 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Decretul pentru organizarea armatei ruse este comentat în ,,Neue freie Presse" în 4/16 noiembrie 1876 [1]. ,,Foaia statului", la care se referă Eminescu, este numită aici ,,Staats-Anzeiger". Foaia vieneză reproduce şi un articol din ,,Politische Correspondenz", în care se găsesc unele informaţii întîlnite şi în cronica poetului. Decretul este comentat şi de

ziarele româneşti [2].

Eminescu îşi ia informaţiile din publicaţiile germane, cum se vede din ortografierea unor nume proprii.

Comandant suprem al armatei ruse este numit Nikolai Nikolaevici Romanov (1831 — 1891), fratele ţarului, care deţine această funcţie şi în timpul războiului ruso-turc din 1877 — 1878. Dintre comandanţii de unităţi militare, numiţi prin acest decret: Artur Adamov Nepocoiciţki (1813 — 1881), Nikolai Fiodorovici Masalski (1835 — ?), Barklay Tolly-Weimarn (1837 — ?), Fiodor Fiodorovici Radeţki (1820 — 1890),

Nikolai Pavlovici Krüdner (1811 — 1891), Ilarion Ivanovici Voronţof-Dascovici (1837 — 1916), Aleksei Ivanovici Iahvskoi Sahovski (1821 — 1900), Piotr Semionovici Vannovski (1822 — 1904), cîţiva participă cu unităţile lor şi la războiul din 1877 — 1878 împotriva Imperiului otoman.

Decretul din 3/15 noiembrie 1876, din aceeaşi publicaţie, privind exportul de cai, era tot o măsură militară. Documentul este menţionat şi în presa românească [3].

În *Revista externă* din acest număr, Eminescu publică şi un articol, *Chestiunea izraeliţilor în România,* apărut cu titlul *Questione degl'israeliti in Rumenia,* în ,,La Voce della Verita" în 1 noiembrie 1876 [4], Fiind vorba de-o traducere, îl rezervăm volumului respectiv din ediţia de faţă.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4393, [4]/16 nov., p. 2 *(Petersburg, 15. November).*

[2] ROM, XX (1876), 11 nov., p. 1002.

[3] ROM, XX (1876), 4 nov., p. 981.

[4] VV, IV (1876), nr. 250, 1 nov., p. 1.

RUSIA [„CU TOATE ARMĂRILE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 123, 12 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 190 — 191. Fragmentar.

Cuvintele demnitarului rus, reproduse de Eminescu, exprimă starea de spirit a maselor populare, nemulţumite de tergiversările ţarului şi guvernului în luarea unor măsuri în ,,chestiunea orientală". Cuvintele amintesc de un fragment reprodus de poet în ziarul ieşean în 6 august 1876 şi în care se arată că valurile mişcării populare în sprijinul popoarelor oprimate de Imperiul otoman creşteau şi nu era departe timpul cînd guvernul şi conducătorii statului nu se vor putea opune „acestei pasiuni populare" [1].

Eminescu insistă asupra neutralităţii României şi observă că în vreme ce diplomaţia noastră era ocupată cu obţinerea unor garanţii formale din partea marilor puteri, la graniţele României se concentrau trupe ruse, spre a trece, la momentul oportun, în Balcani. Informaţiile despre concentrările de trupe ruseşti sînt cuprinse în cîteva telegrame publicate şi în presa noastră.

În a doua secţiune, *Austro-Ungaria,* a *Revistei externe* din acest număr, Eminescu reproduce un articol din ,,Albina", *Tot la economia ţării ungureşti,* publicat in 31 octombrie/12 noiembrie 1876 [2]. Se prezintă aici, cu date statistice, pierderile înregistrate de căile ferate maghiare. ,,Se vede că şi ungarii — notează poetul, ca încheiere — ştiu a gospodări mai mai ca noi".

---

[1] CI, IX (1876), nr, 87, 6 aug., p. 3 *(Revista externă. Rusia).*

[2] AIB-1, XI, nr. 99, 31 oct. /12 nov., p. 3.

TEATRU [„JOIA TRECUTĂ S-A REPREZENTAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 124, 14 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală,* Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 66.

Eminescu publică în 7 noiembrie 1876 programul trimis de conducerea Teatrului Naţional din Iaşi prin care anunţă deschiderea stagiunii 1876/1877 în 11 noiembrie 1876 [1]. Ziarul se ocupa în mai multe

rînduri de pregătirile care se făceau în vederea deschiderii stagiunii şi aduce laude conducerii instituţiei ieşene [2].

Repertoriul programat iniţial cuprindea vreo 24 de piese, cărora urma să li se alăture : ,,operete şi alte piese". Repertoriul va fi supus în timpul stagiunii la transformări structurale şi multe din piesele anunţate iniţial nu se reprezintă. Piesele introduse în repertoriu cu scopul de a distra sînt înlocuite cu opere dramatice fundamentale, dintre care unele se reprezintă şi astăzi pe scenele teatrelor din ţara noastră şi din străinătate. Sînt de amintit *Maria Tudor* şi *Revizorul general,* care nu figurează iniţial în programul repertoriului pentru stagiunea 1876/1877.

Viaţa vagabondă este o traducere după drama lui Henri Murger, *La Vie de Boheme,* scrisă în colaborare cu Theodore Barriere. Poetul consideră piesa un rezultat după romanul lui H. Murger, *Scénes de la vie de Boheme.* Drama lui H. Murger se reprezintă în traducerea lui C. Bălănescu, cunoscutul actor ieşean. (67, p. 565).

Eminescu priveşte cu rezerve repertoriul francez care se juca pe scenele teatrelor din ţara noastră. Se explică de ce declară că nu-şi putea face o părere definitivă asupra dramei lui H. Murger numai după o singură reprezentaţie. Promisiunea ce o face, că va reveni asupra ei, nu este adusă la îndeplinire.

---

[1] CI, IX (1876), nr. 122, 7 nov., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] CI, IX (1876), nr. 113, 13 oct., p. 3 *(Noutăţi),*nr. 121, 5 nov., p. 3 *(Noutăţi).*

NEGLIGENŢĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 124. 14 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

STUDENŢII DIN VIENA

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 124, 14 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în „Timpul", I, nr. 176, 17 noiembrie 1876, p. 2 *(Cronică).*

Activitatea studenţilor români din Viena este prezentată de Eminescu pe baza ,,Raportului anual al Societăţii academice sociale-literarie « România jună în Viena » pentru perioada 1 octombrie 1875 — 30 septembrie 1876" [1]. Este al şaselea ,,Raport anual ... " pe care îl

publică Societatea ,,România Jună" şi el cuprinde, ca şi cele precedente, o *Parte generală,* în care se prezintă activitatea societăţii şi o *Parte specială* în care se dă lista membrilor societăţii. Poetul preia datele privind activitatea societăţii din *[,, Raportul anual ..."]* întocmit de Octavian Blasianu, preşedintele societăţii, şi Nicolae Hanganuţiu, secretarul ei, şi care poartă data : *Viena, 1 noiembrie 1876.*

Informaţiile despre ,,operatele" (lucrările) prezentate la şedinţele societăţii sînt luate din raportul lui Octavian Blasian şi Teofil Raţiu, *Şedinţele,* publicat la sfîrşitul *[,,Raportului anual..."].*

Societatea ,,România Jună" avea în 1875/76 vreo 53 membri ,,ordinari" (activi) şi 11 membri ,,emeritaţi". Cei din urmă se alegeau din foştii membri activi, cu merite deosebite pentru societate. În lista membrilor ,,emeritaţi" figurează şi Eminescu, cu specificarea: ,,Drd. fils. [doctorand în filosofie] Iaşi". Poetul este ales ,,membru emeritat" în septembrie 1875, împreună cu I. Slavici, V. Bumbac, T. Nica, T. V. Ştefanelli, V. Morariu, N. Oncu şi alţi cîţiva, care aduseră o contribuţie importantă la întemeierea Societăţii „România Jună" şi în organizarea serbării de la Putna din 1871 (226, p. 196).

Eminescu prezintă activitatea Societăţii ,,România Jună" ca o şcoală în care studenţii români veniţi din diferite provincii primeau ,, botezul conştiinţei naţionale" (226, p. 135).

---

[1] ,,Raportul anual al Societăţii Academice sociale-literarie « România jună » în Viena. Anul al VI din 1 octombrie 1875 pînă în 30 septembrie 1876". Viena, Proprietatea Societăţii. Tipografia Machitariştilor, 1876.

IARĂŞI EVREII

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 124, 14 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu reproduce comentariul din ,,Archives israelites", desigur prin intermediul presei germane. Poetul dezaprobă, cum face şi în alte articole, presiunile exercitate asupra statului român prin mijlocirea diplomaţiei europene.

[„SE VORBEŞTE CĂ ÎN CONSILIUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 125, 17 noiembrie 1876, p. 2 — 3, nr. 126, 19 noiembrie 1876, p. 3, nr. 127, 21 noiembrie 1876, p. 2 — 3, nr. 129, 26 noiembrie 1876, p. 2, nr. 130, 28 noiembrie 1876, p. 2 *(Revista externă),* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Diverse,* Iaşi, Editura Librăriei Fraţii Şaraga, [1895], p. 1 — 36.

Eminescu întreprinde o cercetare a situaţiei românilor din Imperiul austro-ungar într-un moment în care guvernul român făcea demersuri pe lîngă marile puteri să obţină garantarea neutralităţii ţării noastre. Se putea însă prevedea că aceste demersuri nu vor fi încununate de succes. Anglia, Franţa, Germania şi Italia nu aveau interes să garanteze neutralitatea României, iar Imperiul austro-ungar va face în acest sens şi declaraţii publice. Marile puteri pregăteau conferinţa de la Constantinopol din decembrie 1876, care nu se anunţa favorabilă poporului român. Conferinţa nu va lua în considerare revendicările guvernului român. Tot acum Imperiul otoman pregătea constituţia din decembrie 1876, prin care declară România ,,provincie privilegiată" a stăpînirii turceşti.

Poetul considera, pentru aceste motive, inoportună aducerea în discuţie a unor probleme care puteau complica şi mai mult poziţia şi aşa destul de grea a diplomaţiei

româneşti. Considerente tactice îl determină pe Eminescu să insiste asupra „unităţii culturale" şi să susţină că „restabilirea regatului lui Decebal" ţinea de ,,domeniul teoriilor ieftine". Lupta pentru ,,unitate culturală" pregăteşte însă desăvîrşirea unităţii statului naţional român (226, p. 104, 110 — 111, 281).

Analiza dualismului austro-ungar şi a politicii Curţii din Viena faţă de românii din Imperiul austro-ungar este întreprinsă de Eminescu pe linia articolelor sale din ,,Federaţiunea" şi a studiului *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate,* încît nu este necesar să revenim asupra acestor probleme.

Poetul pune la contribuţie broşura *Prima Adunare poporale în cauza autonomiei bisericii drept credincioase din Bucovina ţinută în Cernăuţi într-a 11.23. iunie 1870* (Cernăuţi, Tipărit la Rudolf Eckhardt, 1870) din care extrage decretele Curţii din Viena, fragmentul din cuvîntarea lui Grigore Iliuţ şi caracterizarea ce-o face George Hurmuzachi politicii guvernelor austriece faţă de români. Unele informaţii sînt scoase de Eminescu din *întrebările din partea Bucovinei şi răspunsurile din partea boierilor la 1782,* document transcris de poet şi care se păstrează în manuscrisele sale **(2307, 28 — 35).**

Situaţia românilor din Transilvania este prezentată pe baza studiului *Generalul Türr despre cestiunea orientală* [1], publicat în ,,Telegraful român" în octombrie — noiembrie 1876 [2]. Poetul omite prima parte a studiului (nr. 84, p. 327 — 328, nr. 85, p. 331 — 332), în care ziarul sibian reproduce un extras din articolul generalului Türr, *A kelefi Kérdés,* publicat în ,,Hon" [3] şi încheierea (nr. 87 p. 339), din care reţine numai concluziile principale. Să mai notăm că problemele puse în discuţie de Eminescu în această a doua parte a studiului său stau şi în atenţia altor publicaţii din ţara noastră. ,,Le Journal de Bucarest" scrie în 26 octombrie 1876 că oamenii politici din Ungaria se găseau într-o contradicţie bizară („contradiction bizarre") cînd îşi făceau propagandă cu prevederile liberale ale unor legi care nu se aplicau în viaţa naţionalităţilor [4].

Merită să reţină atenţia şi faptul că Eminescu foloseşte cuvîntul *catilinarism* în altă accepţiune decît *Naturi catilinare,* titlul ce voia să-l dea romanului *Geniu pustiu* (OPERE, VII , 361 — 362) şi ea anticipează pe cea de *straturi catilinare,* din articolele sale de mai tîrziu.

Eminescu face în acest studiu al său cea mai amplă şi documentată expunere de politică externă din epoca gazetăriei ieşene.

---

[1] Generalul István Türr (1825 — 1908), participant la revoluţia din 1848 — 1849, publică între 1867 şi 1882 mai multe articole consacrate ,,chestiunii orientale", pe care le tipăreşte şi retipăreşte sub forma unor broşuri. Amintim cîteva din ele, *La question des nationalités* (Paris, 1867), *Oesterreich-Ungarn und Russland* (Wien, 1871), *Solution pacifique de la question d'Orient* (Paris, 1877). Alte ediţii în 1878 şi 1882; *La question d'Orient* (Budapesta, 1878).

[2] TELR, XXIV (1876), nr. 84, 17/29 oct, p. 327 — 328, nr. 85, 24 oct./5 nov., p. 331 — 332, nr. 86, 28 oct. /9 nov., p. 335 — 336, nr. 87, 31 oct./12 nov., p. 339.

[3] HON, XIV (1876), nr. 251, [7]/19 oct., p. 2.

[4] JDB, VII (1876), nr. 624, [10]/22 oct., p. 2 *(Chronique).* Şi HON, XIV (1876), nr. 259, [16]/28 oct.. p. 1 — 2.

TURCIA [„PENTRU A NEUTRALIZA EFECTELE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 125, 17 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte *Revista externă* din acest număr cu preocuparea de-a oferi o

imagine asupra activităţii diplomaţiei europene în ,,chestiunea orientală". Poarta pregăteşte reforme constituţionale spre a paraliza lucrările preliminare ale conferinţei marilor puteri de la Constantinopol. Austro-Ungaria trimite al doilea plenipotenţiar la conferinţa de pace de la Constantinopol, iar Anglia îl numeşte în aceeaşi comisie pe Robert-Arthur-Talbot-Gaiscogne-Cecil, marchiz de Salisbury (1830 — 1903), care trecea ca unul din cei mai versaţi diplomaţi britanici. Salisbury se opreşte, înainte de-a ajunge la Constantinopol, la Paris, Berlin, Viena şi Roma, şi caută să cîştige guvernele ţărilor respective de partea sa [1]. Diplomatul englez nu primeşte adeziunea Germaniei, care nu avea interese teritoriale în Balcani şi întîmpina concurenţa Angliei în exportul său de capital în ţările din răsăritul Europei.

Activitatea diplomaţiei ruse este prezentată în secţiunea întîia, *Rusia,* a *Revistei externe* din acest număr. Se publică aici o telegramă în care se consemnează declaraţiile lui Alexandru al II-lea, împăratul Rusiei, cu privire la politica ţării sale în Balcani. Telegrama este reprodusă din „Românul" din 14 noiembrie 1876[2].

Se desprinde din cronica lui Eminescu de politică externă că, odată cu încetarea ostilităţilor pe fronturile de luptă, se intensifică ,,războiul diplomatic" în ,,chestiunea orientală".

---

[1] ROM, XX (1876), 12 nov., p. 1005; 14 nov., p. 1013, 15 nov., p. 1016

[2] ROM, XX (1876), 14 nov., p. 1013.

TEATRU [„DUMINICA TRECUTĂ..."]

S-a publicat în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 125, 17 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se publică în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 364. Fragmentar.

Drama *Două orfeline se* reprezintă în 15 noiembrie 1876 şi se bucură de ,,un deplin succes". Este o traducere după drama lui Adolphe Philippe D'Ennery (1811 — 1899). *Les deux orphelines* scrisă în colaborare cu M. Cormon (1811 — 1903). Drama se reprezintă pe scena ieşeană în traducerea lui Petru Babic.

Merită să reţină atenţia şi observaţiile lui Eminescu cu privire la spectacol. Poetul consideră că traducerea nu contribuia la cultivarea limbii române, una din sarcinile principale ale teatrului.

Eminescu anunţă în finalul cronicii sale dramatice spectacolul din 18 noiembrie 1876. Se reprezintă comedia lui Alfred-Charlemagne Lartigue Delacour (1815 — 1885) şi Alfred Neocles Hennequin (1842 — 1887), *Haimanalele,* în traducerea lui Grigore Manolescu.

Poetul nu comentează spectacolul în cronicile sale dramatice din ziarul ieşean.

METOADA NOUĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 125, 17 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974. p. 41.

Institutorii I. Creangă, C. Grigorescu, G. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu, şi A. Simionescu, autorii manualului, *Metoadă nouă pentru usul clasei I primară* (Iaşi, Tipo-Litografia H. Goldner, 1876, 76 p.) inserează pe copertă că lucrarea lor avea aprobarea ,,Onor Ministeriu al instrucţiunii publice şi al cultelor", fapt asupra căruia atrage atenţia şi Eminescu în prezentarea sa. Manualul se tipăreşte, în 1876, în ediţia a zecea, ,,corectată şi adăugită".

Eminescu condiţionează buna utilizare a manualului de cunoaşterea altei lucrări a lui I. Creangă şi G. Ienăchescu, *Povăţuitoriu la cetirea prin scriere după sistema fonetică* (Iaşi, Tipo-Litografia H. Goldner, 1876), pe care-o prezintă în ziarul ieşean, cum am văzut, cu cîteva luni mai înainte. Deşi se tipăreşte în 1875, Eminescu recomandă, probabil la sugestia lui I. Creangă, şi al treilea manual al prietenului său, *Învăţătorul copiilor,* carte de cetit în clasele primare cu litere şi cu slove cuprinzînd învăţături morale şi instructive (Iaşi, Tipo-Litografia H. Goldner, 1875, 160 p.), întocmit în colaborare cu G. Grigorescu şi V. Răceanu. *Învăţătorul copiilor* se tipăreşte în 1875, în ediţia a IV-a, „corectată şi îmbunătăţită".

Eminescu oferea însă şi un exemplu elocvent pentru perfecţionarea unor manuale şcolare de la o ediţie la alta.

TEATRU [„ÎN MARGINELE RESTRÎNSE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 126, 19 noiembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 364.

Eminescu recunoaşte dramaturgilor francezi, ale căror piese se reprezentau pe scenele teatrelor româneşti, ,,talent tehnic" şi face consideraţii cu privire la psihologia actorului. Poetul apreciază că lucrul principal în jocul pe scenă este stabilirea comuniunii sufleteşti între actor şi spectatori şi ea se realizează prin identificarea celui dintîi cu rolul pe care îl interpretează. Sînt ilustrative în această privinţă şi opiniile lui Eminescu din manuscrisele sale. Poetul insistă într-o notă marginală la traducerea tratatului lui H. T. Rötscher, *Arta reprezentării dramatice dezvoltată ştiinţific şi în legătura ei organică,* asupra ,,fizionomiei" pe scenă a actorului, şi menţionează numele lui Constantin Bălănescu, cunoscutul actor ieşean. ,,Fizionomia mobilă, care să reflecte repede şi precis afectele sufletului — notează Eminescu în manuscrisul **2254, 346 v. — ,** e oricum favoarea cea mai însemnată ce-i poate acorda natura unui actor în viitor în privinţa structurei feţei. Sînt feţe cari, cînd exprimă durerea, o exprimă printr-o grimasă, care excită, mult mai lesne rîsul ! decît compătimirea *(Bălănescu C.).* Fizionomia prea marcată, care indică o expresiune prea specific-spirituală nu-i e favorabilă actorului, pentru că-l îngrădeşte prea mult într-o regiune oarecare şi-i faen adeseori imposibilă schimbarea fizionomiei într-o expresiune contrarie. Dacă se întîmplă astfel, atunci cu

credem reprezentatorului orcît de cu succes ar interpreta caracterul prin vorbă şi prin gest. Cu cît fizionomia reprezentatorului e mai puţin specifice otărîtă şi totodată şi mai volubilă, cu atît corespunde mai mult chemărei sale".

Consideraţiile acestea sînt printre cele mai importante note marginale la tratatul lui H. T. Rötscher, pe care îl traduce Eminescu şi care stă la baza concepţiei sale cu privire la arta interpretativă pe scenă. Menţionarea numelui lui Const. Bălănescu, care joacă pe scena Teatrului Naţional în stagiunea 1876/ 1877, nu poate fi luată ca punct de reper în

datarea însemnării. C. Bălănescu joacă pe scena teatrului ieşean, încă din 1850, şi poetul putea asista la reprezentaţiile sale cu mult înainte de a fi cronicar dramatic.

O OBSERVAŢIE ZIARULUI «EPOCHE»

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 127, 21 noiembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu se referă la o chestiune legată de statutul sudiţilor, a „supuşilor austrieci", de care se ocupă în mai multe din articolele sale. Semnalarea confuziei între *bloss* şi nicht *mehr* relevă un cunoscător desăvîrşit al limbii germane.

[„ÎNCĂ DE PE LA ÎNCEPUTUL SĂPTĂMÎNII..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 128, 24 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista internă).*

Partidul liberal declară în *Programul noului ministeriu,* pe care îl prezintă Camerei şi Senatului în aprilie 1876, că venea la guvern ,,fără recriminaţiuni, fără spirit de răzbunare" şi cu ,,via dorinţă de a potoli patimile şi urile din ţară" [1]. Promisiunile acestea sînt uitate după alegerile din iunie 1876, în care Partidul, liberal obţine o majoritate covîrşitoare de voturi şi-şi întăreşte poziţia politică. Camera liberală trimite în judecată, în iulie 1876, miniştrii din guvernarea conservatoare. Comitetul delegaţilor de secţiune ale Camerei întocmeşte un *Raport* ... de dare în judecată a guvernului lui Lascăr Catargiu [2] şi Adunarea deputaţilor alege, în şedinţa din 23 iulie 1876, o comisie de instrucţiune în procesul foştilor miniştri. Comisia se formează din Dimitrie Brătianu, preşedinte, N. Voinov, vicepreşedinte, A. Stolojan, N. Fleva, D. Giani, Emil Costinescu şi G. Misail, secretar [3]. Comisia de instrucţiune se transformă în comitet de acuzare şi întocmeşte un *Raport ...* amplu asupra acuzaţiilor aduse miniştrilor conservatori, pe care îl prezintă Adunării deputaţilor, însoţit de *Anexe la Raport ...* şi un *Apendice la Actul de acuzare* [4]. Documentele însumează peste 1000 de pagini, tipărite pe două coloane (226, p. 188 — 189).

Eminescu prezintă discuţiile din Senat cu privire la cererea Adunării deputaţilor, ca pe baza acestor documente să treacă la judecarea miniştrilor şi pronunţarea verdictului de condamnare. Senatul discută cererea Adunării deputaţilor, în şedinţele din 19, 20 şi 21 noiembrie 1876 [5], şi o aprobă, cu un amendament, reprodus şi de poet în comentariul său. Amendamentul Senatului este comentat de ,,Timpul" într-un editorial, *Bucureşti, 23 noiembrie* [6] şi de alte ziare româneşti. Mersul cercetărilor este prezentat de T. Maiorescu în introducerile la discursurile sale politice, unde reproduce mai multe documente întocmite de Comitetul de acuzare şi le însoţeşte cu comentarii ironice [7].

Guvernul liberal nu poate depăşi, cum vom arăta mai departe, stadiul cercetărilor. Hotărîrea sa de a trimite în judecată miniştri din guvernarea precedentă se înscrie printre acţiunile nechibzuite întreprinse în vremuri grele pentru ţară.

---

[1] ROM, XX (1876), 30 apr., p. 377.

[2] ROM, XX (1876), 1920 iul., p. 633636 *(Darea în judecată a guvernului Catargi. Raportul Comitetului delegaţilor de secţiuni ale Camerei).*

[3] ROM, XX (1876), 25 iul., p. 657 *(Adunarea deputaţilor.* Şedinţa din 23 iulie 1876).

[4] Comitetul de acuzare a foştilor miniştri daţi în judecată, *Raportul prezentat Adunării deputaţilor în ziua de 10/22 martie 1877,* Bucureşti, Tipografia Curţii, G. Göbl, 1877, 250 p. (Adunarea deputaţilor); *Anexe la Raportul prezentat Adunării deputaţilor în ziua de* 10/22 *martie 1877,* Bucureşti, Tipografia G. Göbl, 1877, 608+29 p. (Adunarea deputaţilor); *Apendice la Actul de acuzare al ministerului de la 11 martie 1877, dat în judecată de Adunarea deputaţilor,* Bucureşti, [f. 1.], 1876, 266 p.

[5] ROM, XX**,** 21 nov., p. 1038 — 1039, 22 — 23 nov., p. 1041 — 1043, 24 nov., p. 1045 — 1046.

[6] T, I (1876), nr. 183, 24 nov., p. 1.

[7] T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României,* Bucureşti Editura Librăriei Socec & Co., Societate anonimă, 1925, p. 85 — 103.

RUSIA [„PE CÎND ÎNLĂUNTRUL ROMÂNIEI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 128, 24 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu insistă asupra pregătirilor de război pe care le făcea Rusia spre a veni în sprijinul popoarelor din Balcani, oprimate de Imperiul otoman. Poarta alege calea greşită a înarmărilor, care îi secătuiesc finanţele, în loc să acorde drepturi popoarelor de sub stăpînirea sa.

Aceste pregătiri de război erau urmate şi de România, care îşi sporea efectivele militare, cu toate greutăţile financiare prin care trecea ţara.

Sosirea la Chişinău a marelui principe Nicolaie, comandantul armatelor ruse din sud, este anunţată într-o telegramă, *Lemberg, 24 noembre,* publicată şi în presa noastră [1].

[1] ROM, XX (1876), 15 — 16 nov., p. 1017.

TEATRU ROMÂNESC ÎN LUGOŞ (BANATUL TIMIŞAN)

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 128, 24 noiembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*
Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală,* Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 69.

Societatea pentru fond de teatru român, la care se referă Eminescu, se constituie, din iniţiativa „tinerilor" în 1870 (226, p. 91 — 92). Societatea îşi ţine adunarea generală anuală din Lugoj în 15 şi 16 octombrie 1876. ,,Familia", organul de presă al ,,tinerilor", publică o amplă dare de seamă asupra desfăşurării lucrărilor, *Adunarea generală din Lugoj a Societăţii pentru fond de teatru,* împreună cu procesele verbale şi rapoartele privind activitatea societăţii pentru perioada octombrie 1875 — octombrie 1876 [1]. ,,Familia" publică şi disertaţia lui Iosif Vulcan, *Pregătiri la înfiinţarea unui teatru naţional,* ţinuta la adunarea generală de la Lugoj, în care insistă asupra creării unui repertoriu de piese originale şi a formării de actori pentru scenă [2]. Sînt probleme puse în discuţie, cum ştim, de Eminescu şi I. A. Lapedatu cu aproape un deceniu mai înainte.

Societatea pentru fond de teatru român organizează, în cadrul adunării generale anuale de la Lugoj, şi două reprezentaţii teatrale [3]. Ele sînt susţinute de Reuniunea română de cîntări şi muzică din Lugoj, înfiinţată în 1869 şi care desfăşoară în cursul anilor o frumoasă activitate cultural-artistică [4]. Reuniunea română de cîntări şi muzică —

Eminescu îi spune Reuniunea muzicală din Lugoj — reprezintă în seara zilei de 14 octombrie, ziua primirii oaspeţilor, comedia lui Iosif Vulcan, *Mireasă pentru mireasă,* scrisă anume pentru festivităţile de la Lugoj. Reuniunea dă a doua reprezentaţie în seara zilei de 15 octombrie cu opereta *Giroflé-Girofla* de Albert Vanloo şi Eugéne Leterrier, muzica de Charles Lecocq şi punerea în scenă a acestei lucrări a constituit un greu examen pentru diletanţii lugojeni. Acţiunea se petrece în Spania, pe la 1250, într-un decor specific acestei ţări. Opereta reclamă, pe de altă parte, un număr mare de

actori-cîntăreţi. „Familia" publică o corespondenţă din Lugoj, *Reprezentaţiunea operetei Giroflé-Girofla,* în care prezintă distribuţia rolurilor şi aduce laude actorilor amatori [5]. În rolul lui Bolero d'Alcarazos joacă Coriolan Brediceanu, viitorul om politic, care şi-a „premeritat aplauzele cele multe". ,,Albina" consacră spectacolului de la Lugoj un foileton, *Despre mişcarea spiritului naţional în Caraş,* şi conchide că actorii amatori trec cu succes examenul greu al artei interpretative [6].

Eminescu are în vedere şi cea de-a doua reprezentaţie pe care o dă Reuniunea română de cîntări şi muzică cu opereta *Giroflé-Girofla,* tot în Lugoj, în 20 noiembrie 1876. „Familia" publică o corespondenţă *Teatru românesc în Lugosiu — Litgosiu în 20 nov. 1876,* în care aduce laude actorilor diletanţi pentru buna interpretare [7]. Corespondenţa se încheie cu mărturisirea că s-a intervenit în textul operetei pentru înlăturarea unor expresii. ,,Ca încheiere, daţi-mi voie să amintesc — scrie corespondentul — că textul piesei teatrale a fost cores de expresiunile care nu cad în cadrul diletantismului". De aici îşi scoate Eminescu citatul pe care îl reproduce în cronica sa dramatică. Această remarcă reţine şi atenţia presei — bucureştene ,,On lit dans le ,,Courrier de Iassy" — scrie ,,Le Journal de Bucarest" — qu'une compagnie roumaine a joué á Lugos (Banat de Temesvar) *Giroflé-Girofla* traduit en roumain et « expurge des expressions qui ne conviennent pas au code du dilletantisme »" [8].

Eminescu se dovedeşte un cititor atent al presei transilvănene, cum se desprinde şi din alte articole ale sale, şi-şi extrage de aici exemple demne de urmat, pe care le propune contemporanilor săi din alte provincii româneşti.

---

[1] F, XII (1876), nr. 41, 9/24 oct., p. 481 — 488. Semnată: I. P.

[2] F, XII (1876), nr. 42, 16/28 oct., p. 493 — 495, nr. 43, 24 oct./5 nov., p. 505 — 508.

[3] Societatea pentru fond de teatru român organizează manifestaţii cultural-artistice şi la adunările generale din anii precedenţi: Deva (1870), Satu-Mare (1871), Timişoara (1872), Caransebeş (1873), Oraviţa (1874), Reşiţa (1875). Ştefan Mărcuş publică un rezumat privind lucrările adunărilor generale, pe anii 1870 — 1914, numele artiştilor diletanţi, dinainte de 1914, precum şi titlul pieselor româneşti jucate în Transilvania şi Banat pînă la Unire *(Thalia română* [Timişoara, Institutul de arte grafice G. Matheiu], 1945, p. 289 — 313, 314 — 334, 229 — 236). Din 1895, Societatea pentru fond de teatru român scoate şi o publicaţie, ,,Anuarul Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român" (1895 — 1911).

[4] Coriolan Brediceanu, *Date şi reminiscenţe pentru istoria Reuniunii române de cîntări şi muzică din Lugoj,* Lugoj, Tipografia Ioan Florea, 1900, p. 28 — 48; Ion Crişan, *Teatrul amator românesc din Lugoj,* Timişoara, Sfatul Popular al Regiunii Banat. Casa regională a creaţiei populare, 1967, p. 61 — 62.

[5] F, XII (1876). nr. 41, 9/24 oct., p. 488.

[6] ALB-1, XI (1876), nr. 100 — 101, 4/16 nov., p. 4 — 5.

[7] F, XII (1876), nr. 47, 21 nov./3 dec., p. 562 — 563. Semnată: Aureliu.

[8] JDB, VII (1876), nr. 648, [28 nov.]/10 dec., p. 2.

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 128, 24 noiembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu preia informaţiile dintr-un articol din ,,Familia", *O cîntăreaţă română,* publicat în 21 noiembrie/ 3 decembrie 1876 [1].

Poetul completează prezentarea cu unele date luate din alte surse.

[1] F, XII (1876), nr. 47, 21 nov./3 dec., p. 564 *(Muzica).*

INGREDIENTE CEL PUŢIN DE PRISOS

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 128, 24 noiembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

[„ZIARELE DIN BUCUREŞTI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX**,** nr. 129, 26 noiembrie 1876, p. 2 — 3 *(Revista internă).* Este reprodus, ca editorial, în ,,Telegraful român", XXIV nr. 98, 9/21 decembrie 1876, p. 383.

Eminescu considera broşura *La Roumanie devant la Conférence de 1876 par un ancien diplomate,* ca un document important în apărarea intereselor poporului român şi o comentează, în absenţa textului, după presa bucureşteană. ,,Vechiul diplomat" invocă argumente istorice şi de altă natură, prin care demonstrează că marile puteri aveau obligaţia să recunoască neutralitatea României. „Astfel sperăm că în interesul păcii şi al civilizaţiei — argumentează ,,vechiul diplomat" — marile puteri nu vor pregeta să completeze opera de la 1856, acordînd României printr-un act special o situaţie francă şi bine definită, puind-o în poziţiunea în care a pus pe Elveţia şi Belgia".

Broşura nu cuprinde în afară de titlu nici o altă indicaţie bibliografică. La sfîrşitul celor vreo zece pagini de text se inserează data: *Ce 14/26 novembre 1876.* Eminescu urmează prezentarea din ,,Telegraful" din 24 noiembrie 1876 [1], însă dă o formulare mai cursivă frazelor de legătură dintre citate şi introduce şi în textele reproduse din broşură face modificări de natură stilistică.

Extrase din broşură se publică şi în ,,Le Courrier de Roumanie", ziarul bucureştean [2], şi întîlnim comentarii în legătură cu ea în ,,Memorial diplomatique", „L'Homme libre" [3] şi în alte publicaţii din străinătate.

Broşura este un document al diplomaţiei româneşti prin care căuta să obţină, la Conferinţa de la Constantinopol, recunoaşterea neutralităţii ţării noastre ca parte constitutivă a dreptului ginţilor, drept care trebuia să creeze aceleaşi situaţii de fapt atît ,,la porţile Orientului" cît şi în cazul unor ţări occidentale ca Belgia şi Elveţia.

[1] TEL, VI, (1876), nr. 1387, 24 nov., p. 1 *(Bucureşti, 23 noiembrie).*

[2] COR, [I] (1876), nr. 13, 26 nov./10 dec., p. 1 *(La neutralité de la Roumanie et la Conférence).*

[3] ROM, XX (1876), 10 dec., p. 1093; 12 dec., p. 1102.

GERMANIA [„LA PRÎNZUL PARLAMENTAR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 129, 26 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte o sinteză a ecourilor stîrnite în presa internaţională de discursul lui Bismarck ţinut în noiembrie 1876 şi în care expune poziţia Germaniei în ,,chestiunea orientală" şi în alte probleme de politică internaţională. Discursul este comentat de ,,Neue freie Presse", într-un articol, *Berlin, 2. December* din 21 noiembrie/3 decembrie 1876[1], iar ,,Wiener Abendpost" îl publică în 25 noiembrie/7 decembrie 1876 [2]. Eminescu îşi extrage informaţiile din primul ziar vienez.

După ocuparea Lorenei şi Alsaciei, în războiul franco-german din 1870 — 1871, Germania căuta să acrediteze opinia că urmărea să devină un ,,bulevard al păcii" [3]. Bismarck vedea realizată această politică a Imperiului german prin exportul de capital, însă întîmpina concurenţa capitalului englez. Declaraţia cancelarului, de bună amiciţie cu Anglia, urmărea să înlesnească accesul capitalului german pe pieţele europene. ,,Times" şi alte ziare engleze priveau cu neîncredere ,,republicanismul" francez şi preferau ,,constituţionalismul" german, care li se părea că oferă garanţii de stabilitate în politica internaţională. Sînt şi motivele pentru care presa engleză primeşte declaraţiile cancelarului german cu ,,un ocean de fraze".

Presa românească publică un comunicat din ,,Gazetta de Colonia", *Viena, 2 decembrie,* în care se reţin din discursul lui Bismarck aprecierile cu privire la raporturile Germaniei cu Rusia, Austria şi Anglia [4].

---

[1] NFP, (1876), nr. 4410, [21 nov.]/3 dec., p. 7.

[2] WAB**,** (1876), nr**.** 280**,** [25 nov.]/7 dec**.,** p**.** 1**.**

[3] ROM, XX (1876), 22 — 23 nov., p. 1041; TEL, VI (1876), nr. 1386, 23 nov., p. 1.

[4] ROM, XX (1876), 22 — 23 nov., p. 1041; T, I (1876), nr. 182, 23 nov., p . 1; TEL, VI (1876), nr. 1386, 23 nov., p. 1.

AUSTRO-UNGARIA [„PARTIDUL LIBERAL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 129, 26 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Guvernul austriac şi guvernul maghiar fac demersuri pentru reînnoirea pactului dualist, încheiat în 1867, pentru o perioadă de zece ani. Între divergenţele care se ivesc între cele două guverne, cea mai importantă o constituia înfiinţarea Băncii centrale, care va duce la demisia guvernului maghiar. (v. *infra,* p. 701). De semnalat în această privinţă articolul *Die Bankfrage,* publicat în ,,Neue freie Presse" în 23 noiembrie/ 5 decembrie 1876 [1].

Eminescu găsea informaţii bogate în legătură cu aceste divergenţe în ,,Telegraful român" [2] şi în alte publicaţii transilvănene.

---

[1] NFP**,** (1876), nr. 4412, [23 nov.]/5 dec., p. 1 — 2 *(Wien, 4. December).*

[2] TELR, XXIV (1876), nr. 94, 25 nov./7 dec., p. 370 *(Viena, 3 decembrie).*

FRANCIA („ÎN 22 NOIEMVRIE/4 DECEMV...")

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 129, 26 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Criza de guvern din Franţa este comentată într-un comunicat, *Paris, 5. December,* publicat în ,,Neue freie Presse" în 24 noiembrie/6 decembrie 1876[1], precum şi în mai

multe telegrame ale agenţiilor străine de informaţii. O parte din ele, *Paris, 2 dec., Paris, 3 dec., Paris, 4 dec.,* sînt reproduse şi în presa noastră [2].

[1] NFP, (1876), nr. 4413, [24 nov.]/6 dec., p. 7.
[2] ROM, XX (1876), 22 — 23, nov., p. 1040; 24 nov., p. 1045.

TURCIA [„ÎN 21 NOIEMVRIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 129, 26 noiembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu consemnează ştirile din presa europeană, cu privire la divergenţele de păreri din cercurile conducătoare otomane asupra proiectului de constituţie, care urma să fie supus forurilor legislative şi sancţionat de sultan. Ştirile despre divergenţele de păreri din Consiliul de Miniştri, dezminţite oficial, se vor confirma în toată gravitatea lor, în desfăşurarea evenimentelor politice.

Dezbaterile din Consiliul de Miniştri al Imperiului otoman sînt amintite şi într-un comunicat, *Constantinopole, 3 decembrie,* publicat în ,,Telegraful" din 25 noiembrie 1876[1], în altă redactare decît cea din ziarul ieşean.

[1] TEL, VI (1876), nr. 1388, 25 nov., p. 1.

TURCII NOŞTRI

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 129, 26 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Comunicatul din ,,Românul" pe care îl persiflează Eminescu se publică în 24 noiembrie 1876. Este înserat la rubrica *Post-scriptum* [1].

[1] ROM, XX (1876), 24 nov., p. 1045.

CE SE-NTÎMPLĂ DIN NESUPRAVEGHEREA CÎNILOR

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 129, 26 noiembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

TEATRU [„ASTĂZI SE VA REPREZENTA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 130, 28 noiembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*
Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 567.

Eminescu este printre cei dintîi comentatori ai operei Ini N. Gogol din cultura noastră şi interesul său pentru scriitorul rus se explică prin valoarea operei sale şi prin climatul cultural al epocii. *Scrisorile unui nebun,* publicate de B. P. Haşdeu în revista sa ,,Foiţa de

istorie şi literatură" pe care o scoate la Iaşi, în 1860 [1], trec neobservate, încît adaptarea lui Petru Grădişteanu după *Revizorul general* constituie o adevărată revelaţie. Piesa se reprezintă, pentru prima dată, pe scena Teatrului cel Mare din Bucureşti în 11 februarie 1874 şi presa îi consacră vreo cinci cronici [2]. Eminescu recenzează, în 1875, eseul lui A. Odobescu, *Pseudo-kinegetikos,* în care găsea aprecieri admirative pentru opera scriitorului rus. Cîteva luni înainte de reprezentarea *Revizorului general* pe scena teatrului ieşean, ,,Timpul" publică în traducere *Mantaua* [3] şi romanul *Taras Bulba,* care ocupă mai bine de treizeci de foiletoane ale ziarului [4]. În nota introductivă care însoţeşte publicarea romanului se fac unele aprecieri cu privire la opera lui Gogol, pe care le întîlnim şi în cronica dramatică a poetului. Scriitorul rus, se arată aici, înfăţişează ,,scenele şi caracterele unei lumi necunoscute cu care pana [sa] măiastră şi genială [...] încîntă imaginaţia şi mişcă inima".

Expresii ca *„renumitul autor rusesc", ,,un fond nepătruns de melancolie"* trec de aici în cronica dramatică. Poetul reia şi ideea cu privire la comicul operei gogoliene, ,,expresie a unei profunde melancolii". Sînt suficiente motive să acordăm articolului statutul textelor eminesciene.

Ediţia din 1974 nu face menţiune cu privire la paternitatea eminesciană a articolului şi-l tipăreşte în note în completarea informaţiei despre reprezentarea piesei pe scena ieşeană.

---

[1] FIL, I (1860), nr. 78, 3 mai, p. 77 — 82. Traducere de D. A. Holban.

[2] Cezar Bolliac, *Revizorul de Gogol.* TC, XII (1874), nr. 1113, 24 febr., p. 1; *Revizorul.* GHI, XV (1874), nr. 7, 24 febr., p. 2 — 3; Laertiu, *Teatrul român.* TEL, IV (1874), nr. 606, 14 mart., p. 1 — 3, nr. 607, 15 mart., p. 1 — 3; Athanasiade, *Teatrul. Revizorul general.* ROM, XVIII (1874), 16 mart., p. 3; *Théâtre roumain.* JDB, V (1874), nr. 370, [8] 20 mart., p. 2; Letiţia Gătză, *op. cit.,* p. 88 — 89. Se dă şi distribuţia rolurilor.

[3] T, I (1876), nr. 11, 1 apr. — nr. 16, 15 apr.

[4] T, I (1876), nr. 72, 9 iul. — nr. 127, 17 sept.

REVISTA TEATRALĂ [„JOI, ÎN 25 NOIEMVRIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 130, 28 noiembrie 1876, p. 3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 338 — 341.

Eminescu reia consideraţiile sale din cronica dramatică, publicată în ziarul ieşean în 19 noiembrie 1876 cu privire la ,,talentul tehnic" al dramaturgilor francezi, şi extinde observaţiile sale în legătură cu ,,fizionomia" actorului şi dicţiunea sa pe scenă.

„Curierul de Iaşi" anunţă spectacolul într-o notiţă, publicată în 24 noiembrie 1876 la rubrica *Noutăţi* şi redactată probabil pe baza unei comunicări a conducerii teatrului, dacă nu cumva reprezintă chiar

---

adresa oficială trimisă ziarului. ,,Mîne joi se va reprezenta pentru prima oară — se arată în această notă, — *Caterina II,* comedie în 3 acte de Dumanoir şi Biéville, piesă ce face parte din repertoriul teatrului Gymnaze din Paris. Direcţiunea, dîndu-şi toate silinţele cu punerea în scenă a acestei opere dramatice, are cuvînt de-a aştepta concursul publicului" [1].

Comedia *Caterina a II-a,* scrisă de Philippe-François Pinel numit Dumanoir şi Du Manoir (1806 — 1865), în colaborare cu Charles-Henri-Etienne-Edouard Desnoyers de

Biéville (1814 — 1868?), face parte din cele aproape două sute de piese ale sale. Eminescu găseşte planul comediei foarte bun, caracterizare energică a personajelor, farmec al limbii. Piesei îi lipsea însă poezia, fiind o ,,proză elegantă şi nimic mai mult".

Eminescu face o demarcaţie netă între teatrul francez al ,,renaşterii romantice", pe care îl caracterizează ca al ,,efectelor mari cu mijloace mici" şi teatrul francez ,,modern", a cărui temă preferată o constituia adulterul şi înfăţişarea ,,instinctelor animalice". Dramaturgul reprezentativ pentru ,,renaşterea romantică" este Augustin-Eugéne Scribe (1791 — 1861), din al cărui repertoriu, foarte bogat, reţine piesele *Paharul cu apă (Le verre d'eau,* 1840) şi *Poveştile reginei de Navarra (Les contes de la reine de Navarre ou la Revanche de Paire,* 1850). Pentru teatrul francez „modern" îi consideră reprezentativi pe Alexandre Dumas-fiul (1820 — 1889) şi Victorien Sardou (1831 — 1908), fără să indice titluri de opere.

Eminescu manifestă interes pentru Eugene Scribe încă din epoca prestudenţească (112, 12, p. 382). În manuscrisul **225, 300** întîlnim lista personajelor din comedia lui Eugene Scribe şi Casimir Delavigne, *Diplomatul (Le Diplomate,* 1827), pe care intenţiona, probabil, să o traducă în româneşte. Unele din piesele lui Eugene Scribe, cum este *Paharul cu apă,* figurează şi în repertoriul lui Mihail Pascaly.

Observaţiile critice cu privire la arta interpretativă au la bază, între altele, experienţa sa din viaţa teatrală. Poetul se pronunţă împotriva *declamaţiei* pe scenă, şi stăruie pentru *vorbire.* Declamaţia caracteriza vechiul teatru românesc şi prin ea se distrugea în mare măsură iluzia vieţii trăite. În manuscrisele eminesciene întîlnim numeroase însemnări despre *pronunţie.* În însemnările din manuscrisul **2257**, **53 — 55** arată că avea în vedere ,,arta dramatică", pentru că ,,pronunţia pe scenă trebuie să fie pretutindenea una şi aceeaşi — cea naţională".

Consideraţiile teoretice ale lui Eminescu cu privire la *pronunţie* în arta dramatică şi la importanţa accentului în *vorbirea* pe scenă au ca punct de plecare tratatul lui H. T. Rötscher, *Arta reprezentărei dramatice ...,* tradus, cum se ştie, de poet şi păstrat în manuscrisul **2254.** Esteticianul german consacră acestor probleme un capitol întreg, *Cultura tonului (a vocei)* în care tratează despre pronunţie în contextul limbii naţionale şi importanţa accentului în pronunţia pe scenă **(371v — 383r).** Sînt de un interes aparte notele marginale cu care însoţeşte Eminescu traducerea sa. ,,La noi claritatea silabelor — notează poetul, — sau mai bine zis calitatea muzicală a silabelor atîrnă mult de la accent. Dacă sînt accentuate, ele constituie sunetul etimologic — original al cuvîntului" **(383r)**. Se impune să fie reţinută şi o altă notă marginală de pe aceeaşi pagină: ,,Inima unui cuvînt, punctul lui de culminare, culminarea însăşi (împregiurul căreia se-nvîrtesc) lîngă care se grupează palide şi nentonate celelalte silabe — este accentul". Să mai notăm că în manuscrisul **2255, 386** poetul face o comparaţie între accent şi legile gravitaţiei, cu exemplificări şi din fiziologie. Scoate încheierea că ,,accentul [este] sufletul cuvîntului".

I. Scurtu omite la tipărirea acestei cronici dramatice pasajul în care Eminescu face aprecieri cu privire la prezenţa pe scenă a lui Mihail Galino, Constantin Bălănescu şi Elena Evolschi-Laşcu. Despre Mihail Galino şi Constantin Bălănescu am mai vorbit (v. *supra,* p. 611). Elena Evolschi-Laşcu interpretează un rol mai important în 1868 (67, p. 469) şi se afirmă ca una din actriţele de seamă ale scenei ieşene. Eminescu îi obiectează defectul aşezării improprii a accentului logic în *vorbirea* pe scenă.

Cronica dramatică a lui Eminescu este şi un document de mare însemnătate pentru istoricul teatrului universal. Poetul român este singurul comentator al acestei comedii (272, p. 182) pe care n-o menţionează istoricii literari şi nici biografii celor doi dramaturgi francezi din secolul trecut.

---

[1] CI, IX (1876), nr. 128, 14 nov., p. 3.

[„LORDUL SALISBURY AU AJUNS LA CONSTANTINOPOL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 131, 1 decembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu comentează cu ironie călătoria lui Salisbury pe la ,,curţile europene" şi constată că Anglia se

găsea izolată în contextul politicii internaţionale. Poetul reţine că Rusia nu intenţiona să facă anexiuni teritoriale, ci să determine Poarta la concesii în favoarea popoarelor de sub stăpînirea sa.

Problemele puse în discuţie de Eminescu sînt prezentate de ziarul ,,Wiener Abendpost" în trei editoriale cu titlul: *Tagesbericht* publicate în noiembrie-decembrie 1876 [1] şi într-o corespondentă, *St. Petersburg, 11. December,* din acelaşi ziar [2]. Eminescu nu consultă direct ziarul ,,Le Nord" de vreme ce referirea la el se găseşte şi în unul din aceste editoriale.

Politica Angliei, care consta, în esenţă, în salvarea Imperiului otoman de la prăbuşire pe căi diplomatice, nu putea determina Franţa să-şi sacrifice interesele economice şi nici Germania să renunţe la alianţele ei ,,foarte rentabile" cu ţările vecine. Italia, stat nou, care făcuse mari sacrificii pentru realizarea unităţii sale naţionale, manifesta multă simpatie pentru lupta popoarelor de sub stăpînirea otomană. Numai Austro-Ungaria era accesibilă politicii britanice, însă şi ea se temea de o mişcare a popoarelor de sub stăpînirea sa.

Imperiul otoman cunoaşte divergenţele de păreri dintre marile puteri în ,,chestiunea orientală" şi ştie să tragă foloase de pe urma lor multă vreme.

---

[1] WAB, (1876), nr. 283, [30 nov.]/12 dec., p. 1, nr. 284, [1]/13 dec., p. 1 — 2; nr. 285, [2]/14 dec., p. 1 — 2.

[2] WAB**,** (1876), nr. 285, [2]/14 dec., p. 3.

[„UN CUVÎNT LA VREME..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 131, 1 decembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Este reprodus în „Telegraful român", XXIV, nr. 98, 9/21 decembrie 1876, p. 384. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 170 — 172.

Există mărturii care arată că ziarul ieşean, foaie oficială şi cu o apariţie de aproape un deceniu, primea cea mai mare parte a publicaţiilor din ţară. Este posibil, ca între aceste publicaţii, primite la redacţie, să fi fost şi ziarul ,,Vulturul", care nu se păstrează în bibliotecile mai importante din ţară. Din izvoare indirecte ştim că „Vulturul " apare la Ploieşti între 12 iulie 1876 şi 26 iunie 1877 şi că reprezenta interesele bulgarilor.

Eminescu putea însă scrie articolul şi fără, să cunoască direct opiniile ziarului ,,Vulturul" cu privire la românii din dreapta Dunării. Un corespondent al ziarului ,,Messager de Vienne" critică presa românească pentru faptul că susţinea că existau români în dreapta Dunării. „Telegraful" consacră acestei probleme un editorial, *Bucureşti, 30 noembre,* în care ia atitudine faţă de corespondentul ziarului ,,Messager de Vienne" şi arată că acesta apăra interesele grecilor.

Acest articol este primit cu rezerve de agenţia greacă din Bucureşti. D. Dimitropulo, unul din secretarii ei, trimite o scrisoare ,,Telegrafului", în care insistă asupra strîngerii legăturilor de prietenie dintre poporul român şi poporul grec. „Telegraful" publică scrisoarea lui D. Dimitropulo şi-o comentează în editorialul *Bucureşti, 4 decembrie,* pe care îl publică în 5 decembrie 1876[1].

Articolul lui Eminescu apare o săptămînă mai tîrziu după acest ultim editorial al ,,Telegrafului" şi tratează problemele în spiritul acestui ziar.

Revista externă din acest număr mai cuprinde trei secţiuni: *Turcia, Anglia* şi *Grecia,* în care se relatează despre încercarea de asasinare a lui Midhat Paşa, iniţiatorul reformelor constituţionale din Turcia, şi întrevederile dintre Salisbury şi Ignatiev; despre mitingurile din Anglia, în sprijinul popoarelor asuprite din Imperiul otoman şi împotriva politicii oficiale britanice şi despre demisia cabinetului grec, abia ales.

Aceste secţiuni ale *Revistei externe* sînt întocmite cu extrase din ,,Românul" [2] şi „Telegraful" [3], ziarele bucureştene.

---

[1] TEL, V (1876), nr. 1397, 5 dec., p. 1 — 2, Scrisoarea, p. 3.

[2] ROM, XX (1876), 29 — 30 nov., p. 1065 *(Constantinopole, 8 decembrie, Paris, 9 decembrie, Londra, 9 decembrie).*

[3] TEL, VI (1876), nr. 1392, 30 nov., p. 1 *(Athena, 10 decembrie, Athena, 9 decembrie).*

CONFERINŢĂ INTERESANTĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 131, 1 decembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Vladimir Andreievici sau Osman-Bey, cum îşi semnează lucrările, era un bun cunoscător al vieţii politice şi sociale din Imperiul otoman, precum şi al politicii marilor puteri în ,,chestiunea orientală". Dintre cărţile sale sînt de amintit: *Lettres sur le Rhin* & *sur le Danube entre latins, germains* & *slaves* (Paris, 1879), *Gl'inglesi in Oriente* (Venezia, 1882), *Wie ich Mutter und Vaterland rächte* (Berlin, 1889), *Les Russes en 1877 — 78 (Guerre d'Orient)* (Berlin, 1889).

Cartea *La conquete du monde par les juits,* pe care o traduce **,,**Apărătorul legii"**,** se tipăreşte în numeroase ediţii**.**

Eminescu aştepta de la Vladimir Andreievici relatări despre războiul din Balcani, motiv pentru care recomandă conferinţa sa.

ÎNCETARE DIN VIAŢĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 131, 1 decembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

G. Costa-Foru, fruntaş al Partidului conservator, încetează din viaţă în 29 noiembrie 1876, în vîrstă de 55 de ani. ,,Timpul" publică necrologul în 30 noiembrie 1876 [1], iar în ziua următoare şi o biografie a sa**,** *George Costa-Foru,* în care prezintă meritele sale ca om politic.

Eminescu găseşte insuficientă notiţa sa şi reproduce în ,,Curierul de Iaşi" un extras din biografia apărută în ,,Timpul" [2]. Extrasul este precedat de o scurtă prezentare introductivă pe care o transcriem pentru semnificaţiile ei politice. ,,« Timpul » aducînd o scurtă biografie — scrie Eminescu — a repausatului G. Costa-Foru, extragem din ea tot ce priveşte direct viaţa însemnatului om de stat, lăsînd se-nţelege la o parte toate

superlativele de calificaţie şi tot ce-ar putea fi explicat ca o aluzie la stările politice cu care ziarul numit se află în opoziţie" [3] .

Eminescu îşi afirmă aici independenţa de gîndire faţă de partidele politice. Mărturia sa este cu atît mai semnificativă cu cît are în vedere Partidul conservator.

---

[1] T**,** I (1876), nr. 188, 30 nov., p. 1.

[2] Idem, nr. 189, 1 dec., p. 1.

[3] CI, IX (1876), nr. 133, 5 dec., p. 3.

[„RĂSPUNSUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 132, 3 decembrie 1876, p. 3 *(Revista internă).*

Discursul lui Bismarck, pronunţat în şedinţa din 5 decembrie 1876, a Reichsrathului prezintă interes şi pentru ţara noastră. Comentariul lui Eminescu este o introducere la discursul cancelarului german, pe care îl publică în acest număr. Poetul extrage tezele privitoare la ,,chestiunea orientală" şi subliniază că discursul cuprindea prea multe ,,avizuri" ca să poată fi trecut cu vederea. La cîteva zile după pronunţarea acestui discurs, notează ironic poetul, ,,trîmbiţele din Constantinopol au sunat a pace".

Schimbarea atitudinii Porţii nu era consecinţa nemijlocită a discursului cancelarului german, cum s-ar desprinde din articolul lui Eminescu, ci urmarea demersurile lui Salisbury pe lîngă demnitarii otomani. Diplomaţia engleză spera ca prin mărturiile de încredere, ce i le arată Poarta, să aibă un cuvînt hotărîtor la tratativele de pace.

CONSILIUL JUDEŢAN DE IAŞI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 132, 3 decembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*
Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 228 — 230.

Eminescu face o sinteză asupra dezbaterilor din Consiliul judeţean ieşean şi formulează rezerve serioase cu privire la hotărîrile pe care le ia. Poetul este pentru *calitatea* învăţămîntului şi dă exemplul învăţătorului din satul Gropniţa, care avea şcolari puţini, însă bine pregătiţi. Din procesele verbale ale lui Eminescu din perioada rezivoratului şcolar şi din rapoartele sale către Ministerul cultelor şi instrucţiunii publice aflăm că în satul Gropniţa era învăţător Gheorghe Ghiţescu şi că avea 12 elevi. Eminescu îl evidenţiază pe acest învăţător pentru activitatea sa şi în raportul către minister din 11 decembrie 1875 [1].

Problemele învăţămîntului formează pentru Eminescu o preocupare permanentă şi numai un cunoscător al situaţiei şcolii putea demostra, cum face poetul, că situaţia învăţătorilor plătiţi de stat era mai rea decît a celor plătiţi de comunele răzeşeşti.

Merită să reţină atenţia şi faptul că Eminescu ia atitudine împotriva hotărîrilor Consiliului judeţean în foaia oficiala ieşeană. Este o dovadă de probitate profesională, care nu va fi tolerată multă vreme.

---

[1] Mircea Ştefan, *Mihai Eminescu revizor şcolar,* [Bucureşti], Editura de stat didactică şi pedagogică, 1956, p. 217, 218.

TURCIA [„TENDINŢELE DE REFORMĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 133, 5 decembrie 1876, p. 2 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 191. Fragmentar.

Conferinţa organizată de Marile puteri îşi deschide lucrările la Constantinopol în 29 noiembrie/11 decembrie 1876 şi avea ca scop să determine Imperiul otoman la schimbări în politica sa faţă de popoarele din Balcani. Eminescu urmăreşte atitudinea diplomaţiei otomane în timpul conferinţei şi constată că aceasta făcea concesii formale, pe care le retracta. Poetul subliniază că Poarta privea propunerile de modificări teritoriale ca declaraţii de război.

Eminescu schiţează şi un tablou al situaţiei interne din Imperiul otoman. Mehmet-Raşti Paşa este înlocuit la începutul lui decembrie 1876 cu Midhat Paşa [1], susţinător al introducerii unor reforme în organizarea Imperiului otoman. Deşi Midhat Paşa pregăteşte reformele (vezi *infra,* p. 681), în numele sultanului Murad al V-lea, ele sînt opera sa întrucît acesta nu era în deplinătatea facultăţilor mintale. Midhat Paşa se impune ca personalitatea politică, mai reprezentativă a Imperiului otoman şi adversarii introducerii reformelor caută să-l suprime.

Presa relatează despre organizarea şi descoperirea complotului şi menţionează între complotişti şi numele lui Stavrides, care îndeplinea funcţia de tălmaci [2]. Eminescu dă cea mai completă descriere a complotului de la Constantinopole întîlnită în presa noastră.

---

[1] CI, IX (1876), nr. 134, 10 dec., p. 3 *(Revista externă).*

[2] TEL, V (1876), nr. 1395, 3 dec., p. 3 *(Constantinopol 11 decembrie).*

IARĂŞI EVREII [„ «TIMPUL» REPRODUCE..."]

Se publică, în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 133, 5 decembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editura „Minerva", 1905, p. 104 — 107.

Eminescu comentează, situaţia evreilor din România, pornind de la un articol, *Alianţa universală a izraeliţilor,* pe care ,,Timpul", ziarul bucureştean, îl reproduce din „Independance belge" în 2 decembrie 1876[1]. Poetul găseşte nejustificată propaganda asociaţiilor internaţionale evreieşti pe tema umanitarismului şi stăruie asupra toleranţei poporului român. Poetul recomandă acelora dintre evrei, care erau totuşi nemulţumiţi, să caute acele ţări în care puteau trăi după *Contractul social* al lui J. J. Rousseau. Numele gînditorului francez îl întîlnim şi în alte articole ale poetului precum şi în însemnările sale din manuscrise. ,,Eminescu rămîne însă un ireductibil vrăjmaş — arată G. Călinescu — al contractului social şi al exponentului său « Jean-Jacques », deşi naturismul lui avea multă înrudire cu cel al lui Rousseau" (119, 13, p. 127).

Eminescu îşi defineşte clar poziţia în problema evreilor din România. Poetul se declară împotriva acelor evrei care speculau munca poporului român şi nu şi împotriva acelora care depuneau o muncă utilă ţării.

---

[1] T, I (1876), nr. 190, 2 dec., p. 1 — 2 *(Din afară).*

REVISTA TEATRALĂ
[„JOIA TRECUTĂ S-A REPREZENTAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 133, 5 decembrie 1876, p. 3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M, Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 341 — 346.

Eminescu consideră spectacolul cu *Revizorul,* comedia lui N. Gogol, care se reprezintă în 2 decembrie 1876, drept a doua mare realizare, după *Caterina II,* a stagiunii teatrale ieşene. Poetul era sub impresia lecturii *Sufletelor moarte,* din care reproduce un fragment şi a romanului *Taras Bulba,* care se publică în traducere, în ,,Timpul". *Revizorul* venea, pe de altă parte, cu o problematică ce contrasta cu cea din comediile franceze, care se reprezentau pe scena teatrelor româneşti. Distanţa între aceste comedii şi cea a scriitorului rus se făcea simţită chiar în cuprinsul aceluiaşi spectacol prin reprezentarea, în deschidere, a farsei *Pantalonul roşu,* fără alt merit decît ,,a trece vremea spectatorilor". Poetul formulează unele rezerve şi faţă de spectacolul cu *Revizorul,* însă ele nu privesc comedia, ci adaptarea pentru scenă românească.

Comedia *Revizorul* se reprezintă în versiunea românească a lui Petru Grădişteanu, cum anunţă ,,Curierul de Iaşi", cu o zi mai înainte, cînd informează publicul şi despre unele schimbări în programul spectacolelor [1].

Versiunea românească a *Revizorului* este o adaptare după traducerea franceză a lui Prosper Mérimée, *L'Inspecteur général (Revizor),* tipărită, în 1853 şi retipărită în aceeaşi editură în 1867 [2]. Prosper Mérimée publică cîteva fragmente şi în revista *Deux Mondes,* în 15 noiembrie 1851[3]. Scriitorul francez respectă structura comediei lui Gogol şi numele personajelor. Petre Grădişteanu supune versiunea franceză la modificări structurale. Acţiunea comediei este redusă de la cinci la trei acte şi se petrece într-un oraş din România, iar inspectorul general vine de la Bucureşti. Salonul din casa guvernatorului, care serveşte ca decor, este înlocuit cu o cameră spoită cu var. Sînt schimbate şi numele personajelor, iar în unele cazuri şi profesia. Primarul Anton Antonovici Scvoznic-Dmuhanovschi, se numeşte Hariton Zorkidescu şi este subprefect; judecătorul Ammos Fedorovici Liapchin-Tiapchin este numit Blegoviceanu şi îndeplineşte funcţia de judecător de pace; Feodor Andreevici Liuliucov şi Ivan Lazarevici Rastacovschi, cei doi funcţionari la pensie şi oameni de vază în orăşelul de provincie, se numesc Mache Morcoveanu şi Sache Sorcoveanu şi sînt boieri; Ivan Cuzmici Sepchin, dirigintele poştei se numeşte Romulus Flavius Tercilian şi este şeful poştei şi telegrafului. Personajul din urmă, deşi figurează în comedia lui Gogol, este o creaţie a lui Petru Grădişteanu în sensul că îl înfăţişează ca reprezentant al latiniştilor transilvăneni [4]. Petru Grădişteanu foloseşte procedee întîlnite şi la V. Alecsandri prin care onomastica este chemată să contribuie la caracterizarea personajelor respective. Procedeul îl întîlnim şi la Eminescu în unele din încercările sale dramatice. Personajele din *Gogu Tatei* se numesc Barbu Vultureanu, Stratomir Frige Linte, Napoleon Patarlagică, iar orăşelul în care stăpînul birtului face specuală: Dezbrăcătoreni.

Eminescu defineşte personalitatea lui N. Gogol, ca a unui scriitor, care avînd ceva de spus, se preoocupă mai puţin de cum spune. Aici şi stă una din deosebirile dintre comedia sa şi cele din dramaturgia franceză, care se reprezenta pe scenele româneşti. Personajele îi servesc scriitorului rus să înfăţişeze prin intermediul lor adevărul vieţii. Eminescu aplică

una din tezele lui H. T. Rötscher din *Arta reprezentării dramatice* cu privire la ,,pătrunderea idealităţii şi a adevărului natural" (**2254**, **327r — 335r).** Este semnificativă în această privinţă una din notele sale marginale la acest capitol. ,,Va să zică poetul dramatic — notează Eminescu — se transpune şi scrie, cu sufletul acelor personaje pe care le reprezintă în opul său".

Tezele lui H. T. Rötscher se recunosc în consideraţiile lui Eminescu cu privire la jocul actorilor. ,,Abandonat tipului, fantaziei cu întreaga putere nefrîntă — scrie H. T. Rötscher — şi dotat cu acele daruri naturale cari pot să dea căldură — simţămîntului şi bătaia vie a pulsului, reprezentatorul revarsă, cum s-ar zice, viaţa sa cea mai internă în simţămîntul său liric, în care l-a transportat figura poetului" **(349r)**. Eminescu însoţeşte expunerea lui H. T. Rötscher cu comentariul său. ,,Actorul dezvoltat simte — notează poetul — ceea ce ar simţi omul poetului, în [asemenea] împregiurări, actorul nedezvoltat simte ceea ce ar simţi *el însuşi* în asemenea împregiurări. Aceasta mă îndreptăţea şi pe mine să zic că actor mediocru bunicel poate să devină orişicine, pentru ca n-are de-aduce decît propriea sa individualitate în nuanţe naturale pe scenă"

Există şi situaţii în care actorul este pus să interpreteze un rol ,,uniform", care nu-i permite ,,o mai mare variaţie în joc". Problema aceasta o discută şi H. T. Rötscher în tratatul său. ,,Lessing zice în precuvîntarea dramaturgiei sale: « Actorul trebuie să cugete chiar în locul poetului, acolo unde acestuia i s-a întîmplat ceva uman »" **(331v)**. Eminescu preia explicaţia esteticianului german, pe alocuri şi cu cuvintele din traducerea sa. Să reamintim ,,o veche maximă teatrală — atrage atenţia poetul în cronica sa dramatică — : un actor este dator să gîndească nu numai cu autorul, dar adesea şi în locul lui".

Eminescu consideră că personajul Romulus Flavius Tercelian era o creaţie a lui Petre Grădişteanu şi că nu avea nimic din eroul gogolian. Petru Grădişteanu face din şeful poştei şi telegrafului un reprezentant al latiniştilor transilvăneni. Şeful poştei are nume latinesc în spiritul tradiţiei transilvănene, însă cuvintele şi expresiile pe care le foloseşte sînt pumnuliste. Desprindem cîteva cuvinte din replicile sale: *subprefept, ertăciune, custituciune, leptură, pusăciune, dileptăciune, scîmbăciune*.

Eminescu este fără îndoială un admirator al lui Grigore Manolescu şi Const. Bălănescu, cum s-a putut vedea şi din alte cronici dramatice ale sale. Ecaterina (Frosa) Sarandi (1840 — 1904), actriţă bucureşteană, debutează pe scena teatrului ieşean în octombrie 1872 (67, p. 523). Eminescu ştie că ea s-a pregătit pentru cariera dramatică în şcoala lui Matei Millo şi nu contractase maniere rele în pronunţie de la teatrul din Bucureşti. Frosa Sarandi îşi stăpînea glasul, fizionomia şi mişcările, însuşire după care se recunoaşte actorul cu vocaţie pentru scenă. ,,Actorul se posedă pe sine însuşi — arată Eminescu într-o notă marginală la tratatul lui H. T. Rötscher — această posesiune dacă, ştie a o domina e artist" **(326v)**. Poetul face rezerve cu privire la culoarea, prea vie, ce o dă caracterelor. ,,Şi *acesta* — scrie Eminescu — este un defect, căci nu tot ce-i natural e şi frumos".

Eminescu defineşte *genul* piesei lui Gogol şi o caracterizează ,,comedie de obiceiuri", cu o structură ,,mai mult *epică* decît dramatică" şi tipuri ,,copiate după natură". Sînt trăsături care se întîlnesc şi în operele scriitorilor populari din alte literaturi. Poetul îi aminteşte pe Fritz Reuter (1810 — 1874), la germani, Bret Harte (1836 — 1902), la americani, Sándor Petöfi (1823 — 1849), la unguri. Se afirmă şi în literatura română cîţiva scriitori reprezentativi, care aparţin acestei mişcări literare europene. Sînt pomeniţi Ion Creangă, Ioan Slavici şi Anton Pann. Încadrarea celui din urmă între scriitorii populari se justifică prin scrierile sale în care înfăţişează ,,spiritul şi viaţa tîrgoveţilor". Se întîlnesc în aceste consideraţii ale lui Eminescu despre scriitorii populari elemente care anticipează teoria lui T. Maiorescu cu privire la romanul popular [5] şi mişcarea literară românească a realismului popular.

---

[1] CI, IX (1876), nr. 131, 1 dec., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] Prosper Mérimée, *Les deux héritages suivis de l'Inspecteur général et des Débuts*

d'un aventurier, Paris, Michel Lévy Fréres, Libraires, Éditeurs, 1853, p. 131 — 261.

[3] Pierre Trahard et Pierre Josserand, *Bibliographie des oeuvres de Prosper Mérimée,* Paris, Librairie Ancienne Honoré Champion, 1929, p. 237.

[4] *Revizorul general.* Comedie în trei acte. Imitată după N. Gogol de Petru Grădişteanu, Bucureşti, Tipografia ,,Dacia", C. P.-Conduratu & D. Aug. Laurian, 1874, 7. ,,Romulus Flavius Tercilian, umblet greoi — se specifică în biografia personajului —, pronunţie accentuată a românilor de peste Carpaţi". Petre Grădişteanu închină ,,imitaţia" sa lui V. Alecsandri, al cărui nume spera să-i servească de scut ,,contra criticelor acerbe". Petre Grădişteanu se foloseşte probabil de ediţia a doua a traducerii franceze.

[5] T. Maiorescu, *Literatura română şi străinătatea.* CL, XV (1882), nr. 10, 1 ian., p. 361 — 370, nr. 11, 1 febr., p. 401 — 408. Sînt citaţi, ca scriitori reprezentativi pentru romanul popular, Fritz Reuter, Bret Harte, Creangă şi Slavici, pomeniţi şi de Eminescu, la care îi alătură pe I. Turgheniev, G. Flaubert, Ch. Dickens şi alţi cîţiva.

[„ÎN ŞEDINŢA CAMEREI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 134, 10 decembrie 1876, p. 3 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 192. Fragmentar.

Adunarea deputaţilor discută interpelarea lui N. Blaremberg adresată ministrului de externe, cu privire la neutralitatea României, în şedinţa din 25 noiembrie 1876. „Românul", organul oficial al Partidului liberal, publică interpelarea şi luările de cuvînt pe marginea ei [1]. Eminescu reţine, sub forma unor rezumate succinte, paragrafele mai importante din interpelare şi răspunsul lui N. Ionescu, ministrul de externe. Reflecţia ironică cu privire la N. Blaremberg ,,Cu unul mai mult ori mai puţin nu-i mare lucru" aparţine poetului.

În interpelarea sa, N. Blaremberg (1837 — 1896) nu ţinea seama de poziţia geografică a României şi nici de faptul că respectarea tratatului de pace de la Paris, din 1856, depindea de interesele marilor puteri în această parte a Europei. Interpelarea deputatului român venea şi într-un moment în care se confruntau imperiile vecine în ,,chestiunea orientală". Angajarea unor dezbateri în Adunarea deputaţilor, cel mai înalt for politic al României, pe marginea declaraţiilor de felul interpelării lui N. Blaremberg, putea aduce prejudicii intereselor naţionale ale ţării [3].

Dezbaterile din Adunarea deputaţilor sînt comentate şi de Ioan Slavici într-o *Corespondenţă din Bucureşti,* trimisă „Telegrafului român", ziarul sibian, în 27 noiembrie 1876, şi în care arată că aceste declaraţii politice periclitau viitorul ţării [3].

Eminescu demonstrează prin atitudinea sa în problema neutralităţii României o remarcabilă maturitate de gîndire politică, prin care trece înaintea multor parlamentari români din vremea sa. Poetul se declară pentru o orientare în politica externă a României, care să nu aducă prejudicii demnităţii sale naţionale.

---

[1] ROM, XX (1876), 27 nov., p. 1058 — 1059 *(Adunarea deputaţilor).*

[2] ROM, XX (1876), 3 dec., p. 1073.

[3] TELR, XXIV (1876), nr. 96, 2/14 dec., p. 376.

[„ÎN ŞEDINŢA SENATULUI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 134, 10 decembrie 1876, p. 3 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 192 — 193. Fragmentar.

Demisia colectivă a lui Lascar Catargiu, G. Gr. Cantacuzino şi I. E. Florescu este citită în Senat de M. Kogălniceanu în şedinţa din 29 noiembrie 1876 [1]. Senatorii conservatori, puşi sub urmărire de comitetul de acuzare, îşi prezintă demisia ca urmare a atacurilor îndreptate împotriva lor de N. Ionescu, ministrul de externe, în şedinţa Senatului din 21 noiembrie 1876. Senatorul G. Apostoleanu nu aprobă hotărîrea Camerei de a forma complete de judecată din sînul ei şi de a face investigaţii, care cădeau în competenţa instanţelor judecătoreşti [2].

M. Kogălniceanu propune ca demisia să fie respinsă şi întîmpină împotrivirea lui Eugen Stătescu, ministrul de justiţie, unul din principalii susţinători ai trimiterii în judecată a miniştrilor conservatori. Propunerea lui M. Kogălniceanu este susţinută de I. Deşliu, care arată că I. C. Brătianu s-a desolidarizat de opiniile lui N. Ionescu şi cere ca acesta să părăsească conducerea ministerului de externe. Senatul primeşte propunerea lui M. Kogălniceanu şi respinge demisia miniştrilor conservatori.

Eminescu se pronunţă împotriva acţiunilor justiţiare întreprinse de forul parlamentar în momente grele pentru ţară şi găseşte ca mai potrivită calea tranşării în tăcere a divergenţelor dintre partidele politice. Poetul invocă în sprijinul opiniilor sale atitudinea parlamentarilor germani în dezbaterile cu privire la participarea ţării lor la Expoziţia universală de la Paris din 1878. Şedinţa la care se referă Eminescu se ţine în 7 decembrie 1876 şi în legătură cu ea găsim informaţii şi în presa vremii [3].

Eminescu se întîlneşte cu Ioan Slavici în pledoaria pentru tranşarea pe tăcute a divergenţelor dintre partidele politice. Într-o *Corespondenţă din Bucureşti,* semnată, Corbey, pe care o trimite ,,Telegrafului român", ziarul sibian, în septembrie 1876, prezintă dificultăţile politice pe care şi le-a creat Partidul liberal prin trimiterea în judecată a miniştrilor conservatori [4].

Documentele întocmite de Comitetul delegaţilor de secţiuni ale Camerei şi de Comitetul de acuzare menţionează şi numele lui Eminescu şi Slavici printre cei care ştiură să „profite" de „risipa banilor publici" în guvernarea conservatoare. „Astfel d. T. Maiorescu a luat însuşi — se arată în *Raportul ...* Comitetului delegaţilor de secţiuni — 1645 lei din paragraful milelor al anului 1873 cu ordonanţa No. 21 din 1874, pentru a-i da d-lor Slavici şi Eminescu, acestui din urmă «cu condiţiune de a-i înapoi»". Eminescu figurează şi în *Raportul ...* Comitetului de acuzare printre revizorii şcolari care primiră un salariu mai mare decît li se cuvenea [5]. Asupra acestei probleme vom reveni în prezentarea activităţii lui Eminescu din anii revizoratului şcolar. Eminescu este trecut în *Raport ...* şi printre cei care primiră bani cu împrumut din fondurile Ministerului cultelor şi instrucţiunii publice şi nu-i restituiră. Eminescu primeşte 100 de galbeni, se arată în *Raport,* pentru „depunerea doctoratului şi teză, *cu condiţiune ca în urmă să înapoieze Ministerului această una sută galbeni* [6]." Comitetul de acuzare arată că prin acest împrumut se comise ,,o adevărată risipă de banii statului". Ministerul cultelor şi instrucţiunii publice nu aşteaptă terminarea cercetărilor Comitetului de acuzare şi-i trimite lui Eminescu somaţie să restituie banii: ,,La ordinul dvs. No. 3446 prin care mi se cere înapoierea sumei de una sută galbeni — arată Eminescu în răspunsul său, — ce mi s-au trimis din partea ministerului ca ajutor, de cînd eram la Berlin, am onoare a observa, că n-am ştiut pînă la ordinul dv. că mi-ar fi fost dată cu condiţia de a o înapoia la reîntoarcerea în ţară (cel puţin în telegrama pe care am primit-o aceste cuvinte sînt şterse). Fie acum această scăpare din vedere din partea mea, fie din partea cancelariei ministeriale, voi fi desigur cel din urmă care ar contesta primirea banilor şi condiţiile sub care au fost daţi, chiar dacă aceste condiţii mi s-ar face cunoscute, în urmă. Dar tocmai din cauza neştiinţei în care am fost pînă acuma, nu pot promite înapoierea *imediată* a

sumei în cestiune, de vreme ce nu am nici o avere. Cred însă că reţinerea a o a treia din salariu, de vreme ce nu mai am alte datorii însemnate ar fi mijlocul cel mai practic pentru înapoierea sumei de una sută galbeni, dacă pînă la facerea acestei reţineri nu voi putea să închipuiesc suma dintr-altă parte" (226, p. 189). Documentul este una din cele mai mişcătoare mărturii a cinstei ireproşabile a marelui poet.

Partidul liberal sistează activitatea Comitetului de acuzare în ianuarie 1878. Investigaţiile sale înveninară atmosfera politică a ţării, fără să fie finalizate într-un verdict de condamnare. Astfel „toată acţiunea — scrie T. Maiorescu —, precum fusese începută în mod nechibzuit, se termină în mod ridicol" [7].

---

[1] ROM, XX (1876), 1 dec., p. 1070 — 1071 *(Senatul.* Şedinţa din 29 noiembrie 1876).

[2] ROM, XX (1876), 24 nov., p. 1046 *(Senatul.* Şedinţa din 21 noiembrie 1876).

[3] TEL, V (1876), nr. 1392, 30 nov., p. 1 *(Berlin, 8 decembrie).*

[4] TELR, XXIV (1876), nr. 75, 16/28 sept., p. 291.

[5] *Raport prezentat Adunării deputaţilor ...,* p. 148; *Anexe la Raportul prezentat Adunării deputaţilor ...,* p. 314.

[6] *Raport prezentat Adunării deputaţilor ...,* p. 149; *Anexe la Raportul prezentat Adunării deputaţilor ...,* p. 315. Se reproduce *Ordonanţa de plată.*

[7] T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866 — 1900),* Bucureşti, Editura Librăriei Socec & Co, Societate Anonimă, 1925, p. 102.

[„GAGAUZI SE NUMEŞTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 134, 10 decembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 170 — 171.

Eminescu îşi justifică eroarea cu privire la ,,gagauzi", cu argumente din editorialele ,,Telegrafului", despre care am vorbit în comentariile la articolul [*,,Un cuvînt la vreme* ..."]. Vina era a ,,Vulturului", susţine poetul, că împărţia populaţia din sudul Dunării în greci, bulgari şi găgăuţi şi nu-i amintea şi pe români.

Din modul cum este redactat comentariul lui Eminescu (,,Reproducem cu plăcere această rectificare...") nu se poate stabili dacă răspunsul redacţiei „Vulturului" se publică în acest ziar, de unde îi preia poetul sau este transmis ,,Curierului de Iaşi" sub formă de scrisoare. Această problemă îşi va găsi rezolvarea în parcurgerea colecţiei ziarului ploieştean.

I. Scurtu tipăreşte răspunsul ziarului ,,Vulturul" şi comentariul lui Eminescu în subsolul articolului *[,,Un cuvînt la vreme..."],* ca o completare, iar ,,Telegraful român" nu reproduce şi aceste precizări cu privire la „gagauzi" din ziarul ieşean.

Eminescu reproduce în secţiunea întîia, *Turcia,* a *Revistei externe* din acest număr un comunicat, *Constantinopole, 20 decembrie,* publicat în „Românul" [1] şi în care se anunţă numirea lui Midhat Paşa, mare vizir, şi se dau cîteva informaţii despre lucrările conferinţei de pace din capitala Imperiului otoman. Acest text nu se tipăreşte în ediţia de faţă.

---

[1] ROM, XX (1876), 9 dec., p. 1089.

ROBIE MODERNĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 135, 12 decembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Semnat: X. Este reprodus în ,,Telegraful", V, nr. 1404, 15 decembrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 235 — 237.

Eminescu pune în discuţie una din problemele fundamentale ale publicisticii sale şi anume că ,,soarta omului" este mai importantă decît cea a ,,dividendelor". Poetul se declară împotriva tratării omului ca o ,,simplă maşină" sau ,,o unealtă pentru producere" şi insistă asupra consecinţelor acestei stări de lucruri. Constată că în societatea vremii sale soarta celor ,,care produceau devidendele" era mai rea decît a ,,vitelor de muncă", şi explicaţia o găseşte în organizarea socială, care impunea omului condiţii istovitoare de muncă. Aceste aspecte stau în atenţia sa şi în publicistica de mai tîrziu.

Poetul cunoaşte opiniile unor economişti cu privire la pierderile ce rezultau pentru Anglia din respectarea sărbătorilor legale şi observă că biserica a ştiut să paralizeze asemenea tentative. Pornind de la această constatare, cere ca organizarea socială şi biserica de la noi să impună respectarea sărbătorilor legale. Asupra acestei chestiuni stăruie şi ziarul ieşean, în mai 1876, cu puţin înainte de intrarea poetului în redacţie [1]. Deşi se discută aceeaşi problemă, Eminescu se situează pe altă poziţie decît cea a ordinii de stat şi a bisericii pentru care respectarea sărbătorilor legale răspundea învăţăturilor religioase. Poetul ia apărarea muncitorului din societatea capitalistă şi se pronunţă împotriva transformării zilelor sale de odihnă în zile de muncă pentru producerea de ,,dividende". Eminescu discută problema respectării sărbătorilor legale, cum se desprinde de aici, în termenii economiei politice.

Denunţarea exploatării muncitoarelor de la fabrica Monopolului tutunului din Iaşi se încadrează în această concepţie a lui Eminescu şi se înscrie în linia unor preocupări mai vechi ale sale pentru viaţa muncitoarelor. Într-o însemnare din manuscrisul **2285, 67 — 68,** datînd din epoca studiilor universitare, descrie drama unei cusătorese. „Cînd am citit istoria acelei sărmane fete — notează Eminescu — care şedea într-o mansardă, lucra ziua şi noaptea spre a se putea hrăni cu pîne goală (cu dejunul ei, cum zicea ea), care-n frig, la lumina de petroleu îşi rănia degetele lucrînd, care era silită ca din 45 de franci să mai îmble şi curat îmbrăcată, atunci întreb, cine dă dreptul în lume burghezului a-i cumpăra lucrul, ca s-o silească pe această copilă să moară de frig şi foame pentru ca el să se îmbogăţească".

Drama acestei ,,martire a capitalului", cum o numeşte Eminescu mai departe, este descrisă şi în poezia *Viaţa,* pe care istoricii literari o pun în legătură cu însemnarea din manuscrise (OPERE, v, 388). I. Scurtu face această apropiere în ediţia sa şi arată că „manuscrisele poetului nu lămuresc nicăiri mai de aproape istoria (reală?) la care face aluzie". Poezia *Viaţa* aparţine anilor 1878 — 1879 şi este precedată de însemnările din manuscrise şi de articolul din ziarul ieşean.

În însemnarea din manuscrise se găseşte şi ideea despre creştinism, religie a săracilor şi desmoşteniţilor, precum şi critica la adresa ,,dandylor" care profitau de soarta ,,desmoşteniţilor" din societatea capitalistă.

Informaţii în legătură cu muncitoarele de la fabrica de tutun din Iaşi găsim şi în ,,Curierul. Foaia intereselor generale" care condamna ,,excesul de lucru" la care erau supuse [2] .

Exploatarea muncitoarelor de la fabrica din Iaşi, denunţată de Eminescu, reţine atenţia „Telegrafului", deşi poetul polemizează în repetate rînduri cu ziarul

bucureştean. ,,Telegraful" găsea însă potrivit să reproducă articolul din ziarul ieşean spre a atrage atenţia şi asupra situaţiei muncitoarelor de la fabrica din Bucureşti a Monopolului tutunului.

---

[1] CI**,** IX (1876), nr. 55, 19 mai, p. 3 *(Nerespectarea sărbătorilor).*

[2] CFIG, IV (1876), nr. 92, 25 nov., p. 5 *(Cronica locală).*

[„ZIARELE ENGLEZE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 136, 15 decembrie 1876, p. 2 — 3 *(Revista internă).*

Presa europeană comentează posibilitatea punerii poporului bulgar sub protecţia armatei belgiene pînă la încheierea păcii. Propunerea este refuzată de guvernul belgian şi se părea că această misiune revenea României. ,,Neue freie Presse" se referă la opiniile ziarului „Morning Post" într-o corespondenţă, *Berlin, 29. December,* publicată în 18/30 decembrie 1876 [1]. Ştirile în acest sens apărute în ,,Times" şi „Morning Post" sînt consemnate şi de ,,Le Courrier de la Roumanie", ziarul bucureştean.

Eminescu suspectează optimismul ,,Românului", oficiosul guvernului liberal cu privire la încheierea apropiată a păcii. Poetul atrage atenţia că ,,Românul" se folosea de expresii ca ,,se poate", ,,se zice", care sînt ,,după zicală cam rude cu minciuna".

Anchetarea miniştrilor din guvernarea conservatoare agita viaţa politică internă şi aducea, cum am arătat, mari prejudicii ţării. I. Em. Florescu, Al. Lahovary, Th. Rosetti, P. Mavrogheni, T. Maiorescu şi L. Catargiu fac declaraţii publice că refuzau să se prezinte în faţa comitetului de acuzare [2] şi aceasta emite *Mandate de înfăţişare.* ,,Timpul" se ocupă de această procedură a Partidului liberal într-un editorial, *Comitetul de salut public,* iar în *Post-scriptum,* la care se referă şi Eminescu, arată că agenţi ai acestui partid colindau Bucureştiul să înmîneze *Mandatele de înfăţişare* [3]. Miniştrii trimişi în judecată refuză să primească *Mandatele de înfăţişare* şi comitetul de acuzare emite *Mandate de aducere.* Maiorescu descrie cu ironie aceste măsuri ale Comitetului de acuzare şi reproduce, cum am mai arătat, şi documentele respective [4]. „Telegraful", organ al Partidului liberal, comentează refuzul miniştrilor conservatori de a se prezenta în faţa comitetului de acuzare, dorinţa de a provoca un scandal public [5]. Realitatea era alta. Miniştrii puşi sub urmărire nu recunoşteau comitetului de acuzare competenţă judecătorească şi cereau să fie trimişi în faţa Curţii de Casaţie.

Schimbările în guvern erau puse tot pe seama politicii interne a Partidului liberal. Poetul are în vedere editorialul din ,,Românul", *Se schimbă ministerul,* publicat în 11 decembrie 1876 [6].

Eminescu reproduce din presa bucureşteană [7] lista proiectelor de legi spre a ilustra că deputaţii liberali îşi pierdeau vremea cu anchetarea miniştrilor puşi sub acuzare în loc să se ocupe de proiectele de legi pentru bunul mers al societăţii româneşti.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4435, [18]/30 dec., p. 7.

[2] T, I (1876), nr. 199, 13 dec., p. 1.

[3] T, I (1876), nr. 198, 12 dec., p. 1.

[4] T. Maiorescu, op. cit., p. 89 — 103.

[5] TEL, VI (1876), nr. 1403, 14 dec., p. 1.

[6] ROM, XX (1876), 11 dec., p. 1097.

[7] ROM, XX (1876), 9 dec., p. 1401; TEL, VI (1876), nr. 1401, 11 dec., p. 3.

TURCIA [„DELEGAŢII PUTERILOR GARANTE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 136, 15 decembrie 1876, p. 3 *(Revista externă).*

Delegaţii puterilor garante la Conferinţa de la Constantinopol sperau că odată cu venirea lui Midhat Paşa, ca mare vizir, vor putea ajunge mai repede la o înţelegere cu Poarta. Eminescu reţine însă opinia ziarului ,,Times", care susţinea că Poarta nu era hotărîtă să accepte propunerile conferinţei. Un alt ziar ,,Morgen Post", scria că delegaţii la conferinţă s-au înţeles să formeze o comisie europeană pentru supravegherea reformelor din Bulgaria şi să fie însoţită de-o escortă de militari belgieni. Poetul preia informaţiile din ziarele engleze, desigur, prin intermediul publicaţiilor germane.

Eminescu reproduce şi principiile proiectului de constituţie, întocmit de Midhat Paşa şi adus la cunoştinţă în tot Imperiul otoman. Se va vedea, mai departe, şi cum sînt interpretate aceste principii de legiuitorii otomani.

BANCA DE SCOMPT ŞI CIRCULAŢIE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 136, 15 decembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu comentează un articol, *Banca naţională de scompt şi circulaţie,* apărut în ,,Curierul financiar", în 12/24 decembrie 1876 [1]. În publicaţia bucureşteană se găseşte şi *Proiectul de lege* pentru înfiinţarea băncii.

[1] CFIN, III (1876), nr. 50, 12/24 dec., p. 528 — 529.

[„CREAŢIUNEA COMISIEI BUGETARE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 137, 17 decembrie 1876, p. 3 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 240 — 241. Fragmentar,

Partidele politice de guvernămînt din România reprezentau în concepţia lui Eminescu o primejdie naţională prin faptul că vedeau în stat numai „mecanismul succesiunii la putere". „Organizatorii repezi", pe care îi critică, reprezentau aceste partide şi-i caracteriza necunoaşterea ţării şi a poporului. O dovadă grăitoare oferea raportul Comisiei bugetare pentru noul exerciţiu financiar, supus dezbaterii Adunării deputaţilor în şedinţele din decembrie 1876. Prevederile bugetare care demonstrau ,,o complită superficialitate" priveau îndeosebi Ministerul de război. Comisia bugetară preconiza, între altele, înlocuirea medicilor militari, cu medici civili, cum nu se întîlnea în nici o ţară în organizarea armatei. Comisia bugetară făcea propuneri de reducere a sumelor alocate Ministerului de război într-un moment în care se întrevedea izbucnirea războiului ruso-

turc şi ţările vecine alocau mari sume de bani pentru armatele naţionale. Superficialităţii profesionale i se alătură şi dezorientarea politică.

Eminescu reproduce intenţionat din articolele publicate în ,,Românul" şi „Timpul", organe oficiale, primul al Partidului liberal, al doilea al Partidului conservator, spre a demonstra justeţea criticilor sale. Fragmentele reproduse din „Românul" fac parte din editorialul *Bucureşti, 14/26 Undrea* publicat în 15 decembrie 1876 [1], iar cele din „Timpul" din articolul *Bugetul Ministerului de război,* semnat Pretor şi publicat în 13 decembrie 1876 [2]. În fragmentele reproduse de Eminescu figurează şi extrase din ziarul ,,Telegraful", care sprijinea politica Partidului liberal, atunci la conducerea ţării. Textul respectiv se găseşte în al doilea editorial al „Telegrafului", *[„Dacă a fost vreodată o cestiune ..."],* publicat în 14 decembrie 1876 [3].

Textele din „Telegraful" sînt integrate în editorialul din ,,Românul", de unde le reproduce şi Eminescu în ziarul ieşean.

Deosebit de vrednică de reţinut este integrarea raportului dintre gradul de pregătire profesională şi sarcinile voluntar asumate, în sfera unei moralităţi mai larg şi mai aderat concepute, în care ,,lipsa de cultură adevărată" şi în general de competenţă, inocentă în sine, devine culpă morală cînd se asociază cu iresponsabilitatea profesională.

---

[1] ROM, XX (1876), 15 dec., p. 1109.

[2] T. I (1876), nr. 199**,** 13 dec., p**.** 1**.**

[3] TEL, V (1876), nr. 1403, 14 dec.**,** p**.** 1**.**

TURCIA [„DUPĂ CUM ANUNŢĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 138, 19 decembrie 1876, p. 1 *(Revista externă).*

Constituţia Imperiului otoman este promulgată în 11/23 decembrie 1876 în timp ce conferinţa marilor puteri îşi desfăşura lucrările. Promulgarea constituţiei este vestită prin salve de tun. Savfet Paşa, ministrul de externe al Imperiului otoman, informează despre acest eveniment şi participanţii la conferinţă. ,,Salvele de artilerie ce auziţi anunţă, d-lor — spune Savfet Paşa —, promulgarea constituţiei care va schimba starea Turciei". Ministrul de externe turc îi informează, totodată, că prin promulgarea constituţiei hotărîrile conferinţei se arătau de prisos. Poarta publică patru comunicate, *Constantinopole, 23 decembrie, Constantinopole, 23 decembrie, Constantinopole, 24 decembrie* şi *Constantinopole, 24 decembrie,* prin care informează opinia publică despre transformarea Imperiului otoman în stat constituţional. Comunicatele sînt publicate şi în ,,Românul" din 13 — 14 decembrie 1876 [1] şi Eminescu le reproduce în *Revista externă* a ziarului ieşean din 17 decembrie 1876 [2].

Diplomaţia otomană pregăteşte această lovitură de teatru cu sprijinul din umbră al Angliei. Conferinţa îşi continuă lucrările într-o atmosferă încordată şi le încheie abia peste o lună.

---

[1] ROM, XX (1876), 13 — 14 dec., p. 1104.

[2] CI, IX (1876), nr. 137, 17 dec., p. 3.

BELGIA [„« INDEPENDENŢA BELGICĂ » SPUNE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 138, 19 decembrie 1876, p. 1 *(Revista externă).*

Problema participării Belgiei cu unităţi militare este comentată, într-o corespondenţă, *Pesta, 24 decembrie,* publicată de ,,Românul" în 15 decembrie 1876[1] şi reprodusă de Eminescu în *Revista externă* a ziarului ieşean din 17 decembrie 1876 [2].

Eminescu insistă asupra faptului că parlamentul belgian aştepta de la marile puteri garanţii morale şi financiare. Acest răspuns nu corespundea realităţii. Constituţia belgiană nu acorda parlamentului împuterniciri şi nici regelui să pună, la dispoziţia unor puteri străine armata naţională.

---

[1] ROM, XX (1876), 15 dec., p. 1109.

[2] CI, IX (1876), nr. 137, 17 dec., p. 3.

[„CU OCAZIA DEZBATEREI ASUPRA PROIECTULUI DE BUDGET..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 139, 22 decembrie 1876, p. 6 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 241 — 242. Fragmentar.

Discursul lui Ion C. Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri în guvernarea liberală şi ministru de finanţe, ţinut în şedinţa Adunării deputaţilor din 16 decembrie 1876, este o critică a „formelor fără fond". Discursul se publică în ,,Românul" [1], în ,,Telegraful" [2] şi în alte ziare şi presa liberală îl prezintă ca un eveniment în viaţa politică a ţării. Şeful Partidului liberal, venit la putere în urma alegerilor din iunie 1876, recunoaşte că prin introducerea formelor din alte ţări, mai avansate sub raport economic şi cultural, nu s-a putut prelua şi cuprinsul lor. Acest lucru îl arată înaintea sa Dionisie Pop-Marţian (1829 — 1865), în studiile pe care le publică în revistele ,,Anale statistice" şi ,,Anale economice", între 1860 — 1864 [3], Titu Maiorescu în studiul *În contra direcţiei de astăzi în cultura română* din 1868 [4], Ion Ghica în cele cinci broşuri din *Convorbiri economice,* tipărite între 1865 — 1875 [5] şi Theodor Rosetti în articolul *Despre direcţiunea progresului nostru* din 1874 [6]. Dionisie Pop-Marţian este adeptul lui Lorenz Stein [7], iar Theodor Rosetti urmează cursurile sale [8]. Lorenz Stein este şi profesorul lui Eminescu de economie politică la Universitatea din Viena. Între cei care critică ,,formele fără fond" înaintea lui I. C. Brătianu se trece şi Eminescu cu conferinţa sa, *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate,* ţinută, cum ştim, în cadrul prelegerilor junimiste în martie 1876. Poetul se autocitează cu numele şi cu titlul lucrărilor sale destul de rar în publicistica sa.

Discursul lui I.C. Brătianu cuprinde critici la adresa stărilor de lucruri din ţară care stau şi în atenţia lui Eminescu în articolele sale. Mai importantă în această privinţă este prezentarea procesului de sărăcire a ţărănimii. ,,Dar mai mulţi ca toţi aceştia — spune I. C. Brătianu —, ce face ţăranul, pe care noua regenerare l-a găsit cu 4 boi, cu 5 sau 6 vaci şi muncind de trei ori mai puţin se hrănia de patru, cinci ori mai bine decît astăzi; ce face el? n-are nici bou, nici vacă şi se uită la copiii lui care tremură de frig şi de foame în colţul vetrei". Asemenea constatări fac şi Dionisie Pop Marţian şi Ion Ghica în scrierile lor economice. Contribuţia lui Eminescu stă în introducerea de elemente noi în acest tablou sumbru asupra vieţii ţărănimii.

Preşedintele Consiliului de Miniştri şi şeful Partidului liberal este prezentat de Eminescu ca unul din cei mai populari oameni din România, spre a da şi mai mare greutate criticilor sale privind ,,formele fără fond". Poetul se îndoia însă că partidul pe

care îl reprezinta era pregătit pentru operaţia de ,,amputare a clasei scribilor din viaţa publică".

Eminescu se declară şi în acest articol pentru primatul muncii în considerarea rolului pe care îl au diferitele clase şi pături ale unei societăţi.

---

[1] ROM, XX (1876), 18 dec., p.. 1121 — 1123 *(Discursul d-lui preşedinte al Consiliului pronunţat în şedinţa din 16 decembrie).*

[2] TEL, V (1876), nr. 1410, 22 dec., p. 2 — 3, nr. 1411, 23 dec., p. 2 — 3.

[3] ,,Anale statistice pentru cunoştinţa părţei muntene din România" şi ,,Anale economice privitoare la partea Munteniei din România" încep să apară în 1860, sub conducerea lui Dionisie Pop-Marţian, ,,director al oficiului statistic". Din 1863, cele două reviste îşi schimbă titlul în ,,Anale statistice pentru cunoştinţa României" şi ,,Anale economice pentru cunoştinţa României". Revista din urmă îşi încetează apariţia în 1864. ,,Anale statistice ..." îşi schimbă titlul, în 1864, în ,,Anale statistice ale României", ca să-şi înceteze apariţia în 1869. Dionisie Pop-Marţian figurează ca redactor al celor două reviste între 1860 — 1864. În aceşti ani se publică articole şi studii prin care se interpretează datele statistice. După 1866, ,,Analele statistice" publică numai tabele, care cuprind însă şi date pentru Moldova.

[4] CL, II (1868), nr. 19, 1 dec., p. 301 — 307.

[5] *Convorbiri economice.* Broşura No. 1 [*Despre credit*], Bucureşti, Tipografia Ştefan Rasidescu, 1865;

Broşura Nr. 2, *Munca,* Bucureşti, Tipografia Ştefan Rasidescu, 1865, [Broşura Nr. 3, *Industria*], Bucureşti, Tipografia Laboratorilor români, 1872; Broşura Nr. 5 [*Finanţe*], Bucureşti, Noua Tipografie a Laboratorilor români, 1873; Broşura Nr. 6 [*Bucureştiul industrial şi politic*], Bucureşti, Editura Tipografia Laboratorilor români, 1875. Gh. I. Dimitriu consacră Broşurii Nr. 5 un studiu critic, *Adevăratele cauze ale situaţiunii noastre sau ceva asupra ,,Convorbirilor economice" de D. I. Ghica,* Bucureşti, Tipografia Thiei & Weiss, 1874.

[6] CL, VIII, (1874), nr. 1, 1 apr., p. 1 — 13, nr. 2, 1 mai, p. 53 — 62.

[7] Victor Slăvescu, *Viaţa şi opera economistului Dionisie Pop Marţian 1829 — 1865,* I, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, 1943, p. 82 — 116.

[8] *Th. G. Rosetti,* Bucureşti, Tipografia G. A. Lăzăreanu, 1909, p. 9 (Biblioteca politică).

REVISTA TEATRALĂ [„DESPRE TREI REPREZENTAŢII..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 139, 22 decembrie 1876, p. 3, nr. 140, 24 decembrie 1876, p. 3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 346 — 353.

Eminescu se considera cronicar dramatic cu îndatorirea de a da seamă în faţa publicului despre spectacolele ce se reprezentau pe scena teatrului ieşean. Poetul nu credea totuşi util să se ocupe de toate piesele care se jucau şi explicaţia o dă în una din cronicile sale viitoare.

Spectacolul cu drama *Cerşitoarea* se reprezintă în 5 decembrie 1876 şi „Curierul de Iaşi" îl anunţă în aceeaşi zi la rubrica *Noutăţi,* dînd şi numele autorilor şi al traducătorului. ,,Astăzi duminică — arată ziarul — se va reprezenta pentru prima oară

şi Masson, tradusă de d. A. M. Şendrea" [1]. Drama lui Auguste Anicet, cunoscut sub numele Anicet Bourgeois (1806 — 1871) şi Auguste-Michel-Benoit Gaudichot zis Michel Masson (1800 — 1883) figurează şi în programul stagiunilor 1863/64 şi 1865/66 (67, p. 439, 453). *Paza bună trece primejdia rea,* comedie în două acte tradusă din franceză de C. Bălănescu, se reprezintă în 16 decembrie 1876, împreună cu *Doi surzi,* comedie într-un act. Comedia din urmă este o traducere după piesa lui Jules Moinaux, *Les Deux Sourds,* făcută de N. Luchian şi figurează în programul stagiunilor 1870/71, 1875/76 şi se joacă, cum se desprinde din prima cronică dramatică a poetului, pe scena Teatrului de vară (67, p. 507, 553, 555). *Ucigaşul,* dramă în 5 acte de Adolphe Philippe D'Ennery şi Charles-Edmond (Edmond Chojecki) se reprezintă în traducerea lui N. Mihalcea, în 19 decembrie 1876.

Comediile şi dramele care se reprezintă în cele trei spectacole sînt considerate de Eminescu dramatizări după romane ,,de mansardă" şi în care nu se întîlneşte ,,nici un caracter natural de la început pînă la sfîrşit". În transpunerea pentru scenă a acestor romane se încalcă legile fundamentale ale dramei. Dramatizările acestea nu arată ,,ce se lucrează", cum cere una din legile reprezentării pe scenă, ci istorisesc întîmplări, cele mai multe din ele chemate să îngrozească spectatorul. Tragedia imită ,,o acţiune — arată Aristotel — şi viaţa, fericirea şi nenorocirea; iar fericirea şi nenorocirea decurg din acţiune, şi ţelul vieţii este un anumit fel de a acţiona, nu de a fi" [2]. Caracterele din aceste romane dramatizate sînt ,,boite cu albeaţă morală, unse cu badanaua nobleţei de suflet" şi providenţa joacă un rol hotărîtor în rezolvarea tuturor situaţiilor dramatice. ,,În zugrăvirea caracterelor, ca şi în îmbinarea faptelor — arată Aristotel — trebuie, de asemenea, să se caute necesarul sau verosimilul, aşa încît să fie necesar sau verosimil ca un personaj să vorbească sau să acţioneze într-un anumit fel şi ca, după cutare lucru, să urmeze neapărat cutare lucru. Prin urmare, este limpede că, tot aşa şi deznodămîntul intrigii trebuie să reiasă din subiect, iar nu dintr-o intervenţie divină" [3].

Consideraţiile lui Eminescu cu privire la specificul artei dramatice arată că poetul se călăuzeşte după principii stabilite încă de Aristotel, principii preluate de tratatele de estetică de mai tîrziu şi prezente şi în tratatul lui H. T. Rötscher, unde se fac numeroase referiri la filozoful grec. ,,Şi după Aristotele tragodia (se referă) presupune — se arată în *Arta reprezentării dramatice* — ca una ce este reprezentare prin persoane active — reprezintare scenică *Aufführung Poet,* Cap. 6: ,,Fiindcă persoane active efectuă imitarea în tragedie, apoi reprezintarea sensibilă a ei e prin necesitate din necesitate o parte a tragediei" **(2254, 218r).**

Eminescu găseşte în tratatul lui H. T. Rötscher suficiente argumente să condamne romanele dramatizate, care se reprezentau pe scena ieşeană.

Eminescu manifestă o admiraţie nedesminţită pentru Shakespeare, pe care îl caracterizează ca ,,cel mai mare poet", cum face şi în alte împrejurări (OPERE, VII, 344 — 345). Opera dramaturgului englez este invocată în demonstraţia cu privire la modul de reprezentare pe scenă a orbului şi nebunului. Eminescu invocă şi teza lui Schopenhauer cu privire la „egoism" ca „sîmbure al răului" în lume. Sînt idei ce se întîlnesc în poezia şi proza lui Eminescu (OPERE, VII, 347 — 349) şi care revin în cronicile sale dramatice.

Eminescu remarcă interpretarea lui Grigore Manolescu, Mihail Galino şi Constantin Bălănescu, fără îndoială cei mai de seamă artişti ai teatrului ieşean în această stagiune. Eliza Conta şi Ana Dănescu (1850 — 1893 sînt angajate de Teodor Aslan în stagiunea 1874/75. Poetul găseşte că cea dintîi nu vorbea natural pe scenă şi remarcă progresele realizate de cea din urmă. Se păstrează şi în manuscrise o versiune fragmentară, cu aprecieri privind interpretarea Anei Dănescu, pe care o prezentăm mai departe.

Această cronică dramatică ocupă un loc aparte în activitatea de critic teatral a lui Eminescu prin încrederea pe care o manifestă în posibilitatea educării gustului artistic al publicului. Întreprinde în acest sens expunerea teoretică asupra condiţiilor care se cer operelor dramatice reprezentate pe scenă şi exemplifică cu „romanele dramatizate"

îndepărtarea de adevărata artă teatrală. Publicul este criticat sever pentru orientarea sa şi justifică prin ea introducerea în repertoriu a unor scrieri dramatice fără valoare artistică.

[1] CI, IX (1876), nr. 133, 5 dec., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] Aristotel. *Poetica.* [Traducere de C. Balmuş], Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1957, p. 25.

[3] *Ibidem*, p. 49.

BIBLIOGRAFIE [„ATRAGEM ATENŢIA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 14, 24 decembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice si literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 329. Fragmentar.

Vasile Alecsandri şi C. Negruzzi sînt, cum se ştie, doi dintre scriitorii pe care Eminescu îi evocă în poezia *Epigonii* şi în legătură cu care întîlnim însemnări şi în manuscrisele sale. Poetul laudă ediţia *Opere complete* a lui V. Alecsandri, tipărită la editura Socec, din care primele şapte volume: *Poezii* (I — III) şi *Teatru* (I — IV) apar în 1875, iar *Proza* în 1876. Volumul din urmă cuprinde *Călătorii şi studii* şi *Biografie.*

„Curierul de Iaşi" face mare publicitate scrierilor lui V. Alecsandri şi anunţă apariţia volumelor de poezie şi teatru şi informează publicul că operele complete vor fi completate cu un volum de proză [1].

Editura Socec tipăreşte şi ediţia *Scrierile lui Constantin Negruzzi,* din care primele două volume : *Păcatele tinereţelor şi Poezii* apar în 1872 iar volumul III, *Teatru,* în 1873. *Operele complete* şi *Scrierile* sînt printre cele mai frumoase ediţii din scriitorii români tipărite în timpul gazetăriei eminesciene.

Problema raporturilor lui Eminescu cu Vasile Alecsandri a mai format obiectul comentariilor noastre (OPERE, VII, 365 — 366) încît nu stăruim asupra ei. Dintre scrierile lui C. Negruzzi, poetul preţuieşte, în primul rînd, nuvela *Alexandru Lăpuşneanu.* ,,Din Alecsandru Lăpuşneanu — notează Eminescu în manuscrisul **2254, 301** — s-ar putea face un Macbeth românesc cu întrebuinţarea mai ales în ultimul act a novelei lui Negruzzi". Primind sarcina din partea lui T. Maiorescu să întocmească o carte de lectură pentru învăţămîntul primar, Eminescu îşi înseamnă în manuscrisul **2306, 1** şi scrierile lui C. Negruzzi pe care intenţiona să le includă în manual. Poetul reţine; *Sobieski şi românii, Regele şi domnul Moldovei, Cîntec vechi, Primblarea, Un poet necunoscut, Păcală şi Tîndală, Omul de ţară, Un proces de la 1826,* precum şi şase aforisme, traduse din Thomas Moore, incluse de C. Negruzzi şi în seria sa de scrieri. Eminescu reţine din operele lui C. Negruzzi îndeosebi cele inspirate din „cronicile bătrîne" (112, 12, p. 474).

Eminescu acordă în articolele sale mare atenţie limbii române şi critică ziariştii, profesorii şi alte categorii sociale pentru ,,limba păsărească". Aici învinovăţeşte şi Academia Română pentru ,,stîlcirea graiului românesc". Difuzarea scrierilor lui V. Alecsandri şi C. Negruzzi venea în sprijinul cultivării limbii române.

[1] CI, IX (1876), nr. 62, 4 iun., p. 4. Se reia în mai multe numere.

MINCIUNI CU OCHI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 141, 31 decembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Corespondenţa, *Bukarest, 1. Iänner,* din care Eminescu extrage acest fragment se publică în ,,Abendblatt des Pester Lloyd" suplimentul ziarului ,,Pester Lloyd" în 21 decembrie/2 ianuarie 1877[1]. Ştiri tendenţioase cu privire la persecutarea evreilor în România sînt comunicate şi într-o altă corespondenţă, *Bukarest, 31. Dezember,* publicată în suplimentul aceluiaşi ziar cu o zi mai înainte [2].

Aprecierile lui Eminescu cu privire la originea ziariştilor de la ,,Pester Lloyd", ,,Neue freie Presse" şi „Journal des Débats" şi orientarea lor politică se întîlnesc şi în cărţile lui Osman-Bey şi ale altor contemporani ai poetului.

---

[1] PEL, XXIV (1877), nr. 2, [21 dec.]/2 ian., p. 2.

[2] PEL, XXIV, (1877), nr. 1, [20 dec.]/4 ian., p. 2.

DIN PERIODICE 1877

[„CONFLICTUL CU TURCIA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 1, 5 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Constituţia Imperiului otoman, întocmită de Midhat Paşa, marele vizir, şi promulgată de sultanul Abdul Hamid al II-lea în 23 decembrie 1876, cuprindea prevederi care lezau grav suveranitatea naţională a poporului român. „Imperiul otoman cuprinde — se arată în art. 1 — ţinuturile şi posesiunile actuale şi

---

provinciile privilegiate", iar la art. 7 se preciza că între prerogativele sultanului intra şi ,,investitura" şefilor de „provincii privilegiate". „Provincii privilegiate" erau decretate Egiptul, România şi Serbia. Eminescu se referă şi la art. 8 din Constituţia otomană. ,,Toţi supuşii imperiului — se stipula aici — se numesc, fără deosebire, otomani, oricare ar fi religiunea ce profesează" [1].

Eminescu face cunoscute aceste articole ale Constituţiei otomane în *Revista externă* încă în 24 decembrie 1876 [2], prin reproducerea unui fragment din editorialul ziarului ,,Românul", *Bucureşti 21 Undrea/2 Calendar,* publicat în 22 decembrie 1876. ,,Chestiunea însă este — scrie ,,Românul" — să cugetăm cu toţii, cu linişte, cu maturitate, cu înţelepciune, şi să hotărîm ce trebuie să facem dacă guvernul otoman nu va răspunde, sau dacă răspunsul său nu va fi conform cu tratatele noastre".

Adunarea deputaţilor ţine şedinţă în 22 decembrie 1876 [3], iar Senatul în 23 decembrie 1876 şi votează o moţiune de protest împotriva prevederilor din Constituţia turcească privitoare la România. ,,Midhat Paşa voieşte azi să realizeze — declară I. C. Brătianu, primul ministru — acele idei efemere, pe care le putea realiza Turcia numai în acele secole cînd individualitatea naţionalităţilor nu era destul de dezvoltată. Astăzi acele individualităţi sunt dezvoltate într-un grad superior Imperiului otoman". Această teză este dezvoltată şi de Eminescu într-un articol rămas în manuscrisele sale.

Guvernul român protestează împotriva Constituţiei otomane şi pe căi diplomatice. În documentul transmis prin Ministerul de externe se arată că guvernul român îşi îndeplinea

,,o datorie dintre cele mai importante declarînd nule şi neavenite dispoziţiunile Chartei otomane întru tot ce priveşte România şi protestînd în modul cel mai formal contra violării drepturilor noastre garantate prin tratate". Savfet Paşa dă un răspuns evasiv la protestul guvernului român, arătînd că prin Constituţia otomană, care era un act intern, nu se schimba poziţia României. Guvernul român se declară nesatisfăcut de acest răspuns şi transmite Porţii un nou protest în care cere ca aceasta să declare că România nu făcea parte din ,,provinciile privilegiate" [4]. Aceste documente sînt publicate şi de Eminescu cu titlul *Conflictul între România şi Turcia* [5]. Le găsim cu titlul *Notenwechsel zwischen Rumänien und Pforte* şi în presa străină [6].

Constituţia turcească este întîmpinată de populaţia ţării cu manifestaţii de protest şi presa publică relatări despre ele. ,,Va afla astăzi bolnavul de la Bosfor — scrie ,,Românul" —, vor afla toate cabinetele garante, că aici, în această ţară, care n-a fost niciodată cucerită cu sabia, există voinţa nestrămutată de a trăi printr-o viaţă, proprie, care nu se poate dezvolta decît la soarele suveranităţii naţionale" [7].

Eminescu comentează aceste evenimente de politică internaţională şi ia atitudine împotriva ziarelor care acordau o mică însemnătate conflictului dintre România şi Turcia, provocat de prevederi constituţionale.

---

[1] TEL, V (1877), nr. 1408, 19 dec., p. 2. Ziarul publică în mai multe numere (nr. 1407, 18 dec., p. 2, nr. 1409, 21 dec., p. 1 — 2, nr. 1410, 22 dec., p. 1 — 2, nr. 1411, 23 dec., p. 1 — 2) *Hatul* sultanului pentru promulgarea Constituţiei, discursul marelui vizir la promulgarea ei şi textul Constituţiei în 119 articole.

[2] CI, IX, nr. 140, 24 dec., p. 3 *(Revista externă).*

[3] ROM, XX (1876), 22 dec., p. 1133. Eminescu întocmeşte *„Revista externă"* din 24 decembrie 1876 cu texte din ,,Românul", ,,Unirea democratică" şi ,,Gazetta d'Italia". Textul din ,,Gazetta d'Italia" se găseşte şi în ,,Românul", unde se publică cu titlul *Neutralitatea României,* cu un pasaj mai puţin.

[4] ROM, XXI (1877), 2 — 4 ian., p. 6.

[5] CI, X (1877), nr. 2, 9 ian., p. 2 *(Revista internă).*

[6] „PEL, XXIV (1877), nr. 26, [4]/16 ian. Supliment: „Abendblatt des Pester Lloyd", nr. 2, [4],/16 ian., p. 1. Se reproduc din „Politische Correspondenz".

[7] ROM, XXI (1877), 8, 9 ian., p. 18.

[„BUGETUL PE ANUL CURENT..."]

Se publică, în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 1, 5 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 224 — 225.

Dezbaterile asupra bugetului lăsau să se întrevadă că Adunarea deputaţilor şi Senatul înclinau să facă reduceri din posturile administrative spre a depăşi greutăţile economice şi financiare în care se găsea ţara.

Eminescu adoptă o atitudine faţă de măsurile preconizate de guvern care s-ar părea că vine în contradicţie cu criticile ce le aduce în repetate rînduri administraţiei din ţara noastră. Poetul se pronunţă însă împotriva reducerii de posturi, fără o cercetare prealabilă spre a se şti care erau utile şi care sinecure. Posturile îşi demonstrau utilitatea, pe de altă parte, prin aportul adus de cei care le ocupau la bunul mers al societăţii.

Eminescu preţuieşte vechea administraţie românească ,,pentru buna gospodărire

bătrînească", cu o contribuţie efectivă la progresul societăţii şi mai puţin costisitoare decît cea din vremea sa. Vechea administraţie avea şi meritul că îngrădea posibilităţile de a obţine sinecure. Admiraţia lui Eminescu pentru trecut izvorăşte din cunoaşterea realităţilor economice, sociale şi politice şi nu din înclinaţii poetice de a idealiza tot ce aparţinea trecutului.

Eminescu preia teze din articolul *[,,De la o vreme vedem..."],* păstrat în manuscrisele sale (v. *supra,* p. 479 — 480). Mărturisirea din final nu este fără acoperire documentară.

TURCIA [„PÎNĂ ACUMA CONFERINŢA EUROPEANĂ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 1, 5 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu porneşte în comentariile sale de la comunicatele agenţiilor de presă în „chestiunea orientală", publicate în presa noastră, şi reţine din propunerile marilor puteri, făcute Turciei, puncte pe care aceasta nu le accepta şi care vor duce, în cele din urmă, la sistarea lucrărilor conferinţei. Partea finală a articolului („Cea din urmă comunicare ... la această comunicare") este reprodusă dintr-un comunicat al Agenţiei ,,Havas", datat *Viena, 15 ianuarie,* şi publicat de ,,Românul" în fruntea numărului din 2 — 4 ianuarie 1877 [1].

[1] ROM, XXI (1877), 2 — 4 ian., p. 5 *(Serviciul Telegrafic al „Românului").*

FOAIE NOUĂ [„«COLECTORUL LITERAR PENTRU AMBELE SEXE»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 1, 5 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 307 — 308. Fragmentar.

„Colectorul literar pentru ambele sexe", revista săptămînală din Piatra Neamţ, începe să apară în 2 ianuarie 1877. N. Miculescu, ,,administratorul" revistei, nu tipăreşte în fruntea primului număr un articol programatic, cum era datina, în care să arate scopurile urmărite prin publicaţia sa. Programul revistei se desprinde însă din completarea la titlul ei: ,,romane, nuvele, varietăţi, anecdote etc.". Revista îşi respectă programul şi cele zece numere ale ei sînt ocupate de traducerile, începute în primul număr, la care se referă Eminescu, ca pe parcurs să li se alăture alte cîteva, nu prea multe. Dintre acestea se cuvine remarcată traducerea *Odei la Dumnezeu* de G. Derjavin, a treia după cea a lui C. Stamati din ,,Albina românească" (1830) şi cea din ,,Săptămîna" (1853), foaia ieşeană [1] şi versiunea poeziei lui Claude Joseph Rouget de Lisle, *La Marseillaise.* Dintre colaboratorii revistei cu scrieri originale sînt de amintit G. Melidon, N. Scurtescu şi Calistrat Hogaş, atunci profesor la Piatra Neamţ. Calistrat Hogaş publică, în numărul 4, din 23 ianuarie 1877 (p. 57 — 59), poezia *Ora pro nobis,* importantă pentru cunoaşterea activităţii sale în paginile publicaţiilor din Piatra Neamţ. Const. Ciopraga şi nici Vl. Streinu, biografii lui C. Hogaş, nu menţionează colaborarea prozatorului la această publicaţie nemţeană.

Opiniile lui Eminescu despre „Colectorul literar" explică de ce istoricii literari nu

acordă atenţie acestei publicaţii. Poetul exprimă însă în articolul său un deziderat pentru care fapt critica sa este la obiect numai în punctul de plecare. Scrierile lui Fr. Schiller, *Misiunea profetului Moisi,* Pierre Alexis Ponson du Terrail, *Dama cu mănuşa neagră* şi Eugene Sue, *Miss Mary sau institutricea* sînt, fără îndoială, fără merite literare. Din scrierea lui Fr. Schiller, *Die Sendung Moses,* se mai publică o traducere la Craiova în 1888, iar Ponson du Terrail şi Eugene Sue sînt printre scriitorii francezi foarte des traduşi la noi. Eminescu se declară împotriva traducerilor din scriitorii de mai mică însemnătate şi recomandă, traducătorilor opera lui Shakespeare, Moliére şi Goethe. Numele celui din urmă se întîlneşte şi în ,,Colectorul literar", unde i se face o scurtă biografie (nr. 3, ianuarie 1877, p. 47 — 48). Poetul susţine, cum face şi în cronicile sale dramatice, că traducerile îşi au rostul numai în măsura în care contribuie la îmbogăţirea literaturii naţionale.

Eminescu propune un program de lucru pentru revistele provinciale din zonele geografice ale ţării cu puternice tradiţii folclorice. Problema culegerii creaţiei populare formează, cum se ştie, una din preocupările permanente ale poetului. Zona geografică a Neamţului oferea prin opera lui I. Creangă un exemplu strălucit de valorificare a creaţiei populare la cel mai înalt nivel artistic. Eminescu include în acţiunea de valorificare a creaţiei populare şi limba vie a poporului. Foile provinciale puteau face, dacă se orientau în această direcţie, ,,un serviciu nemăsurat literaturei şi lexiconului român". Poetul face aluzie, în cuvintele din urmă, la opera lexicografică a lui A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Dicţionarul limbei române* din 1873 — 1876[2].

Programul propus de Eminescu pentru valorificarea creaţiei populare stă şi în atenţia folcloriştilor. G. Teodorescu-Kirileanu îl reproduce cu titlul *Culegere de literatură populară,* încă în 1901, în „Şezătoarea", revista lui Artur Gorovei, pentru ,,literatură şi tradiţiuni populare" (35, p. 128 — 129).

După ,,Curierul de Iaşi", prezintă revista din Piatra Neamţ şi „Convorbirile literare" în termeni asemănători. Această ,,revistă cuprinde — se arată aici — numai traduceri din scrieri străine pîn-acum foarte rău alese" [2].

Din materialele pe care le publică ,,Colectorul literar" în cele zece numere se desprinde că revista şi-a propus să fie un magazin duminical modest, cu lecturi uşoare şi distractive. Dacă Eminescu nu i-ar fi consacrat acest articol şi în paginile ei nu am fi găsit nici numele lui C. Hogaş, publicaţia din Piatra Neamţ nu ar fi intrat în istoria noastră literară.

[1] Filip Roman [Barbu Theodorescu], *Literatura rusă şi sovietică în limba română, 1830 — 1959.* Contribuţii bibliografice. Introducere de Tamara Gane, [Bucureşti], Editura de stat pentru imprimate şi publicaţii, 1959, p. 82.

---

[2] CL, X (1877), nr. 12, 1 mart., p. 474.

TRIUMFURI IEFTENE

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 1, 5 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu comentează primirea pe care o fac autorităţile turceşti studenţilor maghiari la Constantinopol, ca urmare a unor manifestaţii de simpatie faţă de Imperiul otoman. Studenţii maghiari de la Universitatea din Budapesta organizează în 2 noiembrie 1876 un pelerinaj la mormîntul lui Gül-Baba, un sfînt-turcesc, îngropat într-o moschee din capitala Ungariei. Sfîntul fusese adus aici, arată ,,Telegraful român" — ,,pe timpul cînd turcii domneau prădînd, arzînd şi ucizînd în Ungaria" [1]. Ziarul sibian îşi încheie relatarea cu cuvintele: ,,De gustibus non etc. etc.". Autorităţile turceşti se grăbesc să-şi arate

satisfacţia faţă de manifestaţiile de simpatie ale studenţilor maghiari. ,,Albina" se ocupă de aceste manifestaţii într-un articol, *Softalele din Constantinopol,* şi arată că autorităţile turceşti îl ovaţionează pe generalul Klapka care se afla în capitala Imperiului otoman [2].

Studenţii maghiari fac în drum spre Constantinopol un popas în Triest şi sînt rău primiţi de populaţia oraşului [3]. Ei sosesc în capitala Imperiului otoman în timp ce conferinţa marilor puteri îşi ţinea aici lucrările şi căuta, cum am arătat, să determine Poarta la concesii în favoarea popoarelor din Balcani. Studenţii maghiari sînt primiţi demonstrativ de cei mai înalţi demnitari otomani care le conferă decoraţii şi organizează în cinstea lor manifestaţii zgomotoase de simpatie.

„Pester Lloyd" consacră acestor manifestaţii un articol, *Die ungarische Studenten-Deputation in Konstantinopel* pe care îl publică în 3/15 ianuarie 1877[4]. Din corespondenţele trimise din Pera ziarului „Timpul"[5] se desprinde ca autorităţile otomane vedeau în această vizită la Constantinopol o acţiune importantă în sprijinul politicii lor în Balcani.

[1]TELR, XXIV (1876), nr. 86, 28 oct./9 nov., p. 338 *(Varietăţi).*
[2] ALB-1, XI (1876), nr. 102, 7/19 nov., p. *4.*
[3] F, XIII (1877), nr. 2, 9/12 ian., p. 24.
[4] PEL, XXIV (1877), nr. 15, [3] / 15 ian., p. 1.
[5] T, II (1877), nr. 6, 9 ian., p. 3 *(Primirea softalelor ungureşti în Constantinopol).*

EVREII ŞI CONFERINŢA

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 2, 9 Ianuarie 1877, p. 2-3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870—1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 107-117.

Eminescu examinează situaţia evreilor din România într-un moment când asociaţiile evreieşti internaţionale duceau o campanie violentă împotriva ţării noastre la conferinţele internaţionale şi prin presă spre a obţine înlăturarea din legislaţie a unor prevederi, prin care li se limita libertatea de acţiune în exploatarea poporului. Poetul susţine şi de astă dată, cum face în atâtea din articolele sale, că singurul criteriu în judecarea oamenilor, indiferent de naţionalitate ori confesiune, este munca ce o depun în societatea în care trăiesc. Această teză fundamentală stă şi la baza distincţiei ce o face între evreii care depuneau o muncă utilă şi evreii care speculau munca altora. Prevederile restrictive din legislaţie aveau ca scop să protejeze ,,clasele pozitive", împotriva speculării muncii lor.

Eminescu ia atitudine împotriva unor asociaţii evreieşti internaţionale şi a unor evrei din ţara noastră, care calomniau poporul român în presa străină. „Pester Lloyd" publică în 22 decembrie 1876/2 ianuarie 1877, o corespondenţă din Bucureşti, *Bukarest, 1. Ianner*[1], în care arată că Neron Lupaşcu, prefectul de Vaslui, aplica familiilor evreieşti un tratament barbar şi că acestea se refugiau din Moldova. „Journal des debats" reia aceste informaţii, ceea ce-1 determină, pe agentul român la Paris să protesteze împotriva publicării de calomnii la adresa poporului român. Din protestul agentului român la Paris şi din comentariile din „Telegraful" pe marginea acestor calomnii se desprinde că ştirile cu pretinsul exod al evreilor din Moldova erau inventate de corespondentul din Bucureşti al ziarului „Pester Lloyd", spre a servi interesele unor „izraeliţi bogaţi" [2]. Propagandei calomnioase îi servea şi ilustraţia publicată în ,,Le Monde illustre", în 11/23 decembrie 1876 [3], care înfăţişa, un pogrom împotriva populaţiei evreieşti din Iaşi. Presa românească protestează împotriva publicării acestei ilustraţii, făcută pe baza unei schiţe, cu scene inventate de desenatorul revistei [4]. Campania de presă nu se ducea numai împotriva României ci şi a Serbiei, tot pentru luarea unor măsuri restrictive împotriva purtătorilor de capital străin. Asociaţiile evreieşti tipăresc şi o broşură, *Situaţia izraeliţilor în Serbia şi în România,* pe care o înmânează diplomaţilor marilor puteri, la diferite reuniuni internaţionale.

Presa din Imperiul austro-ungar acordă o largă ospitalitate unor ştiri inventate şi ignoră stări reale de lucruri. Eminescu exemplifică cu întâmplările de la Rodna-Veche. Poetul se referă la măsura administraţiei austro-ungare, din noiembrie 1876, prin care pune stăpânire pe şcoala primară de aici, proprietatea românilor. Această măsură abuzivă stă şi în atenţia altor ziare româneşti [5].

Presa românească face apel la evreii din ţara noastră să informeze opinia publică europeană asupra situaţiei lor. „Românul" publică, mai multe adrese ale evreilor, sub titlul *închipuitele persecuţiuni* în *contra evreilor, şi* Eminescu comentează două din ele. În adresa societăţii tinerimii izraelite se arată că aceasta respingea ,,cu indignare orice solidaritate cu ziarele străine care au răspândit injurii şi invective contra României" [6]. În cea de-a doua adresă, semnată de douăzeci de persoane, cum arată şi Eminescu, se declară că evreii cinstiţi trăiau în România ,,în cea mai bună armonie cu românii", fără a li se cauza „nici cel mai mic rău". Proteste ale evreilor din România împotriva calomniilor din presa străină întâlnim şi în „Telegraful", ,,Pressa", „Timpul", „Unirea democratică", „Prezentul", „Vocea Covurluiului"

87-c 551

şi în alte ziare din ţara noastră. În acest context se înscrie şi reproducerea în ,,Curierul de Iaşi" a articolelor din presa străină, unele chiar în traducerea lui Eminescu, în care se protestează împotriva calomniilor la adresa ţării noastre.

Problema fundamentală care se pune şi în acest articol este cea a situaţiei ţărilor subdezvoltate, care au de înfruntat presiunile marelui capital din ţările civilizate, prin mijlocirea căruia caută să le subordoneze în plan economic şi politic. Eminescu analizează acest proces

istoric în *Influenţa austriacă* ... şi ca şi acolo insistă asupra rolului ce-i revenea statului în protejarea „claselor pozitive" şi în îndrumarea spre munca productivă a tuturor membrilor societăţii. Dar statul din acea vreme, prin natura sa, nu era în măsură să înfăptuiască aceste deziderate ale progresului societăţii.

Eminescu participă cu acest articol la campania presei româneşti şi a unor publicaţii străine pentru informarea opiniei publice internaţionale asupra adevăratelor stări de lucruri din ţara noastră. Poetul are meritul de a afirma prioritatea muncii şi de a exemplifica, cu date concrete, ospitalitatea poporului român şi spiritul de toleranţă, manifestate în cele mai variate împrejurări. Dar problemele puse în discuţie îşi vor găsi rezolvarea, mult mai tîrziu, în societatea din vremea noastră.

---

[1] PEL, XXIV (1877), Supliment: ,,Abendblatt des Pester Lloyd", nr. 2, [22 dec. 1876]/2 ian., p. 2.

[2] TEL, VI (1876), nr. 1416, 30 dec., p. 1.

[3] MIL, XX (1876), nr. 1028, [11]/23 dec., p. 396.

[4] MIL, XXI (1877), nr. 1030, [26 dec. 1876]/6 ian., p. 13, nr. 1032, [8]/12 ian., p. 36; ROM, XXI (1877), 27 — 29 dec., p. 1150 — 1151.

[5] GT, XXIX (1876), nr. 96, 9/21 dec., p. 3 — 4; nr. 97, 12/24 dec., p. 3; XL (1877), nr. 1, 4/16 ian., p. 4; nr. 59, 31 iul./12 aug., p. 3 — 4; ROM, XXI (1877), 13 ian., p. 31.

[6] ROM**,** XXI (1877), 2 — 4 ian., p. 6.

«ALMANACUL MUZICAL PE ANUL 1877» DE D. TEODOR BURADA

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 2, 9 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).* Semnat: X.

Educaţia artistică a poporului formează una din preocupările permanente ale lui Eminescu, cum se vede şi din cronicile sale dramatice. ,,Almanahul ..." lui Teodor Burada ocupa un loc aparte în acţiunea de educare artistică a poporului prin faptul că se ocupa de un domeniu mai puţin cercetat şi care cerea o pregătire de specialitate nu la îndemîna oricui. „Almanahul ..." pe 1875, primul an de apariţie, cuprinde un istoric al Conservatorului de muzică din Iaşi, biografia Ini François Tourte, cel care a perfecţionat arcuşul de vioară şi a lui Jean-Jacques Rousseau, informaţii despre muzicieni, fragmente artistice şi texte cu note muzicale. Dintre lucrările publicate în ,,Almanahul ..." pe 1876 sînt de reţinut studiile *Originea violinei şi perfecţionarea ei, Cercetări asupra notelor defectuoase a instrumentelor cu arcuş, Din întrebuinţarea muzicei în unele obiceiuri vechi ale poporului român.* ,,Almanahul ..." pe 1877 cuprinde cele două lucrări comentate de Eminescu, *Încercări despre originea teatrului naţional şi a conservatorului de muzică şi declamaţiune* şi *Cercetări asupra danţurilor şi instrumentelor de muzică ale românilor.* Multe informaţii din aceste studii sînt reluate de T. Burada în *Istoria teatrului din Moldova.*

Dintre celelalte secţiuni intrate în tradiţia almanahurilor prezintă mai mult interes *Eufemeridul muzical* în care se consemnează, pentru fiecare zi din lună, evenimentele din istoria muzicii.

Eminescu cunoaşte greutăţile materiale pe care le întîmpinau T. Burada în editarea ,,Almanahului..." şi articolul său este şi un apel adresat publicului ieşean să-l sprijine în această acţiune culturală. Apelul poetului nu găseşte ecou şi T. Burada se vede silit să sisteze, chiar cu acest număr, apariţia publicaţiei sale, printre cele mai frumoase şi instructive din acea vreme.

Presa ieşeană nu părea înclinată să acorde „Almanahului ..." lui T. Burada o însemnătate

deosebită. ,,Curierul. Foaia intereselor generale" îi anunţă apariţia la rubrica de reclame în 1 ianuarie 1877 [1], iar ,,Curierul de Iaşi" publică o notiţă informativă în 5 ianuarie 1877 [2]. După articolul lui Eminescu, ,,Convorbirile literare" consacră ,,Almanahului..." o dare de seamă în care prezintă publicaţia pe toţi anii (1875, 1876, 1877) [3]. „Almanahul ..." demonstra, arată revista, că se cerea ,,studiu serios al muzicii în genere şi a celei naţionale îndeosebi".

[1] CFIG, V (1877), nr. 1, 1 ian., p. 1.
[2] CI**,** X (1877), nr. 1, 5 ian., p. 4.
[3] CL, X (1877), nr. 11, 1 febr., p. 441.

[„LA CONFERENŢA DIN 4/16 IANUARIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 3, 12 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte pe baza materialelor din presa străină o privire retrospectivă asupra conferinţei marilor puteri (Turcia, Rusia, Austro-Ungaria, Germania, Franţa, Anglia, Italia), care se ţinea la Constantinopol. Poetul îşi extrage informaţiile dintr-un editorial din „Neue freie Presse", *Von der Conferenz (Orig. Corr.) Konstantinopel, 16. Ianuar,* publicat în 9/21 ianuarie 1876 [1], şi dintr-o corespondenţă din „Deutsche Zeitung", *Constantinopel, 15. Ianuar,* din 4/16 ianuarie 1876[2]. În corespondenţă se relatează despre ultimele propuneri ale marilor puteri şi despre supunerea lor dezbaterii Sfatului turcesc, care îndeplinea funcţia de parlament. Acesta ţine şedinţă în 18 ianuarie 1877 şi respinge propunerile marilor puteri. „Românul" publică un articol, *Consiliul extraordinar de la Constantinopol,* în care relatează despre aceste dezbateri [3]. Într-o notă, Savfet Paşa, ministru turc de externe, aduce la cunoştinţa reprezentanţilor marilor puteri, în şedinţa din 8/20 ianuarie 1877, hotărîrea Sfatului turcesc. ,,Deutsche Zeitung" se ocupă de eşecul conferinţei, într-un articol, *Der Bankerott der Diplomaten,* în care persiflează demersurile diplomaţiei europene pe lîngă Poartă [4].

Eminescu reproduce în „Curierul de Iaşi", în timpul dezbaterilor conferinţei de la Constantinopol, materiale din alte publicaţii pe care le însoţeşte cu scurte propoziţii introductive. Poetul reproduce şi de astă dată cu o scurtă propoziţie introductivă („Ultimatul puterilor cuprinde următoarele puncte") punctele principale ale ultimatului marilor puteri ca cititorii ziarului să-şi poată face o imagine cît mai clară şi asupra părţii finale a conferinţei de la Constantinopol. „Telegraful" scrie în 14 ianuarie 1877 că ultimatumul marilor puteri se publică în ,,Kolnische Zeitung" şi în ,,Deutsche Zeitung" şi-l reproduce după publicaţia din urmă [5].

Diplomaţia turcească se întemeia în atitudinea sa intransigentă pe presupunerea că între marile puteri europene va izbucni în curînd un conflict armat şi revendicările cerute de marile puteri în favoarea popoarelor din Balcani vor trece pe al doilea plan sau vor fi date chiar uitării. Diplomaţia turcească dădea dovadă de miopie politică în aceste calcule ale sale. Încheierea fără succes a conferinţei de la Constantinopol marchează începutul, încă nedeclarat, al războiului ruso-turc din 1877 — 1878.

[1] NFP, (1877), nr. 4455, [9]/21 ian., p**.** 1 — 2**.**
[2] DZ**,** (1877), nr. 1809, [4]/16 ian., p. 3.
[3] ROM, XXI (1877), 13 ian., p. 31.
[4] DZ, (1877), nr. 1810, [5]/17 ian., p. 1 — 2**.**
[5] TEL, VII (1877), nr. 1427, 14 ian., p. 2.

LITERATURĂ DIN BOTOŞANI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 3, 12 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 384385. Fragmentar.

,,Calendarul «Lectorul român»" este editat de redacţia ziarului „Lectorul român" din Botoşani, despre care avem puţine informaţii [1]. „Din Botoşani ne-a venit — scrie ,,Curierul de Iaşi" în 30 mai 1876 — nr. 20 al foaei « Lectorul român ». Acest ziar pare a conţine mai multe nuvele traduse. El apare de 3 ori pe lună" [2]. Este posibil ca scrierile criticate de Eminescu să fi apărut mai întîi în această foaie botoşăneană. Din materialele publicate în şapte ani de apariţie ai „Calendarului «Lectorul român»" (1874 — 1879), nu se poate reţine decît poezia lui C. Hogas, *Legendă lăcrimoarei,* care apare mai întîi în ,,Corespondenţa provincială" din Piatra Neamţ, în 19 mai 1874 [3]. Calendarul botoşănean o reproduce din ziarul ,,Delfinul" din Galaţi.

Eminescu avea dreptate să persifleze producţia literară din publicaţiile botoşănene. ,,Curierul. Foaia intereselor generale" publică în 20 ianuarie 1877 un răspuns, *Brevetul de pastramagiu a redactorului oficial din Iaşi dat de el însuşi,* pe care îl însoţeşte şi cu o notă privind originea familiei poetului. Răspunsul

este semnat: *R* şi reproduce partea cea mai importantă, din articolul lui Eminescu (,.Ştiam odată, că în vechiul tîrg... acea smîntînă e neapărat d. N. I. Anghel"). În comentariul său autorul ascuns în dosul iniţialei arată că lumea găsea poeziile lui Eminescu „foarte nesărate" şi avansează ideea că poetul făcea proză politică, întrucît îi secase talentul literar. Aceste consideraţii anticipează critica negativistă, de mai tîrziu, a poeziei eminesciene.

Familia lui Eminescu, se insinuează în notă, ar fi de origine turcească, opinie împărtăşită şi de unii istorici literari. Străbunii poetului sînt ţărani români din Transilvania, trecuţi în Bucovina din cauza obligaţiilor iobăgeşti şi a persecuţiilor religioase. Este inexactă şi afirmaţia că bunicul poetului se stabileşte în România. Vasile Iminovici se naşte în Călineştii lui Cuparencu, sat situat între Suceava şi Siret, probabil în 1780 şi trăieşte aici pînă la moartea sa întîmplată în 20 ianuarie 1844. Bunicul lui Eminescu pe linie paternă şi bunica sa, Ioana Iminovici (1782 — 10. X. 1844) mor, cum se vede din documente, înainte de naşterea sa [4]. Poetul nu-i cunoaşte şi nu-i aminteşte în scrierile sale şi nici în însemnările din manuscrise.

---

[1] Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu, *op. cit.,* p. 367. Apare în 1873 — 1874, şi ? — mart. 1877. Menţiuni din alte publicaţii despre această revistă.

[2] CI, IX (1876), nr. 60, 30 mai, p. 3 *(Noutăţi).* Din aceste informaţii rezultă că foaia botoşăneană apare şi în 1876.

[3] Constantin Ciopraga, *Calistrat Hogaş,* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1960, p. 44 — 46, 249; Vladimir Streinu, *Calistrat Hogaş,* [Bucureşti], Editura tineretului, [1968], p. 93.

[4] D. Vatamaniuc, *Un alt arbore genealogic.* MANUSCRIPTUM, VI (1975), nr. 1, [ian. — mart.] p. 39 — 43; *Să fie Blajul vatra strămbunilor lui Eminescu?.* MANUSCRIPTUM, VII (1977), nr. 1, [ian. — , mart.], p. 127 — 138.

CHESTIUNEA EVREILOR [„UN CORESPONDENT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 4, 14 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Corespondenţa pe care o reproduce Eminescu se publică în ,,Telegraful", în 11 ianuarie 1877, cu titlu *Corespondenţa particulară a „Telegrafului",* este datată *1877 Ianuarie 3, Vaslui,* şi semnată *Un Vasluian* [1] . Poetul omite din text toate pasajele în care se critică guvernarea conservatoare a lui Lascăr Catargiu şi atacurile la adresa lui Sc. Donici, prefectul judeţului Vaslui în guvernarea conservatoare.

Corespondenţa constituia un document important în denunţarea campaniei presei străine împotriva ţării noastre.

[1] TEL, VII (1877), nr. 1424, 11 ian., p. 2 — 3.

[„PROTOCOLUL FINAL AL CONFERENŢEI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 4, 14 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 172 — 175. Fragmentar.

Conferinţa de la Constantinopol îşi începe lucrările, în 29 noiembrie/11 decembrie 1876 şi le încheie în 9/21 ianuarie 1877, fără să se poată ajunge, cum ştim, la o înţelegere între marile puteri şi Imperiul otoman. Observator pătrunzător al politicii internaţionale, Eminescu nu credea în ,,spontaneitatea comediei de la Bosfor". Din multitudinea de evenimente politice desprinde, ca mai semnificativă, schimbarea atitudinii lui Robert-Arthur-Talbot Gascoigne-Cecil marchiz de Salisbury faţă de Turcia în timpul

conferinţei. Sprijinul pe care îl acorda ambasadorul Angliei la Constantinopol diplomaţiei otomane era în consens şi cu dispoziţiile lui Benjamin Disraeli Beaconsfield, primul ministru al Angliei. Lovitura de teatru din timpul conferinţei, prin proclamarea constituţiei otomane în 23 decembrie 1876, este pregătită, aşa cum deduce Eminescu, cu sprijinul din umbră al diplomaţiei engleze. Asupra acestor aspecte insistă şi ,,Neue freie Presse" într-un lung articol, *Die Protocolle der Conferenz. Wien, 29. Ianuar,* din 18/30 ianuarie 1877, în care reproduce şi punctele protocolului [1].

Conferinţa de la Constantinopol nu ia în discuţie revendicările României. Reprezentanţii ţărilor participante la lucrări invocă faptul că nu aveau instrucţiuni din partea guvernelor lor să se ocupe şi de situaţia României. Conferinţa de la Constantinopol dă o grea lovitură diplomaţiei româneşti prin ignorarea intereselor poporului nostru.

Eminescu constată că România se găsea după conferinţa de la Constantinopol şi după proclamarea constituţiei otomane fără nici un sprijin internaţional. Poetul avea toate motivele să fie îngrijorat de viitorul României.

[1] NFP, (1877), nr. 4464, [18]/30 ian., p. 1 — 2**.**

CLUBUL STUDENŢILOR

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 4, 14 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).* Semnat: *M. E.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 232 — 235. Fragmentar.

Activitatea Clubului studenţilor din Iaşi, întemeiat în martie 1875, stă în atenţia ziarului ieşean înainte de intrarea lui Eminescu în redacţie. Ziarul informează în 12 mai 1876 despre mutarea clubului într-un sediu nou [1], iar două săptămîni mai tîrziu relatează despre o şedinţă în care Ion Bata citeşte dintr-un poem în trei cînturi [2]. După intrarea lui Eminescu în redacţie, ziarul se ocupă de statutele clubului [3], de demersurile pe lîngă conducerea Teatrului Naţional pentru obţinerea unor înlesniri ca un număr mai mare de studenţi să poată frecventa spectacolele şi de activitatea sa.

Eminescu pune în discuţie probleme fundamentale pentru cunoaşterea istoriei poporului român, a limbii şi culturii noastre naţionale şi pentru progresul învăţămîntului (209).

---

[1] CI, IX (1876), nr. 53, 12 mai, p. 3 *(Diverse).*

[2] Idem, nr. 58, 26 mai, p. 3 *(Diverse).*

[3] Idem, nr. 68, 18 iun., p. 3 *(Statutele clubului studenţilor din Iaşi).*

[„ÎN FAŢA INJURIELOR..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 5, 16 ianuarie 1877, p. 2 — 3 *(Revista internă).*

Eminescu reproduce comentariile şi scrisoarea lui Şt. C. Şendrea, agentul României la Paris, din ziarul „Românul" unde se publică cu titlul *închipuitele persecuţiuni în contra evreilor,* în 15 ianuarie 1877 [1]. Reproducem introducerea, singura parte în care poetul operează unele schimbări. ,,În faţa injuriilor inserate în presa engleză de către d. Lowy, secretarul asociaţiunii anglo-izraelite d. Şt. Şendrea, agintele României la Paris, n-a rămas nepăsător: d-sa a adresat ziarelor «Morning Post» şi « Times » cîte o scrisoare.

în care a desminţit acele calomnii ş-a prevenit pe public în contra zgomotelor rău intenţionate ale căror obiect era ţara noastră. Reproducem şi noi scrisoarea trimisă la « Times » şi publicată în numărul de la 17 ianuarie al acelui ziar".

Textul din ,,Le Mémorial diplomatique" este reprodus de Eminescu din ,,Telegraful", unde se publică cu titlul *Israeliţii din România,* în 15 ianuarie 1877 [2]*.* Singurele modificări făcute de poet sînt introducerea frazei de legătură între textul reprodus din „Românul" şi acesta (,,în fine tot în această cestiune scrie «Mémorial diplomatique»") şi suprimarea indicării sursei de la sfîrşit (,,Le Mémorial diplomatique") întrucît o incorporase în fraza de legătură.

I. Scurtu semnalează textul într-o prezentare neutră. Încît nu se înţelege dacă aparţine sau nu poetului. ,,C.d.I., nr. 5, din 16 ianuarie 1877, la « Revista externă », reproduce scrisorile trimise de Şt. C. Şendrea, agentul României la Paris, ziarelor engleze, dezminţind calomniile secretarului asociaţiei anglo-izraelite Lewy. Se fac apoi aprecieri asupra protestului izraeliţilor din România" (p. 124).

În ,,Românul" numele secretarului asociaţiei evreieşti din Anglia este Lowy.

---

[1] ROM, XXI (1877), 15 ian., 1877, p. 38.

[2] TEL, VII (1877), nr. 1428, 15 ian., p. 2.

[„DIN CONSTANTINOPOL SE DEPEŞAZĂ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 5; 16 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Măsurile, propuse sultanului de ministrul de război otoman, sînt anunţate într-un comunicat, *Konstantinopel, 24. Iänner (Aus türkischer Quelle)* publicat în 13/25 ianuarie 1877 in ,,Die Presse" şi în „Deutsche Zeitung", în aceeaşi zi [1]. Eminescu reproduce raportul, în traducerea sa, din ziarul din urmă. De aici reţine şi informaţia, cuprinsă într-un comunicat, *Konstantinopel, 24. Ianuar,* publicat tot în 13/25 ianuarie 1877. Aceste propuneri sînt aduse la cunoştinţa publicului şi de ziarele bucureştene [2].

[1] DZ, (1877), nr. 1818, [13]/25 ian., p. 6.

[2] T**,** II (1877), nr. 12, 16 ian., p. 3; TEL, VII (1877), nr. 1429, 16 ian., p. 3.

SCANDAL

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 5, 16 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală,* Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 87.

Cantoneta comică a lui Matei Millo, *Haine vechi, zdrenţe politice,* este reprezentată de marele artist pe scena teatrului bucureştean în 8/20 iulie 1876 [1]. Cantoneta este un pamflet politic la adresa partidelor politice ale vremii care veneau la putere şi guvernau ţara prin practica ,,gheşeftului". Negustorul cumpără hainele vechi de la politicienii care pleacă de la putere pe preţuri de nimic şi le vinde celor care vin la putere cu bani buni.

Haine vechi, cinci ani purtate
Cam murdare, cam pătate
La buzunări şi la piept
Cu rugină de gheşeft.

Le-am cumpărat astă vară
De la cei daţi afară
Şi le vînd, zău, ieftior,
La cei puşi în locul lor.

Textul cantonetei se păstrează, la Biblioteca Academiei Române, în manuscrisul **5087, 72 — 83.**

Scandalul la care se referă Eminescu se produce în sera zile de 11 ianuarie 1877, la reprezentaţia care figura pe afişul spectacolelor sale. (218, p. 376 — 378). Poetul ia cunoştinţă de aceste întîmplări din cotidianul bucureştean ,,Unirea democratică" pe care îl prezintă, cum ştim, în ziarul ieşean şi în legătură cu care se află un text şi în manuscrisele sale. „Unirea democratică" publică o relatare rezumativă, *Adunarea deputaţilor. Şedinţa de miercuri 12 ianuarie* [2], care stă şi la baza articolului lui Cezar Bolliac, *Un scandal la Teatru,* publicat în „Trompeta Carpaţilor", în 18 ianuarie 1877 [3]. O expunere completă asupra întîmplărilor din seara zilei de 11 ianuarie 1877 găsim în „Monitorul oficial al României", unde se publică procesul verbal al şedinţei din 12 ianuarie 1877 [4]. Seria interpelărilor este deschisă de deputatul Gr. Vulturescu, care califică măsura comitetului teatral ,,arbitrară şi inconstituţională" şi cere ministrului cultelor şi instrucţiunii publice să arate ce măsuri a luat pentru sancţionarea celor care au încălcat prevederile constituţionale. Deputatului Gr. Vulturescu i se alătură Petre Grădişteanu şi N. Dimancea, care fac interpelări şi cer revocarea comitetului teatral. La dezbatere participă Ion Brătianu, primul ministru, şi deputaţii Lascăr Costin, C. Grădişteanu, D. Leca, T. Boldur-Lăţescu.

Lascăr Costin asistă la reprezentaţie şi face o amplă expunere asupra celor întîmplate la teatru. ,,Molierul nostru românesc, Millo — arată el —, a jucat canţoneta sa pe întuneric, cu cortina căzută îndărătul său, între două capete de lumînări de său şi blestemînd în fundul conştiinţei sale ora în care a decis să se facă artist român". D. Leca atrage atenţia deputaţilor că acelaşi comitet teatral da aprobarea să apară pe scenă femei în pielea goală, dar interzice unuia din cei mai mari artişti români să reprezinte o canţonetă cu cuprins satiric. ,,Satire politice — arată el — a făcut Aristofan, Moliére şi alţii şi nimeni nu a cutezat a trata ca la noi operile lor".

Dezbaterea asupra întîmplărilor de la Teatrul cel Mare ameninţa să ia amploare şi un grup de deputaţi, interesaţi de discuţia asupra bugetului, cer încheierea ei. Gh. Chiţu, ministrul cultelor şi instrucţiunii publice, face promisiuni că va întreprinde cercetări şi va lua cele mai severe măsuri împotriva celor vinovaţi. Se întocmesc trei moţiuni şi camera deputaţilor adoptă una în ele. „Camera, în urma explicărilor date de D. ministru — se arată în ea — şi avînd deplină încredere că se va da deplină satisfacere libertăţilor publice şi constituţionale lovite, trece la ordinea zilei".

La acest document se referă şi Eminescu în finalul relatării sale despre întîmplările de la teatrul bucureştean.

---

[1] Mihai Florea, *Matei Millo,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1966, p. 181.

[2] UDEM, I (1877), nr. 57, 14 ian., p. 2.

[3] TC, XV (1877), nr. 1280, 18 ian., p. 2.

[4] MO, 1877, nr. 11, 16/28 ian., p. 372 — 379; TEL, VII (1877), nr. 1426, 13 ian., p. 1 *(Editorial);* T, II (1877), nr. 14, 19 ian., p. 3 *(Scandalul de la teatru).*

TURCIA [„LEGÎNDU-SE DE PROPUNERILE..."]

Se publică în ,,Curierul du Iaşi", X**,** nr. 6, 19 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Demersurile lui Aleco Paşa (Vogoridi) sînt comentate de ,,Politische Correspondenz" într-un articol, reprodus în ,,Neue freie Presse", *Wien,* 29. *Ianuar,* publicat în 18/30 ianuarie 1877 [1], pus la contribuţie şi de Eminescu în cronica sa.

Poetul se referă şi la o telegramă din „Neue freie Presse" trimisă de Midhat Paşa „căpeteniilor" din Belgrad şi Cetinie. Telegrama, *Konstantinopel, 26. Ianuar (Orig. Corr.). Die diplomatischen Reisenden Verhandlungen mit Montenegro und Serbien* se publică în 21 ianuarie/2 februarie 1877 [2].

Poarta urmărea ca prin concesii formale, făcute Muntenegrului şi Serbiei, să demonstreze că ,,chestiunea orientală" era o invenţie a unor puteri europene şi un pretext să se amestece în treburile interne ale Imperiului otoman.

Comentariul poetului în legătură cu propunerile de pace ale Porţii este precedat de mai multe extrase din ,,Monitorul oficial al României" din 15/27 ianuarie 1877 [3]. Se relatează aici despre şedinţa consiliului de miniştri otoman în care se resping propunerile marilor puteri, despre protestul guvernului român împotriva prevederilor constituţiei otomane prin care România era declarată ,,provincie privilegiată" şi despre atitudinea Germaniei faţă de conferinţa marilor puteri de la Constantinopol.

---

[1] NFP, (1877), nr. 4464, [18]/30 ian., p. 7.

[2] NFP, (1877), nr. 4467, [21 ian.]/2 febr., p. 5.

[3] MO, (1877), nr. 10, 15/27 ian., p. 339 — 340.

FRANŢA [„CONFLICTUL ÎNTRE PRESA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 6, 19 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Comunicatul la care se referă Eminescu este, probabil, *Constantinopole, 24 ianuarie,* reprodus şi în presa noastră [1]. Nu avem, nici o mărturie că poetul consultă direct ,,Moniteur", publicaţia franceză, şi este de presupus că îşi extrage şi aceste informaţii din presa germană.

În continuare, poetul reproduce din „Monitorul oficial al României" din 16/28 ianuarie 1877 [2] două comunicate în care se relatează despre demersurile Angliei pe lîngă Poartă pentru încheierea păcii cu Serbia şi Muntenegru. Se reproduce, apoi, telegrama lui Midhat Paşa către principii Serbiei şi Muntenegrului în vederea încheierii păcii publicată şi în „Telegraful" din 18 ianuarie 1877 [3].

---

[1] ROM, XXI (1877), 14 ian., p. 33.

[2] MO, (1877), nr. 11, 16/28 ian., p. 371.

[3] TEL, VII (1877), nr. 1430, 18 ian., p. 3.

CONCERT [„PENTRU A FAMILIARIZA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 6, 19 ianuarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Concertul pianistului Moritz Rosenthal est programat pentru 20 ianuarie 1877. ,,Curierul. Foaia intereselor generale" îl prezintă publicului ieşean, în 13 ianuarie 1877, în termeni extrem de elogioşi. ,,M. Rosenthal, în etate de numai 12 ani — scrie ziarul — va da în curînd un concert în urbea noastră. Iacă cum se exprimă despre dînsul cel mai mare artist al secolului nostru, Franz Liszt, cînd i-a fost prezentat de renumitul fabricant de piano al Curţii Boesendorfer, cu ocazia unui concert dat în Viena, la care a cîntat înaintea sa *Campanella* şi întîia parte din C-moll Concert de Chopin. « În tine este un talent extraordinar pentru piano care n-are să rămîie ascuns »; l-a sărutat apoi de cîteva ori şi l-a încurajat a continua aplicarea sa la studiu. Franz Liszt l-a invitat să-l viziteze totdeauna cînd va auzi că a sosit în Viena pentru a se convinge de progresele ce a făcut" [1].

Moritz Rosenthal, pianist polonez, născut la Lwow în 18 decembrie 1862, face studii în oraşul său cu Carol Miculi (1821 — 1897) şi la Viena cu Rafael Joseffy (1853 — 1915). Moare la New York în 3 septembrie 1946.

Eminescu întocmeşte prezentarea sa pe baza unor extrase din ziarele vieneze fără să indice titlul lor. Informaţiile din expunerea sa sînt cele mai bogate întîlnite în presa românească.

,,Curierul. Foaia intereselor generale" scrie, în 23 ianuarie 1877, că arta interpretativă a micului pianist întrecea toate aşteptările. ,,În scurt atît onorab[ilul] public cît şi concertistul — scrie ziarul — au

---

fost pe deplin satisfăcuţi, cel dintîi pentru că a putut admira un talent atît de mare într-un copil atît de june, şi cel de-al doilea pentru că şi-a garnisit îndestul de bine punga spre a-şi continua studiul încă cîtva timp" [2].

---

[1] CFIG, V (1877), nr. 3, 13 ian., p. 5 *(Un fenomen artistic).*

[2] CFIG, V (1877), nr. 6, 23 ian., p. 5 *(Concert).*

[„ÎN PRIVINŢA «CRIZEI»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 7, 21 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Textul pe care îl reproduce Eminescu din „Românul" este un fragment din *editorialul Bucureşti, 18/30 Calendariu,* publicat în 19 ianuarie 1877[1]. Eminescu persiflează politica de culise, promovată de I. C. Brătianu, şeful guvernului liberal.

Academia Română posedă numai două numere din colecţia ziarului ,,Le Courrier de Roumanie" pe 1877 (26 ianuarie şi 27 ianuarie), încît nu cunoaştem articolul la care se referă Eminescu şi despre care spune că aducea ,,mai multă lumină" în politica internă a ţării.

[1] ROM, XXI (1877), 19 ian., p. 48.

[„ «CORESPONDENŢA POLITICĂ» SPUNE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 7, 21 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu aminteşte de-o relatare a unui corespondent din Berlin al ziarului ,,Pester Lloyd", în care se dau informaţii cu privire la atitudinea Angliei în ,,chestiunea orientală". Relatarea este datată, *Berlin, 25. Iänner* şi se publică în ,,Pester Lloyd" în 17/29 ianuarie 1877 [1]. Este un text mai lung din care Eminescu extrage numai informaţiile privind tratatul de la Paris din 1856.

Comunicatul în legătură cu demersurile Turciei pentru încheierea păcii cu Serbia se publică în „Politische Correspondenz", cum arată şi Eminescu, şi este reprodus în ,,Neue freie Presse", *Wien, 29. Ianuar (Zur Tagesgeschichte)* în 18/30 ianuarie 1877 [2]. Eminescu trimite la prima apariţie a comunicatului, însă preia informaţiile din ziarul vienez.

[1] PEL, XXIV (1877), nr. 29, [17]/29 ian., p. 1.
[2] NFP (1877), nr. 4464, [18]/30 ian., p. 3.

SENATUL TURCESC

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr, 7, 21 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).*

«TROMPETA CARPAŢILOR» ŞI SOFTALELE UNGUREŞTI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 7, 21 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877)*, Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva'', 1905, p. 193 — 195. Fragmentar.

Eminescu intervine în polemica dintre „Timpul" şi „Trompeta Carpaţilor", ziarele bucureştene, cu privire la intenţia studenţilor maghiari de a se opri la Bucureşti, pentru o zi sau două, la reîntoarcerea la Budapesta. Studenţii maghiari vizitează Constantinopolul, cum ştim, în decembrie 1876 şi stăpînirea otomană vede în prezenţa lor în capitala Imperiului otoman un sprijin în politica sa faţă de popoarele din Balcani. ,,Timpul" se ocupă de vizita studenţilor maghiari la Constantinopol într-un articol, *Demonstraţie contra softalelor ungureşti,* pe care îl publică în 12 ianuarie 1877 şi în care arată că manifestaţia lor ,,în favorul zugrumătorului creştinilor din Europa" se înscria printre actele politice ridicole pentru care sînt întîmpinaţi cu dispreţ prin toate oraşele prin care trec [1]. Ziarul bucureştean se ocupă în alt articol, *Softalele ungureşti,* pe care îl publică cîteva zile mai tîrziu, si de vizita studenţilor maghiari la Bucureşti. ,,Softalele ungureşti după cîte aflăm — scrie ,,Timpul" în 14 ianuarie 1877 — , n-au trecut încă. Dar ceea ce este mai de necrezut, după cîte ni s-a afirmat astăzi, este că ele voiesc a petrece o zi în Bucureşti. Sperăm însă că softalele, înştiinţate de urîta impresiune ce ar face în capitala României prezenţa lor, vor înţelege că este mai bine d-a reveni asupra hotărîrii lor, căutînd a se face cît s-ar putea mai nevăzute pe întreg teritoriul român" [2]. „Trompeta Carpaţilor" critică poziţia ziarului conservator într-un editorial, *Bucureşti 17 decembrie,* publicat în 18 ianuarie 1877 [3], şi o prezintă ca o manifestare de intoleranţă, străină de ospitalitatea poporului român. Ziarul pretinde să se arate simpatic Imperiului otoman, „bunul nostru suzeran" şi să se facă o bună primire studenţilor maghiari.

Vizita studenţilor maghiari la Constantinopol este prezentată de Eminescu ca un act politic în favoarea Imperiului otoman, care se susţinea prin „exploatarea neomenoasă a populaţiilor agricole şi a breslelor meşteşugăreşti". Poetul aminteşte „Trompetei Carpaţilor" de protestele studenţilor de la Universităţile din Berlin, Viena şi chiar din Budapesta împotriva acestei vizite şi stăruie să se ia măsuri ca ,,băieţii decoraţi" de stăpînirea otomană să nu treacă prin ţara noastră. Eminescu denunţă politica Imperiului austro-ungar faţă de popoarele din Balcani şi elogiază eforturile poporului sîrb pe tărîm administrativ şi cultural, precum şi lupta sa împotriva stăpînirii otomane.

Studenţii maghiari se întorc la Budapesta, fără să viziteze Bucureştiul. Din ,,Unirea democratică" aflăm că la Tîrgovişte li SE pregătise o primire asemănătoare cu cea din Triest [4].

Merită să reţină atenţia şi faptul că „Trompeta Carpaţilor" îşi încetează apariţia cu acest număr în care critică celelalte ziare pentru ,,intoleranţă" şi aduce laude Imperiului otoman, „bunul nostru suzeran".

---

[1] T, II (1877), nr. 8, 12 ian., p. 3 *(Cronica).*

[2] T, II (1877), nr. 10, 14 ian., p. 2 *(Cronica).* [3] TC, XV (1877), nr. 1280, 18 ian., p. 1.

[4] UDEM (1877), nr. 54, 11 ian., p. 3 *(Felurimi);* F, XIII (1877), nr. 3, 16/28 ian., p. 35 *(Studenţii maghiari).* Alte informaţii, în aceeaşi revistă, despre întoarcerea la Budapesta: nr. 3, 16/28 ian., p. 34 *(Deputaţiunea tinerimei maghiare),* nr. 5, 30 ian./11 febr., p. 59 *(Deputaţiunea tinerimei maghiare);* nr. 6, 5/18 febr., p. 71 *(Deputaţiunea tinerimei maghiare).*

PRO DOMO

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 8, 23 ianuarie 1877, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 385 — 388.

Eminescu polemizează cu ziarul lui Th. Balasan, „Curierul. Foaia intereselor generale" şi răspunde la articolul *Brevetul de pastramagiu a redactorului oficial din Iaşi dat de el însuşi,* semnat R şi publicat, în 20 ianuarie 1877.

Dimitrie Ralet (1816 — 1858), originar din Botoşani, este unul din intelectualii moldoveni care participă, alături de M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, A. Russo, C. Negruzzi, C. Negri, la mişcarea culturală şi la evenimentele politice dinainte de 1859 [1]. Scrie, după exemplul contemporanilor săi, proze moralizatoare, piese de teatru cu caracter satiric şi impresii de călătorie. *Scrieri,* volumul său de proze, tipărit la Iaşi în 1840, se deschide cu o bucată intitulată *Eu de mine (1817 — 1840).* Deşi D. Ralet lasă o operă variată şi relativ extinsă pentru viaţa sa scurtă, Eminescu găseşte că era fără însemnătate.

Ioan Veniamin Adrian (1837 — 1874), originar din Mihăileni, comuna de graniţă dintre Moldova şi Bucovina, funcţionează ca profesor la Dorohoi, Galaţi, Iaşi, Botoşani [3]. Colaborează la publicaţiile botoşănene, „Bondarul" (1869 — 1871) şi „Independentul" (1873) şi scoate, tot la Botoşani, „Steluţa" (1868 — 1869), ,,foae literară". Întocmeşte un *Abecedar ilustrat pentru copiii începători* (Botoşani, 1870), printre cele dintîi manuale de acest fel la noi, şi publică trei volume, *Din versurile lui I. V. Adrian* (Botoşani, 1871), *Din scrierile umoristice ale lui I. V. Adrian* (Botoşani 1874) şi *Tipuri I Postolache Slujbulescu* (Botoşani, 1874), care reunesc producţia sa literară formată din poezii, piese de teatru şi traduceri. Eminescu judecă sever scrierile sale; pentru incorectitudinea formei şi lipsa unei gîndiri serioase. Producţia literară a lui I. V. Adrian este a unui intelectual cu cultură literară, însă fără talent scriitoricesc. Cunoştea opera lui P. J. de Béranger, Th. Gautier, H. Heine, iar din cea a lui Pierre Lachambaudic şi M. I. Lermontov face şi traduceri.

,,Curierul. Foaia intereselor generale" publică în 27 ianuarie 1877 un răspuns, *La Adresa foaei oficiale locale* în care trece repede peste criticile aduse de Eminescu producţiei literare a botoşănenilor şi insistă asupra originei familiei poetului [3]. Ziarul susţine eronat (v. *supra,* p. 692) că bunicul poetului şi tatăl său s-au născut în Botoşani. ,,Foaia intereselor generale" ştia că ziarul „Curierul de Iaşi" avea şapte proprietari, insă aceştia preferau să angajeze redactori care să scrie în locul lor. Din cei şapte proprietari: Nicolae Gane, Alexandru Stoianovici, Iacob Negruzzi, Eugeniu Filipescu, Ştefan Vârgolici, Teodor Balaiş şi Anton Naum, întîlnim în ,,Curierul de Iaşi" numai numele Iui Nicolae Gane, Iacob Negruzzi, Ştefan Vârgolici şi Anton Naum, primul cu cuvîntări ţinute ca primar al Iaşului, iar ceilalţi cu scrieri reproduse din ,,Convorbiri literare".

Eminescu susţine că n-a petrecut în Botoşani ,,zi cu zi numărînd", ,,nici jumătate de an". Se referă, desigur, numai la timpul petrecut în acest oraş fără întrerupere şi nu şi la popasurile sale întîmplătoare. Poetul funcţionează la Tribunalul din Botoşani, ca slujbaş, între octombrie 1864 şi februarie 1865, prin urmare cinci luni. Unii biografi ai săi înclină să creadă că poetul a frecventat aici şi primele două clase primare. Din mărturisirea sa s-ar părea că această presupunere nu va putea primi o confirmare documentară.

Polemica lui Eminescu cu ,,Foaia intereselor generale" se opreşte aici, fără să putem vorbi şi de sistarea definitivă a ei. Poetul va demonstra cu alte exemple, cum vom arăta mai departe, că această publicaţie găzduia în paginile ei ,,toate necuviinţele".

---

[1] *Istoria literaturii române. II. De la Şcoala ardeleană la Junimea,* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 597 — 599.

[2] N. Răutu, *Figuri botoşănene. Ioan V. Adrian,* RM, V (1926), nr. 1, p. 15 — 20, nr. 3, p. 10 — 14, nr. 7 — 9, p. 12 — 17.

[3] CFIG, V (1876), nr. 7, 27 ian., p. 5 *(Cronica locală).*

[„EDHEM PAŞA, AMBASADOR..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 10, 28 ianuarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Schimbările la conducerea Imperiului otoman sînt impuse de adversarii introducerii reformelor lui

Midhat Paşa, sprijinit de ,,Junii turci". Edhem Paşa (c. 1818 — 1893) reprezenta Turcia la conferinţa de la Constantinopol.

Numirea lui Edhem Paşa, mare vizir în locul lui Midhat Paşa, trimis în exil, este comentată de ,,Neue freie Presse" într-un articol, *Konstantinopel, 6. Februar (Die Installation des neuen Grossveziers),* publicat în 30 ianuarie/11 februarie 1877 [1]. Agenţia Havas transmite în legătură cu acest eveniment mai multe telegrame, în parte reproduse şi în presa noastră. *Constantinopole, 5 februarie, Constantinopole, 27 ianuarie,*

Paris, 6 februarie, Constantinopole, 6 februarie, publicate în ,,Telegraful", ,,Românul" şi ,,Timpul" în altă redactare decît cea a ziarului ieşean [2].

Guvernul român vedea în schimbările de la Constantinopol o complicare a situaţiei internaţionale. Se aştepta, arată ,,Monitorul oficial al României", ,,o mare prefacere în politica din afară şi chiar schimbarea fazei cestiunei orientului" [3].

---

[1] NFP, (1877), nr. 4476, 30 ian./11 febr., p. 4 — 5. Şi nr. 4474, [28 ian.]/9 febr., p. 6 *(Konstantinopel, 8. Februar).* Informaţii privind exilarea lui Midhat Paşa.

[2] TEL, VII (1877), nr. 1437, p. 1; ROM, XXI (1877), 27 ian„ p. 77; T, II (1877), nr. 21, 27 febr., p. 1.

[3] MO, (1877), nr. 20, 27 ian./8 febr., p. 622.

CONCERT [„ASTĂZI ÎN 30 IANUARIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 11, 30 ianuarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Violonistul Toma Micheru (1858 — 1892) face studii muzicale la München şi Viena. Eminescu îl cunoaşte la Viena în anii studiilor universitare. ,,Avem aici în Viena un violonist — îi scrie I. Slavici lui I. Negruzzi în 12/25 aprilie 1872 — ; cîntă foarte bine, lumea-l ascultă cu sete. Mai dăunăzi era un toi deosebit în sală, în care ne aflam. El începe a cînta. « Frate Micher, îi zisei eu, nu vezi cumcă nime nu ascultă ! ». « Acum cînt una pentru plăcerea mea ! » răspunse el îndărătnic. Şi toţi tăcură ca să-l asculte, fiindcă nicicînd nu ni-a cîntat atît de frumos ca atuncia" [1]. Din amintirile unor contemporani rezultă că în vara anului 1872 se afla la Botoşani, împreună cu Eminescu. Fac împreună, probabil, şi călătoria de la Viena la Botoşani. ,,Tomiţă Micheru, de origine ţigan — scrie Andronic M. Ţăranu în amintirile sale —, era negru la faţă, aproape ca dosul ceaunului, cu părul creţ şi negru ca pana corbului. Îmi făcea impresia unui mulatru. Era însă un violonist distins, un mare artist" (69). Eminescu îi scrie lui T. Maiorescu, din Botoşani, în august 1872, stăruind să-i acorde sprijin în cariera sa muzicală. ,,Nu voi să zic — arată Eminescu — cum că tînărul ce vă aduce această scrisoare este un Rubinstein; privirea mea în această privinţă este modestă şi las la aprecierea d-voastră, dacă este şi corectă. Zic, că germenii unui talent asemenea celui numit sînt potenţiă şi în d-nul Toma Micher, nu după părerea mea, a cărei minimă valoare sînt eu cel dentîi, care o recunosc; ci după aceea a însuşi profesorilor săi de la Conservatorul din Viena. Rămîne ca timpul şi spaţiul, aceste ursitori a tuturor germenilor aruncaţi de mîna naturei, să-i ducă la o dezvoltare pozitivă or negativă" (109, V, p. 117). Maiorescu îi acordă în martie 1875 o subvenţie de 1 000 de lei pentru continuarea studiilor la Conservatorul din Viena. Criticul este învinovăţit de comitetul de acuzare [2], cu care ne-am ocupat în prezentarea articolului [*,,În şedinţa Senatului*..."], de deturnare de fonduri băneşti ,,în profitul personal".

Activitatea concertistică a lui Toma Micheru stă în atenţia, ,,Curierului de Iaşi" cu mult înainte de intrarea lui Eminescu în redacţie. ,,Aflăm că pe săptămîna viitoare — scrie ziarul ieşean în 13 februarie 1876 — distinsul violonist D-l Micheru va da întîiul său concert compus din bucăţile cele mai alese şi clasice ale marilor compozitori: Beethoven, Mendelssohn, Spohr şi Artôt.

Prezenţa d-lui Micheru în Iaşi fiind de puţină durată credem că publicul amator de desfătările armoniei, va profita de această plăcută ocaziune" [3]. În numărul următor, din 15 februarie 1876, ziarul anunţă concertul pentru 26 februarie 1876 şi dă programul în care figurează piese de L. Spohr, F. Mendelssohn-Bartholdy, J. S. Bach, I. Artôt, o compoziţie a violonistului, *Nocturnă,* şi două romanţe naţionale [4]. Concertul este programat pentru 26 februarie 1876, însă se amînă din cauza indispoziţiei violonistului [5]. Ziarul informează cititorii în 25 februarie 1876 că T. Micheru nu va da concertul întrucît în aceeaşi seară părăsi Iaşul ,,din cauză de interese de familie" [6].

În manuscrisul **3260, 79v** se păstrează *Programa* tipărită a concertului programat în Sala Palatului pentru 23 februarie/6 martie 1876. Se menţionează că violonistul avea ,,concursul binevoitor" al lui Eduard Caudella. *Programa* cuprinde: ,,I. L. Spohr *Concert No. 9 (in D moll),* 2. Mendelssohn, *Adagio (in C dur),* 3. a. Micheru, *Nocturnă pentru violină singură,* b. *Două romanţe naţionale* şi *Hora Floricica,* 4. J. S. Bach, *Arie (pe coarda G),* 5. I. Artôt, *Fantasie brelantă".*

Activitatea concertistică a lui T. Micheru este prezentată de „Curierul de Iaşi" la începutul anului 1877. ,,Un oaspe cunoscut publicului nostru muzical — scrie ziarul ieşean într-un *Anunţ prealabil,* — violo-

---

nistul T. Micheru a sosit în Iaşi, unde credem că va da un concert. *Programa* se va anunţa la timpul ei." [7] Concertul este programat iniţial pentru 28 ianuarie 1877. ,,D. Toma Micheru va da concertul său — îşi informează ziarul cititorii — poate încă vineri 28 l.c. Programa sa va conţine acuma ca şi în trecut mai multe piese clasice din ale lui Beethoven, Mendelssohn şi Spohr între care credem că va mai cînta şi piese româneşti poate din propriile sale compoziţii" [8].

Programul concertului din 30 ianuarie 1877, anunţat, iniţial, pentru 28 ianuarie, înscrie cel mai mare număr de piese muzicale prezentate de T. Micheru publicului ieşean. Din acest program, din cel păstrat în manuscrisele lui Eminescu şi din anunţurile din ziarul ieşean, se desprinde că preferinţele violonistului mergeau spre Beethoven, F. Mendelssohn-Bartholdy, J. S. Bach şi alţi cîţiva compozitori, mai puţin cunoscuţi. În programele sale figurează şi patru compoziţii originale, dintre care unele sînt reluate în aproape toate concertele sale.

---

[1] I. E. Torouţiu, *Studii şi documente literare. Vol. II. ,,Junimea",* Bucureşti, Institutul de arte grafice ,,Bucovina", 1932, p. 189.

[2] Comitetul de acuzare a foştilor miniştri daţi în judecată, *Raport prezentat Adunării deputaţilor în ziua de 10/22 martie 1877,* Bucureşti, Tipografia Curţii, F. Göbl, 1877, p. 151 — 152; *Anexe la Raportul prezentat Adunării deputaţilor în ziua de 10/22 martie 1877,* Bucureşti, Tipografia C. Göbl, 1877, p. 330.

[3] CI, IX (1876), nr. 17, 13 febr., p. 3 *(Diverse).*

[4] CI, IX (1876), nr. 18, 15 febr., p. 2 *(Diverse).*

[5] CI, IX (1876), nr. 21, 22 febr., p. 2 *(Diverse).*

[6] CI**,** IX (1876), nr. 22, 25 febr., p. 2 *(Diverse).*

[7] CI**,** X (1877), nr. 7, 21 ian., p. 3 *(Noutăţi).*

[8] CI, X (1877), nr. 8, 23 ian., p. 3 *(Noutăţi).*

AUSTRO-UNGARIA [„MAIESTATEA SA A PRIMIT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 12, 2 februarie 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Cercurile guvernamentale maghiare condiţionează reînnoirea pactului dualist din 1867 de o lărgire a participării lor la conducerea vieţii politice şi economice a imperiului. Cercurile guvernamentale austriece fac opoziţie îndeosebi în problema Băncii Austriei. Asupra acestor probleme insistă pe larg şi ,,Neue freie Presse", într-un articol, *Zur Krise. Wien, 12. Februar,*

publicat în 1/13 februarie 1877 [1] din care îşi extrage şi Eminescu o parte din informaţii.

Proiectul înfiinţării acestei instituţii, întocmit de guvernul austriac, prevedea ca în consiliul general de conducere să intre 8 reprezentanţi ai Austriei şi numai 4 ai Ungariei. Opoziţia cercurilor guvernamentale austriece care nu admit principiul parităţii duce la demisia lui Kálmán Tisza din fruntea guvernului său. În şedinţa din 27 ianuarie/8 februarie 1877, în care îşi anunţă demisia primul ministru maghiar propune dietei înfiinţarea unei bănci autonome a Ungariei.

Eminescu găseşte informaţii bogate în legătură cu aceste probleme şi în ,,Telegraful român" din Sibiu [2].

---

[1] NFP, (1877), nr. 4478, [1]/13 febr., p. 1 — 2.

[2] TELR, XXV (1877), nr. 4, 13/25 ian., p. 15 *(Revista politică),* nr. 5, 16/28 ian., p. 18 — 19 *(Revista politică),* nr. 13, 13/25 ian., p. 49 *(Revista politică).*

[„ATENŢIA GENERALĂ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 13, 6 februarie 1877, p. 2 *(Revista internă).*

Interpelarea lui M. Kogălniceanu în problema Universităţii din Iaşi şi dezbaterile din Senat pe marginea ei din şedinţele din 1, 3 şi 4 februarie 1877, stîrnesc un ecou puternic în presa noastră [1]. În cuvîntul său,

---

M. Kogălniceanu prezintă Universitatea ieşeană ca o instituţie care nu-şi îndeplinea menirea ştiinţifică. Explicaţia sta, după părerea sa, în faptul că profesorii ocupau diferite funcţii şi nu-şi făceau datoria la catedră. În numirea suplinitorilor nu se ţinea seama, pe de altă parte, de pregătirea ştiinţifică. G. Chiţu, ministrul instrucţiunii publice, explică situaţia de la Universitatea din Iaşi prin imperfecţiunile legislaturii în vigoare cu privire la învăţămîntul superior.

Campania de presă în sprijinul interpelării lui M. Kogălniceanu este susţinută de „Curierul. Foaia intereselor generale", ziarul ieşean care publică numeroase articole pe această temă [2]. Interpelarea este comentată de ,,Românul", în cîteva editoriale [3], de „Timpul" [4] şi de alte ziare.

Eminescu adoptă în această campanie de presă o atitudine moderată şi se mărgineşte să expună cauzele care făceau ca Universitatea ieşeană să nu răspundă aşteptărilor. Poetul reproduce moţiunea adoptată în Senat şi subliniază faptul că şi-o însuşeşte şi guvernul.

Profesorii de la Universitatea din Iaşi întocmesc un *Protest* pe care îl publică în ,,Curierul. Foaia intereselor generale" şi în care resping acuzaţiile din interpelare [5]. Între semnatarii documentului îi vedem şi pe Petre Suciu, I. Caragiani, Dr. A. Fătu, Ştefan Micle şi V. Conta. Merită să reţină atenţia şi faptul că în dezbaterile pe marginea interpelării lui M. Kogălniceanu se face şi propunerea înfiinţării unei Facultăţi de medicină la Universitatea din Iaşi.

---

[1] ROM, XXI (1877), 2 febr., p. 98 *(Senatul. Şedinţa din 31 ianuarie 1877),* 6 febr., p. 114 — 115 *(Senatul. Şedinţa de vineri 4 februarie).*

[2] CFIG, V (1877), nr. 8, 30 ian., p. 5 *(Universitatea din Iaşi),* nr. 10, 6 febr., p. 2 *(Interpelarea, D-lui M. Kogălniceanu),* nr. 11, 10 febr., p. 1 *(Moţiunea Kogălniceanu),* p. 2 *(Interpelarea d-lui Kogălniceanu),* p. 3 — 4 *(Replica d-lui Kogălniceanu)* nr. 15, 24 febr., p. 1 *(Moţiunea Kogălniceanu).* Se reproduce şi în n-rele următoare. Vezi şi Mihail Kogălniceanu. *Opere. IV. Oratorie. II. 1864 — 1878. Partea a IV-a 1874 — 1878.* Text stabilit, studiu introductiv, note şi comentarii de Georgeta Penelea, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste

România, 1978, p. 265 — 334. Discursul, comentarii şi note.

[3] ROM, XXI (1877), 3 febr., p. 101 *(Bucureşti, 2/14 faur),* 4 febr., p, 105 *(Bucureşti, 3/15 faur).*

[4] T, II (1877), nr. 28, 5 febr., p. 1 *(Universitatea din Iaşi în Senat);* nr. 47, 27 febr., p. 1 — 2 (Cum *rămîne cu Universitatea de la Iaşi?).*

[5] CFIG, V (1877), nr. 23, 24 ian., p. 1 — 3 *(Protestul corpului profesoral al Universităţii din Iaşi contra interpelării făcută în Senat de d. M. Kogălniceanu în 1, 3 şi 4 februarie 1877).*

[,,DACĂ AR FI DE CREZUT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 13, 6 februarie 1877, p. 5 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 195. Fragmentar, în notă.

Discuţiile între reprezentanţii guvernului austriac şi cei ai guvernului maghiar în legătură cu Banca Austriei intră în faza finală la începutul lui februarie 1877. Cercurile guvernamentale austriece acceptă principiul parităţii în faţa ameninţării înfiinţării unei bănci autonome a Ungariei. Gyula Andrássy, ministrul de externe al Imperiului austro-ungar, stăruie, pe de altă parte, pe lîngă împăratul Franz Joseph, să revină asupra demisiei lui Kálmán Tisza din fruntea guvernului maghiar [1].

Criza politică din Imperiul austro-ungar este comentată şi de ,,Neue freie Presse" în mai multe articole, *Wien, 13. Februar (Die Bank-Krise), Wien, 15. Februar (Zur Krise)* [2], ziar din care îşi extrage Eminescu cea mai mare parte a informaţiilor sale de politică externă.

De reţinut şi faptul că poetul foloseşte aici ironia în critica stărilor de lucruri din Imperiul austro-ungar.

---

[1] GT, XL (1877), nr. 9, 3/15 febr., p. 4 *(Mai nou).*

[2] NFP, (1877), nr. 4479, [2]/14 febr., p. 3, nr. 4481, [4]/16 febr., p. 2.

[„ÎNTRE SERBIA ŞI MONTENEGRO..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 13, 6 februarie 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Eminescu întocmeşte cronica sa externă prin selectarea informaţiilor transmise de agenţiile de presă şi publicate în ,,Românul" [1] şi în alte ziare din ţară. Presa românească publică şi *Nota circulară a Rusiei,* cu cîteva zile mai înainte. ,,Poarta nesocoteşte promisiunile ce a făcut mai de mult — se arată în *Notă . . .— ,* cum şi îndatoririle ce le are ca membru al concertului european; dînsa nu ţine seama de dorinţele, unanime ale marilor puteri" [2]. Circulara provoacă în lumea diplomatică ,,o agitaţie tăcută însoţită de cutremurul nervos".

---

[1] ROM. XXI (1877), 3 febr., p. 101; 5 febr., p. 109.

[2] ROM, XXI (1877), 30 ian., p. 90.

[„ORICARI AR FI SOARTA DEZBATERILOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 13, 6 februarie 1877, p. 5 *(Revista externă).* Este reprodus în ,,Telegraful român", XXV, nr. 12, 10/22 februarie 1877, p. 45. Fragmentar, cu titlul: *Sibiu, 9/21 februarie 1877.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 195 — 197.

Scrisoarea lui L. Kossuth (1802 — 1894), guvernatorul general al Ungariei, este adresată lui Ioan Dragoş (1810 — 1849), trimisul său la negocierile cu Avram Iancu, din timpul revoluţiei din 1848 — 1849 Scrisoarea se publică în „Transilvania", în 15 ianuarie 1877, în seria de *Documente istorice din 1848 şi 1849*[1]. Kossuth expune politica sa faţă de popoarele din Ungaria după declararea independenţei acesteia, în 14 aprilie 1849 şi condamnă orientarea lui A. Şaguna în timpul revoluţiei din 1848 — 1849 în Transilvania.

Eminescu transcrie fragmentul din scrisoarea lui L. Kossuth dintr-un articol, *Sibiu 20 ianuarie 1877,* publicat în ,,Telegraful român" în 30 ianuarie/11 februarie 1877[2]. Ziarul sibian polemizează cu V. Babeş, care în ultimul număr al „Albinei" prezintă *planul ce se făcuse la 1867, pentru d-a încerca împiedicarea sancţionării şi introducerii nefericitului dualism, născocit de coticarii politicei Deák şi Beust* şi relatează despre atitudinea rezervată a lui A. Şaguna faţă de iniţiatorii acestei acţiuni [3]. V. Babeş reprezenta ,,partida" din Transilvania, care îl trata pe A. Şaguna ,,ca vînzător al intereselor româneşti şi ca maghiarofil". Eminescu nu-i aminteşte numele din respect pentru acela care patrona începuturile activităţii sale ziaristice.

Orientarea politică a lui A. Şaguna era dictată de condiţiile social-politice în care trebuia să acţioneze. Om politic, ,,de la creştet pîn-în tălpi", cum spune Eminescu, mitropolitul sibian caută să cîştige bunăvoinţa Curţii din Viena ca în felul acesta să aibă mai mare libertate de mişcare în munca sa de ridicare economică şi culturală a poporului. De numele său se leagă înfiinţarea şi susţinerea unor ziare ca „Telegraful român", unul din cele mai importante ziare româneşti şi a unor instituţii, ca Asociaţiunea transilvană, cu un rol, încă nu îndeajuns cunoscut, în ridicarea economică şi culturală a românilor transilvăneni (222).

Eminescu se întîlneşte în cultul pentru Şaguna cu Ioan Slavici şi-i arată, ca şi acesta, o preţuire nedezminţită. Mai tîrziu va închina şi L. Blaga mitropolitului din Sibiu pagini de preţuire în spiritul prozei politice eminesciene.

---

[1] TRANS, X (1877), nr. 2, 15 ian., p. 13 — 17.

[2] TELR, XXV (1877), nr. 9, 30 ian./11 febr., p. 33 — 34.

[3] ALB — 1, XI (1876), nr. 117 — 118, 31 dec./12 ian. 1877, p. 3 — 4.

PRELECŢIUNI POPULARE [„SOCIETATEA LITERARĂ « JUNIMEA » ...”]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi”, X, nr. 13, 6 februarie 1877, p. 5 *(Noutăţi).* Este reprodus în „Timpul”, II, nr. 31, 9 februarie 1877, p. 3 *(Partea literară).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice si literare. Vol, I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva”, 1905, p. 321. Fragmentar.

Eminescu informează publicul ieşean despre noua serie de conferinţe, *Sisteme metafizice,* care urma să fie ţinute de membrii Junimei între 6 februarie 1877 şi 20 martie 1877. Programul *Prelecţiunilor populare* se publică şi în ,,Convorbiri literare” în 1 februarie 1877 [1]. Aici ultima conferinţă figurează cu titlul *Naţionalismul.* Evident, o greşală, pentru *Materialismul.*

Programul conferinţelor este alcătuit eclectic, ca şi cele anterioare şi Eminescu ţine să precizeze că prin sisteme metafizice se înţelegeau ideile omenirii sau ale unei şcoli filozofice cu

privire la originea universului şi apariţia omului pe pămînt.

Programarea conferinţelor nu este respectată, şi ultima se ţine în 10 aprilie 1877. *Prelecţiunile populare* ale Junimii intră, cu acest ciclu în al XIII-lea an de existenţă.

_____

[1] CL, X (1877), nr. 11, 1 febr., p. 442.

[„PREOCUPAREA DE CĂPETENIE...”]

Se publică în „Curierul de Iaşi”, X**,** nr. 14, 8 februarie 1877, p. 4 *(Revista externă).*

Politica externă a Rusiei şi pregătirile militare sînt comentate într-o corespondenţă, *London, 14. Febr. (Orig. Corr.) Die Haltung der Cabinette gegen Russland,* din 6/18 februarie 1876 [1]. De aici preia şi Eminescu o parte a informaţiilor sale.

_____

[1] NFP**,** (1877), nr. 4483, [4] / 18 febr., p. 4.

PRELEGERILE JUNIMEI
[„DUMINICA TRECUTĂ D. POGOR...”]

Se publică în „Curierul de Iaşi”, nr. 14, 8 februarie 1877, p. 4 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva”, 1905, p. 321 — 323.

Conferinţa lui V. Pogor, *Privire teoretică,* deschide, cum ştim, ciclul de ,,prelecţiuni populare” consacrate „sistemelor metafizice”. Eminescu se opreşte la cîteva probleme care i se par mai importante. Poetul atrage atenţia asupra *istoricităţii* sistemelor metafizice ca expresie a unor etape din gîndirea omenească. De la fetişism omenirea trece la politeism, de la politeism la panteism şi de la panteism la monoteism. V. Pogor schematizează evoluţia gîndirii omeneşti. Succesiunea „sistemelor metafizice” este mult mai complexă şi ele coexistă, uneori chiar în acelaşi timp şi spaţiu geografic.

Eminescu era un cunoscător profund al filosofiei lui Kant, cum se vede şi din traducerea *Criticii raţiunii pure,* păstrată în manuscrisele sale. Poetul pare să-l completeze pe V. Pogor, care va fi trecut repede peste prezentarea filosofiei kantiene şi a materialismului. În absenţa textelor, prelecţi-

---

unilor populare" nu se poate şti cît pune de la el şt cît aparţine conferenţiarilor. ,,Eminescu nu putea să facă deosebire — scrie G. Panu — şi să păstreze acea deosebire între ideile lui şi acele ale altora" şi ,,ideile străine serveau de material pentru ideile lui" (55, II, p. 297).

Consideraţiile lui Eminescu cu privire la filosofia lui Kant şi la materialism, deşi succinte, sînt cele mai importante întîlnite în epoca gazetăriei sale ieşene.

[„ZIARUL «TEMPS» SCRIE...”]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 15, 11 februarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu comentează ştirile din presă cu privire la starea sănătăţii lui Abdul Hamid, sultanul Imperiului otoman şi împărtăşeşte opinia că „întreg neamul Osman" era fiziceşte degenerat. Poarta adresează reprezentanţelor sale din străinătate o circulară prin care dezminte ştirile cu privire la boala sultanului [1]. Despre boala sultanului şi discuţiile sîrbo-turce relatează ,,Neue freie Presse" în două corespondenţe, *Pera, 19. Februar* şi *Konstantinopel, 19. Februar,* publicate în 20 februarie 1877 [2].

În *Revista externă* din 13 februarie 1877, Eminescu reproduce din circulara Porţii, precum şi o telegramă din Petersburg, în care se arată că starea sănătăţii sultanului era ,,cu totul normală" [3]. Dezminţirile oficiale nu convingeau pe nimeni şi reprezentau doar acte politice.

[1] ROM, XXI (1877), 10 febr., p. 125, 11 febr., p. 129.

[2] NFP, (1877), nr. 4485, [8] / 20 febr., p. 7.

[3] CI, X (1877), nr. 16, 13 febr., p. 5.

[„MAI TOŢI MINIŞTRII...”]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 15, 11 februarie 1877, p, 3 *(Revista externă).*

PRELEGERILE JUNIMEI [„DUMINICĂ ÎN 13..."]

Se publică, în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 15, 11 februarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 323.

Eminescu îl considera pe V. Conta (1845 — 1882) unul din cei mai de seamă intelectuali ai generaţiei sale. Stă mărturie chiar această prezentare anticipată, cum nu procedează în cazul celorlalţi conferenţiari. Poetul îl preţuieşte pentru calităţi întîlnite rar la aceeaşi persoană, originalitatea gîndirii şi expunerea clară a ideilor.

[„AMBASADELE OTOMANE DIN STRĂINĂTATE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 16, 13 februarie 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Poarta dezminte ştirile despre boala sultanului într-o telegramă, *Viena, 21 februarie seara,* publicată şi în ,,Românul" [1], în altă redactare decît cea a lui Eminescu şi cu mai puţine informaţii.

[1] ROM, XXI (1877), 11 febr., p. 129.

[„ÎN SERBIA SÎNT ALEGERI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi" X, nr. 16, 13 februarie 1877, p. 5 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare, Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 123. Fragmentar.

Eminescu comentează un comunicat al Agenţiei Havas, datat *Belgrad, 21 februarie* şi publicat în „Românul" şi în alte ziare româneşti [1].

Informaţiile în legătură cu tratativele de pace dintre Serbia şi Muntenegru, pe de o parte, şi Turcia pe de alta sînt extrase din comunicatele agenţiilor de presă publicate în ,,Românul" cu cîteva zile mai înainte şi în alte ziare româneşti.

---

[1] ROM**,** XXI (1877), 11 febr., p. 129.

[„O TELEGRAMĂ A AGENŢIEI HAVAS..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 17, 16 februarie 1877, p. 4 *(Revista externă).*

Comunicatul Agenţiei Havas se publică în „Neue freie Presse", *Konstantinopel, 24. Februar,* în 13/25 februarie 1877[1]. Dintr-un articol din acelaşi număr, *Wien, 24. Februar (Die Conferenz der Verfassungspartei)* este reprodusă, în traducerea poetului, rezoluţia adoptată la conferinţa Partidului constituţional din Austria [2]. Unele telegrame din ,,Neue freie Presse", *Viena, 24 februarie, Petersburg, 25 februarie,* sînt publicate şi în ziarele noastre [3].

---

[1] NFP, (1877), nr. 4490*,* [13]/25 febr., p. 7.

[2] Idem, p. 2 — 3.

[3] TEL, VII (1877), nr. 1458, 15 febr., p. 1; ROM, XXI (1877), 15 febr., p. 143; T, II (1877), nr. 36, 15 febr., p. 1.

PRELEGERILE JUNIMEI"
[„DUMINICA TRECUTĂ D. VASILE CONTA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 17, 16 februarie 1877, p. 4 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 323 — 324.

Conferinţa lui V. Conta, *Fetişismul,* este a doua după cea a lui V. Pogor, *Privire generală,* din ciclul de prelegeri consacrate ,,sistemelor metafizice" şi se ţine în 13 februarie 1877. Eminescu atrage atenţia asupra acestui eveniment cultural. „Astăzi de la 2 — 3 ore după am.[iază] — scrie ziarul ieşean — D. V. Conta va ţine în sala Universităţii prelecţiunea sa « asupra fetişismului »" [1] .

Eminescu se opreşte la explicaţia ce o dă V. Conta credinţei în „duplicitatea existenţei" noastre. Filosoful român dovedea aici o cunoaştere temeinică a mitologiei populare române şi o bună informare în etnologie. Eminescu împărtăşeşte opinia lui V. Conta potrivit căreia credinţa

în ,,duplicitatea existenţei" noastre se întemeiază pe părerea că fiecare om are umbra sa. Această credinţă îmbracă cele mai variate forme şi cunoaşte o largă circulaţie în creaţia noastră populară. ,,Duplicitatea existenţei" noastre este şi una din temele preferate ale romantismului. Eminescu o tratează în *Sărmanul Dionis, [Avatarii faraonului Tla]* şi în alte scrieri ale sale.

Filosoful român se relevă un bun cunoscător al creaţiei noastre populare şi faptul că Eminescu insistă tocmai asupra acestui lucru ridică o problemă încă neelucidată. În manuscrisul eminescian **2260, 313 — 327** se păstrează o culegere de poezii populare numită de editori *Caietul anonim,* făcută de un ,,moldovean", nu se ştie cine şi nici cînd anume. (OPERE, VI, 648). *Caietul anonim* este, după părerea noastră, culegerea de poezii populare făcută de Vasile Conta în 1865 — 1869. Ana Conta-Kernbach dă cîteva informaţii asupra drumului parcurs de culegerea de poezii populare a fratelui său, pînă ce ajunge la Eminescu, la Viena. V. Conta se afla la studii în Belgia şi, cum nu cunoştea adresa lui Eminescu, expediază culegerea sa de poezii populare doctorului Anastasie Fătu, la Iaşi, iar acesta o trimite poetului la Viena (64, p. 20). Informaţiile din relatarea Anei Conta-Kernbach cu privire la data cînd intră Eminescu în posesia *Caietului anonim* sînt în consens cu observaţiile lui Perpessicius, care arată că poetul transferă poezii populare de aici în alte manuscrise ale sale în epoca studiilor universitare.

Eminescu se întîlneşte cu Vasile Conta, prin intermediul creaţiei populare, încă, în epoca studiilor universitare, şi-i apropie, în epoca ieşeană, pasiunea pentru dezbaterile filosofice. Poetul era încredinţat că numai de la prietenul său se putea aştepta un studiu de interpretare filosofică a creaţiei noastre populare.

[1] CI, X (1877), nr. 16, 13 febr., p. 5 *(Prelecţiunile Junimei).*

ÎNTUNECIME DE LUNA

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 18, 18 februarie 1877, p. 5 *(Noutăţi).*

NEORÎNDUIELI GRAVE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 18, 18 februarie 1877, p. 5 *(Noutăţi).*

Eminescu are în vedere, cînd se referă la ,,Unirea democratică", editorialul *Bucureşti, 14 februarie,* publicat în 15 februarie 1877, în care se arată că nicăieri în Europa ,,ierarhia socială nu are un înţeles mai strîmt ca la noi" [1]. Ziarul bucureştean cere, cum face şi poetul, măsuri severe pentru ,,respectul autorităţii". Poetul critică şi în *Probleme pedagogice* (v. *supra,* p. 391 — 392) lipsa de respect faţă de autoritatea superioară.

[1] UDEM, I, nr. 83, 15 febr., p. 1.

[„MINISTERIUL TURCESC DE ESTERNE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 19, 20 februarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu trimite, cum face în mai multe rînduri, la ,,Politische Correspondenz", pentru prima apariţie a acestor informaţii. Poetul le extrage însă din comunicatele din ,,Neue freie Presse", *Wien, 28. Februar, Konstantinopel, 28. Februar şi Belgrad, 28. Februar,* publicate în 17 februarie/1 martie 1877 [1].

Deşi în telegrama din Constantinopol încheierea păcii se dă ca certă, poetul face rezerve asupra acestor informaţii întrucît veneau din izvor turcesc.

[1] NFP, (1877), nr. 4 494, [17 febr.]/1 mart., p. 2.

VREMEA [„DUPĂ ZILE SENINE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 19, 20 februarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

BALUL ROMÂNIEI JUNE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 19, 20 februarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Societatea ,,România Junǎ" din Viena publică un anunţ în ,,Fredemblatt" şi în alte ziare din capitala Imperiului austro-ungar în legătură cu pregătirea festivităţii şi trimite şi adrese mai multor publicaţii din ţară. ,,Unirea democratică" publică adresa studenţilor români din Viena şi deschide o listă, de subscripţie în folosul cabinetului de lectură al societăţii studenţeşti din Viena. Eminescu întocmeşte articolul, desigur, ca urmare a adresei trimisă ziarului ieşean. Din articol se desprinde însă că deţinea informaţii şi din alte surse, poate din presa vieneză.

,,România Junǎ" întreţinea legături strînse şi cu cercurile muzicale din Viena. Johann Strauss participă la manifestaţiile societăţii studenţilor români şi la una din ele interpretează *Deşteaptă-te române,* în aplauzele asistenţei (56, p. 106). Eduard Strauss închină „României June" două din compoziţiile sale muzicale (56, p. 118).

[1] UDEM, I, nr. 90, 23 febr., p. 3; nr. 92, 25 febr., p. 3.

VICOLUL [„PRIN SCRISOAREA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 20, 23 februarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu transformă scrisoarea oficială a Direcţiei de exploatare a căii ferate Suceava — Iaşi într-o comunicare a ziarului, cu citarea sursei de informaţie. Despre viscol şi consecinţele sale scrie şi ,,Curierul. Foaia intereselor generale" în mai multe rînduri [1] publicînd şi comunicate ale Direcţiei de exploatare a căilor ferate române [2].

[1] CFIG, V (1876), nr. 14, 20 febr., p. 5 *(Poşta);* nr. 15, 24 febr., p. 5 *(Efectele viscolului, Poşta).* [2] CFIG, V (1876), nr. 15, 24 febr., p. 5.

ŞTIRI POLITICE [„DIN SORGINŢI PRIVATE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 20, 23 februarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Comentariile din presă cu privire la demisia lui D. A. Sturdza, ministrul finanţelor din guvernarea liberală, sînt determinate de *Proiectul de lege pentru aşezarea şi executarea bugetelor anuale ale statului,* pe care îl prezintă în Adunarea deputaţilor [1]. „Românul" informează în 22 februarie 1877, că D. A. Sturdza îşi prezentase demisia cu o zi mai înainte fără să arate dacă ea fusese acceptată [2]. D. A. Sturdza părăseşte guvernul şi se declară adversar al politicii Partidului liberal [3].

[1] ROM, XXI (1877), 19 febr., p. 159 *(Bucureşti 18 fevruarie/2 mărţişor);* T, II (1877), nr. 41, 20 febr., p. 1 *(Bucureşti 19 februarie/3 martie).*

[2] ROM, XXI (1877), 21 — 22 febr., p. 167 *(Camera deputaţilor).*

[3] T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României,* Bucureşti, Editura Librăriei Socec, 1925, p. 112 — 113.

POŞTA [„DIN CAUZA VICOLULUI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 20, 23 februarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

[„GENERALUL IGNATIEFF..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 21, 25 februarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Călătoria generalului rus pe la „curţile" europene, cum spune Eminescu, este anunţată în mai multe telegrame ale agenţiilor de presă, *Petersburg, 4 martie, Berlin, 5 martie, Londra, 5 martie,* publicate şi în ,,Telegraful" din 22 februarie 1877 [1]. Poetul pune la contribuţie presa germană şi reţine informaţiile care interesau direct ţara noastră.

[1] TEL, VII (1877), nr. 1459, 22 febr.. p. 1.

[„ZIARELE DIN VIENA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 22, 27 februarie 1877, p. 2 *(Revista internă).*

Comentariu introductiv la un editorial reprodus din ,,Românul", *Bucureşti, 23 Făurar/7 Mărţişor,* publicat în 24 februarie 1877 [1] şi în care se relatează despre încălcarea teritoriului României de soldaţi otomani. Comisia de anchetă instituită de guvernul român este primită cu ostilitate de factorii de răspundere ai Imperiului otoman şi nu-şi poate duce pînă la capăt misiunea ce i-o încredinţează statul român.

Despre activitatea comisiei de anchetă relatează şi „Neue freie Presse" într-o corespondenţă, *Russchuk, 7. März* publicată în 24 februarie/8 martie 1877 [2].

[1] ROM**,** XXI (1877), 24 febr., p. 175.

[2] NFP, (1877), nr. 4501, [24 febr.]/8 mart., p. 6.

[„LUNI ÎN 21 FEVRUAR DELEGAŢII..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 22, 27 februarie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Comunicatele privind evenimentele din Balcani şi demersurile diplomaţiei ruse pentru încheierea păcii sînt publicate în „Politische Correspondenz" şi reproduse în mai multe ziare germane. Poetul ia cunoştinţă de ele din ,,Neue freie Presse", ziarul vienez. Informaţiile sînt cuprinse într-un comunicat, *Konstantinopel, 2. März. Die Unterhandlungen mit Montenegro* [1] şi în mai multe telegrame, *Wien., 7. März (Zur Tagesgeschichte)* [2].

Articolul din ,,Timpul" este editorialul *Bucureşti, 24 februarie/8 martie,* publicat în 25 februarie 1877 [3].

Eminescu reproduce, în continuare, o corespondenţă, *Cernăuţi, 12 februarie 1877,* semnată, *Moln,* apărută în ,,Timpul" în 18 februarie 1877 [4]. Poetul revine la ea în articolul *Liceul din Suceava,* publicat o lună mai tîrziu în ziarul ieşean.

_____

[1] NFP, (1877), nr. 4502, [25 febr.]/9 mart. p. 4.

[2] NFP, (1877), nr. 4501, [24 febr.]/8 mart., p. 3 — 4; nr. 4509, [4]/16 mart., p. 6 *(Konstantinopel, 15. März).*

[3] T, II, (1877), nr. 45, 25 febr., p. 1.

[4] T, II, (1877), nr. 39, 18 febr., p. 2.

DE LA ŞCOALA TEHNICĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 22, 27 februarie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu revine cu noi informaţii asupra întîmplărilor de la această instituţie de învăţămînt ieşeană, după ce ceruse, într-un număr anterior, măsuri severe pentru respectarea ierarhiei în administraţia de stat (v. *supra,* p. 707). Asupra acestor întîmplări găsim relatări şi în ,,Curierul. Foaia intereselor generale", cealaltă foaie ieşeană [1].

Poetul cunoaşte din proprie experienţă consecinţele dezordinilor în instituţiile de învăţămînt (v. *supra,* p. 707).

_____

[1] CFIG, V (1877), nr. 13, 17 febr., p. 6 *(Revoltă);* nr. 14, 20 febr., p. 5 *(Şcoala de arte).*

[,INTERPELAŢIUNEA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 23, 2 martie 1877, p. 2 — 3 *(Revista internă).*

Interpelarea lui G. Apostoleanu şi dezbaterile pe marginea ei ocupă şedinţa Senatului din 24 februarie 1877. Interpelarea şi luările de cuvînt sînt publicate în ,,Românul" [1] şi în alte ziare.

Eminescu extrage din cuvîntul participanţilor la dezbateri problemele principale puse în discuţie şi rezumă, fără să facă consideraţii personale. Împărtăşea opinia exprimată în timpul dezbaterilor potrivit căreia anume acte diplomatice să fie controlate altă dată. După, ce Imperiul otoman proclamă România prin constituţia din 23 decembrie 1876 ,,provincie privilegiată a sa" nu era oportun să se facă publicitate în jurul unor acţiuni ale guvernului român în politica externă.

[1] ROM, XXI (1877), 26 febr., p. 184 — 185 *(Senatul. Şedinţa de joi, 24 februarie 1877).* Şi Mihail Kogălniceanu, *op. cit.,* p. 366 — 369.

[„ATÎTEA NE SPUNE «TIMPUL»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 23, 2 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Comentariul lui Eminescu de politică externă este precedat de un articol, pe care îl reproduce din ,,Timpul", unde se publică ca editorial, *Bucureşti 26 februarie/10 martie,* în 27 februarie 1877 [1]. Ziarul bucureş-

tean descrie, sub forma unei corespondenţe trimise din Berlin cu data de 6 martie 1877, vizitele lui Nikolai Pavlovici Ignatiev (1832 — 1908), ambasadorul Rusiei la Constantinopol, în mai multe capitale din ţările apusene.

Demersurile diplomaţiei ruse şi circulara lui Savfet Paşa sînt comentate şi de ,,Neue freie Presse" într-un articol, *Wien, 10. März,* publicat în 27 februarie/11 martie 1877 [2].

Eminescu desprinde din demersurile diplomaţiei ruse şi otomane semnificaţiile politice şi remarcă faptul că Turcia făcea popoarelor de sub stăpînirea sa promisiuni pentru „reformele cele mai frumoase"

[1] T. II (1877), nr. 47, 27 febr., p. 1.

[2] NFP, (1877), nr. 4504, [27 febr.]/11 mart., p. 4.

TURCIA [„ÎN 9 MARTIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 23, 2 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu comunică ştirile despre tratativele turco-muntenegrene după un articol din ,,Neue freie Presse", *Konstantinopel, 9. März (Orig. Corr) (Die Pforte und die Montenegriner),* publicat în 1/13 martie 1877 [1].

Poetul manifestă mai puţin optimism, decît ziarul vienez, cu privire la rezultatul acestor tratative.

[1] NFP, (1877), nr. 4506, [1]/13 mart., p. 5.

PRELEGERILE JUNIMEI
[„DUMINECA TRECUTĂ D. P. VERUSSI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 23, 2 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Conferinţa lui Petru Verussi, *Politeismul,* a treia din ciclul *Sisteme metafizice,* programată pentru 20 februarie 1877, se amînă din cauza vremii rele. ,,D-nu Verussi — informează cititorii ziarul ieşean —, care dumineca trecută avea să vorbească «asupra politicismului», s-a văzut silit prin vremea rea să amîne prelegerea sa pe dumineca viitoare, adică pe poimîne 26 a curentei." [1] Ziarul reaminteşte, în 27 februarie 1877, că Petru Verussi îşi ţinea, după amiază, „prelegerea sa asupra « politeismului »" [2].

Petru Verussi (1847 — 1886), pictor şi profesor de istoria artelor la Şcoala de Belle-Arte din Iaşi, ţinea să alăture la funcţiile pe care le îndeplinea şi calitatea sa de membru al Junimii ieşene. Publică în „Convorbiri literare" două lucrări din domeniul specialităţii sale, *Despre arta naţională* [3] şi *Despre clar-obscur* [4] şi o evocare istorică, *Ştefan Vodă cel Mare,* făcută cu prilejul ridicării statuii voievodului în Iaşi. Lucrarea din urmă se publică şi în volum [5].

Din rezumatul lui Eminescu se desprinde că P. Verussi prezintă şi politeismul prin prisma specialităţii sale şi acordă atenţie naşterii mitologiilor la diferite popoare. Pictorul insistă îndeosebi asupra mitologiei greceşti şi asupra reprezentării figurilor ei în artele plastice.

Dependenţa politeismului de gradul de dezvoltare intelectuală, a popoarelor este exemplificată de P. Verussi cu întîmplări din viaţa groenlandezilor şi camciadalilor, care îşi explicau şi în vremurile moderne fenomenele naturii prin persoane divine. Referiri la camciadali găsim şi în manuscrisele eminesciene. ,,Camciadalii îmbătaţi cu agaricus muscarius Gliegenschwamm — notează Eminescu în manuscrisul **2306, 3** — voind să treacă peste un paiu din drum, se poartă ca şi cînd ar vrea să sară peste un snop. Carus Sterne aduce aminte de o poveste, în care o fată fărmăcată s-ar fi zis, ia un paiu drept bîrnă, şi un lan de cînepă înflorit îl trece cu poalele ridicate, ca şi cînd ar fi o apă largă" [6]. Carus Sterne (Ernest Ludwig Krause, 1839 — 1903) este editorul revistei de ştiinţe naturale ,,Kosmos" şi publică opera sa principală, *Werden und Vergehen,* în 1876. Însemnarea lui Eminescu datează din epoca ieşeană, putînd fi contemporană cu prelegerile Junimii. Poetul consultă însă tratate de specialitate şi este interesat de explicaţiile ştiinţifice pentru diferite fenomene din viaţa popoarelor aflate într-un stadiu mai înapoiat al dezvoltării intelectuale.

Eminescu reproduce încheierea prelegerii lui P. Verussi şi ea arată că unele probleme de metafizică preocupau şi pe membrii Junimii, care treceau ca mai puţin pregătiţi pentru speculaţii filozofice. P. Verussi împărtăşeşte opinia potrivit căreia omenirea urmează în evoluţia ei o ,,spirală imensă" şi că diferitele credinţe religioase, sisteme filozofice etc., nu sînt decît ,,părţile repetate" ale ei. Această problemă stă şi în atenţia lui V. Conta. ,,Omenirea pînă acum s-a suit necontenit pe curba sa suitoare — scrie V. Conta în *Teoria ondulaţiunii universale —,* şi poate că va trece mult timp pînă va ajunge la punctul său culminant. Dar pînă să ajungă la punctul unde se află astăzi, ea a trecut prin o mulţime de unde secundare" [7]. V. Conta prezintă în *Teoria fatalismului* şi concepţia lui Giambattista Vico [8], care susţine, cum se ştie, că dezvoltarea omenirii descrie un cerc cu etape ascendente şi descendente (,,corsi e recorsi"). Filozof materialist, V. Conta lasă deschisă problema evoluţiei viitoare a omenirii. Pentru P. Verussi, adeptul filosofiei idealiste, ea conduce la divinitate.

---

[1] CI, X (1877), nr. 21, 25 febr., p. 3 *(Prelegerile Junimei).*

[2] CI**,** X (1877), nr. 22, 27 febr., p. 3 *(Prelegerile Junimei).*

[3] CL, IX (1875), nr. 1, 1 apr., p. 10 — 19, nr. 2, 1 mai, p. 41 — 49, nr. 3, 1 iun., p. 100 — 105. Se reproduce în CI, IX (1876), nr. 5, 16 ian., p. 1 — 3, nr. 6, 18 ian., p. 1, nr. 7, 21 ian., p. 1 — 2, nr. 8**,** 23 ian., p. 1 — 2, nr. 10**,** 28 ian., p. 1 — 3, nr. 11, 30 ian., p. 1 — 2, nr. 12, 2 febr., p. 1 — 2.

[4] CL, IX (1876), nr. 11, 1 febr., p. 412 — 419.

[5] Petru Verussi, *Ştefan Voevod cel Mare,* Bucureşti, Tipografia Ştefan Mihalescu, 1879.

[6] Eminescu însoţeşte însemnarea sa, din care transcriem acest fragment, cu note de subsol, în care dă terminologia ştiinţifică pentru diferite plante şi efectele produselor lor narcotice asupra

sistemului nervos. S-a publicat textul integral în MANUSCRIPTUM, VII (1976), nr. 3, [apr. — iun.], p. 34 — 35.

[7] V. Conta, *Scrieri filosofice alese,* Ediţie îngrijită, prefaţă, tabel cronologic şi note de Nicolae Gogoneaţă, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, p. 82.

[8] *Ibidem,* p. 4.

TEATRU [„CU MULŢĂMIRE DEOSEBITĂ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 24, 4 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 353 — 355.

Spectacolul se reprezintă în 6 martie 1877. *Iudita şi Olofern,* operetă în două acte de Eugene Scribe şi A. Bayard, este pusă în studiu, cum informează ziarul ieşean, la începutul lunii februarie 1877 [1]. Matei Millo arată într-o încunoştiinţare către publicul ieşean, pe care o publică în ,,Zimbrul", în decembrie 1851, că intrase, cu ajutorul lui Vasile Alecsandri şi al altor persoane în posesia textului acestui „vodevil" [2]. Opereta este inclusă în repertoriul stagiunii 1871/72 (67, p. 511). *O palmă la teatrul naţional,* care se reprezintă în acelaşi spectacol, este o comedie în două acte, localizată de Gr. Manolescu, după un text francez. Eminescu aminteşte, pentru mai buna înţelegere a operetei, *Fata aerului,* feerie în patru acte de Charles-Théodore Cogniard şi Raymond, *Cine vrea poate,* vodevil în două acte, traducere din franceză şi *Lumea pe dos.* Una dintre ele, *Lumea pe dos* sau *Crăiia femeilor,* vodevil în două acte, figurează în lista textelor dramatice achiziţionate de Matei Millo în 1851, despre care am vorbit mai sus. *Lumea pe dos şi lumea pe faţă,* a doua dintre ele, este o comedie de Ph. Dumanoir şi L. Clairville, tradusă de C. Bălănescu. Eminescu se referă, desigur, la vodevilul *Lumea pe dos,* care figurează în repertoriul lui Matei Millo încă din 1856.

Eminescu laudă activitatea lui Eduard Wachmann (1836 — 1908), care compune muzica pentru multe din canţonetele lui V. Alecsandri. Poetul vede în Ana Dănescu, despre care am mai vorbit în comentariile noastre, o artistă talentată, care evita ,,manierele stranii" şi ,,rutina viţioasă". Aceste aprecieri sînt însoţite şi de reflecţii amare cu privire la destinul artiştilor români. După admonestarea publicului în cronica

---

dramatică din decembrie 1876, pentru lipsa educaţiei artistice, Eminescu critică administraţia de stat pentru dezinteresul faţă de artişti şi munca lor.

Din decembrie 1876, Eminescu nu publică nici o altă cronică dramatică în afară de *Scandal,* care este o relatare, cum ştim, a unor întîmplări de la Teatrul cel Mare din Bucureşti. Explicaţia stă în faptul că se reprezintă o parte din piesele cu care s-a ocupat în cronicile dramatice anterioare. Se reprezintă, în reluare, cum se arată în ziarul ieşean: *Revizorul general,* în 25 decembrie 1876 şi 25 ianuarie 1877, *Ucigaşul,* în 27 decembrie 1876 şi 8 martie 1877, *Două orfeline,* în 2 ianuarie şi 12 februarie 1877, *Viaţa vagabondă,* în 17 februarie 1877 [3]. Se introduc însă în repertoriu, în acest interval, şi piese noi. Sînt de amintit: *Debora, Don Juan de Muran, Caterina Howard, Taverna bandiţilor sau Înăduşitorii Londrei, Mila lui Dumnezeu, Bomba cu apă fiartă, Iorgu de la Sadagura, Îngerul morţii* [4]. Dintre aceste piese, unele figurează în repertoriul lui Matei Millo şi Mihail Pascaly. Drama lui Alexandre Dumas-tatăl, *Caterina Howard,* care se reprezintă în ianuarie — februarie 1877 de mai multe ori, este introdusă de Matei Millo şi în repertoriul său încă în 1862. Eminescu cunoaşte o parte din aceste piese înainte de 1869 cînd însoţeşte trupele teatrale în turneele prin ţară. Atenţia poetului este reţinută de evenimentele politice din ajunul războiului de independenţă şi cronica dramatică o trece pe al doilea plan. Mai publică, cum se va vedea, doar cîteva cronici dramatice. Face însă loc în ziarul ieşean

comunicărilor cu privire la reprezentaţiile teatrale.

[1] CI, X (1877), nr. 15, 11 febr., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] Matei Millo, *Teatrul Naţional,* Z**,** II (1851), nr. 45, 3 dec., p, 179 — 180.

[3] CI, IX (1876), nr. 140, 24 dec., p. 3 *(Noutăţi);* X (1877), nr. 3, 12 ian., p. 3 *(Noutăţi):* nr. 7, 23 ian., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 14, 8 febr., p. 4 *(Noutăţi);* nr. 15, 11 febr., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 17, 16 febr., p. 4 *(Noutăţi).*

[4] CI**,** IX (1876), nr. 140, 24 dec., p. 3 *(Noutăţi) ;* X (1877), nr. 2, 9 ian., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 3, 12 ian., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 5, 16 ian., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 7, 21 ian., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 8, 23 ian., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 12, 2 febr., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 15, 11 febr., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 19, 20 febr., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 20, 23 febr., p. 3 *(Noutăţi);* nr. 22, 27 febr., p. 3 *(Noutăţi).*

TEATRU [„JOIA TRECUTĂ S-A REPREZENTAT, ÎN BENEFICIUL..."]

S-a publicat în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 25, 6 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 355 — 357.

Spectacolul cu *Maria Tudor,* drama lui V. Hugo, se reprezintă în 3 martie 1877. Eminescu informează cititorii ziarului ieşean despre punerea ei în studiu la sfîrşitul lui februarie 1877. ,,În studiu sînt şi se vor reprezenta — scrie ziarul — : Duminecă 27 c. piesa *Mila lui Dumnezeu,* în beneficiul d-nei Frosa Sarandi, iar joi în 3 martie, *Maria Tudor,* în beneficiul D-nei Ralu Stavrescu. Piesa din urmă este cunoscută dramă a lui Victor Hugo, tradusă cu atîta măiestrie de Constantin Negruzzi" [1]. Aprecierea traducerii lui C. Negruzzi, din finalul acestei comunicări oficiale, s-ar putea să aparţină poetului. Ziarul ieşean anunţă spectacolul cu drama lui V. Hugo în 27 februarie 1877 [2] şi în 2 martie 1877. ,,Fără să se suspende abonamentul — se arată în comunicarea din urmă — se va juca mîine joi, în 3 martie, în beneficiul d-nei Ralu Stavrescu, piesa *Maria Tudor,* dramă în 5 acte, cu mare spectacol de V. Hugo, tradusă de Const. Negruzzi" [3].

Eminescu nu vorbeşte despre drama lui V. Hugo, însă opiniile sale cu privire la teatrul scriitorului francez le cunoaştem din articolul *Repertoriul nostru dramatic.* Asupra raporturilor poetului cu opera lui V. Hugo am stăruit şi în comentariile la proza eminesciană (OPERE, VII, 341, 343, 344, 360).

Opiniile lui Eminescu privind pronunţia actorilor români pe scenă se înscriu în linia celor din cronicile sale dramatice anterioare. Poetul stăruie în ideea că teatrul reprezintă un factor important în cultivarea limbii române. Scenei şi presei le revenea îndatorirea să contribuie la impunerea unor norme generale în pronunţie. În realizarea acestui deziderat se impunea să se ia ca bază limba vie a poporului. Sînt semnificative unele însemnări marginale la tratatul lui H. T. Rötscher, în traducerea din manuscrisele sale. ,,Singura normă e pronunţia coloanelor din Iaşi or Bucureşti — notează Eminescu —, nu pentru că e a coloanelor — salon or cîmp, înaintea obiectivităţii sînt egal îndreptăţite în această privinţă —, ci pentru

că acea pronunţie e oarecum o abstracţiune curată din pronunţiile varii ale poporului nostru însuşi; rădăcina pronunţiei curate e tot aşa poporul, — el e însă tot aşa de bine şi rădăcina pronunţiei operii" **(2254, 4l2v).**

Din cronicile dramatice şi din însemnările marginale la tratatul lui H. T. Rötscher se desprinde că Eminescu împărtăşea opinia potrivit căreia actorii interpretează cu succes numai rolurile cu care au afinităţi prin natura talentului lor. Exemplul cel mai grăitor îl oferea C.

Bălănescu, deşi ,,idiomul său era uşor moldovenizat". Poetul caută explicaţii în afara scenei atunci cînd un actor ca Mihail Galino, destinat prin natura talentului său să interpreteze roluri de dramă, nu se situează la înălţimea aşteptărilor. Atribuirea de roluri pentru care actorii au chemare face ca ei să manifeste un interes deosebit pentru arta interpretativă şi să se salveze de la rutină. Eminescu exemplifică această teză a lui H. T. Rötscher cu numele cîtorva actori români. ,,(Pascaly) — notează poetul —, Bălănescu, C. Fraivald, Ionescu, Sapeanu) **(2254, 355r)".** Victor Fraiwald şi Ioan Sapeanu sînt colegii lui Eminescu din trupa lui Mihail Pascaly, cu care întreprinde turneul din Transilvania în 1868 (204, 70). Ionescu este probabil I. D. Ionescu, cu numele căruia ne vom întîlni în cronicile dramatice eminesciene de mai tîrziu.

[1] CI, X (1877), nr. 20, 23 febr., p. 3 *(Noutăţi).*
[2] CI, X (1877), nr. 22, 27 febr., p. 3 *(Noutăţi).*
[3] CI, X (1877), nr. 23, 2 mart., p. 3 *(Noutăţi).*

[„«CURIERUL FINANCIAR» OGLINDA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 26, 9 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu cercetează şi publicaţiile economice şi financiare, cum se desprinde din acest articol, spre a oferi cititorilor informaţii cît mai complete asupra situaţiei internaţionale. Poetul consemnează dezminţirea zvonurilor puse în circulaţie de presa străină pe seama misiunii diplomatice a lui N. P. Ignatiev în călătoria sa pe la ,,curţile" europene.

Articolul din ,,Curierul financiar" din care preia Eminescu informaţiile este un editorial [*,,Ştirile politice nu încetează...*"] publicat în 6/18 martie 1877 [1].

[1] CFI, IV (1877). nr. 10, 6/18 mart, p. 89 — 90.

[,,«NEUE FREIE PRESSE» COMUNICĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 26, 9 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu trimite, pentru aceste informaţii, la ziarul vienez. Poetul face extrase din corespondenţa *Von der Sulina, 4. März* [1], publicată aici în 2/14 martie 1877 [1]. Din comentariul său s-ar părea că extrage unele informaţii şi din alte ziare vieneze. De remarcat totuşi că şi informaţiile cu privire la comanda de locomotive, făcută de guvernul rus în Germania, se găsesc într-o corespondenţă din ,,Neue freie Presse", *Wien, 14. März (Russisch-türkische Kriegsvorbereitungen),* publicată în 3/15 martie 1877 [2].

Eminescu se referă, cînd invocă ,,alte ziare din Viena", desigur, tot la ,,Neue freie Presse", care avea rubrici permanente pentru reproducerea de materiale din publicaţiile austriece şi din alte ţări.

[1] NFP, (1877), nr. 4507, [2]/14 mart., p. 5.
[2] NFP, (1877), nr. 4508, [3]/15 mart., p. 4.

TURCIA [„POARTA A RESPINS..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 26, 9 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu reţine ştirea dintr-o telegramă din ,,Neue freie Presse", *Konstantinopel, 10. März,* publicată în 1/13 martie 1877 [1].

[1] NFP**,** (1877), nr. 4506, [1]/13 mart., p. 7.

ANGLIA [„GENERALUL IGNATIEFF..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 26, 9 martie 1877, p. ,3 *(Revista externă).*

Sosirea lui Ignatiev la Londra este anunţată de ,,Neue freie Presse", într-o telegramă, *London, 16. März,* reprodusă din ,,Times", în 5/17 martie 1877 [1]. Informaţii despre aceste probleme se mai găsesc şi într-o altă telegramă, *London, 14. März,* comunicată, de ziarul vienez în 2/15 martie 1877 [2].

Poetul caută să desprindă, din aceste scurte relatări, poziţia diplomaţiei engleze faţă de demersurile Rusiei în favoarea popoarelor din Balcani.

[1] NFP, (1877), nr. 4510, [3]/17 mart., p. 8.
[2] NFP**,** (1877), nr. 4508, [2]/15 mart., p. 8.

PRELEGERILE JUNIMEI [„DUMINICĂ ÎN 6 c. A. D. XENOPOL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 26, 9 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Conferinţa lui A. D. Xenopol, *Panteismul,* a patra din seria *Sisteme metafizice,* programată iniţial pentru 20 februarie 1877, se ţine în 6 martie 1877 din cauza amînării, cum ştim, a prelegerii lui P. Verussi. ,,Astăzi D. A. D. Xenopol — informează cititorii ziarul ieşean în 6 martie 1877 — va vorbi asupra « Panteismului » " [1].

Eminescu şi A. D. Xenopol se întîlnesc pe un teren comun în cultul pentru trecutul poporului nostru. Poetul urmăreşte cercetările sale de istoric încă din anii studiilor universitare la Viena. Îl informează pe I. Negruzzi în 4/16 septembrie 1870, că şi Slavici citea lucrările lui A. D. Xenopol, publicate în ,,Convorbiri literare", şi era încredinţat că ,,n-o să poată scrie niciodată astfel" (89, I, p. 314). Eminescu şi Xenopol se întîlnesc pe un teren comun şi în lupta pe tărîm naţional. Se cuvine amintită, în acest sens, participarea lor la organizarea serbării de la Putna din 1871. Eminescu şi Slavici îi încredinţează ţinerea cuvîntării festive la mormîntul lui Ştefan cel Mare. După 1874, cînd Eminescu se stabileşte la Iaşi, frecventează împreună şedinţele Junimii şi ale altor cercuri intelectuale ieşene.

Eminescu se întîlneşte cu A. D. Xenopol şi în cultul pentru învăţăturile orientale şi prelegerea istoricului se încadrează în acest context.

Poetul vorbeşte şi el cîteva luni mai tîrziu, despre mitul luminii, forţele regeneratoare ale naturii. ,,Citim azi cu plăcere versurile bătrînului Omer — scrie Eminescu în 14 decembrie 1877 —, cu care petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia, şi imnele din *Rig Veda,* pe care

păstorii Indiei le îndreptau luminii şi puterilor naturii, pentru a le lăuda şi a cere de la dînsele iarbă şi turme de vite" [3].

Eminescu preţuieşte şi la A. D. Xenopol, cum face şi în cazul lui V. Conta, erudiţia şi expunerea limpede a ideilor.

---

[1] CI**,** X (1877), nr. 25, 6 mart., p, 3 *(Prelegerile Junimei).*

[2] T, II (1877), nr. 281**,** 14 dec., p. 2.

TEATRU [„REPREZENTAŢIA DE DUMINECĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 26, 9 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală,* Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 92.

Spectacolul cu comedia *O palmă în sala teatrului* şi opereta *Judita şi Olofern* se reprezintă în 6 martie 1877. Spectacolul este anunţat de Eminescu în cronica sa din 4 martie 1877, în care recunoaşte Anei Dănescu ,,o fericită predispoziţie naturală" pentru jocul pe scenă. În cronica din 4 martie 1877 comedia este anunţată cu titlul: *0 palmă în Teatrul Naţional.*

Cronica dramatică completează pe cea anticipativă din 4 martie 1877.

MONUMENTE

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 27, 11 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte in volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 300 — 302.

Eminescu porneşte de la un articol din ,,Românul" [,,« *Marilor bărbaţi, patria recunoscătoare* »"], publicat în 8 martie 1877 [1] şi pune în lumină contribuţia adusă de cîţiva domnitori şi intelectuali români la apărarea independenţei ţării şi promovarea culturii naţionale.

G. Panu arată că Eminescu dispunea de o capacitate neobişnuită de asimilare a ideilor altora pe care le transforma în argumente în sprijinul concepţiei sale social-politice (55, II, p. 297). Poetul oferă cu acest articol poate cel mai caracteristic exemplu din întreaga sa publicistică pentru însuşirea ideilor adversarilor şi transformarea lor în argumente cu care îi combate pentru orientarea politică (310). Monumentele serveau ,,Românului" să facă apologia guvernării liberale şi îndeosebi a lui G. Chiţu, ministrul cultelor şi instrucţiunii publice. Faptele relatate de Eminescu sînt cele din ,,Românul" însă poetul le înfăţişează cu altă viziune şi în perspectiva istoriei şi a dezvoltării culturii naţionale. I. Heliade Rădulescu, personalitate culturală, cum îl prezintă şi ziarul bucureştean, avea şi meritul de a fi prevăzut ocuparea scenei politice a ţării de ,,comedianţi îmbrăcaţi franţuzeşte". Apologia guvernării liberale este transformată sub pana poetului în critica liberalismului.

---

[1] ROM, XXI (1877), 7, 8 mart., p. 1.

[„ÎN 7/19 MART PROTOCOLUL..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 28, 13 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Semnarea Protocolului de la Londra este anunţată de ,,Politische Correspondenz" într-o telegramă reprodusă în ,,Neue freie Presse", *Wien, 21. März,* în 10/22 martie 1877 [1].

Eminescu atrage atenţia că în aceste conciliabule diplomaţii marilor puteri treceau repede peste problema dezarmării.

[1] NFP, (1877), nr. 4515, [10]/22 mart., p. 3.

TURCIA [„LA 12 MARTIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 28, 13 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Ştirile despre insurecţia din Bosnia sînt extrase dintr-o telegramă a agenţiilor străine de informaţii pe care o găsim şi în ,,Neue freie Presse" din 8/20 martie 1877 [1]. Aceste evenimente stau şi în atenţia presei din ţara noastră [2].

[1] NFP, (1877), nr. 4513, [8]/20 mart., p. 4 *(Wien, 19. Märs)*
[2] TEL, VII (1877), nr. 1474, 11 mart., p. 3 *(Kuin, 20 martie).*

[„ÎN 14/26 CURENT GENERALUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 30, 18 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu face o sinteză a informaţiilor din presa străină cu privire la atitudinea guvernelor francez, englez, german şi austriac faţă de misiunea diplomatică a lui N. P. Ignatiev prin care caută să obţină acordul acestora pentru o politică comună faţă de Imperiul otoman. Poetul reproduce texte ilustrative din ,,France", „Kölnische Zeitung" şi ,,Norddeutsche allgemeine Zeitung" prin intermediul presei vieneze. Întrevederea dintre Ignatiev şi Andrássy este comentată într-un articol din ,,Neue freie Presse", *Wien, 27. März (Zur Tagesgeschichte),* din 16/28 martie 1877 [1]. Aici găsim şi referirea la „Norddeutsche allgemeine Zeitung".

Informaţiile despre călătoria diplomatului rus la Viena sînt cuprinse într-un comunicat, publicat în „Politische Correspondenz" şi reprodus şi în presa noastră [2].

[1] NFP, (1877), nr. 4521, [16]/28 mart., p. 3.
[2] ROM, XXI (1877), 12 mart., p. 232.

CONSERVATORUL DIN IAŞI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 30, 18 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu. *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva",]905, p. 276 — 277.

Conservatorul de muzică şi declamaţie din Iaşi îşi inaugurează activitatea, cum se arată într-un istoric al său, în 1 octombrie 1860 [1]. Materiile predate între 1860 şi 1875 sînt cele indicate de

Eminescu: principii de armonie, piano, violină şi canto. În ,,Almanahul muzical ..." pe 1877, pe care îl recenzează, cum ştim, şi Eminescu, se insistă asupra desfiinţării Conservatorului din Iaşi în 30 decembrie 1875 din ordinul lui T. Maiorescu, atunci ministru al cultelor şi instrucţiunii publice [2]. Conservatorul ieşean este reînfiinţat în 1 septembrie 1876, în guvernarea liberală. Acum se fac şi completările de catedre, ,,cu instrumentele neapărat trebuitoare unui orchestru". „Curierul de Iaşi" anunţă în 11 februarie 1877 concursul de primire pentru 13 februarie şi comunică locurile libere, specificînd că pentru declamare şi teorie erau nelimitate [3]. ,,Curierul. Foaia intereselor generale" scrie în 27 martie 1877, că toate catedrele se completaseră cu profesori de specialitate, însă lipseau instrumentele muzicale [4].

Eminescu încadrează conservatorul din Iaşi între instituţiile importante pentru progresul culturii româneşti. Orientarea greşită a programei de învăţămînt este invocată ca o justificare a desfiinţării instituţiei. Măsura lui T. Maiorescu stîrneşte puternice resentimente în cercurile intelectuale ieşene. Guvernul liberal reînfiinţează conservatorul ca un act politic prin care anulează o hotărîre a guvernului conservator.

Eminescu ţine seama de aceste lucruri şi insistă asupra pregătirii unilaterale pe care o dădea conservatorul, fapt care justifica desfiinţarea lui. Dacă în alte articole ale sale Eminescu se pronunţă, în termeni severi împotriva introducerii pripite a noilor instituţii, aici lasă, viitorului să se pronunţe în această problemă. Poetul se mărgineşte să constate că atît susţinătorii introducerii noilor instituţii cît şi cei care se pronunţau împotriva lor nu încetaseră ,,de a voi binele comun".

Eminescu invocă în sprijinul opiniilor sale *,,Cugetările* lui Oxenstierna, despre care vom vorbi în comentariile la articolul *Pentru comedia cea de obşte.* Poetul aduce în discuţie şi *învăţături* din creaţia noastră populară, cum face şi în alte scrieri ale sale. Aceste texte nu figurează în ediţiile lui Eminescu din literatura populară, deşi fac parte integrantă din scrierile sale. Se găsesc însă în aceste ediţii textele pe care le decupează din publicaţiile vremii.

---

[1] ALMUZ, I (1875), p. 21 — 32 *(Conservatorul de muzică din Iaşi)*.

[2] ALMUZ, III (1877), p. 2122 *(Conservatorul de muzică şi declamaţiune din Iaşi)*.

[3] CI, X (1877), nr. 15, 11 febr., p. 3 *(Conservatorul)*.

[4] CPIG, V (1877), nr. 24, 27 mart.. p. 6 *(Conservatorul din Iaşi)*.

CONCERT [„VIOLONISTUL ROMÂN..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 30, 18 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu îi face lui Toma Micheru mare publicitate în ziarul ieşean şi are o contribuţie hotărîtoare în sporirea popularităţii sale. Violonistul îşi cîştigă notorietate în cercurile muzicale, de vreme ce este invitat să dea concerte la Chişinău. Poetul era convins că Toma Micheru reprezenta un talent real şi că era chiar stăpînit de un demon al artei sale. ,,Cum am spus — îi atrage atenţia lui T. Maiorescu în scrisoarea din august 1872 — veţi putea cerea pe cale privată demonul, care trăieşte în acest om, după părerea mea un demon viguros şi armonic mai cu samă. Restul va fi o consecuenţă" (109, V, p. 118 — 119).

SERATĂ MUZICALĂ [„ASTĂZI LA OPT OARE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 30, 18 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Serata muzicală a pensionatului normal de domnişoare, programată pentru 18 martie 1877, este anunţată de ziarul ieşean cu cîteva zile mai înainte. ,,Vineri în 18 martie — scrie ziarul în 16 martie 1877 — va avea loc o serată muzicală în pensionatul normal de domnişoare al d-nei Emilia Humpel. Interesantul program îl vom publica în numărul nostru de vineri" [1].

Eminescu susţine, cum face şi mai înainte, că pensionatul ieşean era cea mai bună instituţie de acest fel din ţară, şi nu-l egalau nici cele din străinătate. În aprecierile sale se recunosc şi idei din expunerea conducerii pensionatului publicată în anuarele sale înainte de 1878.

Programul seratei cuprinde, în general, piese din marii compozitori. Doi dintre ei, J. S. Bach şi F. Mendelssohn-Bartholdy, figurează şi în programul concertelor lui T. Micheru, prietenul poetului. Dintre compozitori ne reţine atenţia îndeosebi Camille Saint-Saëns cu poemul său simfonic *La danse macabre,* din 1874. Despre această serată scrie şi ,,Curierul. Foaia intereselor generale" şi atrage atenţia că poemul lui Saint-Saëns, *Danse macabre* ,,a făcut mare senzaţie în lumea muzicală" [2]. Eminescu îl pomeneşte în una din prozele sale, *Visul unei nopţi de iarnă,* scrisă în perioada gazetăriei ieşene (OPERE, VII, 313, 396). Programul pensionatului aduce elemente noi pentru cronologizarea acestei proze eminesciene rămasă în manuscrise.

---

[1] CI, X (1877), nr. 29. 16 mart., p. 3 *(Noutăţi)*.

[2] CFIG, V, (1877), nr. 24, 27 mart., p. 6 *(Muzica în Pensionatul normal de domnişoare).*

CONCERTUL FRIEMANN

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 30, 18 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 364 — 365. Fragmentar.

Concertul lui Gustav Friemann (1842 — 1902), programat pentru 16 martie 1877, este anunţat de ziarul ieşean în ziua ţinerii lui. ,,Astăzi, D. Gustav Friemann — scrie ziarul —, violonist solo al Înălţimii S. Regele Marele Duce de Hessen, va da în sala conservatorului un concert. În programă vedem *Fantasie appassionata* de H. Vieuxtemps, *Romanţa (G maj.)* de Beethoven, *Aria* de Bach pe o singură coardă de Wilhelmi, apoi o compoziţie de Paganini, alta de Brahms şi alte ale concertistului" [1].

Eminescu explică suspendarea concertului violonistului şi compozitorului polonez prin cercul îngust al celor cu cultură muzicală, care număra cîteva persoane din clasele avute ale societăţii ieşene.

Între cei prezenţi la concertul lui Friemann este menţionat şi G. Otremba (1833 — 1891), medicul şef al corpului IV armată şi unul din întemeietorii Societăţii lirice, care ia fiinţă în 1880 (67, p. 614). Doctorul ieşean compune, împreună cu Eduard Caudella, partea muzicală a operetei lui G. Bengescu-Dabija, *Olteanca sau Urechile bărbatului în dar de nuntă,* care se reprezintă pe scena Teatrului Naţional din Iaşi în stagiunile din 1879 — 1883 (67, p. 590, 592, 595, 614).

Eminescu asistă la suspendarea concertului, fiind printre cei ,,cîţiva statornici iubitori de muzică".

---

[1] CI, X (1877), nr. 29, 16 mart., p. 3 *(Noutăţi).*

[„CU TOATE ZGOMOTELE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 31, 20 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu caută să desprindă din comunicatele Agenţiei Havas desfăşurarea apropiată a evenimentelor politice şi apreciază că mai existau speranţe pentru menţinerea păcii. Reproduce în continuarea consideraţiilor sale ştiri referitoare la Turcia, Rusia, Austro-Ungaria şi Anglia, care se găsesc şi în ,,Românul", ,,Telegraful" [1], şi în alte ziare româneşti.

[1] ROM, XXI (1877), 18 mart., p. 269; TEL, VII (1877), nr. 1480, 38 mart., p. 1.

AUSTRO-UNGARIA [„UNUL DIN REDACTORII..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 31, 20 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu comentează un articol, *Die „Times" über Ignatiev und Russland,* publicat în ,,Die Presse", din 19 februarie/3 martie 1877 [1], în care se relatează despre misiunea diplomatică a lui N. P. Ignatiev la Londra şi despre poziţia Rusiei în ,,chestiunea orientală". Textul reprezintă o relatare a acestor evenimente după introducerea la articolul din ziarul vienez în care se reproduce şi declaraţia diplomatului rus. Informaţii despre aceste declaraţii se găsesc şi într-o telegramă, *Viena, 28 martie,* publicată în ,,Românul" din 17 martie 1877 [2].

[1] DPR, XXX (1877), nr. 90. [19 febr.]/3 mart., p. 2.
[2] ROM, XXI (1877), 17 mart., p, 247.

[„SERATA MUZICALĂ CARE VINERI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 31, 20 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Programul seratei muzicale din 18 martie 1877 cuprinde, cum ştim, piese muzicale de Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart, Carl Maria von Weber, Ignaz Moscheles, Felix Mendelssohn-Bartholdy, Robert Schumann, Joseph Joachim Raff, Camille Saint-Saëns, Adolf Jensen. Programul cuprinde piese care ridică mari dificultăţi în interpretare. Executarea lor ,,cu îndemînare şi tact" ilustra buna pregătire muzicală a elevelor pensionatului ieşean.

Profesoara L. Heisshaimer preda muzica şi germana şi figurează în anuarele pensionatului de la înfiinţarea sa în 1872.

LICEUL DIN SUCEAVA [„ÎNTR-O CORESPONDENŢĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 31, 20 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus, în traducere franceză, în ,,Le Journal de Bucarest", VIII, nr. 675, 8 aprilie 1877, st. n., p. 3. Cu titlul : *La langue roumaine en Bucovine.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri pedagogice,* Iaşi, Editura Junimea, 1977, p. 134 — 135.

Dieta provincială bucovineană trimite Curţii din Viena propunerea pentru introducerea limbii române la liceul din Suceava, în aprilie 1876, şi ea urmează drumul birocraţiei austriece. Guvernul

din Viena cere conducerii şcolii să refere dacă existau condiţii pentru introducerea limbii române ca limbă de predare. Conducerea şcolii întocmeşte un raport în care arată că nu se formase un corp profesoral românesc, care să asigure predarea la toate clasele, nu existau manuale şcolare în româneşte şi şcolarii germani fiind mai numeroşi decît cei români nu puteau fi obligaţi să înveţe româneşte. Consiliul şcolar se întruneşte în ianuarie 1877, şi numeşte o comisie, care să cerceteze oportunitatea introducerii limbii române, ca materie de predare în liceu. Comisia ţine mai multe şedinţe şi după discuţii aprinse hotărăşte să propună înfiinţarea de clase cu limba de predare română care să funcţioneze paralel cu clasele germane. Consiliul şcolar înaintează propunerea comisiei forurilor superioare şi ea urmează toate treptele birocraţiei austriece.

Corespondenţa din ,,Timpul", la care se referă Eminescu, este semnată *Moln* şi poartă data *Cernăuţi, 12 februarie 1877.* Corespondentul o trimite ziarului bucureştean, în timp ce consiliul şcolar numeşte comisia care să facă propuneri pentru introducerea limbii române, ca limbă de predare la liceul din Suceava. Corespondenţa este publicată în ,,Timpul" în 18 februarie 1877 [1] şi Eminescu o reproduce de aici în ,,Curierul de Iaşi" în 27 februarie 1877 [2]. Corespondenţa se ocupă de condiţiile puse de Partidul naţional (autonomist) din Bucovina guvernului austriac, să iasă din pasivitate, tactică ce o urma de mai multă vreme, şi să participe la viaţa politică a provinciei. ,,Condiţiunile pentru care naţionalii au intrat în camera provincială (Landstag) — se arată în corespondenţă — şi respective concesiunile principale acordate de către guvern sînt următoarele :

1) Rezolvarea cestiunii de propinaţiune (Licenţe) în sensul Partidului naţional autonomist;

2) Aşezarea unui român care să se bucure de încrederea ţării, în vacantul scaun mitropolitan din Cernăuţi;

3) Convocarea unui congres provincial gr. orient., compus jumătate din mireni şi pe altă jumătate din feţe bisericeşti (Sinod provincial);

4) Introducerea limbei române ca limbă de propunere pentru toate obiectele de învăţămînt la gimnaziul (8 clase) din Suceava;

5) Rezolvarea cestiunii impozitului fonciar în sensul Partidului naţional-autonomist". Partidul naţional face din introducerea limbii române, ca limbă de predare la liceul din Suceava, o problemă de politică naţională.

Eminescu este informat şi asupra discuţiilor care se purtau în Bucovina cu privire la manualele şcolare. Se invoca absenţa lor şi se motiva, în felul acesta, inoportunitatea introducerii limbii române în şcoală. Directorul liceului din Suceava arată în raportul său către forurile superioare, din 21 aprilie 1877,

---

că manualele folosite la liceele româneşti din Năsăud, Braşov, Beiuş, Blaj nu puteau fi utilizate pentru limba lor latinizantă. În acelaşi raport menţionează că nu a găsit manuale şcolare nici la librăriile din Iaşi. Problema manualelor şcolare este una din cauzele principale care fac ca limba română să nu poată fi introdusă încă din toamna anului 1877. Liceul din Suceava deschide prima clasă cu limba de predare română abia în septembrie 1881. Se înscriu în această primă clasă, care funcţionează paralel cu cele germane, 47 de elevi. Dintre aceştia 32 sînt fii de meseriaşi şi de ţărani din satele bucovinene [3].

În cele două articole pe care le consacră liceului din Suceava, Eminescu se ocupă şi de cadrele didactice. În anuarul liceului pe anul şcolar 1876/1877 ,,Programm des griech.-orient. Ober-Gymnasiums in Suczawa", figurează 17 profesori. Dintre aceştia 8 sînt români: Ieronim Munteanu (latina, greaca), numit în 1864, Ştefan Repta (germană, logică, latină), numit în 1871, Dimitrie Isopescul (fizică, matematică), Samuil Isopescul (istorie, geografie, română, psihologie), numiţi în 1872, Arcadie Vasilovici (religie), numit în 1873, Vasile Bumbac (română, greacă, latină), Ştefan Dracinschi (latină, greacă), Ştefan Ştefureac (română, greacă, latină), numiţi în 1874. Profesorii români sînt diriginţi în anul şcolar 1876/77 la şase din cele opt clase. Poziţia lor în şcoală nu era totuşi atît de puternică cum s-ar putea deduce din datele statistice. Orientaţi spre filologia clasică şi modernă, profesorii români nu puteau acoperi şi disciplinele ştiinţifice. Această stare de lucruri este invocată şi de conducerea liceului ca un argument împotriva introducerii

limbii române în şcoală.

Profesorii suceveni îşi fac pregătirea ştiinţifică la Universitatea din Viena şi unii dintre ei publică lucrări temeinice de specialitate, rămase însă îngropate în paginile anuarelor şcolare şi ale foilor bucovinene. Eminescu îi cunoaşte pe cîţiva dintre ei încă din timpul studiilor universitare la Viena, cu alţii face cunoştinţă mai tîrziu, în casa lui Ioan Drogli, cumnatul său, inspector şcolar, cum ştim, peste districtele Suceava şi Cîmpulung. Mai apropiat îi era, fără îndoială, Vasile Bumbac, cu care funcţionează în comitetele pentru organizarea serbării de la Putna din 1870 şi 1871 şi pe care îl vizitează în popasurile sale sucevene.

Eminescu spera ca liceul din Suceava să joace un rol mai important în viaţa politică şi culturală a românilor bucovineni decît Universitatea germană din Cernăuţi, înfiinţată cu puţin mai înainte. Între profesorii liceului se numără publicişti, poeţi, istorici, folclorişti şi unii dintre ei vor ocupa catedre la Universitatea din Cernăuţi. Funcţionează aici între 1904 şi 1912, ca profesor de ştiinţe naturale, şi Laurentie Tomoiagă, traducător al lui Eminescu în germană. Liceul sucevean pregăteşte multe generaţii de şcolari în cultul dragostei de ţară, care vor aduce o contribuţie hotărîtoare la desăvîrşirea unităţii statului naţional român.

---

[1] T, II (1877), nr. 39, 18 febr., p. 2 *(Corespondenţa particulară a „Timpului").*

[2] CI, X (1877), nr. 22, 27 febr., p. 3 *(Revista externă).*

[3] Eusebie Popovici, *op. cit.,* p. 58.

REVISTA TEATRALĂ [„«MOARTEA LUI PETRU CEL MARE»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 31, 20 martie 1877, p. 3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editura ,,Minerva", 1905, p. 357 — 363.

Eminescu comentează în această ,,revistă teatrală", ultima pe care o publică în ziarul ieşean, spectacolele din ajunul închiderii stagiunii teatrale. Primul dintre ele, cu *Moartea lui Petru cel Mare,* se reprezintă în 17 martie 1877, iar al doilea, cu *Jianu, căpitan de haiduci,* în 27 martie 1877.

Spectacolul cu drama lui Eugéne Scribe, *Moartea lui Petru cel Mare,* este programat iniţial, cum anunţă ziarul ieşean, pentru 13 martie 1877. ,,În beneficiul D-lui Mihail Galino — scrie ziarul în 11 martie 1877 — se va reprezenta duminecă în 13 mart pentru prima oară piesa *Moartea lui Petru cel Mare sau Ţarina,* dramă în 5 acte de Eugéne Scribe, pusă în scenă de d-l Victor Delmary, cu melodiile de Eduard Caudella. Rolul lui Petru cel Mare va fi jucat de d-nul M. Galino, iar acela al Ecaterinei de d-na Evolschi" [1]. Ziarul ieşean republică anunţul în 13 martie 1877, cu modificarea începutului. ,,În beneficiul d-lui Mihail Galino se va reprezenta astăzi pentru prima oară în stagiune piesa ..." [2]. Cîteva zile mai

---

tîrziu, ziarul ieşean publică un nou anunţ în care justifică amînarea spectacolului. ,,D-na Elena Evolschi căzînd pe neaşteptate bolnavă — scrie ziarul în 16 martie 1877 — piesa : *Moartea lui Petru cel Mare* în care d-sa joacă rolul Tzarinei nu s-a putut reprezenta duminecă după cum a fost anunţată, se amînă pentru joi 17 martie, cînd se va reprezenta negreşit" [3]. S-ar părea că invocarea bolii interpretei ţarinei era un pretext prin care se justifica răgazul ce şi-l lua trupa teatrală în pregătirile, la acea dată neterminate, pentru reprezentarea dramei pe scenă.

În repertoriul dramatic al lui Eugéne Scribe nu există o piesă cu titlul *Moartea lui Petru cel Mare.* ,,O piesă de Scribe, cu titlul *Moartea lui Petru cel Mare* — scrie I. M. Raşcu — n-o găsesc

nicăiri menţionată. Quérard, în ,,La France Littéraire" dă şi titlurile în manuscris ale lui Scribe; aceasta n-o găsesc" (266, p. 183). I. M. Raşcu presupune că este vorba de drama *La Czarine,* reprezentată la Paris în ianuarie 1855. În cele două anunţuri la care ne-am referit mai sus se dă titlul românesc, urmat şi de cel al dramaturgului francez. Este în afară de orice discuţie ca *Moartea lui Petru cel Mare* este *La Czarine* din 1855.

Spectacolul cu *Jianu* este anunţat de ziarul ieşean în 18 martie 1877. ,,Aflăm că în Dumineca Floriilor — scrie ziarul — la *douăsprezece ore din zi* compania dramatică va juca pentru închiderea stagiunii piesa *Jianul,* comedie în 5 acte" [4]. Din acest anunţ nu se ştie despre ce piesă este vorba şi ziarul ieşean îl reia, cîteva zile mai tîrziu, transcriind, de astă dată, titlul complet al piesei, dînd şi alte informaţii cu privire la spectacol [5].

Moartea lui Petru cel Mare se prezintă pe scena ieşeană, în stagiunile 1868/69, 1869/70, 1872/73 (67, p. 475, 487, 527) şi figurează şi în repertoriul lui Mihail Pascaly [6]. *Jianul, căpitan de haiduci,* comedia lui Matei Millo scrisă în colaborare cu I. Anestin se reprezintă pe scena ieşeană în stagiunea 1872/73 (67, p. 526). Matei Millo este şi autorul unei piese *Jianul,* dramă în cinci acte.

Problema fundamentală pe care o pune Eminescu în discuţie este cea a formării unui repertoriu de piese bune, cu ,,un capital de roluri potrivite cu talentul şi fizicul" actorilor.

Piesele lui Eugene Scribe puteau figura, susţine Eminescu, alături de cele ale lui Moliére în ,,capitalul de piese bune" pentru un repertoriu stabil. *Moartea lui Petru cel Mare* este apreciată ca fiind dintre cele mai bune piese ale sale. Opiniile lui Eminescu nu concordă cu cele ale istoricilor literari francezi. *Moartea lui Petru cel Mare* aparţine celei de-a doua epoci (1840 — 1861) din creaţia lui Eugéne Scribe, împreună cu *La Favorite* (1840), *Les contes de la reine de Navarre ou la Revanche de Pavie* (1850), *Bataille des dames* (1851), *L'Etoile de Nord* (1854). Drama lui Scribe, arată criticii francezi, nu respectă adevărul istoric şi înfăţişează cu o optică deformată societate rusă. Scribe, „voulait y — scrie Edouard Thierry — meler l'amusement et la terreur" (272, 183). Aprecierile lui Eminescu nu pot fi judecate la modul absolut, cum este şi cazul *Revizorului.* Atît comedia lui N. Gogol, cît şi drama lui E. Scribe se detaşau prin desfăşurarea largă a acţiunii, crearea de personaje şi problematica social-politică de piesele bulevardiere care se reprezentau pe scena teatrului ieşean.

Eminescu laudă interpretarea lui Mihail Galino în rolul lui Petru cel Mare şi găseşte că ea se înscria ca cea mai importantă realizare a stagiunii. Actorul ieşean interpretează acest rol şi în stagiunea 1869/70 şi „Curierul de Iaşi" face aprecieri care anticipează pe cele ale lui Eminescu cu aproape un deceniu. ,,Galino, în rolul lui Petru cel Mare — scrie ziarul ieşean, — a fost bine, ca şi în toate rolurile sale. Ceea ce a plăcut a fost năzuinţa ce a dezvoltat în studiarea acestui rol; în mai multe rînduri, el făcea să amuţească şoaptele sufleorului" (67, p. 487).

Eminescu îl urmează pe H. T. Rötscher cînd susţine că o piesă de teatru este, esteticeşte, un întreg şi că elementele distonante distrug iluzia şi compromit succesul reprezentaţiei teatrale. „Arta reprezentării dramatice — scrie esteticianul german — se completează aşadar abia în *totalitatea tuturor caracterelor singulare a unui op poetic.* Aceasta-i ultima şi cea mai naltă ţinută a artei noastre, în care fiecare actor singular are să privească şi să, se simtă ca parte a unui întreg, un întreg pe care e chemat a-l reproduce în măsura însemnătăţii rolului său" **(2254, 439r).** Mihail Popovici, actorul ieşean, se făcea vinovat de distrugerea unităţii estetice a reprezentaţiei teatrale. Critica lui Eminescu la adresa sa este cea mai drastică execuţie a unui actor din cronicile dramatice ieşene.

Eminescu deplînge faptul că nu aveam un teatru stabil, în repertoriul căruia să figureze permanent dramele lui Shakespeare şi comediile lui Moliére şi care să constituie ,,un azil pentru arta naţională". Aminteşte de un teatru al curţii şi consideră că teatrul ieşean putea îndeplini această sarcină. Eminescu avea înaintea ochilor, cum arată şi în *Repertoriul nostru teatral,* imaginea Burgtheaterului din Viena pe care îl frecventează în anii studiilor universitare.

---

[1] CI, X (1877), nr. 27, 11 mart., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] CI, X (1877), nr. 28, 13 mart., p. 3 *(Noutăţi).*

[3] CI, X (1877), nr. 29, 16 mart., p. 3 *(Noutăţi).*
[4] CI, X (1877), nr. 30, 18 mart., p. 3 *(Noutăţi).*
[5] CI, X (1877), nr. 31, 20 mart., p. 3 *(Noutăţi).*
[6] L. Gâtză, *op. cit.,* p. 201.

[„ŞTIRILE DIN URMĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 32, 23 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

[„ŞTIRILE DIN STRĂINĂTATE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 32, 23 martie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

PRELEGERILE JUNIMEI
[„DUMINICA TRECUTĂ D. POGOR A ŢINUT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 32, 23 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în „Timpul", 11, nr. 70, 26 martie 1877, p. 3.

Prelegerea lui Vasile Pogor, *Monoteismul,* a cincea din seria *Sisteme metafizice,* programată pentru 6 martie 1877, este şi ea amînată, asemeni celei a lui P. Verussi, din cauza vremii rele. Ziarul ieşean anunţă ţinerea prelegerii în 13 martie 1877 [1], ca în 18 martie 1877 să revină cu un nou anunţ. ,,Din cauza vremii rele — scrie ziarul — prelegerea d-lui Pogor asupra «monoteismului» ce avea să se ţină duminica trecută s-a amînat pentru Dumineca Floriilor" [2]. Prelegerea se ţine în 20 martie 1877, cum se vede din alt anunţ al ziarului [3] şi la ca nu pare să fi asistat un public prea numeros.

Vasile Pogor, întemeietor al Junimii, împreună cu T. Maiorescu, Th. Rosetti, P. P. Carp şi I. Negruzzi, intră în ,,compoziţia morală a Junimii — cum arată T. Vianu — mai ales prin influenţa lui personală, făcută dintr-un ascuţit spirit critic şi dintr-o mare voioşie" (153, p. 215). Datorită influenţei personale a lui V. Pogor în societatea ieşeană, Eminescu este numit bibliotecar la Biblioteca Universităţii din Iaşi şi tot datorită intervenţiei sale i se găseşte postul de redactor la ,,Curierul de Iaşi", după ce guvernul liberal îl destituie din funcţia de revizor şcolar. Vasile Pogor deţinea de la tatăl său, Vasile Pogor, comisul, manuscrise importante, ca cel al *Cugetărilor* lui Oxenstierna, care stau, cum ştim, şi în atenţia lui Eminescu, este utilizat de Al. Lambrior în cercetarea vechiului scris românesc. Prin mîinie sale trece şi culegerea de poezii populare a lui Vasile Conta, înainte de a intra în posesia lui Eminescu l[4].

Memorialiştii Junimii insistă asupra deosebirilor de vederi între Eminescu şi V. Pogor în privinţa istoriei poporului român şi a creaţiei populare, pentru care fruntaşul junimist manifesta un dispreţ profund. Eminescu se întîlnea cu Pogor numai în admiraţia pentru cultura popoarelor orientale. ,,D-l Pogor îşi făcuse studiile în Franţa, spirit fin şi limpede — scrie G. Panu —, nu aparţinea prin cultura sa acestei şcoale, însă într-un moment dat devenise budist, nu budist schopenhauerian, ci budist adept al lui Cakyamouni" (50, I, p. 62). Interesul lui V. Pogor pentru

budism sau *budhaism,* cum îi spunea el, se vede şi în cele două adaptări din învăţăturile orientale, *Budhaism. Învăţătura pe scurt a legii* şi *Budhaism. Ce este şi cum se capătă Nirvana,* pe care le tipăreşte mai tîrziu în revista ieşeană [5].

Din prezentarea prelegerii lui V. Pogor se desprinde atitudinea rezervată a lui Eminescu faţă de ideile sale. Poetul consemnează momentele mai importante din prelegere şi subliniază că „prelectorul n-a uitat a aminti mai pe larg" unele probleme. Semnificativ este şi faptul că Eminescu reţine mărturisirea lui V. Pogor, potrivit căreia nu era pregătit ,,a putea constata mai de aproape izvorul psihologic al monismului teologic". Sînt singurele observaţii critice pe care le face poetul în prezentarea prelegerilor junimiste din 1877.

[1] CI, X (1877), nr. 28, 13 mart., p. 3 *(Prelegerile Junimei).*

[2] CI, X (1877), nr. 30, 18 mart., p. 3 *(Prelegerile Junimei).*

[3] CI, X (1877), nr. 31, 20 mart., p. 3 *(Prelegerile Junimei).*

[4] V.I. Cataramă, *Sufletul Junimii: Vasile Pogor,* Iaşi, Institutul românesc de arte grafice « Brawo », 1942, p. 56.

[5] CI, XVII (1883), nr. 9, 1 dec., p. 362 — 363; XIX (1884), 1 apr., p. 37 — 38.

CONCERT [„DEŞI CONCERTUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 32, 23 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 217.

Eminescu se referă la greutăţile întîmpinate de T. Micheru pînă ce face cunoscut în cercurile ieşene şi are în vedere, probabil, programarea concertelor sale din 1876 şi suspendarea lor, din „indispoziţii personale" şi ,,interese familiare". Programul concertului este publicat, cum ştim, în 18 martie 1877. Poetul îl republică în 20 martie 1877. ,,Violonistul Toma Micheru va da un concert în sala Palatului, la 30 martie curent. Programul e compus din următoarele piese: 1) Spohr, *Concert (D-mol),* 2) Beethoven, *Romanţa,* 3) Chopin, *Nocturnă,* 4) Beethoven, *Adagio şi Allegro op. 30,* 5) Alard, *Fantasie de concert"* [1]. Ziarul revine asupra concertului în 25 martie 1877. ,,Fiindcă foaia noastră nu va mai apărea decît peste o săptămînă, reproducem din nou programul concertului pe care D. Toma Micheru îl va da în sala Palatului la 30 martie curent" [2]. În continuare se reproduce programul, publicat în 18 martie 1877 şi republicat în 20 martie 1877.

Programul tipărit al concertului din 30 martie 1877 se păstrează în manuscrisul **2260, 272v** şi este utilizat de poet în laboratorul său de creaţie. Sînt aşternute pe versoul său, în prima formă, versurile din sonetul [*,,Sătul de lucru..."*] (OPERE, IV, 332, V, 319).

Programul concertului din 30 martie 1877 este publicat şi de ,,Curierul. Foaia intereselor generale", care face şi o prezentare a violonistului. ,,Măestria d-lui Micheru în a smulge strunelor vioarei cînturi de melodii cereşti, precum şi talentul de interpretaţiune ce-l distinge sînt titluri destul de puternice pentru a atrage un public ales şi numeros" [3].

[1] CI, X (1877), nr. 31, 20 mart., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] CI, X (1877), nr. 33, 25 mart., p. 3 *(Noutăţi).*

[3] CFIG, V (1877), 20 mart., p. 5 *(Cronică locală).*

TEATRU [„DEŞI ANUNŢASEM..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 32, 23 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 216.

Eminescu anticipează cu cronica sa dramatică reprezentarea spectacolului care are loc în 28 martie 1877. Cronica vine după *Revista teatrală,* în care poetul comentează spectacolele din închiderea stagiunii şi este o mărturie a interesului pe care îl arată Eminescu îmbogăţirii cu creaţii originale a repertoriului nostru naţional.

George Bengescu-Dabija (1844 — 1916), ofiţer în armata română, frecventează şedinţele Junimii ieşene şi ale celei bucureştene. Deschide la Iaşi, în locuinţa sa, salon literar, pe care îl frecventează şi Eminescu. Se face cunoscut şi ca autor dramatic. Dintre piesele care i se reprezentă pe scena Teatrului naţional din Iaşi înainte de 1876 sînt de amintit: *Amorul unchiului* (1869), comedie într-un act, *O palmă la bal mascat* (1870), comedie în două acte, *Radu III cel Frumos* (1875), dramă în cinci acte. Aceste piese sînt comentate şi în „Curierul de Iaşi" înainte de intrarea lui Eminescu în redacţie. Sînt de amintit şi unele traduceri ale sale din repertoriul universal, ca *Amorul şi nătărăii săi,* comedie în trei acte de Th. Barriére şi *Giroflé-Girofla,* opereta în trei acte de A. Vanloo (v. *supra,* p. 661). Primăria Municipiului Iaşi îl cooptează în 1879 în comisia de lectură, formată din Vasile Pogor, Nicolae Gane si Iacob Negruzzi, care avizează asupra pieselor ce urmau să se reprezinte pe scena teatrului ieşean (67, p. 589).

Eminescu îi aduce laude lui G. Bengescu-Dabija pentru contribuţia sa la îmbogăţirea repertoriului naţional cu piese originale şi insistă asupra muzicii compusă de Eduard Caudella prin care vodevilul avea „aproape bogăţia muzicală a unei operete". Această caracterizare a lui Eminescu o întîlnim şi în cronica spectacolului publicată în „Curierul. Foaia intereselor generale" în 10 aprilie 1877. Muzica din această piesă, arată ziarul ieşean — ,,este plină de interes şi varietate", iar ,,finalul [actului întîi] este un adevărat final de operetă iar nu de comedie" [1].

După închiderea stagiunii scena teatrului ieşean este ocupată de trupa franceză de operetă, iar actorii români dau reprezentaţii pe la grădinile de vară (67, p. 568).

Cu această cronică dramatică, Eminescu îşi încheie activitatea de critic teatral al ziarului ieşean. Poetul dă dovadă în cronicile sale dramatice — cum arată G. Ibrăileanu — ,,de o mare pricepere şi de o serioasă cultură estetică, căci paginile sale asupra genurilor dramatice nu sînt de loc mai prejos decît paginile cele mai bune din d-nii Maiorescu şi Gherea" (49, p. 167). Deşi de scurtă durată, activitatea lui Eminescu de cronicar dramatic la ziarul ieşean nu poate fi ignorată de nici un istoric al teatrului românesc iar în cîteva momente ea reprezintă şi o contribuţie importantă la istoria teatrului universal.

---

[1] G.M. *Cocoana Nastasia Hodoronc,* CFIG, V (1877), nr. 27, 10 apr., p. 5 *(Cronica locală).*

[„DUPĂ DEZBATERI DIPLOMATICE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 33, 25 martie 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu trimite pentru informaţiile din această cronică a sa la ,,Temps, „Montags-Revue", ,,Norddeutsche allgemeine Zeitung", ,,Kölnische Zeitung" şi ,,Golos". Deşi sursa informaţiilor de aici nu a fost identificată, uşor de presupus că Eminescu nu consultă direct toate aceste publicaţii şi preia ştirile prin intermediul presei vieneze.

FONDAŢIUNEA DIEZ

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 33, 25 martie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu consacră lui Friedrich Christian Diez un articol comemorativ în 20 iunie 1876, în care pune în lumină, cum ştim, meritele savantului german în cercetarea limbii române. De astă dată atrage atenţia asupra întemeierii Fundaţiunii Diez. Reproduce din ,,Timpul" [1] scrisoarea lui Hugo Schuchardt (1842 — 1927) prin care se lansează apelul pentru întemeierea acestei instituţii ştiinţifice precum şi prezentarea acestui document semnat F. Documentele se publică în „Timpul" cu titlul *O fundaţiune în onoarea romanistului Diez* şi scrisoarea lui Hugo Schuchardt este datată: *Graz, 14 martie 1877.* Introducerea la scrisoarea lui Hugo Schuchardt aparţine, desigur, unui student român care făcea studii la Graz. Hugo Schuchardt preda la Universitatea din Graz filologia romanică şi tipărise, pînă la acea dată, *Der Vokalismus des Vulgärlateins* (I — III, 1866 — 1868), una din lucrările sale fundamentale. Ioan Slavici, redactor la ,,Timpul" din ianuarie

1877, avea legături strînse cu studenţii români de la universităţile străine şi se explică de ce documentele se publică numai în ziarul bucureştean.

Cuvintele prin care Eminescu atrage atenţia asupra întemeierii Fundaţiei Diez şi reproducerea acestor documente în ziarul ieşean sînt o nouă mărturie a preţuirii ce-o arată poetul savantului german şi lui Hugo Schuchardt, continuatorul ideilor sale în domeniul filologiei romanice.

Reproducem un fragment din scrisoarea lui Hugo Schuchardt, în care romanistul german fixează locul înaintaşului său în dezvoltarea filologiei romanice.

„Dînsul este întemeietorul limbisticei neolatine, şi putem s-o spunem chiar, mai în general, întemeietorul filologiei neolatine, dacă observăm că numai pe tărîmul glotologiei comparative poate să priiască critica testurilor vechi şi cercetarea începuturilor literare. Sămînţa aruncată de dînsul a stat multă vreme mai înainte de-a încolţi, însă în aceşti din urmă zece ani zăbava pare a fi fost desdaunată cu îmbelşugare, mai cu seamă prin activa împărtăşire a gintei latine. De la 1870, aceasta a dat rezultate cu mult mai importante la studiile romanice decît noi înşine, făcînd abstragere de la un bărbat a căruia activitate s-a întins cu mare succes pe tărîmul tuturor limbilor şi literaturilor neolatine, dar care propune şi scrie atît în limba germană cît şi în una din cele romanice. Mai cu osebire sînt de privit între ţările latine Franţa şi Italia, deşi chiar Portugaliei şi României datorăm un contingent vrednic de consideraţiune. Numai ţara aceea care cu trei veacuri mai-nainte ne-a dăruit *Dialogo de la lengua* ni se arată astăzi cu mîinile goale".

[1] T, II (1877), nr. 49, 2 mart. 1877, p. 1 — 2, nr. 50, 3 mart., p. 1 — 2.

[„SE PARE CĂ PESIMIŞTII..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 34, 1 aprilie 1877, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 175 — 177.

Comentariul lui Eminescu însoţeşte textul *Protocolului,* pe care îl reproduce în ziarul ieşean,

document semnat la Londra, în 31 martie 1877, de reprezentanţii Angliei, Rusiei, Germaniei, Austro-Ungariei, Franţei şi Italiei. Poetul reproduce şi *Minuta* încheiată la semnarea acestui document, precum şi *Declaraţia* făcută de Derby, ministrul de externe englez. Documentele sînt reproduse în ziarul ieşean, cu un titlu general, *Cestia orientală.*

Eminescu aduce în discuţie, pentru a ilustra situaţia grea a Imperiului otoman, exemplul Cartaginei, care îndeplineşte toate condiţiile impuse de Roma, ca să fie totuşi distrusă în cele din urmă. Istoria dramatică a Cartaginei este prezentată de Theodor Mommsen în tratatul său, *Römische Geschichte,* în care îi face si o caracterizare lui Manisa, regele Numidei [1], poate cea mai interesantă din istoriografia europeană din a doua jumătate a secolului trecut.

În continuarea comentariului său, Eminescu reproduce un articol din ,,Timpul", *Germania,* publicat în 30 martie 1877, în care se fac speculaţii pe marginea zvonurilor cu privire la retragerea lui Bismarck din viaţa politică [2].

În acest număr Eminescu publică în traducerea sa un articol *Juncţiunile române,* apărut în ,,Deutsche Zeitung", pe care îl rezervăm volumului de traduceri din ediţia de faţă.

---

[1] Theodor Mommsen, *Römische Geschichte.* Erster Band. Sechste Auflage, Berlin, Weidinannsche Buchhandlung, 1874, p. 627, 634, 635, 652, 654, 656, 657, 668, 669, 673 — 674 (Caracterizare).

[2] T, II (1877), nr. 72, 30 mart, p. 2.

CONCERTUL MICHERU [„ALALTAIERI VIOLONISTUL NOSTRU..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 34, 1 aprilie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Concertul susţinut de T. Micheru în 30 martie 1877 constituie o confirmare a opiniilor lui Eminescu cu privire la talentul violonistului. Programul tipărit al concertului se păstrează, cum am văzut, în manuscri-

---

sele eminesciene. În comentariile la poezia [*,,Sătul de lucru..."*] (OPERE, v, 319) Perpessicius arată că în ,,Curierul. Foaia intereselor generale" se găseşte numai un anunţ privind ţinerea concertului. Am desprins şi noi de aici caracterizarea ce se face violonistului. ,,O dare de seamă a concertului — scrie Perpessicius — ar fi fost binevenită, dar ea lipseşte". Această împrejurare face ca notiţa lui Eminescu să ţină şi locul dării de seamă, pe care o aşteptam, dar pe care nu o găsim în presa noastră.

GRIGORE GĂNESCU

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 34, 1 aprilie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu evocă personalitatea lui Grigore Gănescu (1829 — 1877), cu informaţii întîlnite, în mare parte, în enciclopediile franceze din secolul trecut, care consacră un spaţiu larg prezentării vieţii şi activităţii sale. Personalitatea ziaristului francez de origine română stă şi în atenţia ,,Românului", care îi consacră, de asemenea, un articol comemorativ [1], iar ,,Telegraful" îi

reproduce necrologul din presa franceză [2]. Evocarea poetului nu are legătură cu articolul din ,,Românul" şi nici cu necrologul din presa franceză. Să amintim aici şi de articolul publicat în ,,Vocea Prahovei", în 7 aprilie 1877 [3].

Grigore Gănescu este prezentat în enciclopediile franceze şi în articolele scrise la moartea sa ca ziarist francez şi se trece peste activitatea desfăşurată în străinătate în slujba ţării sale. Între 1853 şi 1859 el tipăreşte o serie de lucrări prin care informează opinia publică europeană asupra stărilor de lucruri din Muntenia. Sînt de amintit: *O aruncătură de ochi asupra administraţiei Valahii de la anul 1849 pînă la anul 1833* (Praga, 1854), *Coup-d'oeil sur l'administration de la Principauté de Valachie (de 1849 á 1853)* (Paris, 1853, ed. a II-a, 1854), *La Valachie depuis 1830 jusqu'á ce jour* (Bruxelles, 1855), *Quelques mots sur la Valachie* (Paris, 1856, ed. a II-a, 1857), *Diplomatie et nationalité* (Paris, 1856). Prin lucrările sale şi prin legăturile strînse de prietenie ce le are cu cei mai de seamă oameni politici din Franţa şi din alte ţări, Grigore Gănescu aduce o contribuţie importantă la pregătirea opiniei publice europene să recunoască unirea Principatelor Române din 1859.

Activitatea şi viaţa lui Grigore Gănescu sînt insuficient cunoscute la noi. Informaţiile lui C. Diaconovich din *Enciclopedia română* (II, Sibiu, 1900, p. 504) sînt eronate. Se arată aici că G. Gănescu se naşte la 1809 şi moare în 1882. Articolul lui Eminescu rămîne cea mai importantă evocare a personalităţii sale întîlnită în presa românească din secolul trecut.

---

[1] ROM, XXI (1877), 29 — 31 mart., p. 284 *(Gregoriu Gănescu).*

[2] TEL, VII (1877), nr. 1491, 2 apr., p. 2 *(Gregoriu Gănescu).*

[3] VOCP, III (1877), nr. 25, 7 apr., p. 3 — 4 *(Grigore Gănescu).*

[„«NICIODATĂ», DIN ACEST SINGUR CUVÎNT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 35, 3 aprilie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu extrage pasaje mai importante, dintr-un articol din ,,Neue freie Presse", *Berlin, 11. April,* reprodus din ,,Politische Correspondenz" şi publicat în 31 martie/1 aprilie 1877 [1]. Din mai multe telegrame, *Konstantinopel, 11. April, Petersburg, 11. April,* publicate în acelaşi număr, sînt extrase şi celelalte informaţii din această cronică. În telegrama din urmă este citat şi ,,Golos", ziarul rusesc.

Informaţii în legătură cu aceste evenimente internaţionale se dau şi în presa noastră centrală, independent de foaia ieşeană [2].

Discuţiile în jurul zvonurilor cu privire la demisia lui Bismarck preocupau opinia publică europeană pentru faptul că i se atribuia un rol important în rezolvarea „chestiunei orientale" pe calea negocierilor între marile puteri.

---

[1] NFP, (1877), nr. 4535, [31 mart.]/1 apr., p. 6.

[2] ROM, XXI (1877), 3 apr., p. 295 *(Berlin, 13 aprilie, Constantinopol, 13 aprilie, Petersburg, 11 aprilie).*

«CONVORBIRILE LITERARE»

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 36, 6 aprilie 1877, p. 3 *(Diverse).*

Comentariul lui Eminescu prefaţează un articol, « *Convorbiri literare* », publicat în ,,Presa" în 3 aprilie 1877 [1], pe care îl reproduce în ziarul ieşean. Comentariul şi reproducerea articolului au

semnificaţii politice. ,.Presa" aparţinea grupului conservator dizident, care îi avea în frunte pe V. Boerescu, directorul ziarului, Gr. Cantacuzino şi D. Ghica. Ei se retrag în martie 1876 din guvernul conservator, condus de Lascăr Catargiu şi declară că acest guvern nu mai era al Partidului conservator ci ,,guvernul nouei direcţiuni din Iaşi" (226, p. 208).

,,Presa" polemizează cu ,,Timpul", ziarul conservator întemeiat după declararea dezidenţei din Partidul conservator, şi critică, în repetate rînduri, ,,noua direcţiune din Iaşi". ,,Presa" ia ca pretext în comentariul său un articol al lui I. Negruzzi, *Foi căzute* [2] şi arată că susţineau revista ieşeană scriitori de-un ,,incontestabil talent". Ziarul nu merge însă mai departe să-i numească cu numele.

Dezidenţa conservatoare recunoaşte, la un an de la declararea ei, că ,,noua direcţie" avea merite, fie şi numai pe tărîm literar.

---

[1] PRESA, X (1877), nr. 56, 6 apr., p. 3 *(Diverse).*

[2] CL, X (1876), nr. 9, 1 dec., p. 353 — 358.

[,,PRESA ROMÂNĂ ESTE POATE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 37, 8 aprilie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Eminescu învinuieşte presa românească pentru faptul că discuta cu generozitate trimiterea în judecată a miniştrilor din guvernarea conservatoare, despre care am vorbit în comentariile noastre şi alegerile în Senat şi evita, cu intenţie ,,să discute probleme mai importante de politică internă". Poetul insistă asupra măsurilor de ordin militar luate de guvernul român între 1 — 4 aprilie 1877 pentru apărarea teritoriului ţării împotriva atacurilor trupelor regulate şi a bandelor turceşti [1]. Un eveniment important de politică internă îl constituie şi aducerea lui M. Kogălniceanu în fruntea Ministerului de externe. Kogălniceanu preia conducerea acestui departament în 3 aprilie 1877 şi în 4 aprilie se semnează la Bucureşti convenţia cu Rusia. Documentul este semnat de M. Kogălniceanu din partea României şi de Dimitrie Stuart din partea Rusiei [2]. Nimeni nu se îndoia, scrie Eminescu, că M. Kogălniceanu avea ,,vederi drepte".

Politica României este caracterizată de Eminescu ca fiind ,,cazuistică" şi reproduce în continuarea comentariului un articol din ,,Românul" [,,*Ceea ce credem că voesc* ..."], publicat în 7 aprilie 1877, din care transcriem cîteva pasaje. ,,Dacă vom fi nevoiţi prin poziţiunea teritoriului — scrie oficiosul guvernului român — de a concede trecătoare beligeranţilor, să n-o facem decît numai dacă vom dobîndi, prin legături temeinice, asigurarea că drepturile statului român au să rămînă neclintite în orice eventualitate.

Izbutind a obţine aceste rezultate, ne vom putea ferici, c-am scăpat de multele şi grelele primejdii ce ne-ar aduce atît politica aventuroasă, cît şi cea umilitoare.

Nimeni nu ne va putea învinovăţi că ne-am căutat garanţiile în propriile noastre mijloace" [3].

Prin politică ,,cazuistică", Eminescu înţelegea, cum se desprinde şi din articolul pe care îl reproduce din ,,Românul", adaptarea la situaţiile concrete şi folosirea propriilor mijloace în apărarea intereselor poporului român.

---

[1] St. Pascu, Const. C. Giurescu, I. Ceterchi ş.a., *Independenţa României,* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, p. 161.

[2] T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României,* p. 115. [3] ROM, XXI (1877), 7 apr., p. 307.

[„PAUZA GREA ŞI ATENTIVA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 37, 8 aprilie 1877, p. 2 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare, Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editura ,,Minerva", 1905. p. 197. Fragmentar.

Presa internaţională prezintă Imperiul otoman în ajunul războiului din 1877 — 1878 ca o împărăţie din basme, care îşi întindea hotarele peste trei continente şi ameninţa Europa cu o revărsare apocaliptică a popoarelor de sub stăpînirea sa. Ziarul ,,Le Nord" arată, într-un articol reprodus din „Timpul" în 8 aprilie 1877, că ţările europene se găseau în ,,pauza fiorilor, care premerg tuturor războaielor" [1].

Viziunea asupra Imperiului otoman este cea din *Scrisoarea III.* Comentatorii operei lui Eminescu situează elaborarea primei părţi a acestui poem în anii 1878 — 1881 (OPERE, nr, 289 — 291). Poetul ar fi pornit în descrierea extinderii Imperiului otoman pînă la Dunăre, din această primă parte a poemului, de la tratatul lui E. Hurmuzachi, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen* (Bucureşti, 1878), pe care începe să-l traducă la Floreşti, la moşia lui N. Mandrea, în vara anului 1878. Prin tratatul lui E. Hurmuzachi, din care traduce numai primul volum, poetul ar fi ajuns la cel al lui Iosef von Hammer, *Geschichte des osmanische Reiches,* în care se descrie visul sultanului. Nu există însă nici o dovadă că Eminescu nu cunoştea tratatul lui Hammer înainte de această dată. Istoricul german era recunoscut ca o mare autoritate ştiinţifică şi tratatul său circula în toate universităţile germane. Nu este de închipuit că Eminescu nu-l cunoştea încă din anii studiilor universitare la Viena şi Berlin.

Viziunea asupra Imperiului otoman din acest articol o anticipează pe cea din *Scrisoarea III,* cu cel puţin un an, iar în privinţa unor expresii chiar cu cinci ani. Din acest articol trec în poem imagini ca cea a turmelor, pornite în căutare de păşune, precum şi expresii ca: *desfăşurarea flamurei verzi> Iară flamura cea verde se înalţă an cu an; întreg Aliotmanul > Ca întreg Aliotmanul să se împiedece de-un ciot.* Expresia: *în contra crucii* se întîlneşte în *Scrisoarea III* chiar în două versuri: *Tot ce stă în umbra crucii, împăraţi şi regi s-adună* şi *Pentru-a crucii biruinţă se mişcară rîuri rîuri.* Aceste două versuri se găsesc numai în versiunea din 1880 — 1881 din manuscrisul **2282, 38 — 55,** care anticipează pe cea definitivă.

După ce aminteşte de întîmplările ziaristului ieşean, probabil de la „Curierul. Foaia intereselor generale", Eminescu se opreşte şi la atitudinea presei engleze faţă de demersurile diplomaţiei ruseşti pentru menţinerea păcii. Informaţiile sînt luate dintr-o corespondenţă, *Londra 16. April,* din ,,Neue freie Presse" publicată în 5/17 aprilie 1877 [2]. Aici se citează opinia ziarelor engleze, la care se referă poetul în cronica sa.

---

[1] T, II (1877), nr. 80, 8 apr., p. 1 *(Franţa).*

[2] NFP**,** (1877), nr. 4540, [5]/17 apr., p. 6.

[„O ŞTIRE CAM SERIOASĂ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 38, 10 aprilie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

[„DECLARAŢIA SUBSECRETARULUI DE STAT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 38, 10 aprilie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Complicitatea diplomaţiei engleze cu cea otomană în luarea unor hotărîri, care vizau şi ţara noastră, este denunţată de Eminescu, cum am văzut, în mai multe articole ale sale. Declaraţia lui Burke se publică într-un comunicat al Agenţiei Havas, *Camera Comunelor. Londra 17 aprilie,* reprodus şi în presa noastră. ,,D. Burke,

subsecretar de stat la afacerile străine — se arată în acest comunicat — răspunzînd d-lui Sundfort, zice că neutralitatea specială a României nu este garantată de nici un tratat. Principatul Moldo-Valahia este considerat în raporturile sale cu puterile străine ca făcînd parte din Imperiul otoman". [1]

Imperiul otoman se opune la conferinţa de la Constantinopol din decembrie 1876 — ianuarie 1877 să fie luată în discuţie neutralitatea României şi declaraţia lui Burke venea în sprijinul prevederilor din constituţia otomană. Potrivit acestor prevederi, România era considerată ca făcînd parte, cum ştim, din Imperiul otoman ca ,,provincie privilegiată". Eminescu invocă o serie de argumente prin care demonstrează că România nu avea ,,nici o legătură reală cu Imperiul otoman".

Pentru întocmirea acestui articol Eminescu îşi face însemnări în germană, care se păstrează în manuscrisul **2289** (v. *supra,* p. 481 — 482).

[1] T, II (1877), nr. 80, 8 apr., p. 1.

HIMEN

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 38, 10 aprilie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Căsătoria lui Samson Bodnărescu (1840 — 1902), poetul junimist, cu Eugenia Frangolea (1852 — 1935), fiica lui Gheorghe şi Zoe Frangolea, se oficiază, aşa cum arată şi Eminescu, în 10 aprilie 1877. Se cunosc în cercurile intelectuale ieşene sau poate în Germania, unde fac studii universitare (241, p. 39 — 40). Pedagogă cu studii de specialitate la Gotha şi Berlin, Eugenia Frangolea se ocupă şi cu literatura. Scrie piesa în trei acte *Devotamentul,* care este inclusă în repertoriul Teatrului Naţional din Iaşi în stagiunea 1876/1877. ,,Curierul de Iaşi" arată, în 7 noiembrie 1876, că piesa fusese pusă în studiu împreună cu *Caterina a II-a, Paza bună* şi *Calomnia* [1]. Eugenia Frangolea îi încredinţează piesa lui Eminescu, cronicarul dramatic al ziarului ieşean, să-şi spună părerea asupra ei. Eminescu face o serie de modificări [2] şi credea că, ,,redusă la două acte drama va fi bună" [3]. Poetul face pe marginea textului şi reflecţii cu privire la condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească o scriere dramatică. ,,Esenţa piesei — notează Eminescu — e totdeauna acţiunea, nu naraţiunea şi descrierea". ,,Pasiunea nu reflectează". Eugenia Frangolea îşi numea doi din eroii piesei: *Leonescu* şi *Jorescu.* „Numele în *scu* — arată Eminescu — nu sînt caracteristice. De aceea ar trebui alese altele. Scrierile lui Moliére de ex. cuprind numiri caracteristice, la auzirea cărora ne închipuim oarecum persoanele". Eugenia Frangolea nu are răgazul să refacă piesa şi Teatrul Naţional o scoate din repertoriu.

Activitatea scriitoricească a lui S. Bodnărescu nu şi-a găsit încă o încadrare mulţumitoare în stadiul actual al istoriei noastre literare (241, p. 41 — 42). Aprecierile lui Eminescu merită, cu atît mai mult să reţină atenţia.

[1] CI, IX (1876), nr. 122. 7 nov., p. 3 *(Teatru).*

[2] Petre V. Haneş, *Un manuscript corectat de M. Eminescu.* PL, I (1936), nr. 1, 1 ian., p. 13 — 21; Claudia Dimiu, *M. Eminescu « cenzor » şi sfătuitor literar.* MANUSCRIPTUM, VIII (1977), nr. 3, [iul.-sept.], p. 36 — 37.

[3] Manuscrisul se păstrează la Muzeul Literaturii Române.

[„«AGENCE RUSSE» CAPĂTĂ DIN CONSTANTINOPOLE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", nr. 39, 13 aprilie 1877, p. 3 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 177 — 180.

Eminescu comentează poziţia României după conferinţa de la Constantinopol în lumina telegramei Agenţiei ruse, *Petersburg, 20. April,* publicată în ,,Neue freie Presse", în 9/21 aprilie 1877 [1] şi reprodusă în presa

noastră [2] în 12 aprilie 1877. Telegrama exprima opinia lui Burke, subsecretarul de stat al Agenţiei [3]. Eminescu aminteşte şi de rolul jucat de Salisbury, ambasadorul Angliei la Poartă, la conferinţa marilor puteri din capitala Imperiului otoman, din decembrie 1876 — ianuarie 1877, pe care o numeşte ,,reprezentaţia de marionete de la Constantinopol".

Poetul reproduce din ,,Telegraful român", în 17 iunie 1877, cum vom arăta mai departe, un articol, *Jurnalistica maghiară iar despre români şi armata României,* în care se prezintă atitudinea presei maghiare guvernamentale faţă de ţara noastră înainte şi după declararea independenţei naţionale. În acest articol se fac referiri şi la declaraţiile unui foiletonist al ziarului ,,Hon", care ,,hăcuia bucăţi numai cu un detaşament de « magyar huszárok »" armata română. Poetul are în vedere, cînd se referă la „discordia civilă", trimiterea în judecată de guvernul liberal a miniştrilor din guvernarea conservatoare.

Marile puteri nu garantează neutralitatea teritoriului României, cum s-a putut vedea încă de la conferinţa de la Constantinopol din decembrie 1876 — ianuarie 1877. Eminescu considera pe deplin justificate măsurile luate de România pentru organizarea pe baze moderne a armatei naţionale.

---

[1] NFP, (1877), nr. 4544, [9]/21 apr., p. 7.

[2] ROM, XXI (1877), 11, 12 apr., p. 323 *(Ştiri de prin ziare);* TEL, VII (1877), nr. 1500, 12 apr., p. 3 *(Petersburg, 21 aprilie).*

[3] ROM, XXI (1877), 7 apr., p. 307; T, II (1877), nr. 80, 8 apr., p. 1.

RUSIA [„ALALTAIERI ÎN 11/23 APRILIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 39, 13 aprilie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

PRELEGEREA D-LUI A. D. XENOPOL DESPRE CRITICISM

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 39, 13 aprilie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Despre literatură şi artă,* [Iaşi], Junimea, 1970, p. 255 — 256.

Conferinţa lui A. D. Xenopol, *Criticismul,* a şasea din seria *Sisteme metafizice,* programată iniţial pentru 13 martie 1877, se ţine în 3 aprilie 1877. Ziarul ieşean o anunţă, fără comentarii, cum face şi în cazul celorlalte „prelegeri populare". „Astăzi între 2 — 3 ore după amiază A. D. Xenopol va ţinea în sala Universităţii prelegerea asupra « Criticismului »"[1].

Eminescu expune principiile filozofiei lui John Locke şi Kant, la care îl alătură şi pe Schopenhauer. Consideraţiile sale pe marginea filozofiei lui John Locke sînt cele dintîi pe care le întîlnim în scrisul său, însemnări despre Kant şi Schopenhauer găsim în manuscrise (OPERE VII, 338 — 339, 347 — 349), în scrierile literare, precum şi în proza sa politică.

În prezentarea conferinţei lui A. D. Xenopol, Eminescu îşi asumă şi sarcina să facă cunoscute principiile fundamentale ale filozofiei lui Locke, Kant şi Schopenhauer, unui cerc mai larg de „auditori" decît cel din sala Universităţii. Această preocupare apare evidentă şi din informaţiile istorice pe care le dă.

De la o prezentare a unei prelegeri se aşteaptă informaţii asupra problemelor puse în discuţie de conferenţiar şi în foarte mică măsură şi date ca cele comunicate de poet. Să mai notăm, în sfîrşit, că Eminescu dă acestei conferinţe a lui Xenopol şi un titlu prin care o individualizează în seria prelegerilor junimiste. Este o mărturie a preţuirii pe care o arată poetul istoricului ieşean.

_____

[1] CI, X (1877), nr. 35, 3 apr., p. 3 *(Prelegerile Junimei).*

ÎNCHEIEREA PRELEGERILOR JUNIMEI

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 39, 13 aprilie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Conferinţa lui V. Conta., *Materialismul,* a şaptea şi ultima din seria *Sisteme metafizice,* programată iniţial pentru 20 martie 1877, se ţine în 10 aprilie 1877. ,,Astăzi se încheie — îşi informează ziarul ieşean cititorii — ciclul de prelegeri ale societăţii Junimei cu conferinţa pe care va ţine-o domnul V. Conta asupra *materialismului".*

V. Conta expune în conferinţa sa, desigur, rezultatul cercetărilor din studiile *Teoria fatalismului* şi *Teoria ondulaţiunii universale,* publicate în ,,Convorbiri literare" în 1875 — 1876 (v. *infra,* p. 736 — 737).

Conferinţa este anunţată în ,,Convorbiri literare" cu titlul *Naţionalismul.* Cu acest titlu o trece şi I. Negruzzi în *Amintiri de la Junimea"* (66 p. 246) şi poate nu din întîmplare.

PROVIANT

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 39, 13 aprilie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

[„EVENIMENTELE SE GRĂMĂDESC..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 40, 15 aprilie 1877, p. 2 *(Revista internă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 197. Fragmentar.

Consiliul de Miniştri publică în 12 aprilie 1877 un comunicat prin care anunţă intrarea în 11

aprilie 1877 a armatelor ruse în ţara noastră pr n mai multe puncte de frontieră şi îndreptarea lor spre Balcani [1]. În comunicat se dau îndrumări prefecţilor din judeţe cu privire la atitudinea ce trebuie să o urmeze faţă de armatele ruse pînă la convocarea corpurilor legiuitoare şi se îndeamnă populaţia din satele şi oraşele din lungul Dunării să se retragă în interiorul ţării.

Evenimentele interne şi externe din aprilie 1877 sînt comentate de Eminescu în lumina acestui comunicat al Consiliului de Miniştri. Poetul insistă asupra atitudinii rezervate a oficialităţilor române faţă de împăratul Rusiei şi a acestuia faţă de oficialităţile româneşti, precum şi asupra faptului că nu se dau dispoziţii guvernamentale pentru transportul trupelor ruse şi nici pentru încartiruirea lor. Se lasă însă libertatea Căilor Ferate Române să transporte trupele ruse, ca pe nişte călători obişnuiţi, iar autorităţilor locale să procedeze, pe proprie răspundere, pentru încartiruirea armatei ruse. Prin aceste măsuri se urmărea să nu se dea pretext Imperiului otoman să invadeze cu armatele sale teritoriul ţării noastre. Guvernul român acceptă, la cererea Porţii, pentru aceleaşi considerente, să retragă armata noastră din lungul Dunării. Deşi guvernul român satisface această cerere, Imperiul otoman bombardează oraşele din stînga Dunării, săvîrşind un act de agresiune împotriva ţării noastre.

[1] ROM, XXI (1877), 13 apr. Supliment.

MUNTENEGRU [„ «CORESPONDENŢA POLITICĂ» PRIMEŞTE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 40, 15 aprilie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu trimite şi pentru acest articol la „Politische Correspondenz". însă preia informaţiile din alte surse germane. Despre insurecţia din Bosnia şi Herţegovina găsim o relatare şi în „Neue freie Presse", *Banja-*

luka, 4. April (Orig. Corr.) (Die sogenannte Insurrection in Bosnien), publicată în 5/17 aprilie 1877 [1], cu care cronica poetului are puncte comune.

Unele informaţii sînt cuprinse şi într-un articol din ,,Românul", *Muntenegru,* publicat în 14 aprilie 1877 [2].

[1] NFP, (1877), nr. 4540. [5]/17 apr., p. 4. [2] ROM, XXI (1877), 14 apr., p. 332.

TURCIA [„ZIARUL «TEMPS» AFLĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 40, 15 aprilie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

AUSTRO-UNGARIA [„ADUNAREA DEPUTAŢILOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 40, 15 aprilie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Proiectele de legi, pe care le enumeră Eminescu, se refereau la reînnoirea pactului dualist din 1867 încheiat pe zece ani. Dintre proiectele de legi supuse dezbaterii la reînnoirea pactului dualist, discuţii mai aprinse va provoca cel privitor la înfiinţarea Băncii Austriei. Se va înscena, cum vom arăta mai departe, demisia guvernului lui Kálmán Tisza spre a obţine din partea Austriei paritatea în conducerea băncii.

RUSIA [, SPRE COMPLECTAREA CELOR ZISE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 40, 15 aprilie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu completează descrierea vizitei lui Alexandru al II-lea la Iaşi din numărul anterior. Poetul întocmeşte un *Jurnal* al vizitei din 11/23 aprilie 1877, printre cele mai complete ce ne-au rămas de la martorii oculari ai acestor evenimente politice.

Poetul reproduce, în continuare, *Ordinul de zi* al ducelui Nicolae către armata de sub conducerea sa.

INUNDARE

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 40, 15 aprilie 1877, p, 3 *(Noutăţi).*

Calamităţile provocate de inundaţii sînt descrise şi de ,,Curierul. Foaia intereselor generale" [1], fără însă să dea nume de persoane.

[1] CFIG, V (1877), nr. 29, 17 apr„ p. 5 *(Inundaţie).*

SCUMPIREA PÎNEI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 40, 15 aprilie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Problema aceasta stă şi în atenţia ,,Curierului. Foaia intereselor generale", care se ocupă de ea două zile mai tîrziu [1]. Ziarul nu dă însă exemple şi nu menţionează nume.

[1] CFIG, V (1877), nr. 29, 17 apr., p. 5 *(Scumpetea pînei).*

[„CORPURILE LEGIUITOARE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 41, 17 aprilie 1877, p. 1 *(Revista internă).*

Corpurile legiuitoare îşi deschid lucrările în 14 aprilie 1877, cu o cuvîntare a domnitorului, în care condamnă politica Imperiului otoman, pentru faptul că s-a opus recunoaşterii neutralităţii României şi a întreprins acţiuni ostile împotriva poporului român. ,,Consultînd interesele naţiunii — arată domnitorul —, potrivindu-ne de tradiţiunile strămoşeşti, ne vom răzima pe patriotismul

tuturor românilor, şi la caz de nevoie vom recurge chiar la braţul fiilor ţării" [1]. Cuvîntarea anticipează proclamarea solemnă, o lună mai tîrziu, a independenţei naţionale a statului român.

[1] MO, (1877), nr. 84, 14/26 apr., p. 2487.

[„AU SOSIT ŞTIREA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 41, 17 aprilie 1877, p. 1 *(Revista externă).*

PÎNEA ŞI CARNEA

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 41, 17 aprilie 1877, p. 1 *(Noutăţi).*

Eminescu manifestă o preocupare permanentă pentru condiţiile de viaţă ale ieşenilor şi comentează cu promptitudine măsurile luate pentru înlăturarea aspectelor negative. „Curierul. Foaia intereselor generale" relatează despre aceste măsuri pe scurt şi în urma ziarului redactat de poet [1].

[1] CFIG, V (1877), nr. 30, 21 apr., p. 6 *(Scumpetea cărnei).*

POŞTA [„DE TREI ZILE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 41, 17 aprilie 1877, p. 1 *(Noutăţi).* Este reprodus în „Telegraful", VII (1877), nr. 1508, 21 aprilie, p. 3.

Eminescu informează cititorii în numărul precedent cu privire la faptul că redacţia nu primise presa centrală. „Din cauze necunoscute încă — scrie ziarul —, dar care se vor fi reducînd numai la vro inundare parţială, poşta din jos n-a sosit încă" [1].

[1] CI, X (1877), nr. 70, 15 apr., p. 3 *(Poşta).*

INUNDAŢIE

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 41, 17 aprilie 1877, p. 1 — 2 *(Noutăţi).*

DE LA EPITROPIA SF. SPIRIDON

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 41, 17 aprilie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus

în ,,Timpul", 11, nr. 93, 23 aprilie 1877, p. 3 *(Varietăţi).*

ABUZURI

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 42, 20 aprilie 1877, p. 4 *(Diverse).* Este reprodus în ,,Timpul", II, nr. 93, 23 aprilie, p. 3.

[„MARŢI ÎN 26 CURENT..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 45, 29 aprilie 1877, p. 4 *(Revista internă).*

[„KARS, CETATEA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 45, 29 aprilie 1877, p. 4 *(Revista externă).*

Eminescu extrage informaţiile despre luptele din Caucaz din două corespondenţe, *Tiflis, 9. Mai* şi *Enzerum, 9. Mai,* publicate în ,,Neue freie Presse" în 29 aprilie/11 mai 1877 [1]. Tot din ziarul vienez sînt preluate şi

informaţiile cu caracter istoric privind cetatea Kars. ,,Neue freie Presse" le reproduce însă din ,,Post", ziarul berlinez, iar acesta le extrage din broşura lui Humphrey Sandwirth, *A Narative of the Siege of Kars,* tipărită în 1856.

Cronica oferă un exemplu ilustrativ pentru aria largă a receptării informaţiilor din publicistica eminesciană.

[1] NFP, (1877), nr. 4564, [29 apr.]/11 mai, p. 2 — 3.

LEGEA RECHIZIŢIUNILOR

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 45, 29 aprilie 1877, p. 4 *(Noutăţi).*

[„AMBASADELE TURCEŞTI..."]

Se publica în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 46, 1 mai 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Măsurile luate de Poartă împotriva României la care se referă Eminescu sînt comentate şi de

presa străină. ,,Neue freie Presse" arată într-o corespondenţă, *Konstantinopel, 4. Mai,* din 25 aprilie/7 mai 1877, că Poarta învinuia ţara noastră de ,,rebeliune" (,,Zustande der Rebellion betrachtet") [1].

[1] NFP (1877), nr. 4560, [25 apr.]/7 mai, p. 3.

UN MATERIALIST ROMÂN

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 47, 4 mai 1877, p. 4 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu *Scrieri politice şi literare, Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 330 — 331.

Studiul lui V. Conta se publică mai întîi în „Convorbiri literare" în 1875 — 1876 [1] şi este tipărit în anul următor în franceză, *Théorie du fatalisme* (Essai de philosophie matérialiste), la Bruxelles în editura G. Mayolez şi la Paris, în editura Germer-Bailliére, într-un volum elegant de 312 pagini. Editorii anunţă şi traducerea studiului *Teoria ondulaţiunii universale,* publicat mai întîi tot în ,,Convorbiri literare" în 1876 — 1877 [2], însă care apare în ediţia franceză abia în 1895 *(Théorie de l'ondulation universelle,* Paris, 1895). Între timp i se tipăresc în franceză alte patru studii, două la Iaşi *(Origine des espèces,* Iaşi, 1888, *Premiers principes composant le monde,* Iaşi, 1888) şi două la Bruxelles şi Paris *(Introduction á la métaphysique,* Bruxelles şi Paris, 1880, *Les fondements de la métaphysique,* Paris, 1890).

V. Conta trimite *Teoria fatalismului* unui mare număr de filozofi şi oameni de ştiinţă din străinătate. Eminescu ştia că prietenul său primise răspuns, pînă la acea dată, de la Ch. Darwin şi L. Büchner. Scrisoarea lui Ch. Darwin este din 29 aprilie 1877 şi în ea învăţatul englez arată că subiectul cărţii ,,este greu dar trebuie să intereseze mult pe fiecare persoană ce reflectă asuprii, existenţei proprii şi a celei a univer-

sului". Scrisoarea lui L. Büchner poartă data 4/5 1877. Filozoful german găseşte cartea „interesantă şi înrudită îndeaproape cu vederile sale". Se explică de ce L. Buchner prefaţează *Teoria ondulaţiunii universale* în ediţia franceză din 1895.

Eminescu comentează şi aprecierile elogioase la adresa studiului lui V. Conta, făcute de un profesor de ,,filozofie spiritualistă" din Bruxelles. Profesorul la care se referă poetul este Guillaume Tiberghien (1819 — 1901), autor al unor lucrări importante tipărite înainte de 1879 *(Essai théorique et historique sur la génération des connaissances humaines dans ses rapports avec le monde, la politique et la religion,* Bruxelles, 1844*, Théorie de l'infini,* Bruxelles, 1846, *Logique, la science de la connaissance,* Bruxelles, 1864, *Eléments de la morale universelle,* Bruxelles, 1879).

V. Conta primeşte scrisori şi de la alţi filozofi şi oameni de ştiinţă din străinătate. Sînt de amintit numele lui H. Spencer, Ernst Haeckel, John Lubock, Edward Tylor, Eduard Zeller, Eduard Reich, Otto Liebermann, N. Morisson. Scrisorile se păstrează în manuscrisul **4217, 3 — 7**, împreună cu cîteva diplome şcolare, extrase din presă şi un proiect de *Regulament pentru expoziţiunea artelor frumoase plastice şi încurajarea artiştilor în viaţă.* Scrisorile au fost publicate în traducere românească de O. Minar în ediţia sa a operelor filozofului român (58, p. 875 — 883).

Studiul lui V. Conta este prezentat, cîteva luni mai tîrziu şi de ,,Presa", care nu are cunoştinţă de recenzia lui Eminescu din ziarul ieşean. „Presa" stăruie asupra originalităţi ideilor filozofului român şi reproduce cele trei ipoteze ale sale. Ziarul bucureştean comentează şi ecourile stîrnite de studiul lui V. Conta în presa străină şi se ocupă în trei foiletoane de articolul lui F. Pillon, publicat în ,,La critique philosophique" (nr. 31, 30 august 1877) [3], iar în al treilea de cel al lui Beurier, publicat în ,,Revue philosophique" (nr. 10 octombrie 1877) [4]. ,,Presa" laudă modul de

prezentare al lui Beurier, care, deşi nu împărtăşeşte ideile filozofului român, îl combate cu demnitate şi se menţine ,,pe adevăratul tărîm ştiinţific" [5].

Eminescu caută să aplice unele din teoriile lui V. Conta la viaţa intelectuală. În manuscrisul **2267,** pe prima copertă, găsim o însemnare semnificativă în această privinţă. ,,Conta — notează poetul —. Teoria ondulaţiunii universale. Aplicată la viaţa intelectuală, ea nu e decît o figură. Unda descrisă de suirea şi scăderea ideilor în inteligenţa omenească este o undă numai cugetată, ideală, nu unda unei mişcări adică linia ondulată a unei mişcări aevea mecanice".

Mai tîrziu, la moartea lui Vasile Conta, Eminescu va arăta că filozoful descindea dintr-o familie „archiromână de munteni" şi că-şi traduce singur *Teoria fatalismului* în limba franceză.

---

[1] CL, IX (1875), nr. 6, 1 sept., 229 — 254, nr. 7, 1 oct., p. 257 — 274, nr. 8, 1 nov., p. 305 — 320, nr. 10, 1 ian. 1876, p. 371 — 381, nr. 11, 1 febr., p. 423 — 440, nr. 12, 1 mart., p. 460 — 474.

[2] CL, X (1876), nr. 3, 1 iun., 81 — 97, nr. 4, 1 iul., p. 152 — 158, nr. 5, 1 aug., p. 193 — 202, nr. 6, 1 sept., p. 223 — 238, nr. 8, 1 nov., p. 290 — 301, nr. 10, 1 ian. 1877, p. 386 — 397, nr. 12, 1 mart., p. 443 — 452.

[3] PRESA, X (1877), nr. 134, 9 iul., p. 3 *(Bibliografie).*

[4] PRESA, X (1877), nr. 218, 22 oct., p. 3; nr. 219, 23 oct., p. 3; nr. 220, 25 oct., p. 2 — 3.

[5] PRESA, X (1877), nr. 221, 26 oct., p. 2 — 3.

CORESPONDENŢII STRĂINI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 47, 4 mai 1877, p. 4 *(Noutăţi).*

Cuvintele lui M. Kogălniceanu, pe care le reproduce Eminescu, sînt extrase din *Discursul...* său rostit în Adunarea deputaţilor în 29 aprilie 1877 ca răspuns la interpelarea lui A. Stolojan din 27 aprilie 1877. Deputatul român adresează lui I. C. Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri, şi lui M. Kogălniceanu, ministrul de externe, mai multe întrebări: ,,1. Întreb despre cele întîmplate la Reni, Brăila, Olteniţa şi mai cu seamă la Calafat. 2. Despre pirateriile comise de turci în mai multe din porturile noastre şi mai cu seamă în Bechet. 3. Întreb dacă Poarta a dat paşapoartele agentului nostru din Constantinopol, zicînd că îi suspendă funcţiunea. 4. Întreb dacă are cunoştinţa de circularile Porţii în care ni se tăgăduieşte individualitatea ca stat şi ni se ameninţă instituţiile din întru. 5. În faţa acestor acte de ostilitate diplomatică şi d-agresiune armată din partea Turciei, fără să ni fi declarat război, care este atitudinea guvernului şi care îi va fi linia de purtare" [1]. În răspunsul său, M. Kogălniceanu condamnă politica Imperiului otoman faţă de România şi încercările Junilor turci de-a reînvia vremea lui Mahomed al II-lea şi a lui Baiazid [2].

Mihail Kogălniceanu insistă asupra ospitalităţii poporului român, de care se îndepărtau unele elemente ostile politicii statului român şi atrage atenţia deputaţilor să fie circumspecţi în luările de cuvînt din corpurile legiuitoare. Corespondenţii străini de presă răstălmăceau fiecare cuvînt şi aduceau mari prejudicii politicii externe a ţării. Excela în această privinţă ziarul „Neue freie Presse" din Viena, pe care Eminescu îl critică în repetate rînduri. Corespondenţele trimise din ţară ziarelor străine sînt reproduse şi comentate şi în publicaţiile româneşti. Poetul face loc în coloanele ,,Curierului de Iaşi", în general, corespondenţelor străine reproduse şi comentate în presa românească.

Eminescu propune instituirea unui control al statului asupra corespondenţei trimisă în străinătate. Starea de război reclama această măsură excepţională pentru apărarea intereselor naţionale ale poporului român.

---

[1] ROM, XXI (1877), 29 apr., p. 381 *(Adunarea deputaţilor. Şedinţa de miercuri 27 aprilie*

1877).

[2] ROM, XXI, (1877), 1 mai**,** p**.** 387 *(Discursul d-lui ministru de externe rostit cu ocazia interpelării d-lui Stolojan);* Mihail Kogălniceanu**,** op. cit., p**.** 454 — 463**.**

RAMURI DE MĂSLIN

Se publică în „Curierul de Iaşi, X**,** nr. 47, 4 mai 1877, p. 4 *(Noutăţi).*

Consideraţiile de politică internaţională ale ,,Curierului financiar" stau în atenţia lui Eminescu pentru faptul că ocupau un loc aparte în contextul presei româneşti. Revista bucureşteană se ocupă de strategia adoptată de Imperiul otoman în războiul cu Rusia şi presupunea o intervenţie a Angliei prin care se va localiza conflictul armat din Balcani. Eminescu găsea că asemenea aprecieri erau în contradicţie cu desfăşurarea evenimentelor internaţionale. Spre a ilustra acest lucru transcrie comentariul din ,,Curierul financiar", care începe cu fraza : *,,Din sorginte siguri"* şi sfîrşeşte cu cuvintele : *,,ci şi a localiza războiul".* Poetul intervine şi in text cu cîteva stilizări.

Comentariul se publică în ,,Curierul financiar", în 1/13 mai 1877 şi este cules cu litere groase [1]. Amănuntul explică întrebarea lui Eminescu cu privire la responsabilitatea ce şi-o asuma revista pentru informaţiile sale.

_____

1 CF, IV (1877), nr. 18, 1/13 mai, p. 167.

SHAKESPEARE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 47, 4 mai 1877, p. 4 *(Noutăţi).*

Traducerea lui Adolf Stern, *Hamlet, Prinţul Danemarcei,* pe care o critică Eminescu pentru ,,păsărească" în care era făcută, se tipăreşte în 1877 şi cunoaşte şi o a doua ediţie în 1905. Adolf Stern tipăreşte, în 1879, a doua traducere din opera lui Shakespeare, *Iuliu Cezar,* şi ţine să precizeze pe copertă că era şi „traducătorul lui Hamlet". Dă şi o versiune românească din *Regele Lear,* în 1881. Adolf Stern trecea, alături de Scarlat Ion Ghica şi Haralamb G, Lecca, printre cei mai însemnaţi traducători din opera dramaturgului englez.

RUBLELE DE ARGINT

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 48, 8 mai 1877, p. 4 (*Noutăţi*).

[„ÎNTÎMPLĂRILE PETRECUTE ÎN PARLAMENTUL ROMÂN..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 49, 11 mai 1877, p. 4 *(Revista internă).*

Eminescu comentează dezbaterile din Parlamentul român, fără să cunoască cuvîntările respective.

Interpelarea lui N. Fleva se adresa lui M. Kogălniceanu, iar acesta declară, în calitatea sa de ministru de externe, ,,independenţa absolută a României" [1]. Deşi nu cunoştea interpelarea lui N. Fleva şi nici răspunsul lui M. Kogălniceanu, poetul intuieşte cu o perspicacitate uimitoare însemnătatea acestui moment în istoria poporului român.

[1] Mihail Kogălniceanu, *op. cit.,* p. 478 — 485. Discursul lui M. Kogălniceanu, interpelarea lui N. Fleva, comentarii şi note.

FRANŢA [„CÎND ÎN ZIUA DIN URMĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 49, 11 mai 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Criza de guvern din Franţa este comentată de „Neue freie Presse" într-un lung articol, *Die Krise in Frankreich,* din 10/22 mai 1877 [1]. Sînt de amintit şi telegramele Agenţiei Havas, *Paris, 16 mai, Paris, 16 mai, Paris, 15 mai, Paris, 16 mai,* reproduse în ,,Românul" din 6 mai 1877 [2].

Eminescu face o sinteză a acestor informaţii şi reţine în final un fapt de senzaţie, aspect întîlnit mai rar în publicistica sa.

[1] NFP, (1877), nr. 4574, [10]/22 mai, p. 3 — 4. Informaţii şi în alt articol, *Paris, 16. Mai* (nr. 4572, [7]/ 19 mai, p. 4).

[2] ROM, XXI (1877). Supliment la nr. din 6 mai, p. 1.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„ÎN 5/17 MAI RUŞII..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 49, 11 mai 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Eminescu găsea informaţii despre luptele din Caucaz în cronica războiului, *Der Krieg. Wien,* 22. *Mai,* din ,,Neue freie Presse" [1]. Aici se dă şi o descriere a Ardahanului.

[1] NFP**,** (1877), nr. 4575, [11]/23 mai, p. 2.

[„VOTUL CAMEREI ŞI AL SENATULUI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 50, 13 mai 1877, p. 4 — 5 *(Revista internă).â*

Eminescu consacră comentariul său de politică externă dezbaterilor din Cameră şi Senat din 9 mai 1877 şi instituirii decoraţiei ,,Steaua României" [1], Corpurile legiuitoare declară în şedinţa din 9 mai 1877, cum se ştie, independenţa absolută a României şi invită corpurile legiuitoare să ia măsuri ca ea să fie recunos-

cută şi garantată de marile puteri europene. ,,Senatul, luînd act de poziţiunea făcută României de către Imperiul otoman — se arată în această hotărîre istorică —, consideră statul român independent şi invită pe guvern a lucra ca independenţa să fie recunoscută şi garantată de marile

puteri europene, a căror dreptate şi sprijin au contribuit în tot timpul la dezvoltarea României" [2].

Eminescu arată că România n-a fost niciodată vasală Turciei şi critică constituţia otomană din 23 decembrie 1876, care trecea ţara noastră, cum ştim, între ,,provinciile privilegiate" ale imperiului. Acestui punct de vedere se raliază diplomaţia engleză şi o parte a presei austro-ungare. Poetul constată, pe de altă parte, că diplomaţia austriacă urmărea să instituie un ,,protectorat austriecesc" asupra României. Articolul din ziarul ,,Die Post" la care se referă este *Austria şi rezbelul ruso-turc* şi-l găsim reprodus în „Românul" în 8 mai 1877. ,,Ei bine, noi am zis de nenumărate ori — se arată aici —, că dorim a vedea ţările dunărene dintre Adria şi Marea Neagră pînă în Balcani sub dominaţia directă sau indirectă a Austriei" [3]. Opiniile ziarului ,,Die Post" sînt criticate sever de ,,Augsburger allgemeine Zeitung" şi ,,Deutsche Zeitung" care susţin că România nu avea nevoie de alte protectorate în afara garanţiilor marilor puteri.

---

[1] M. Kogălniceanu, *op. cit., p.* 485 — 488.

[2] ROM, XXI (1877), 11 mai, p. 418 *(Senatul. Şedinţa de luni 9 mai 1877);* Mihail Kogălniceanu, *op. cit.,* p. 490.

[3] ROM, XXI (1877), 8 mai, p. 409.

[„CONTRAR SIMPATIILOR MAJORITĂŢII POPOARELOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 50, 13 mai 1877, p. 5 — 6 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 180 — 183. Fragmentar.

Eminescu examinează situaţia internă a Imperiului austro-ungar în raport cu politica sa externă. Din presa guvernamentală austro-ungară, din interpelarea deputatului Ignaţiu Helfy în Dieta maghiară, din răspunsul lui Kálmáii Tisza şi din declaraţiile altor oameni politici din Imperiul austro-ungar, se putea vedea atitudinea ostilă a acestuia faţă de România şi politica sa internă şi externă. Eminescu reproduce stenograma dezbaterilor din Dieta maghiară din 4/16 mai 1877 pe marginea interpelării lui Ignaţiu Helfy, ca un document de cea mai mare însemnătate pentru cunoaşterea atitudinii Imperiului austro-ungar faţă de România, şi subliniază pasajul din răspunsul lui Kálmán Tisza, primul ministru maghiar, in care arată că guvernul său nu avea interese ca neutralitatea României să fie garantată şi că ea nici nu era garantată prin tratate internaţionale. Kálmán Tisza se întemeia în declaraţiile sale pe prevederile tratatului secret încheiat între Imperiul austro-ungar şi Imperiul ţarist la Budapesta în ianuarie — martie 1877. Se stipula aici ca cele două imperii să nu admită crearea de state independente în jurul Imperiului austro-ungar şi nici o confederaţie a popoarelor slave [1]. Deşi nu cunoştea clauzele tratatului de la Budapesta, poetul caracterizează foarte exact orientarea Imperiului austro-ungar în politica sa externă.

Eminescu critică dualismul, cum face şi în articolele din ,,Federaţiunea", publicate în 1870. Poetul analizează cu pătrundere şi poziţia popoarelor din Imperiul austro-ungar faţă de casa domnitoare a Habsburgilor şi demonstrează că susţinea ,,alipirea către tron" numai biserica care exercita încă o influenţă destul de puternică în ,,clasele agricole". Încrederea în familia domnitoare a Austriei mai era cultivată şi de cei care urmăreau să ocupe funcţii de stat sau să obţină alte avantaje personale. Eminescu aminteşte de manifestaţia de la Agram (Zagreb), capitala Croaţiei, împotriva arhiducelui Albrecht, ca o mărturie a surpării mitului ,,alipirii către tron şi dinastie". Manifestaţia are loc în începutul lui mai 1877 şi despre ea găsim relatări şi în alte ziare româneşti [2].

Imperiul austro-ungar mi se putea angaja într-un război cu alte state fără primejdia desmembrării în ,,bucăţile [sale] constitutive". Eminescu aduce în sprijinul tezei sale o serie de

argumente. Mai importantă este constatarea că parlamentul din Viena nu reprezenta popoarele şi nici nu inspira încrederea popoarelor din imperiu şi dorinţa de-a apăra ,,o patrie" în care nu li se recunoştea dreptul la o viaţă naţională. Eminescu reia şi problema federalizării Imperiului austro-ungar, care formează obiectul articolelor sale din ,,Federaţiunea". Poetul merge însă mai departe şi susţine că imperiul austro-ungar putea intra în

război cu o armată bine organizată, însă ,,trupele inamice", care vor pătrunde pe teritoriul său, vor fi întîmpinate de popoarele oprimate ca armate eliberatoare. Istoria va confirma această teză a lui Eminescu o jumătate de secol mai tîrziu, cînd pe ruinele Imperiului austro-ungar se întemeiază state naţionale.

Merită să reţină atenţia şi atitudinea lui Eminescu faţă de ,,Neue freie Presse", publicaţia germană mai frecvent pusă la contribuţie în comentariile sale. Ziarul vienez trece repede peste răspunsul lui Kálmán Tisza la interpelarea din dietă şi poetul reproduce stenograma acestor dezbateri din ,,Deutsche Zeitung" [3], care apărea tot în capitala Imperiului austro-ungar. Eminescu servea ziarului ,,Neue freie Presse", una din cele mai influente publicaţii ale vremii, o lecţie de conştiinţă profesională.

_____

[1] Emil Diaconescu, *op, cit.,* p. 73.

[2] PRESA, X (1877), nr. 83, 5 mai, p. 1 — 2 *(Bucureşti, 4 mai 1877);* TELR, XXV (1877), nr. 34, 1/13 mai, p. 137 *(Varietăţi);* GT, XL (1877), nr. 34, 4/16 mai, p. 2.

[3] DZ**,** (1877), nr. 1929, [5]/17 mai, p. 5 — 6.

[„DE LA TEATRUL RĂZBOIULUI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 52, 18 mai 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Comentariul lui Eminescu este o sinteză a comunicatelor publicate în ,,Neue freie Presse", *Telegramme vom Kriegsschauplatze* în 15/27 mai 1877 [1]. Despre bombardarea Karsului se relatează într-o telegramă, *Erzerum 29. Mai* din acelaşi ziar [2]. Unele comunicate ale Agenţiei Havas, *Constantinopole, 22 mai, Constantinopole, 24 mai, Viena, 25 mai, Brăila, 26 mai,* sînt reproduse şi în presa noastră [3]. „Telegraful" [4] consacră şi un articol scufundării monitorului turcesc.

_____

[1] NFP, (1877), nr. 4579, [15]/27 mai, p. 8. Informaţii despre aceste lupte şi în nr. 4580, [16]/28 mai, p. 3.

[2] NFP, (1877), nr. 4584, [20 mai]/1 iun., p. 3.

[3] ROM, XXI (1877), 14 mai, p. 427, 15 mai, p. 431.

[4] TEL, VII (1877), nr. 1529, 17 mai, p. 3 *(Exploziunea Monitorului turc).*

STRADELE [„ROMÂNIA ESTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 52, 18 mai 1877, p. 5 *(Noutăţi).*

Comentariile lui Eminescu privitoare la unele aspecte edilitare ale Iaşului din vremea sa ne relevă un om practic, departe de-a fi un visător dezinteresat de treburile obşteşti. Poetul se recunoaşte însă în descrierea peisajului ieşean, care aminteşte de unele proze ale sale.

CONCERT [„DUMINICĂ ÎN 22..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 52, 18 mai 1877, p. 5 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 217 — 218.

Concertul în sprijinul răniţilor, iniţiat de Toma Micheru, este prezentat în ,,Curierul de Iaşi" numai sub raportul veniturilor realizate şi nu şi al reuşitei artistice. ,,Duminecă în 22 l.c. a avut loc — scrie ziarul — în grădina Chateaux aux fleurs concertul dat de profesorii conservatorului în favoarea răniţilor români. Rezultatul seratei a fost neaşteptat de mare — căci după cîte auzim el a fost de 3000 l.n." [1].

Eminescu consideră că observaţiile sale critice cu privire la atitudinea profesorilor de la conservator faţă de Toma Micheru nu erau suficiente să repare nedreptatea ce i se făcea violonistului. Ţine să informeze publicul, cum vom arăta mai departe, că Toma Micheru pregătea un nou concert şi-i face mare publicitate.

Opiniile lui Eminescu în legătură cu atitudinea profesorilor de la conservator faţă de T. Micheru sînt împărtăşite şi de Petru V. Grigoriu, corespondentul din Iaşi al ,,Familiei", revista lui I. Vulcan. „Trebue notat — scrie P. V. Grigoriu în *Corespondenţa din Iaşi* din 25 mai/6 iunie 1877 —, că cel întîi căruia a venit ideea a da un concert în folosul răniţilor a fost violonistul Thoma Micheru, un tînăr patriot care a pus cel întîi la dispoziţiunea comitetului talentul său şi care apoi nu ştiu prin ce întîmplare mistificîndu-se nobila propunere, alţii au profitat de ea" [2].

[1] CI, X (1877), nr. 54, 25 mai, p. 5 *(Noutăţi).*

[2] F. XIII (1877), nr. 23, 5/17 iun., p. 273.

«ROMÂNIA LIBERĂ»

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 52, 18 mai 1877, p. 5 *(Noutăţi).*

Eminescu considera ,,România liberă", cotidianul bucureştean, care începe să apară în 15 mai 1877, sub conducerea lui Dimitrie Aug. Laurian, o metamorfoză a ,,Alegătorului liber" şi a ,,Unirii democratice". Cel dintîi apare între 23 ianuarie 1875 — 14 iulie 1876 şi are ca girant responsabil pînă în 12 ianuarie 1876, pe I. L. Caragiale. În comitetul de redacţie figurează cei mai de seamă membri ai Partidului liberal (Ion C. Brătianu, Dimitrie Brătianu, Dimitrie A. Sturdza, Eugen Stătescu, Grigore Lahovary, Nicolae Fleva). ,,Unirea democratică" apare, cum ştim, între 2 noiembrie 1876 şi iunie 1877.

Ziarul vorbeşte în articolul programatic *Bucureşti, 14 mai* de stînga liberală moderată din Adunarea deputaţilor şi din Senat şi de ,,o tinerime gata a lupta contra relelor prezente şi viitoare". Un alt articol, în completare la cel programatic, se ocupă de bătrîni. ,,« Viitor al României — se arată aici — urmează cu încredere pe bătrînii luptători. Ei sînt aproape de-a realiza visul cel mare al naţiunii române. Bătrînii se duc ! Să fim gata a le urma ! »". Eminescu dă o interpretare ironică cuvintelor din urmă. A urma bătrînilor semnifică pentru el a fi gata să ocupe slujbe în guvernarea liberală. Ziarul acordă mare atenţie luptei românilor din Imperiul austro-ungar pentru cucerirea libertăţii naţionale. Astfel, publică, încă din numărul 2, lucrarea lui Nic.

Densusianu, *Avram Iancu Regele Munţilor,* ,,schiţă istorică".

Eminescu avea păreri rele despre Dimitrie Aug. Laurian, cum se vede şi dintr-o însemnare din manuscrisul **2273 II, 14.** ,,O generaţie venită direct din Ardeal — notează Eminescu — ca domni români, dar în a doua ar fi mai stricată decît cea di[naintea] lor. Laurian tatăl şi fiul". Poetul atribuie decăderea intelectualilor transilvăneni din a doua generaţie politicianismului.

,,România liberă" apare pînă in 14 iunie 1889, după ce în 16 noiembrie 1885 fuzionează cu ,,Epoca"; din 15 iunie 1889 apare în locul lor ,,Constituţionalul" pînă în 14 decembrie 1900.

SPRE RESTABILIRE

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 53, 20 mai 1877, p. 5 *(Noutăţi).*

Eminescu critica municipalitatea ieşeană *(v. supra,* p. 379 — 380) în ,,foaia oficială" a acesteia, situaţie rar întîlnită în presă, nu numai la noi, ci şi în alte ţări. Poetul este neşovăitor în apărarea opiniilor sale şi se întrevede, de pe acum, că va intra în conflict cu administraţia locală şi va trebui să părăsească redacţia ziarului ieşean.

[„COMBINÎND ŞTIRILE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 54, 25 mai 1877, p. 4 *(Revista internă).*

Proiectul de lege privind „emisiunea monetă-hîrtie" este votat în Adunarea deputaţilor, în şedinţa din 20 mai 1877 [1]. Eminescu constată cu satisfacţie, că I. C. Brătianu, primul ministru, se consultă la elaborarea lui cu oamenii competenţi din corpurile legiuitoare şi că la această invitare răspund toţi, fără deosebire de partid. Poetul era îngrijorat de „discordia internă" provocată, cum am mai arătat, de punerea sub acuzare a miniştrilor din guvernarea conservatoare.

[1] ROM, XXI (1877), 24 mai, p. 456 — 457 *(Adunarea deputaţilor. Şedinţa de vineri 20 mai 1877).*

«STEAUA ROMÂNIEI»

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 54, 25 mai 1877, p. 5 *(Noutăţi).*

Cotidianul „Steaua României" începe să apară în 22 mai 1877 şi este cea dintîi publicaţie ieşeană zilnică. Auspiciile favorabile apariţiei ziarului, la care se referă Eminescu, erau de natură politică. Organ de presă în slujba Partidului liberal, aflat la putere, se aştepta să aibă condiţiile materiale asigurate. Se explică laudele aduse lui Scarlat Pastia, primarul laşului. Redacţia împărtăşeşte aceste opinii critice. Ziarul se ocupă, în numerele următoare, de evenimentele de politică internă şi externă.

,,Steaua României" îşi încetează apariţia în 29 martie 1881.

[„PUŢINI AU FOST PÎN-ACUMA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 55, 27 mai 1877, p. 4 *(Revista internă),* Este reprodus în ,,Telegraful român", XXV, nr. 43, 2/14 iunie 1877, p. 173.

Eminescu prezintă vizita lui Alexandru al II-lea, ţarul Rusiei, la Iaşi, ca martor ocular la acest eveniment politic. Descrierea sa cuprinde şi unele informaţii, care nu se găsesc în alte ziare, nici chiar în cele ieşene. Poetul schiţează aici şi scena sinuciderii lui Petru Kuzminski, căpitanul rus.

[„LA BECHET AU AVUT LOC..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 55, 27 mai 1877, p. 5 *(Revista internă).*

Eminescu consemnează cu multă prudenţă informaţiile privind situaţia de la frontiera dintre România şi Turcia după declararea independenţei de stat. Unele din aceste ştiri se găsesc în altă prezentare în ,,Românul" [1], ,,Telegraful" [2] şi în alte ziare româneşti.

[1] ROM, XXI (1877), 23. 24 mai. p. 455. [2] TEL, VII (1877), nr. 1534, 24 mai, p. 3.

AUSTRO-UNGARIA [,,DAMELE ROMÂNE DIN TRANSILVANIA..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 55, 27 mai 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Comitetul din Sibiu pentru ajutorarea ostaşilor români răniţi în războiul cu turcii se constituie în 17 mai 1877 şi din el fac parte Iudita Măcelariu, preşedintă, Maria Hania, vicepreşedintă, Agnes Popa, casieră, Caliopi Boiu şi Maria Cosma, secretare. În comitet mai intră, ca membre, încă 12 persoane [1]. Comitetul întocmeşte un *Proces verbal* de constituire şi lansează un *Apel către române.* ,,În faţa conflagraţiunei din orientul Europei — se arată în *Apel —,* conflagraţiune ce are să atingă şi a atins deja pe fraţii şi surorile noastre şi inspirate totdeauna de instinctul sublim al umanităţii, nu putem sta indiferente la ceea ce fraţii şi surorile noastre, ei sîngele nostru vor avea a îndura în această mare dramă ce se prepară şi s-a început deja pe frumoasele, istoricele şi de vechi sînge, fumegîndele ţărmuri ale Danubiului". În *Apel către române* se dau şi îndrumări cu privire la colectarea ajutoarelor pentru ostaşii români răniţi şi pentru familiile lor.

Iniţiativa comitetului sibian stîrneşte un puternic ecou în opinia publică românească. Presa publică cele două documente şi primele liste de subscripţie. Cîteva zile după înfiinţarea comitetului de la Sibiu se constituie şi la Braşov un comitet de ajutorare a ostaşilor români răniţi. Preşedinte este ales Diamandi Manole, casier N. Th. Ciurcu, iar secretar I. A. Lapedatu. În comitet intră Aron Densusianu, George B. Popp, Ion Neagoe, Bartolomeu Baiulescu şi alţi braşoveni [2]. Comitetul lansează în 10/22 mai 1877 un *Apel filantropic,* în care arată că românii erau puşi în ,,dura necesitate de a-şi apăra cu arma averea şi existenţa" şi ,,vocea carităţii" cerea de la ,,umanitate ajutor şi alinare". Comitete asemănătoare se constituiesc la Cluj, Năsăud, Făgăraş, Alba Iulia şi în alte oraşe din Transilvania şi Banat [3]. G. Bariţiu adresează femeilor din provinciile româneşti de sub stăpînirea austro-ungară o scrisoare deschisă, *Epistolă respectuoasă către femeile noastre.* în care arată că România era decisă să-şi apere ,,existenţa şi drepturile sale pînă la marginile extreme" [4]. Femeile române îşi manifestau patriotismul prin acţiunile întreprinse în

sprijinul ostaşilor români răniţi. Scrisoarea lui G. Bariţiu este reprodusă în „Românul" [5], „Timpul" [6], „Telegraful" [7] şi alte ziare româneşti.

Presa guvernamentală maghiară porneşte o companie violentă împotriva comitetului din Sibiu, ca să o extindă apoi şi la celelalte comitete. Iniţiativei femeilor române i se atribuie scopuri politice şi comitetele sînt învinuite că desfăşurau o activitate care punea în primejdie neutralitatea Imperiului austro-ungar.

Eminescu reproduce articolul în traducerea din „Telegraful român", care îl publică în 15/27 mai 1877 [8], fără să opereze omisiuni în text sau intervenţii de altă natură. Ziarul ieşean se alătura celorlalte publicaţii româneşti şi străine în apărarea demnităţii naţionale [9].

Campania presei guvernamentale maghiare împotriva comitetelor pentru ajutorarea ostaşilor români răniţi oferă guvernului de la Budapesta pretexte să interzică activitatea lor.

---

[1] TELK, XXV (1877), nr. 36, 8/20 mai. Supliment la acest număr. [2] GT, XL (1877), nr. 37, 15/27 mai, p. 1.

[3] Liviu Maior, *Transilvania si războiul pentru independenţa (1877 — 1878),* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 43 — 44.

[4] GT, XL (1877), nr. 35, 8/20 mai, p. 2.

[5] ROM, XXI (1877), 12 mai, p. 421. [6] T, II (1877), nr. 111, 14 mai, p. 3.

[7] TEL, VII (1877), nr. 1527, 14 mai, p. 3.

[8] TELR, XXV (1877), nr. 38, 15/27 mai, p. 151.

[9] TELR, XXV (1877), nr. 39, 19/31 mai, p. 158; GT, XL (1877), nr. 38, 19/31 mai, p. 2; nr. 44, 9/21 iun., p. 4; KL, I (1877), nr. 11, 27 mai, p. 2; nr. 19, 5 iun., p. 1 — 2; PRESA, X (1877), nr. 143, 20 iul., p. 2.

INCENDIU

Se publică in ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 55, 27 mai 1877, p. 5 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Telegraful", VII, nr. 1540, 31 mai 1877, p. 3 *(Ştiri din ţară).*

Eminescu îşi trădează şi aici compasiunea pentru dramele omeneşti, fără reticenţe rasiale, confesionale sau de altă natură. Poetul menţionează numele celor care s-au distins în stingerea incendiului, însă nu poate trece cu vederea şi faptul că în flăcări au murit şi ,,doi copii izraeliţi".

SINUCIDERE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 55,27 mai 1877, p. 5 — 6 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Vestea", I, nr. 55, 30 mai 1877, p. 2 — 3; „Românul", XXI**,** 30, 31 mai 1877, p. 481 *(Felurimi);* „Telegraful", VII, nr. 15 — 10, 31 mai 1877, p. 3 *(Ştiri din ţară);* „Timpul", II, nr. 123, 31 mai 1877, p. 3 *(Ştirile zilei).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Nuvele,* Iaşi, Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga, [1893], p. 134 — 136.

Împrejurările în care scrie Eminescu acest articol sînt cunoscute dintr-o relatare, destul de tîrzie, a lui Ioan S. Ionescu, răspunzător de coordonarea părţii oficiale a ,,Curierului de Iaşi" şi tipograf la Tipografia naţională, unde se imprima ziarul ieşean. „Eminescu în 1877 era foarte bun prieten cu Kuzminski — scrie Ioan S. Ionescu în iunie 1900 — , un cerchez elegant, frumos şi învăţat, ce se zicea că e fiu natural a fostului împărat Alexandru al II, şi cînd a trecut împăratul la război, prin gara Iaşi, Kuzminski i-a ieşit înainte şi i-a cerut iertare fiindcă fără voia lui se dusese cu o mulţime

de voluntari la războiul din 1876 ce era între sîrbi şi turci. Împăratul neertîndu-l, el s-a înjunghiat cu un pumnal, chiar în faţa lui, pe peronul gării, şi transportîndu-l la morgă l-a dezbrăcat, l-a spălat şi l-a învelit c-o pînză albă pentru ca mai tîrziu să-i facă autopsia. Eu ştiind ce relaţiuni sînt între Eminescu şi Kuzminski, l-am dus a doua zi la morgă. El l-a privit mult şi venind la redacţie a scris o notiţă biografică pentru jurnal, cam de 2 coloane jumătate, dar într-un mod aşa, că a trebuit să tipărim in plus 3000 de exemplare şi tot nu am putut să dovedim mulţimea ce trei zile se îngrămădea să citească Viaţa lui Kusminski scrisă de Eminescu" (45, p. 111).

Sinuciderea lui Petru Kusminski este comentată de ,,Curierul. Foaia intereselor generale" [1], ,,România liberă" [2], ,,Presa" [3], iar în „Familia" se publică o *Corespondenţă din Iaşi* [4] în care se relatează şi despre drama ofiţerului rus. ,,Curierul. Foaia intereselor generale" explică gestul lui Kusminski prin cauze patologice. Date de această natură se întîlnesc şi în biografia ce i-o face poetul. Simptomele patologice sînt invocate, numai ca să explice incapacitatea sa de-a judeca alegerea momentului în care se prezintă împăratului, să-i ceară absolvirea de pedeapsă, pentru încălcarea regulamentelor militare. Kusminski săvîrşeşte aici o eroare politică, iar refuzul de a i se acorda graţierea este tot un act politic.

Eminescu comentează sinuciderea lui Kusminski cu ochii judecătorului de instrucţie, chemat să ancheteze cazul şi să pronunţe verdict de absolvire sau condamnare. Interesant de observat că poetul figurează ca jurat la Curtea de Juraţi din Iaşi în sesiunea din martie 1877. Ştim, pe de altă parte, că la Viena urmează cursul lui Joseph Hyrtl (1810 — 1894), de anatomie descriptivă, şi cursul lui Ernest Brücke (1819 — 1892), de fiziologie şi anatomie microscopică, şi participă la discuţii (226, p. 121 — 122). Nu este o întîmplare că descrie disecţia ca un profesionist.

G. Călinescu considera că sporirea tirajului ziarului, despre care vorbeşte Ioan S. Ionescu în amintirile sale, se datora întîmplării în sine care stîrni interesul publicului ieşean şi nu ,,meritelor dramatice ale remarcabilei notiţe" (90, p. 279). Aşa sau altfel, *Sinucidere* este articolul publicat de Eminescu în ziarul ieşean cu cea mai largă audienţă în presa centrală românească.

---

[1] CFIG, V (1877), nr. 39, 26 mai, p. 5 *(Sinucidere).*

[2] RL, I (1877), nr. 11, 27 mai, p. 1.

[3] PRESA, X (1877), nr. 101, 29 mai, p. 2.

[4] F, XIII (1877), nr. 23, 5/17 iun., p. 273 — 274. Corespondenţa este semnată Petru V. Grigoriu. [5] CI, X (1877), nr. 23, 2 mart., p. 3 *(Curtea cu Juraţi).*

TURBURĂRI COPILĂREŞTI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 55, 27 mai 1877, p. 6 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Telegraful", VII, nr. 1540, 31 mai 1877, p. 3 *(Ştiri din ţară);* ,,Timpul", II, nr. 123, 31 mai 1877, p. 3 *(Ştirile zilei).*

[„DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI DIN ASIA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 56, 29 mai 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Eminescu pune la contribuţie comentariile din „Neue freie Presse", *Der Krieg. Wien, 10. Mai* şi *Turchisches Hauptqnartiev bei Zewin* din 30 mai/11 iunie 1877 [1].

Din cronicile consacrate evenimentelor din Asia se desprinde că poetul acorda mare însemnătate operaţiilor de pe aceste fronturi de luptă.

---

[1] NFP, (1877), nr. 4594, [30 mai]/11 iun. p. 1 — 2, 3.

GRECIA [„ÎN ATENA JUCĂRIA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 56, 29 mai 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Schimbările de la Atena sînt comentate în ,,Neue freie Presse" [1] şi în alte ziare. Eminescu aştepta din partea guvernului grec o atitudine explicită faţă de Imperiul otoman.

[1] NFP**,** (1877), nr. 4584, [20 mai]/1 iun., p. 3 *(Athen, 31. Mai).*

MUNTENEGRU [„LUPTE AU AVUT LOC..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 56, 29 mai 1877, p. 5 *(Revista externă).*

Luptele muntenegrenilor cu turcii formează, obiectul a numeroase articole, comunicate şi telegrame din presa străină şi românească. ,,Neue freie Presse" prezintă aceste evenimente într-o lungă cronică a războiului, *Der Krieg. Wien, 10. Mai,* publicată în 30 mai/11 iunie 1877 [1].

Nota lui Eminescu este un exemplu de comunicare lapidară a unor informaţii contradictorii, transmise de beligeranţi.

[1] NFP, (1877), nr. 4594, [30 mai]/11 iun., p. 1 — 2.

SERBIA [„DIN BELGRAD..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 56, 29 mai 1877, p. 5 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu. *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 230.

Proiectul de lege, ce urma să fie supus dezbaterilor Scupscinei sîrbeşti, privitor la instituirea unui sistem vamal protecţionist, intră şi în vederile lui Eminescu, cum se vede şi din alte articole ale sale. Poetul este un adept al măsurilor protecţioniste prin care ţările mici îşi apărau independenţa naţională.

CONCERT [„VINERI SARA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 56, 29 mai 1877, p. 5 *(Noutăţi).*

Eminescu face concertului lui Toma Micheru din 27 mai 1877 mare publicitate, ca răspuns la atitudinea profesorilor de la conservator care nu acceptă să apară în public împreună cu violonistul ţigan. ,,În curînd d. T. Micheru — scrie ziarul ieşean — va da un concert în sala palatului cu programa următoare: 1) Mendelssohn, *Concert în E moll,* 2) Chopin, *Nocturnă, in G-*

dur, 3) Beethoven, *Andante cu variaţiuni în rondo* (op. 12), 4) Bach, *Aria pe o coardă,* 5) Alard, *Fantasie briliantă* "[1]. Programul concertului este republicat în 25 mai şi în 27 mai 1877 [2].

Concertul lui T. Micheru nu se bucură de o prezenţă numeroasă a publicului. Eminescu găseşte explicaţia în repetarea, prea deasă, a concertelor de binefacere. Sînt criticaţi, indirect, profesorii de la conservator.

Violonistul român făcea pregătiri la începutul lui iunie 1877 pentru cîteva serate muzicale. ,,Auzim cumcă D. Thoma Micheru — scrie ziarul ieşean în 8 iunie 1877 — va aranja în curînd cîteva serate muzicale. Detalii asupra locului şi programei, vom da în unul din numerii viitori" [3].

După acest anunţ nu întîlnim numele lui T. Micheru în ,,Curierul de Iaşi" în lunile în care mai redactează poetul ziarul ieşean.

---

[1] CI, X (1877). nr. 53, 20 mai, p. 5 *(Noutăţi).*

[2] CI, X (1877), nr. 54, 25 mai, p. 5 *(Noutăţi);* nr. 55, 27 mai, p. 5 *(Noutăţi).*

[3] CI, X (1877), nr. 60, 8 iun., p. 3 *(Noutăţi).*

[„DUPĂ CÎT AUZIM..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 57, 1 iunie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Comentariu la un articul, *Hîrtia-Monetă,* reprodus din ,,Curierul financiar" din 29 mai 1877 [1]. Adunarea deputaţilor întocmeşte un proiect de lege prin care urmărea să stingă datoria flotantă a ţării.

---

[1] CF, IV (1877), nr. 22, 29 mai/7 iun., p. 193 — 194.

AUSTRO-UNGARIA [„SI NON E VERO, E BEN TROVATO..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 57, 1 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol, I (1870 — 1877),* Bucureşti**,** Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva"**,** 1905, p. 198. Fragmentar.

Comitetele transilvănene pentru ajutorarea ostaşilor români răniţi în războiul de independenţă se constituie mai întîi, la Sibiu (17 mai 1877) şi la Braşov (20 mai 1877) şi această acţiune se extinde în scurt timp în toate provinciile româneşti de sub stăpînirea austro-ungară (v. *supra,* p. 744). Guvernul de la Budapesta interzice activitatea lor pe motiv că lezau neutralitatea Imperiului austro-ungar. Comitele suprem al Sibiului, Friedrich Wachter, comunică comitetului sibian, în 30 mai 1877, ordinul de interzicere a activităţii sale [1]. Un ordin asemănător trimite în 2 iunie 1877 şi Johann Gött, comitele suprem al Braşovului, comitetului braşovean [2]. Măsură este extinsă şi în celelalte comitete din Transilvania înfiinţate în scopuri filantropice. Iudita Măcelariu, preşedinta comitetului din Sibiu, şi Diamandi Manole, preşedintele comitetului din Braşov, protestează împotriva măsurii autorităţilor administrative maghiare.

Eminescu persiflează orientarea cercurilor conducătoare maghiare şi reproduce, într-o transcriere liberă, un fragment din protestul Iuditei Măcelariu, adresat comitelui suprem al

Sibiului.

Comitetele transilvănene pentru ajutorarea ostaşilor români răniţi îşi continuă activitatea ca „persoane particulare" şi aduc o contribuţie dintre cele mai importante la sprijinirea eforturilor României în războiul de independenţă [3]. Activitatea lor se înscrie şi ca o manifestaţie a solidarităţii poporului român în lupta pentru înfăptuirea idealurilor sale naţionale.

---

[1] TELR, XXV (1877), nr. 40, 22 mai/3 iun., p. 160 *(La dizolvarea comitetului doamnelor române de aici).*

[2] GT, XL (1877), nr. 45, 12/24 iun., p. 1.

[3] Liviu Maior, *op. cit.,* p. 42 — 50.

[„INSTALAREA ÎN SCAUNUL MITROPOLIEI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 57, 1 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Festivitatea este descrisă după o corespondenţă, *Cernăuţi, 1 mai 1877,* publicată în ,,Telegraful român" în 26 mai/7 iunie 1877 [1]. Eminescu extrage din lunga corespondenţă numai informaţiile mai importante. Urarea din final nu se găseşte în textul din ziarul sibian.

---

[1] TELR, XXV (1877), nr. 41, 26 mai/7 iun., p. 164 — 165.

COMITETELE PENTRU AJUTORUL RĂNIŢILOR

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 57, 1 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu schiţează o privire de ansamblu asupra activităţii comitetelor pentru ajutorarea ostaşilor români răniţi în războiul pentru independenţă. Înfiinţate în toate provinciile româneşti, activitatea acestor comitete este înfăţişată ca expresie a solidarităţii poporului român într-un moment de răscruce din istoria sa.

O SERBARE SECULARĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 57, 1 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu extrage informaţiile dintr-un articol din ,,Familia", *Dieceza Orezii Mari,* publicat în 29 mai/10 iunie 1877 [1], în care se descrie pe larg festivitatea din 22 mai/3 iunie 1877. Poetul reţine numai datele care prezentau interes şi pentru cititorii ziarului ieşean.

---

[1] F, XIII (1877), nr. 22, 29 mai /10 iun., p. 263 — 264.

MUNTENEGRU [„DUPĂ CELE MAI NOUĂ ŞTIRI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 58, 3 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Agenţiile de presă relatează, despre luptele muntenegrenilor cu turcii în două telegrame cu aceeaşi dată, *Ragusa, 18. Iuni,* şi o telegramă, *Zara, 19. Iuni,* publicate şi în ,,Neue freie Presse" în 7/19 iunie 1877 [1].

Eminescu trimite din nou la ,,Politische Correspondenz", însă preia informaţiile, ca şi în alte cronici ale sale, prin intermediul presei vieneze.

_____

[1] NFP, (1877), nr. 4603, [7]/19 iun., p. 7.

SERBIA [„POARTA A FOST INFORMATĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 58, 3 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Călătoria principelui Milan la Ploieşti este anunţată de ,,Neue freie Presse" într-o telegramă, *Bukurest, 18. Iuni,* şi comentată într-un articol, *Wien, 18. Iuni,* din acelaşi ziar [1].

Agenţia Havas anunţă călătoria în două telegrame, cu aceeaşi dată, *Belgrad, 12 iunie,* reproduse în presa noastră [2].

_____

[1] NFP, (1877), nr. 4602, [7]/19 iun., p. 1 — 2.

[2] TEL, VII (1877), nr. 15 — 12, 2 iun., p. 3.

ARESTARE

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 58, 3 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Atitudinea rezervată pe care o adoptă Eminescu faţă de arestarea lui G.M. Cimara se explică prin ştirile contradictorii din presă în legătură cu învinuirile ce i se aduceau. Cimara deţinea o moşie în partea Darabanilor, zestre a soţiei sale. „Apărătorul legei" publică în mai 1876 un lung articol, *Ilegalităţi şi violenţe,* în care face un inventar al abuzurilor săvîrşite de vechilii şi servitorii de pe moşia sa împotriva unor familii din Darabani şi din împrejurimi [1]. Ziarul critică şi administraţia din guvernarea conservatoare, pe care o învinuieşte de complicitate cu moşierul. G. M. Cimara publică în noiembrie 1876 *Raportul* judecătorului Remus Opreanu, care face o anchetă la Darabani şi din care rezultă că era nevinovat [2]. Administraţia liberală reia investigaţiile şi-l trimite în judecată pe G. M. Cimara, cum arată Eminescu, sub stare de arest. Este arestată şi soţia sa. G. M. Cimara este pus în libertate după 28 de zile de arest şi face apel la Curtea de Casaţie, prin care contestă îndeplinirea formelor legale în noile cercetări de la Darabani [3]. Soţia sa se afla în închisoare şi în octombrie 1877. Dimitrie Petrino publică în ,,Telegraful" un articol violent, *Un strigăt de indignare,* în care cere punerea ei în libertate [4].

Eminescu se referă, cum vom vedea, mai departe, şi la anchetarea lui G. M. Cimara sub stare de arest.

_____

[1] APLE, II (1876), nr. 31, 20 mai, p. 2 — 3, nr. 32, 23 mai, p. 4.

[2] TEL, V (1876), nr. 1380, 16 nov., p. 2 — 4; VII (1877), nr. 1615, 28 aug., p. 2

[3] TEL, VII (1877), nr. 1615, 28 aug., p. 2.

[4] TEL, VII (1877), nr. 1652, 13 oct., p. 2 — 4.

PROBLEME PEDAGOGICE

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 59, 5 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editura „Minerva", 1905, p, 237 — 240.

Eminescu comentează scrisoarea lui Vasile Elefterescu, student la Universitatea din Iaşi şi copist la grefa Parchetului Tribunalului din Iaşi, adresată judecătorului de instrucţie I. G. Ciurea, ca urmare a pretinselor insulte aduse în timpul anchetei în afacerea Cimare (v. *supra,* p. 749) şi a refuzului judecătorului de a răspunde la provocarea la duel a copistului. Scrisoarea lui Vasile Elefterescu se publică în ,,Curierul. Foaia intereselor generale" în 2 iunie 1877 şi este precedată de cîteva rînduri ale acestuia către redacţie şi de *Procesul-verbal* încheiat de Dimitrie Grigorovici şi Nicolai I. Pogonat, studenţi în drept, martori ai copistului în provocarea la duel a judecătorului de instrucţie [1]. Comentariul lui Eminescu porneşte de la aceste documente şi stîrneşte o reacţie violentă din partea copistului de la grefa Tribunalului ieşean.

Judecătorul I.G. Ciurca trimite ,,Curierului. Foaia intereselor generale" o scrisoare deschisă care se publică în 5 iunie 1877 [2] şi în care arată că dispoziţiile date unui subaltern în timpul serviciului nu constituie insulte şi că purtarea copistului a fost adusă la cunoştinţa Ministerului de justiţie.

Eminescu deţine informaţiile despre întîmplările de la Hotelul ,,România", desigur de la I. G. Ciurea, care pare să-l fi consultat asupra răspunsului ce urma să-l dea în presă. Articolul poetului şi scrisoarea judecătorului de instrucţie se publică în aceeaşi zi şi era evidentă invocarea aceloraşi argumente în apărarea autorităţii în administraţia de stat şi identitatea opiniilor cu privire la abuzurile săvîrşite la adăpostul libertăţii presei. Vasile Elefterescu răspunde tot în ,,Curierul. Foaia intereselor generale" în 12 iunie 1877, reproducînd şi o copie după *Raportul* procurorului I.I. Vrănceanu, martor la întîmplările de la Hotelul ,,România" [3]. V. Elefterescu susţine că scrisoarea lui I.G. Ciurea nu-i aparţinea prin ,,eleganţa de stil" şi-l numeşte pe Eminescu ,,moralistul de la foaia oficială". (26).

Aceste documente demonstrează, cum arată şi Eminescu, şi după el judecătorul de instrucţie, că ,,Foaia intereselor generale" îşi deschidea coloanele cu generozitate acelora care abuzau de libertatea presei. Documentele sînt şi o mărturie a ecoului stîrnit de articolele poetului în presa vremii.

---

[1] CFIG, V (1877), nr. 41, 2 iun., p. 1 *(Inserţiuni şi reclame).*

[2] CFIG, V (1877), nr. 42, 5 iun., p. 1 *(Inserţiuni şi reclame).*

[3] CFIG, V (1877), nr. 44, 12 iun., p. 5 — 6 *(Inserţiuni şi reclame).*

I. C. MAXIM

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 60, 8 iunie 1877, p. 4 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 329.

Eminescu judecă activitatea lui I.C. Massim (1825 — 1877), membru al Academiei Române din 1867, prin colaborarea sa, alături de A.T. Laurian, la *Dicţionarul limbei române* (I — II), Bucureşti, 1871, 1876, şi la *Glossariu care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum şi cele de origine îndoioasă* (Bucureşti, 1871). Deşi pornită cu intenţii patriotice,

orientarea greşită a lui T. A. Laurian şi I. C. Massim face din dicţionarul lor o operă filologică ,,fantastică" în care nu lasă ,,neschimonosit nici un cuvînt românesc".

Profesorul bucureştean desfăşoară însă şi o activitate merituoasă în domeniul literaturii didactice, care nu poate fi ignorată. Sînt de amintit: *Elemente de gramatică elinească* (Bucureşti, 1850), *Introductio in linguam latinam* (Bucureşti, 1851, ed. II, 1856), *Repeda idea de gramatică macedo-românească* (Bucureşti, 1862), *Practische Grammatik der romanischen Sprache nach Ahn-Ollendorff's Methode für den Schul-und Selbstunterricht* (Hermannstadt, 1871, ed. II 1877). În colaborare cu I. Badilescu tipăreşte *Nou Abecedariu românesc sau elemente de lectură şi scriere* (Bucureşti, 1868, ed. II, 1869). Dintre lucrările sale cunoaşte o mai mare circulaţie *Elemente de gramatică română* (Bucureşti, 1854), care ajunge în 1870 la a XI-a ediţie.

Eminescu susţine că pînă şi Timotei Cipariu, care era privit ca părintele etimologiştilor, îşi declină răspunderea pentru dicţionarul lui A.T. Laurian şi I. C. Massini. Academia Română îl invită pe T. Cipariu în 1870 să colaboreze la această operă filologică şi-i încredinţează elaborarea literei *P,* cu termen de predare 15 iunie 1871[1]. Învăţatul blăjean nu dă curs acestei invitaţii. Opiniile sale cu privire la dicţionar le cunoaştem din *Epilog,* articolul cu care încheie editarea revistei sale, ,,Archiv pentru filologia şi istoria", în noiembrie 1872. ,,Un dicţionar ca al Academiei noastre — scrie T. Cipariu — este numai pentru venitoriu [viitor], iar pentru prezent şi trecut, adică pentru istoricul limbei, are puţină însemnătate, — şi nu ştim, dacă oarecare altă naţiune mai poate arăta un asemenea op, în care limba venitorului să fie decretată apriori şi limba istorică să fie în atari disproporţiune cu limba venitoriului [...]. De *Glosariu* încă mai puţine avem de observat decît că nu am putut afla de multe ori raţiunea, pentru care unele vorbe străine (neromâne) s-au trecut în dicţionar, iar altele de origine romană s-au lepădat în glosariu" [2].

T. Cipariu înţelege prin ,,prezent şi trecut" în materie de limbă îmbogăţirea ei „după necesităţile ce se nasc şi se înmulţesc din zi în zi"; cuvintele se nasc ca urmare a acestor trebuinţe şi după ce intră în ,,uzul comun" pot fi introduse şi în dicţionare „marele depozitar al limbei".

Întîlnim numele lui I.C. Massim şi în manuscrisele lui Eminescu în două rînduri. În manuscrisul **2285, 71** notează: *„Dicţionarul limbei române.* Proiect al Academiei de A.T. Laurian şi I. C. Massim. Fasciculul al 26". Fascicola XXVI cuprinde o parte din litera *P (Peritoneale — potente)* şi se tipăreşte în 1874. Numele profesorului bucureştean figurează şi în manuscrisul **2254**, **90** într-o versiune a poeziei *Scrisoarea II* (OPERE, II, 251):

> Nu m-am deprins s-admir de cu vreme sublimele scrieri
> Ale lui George Sion, Maxim, Ureche, Haşdeu
> Ş-am lăsat să doarmă-n colbul sfinţitelor cronici
> Pe strălucitul Ştefan şi pe viteazul Mihai.

I. C. Massim este, alături de Gheorghe Sion şi V. Alexandrescu-Ureche, printre intelectualii români faţă de activitatea cărora poetul are cele mai mari rezerve şi o consideră chiar primejdioasă pentru dezvoltarea culturii noastre naţionale.

---

[1] Ştefan Manciulea, *Timotei Cipariu şi Academia Română,* Blaj, Tipografia Seminarului, 1941, p. 36 — 40.

[2] ARFI, [V] (1872), nr. 40, 25 nov., p. 787 — 788.

NECROLOG [„ÎN NOAPTEA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 60, 8 iunie 1877, p. 4 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),*

Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 281. Fragmentar.

Presa ieşeană elogiază personalitatea lui Gheorghe Ionescu (1817 — 1877), profesor şi director la Liceul Central şi econom la biserica Dancu. „Curierul. Foaia intereselor generale" publică în 12 iunie 1877 un amplu foileton, *Solemnitate funebră* [1], în care reproduce cuvîntarea lui A. Vizanti, rostită la ceremonia funebră. ,,El a avut rarul talent — spune A. Vizanti — de a întruni pe lîngă posesiunea aprofundată a ştiinţei şi calitatea de a o face plăcută elevilor săi".

Presa dă puţine informaţii biografice. Din foiletonul ziarului lui Th. Balasan aflăm că Gheorghe Ionescu studiază la Socola şi participă la toate evenimentele politice de la 1848 încoace. Eminescu menţionează doar că profesorul ieşean moare în vîrstă de 60 de ani. Poetul îi face portretul moral, cum procedează şi A. Vizanti în cuvîntarea sa, pornind de la prezenţa profesorului în peisajul cultural ieşean în ultimii ani ai vieţii sale. Multe din elementele care intră în acest portret moral se potrivesc şi lui Ion Creangă, prietenul apropiat al poetului.

Eminescu evocă personalitatea lui Gheorghe Ionescu după necrologul lui I.C. Massim, în care critică, cum ştim, activitatea sa ştiinţifică. Profesorul bucureştean rămîne totuşi în cultura română prin lucrările sale ştiinţifice, chiar greşite în parte, în vreme ce profesorul ieşean intră în conştiinţa posterităţii numai prin evocarea lui Eminescu care îl prezintă ca pe unul din cele mai simpatice personaje ale societăţii ieşene din a doua jumătate a secolului trecut.

---

[1] CFIG, V (1877), nr, 44, 12 iun., p. 2 — 3 *(Foileton).*

AUSTRO-UNGARIA [„« TELEGRAFUL ROMÂN » NE DĂ DETALII..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 61, 10 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 198 — 199. Fragmentar.

Comentariile lui Eminescu însoţesc articolul *Jurnalistica maghiară iar despre români şi armata României,* scris, probabil, de Nicolae Cristea, redactorul „Telegrafului român" şi publicat în foaia sibiană în 17 iunie 1877 [1]. Poetul reproduce articolul în ziarul ieşean pentru informaţiile ,,de tot interesante". Se ilustrează prin ele atitudinea schimbătoare a presei guvernamentale maghiare faţă de România şi armata sa.

,,Pînă ce nu era încă decisă definitiv" — scrie ,,Telegraful român" —, ci numai se aştepta „intrarea ruşilor în România şi declararea de război Turciei, jurnalistica maghiară turcofilă ne gugulia cu numirea de compatrioţi şi fraţi de o soartă *(A román konpolgárok és testvérek egysoysuak),* pe ostaşii români îi lăuda pînă la cer ca pe nişte bravi eroi *(kös-vitézek)*; iar despre *România* nu aflau cuvinte destul de măgulitoare".

După declararea independenţei României, presa maghiară guvernamentală ducea o campanie violentă de denigrare a poporului român şi a armatei sale. ,,Noi românii de dincoace nu sîntem mai mult cei de-acu un an, adică compatrioţi şi fraţi *(román honpolgárok és testvérek)* ci sîntem numiţi în fruntea jurnalelor maghiare cu epitetele « *Olákok, Rumuny, Motzok, Pulitzka* » etc., iar fraţii noştri de peste Carpaţi sînt înfieraţi cu epitetele de « *hütlen gyáva és perfid nép* »". Un corespondent al lui ,,Pesti Naplo", într-o corespondenţă a sa din Turnul Severin, ,,nu află cuvinte destul de urîte şi triviale asupra decadenţei armatei române, pe care o prezintă lectorilor goală, flămîndă, neglesă şi lipsită de toate celea, mai şi neevitabile alimentaţiuni".

Încheierea articolului cu fraţii ,,semilunateci" este în spiritul prozei politice eminesciene. ,,Ce să mai putem zice noi la aceste mizerabilităţi jurnalistice ale turcofililor, cari astăzi te căciulează şi te laudă, iar mîne te persiflează; şi ei cred că prin aceste bîrfele fac servicii fraţilor lor semilunatici, turcilor!"

Atitudinea schimbătoare a presei guvernamentale maghiare reflectă orientarea politică a Imperiului austro-ungar care nu acceptă crearea de state independente în jurul său şi trece această clauză, cum ştim, şi în tratatul încheiat cu imperiul ţarist la Budapesta, în ianuarie — martie 1877 [2].

[1] TELR, XXV (1877), nr. 44, 5/17 iun,, p. 175 — 176.

[2] Emil Diaconescu, *Acordul de la Reichstadt (1876) şi tratatul de la Budapesta (1877),* Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeria Statului. Imprimeria Naţională, 1943, p. 73.

„POMĂRITUL, ÎNTOCMIT CU DEOSEBITĂ PRIVIRE LA GRĂDINA ŞCOLARĂ" DE D. COMŞA,

Sibiu, 1877, 1 vol. 8° de 200 pagini

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 61, 10 iunie 1877, p. 3 *(Bibliografie).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 59 — 60. Fragmentar.

Tratatul lui Dimitrie Comşa (1846 — 1937), viitorul memorandist, reuneşte lecţiile sale ţinute la Institutul pedagogic-teologic din Sibiu, unde predă aproape patru decenii ,,studiile economice rurale", matematica şi fizica. Profesorul sibian îşi tipăreşte mai întîi lecţiile de ,,pomologie" în ,,Foişoara Telegrafului român", (v. *infra*, p. 762 — 764) în aprilie — decembrie 1876 [1], de unde sînt reproduse, în parte, şi în revista ,,Şcoala română" din Sibiu [2]. D. Comşa aduce completări lecţiilor sale la tipărirea în volum şi include şi două studii: *Cultura, gardului viu şi Prepararea compozitului.* D. Comşa extinde cercetările şi la alte domenii ale ,,economiei agrare" şi tipăreşte, spre sfîrşitul vieţii, tratatul în trei volume, *Călăuza agricolă cuprinzînd date şi îndrumări din economia cîmpului, pomărit, vierit, legumărit şi florărit* (Sibiu, 1924 — 1925). D. Comşa este şi autorul unor lucrări de popularizare din specialitatea sa, *Nana Zamfira. Îndrumări din economia casnică şi grădinărit* (Sibiu, 1929), *Radu Temelie, Îndrumări din economia cîmpului* (Sibiu, 1929). De un interes aparte sînt şi cele două

albume ale sale consacrate ornamenticii populare româneşti, *Album artistic reprezentînd 284 broderii şi ţesături după originale ţărăneşti* (Sibiu, 1904) şi *Album de crestături în lemn înfăţişînd 243 obiecte după originalele ţărăneşti* (Sibiu, 1909).

D. Comşa pune la contribuţie, cum arată în prefaţă şi cum remarcă şi Eminescu, tratatele lui Eduard Lucas *Der Obstbau auf dem Lande*, 1848, *Die Lehre vom Obstbau*, 1861), Georg Konrad Oberdieck *(Die Probe = oder Sortenbäume, 1844),* Ferdinand Rubens *(Winzerbuch*, 1858, *Der Apothekergarten*, 1859), A.W. Babo *(Die Wein*, 1836 — 1838, *Der Weinbau nach der Reihenfolge der vorkommenden Arbeiten*, 1840 — 1842), Tulius Nessler *(Bereitung, Pflege und Uniersuchung des Weins*, 1871, *Die Rebuwurzellaus*, 1875), R. Noack *(Der Obstbau*, 1876), Hermann Jaeger *(Die Baumschule*, 1868).

D. Comşa îi mai aminteşte pe Bérard, probabil Pierre Bérard, care trăieşte în secolul al XVII-lea, cunoscut prin lucrarea *Theatrum botanicum*, Willemoz, desigur, Remi Willement, autor al unor lucrări ca *Monographie des plantes étoilées* (1791), *Flore de l'ancienne Lorraine* (1805), Albert Courtin, citat în tratatele de specialitate cu *Die Familie der Coniferen* (Stuttgart, 1858) şi *Gartemeitung Illustrirte* (Stuttgart, 1857 — 1858) şi O. Siemens, despre care nu avem informaţii.

A.W. Babo este şi întemeietorul publicaţiei „Weinlaube" (1859), iar Johann Georg Konrad Oberdieck şi Eduard Lucas fondează revista ,,Montagschrift für Pomologie und Obstbau" (1855).

Profesorul sibian nu pomeneşte în versiunea tratatului său din ,,Foişoare Telegrafului român" de aceşti cercetători străini, ci menţionează, într-o notă, numele unor autori români, cu titlurile lucrărilor lor. Figurează, în această notă Ioan Henţescu *(Pomologia sau Tratat despre cele mai necesare cerinţe din importanta ramură a economiei rurale*, Bucureşti, 1871), P. Alexandrescu *(Noţiuni de arboricultură şi grădinării practice*, Bucureşti, 1870), G. Vintilă *(Curs de practica grădinăritului şi de economia casei*, Braşov, 1871), Pavel Vasici *(Cunoştinţe practice despre grădini şi cultivarea lor*, Sibiu, 1867). D. Comşa publică o bibliografie a *Literaturii române agricole* şi în ,,Calendarul bunului econom" în care figurează şi aceste lucrări [3].

Eminescu completează cele două liste ale lui D. Comşa şi bibliografia din calendare cu numele lui Franţisc Hintl şi dă şi titlul scrierii sale, *Învăţătură pentru prăsirea pomilor*. Scrisă de Hintl Franţisc — Domnul Raspacului şi Necsingului a mai multe învăţate şi iconomiceşti soţietăţi împreună soţ. În Buda. În Crăiasca tipografie a Univer[sităţii] ungureşti. 1812, 171 p. Poetul completează aceste date bibliografice, înscrise pe coperta cărţii şi cu formatul ei. Cartea este tradusă de Petru Maior şi face parte din programul său de popularizare a ştiinţei [4]. Eminescu o citează pentru vechimea ei şi nu pentru valoarea sa ştiinţifică. Se vede şi de aici interesul pe care îl arată poetul vechilor tipărituri româneşti.

Meritele tratatului lui D. Comşa nu sînt numai de ordin ştiinţific. Profesorul sibian îşi scrie disertaţiile ştiinţifice într-o frumoasă limbă românească şi adoptă scrierea fonetică. Aduce în felul acesta şi o contribuţie importantă la lupta „tinerilor" pentru ,,unitatea culturală".

---

[1] FTELR, I (1876), nr. 8, 11 apr., p. 57 — 59, nr. 9, 22 apr., p. 65 — 68, nr. 11, 20 mai, p. 81 — 83, nr. 13, 17 iun., p. 100 — 103, nr. 15, 17 iul., p. 115 — 117, nr. 16, 29 iul., p. 124 — 127, nr. 17, 12 aug., p. 129 — 133, nr. 18, 26 aug., p. 141 — 143, nr. 20, 23 sept., p. 155 — 156, nr. 21, 7 oct., p. 163 — 165, nr. 22, 21 oct. p. 171 — 172, nr. 23, 4 nov., p. 179 — 181, nr. 24, 18 nov., p. 187 — 189, nr. 25, 2 dec., p. 196 — 198.

[2] SROMS, I (1876), nr. 36, 3 sept., p. 284 — 286, nr. 37, 10 sept., p. 292 — 295, nr. 38, 17 sept., p. 303 — 304, nr. 40, 1 oct., p. 3 18 — 320, nr. 41, 8 oct., p. 326 — 327, nr. 42, 15 oct., p. 334 — 336.

[3] „Calendarul bunului econom pe anul 1877", I, Sibiu, [f.a.], p. 82 — 83, Se reia şi în calendarul pe 1878, cu completări (p. 91 — 93).

[4] Maria Protase, *Petru Maior: un ctitor de conştiinţe*, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 159 — 160, 373.

MUNTENEGRU [„CREADĂ CINE CE-I PLACE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 62, 12 iunie 1877, p. 3 (Revista externă).

Eminescu întocmeşte o situaţie cu informaţii din trei comunicate, Konstantinopel, 20. Iuni, Cettinje, 20. Iuni şi Petersburg, 20. Iuni, publicate în ,,Neue freie Presse" în 9/21 iunie 1877 [1].

Poetul atrage atenţia că ştirile despre luptele din Muntenegru erau ,,foarte contrazicătoare" şi cum simpatia sa merge spre muntenegreni, consemnează victoriile turcilor sec, ca într-un proces verbal, şi acordă succeselor locale ale celor dintîi o însemnătate ce nu va fi confirmată de desfăşurarea evenimentelor.

---

[1] NFP, (1877), nr. 4604, [9]/21 iun., p. 6.

NECROLOG [„LA 9/21 L. C. S-A SĂVÎRŞIT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 62, 12 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Comentariul lui Eminescu este o nouă mărturie a respectului ce-l arăta evreilor, care desfăşurau o activitate utilă societăţii. Poetul manifestă, ca şi în alte împrejurări (v. *supra,* p. 384 — 385), compasiune pentru dramele omeneşti, fără să ţină seama de confesiune şi naţionalitate.

[„CU OCAZIUNEA CIRCULĂRII..."]

Se publica în ,,Curierul de Iaşi", X, nr, 64, 17 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Circulara Porţii cu privire la declararea independenţei acuză România de nesupunere ,,către suzeranul său" şi de ,,acte de ostilitate contra teritoriului şi armatelor imperiului". Presa noastră critică sever circulara pentru desconsiderarea drepturilor poporului nostru şi tonul arogant. ,,Această *Notă* însă, ai cărei termeni puţin cuviincioşi şi triviali ne-au oprit a o reproduce — scrie ,,Telegraful" în editorialul *Bucureşti, 3 iunie* [1] — întrece pe toate celelalte emanate de Poartă în privinţa noastră, atît în ignoranţa dreptului popoarelor de către cei de la Stambul, cît şi în cutezanţa, nedibăcia, imoralitatea politică cu care aceştia cred că mai pot da viaţă unui imperiu putred, care nu a putut face un pas către civilizaţiune în timp de 4 secole de cînd a invadat Europa".

Circulara face o impresie rea în cercurile diplomatice europene.

---

[1] TEL, VII (1877), nr. 1544, 4 iun., p. 1 — 2.

IARĂŞI PENTRU RĂNIŢI

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 64, 17 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

CARTĂ STRATEGICĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 64, 17 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

MUNTENEGRU [„SULEIMAN PAŞA AU PĂŢIT-O..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 65, 19 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu descrie cu multă simpatie lupta eroică a muntenegrenilor împotriva armatelor otomane. Informaţii despre aceste lupte găsim în presa străină şi în unele ziare româneşti. ,,Neue freie Presse" publică un articol,

Ueber die Operationen Suleiman Paschas in Montenegro ..., bine informat, cum este şi cronica lui Eminescu, asupra desfăşurării luptelor din Muntenegru [1]. Presa românească acordă şi ea mare însemnătate acestor lupte. ,,Ştiri foarte sigure spun — scrie ,,Telegraful" — că Suleiman Paşa a fost bătut completamente în valea Zetei. După înfrîngerea lui Saib Paşa la Zigarci în ziua de 20 iunie acesta fu respins cu pierderi mari pînă la Spiz, şi prin aceasta s-a împiedecat unirea lor. Suleiman Paşa se retrase după aceasta spre sud de valea Zetei, spre a înlesni unirea cu Ali Saib. Prin înfrîngerea sa de duminecă, fu respins şi Suleiman Paşa spre Albania, şi în urma acestora nu se mai află astăzi nici un batalion turcesc măcar, nici în Muntenegru, nici în Herţegovina. Pierderile lui Suleiman se ridică la 10.000 oameni" [2].

Din comunicatele oficiale care se publică după apariţia articolului lui Eminescu se vede că turcii plătesc mai scump decît arată poetul, ,,plăcerea de a se plimba prin mijlocul Muntenegrului".

Pentru întocmirea acestei cronici, Eminescu îşi face însemnări în manuscrisul **2289** (v. *supra* p. 482 — 483).

---

[1] NFP, (1877), nr. 4615, [20 iun.]/2 iul., p. 2.

[2] TEL, VII (1877), nr. 1557, 19 iun., p. 1 *(Ragusa 27 iunie).*

PENSIONATUL NORMAL DE DOMNIŞOARE [„DUMINECA TRECUTĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 67, 24 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 277 — 278. Fragmentar.

Pensionatul ieşean ţine examenele de sfîrşit de an între 14 iunie şi 19 iunie 1877. ,,Marţi în 14 iunie c. — scrie „Curierul de Iaşi" — încep examenele la pensionatul normal. Din cauza lipsei de spaţiu suntem siliţi a amîna publicarea programei pe numărul viitor" [1]. Programa se publică în 15 iunie 1877 şi o transcriem în întregime, ca un document, pe marginea căruia se pot face reflecţii cu privire la instrucţia care se dădea elevelor în acest institut de învăţămînt.

„Pensionatul normal de domnişoare. Examenele publice în acest pensionat au început ieri în 14 iunie şi anume în ordinea următoare:

Marţi în 14 iunie. De la 9 — 10 1/2 oare *Religiunea,* Divis. prim. şi sec. — De la 10 1/2 — 11 1/2 oare *Cetirea, Scrierea, Socoteala* etc. — Clasa preparatoare. — De la 2 — 4 oare. *Limba franceză.* Divis. prim. şi secund. — De la 4 — 6 oare *Limba germană.* Divis. prim. şi secund.

Miercuri 15 iunie. De la 9 — 10 oare. *Aritmetica.* Divis. prim. — De la 10 — 12 oare. *Geografia.* Divis. prim. şi secund. — De la 2 — 4 oare. *Istoria universală.* Divis. secund. — De la 4 — 5 oare. *Istoria naturală.* Divis. secund.

Joi în 16 iunie. De la 9 — 11 oare, *Aritmetica.* Divis. secund. — De la 2 — 4 oare. *Limba română.* Divis. prim. şi secund. — De la 4 — 5 oare. *Istoria patriei.* Divis. prim.

Vineri în 17 iunie. De la 9 — 12 oare. *Limba şi literatura franceză, limba germană.* Clasa III secund. şi clasa 1 super. — De la 2 — 6 oare. *Limba română, Istoria universală, Geometrie, Istoria naturală, Fizica, Chimia şi Cosmografia.* Clasa III secund. şi clasa I super.

În fine *Duminecă în 19 iunie* va avea loc examenul de muzică în ordinea următoare: De la 9 pînă la 11 oare se vor executa compoziţiuni de Köhler, Bertini, Kühlau, Wieck, Mozart, Beethovem, Hummel, J.S. Bach, R. Schumann, H. Merz, St. Heller, Iensen etc. de asemenea studii de Cramer cu acompaniament de un al doilea piano. De la 3 oare înainte se vor executa următoarele

compoziţiuni: 1. ,,Divertisment" pentru 5 clavire. 2. *Beethoven* ,,Rondo pentru piano". 3. *Kalkbrenner* ,,Rondo pentru piano". 4. *Moscheles* ,,Rondeau brillant" pentru piano cu 4 mîni. 5. *A. Rubinstein* ,,Wanderers Nachtlied". Chor. 6. *I. Proksch* „Scalensonate" pentru 5 clavire. 7. *P. Fumgalli* ,,Divertissement" pentru 2 clavire cu 8 mâni. 8. *Mendelssohn* „Capriccio în la minor pentru piano". 9. *A. Jaëll,* „Fantazie pentru pian". 10. *Th. Berthold* ,,Ouverture sur l'hymne national russe", pentru 2 clavire, harmonium şi chor. După mîntuirea examenului de muzică, se vor citi promoţiile."

,,Curierul de Iaşi" se ocupă de examenele de la Pensionatul normal... şi în timpul desfăşurării lor. Ziarul reproduce în 17 iunie 1877 programul examenelor din acea zi şi cel din 19 iunie 1877 cu spectacolul muzical [2].

Programul examenelor cuprindea, cum se poate vedea de mai sus, date suficiente cu privire la materiile de învăţămînt care se predau în pensionat. Eminescu nu crede necesar să stăruie asupra procesului de instruire. Pensionatul ieşean se număra, arată poetul, printre puţinele instituţii de învăţămînt din ţară care foloseau în predarea lecţiilor metoda intuitivă şi ştia să o folosească bine. O concepţie înaintată stătea şi la baza rezultatelor obţinute în educarea elevelor. Conducerea pensionatului înlocuieşte predica moralizatoare cu exemplul personal.

Pensionatul ieşean înregistrează, fără îndoială, succese remarcabile în instruire, educare şi cultivarea muzicii. Eminescu atribuie aceste succese chemării conducătoarei pensionatului pentru munca didactică şi continuităţii în procesul de instruire şi educare. „Pentru fete, cu aceiaşi profesori, sora lui Maiorescu, măritată cu muzicantul austriac Humpel — avea să scrie N. Iorga mai tîrziu —, deschise un institut căruia marea valoare intelectuală şi morală a conducătoarei îi dădu repede un neegalat prestigiu" [3].

---

[1] CI, X (1877), nr. 62, 12 iun., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] CI, X (1877), nr. 64, 17 iun., p. 3 *(Noutăţi).*

[3] N. Iorga, *Istoria învăţămîntului românesc,* Bucureşti**,** Editura Casei Şcoalelor, 1928, p. 335.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„SUB DATA DE 3 IULIE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr, 68, 26 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu comunică ştiri cuprinse în două, telegrame cu aceeaşi dată, *Konstantinopel, 7. Iuli* şi o alta, *Petersburg, 8. Iuli,* publicate în ,,Neue freie Presse" în 26 iunie/8 iulie 1877 [1] şi în 27 iunie/9 iulie 1877 [2]. De remarcat şi rezerva poetului faţă de ştirile din surse „constantinopolitane".

---

[1] NFP, (1877), nr. 4621**,** [26 iun.]/8 iul., p. **7**.

[2] NFP, (1877), nr. 4622, [27 iun.]/9 iul., p. 3.

ITALIA [„STAREA SĂNĂTĂŢII..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 69, 29 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Presa străină anunţă boala Papei Pius al IX-lea (19 aprilie 1819 — 7 februarie 1878) într-un comunicat, *Roma, 8. Iuli* [1]. Pontificatul său (1846 — 1878) este unul din cele mai lungi din istoria

Vaticanului. Şi-a cîştigat merite prin unele acţiuni culturale.

[1] NFP**,** (1877), nr. 4622, [27 iun.]/9 iul., p. 3.

TURCIA [„DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 69, 29 iunie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu avertizează că îşi întocmeşte şi această cronică, cu informaţii din ,,sorginte constantinopolitană". „Neue freie Presse" relatează despre aceste evenimente [1], însă aici sursa principală, a informaţiilor nu pare să fie ziarul vienez.

Poetul îşi face pentru întocmirea acestei cronici de politică, externă însemnări în germană, păstrate în manuscrisul **2289.** Pentru o informare mai amănunţită la secţiunea *Din, manuscrise* (v. *infra,* p. 810).

[1] NFP, (1877), nr. 4624, [29 iun.]/11 iul., p. 6, nr. 4625, [30 iun.]/12 iul., p. 6, nr. 4626, [1]/ 13 iul., p. 6.

FOŞTI ELEVI AI INSTITUTULUI ACADEMIC LA PARIS

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 69, 29 iunie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în „Telegraful român", XXV, nr. 53, 7/19 iulie 1877, p. 214 *(Varietăţi).*

Eminescu critică în repetate rînduri tinerii care studiau la Paris şi s-a format opinia că poetul vede în acest oraş un loc de perdiţiune, şi că cei plecaţi să studieze aici se întorceau doar c-un ,,papuc de curtezană". Eminescu nu ezită, să aducă la cunoştinţa opiniei publice şi succesele tinerilor plecaţi la studii în străinătate. Şi nu o face o singură dată (v. *supra,* p. 186, 612). Constantin Mănescu (18521922) tipăreşte un *Curs de mecanică aplicată* (Bucureşti, 1893), *Istoricul căilor ferate din România* (Bucureşti. 1906) şi alte lucrări de specialitate.

Succesele la învăţătură în străinătate sînt explicate de Eminescu prin pregătirea temeinică din instituţiile de învăţămînt din ţară.

RUŞII SE RETRAG ÎN ARMENIA

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 71, 3 iulie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu se referă în comentariul său la o depeşă oficială rusă, *Alexandropol, 27 iunie/9 iulie,* publicată desigur şi în presa germană, de care se folosea poetul în cronicile sale de politică externă. Operaţiile ruse în războiul din Asia sînt prezentate şi în ,,Pester Lloyd" într-o telegramă, *Konstantinopel, 6. Iuli,* publicată în 25 iunie/7 iulie 1877 [1] precum şi într-un articol, *Vom Kriege,* publicat în ,,Abendblatt des Pester Lloyd", suplimentul aceluiaşi ziar, în 29 iunie/11 iulie 1877[2].

,,Românul" reproduce depeşa rusă, într-un articol, *Rezbelul în Asia,* abia în 20 iulie 1877 [3], la o săptămînă după ziarul ieşean.

[1] PEL, XXIV (1877), nr. 186, [25 iun.]/7 iul., p. 2.

[2] PEL, XXIV (1877), nr. 190, [29 iun.]/11 iul. Supliment „Abendblatt des Pester Lloyd", nr. 157, [29iun.]/11 iul, p. 1.

[3] ROM, XXI (1877), 10 iul., p. 617.

SIMEON MARCOVICI

Se publică, în „Curierul de Iaşi", X, or. 72, 6 iulie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (18701877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 329330. Fragmentar.

Simeon Marcovici (1802 — 1877) face studii în Italia şi Franţa şi este profesor de matematică şi retorică la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti. Îndeplineşte numeroase funcţii, cum arată şi Eminescu, şi aduce o contribuţie importantă, la progresul culturii româneşti. Întocmeşte un tratat de retorică, *Curs de retorică* (Bucureşti, 1834), cu exemplificări bogate din scrierile lui I. Heliade Rădulescu, în uz multă vreme în şcolile româneşti, şi face traduceri din franceză şi italiană. Seria traducerilor o deschide cu *Viaţa contelui de Comminj* (Bucureşti, 1830), ,,român moral". După acest roman al lui Baculard d'Arnaud *(Comte de Comminges,* 1764), traduce după versiunea franceză a lui Le Tourneur *Nopţile* lui Edward Young, *Culegere din cele mai frumoase nopţi* (Bucureşti, 1831), din care tipăreşte o nouă ediţie în 1835, ,,îndreptată şi adăugită". Din romanul lui Alain René Lesage, *Gill Blas de Santillana,* traduce partea întîia, *Istoria lui Gil Blas de Santilan* (Bucureşti, 1837), ,,oglindă îndreptătoare faptelor omeneşti", iar din Jean François Marmontel, *Belizarie* (Bucureşti, 1843), ,,scriere morală". Sînt de amintit şi *Dialogurile lui Focion, asupra înclinării moralului cu politica* (Bucureşti, 1844), pe care le traduce după versiunea franceză a lui Gabriel Bonnot de Mably. Din literatura italiană traduce *Francesca da Rimini* (Bucureşti, 1846) de Ulivo Bucchi şi două tragedii de Vittorio Alfieri, *Filip* şi *Orest* (Bucureşti, 1847), pe care îl numeşte în scrisoarea de dedicaţie către Ioan Dimitrie Bibescu, ,,patriarhul tragicilor italieni". Simeon Marcovici se opreşte la tragedia lui Ulivo Bucchi, scriitor mediocru, originar din Pisa, pe care îl cunoaşte în timpul studiilor în Italia. Putea să aleagă cu mai mult folos pentru literatura română tragedia lui Silvio Pellico, *Francesca da Rimini,* care se reprezintă, pentru prima dată, în 18 august 1818 şi se juca pe scenele italiene de aproape o jumătate de secol.

Simeon Marcovici are o contribuţie importantă şi în vechea legislaţie românească. Sînt de amintit lucrările *Regulament judecătoresc* (Bucureşti, 1839), *Condica de comerciu cu anexele ei* (Bucureşti, 1840), *Legiuire a Prinţipatului Ţării Româneşti întocmită de fostul domn Ioan Gheorghie Caragia acum a treia oară tipărită* (Bucureşti, 1845), care cuprinde, la sfîrşit, ,,toate legiuirile privitoare la pricini civile".

În lista bibliografică din manuscrisul **2278, 81v — 82r,** întocmit de Eminescu, figurează şi *Nopţile* lui Young, în ediţia din 1835.

Informaţiile în legătură cu funcţiile îndeplinite de Simeon Marcovici sînt preluate din anunţul mortuar al familiei, transcris de Eminescu fără să pună semnele citării [1]. Poetul procedează în felul acesta spre a nu lăsa impresia că, prin înşirarea de funcţii *(fost..., fost...* etc.), persiflează meritele profesorului bucureştean.

Eminescu înlocuieşte ultimul aliniat din anunţul mortuar cu o caracterizare a lui Simeon Marcovici, în care îi recunoaşte mari merite în cultivarea limbii române. Aceasta şi este singura parte originală a articolului eminescian.

[1] PRESA, X, nr. 129, 3 iul. 1877, p. 2 *(Cronica interioară);* ROM, XXI *(* 187.7), 3 iul., p. 2

(Simeon Marcovici).

MESERIILE

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr, 72, 6 iulie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 226 — 228.

Măsurile lui Scarlat Pastia, primarul Iaşului, în vederea sprijinirii meseriilor sînt anunţate de Eminescu în numărul anterior al ziarului. ,,Aflăm că D. Scarlat Pastia, primarul oraşului nostru — se arată în notiţa *Vrednic de imitat* — a făcut Reuniunii femeilor române promisiunea că va trimite la Paris pe una din elevele şcoalei profesionale, spre a se perfecţiona în arta croitoriei. Asupra acestei generoase oferiri vom reveni în numărul viitor" [1]. Articolul de faţă reprezintă această promisiune, făcută cititorilor ziarului ieşean.

Problema principală care îl preocupă pe Eminescu este cea a decăderii meseriilor şi consecinţele acestui fapt pentru viitorul societăţii româneşti. Poetul insistă asupra cauzelor care duc la ruinarea meseriilor şi aminteşte de schimbarea portului, concurenţa capitalistă, introducerea pripită a unor reforme şi desfiinţarea breslelor. Mai importantă i se pare însă introducerea ,,egalităţii sociale", care în loc să prefacă ,,clasele de sus" în clase muncitoare, a avut drept urmare ,,boierirea claselor de jos" şi „infectarea acestora cu ruşinea de muncă".

Eminescu prezintă cauzele decăderii meseriilor într-o succesiune care nu ţine seama de fondul problemei. Actul oficial prin care se dă o grea lovitură meseriilor îl constituie desfiinţarea breslelor şi a privilegiilor lor. Meseriile nu puteau face faţă, pe de altă parte, concurenţei industriei, care scotea pe piaţă produse mai ieftine şi în cantităţi mai mari. Industria casnică, una dintre ramurile specifice ale meseriilor româneşti, se ruinează din cauza concurenţei industriei. Dezvoltarea agriculturii pe baze capitaliste angajează ţărănimea în muncile agrare încît nu-i lasă timp pentru îndeletnicirile casnice. Portul românesc, printre cele mai frumoase din Europa, însă pentru care se cerea muncă multă şi ,,mîini îndemînatice", este înlocuit cu produsele industriale de îmbrăcăminte procurate pe piaţă mai uşor şi mult mai ieftine. Schimbarea portului nu este cauza, cum arată Eminescu, ci efectul unor condiţii specifice care ruinează industria casnică.

Eminescu insistă în a doua parte a articolului său asupra înstrăinării comerţului românesc. Situaţia ne apare firească de vreme ce se scoteau pe piaţă produse ale industriei străine. Negustorii români se ruinează prin faptul că scoteau produse ale meseriilor în cantităţi neîndestulătoare şi mult mai scumpe decît cele industriale. Negustorii care scoteau pe piaţă produse industriale nu erau, pe de altă parte, numai evrei. Mulţi negustori români părăsesc comerţul cu produsele meseriilor şi trec la comerţul cu produsele industriale. Au şi aceştia o parte însemnată în ruinarea meseriilor din ţara noastră.

Măsurile luate de Scarlat Pastia, primarul Iaşului, de a pregăti cadre cu înaltă calificare pentru diferite meserii, prezentau însemnătate nu atît pentru salvarea meseriilor de la ruinare, cît mai ales pentru schimbarea mentalităţii cu privire la munca de meseriaş, cu nimic mai prejos decît alte îndeletniciri puse în slujba dezvoltării societăţii.

Eminescu constată că procesul de ruinare a meseriilor era ireversibil şi propune măsuri protecţioniste pentru apărarea meseriaşilor români din considerente economice şi nu rasiale. ,,Aici nu e xenofobie din idiosincrasie — scrie G. Călinescu —, ci aplicaţie riguroasă a principiului că munca ţăranului şi a industriaşului mic, casnic, trebuie ferită de concurenţa speculantului şi a marelui capital" (155, p. 151).

---

[1] CI, X (1877), nr. 71, 31 iul. p. 4 *(Noutăţi).*

[„ÎNSEMNĂTATEA CRIZEI DIN CONSTANTINOPOLE..."],

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 75, 13 iulie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Schmbările din Imperiul otoman sînt comentate de ,,Politische Correspondenz", publicaţie la care Eminescu se referă, cum am văzut, în mai multe rînduri. Poetul preia însă informaţiile şi de astă dată prin intermediul ziarului ,,Neue freie Presse", pe care îl consulta permanent. Ştirile despre aceste schimbări sînt cuprinse într-o corespondenţă, *Wien, 19. Iuli,* publicată în 8/20 iulie 1877 [1].

Eminescu întocmeşte o sinteză cu informaţii şi din alte surse neidentificate. Poetul apreciază schimbările din Imperiul otoman cu multă perspicacitate şi aprecierile sale vor fi confirmate de desfăşurarea ulterioară a operaţiilor de pe fronturile de luptă din Balcani şi din Asia.

În *Revista externă* din acest număr, Eminescu reproduce şi o corespondenţă, *Viena, 12 iulie (Comitetul central pentru ajutorul soldaţilor români răniţi),* publicată în ,,Telegraful român" din 7/19 iulie 1877 [2] şi semnată de mai mulţi studenţi români din Viena. Este criticată aici birocraţia austriacă pentru faptul că interzice înfiinţarea comitetului central pentru ajutorarea ostaşilor români răniţi.

Eminescu apreciază aceste informaţii ,,interesante detalii". Prin reproducerea corespondenţei poetul ilustra, cu un exemplu concret, politica Curţii din Viena faţă de românii din Imperiul austro-ungar.

---

[1] NFP, (1877), nr. 4633, [8]/20 iul., p. 3 — 4.

[2] TELR, XXV (1877), nr. 53, 7/19 iul., p. 213.

DE PE CÎMPUL DE RĂZBOI [„ÎN ZIUA DE 8/20 L. C...."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 77, 17 iulie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu descrie Plevna cu informaţii mai bogate decît cele întîlnite în articolele din alte ziare româneşti. Ne referim îndeosebi la descrierea din articolul *De pe cîmpul de rezbel,* publicat în ,,Românul" în 14 iulie 1877 [1] şi reprodus în „Telegraful" în 15 iulie 1877 [2]. Corespondenţa din Bucureşti, *Bukarest, 8. Iuli,* se publică în ,,Politische Correspondenz" şi este reprodusă în ,,Neue freie Presse" în 10/22 iulie 1877 [3]. Ziarul vienez consacră acest număr evenimentelor din Balcani şi sînt de reţinut şi alte telegrame, *Bukarest, 21. Iuli, Sistowa, 13. Iuli,* precum şi cronica războiului, *Der Krieg. Wien, 21. Iuli.*

Informaţiile din „Românul", la care trimite poetul, se publică în 15 iulie 1877 [4], iar cele din ,,Presa", în 16 iulie 1877 [5].

---

[1] ROM, XXI (1877), 14 iul, p. 628.

[2] TEL, VII (1877), nr. 1578, 15 iul., p. 1.

[3] NFP, (1877), nr. 4635, [10]/22 iul., p. 7.

[4] ROM, XXI (1877), 15 iul., p. 632.

[5] PRESA, X (1877), nr. 140, 16 iul., p. 1.

MUNTENEGRU [„LA 10/22 L. C. MUNTENEGRENII..."]

Se publică în ,,Curierul de iaşi", X, nr. 77, 17 iulie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Victoriile muntenegrenilor împotriva turcilor sînt anunţate în ,,Politische Correspondenz", într-o telegramă reprodusă în ,,Neue freie Presse", publicată în 13/25 iulie 1877 [1]. De aici îşi extrage şi Eminescu informaţiile pentru cronica sa.

Poetul insistă asupra eroismului muntenegrenilor în lupta lor pentru cucerirea independenţei naţionale.

_____

[1] NFP, (1877), nr. 4638, [13]/25 iul., p. 2.

TÎRNOVA

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 80, 24 iulie 1877, p. 4 *(Diverse).*

Eminescu îşi extrage informaţiile din cartea lui F. Kanitz, *Donau-Bulgarien und der Balkan,* care tocmai apăruse. Descrierii acestui oraş i se consacră un capitol întreg, *Die Carenstadt Tîrnovo* [1] şi aici se găseşte şi referirea la Moltke. Poetul încorporează in expunerea sa şi fragmente în care urmează îndeaproape textul german. Un exemplu îl oferă descrierea panoramei oraşului bulgar. ,,Da liegt das Panorama Tirnovo's vor mir, welches ich am prachtigen 2. Iunitag 1871 entworfen hatte, und wieder tauchte in meiner Erinnerung die unvergessliche Stunde beschaulichen Gemusses auf, wollche ich beim Anblicke der von leuchtendem Sonnenglanf verschönten Carenstadt mit ihren Mauern, Thürmen, Moscheen, Minareten, Kirchen, Kuppeln, Brücken, Inseln, Gärten, Fels und Flussbanndern durchlebte" [2].

Eminescu descrie această localitate istorică din Bulgaria în vreme ce armata română trecea Dunărea să cucerească cu armele independenţa naţională.

_____

[1] F. Kanitz, *Donau-Bulgarien und der Balkan,* Historisch-geographisch-etnographische Relse-studien aus den Jahren 1860 — 1875 II. Band, Leipzig, Verlagsbuchandlung von Herman Fries, 1877, p. 37 — 57.

[2] *Ibidem,* p. 39 — 40.

[„LA 20 IULIE/1 AUGUST..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 81, 27 iulie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Călătoria lui M. Kogălniceanu la Viena la care se referă Eminescu este comentată în ziarul ,,Die Presse", în două corespondenţe, *Wien, 2. August,* din 22 iulie/3 august 1877 [1] şi *Wien, 3. August,* din 23 iulie/4 august 1877 [2]. Declaraţia lui Andrássy, din care reproduce Eminescu, se află în corespondenţa din urmă.

Vizita ministrului de externe al României la Viena este prezentată şi de ,,Presa", ziarul bucureştean, într-un articol [*„Nu mai încape îndoială ...*"], publicat în 26 iulie 1877 [3]. Se arată aici că nu interesa numele persoanelor cu care s-a întîlnit M. Kogălniceanu, ci ,,consideraţia ce se cuvenea ministrului României".

Articolul se păstrează, în manuscrisele eminesciene (v, *supra,* p. 484).

---

[1] DPR, XXX (1877), nr. 211, [22 iul.]/3 aug., p. 4.
[2] DPR, XXX (1877), nr. 212, [23 iul.]/4 aug., p. 3.
[3] PRESA, X (1877), nr. 148, 26 iul., p. 2.

[„D. MAIOR VLADIMIR ANDREIEVICI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 82, 29 iulie 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Comentariu introductiv la un articol al lui Vladimir Andreievici (Osman-Bey), *Mehmet-Ali generalisimul turcilor,* publicat în ,,Românul" în 27 iulie 1877 şi pe care îl reproduce în ziarul ieşean. Mehmet-Ali era considerat unul din cei mai de seamă comandanţi ai armatei otomane din Balcani. Vl. Andreievici insistă în biografia ce i-o face asupra faptului că îşi datora cariera protecţiei lui Omar Paşa, ,,intrigilor şi înjosirilor de tot felul''. Îi face şi un portret caricatural: ,,voi adăuga că Mehmet Ali e scurt de statură şi are apucăturile prefăcute ale unei foste curtezane. Cît despre mica-i şi frumoasa lui figură de odinioară, azi nu a mai rămas dintr-însa decît două orbite pe jumătate stinse şi cîţiva peri ici colea, ascunşi sub fes. În privinţa limbajului generalisimului turc, voi zice că are un accent care trădează pe german îndată ce-şi deschide gura" [1].

Mehmet Ali se numea, înainte de a se turci, Iulius Detrois şi era german de origine.

---

[1] ROM, XXI (1877), 27 iul., p. 669.

CIUDATĂ BUNĂVOINŢĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 82, 29 iulie 1877, p. 2 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Presa", X, nr. 155, 3 august 1877, p. 2 *(Cronica internă).*

Eminescu avea păreri rele despre Otto Max, antreprenorul grădinii Chateau-aux-fleurs, şi deschide coloanele ziarului unor relatări ca aceasta, în care este denunţat pentru afaceri necinstite. Comunicatul comitetului femeilor române din Iaşi pentru ajutorarea ostaşilor răniţi este comentat şi într-un articol păstrat în manuscrise (v. *supra,* p. 484).

„POMĂRITUL, ÎNTOCMIT CU DEOSEBITĂ PRIVIRE LA GRĂDINA ŞCOLARĂ" DE D. COMŞA,

Sibiiu, 1877, 1 vol. 8° de 200 pagini

Se publică în ,,Convorbiri literare", XI, nr. 5, 1 august 1877, p. 197 — 199 *(Bibliografie).* La sumar: *Asupra cărţii ,,Pomăritul" de D. Comşa.* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 309 — 313.

,,Foişoara Telegrafului român" este scoasă de ,,tinerii" de la Sibiu, de două ori pe lună, cu începere de la 1 ianuarie 1876. Revista apare paralel cu „Telegraful român", întemeiat de A.

Şaguna în 1853, cel mai vechi ziar românesc cu o periodicitate neîntreruptă pînă astăzi. În programul din fruntea primului număr, *Către onoraţii cetitori,* se arată că revista îşi propunea să contribuie la ridicarea culturală a poporului. ,,Numai printr-o dezvoltare sistematică şi armonică — se arată aici — a tuturor puterilor spirituale şi fizice, numai prin formarea unui fond de idei sănătoase, care să servească de îndreptar în toate întreprinderile vieţii, numai nutrind spiritele cu cunoştinţe folositoare acomodate priceperii şi lipselor noastre, se va creşte cu încetul o nouă generaţiune, care avînd un spirit luminat, împreunat cu o judecată chiară şi pătrunzătoare va ajunge la cunoştinţa deplină a degnităţii sale şi va fi în stare a dezvolta o activitate folositoare". Pentru acest scop, revista îşi propunea să sprijine instituţiile care aveau menirea ,,să crească şi să lumineze fiii poporului" şi să facă o largă popularizare a cunoştinţelor ştiinţifice.

Profesorii de la Institutul pedagogic-teologic din Sibiu, susţinătorii revistei, publică studii şi articole din domeniul specialităţii lor. Il. Puşcariu se ocupă de ştiinţele pedagogice şi învăţămînt, D. Popovici-Barcianu, de ştiinţele naturale, D. Comşa de ştiinţele agricole, E. Brote de ştiinţele economice şi instituţiile culturale, I. Bechnitz, de istorie şi filologie. Revista „tinerilor" sibieni este şi cea dintîi publicaţie trasilvăneană care adoptă în scriere sistemul fonetic, în uz în cea mai mare parte a provinciilor româneşti. Merite deosebite în această privinţă îi revin lui I. Bechnitz, care stabileşte sistemul de scriere al revistei, combate cu argumente filologice principiile lui T. Cipariu şi polemizează cu etimologiştii. În studiul său, *Despre sistemul etimologic,* publicat în mai multe numere ale revistei [1], arată că limba este ,,un organism viu", care se dezvoltă ,,după legile sale proprii şi tot aşa de statornice ca şi acele ale naturii". De această lege fundamentală nu ţineau seama etimologiştii. ,,Limba d-lui Cipariu — scrie I. Bechnitz —, aşa cum ni se prezintă ea în *întregul ei,* nu se vorbeşte şi nu s-a vorbit nicăieri şi nicicînd. Un mosaic ca acesta, compus cu petri luate din diferite timpuri sub diferite înrîurinţe, poate fi chiar o operă de arte, de nu se mulţumeşte cumva a fi numai o simplă manifestaţiune a plăcerii de simetrie — *viaţă* însă n-a avut, nu are şi nu va avea." Din această perspectivă critică şi Eminescu concepţia blajenilor cu privire la poporul român. ,,Blăjenii n-au iubit şi cultivat naţiunea română — notează Eminescu în manuscrisul **2257, 85** — ca atare, cum este ea, ei au iubit o abstracţiune, un principiu, creat de ei, o naţiune română cum nu există şi cum ne place a spera, ea nici va exista."

Eminescu consideră că limba română este staţionară în structura şi elementele ei fundamentale şi opinia că s-a schimbat foarte mult în cursul secolelor se întemeia pe textele unor traduceri româneşti *ad litteram* din alte limbi. Atunci însă cînd vechile noastre texte sînt scrise în spiritul limbii româneşi aceste deosebiri dispar. Eminescu exemplifică cu o pagină din cronograful scris la Episcopia Buzăului în 1638. ,,Nu ştiu ce cronograf ar putea fi — scrie I. Scurtu în ediţia sa —, N. Iorga, în opera sa monumentală, *Istoria literaturii române în sec. XVIII* (2 vol., Bucureşti, 1901), care-i cea mai complectă şi cea mai luminoasă cercetare a manuscriselor şi cărţilor româneşti vechi, nu pomeneşte de un asemenea cronograf. Desigur e vorba de vr-o copie, probabil după cronograful lui Petru Danovici, care are şi el proporţii foarte întinse şi fusese de repeţite ori copiat în sec. al XVII-lea şi al XVIII-lea. Vezi op. cit., vol. I, pp. 84 şi urm." (p. 311 — 312)[2]. Problema identificării cronografului din care transcrie Eminescu acest text stă şi în atenţia cercetătorilor de mai tîrziu. ,,Datarea poetului pare să fie greşită — scrie Gh. Bulgăr —. Nici ultimele lucrări nu înregistrează un astfel de cronograf în acea vreme. Vezi Al. Piru, *Literatura română veche,* ed. a II-a, ESPLA, Bucureşti 1962, p. 245 — 255) (182, p. 35). În comentariile la acest text din ediţia *Articole şi traduceri* (p. 532 — 533) se reproduce un paragraf din *Cronograful* lui Mihail Moxa (Buzău, 1942) în care se relatează întîmplări asemănătoare din viaţa lui Traian, lucru firesc pentru o scriere istorică, însă care nu are nici o legătură cu textul transcris de poet. M. Gaster se foloseşte în *Crestomaţia română* de un *Hronograf* din colecţia lui Eminescu, pe care îl datează ca fiind din 1760. Din acest hronograf reproduce mai multe fragmente, *Cum ş-au batjocorit Iacov feciorii la datul sufletului, Întrebările Savelei către Solomon, Ciru şi regele rob, Istoria Evdochiei cu mărul"* [3]. Biblioteca Academiei Române deţine o colecţie bogată de cronografe şi textul copiat de Eminescu se găseşte în manuscrisul **2609, 137v**, un [*Cronograf de la facerea lumii pînă la 1636*]. Manuscrisul datează din secolul al XVIII-lea,

cuprinde 500 foi, scrise foarte îngrijit şi este o copie după un text şi mai vechi. Eminescu se referea probabil la data pînă la care se istorisesc evenimentele şi în cazul acesta nu greşea decît cu doi ani. Poetul transcrie textul din capitolul *Împărăţia lui Traian,* din care extrage numai două fragmente. Reproducem fragmentele după manuscrisul **2609,** cu marcarea omisiunilor între ele şi precizarea că Eminescu nu preia frazele introductive şi nici istorisirea faptelor lui Traian după ce serveşte ,,boierilor" săi lecţia de cinste şi demnitate civică. ,,Iar la judecăţi foarte era tare şi drept cît nici mitelor nu se potrivea, nici voe veghiată nu făcea nimălui, ci foarte făcea giudecată cu dreptate măcar la bogat, măcar la sărac, măcar de-ar fi fost singur frate său [...]. Iar într-o zi şăzînd împăratul la masă cu toţi boiarii săi, au smult o sabie din teacă şi chemă pre armaşul şi-i zise: Iată că-ţi dau această sabie în mînă naintea lui D-mzeu, şi să începi întîi de la mine de vei vedea că fac vreo strîmbătate să nu-mi faci voe veghinţă, căci sunt împărat, ci să-mi tai capul întîi mie. Iar dintru toată curtea mea şi dintru alţi oameni carii vei vedea că face strîmbătate altuia nu-l mai aduce înaintea mea, ci să-i faci sama cu sabia mea. Iar boiarii toţi numai ce şi-au căutat între ochi şi nimenea nu să mai plîngea de nimic de vro silă sau de vro strîmbătate în zilele lui Traian împărat". Din compararea textelor din *Hronograful* din 1760, publicate de M. Gaster în *Chrestomaţia română,* cu cele din manuscrisul **2609** se desprinde că deosebirile ţin de lexic: *den > de la, mai de apoi > mai de pe urmă, menia > cădea, o sială > o treabă.* De această natură sînt şi deosebirile dintre textul din manuscrisul **2609** şi fragmentele copiate de poet.

În sprijinul afirmaţiei sale, Eminescu invocă şi opiniile lui Friedrich Max Müller (1823 — 1900), care susţine că ,,limba engleză, cu tot materialul de cuvinte romanice, nu are o picătură de sînge romanic înlăuntrul său". Poetul reproduce aceste aprecieri din cartea lui Max Müller, *Lectures on the Science of Language,* tipărită la Londra în 1861 — 1862 şi tradusă în mai multe limbi europene. ,,In the English dictionary — scrie lingvistul şi orientalistul britanic — the student of the science of language can detect, by his own tests, Celtic, Norman, Greek and Latin ingredients, but not a single drop of foreign blood has entered into the organic system of the English speech" [4]. Eminescu reproduce textul probabil după o traducere germană [5]. Întîlnim numele lui Max Müller şi în manuscrisul **2257, 27** într-un extras (Auszug), *Zur Naturgeschichte der menschlichen Sprache,* din epoca studiilor universitare. Se vorbeşte aici de contribuţia lui Max Müller în domeniul filologiei comparate (Die vergleiehende Phylologie).

Încercarea latiniştilor de a expulza unele cuvinte dintr-o limbă staţionară, ca cea română, şi înlocuirea lor cu altele, create de ei, era o dovadă de neştiinţă. Asemenea încercări ,,au dat ocazia penelor satirice — arată Eminescu — să facă haz de jurnalistica de peste Carpaţi." Poetul se referă la studiul lui Maiorescu, *Limba română în jurnalele din Austria* (1868).

Dintre lucrările mai importante publicate în „Foişoara Telegrafului român" stau în atenţia lui Eminescu studiul lui Eugen Brote, *O privire asupra activităţii Asociaţiunei transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român de la înfiinţarea ei pînă la a XIV-a adunare generală,* pe care îl reproduce, cum ştim, integral în „Curierul de Iaşi", studiul lui D. Comşa, *Pomăritul,* pe care îl prezintă în cele două publicaţii ieşene şi studiul lui I. Bechnitz, *Despre sistemul etimologic,* în care etimologismul este criticat de pe aceleaşi poziţii şi cu aceleaşi argumente. Dintre traducerile publicate în foaia sibiană vom reţine *Statul albinelor* de L. Büchner, publicată în mai multe numere [6]. Eminescu face şi el o traducere, *Naşterea albinei,* din P. Coel. M. Schachingen, care se păstrează în manuscrisul **2257, 268r — 271r.** Organizarea albinelor este invocată, pe de altă parte, şi în scrierile sale.

Comunitatea de idei între Eminescu şi ,,tinerii" din Sibiu este ilustrată şi prin faptul că aceştia îi reproduc în „Telegraful român", cum ştim, introducerea la studiul lui Eugen Brote, recenzia la „Calendarul bunului român", precum şi articole ale sale din ziarul ieşean.

Eminescu nu exagera, cînd acorda o importanţă deosebită luptei ,,tinerilor" sibieni împotriva etimologismului. Revista lor marchează, prin adoptarea sistemului fonetic în scriere, declinul etimologismului în climatul cultural transilvănean.

„Foişoara Telegrafului român" îşi încetează apariţia în 25 decembrie 1877, ca urmare a greutăţilor materiale pricinuite de războiul din 1877 — 1878. ,,După ce vedem realizată o mică parte a scopului ce ne-am propus — se arată în cuvîntul către cititori din ultimul număr —, «

Foişoara Telegrafului român » va înceta cu numărul de faţă a apare în ediţiune separată, şi va intra pe viitor în coloanele «Telegrafului român». Această schimbare în formă nu va altera întru nimic programul nostru cunoscut." [7] De aici înainte ,,Telegraful român" va fi organul de presă al „tinerilor", pînă în 1884, cînd scot ,,Tribuna", cotidianul sibian, unul din cele mai importante ziare româneşti din secolul nostru.

---

[1] FTELR, II (1877), nr. 17, 21 aug., p. 133 — 135, nr. 18, 4 sept., p. 139 — 142, nr. 19, 22 sept., p. 149 — 152, nr. 20, 2 oct., p. 155 — 157, nr. 21, 16 oct., p. 162 — 164.

[2] Cronograful lui Petru Danovici stă şi la baza unui studiu, erudit, al lui Iulian Ştefănescu *(Cronografele româneşti. Tipul Danouici, partea, I),* tipărit în ,,Revista istorică română" în 1939 (p. 1 — 77). Se prezintă aici cronografele care aparţin acestei familii de texte vechi româneşti.

[3] M. Gaster, *Chrestomaţie română.* vol. II. Texte [1710 — 1830], dialectologie, literatură populară, glosar, Leipzig, F.A. Brockhaus, Bucureşti, Socec & Co., 1891, p. 70 — 74.

[4] Marx Müller, *Lectures on the Science of Language,* Fifth Edition, Revised, London, Longmans, Green, and Co., 1866, p. 77 — 78.

[5] Max Müller, *Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache.* Für das deutsche Publicum bearbeitet von Dr. Carl Böttger. Zweite Auflage, Leipzig, Verlag von Gustav Mayer, 1866, p. 67 (,,Aus dem englischen Wörtercshatze kann der Forscher auf dem Gebiete der Sprachwissenschaft gleichsam durch einen chemischen Process celtsche, normannische, griechische und lateinische Bestandtheile ausscheiden, aber nicht ein enziger Tropfen fremden Bluts ist in das organische System der Englischen Sprache eingedrungen").

[6] FTELR, II (1877), nr. 22, 30 oct., p. 170 — 172. nr. 23, 13 nov., p. 178 — 181, nr. 24, 27 nov., p. 187 — 188, nr. 25, 11 dec., p. 194 — 197, nr. 26, 25 dec., p. 206 — 207.

[7] FTELR, II (1877), nr. 26, 25 dec., p. 208.

„ROMÄNISCHE SKIZZEN"

Se publică în ,,Convorbiri literare", XI, nr. 5, 1 august 1877, p. 199 *(Bibliografie).* Este reprodus în „Timpul", II. nr. 182, 11 august 1877, p. 3 *(Notiţe literare).*

Antologia întocmită de Mite Kremnitz poartă titlul exact, *Rumänische Skizzen* (Eingeleitet und übersetzt von Mite Kremnitz. Bukarest Verlag von Gotschek & Comp., 1877, 223 p.) şi cuprinde prozele prezentate în recenzie, precedate de prefaţa Mitei Kremnitz (p. I — X) şi studiul lui T. Maiorescu, *În contra direcţiei de azi în cultura românească* (p. X — XXII). Povestea *Doi feţi-logofeţi* se intitulează în antologie *Die Zwillingsknaben mit dem goldenen Stern* şi nu este, cum se specifică aici, o producţie populară (Volksmärchen). Mite Kremnitz reţine fără să indice autorul povestea lui I. Slavici, *Doi feţi cu stea în frunte,* spre a acoperi şi domeniul creaţiei populare.

Recenzia este precedată în ,,Convorbiri literare" de prezentarea cărţii lui D. Comşa, *Pomăritul* şi urmată de un alt text eminescian, *O recenziune a logicei,* în care ia apărarea cărţii lui Maiorescu. Semnificativ este apoi şi faptul că recenzentul nu se pronunţă, asupra selecţiei textelor şi invocă drept justificare, apariţia acestora, cu o singură excepţie ,,în coloanele acestei reviste". Se foloseşte o expresie care se potriveşte unei colaborări venite din afară. Aprecierile cu privire la calitatea traducerii sînt ale unui cunoscător al limbii germane, în măsură să justifice pentru ce o consideră ,,foarte bună". Reţine atenţia şi informaţia că un singur ziar ,,Die Epoche", se ocupă de antologie şi reproduce *Popa Tanda* în coloanele sale. Eminescu era un cititor atent al publicaţiei germane, cum se vede şi din articolul *O observaţie ziarului ,,Epoche",* în care semnalizează pînă şi unele inadvertenţe stilistice din paginile sale. Se întîlnesc şi expresii eminesciene: *„pe cît este cu putinţă", „Precedată este cartea".* Cea din urmă aminteşte de un vers celebru: ,, *Plăcută-i a*

ghirlandă — sublimă însă este" (La Heliade), care dă mare bătaie de cap exegeţilor poeziei eminesciene.

[„O RECENZIUNE..."]

Se publică în ,,Convorbiri literare", XI, nr. 5, 1 august 1877, p. 199 — 200. Este reprodus în ,,Timpul", II, nr. 182, 11 august 1877, p. 3 *(Notiţe literare).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri,* Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 535 — 536.

Eminescu deschide cu acest articol a doua polemică a sa cu răsunet în presa vremii. Este îndreptat împotriva lui George Zottu care publică în „Columna lui Traian", în iulie 1877, o recenzie, *Tit Maiorescu „Logica. Partea I: Logica elementară"* [1], întîmpinată cu satisfacţie de cercurile antijunimiste. Îndată după publicarea ei, recenzia este reprodusă în ziarele „Presa" [2] şi „Telegraful" [3] cu care Eminescu polemizează în mai multe rînduri.

Profesor de limba greacă la Seminarul Central, George Zotu sau Dr. Zotu, cum îşi semnează articolele, este autorul unui manual, *Carte de citire greacă,* compilată după P. Wesner şi tipărită în mai multe ediţii şi al unei broşuri, *Apărarea mea,* în care relatează despre procesul său din 27 octombrie 1879 ce i se intentează pentru „zîzanie" în instituţie. Cercurile antijunimiste erau încredinţate că, prin critica celui care îşi trecea titlul de doctor în locul numelui, Maiorescu-filozoful apărea într-o lumină defavorabilă încît era de aşteptat să piardă ,,mulţi din admiratorii săi, poate chiar din Iaşi".

Compendiul lui Maiorescu, *Logica. Partea 1: Logica elementară,* se tipăreşte la Iaşi în 1876 şi se retipăreşte în vreo şapte ediţii [4]. Este o sinteză a cursurilor de logică ţinute la Universitatea din Iaşi şi la cea din Bucureşti, unde însă nu se bucură de o bună primire. G. Zotu considera că publicarea compendiului constituia ,,cea mai mare greşală" a lui Maiorescu pentru faptul că oferea un text pe baza căruia se puteau judeca cunoştinţele sale filozofice, ,,mai contestabile decît elocuenţa d-sale". După acest preambul, Dr. Zotu trece la discutarea *Introducerii* şi găseşte că Maiorescu preia din cartea lui John Stuart Mill, *System of Logic Ratiocinative and Inductive,* definiţia logicii, tezele privind tema şi utilitatea logicii, precum şi obiecţiile în legătură cu această disciplină filozofică. Logica lui John Stuart Mill (1806 — 1873) se tipăreşte în 1843 [5], iar în 1875 ajunge la ediţia a noua. Este tradusă în mai multe limbi şi cunoaşte o largă circulaţie. G. Zotu crede că Maiorescu se foloseşte de traducerea germană, *System der deduktiven und induktiven Logik,* probabil în ediţia a doua tipărită la Braunschweig în 1868 [6]. Metoda utilizată de Dr. Zotu în demonstrarea dependenţei Logicii lui Maiorescu de cea a filozofului englez constă în citarea, paralel, din cele două lucrări. Similitudinile sînt evidente, mergînd pînă la punctuaţie. Trecînd la expunerea lui Maiorescu asupra problemelor principale de logică, G. Zotu constată că autorul manualului îl părăseşte pe John Stuart Mill şi se orientează spre Herbart şi şcoala sa. ,,Această infidelitate către Mill — arată Dr. Zotu — n-a putut rămînea nepedepsită. Teoriile susţinute de Mill şi adoptate de d. Maiorescu în introducere fiind contrare celorlalte teorii împrumutate de d. Maiorescu de la alţii, Logica d-sale a dobîndit un caracter foarte *nelogic".* De o atenţie deosebită se bucură expunerea lui Maiorescu privind conceptul de *noţiune.* G. Zotu remarcă aici contradicţii şi chiar confuzii. „Astfel, într-una şi aceeaşi pagină vedem — conchide G. Zotu — : d-întîi, o definiţiune încurcată şi neexactă; apoi un exemplu care nu este la locul său şi în fine o conclusiune trasă din aer". G. Zotu se declară nemulţumit şi de *Apendice,* care ar fi trebuit să constituie, nu o înşirare de titluri, ci un îndrumător în problemele controversate din logică. Deşi nu foloseşte termenul de *plagiat,* G. Zotu caută să demonstreze că Maiorescu plagiase compendiul său, iar neconcordanţa între expunere şi introducere, precum şi confuzia în definirea *noţiunii* făceau din

carte un ,,mozaic" de idei ce trădau „lipsa de proprie cugetare".

Eminescu pregăteşte, după părerea noastră, un răspuns mai amplu, decît acest articol, însă cum I. Negruzzi evită să angajeze „Convorbirile literare" în polemici cu implicaţii politice, îi solicită poetului un răspuns succint, din care să se vadă că revista ieşeană a luat cunoştinţă de criticile din publicaţia bucureşteană. Eminescu reţine răspunsul polemic pentru ,,Curierul de Iaşi" şi se mărgineşte să arate că *Logica* lui Maiorescu era ,,cea mai bună scriere în această materie, care a apărut vreodată în limba românească". Poetul subliniază că, punea în discuţie această problemă — „în treacăt vorbind" — lăsînd să se înţeleagă că se va ocupa de ea în altă parte. Obiecţiile cu privire la plagiat nu puteau fi luate în considerare pe motiv că J.S. Mill figurează între autorii citaţi în lucrare. Eminescu se considera îndreptăţit să califice obiecţiile critice ce se aduceau lui Maiorescu „insinuaţiuni" şi „apucături neleale" şi ele priveau nu atît manualul de logică, cît mai ales personalitatea criticului.

Eminescu nu discută problemele de fond privind *Logica* lui Maiorescu pentru motivul că ele formau obiectul articolului polemic ce urma să-l publice în ,,Curierul de Iaşi", sub semnătura sa. În răspunsul său, *Critici literare,* publicat în ,,Presa", în 14 august 1877 (27), G. Zotu arată că se aştepta ca ,,amicii" lui Maiorescu să se supere, însă nu putea bănui că va fi învinuit de ,,insinuaţiuni" şi „apucături neleale". Obiecţia sa principală rămînea, în continuare, plagiatul. Citarea în bibliografie a tratatului lui John Stuart Mill nu era suficientă. Maiorescu preia *ad litteram* textul filozofului englez şi probitatea ştiinţifică cere să, se facă trimiteri şi la locurile respective. Maiorescu se făcea însă vinovat, arată G. Zotu, şi de faptul că dă ca ale sale unele teze pe care, de asemenea, le împrumută de la logicienii străini, de astă dată germani. Are în vedere paragraful 34 din *Logica* lui Maiorescu, unde se prezintă ,,silogismele hipotetice". Definiţia este împrumutată din lucrarea lui Friedrich Adolph Trendelenburg, *Logische Untersuchungen,* tipărită la Berlin în 1840 [7]. Maiorescu foloseşte ediţia a II-a din 1860, pe care o utilizează, cum vom vedea, şi poetul. G. Zotu se arată concesiv în privinţa *Apendicelui* şi mărturiseşte că nu avea de unde să ştie că revista ieşeană considera ,,rezumate critice" simple notiţe cu care Maiorescu însoţeşte titlurile bibliografice. Eminescu răspunde la replica lui G. Zotu, tot în ,,Convorbiri literare", o lună mai tîrziu.

Există încă rezerve cu privire la paternitatea acestui prim articol publicat de Eminescu în polemica cu G. Zotu şi în ediţia la care ne referim se tipăreşte în aparatul critic şi nu ca text cu statut propriu. I. Scurtu arată, încă în 1905 (p. 376), că articolul ar putea aparţine lui Eminescu, de vreme ce se publică în

---

,,Convorbiri literare" după recenzia sa la cartea lui D. Comşa, *Pomăritul.* Observaţia aceasta rămîne o simplă constatare. Există însă suficiente elemente să putem stabili un paralelism între acest articol şi începutul celui din ,,Curierul de Iaşi" (v. *infra,* p. 770). Să mai arătăm, tot aici, că în sprijinul paternităţii eminesciene vin şi unele texte din manuscrisele poetului, texte care au stat, pînă de curînd, în atenţia istoricilor literari.

---

[1] COLTR, VIII (1877), nr. 6 — 7, iun. — iul., p. 293 — 298.

[2] PRESA, X (1877), nr. 156, 4 aug., p. 3.

[3] TEL, VII (1877), nr. 1595, 5 aug., p. 2 — 3.

[4] Titu Maiorescu, *Logica. Partea I: Logica elementară,* Bucureşti, Edit. Socec & C-nie, 1876, 110 p. Pe foaia de titlu, verso, menţiunea: Tipo-Litografia H. Goldner, Iaşi. Ediţia a II-a se tipăreşte în 1887, iar a VII-a în 1913. Maiorescu aduce completări textului iniţial. Se retipăreşte, ultima dată, în 1940, după ediţia a V-a din 1898. (Titu Maiorescu, *Logica,* cu îndreptările, adăugirile şi însemnările autografe ale autorului. Cu adnotări, note si un studiu introductiv de I. Brucăr, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, 1940).

[5] John Stuart Mill, *System of Logic Ratiocinative and Inductive,* I — II, Londra, 1843. [6] John Stuart Mill, *System der deduktiven und induktiven Logik.* Eine Darlegung der Principien Wissenschaftlicher Forschung, Insbesondere der Naturforschung. In's deutsche übertragen von Schiel. Dritte Deutsche. I — II, Braunschweig, 1868.

[7] Friederich Adolph Trendelenburg, *Logische Untersuchungen,* Band I — II, Berlin, 1840.

TURCIA [„O TELEGRAMĂ DIN SORGINTE TURCEASCĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, 84, 3 august 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu îşi extrage informaţiile dintr-o telegramă din ,,Neues Wiener Tagblatt", *Vom Schlachtfelde bei Lowscha,* publicată în 29 iulie/10 august 1877 [1]. Poetul preia informaţii şi din alte telegrame, desigur, tot din publicaţiile germane. Asupra acestor lupte insistă şi alte ziare din ţara noastră [2].

În dorinţa de a da informaţii cît mai complete despre războiul din Balcani, Eminescu pune la contribuţie şi comunicatele otomane.

---

[1] NWT, XI (1877), nr. 218 [29 iul.]/10 aug., p. 4.

[2] ROM, XXI (1877), 1 — 2 aug., p. 687.

AUSTRO-UNGARIA [„DIN TRANSILVANIA AFLĂM..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 85, 5 august 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Circulara Mitropolitului Miron Romanul, pe care o rescrie Eminescu în comentariul său, se publică în ,,Telegraful român", în 31 iulie/12 august 1877 [1]. Poetul intuia, cu spiritul său pătrunzător, că stăpînirea austro-ungară va interzice ţinerea congresului. Previziunea se va îndeplini (v. *infra,* p, 785 — 786).

Eminescu considera că măsurile abuzive ale guvernelor de la Viena şi Budapesta faţă de popoarele din Imperiul austro-ungar se înscriau printre practicile stăpînirii otomane. Corespondenţa lui Romul Crainic [2] pe care o reproduce spre a ilustra acest lucru cu fapte concrete, se publică în ,,Telegraful român" în acelaşi număr cu înştiinţarea privind convocarea congresului naţional bisericesc din Transilvania. Corespondenţa este datată: *Dobra, 25 iulie 1877* [3]. Inspectorul şcolar Lajos Réthi aplică faţă de şcoala din Dobra aceleaşi metode pe care le folosea, cum am văzut, şi Ferencz Koos, inspectorul şcolar din Bistriţa-Năsăud, faţă de şcoala din Rodna Veche. Poetul demonstra, prin această corespondenţă, că nu existau deosebiri în politica imperiilor vecine faţă de poporul român.

Eminescu ia atitudine şi împotriva falsificării realităţilor etnologice din ţinutul Hunedoara. Structura demografică a populaţiei de aici stă în atenţia sa şi mai tîrziu. ,,Populaţia de 170.000 de oameni — notează în manuscrisul **2263, 29** în legătură cu locuitorii din ţinutul Hunedoarei — e compusă aproape exclusiv din români" [4].

Corespondenţa este reprodusă în ziarul ieşean, cu omisiuni şi modificări de natură stilistică.

---

[1] TELR, XXV (1877), nr. 60, 31 iul./12 aug., p. 242 *(Congresul naţional bisericesc).*

[2] Romul Crainic se face cunoscut prin acţiunile sale în apărarea drepturilor românilor din Imperiul austro-ungar. Se număra şi printre semnatarii *Memorandului* din 1892 şi este implicat în procesul memorandiştilor. Moare în 24 iunie 1894, în timpul judecării procesului (226, p. 389).

[3] TELR, XXV (1877), nr. 60, 31 iul./12 aug., p. 241 — 242 *(Corespondenţă).*

[4] D. Vatamaniuc, *Eminescu pe drumurile străbunilor săi.* MANUSCRIPTUM, VIII (1977), nr.

l, [ian.— mart.], p. 42. Se reproduce după manuscrise descrierea judeţului Hunedoara, făcută de Eminescu în epoca gazetăriei bucureştene.

[„TELEGRAMELE AU SPUS..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 85, 5 august 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu trimite pentru informaţiile din această cronică la ,,foile vieneze". Ştirile sînt extrase din patru telegrame, cu aceeaşi dată, *Ischl, 8. August,* publicate în ,,Neues Wiener Tagblatt" în 28 iulie/9 august 1877 [1]. Poetul pune la îndoială faptul că în întrevederea de la Ischl din august 1877 dintre Franz Joseph şi Wilhelm I nu s-ar fi stabilit ,,înţelegeri politice".

[1] NWT, XI (1877), nr. 217 [28 iul.]/9 aug., p. 4.

TURCIA [„ «DAILY TELEGRAPH» CREDE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 85, 5 august 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Corespondenţa din ziarul ,,Daily Telegraph" este reprodusă în ,,Neues Wiener Tagblatt", *London, 13. August* în 2/14 august 1877 [1]. De aici îşi extrage şi Eminescu informaţiile pentru cronica sa. Evenimentele din Balcani sînt comentate şi în cîteva articole din ziarul vienez.

[1] NWT, XI (1877), nr. 222, [2]/14 aug., p. 4.

MALTRATARE [„AFLAM CU PĂRERE DE RĂU..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 86, 10 august 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Timpul", II, nr. 184, 13 august 1877, p. 3 *(Cronica).*

«GLOBUL»

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 86, 10 august 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877).* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 306 — 307. Fragmentar.

Eminescu anunţă apariţia revistei ,,Globul" în 20 iulie 1877, cînd publică *Programa* ei, fără să o însoţească de comentarii [1]. ,,« Globul » va fi o foaie de literatură populară, ilustrată — se arată în *Programă* — şi va căuta cu concursul binevoitor ce i s-a promis a oferi familiei o distracţiune plăcută şi instructivă în orele de repaos. Prin *romane şi novele* alese şi traduse deocamdată din autorii cei mai distinşi din străinătate vom căuta a cultiva ideile de moralitate, iubire de familie, iubire de ţară, respect către autoritate şi domnitor. Prin articole speciale, scrise într-un mod popular, ne vom ocupa de ştiinţe, arte, industrii şi invenţiuni". B.V. Vermont, ,,administratorul"

revistei, promitea că aceasta va fi o publicaţie de literatură şi de popularizare a ştiinţei.

Programa este reprodusă în fruntea primului număr al ..Globului", care iese în 6 august 1877. Eminescu transcrie sumarul acestui număr şi face constatarea că între promisiunile din *Programa* şi materialul publicat era o mare deosebire. Romanul lui Jules Verne, *Din pământ în lună,* naraţiunea istorică a lui B.A. Rock, *O partidă de eşec,* articole ca *Rezbelul actual şi chestiunea orientului,* cronicile şi varietăţile nu aveau nimic popular, nici prin *materie,* nici prin *formă.* Nu se încadra în literatura populară susţinerea unor teze de doctorat în străinătate. Cei trei tineri care îşi dau doctoratul în străinătate şi la care se referă Eminescu erau Gr. G. Tocilescu, G. Dem. Teodorescu şi Marcu Farchi. Cel din urmă consacră tezele sale de doctorat lui Christian Fürchtegott Gellert şi Adalbert von Chamisso şi ,,Globul" reproduce din presa franceză discuţiile purtate pe marginea lor. Revista lui B.V. Vermont publică şi o recenzie a cărţii lui V. Conta, *Théorie du fatalisme,* pe care o prezintă şi Eminescu în ziarul ieşean.

Eminescu defineşte literatura populară în spiritul hotărîrilor congresului studenţesc de la Putna din 1871. Programul pentru discuţii întocmit de studenţii români din Viena consacră acestei probleme un punct special — al treilea —, dovadă că-i acorda mare importanţă. Programul propune studenţilor „să studieze înclinările, datinile, obiceiurile etc. poporului român în genere şi în special" şi să-şi însuşească ,,cugetarea originală românească de la popor" (56, p. 65). Pornind de aici, Eminescu face distincţie între creaţia populară şi creaţia pentru popor şi în spiritul poporului.

O revistă care răspundea măcar în parte acestor cerinţe era „Şezătoarea", întemeiată de Iosif Vulcan în ianuarie 1875 şi care apare pînă în decembrie 1882. Eminescu face rezerve în privinţa modului cum era redactată ,,Şezătoarea", însă recunoaşte că Iosif Vulcan avea o idee sigură despre specificul literaturii populare şi revista sa reflecta „cugetarea şi maniera de a vedea a poporului".

Definirea literaturii populare prin cele două aspecte ale ei — creaţie populară şi creaţie pentru popor şi în spiritul poporului — stă şi la baza ,,realismului poporal" promovat după 1884 de ,,Tribuna", cotidianul sibian. Această mişcare literară este iniţiată şi susţinută de I. Slavici, însufleţit, asemeni lui Eminescu, de ideile congresului şi serbării de la Putna din 1871.

B. V. Vermont (Grünberg) îndeplineşte înainte de 1877 funcţia de administrator la ziarul ,,Presa", care apare între 18 februarie 1868 şi 14 mai 1881, cu o întrerupere între 29 aprilie 1876 şi 22 ianuarie 1877. Face traduceri din Edmond Hahn, *Contesa falsă* (Bucureşti, 1873), Heinrich Zschokke, *Blondinul din Namur şi Paşade la Buda* (Bucureşti, 1873), Fr. Gerstäcker, *Plutaşul* (Bucureşti, 1874), Goethe, *Patimile junelui Werther* (Bucureşti, 1875). Traducerea din urmă se publică cu o prefaţă de Gr. H. Grandea şi formează obiectul unei cronici a lui A.D. Xenopol, publicată, în ,,Convorbiri literare" în 1 ianuarie 1875.[2]

Eminescu manifestă rezerve faţă de priceperea lui B.V. Vermont în materie de literatură populară. Într-o variantă a *Scrisorii II* din manuscrisul **2268, 20 — 22**, aparţinînd, după Perpessicius, anilor 1875 — 1876 (OPERE, II, 227 — 229) se aminteşte de ,,Presa" şi de faptul că B.V. Vermont descoperă scrierile lui I. Creangă:

> Ba în vremea cea din urmă s-a-ntîmplat nenorocire
> Şi mai mare. ,,Pressa" voastră ne trimite zîmbire
> Domnul Grünberg [în persoană] încîntat se pare-acum
> De poveştile lui Creangă, d-eleganţa lui Naum.

Fragmentul tipărit de I. Scurtu în ediţia sa (,,O asemenea foaie exista la români... prin modul expunerii (novela ştiinţa aplicată)") este publicat de G. Teodorescu-Kirileanu, cu titlul *Definiţia literaturii populare,* încă în 1901, în ,,Şezătoarea" (35 p. 129 — 130), revista lui Artur Gorovei pentru ,,literatură şi tradiţiuni populare".

„Globul" îşi încetează apariţia în 7 iunie 1878. Din cele 39 de numere ale ,,foii [sale] ilustrate pentru familie" nu se vede că B.V. Vermont ia cunoştinţă de opiniile lui Eminescu din

ziarul ieşean.

[1] CI, X (1877), nr. 70, 20 iul., p. 3-4 *(O foaie literară).*
[2] CL, VIII (1875), nr. 10, 1 ian., p. 414.

[„ACESTE SÎNT CUVINTELE..."]

Se publică în „Cimerul de Iaşi", X, nr. 87, 12 august, 1877, p. 2 *(Revista internă).*

Notă de subsol la editorialul *Bucureşti, 10 august,* reprodus din „România liberă", din 11 august 1877 [1]. Se relatează aici despre misiunea lui I.C. Brătianu pe lîngă guvernul rus, în privinţa cooperării armatei române cu cea rusă, misiune încununată cu succes şi despre unele acţiuni ale Diviziei a IV-a pe frontul din Balcani.

Eminescu reproduce acest articol pentru critica la adresa guvernului şi a ,,Românului", oficiosul său şi pentru faptul că în Divizia a IV-a lupta, cu gradul de sublocotenent, şi Matei, fratele său mai mic. Poetul va reveni (v. *infra,* p. 785) asupra faptelor de arme ale acestei unităţi a oştirii noastre.

[1] RL, I (1877), nr. 74, 11 aug., p. 1.

GERMANIA [„GUVERNUL GERMAN..."]

Se publică în ,,Curierul de laşi", X, nr. 87, 12 august 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Protestul Germaniei către Poartă împotriva barbariilor comise de armatele otomane în Balcani este cuprins într-un comunicat, *Berlin, 19. August,* publicat în „Politische Correspondenz" şi reprodus în ,,Neue freie Presse" în 8/20 august 1877 [1]. Se publică şi în ,,Românul" în 11 august 1877 [2], într-o redactare diferită de cea a ziaru-lui ieşean.

[1] NFP, (1877), nr. 4664, [8]/20 aug., p. 3.
[2] ROM, XXI (1877), 11 aug., p. 719.

TURCIA [„MEHMET-ALI TELEGRAFIAZĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 87, 12 august 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Mişcarea trupelor otomane din Balcani este anunţată în două telegrame publicate în ,,Neue freie Presse", *Konstantinopel, 20. August* şi *Konstantinopel, 21. August,* publicate în 8/20 august 1877[1], din care îşi extrage şi Eminescu informaţiile pentru cronica sa.

Reţine atenţia şi un articol din ziarul vienez, *Über die Operationen Suleiman Paschas,* publicat în 10/22 august 1877 [2] cu date importante privind desfăşurarea operaţiilor pe fronturile de luptă din Balcani.

[1] NFP, (1877), nr. 4665, [8]/20 aug., p. 6.
[2] NFP, (1877), nr. 4666, [10]/22 aug., p. 2.

FRANCIA [„ «PRESA» ESTRAGE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 87, 12 august 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Politica internă din Franţa este comentată de ,,Presa" într-un articol [*,,Pe cînd mai din toate părţile...*"], publicat în 12 august 1877 [1]. Informaţiile în legătură cu Rochefort nu se află în textul din ziarul bucureştean. Henri marchiz de Rochefort-Lucay (1831 — 1913) fondează în 1868 ziarul ,,La Lanterne", sprijină Comuna din Paris şi este unul din cei mai importanţi publicişti francezi care luptă, împotriva imperiului.

[1] PRESA, X (1877), nr. 162, 12 aug., p. 1.

OBSERVAŢII CRITICE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 87, 12 august 1877, p. 2 — 3. Semnat: M. Eminescu. Este reprodus în „Timpul", II, nr. 203, 6 septembrie 1877, p. 2, nr. 204, 7 septembrie 1877, p. 2 — 3, nr. 205, 8 septembrie 1877, p. 3. Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Diverse,* Iaşi, Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga, [1895], p. 60 — 69.

Eminescu orientează polemica cu G. Zotu în direcţia denunţării metodei folosite de acesta în prezentarea *Logicei* lui Maiorescu şi în mai mică măsură asupra obiecţiilor critice ridicate de recenzent, Cunoştinţele filozofice ale lui Maiorescu sînt suspectate înainte de a face dovada netemeiniciei lor. Metoda este calificată de Eminescu: ,,vulgară stratagemă" cu scopul de a înscena o ,,petitio principii", prin care recenzentul urmăreşte să cîştige cititorul de partea sa. Aici îşi găseşte explicaţia şi excesul de bunăvoinţă. Poetul condamnă practicarea acestei metode nu numai în discuţiile ştiinţifice, ci şi în presă întrucît nu contribuia la luminarea publicului şi alimenta patimile politice.

Eminescu invocă în apărarea lui Maiorescu exemplul lui Kant, care îşi rezumă într-un manual pentru începători prelegerile sale ţinute la Universitate timp de două decenii. Poetul se referă la cartea *Logik,* publicată la Königsberg în 1801. Manualul nu este însă întocmit de Immanuel Kant, ci de Gottlob Benjamin Jaesche, un elev al său, căruia îi pune la dispoziţie manuscrisul cursurilor sale universitare [1].

Consideraţiile lui Eminescu cu privire la accepţiunea ce trebuie să se dea *rezumatului* se întemeiază pe experienţa sa, îndeosebi din anii studiilor universitare. Manuscrisele cuprind un număr impresionant de însemnări de lectură, care indică aria preocupărilor sale — literatură, filozofie, ştiinţe, arte, istorie, drept, economie politică. Multe din aceste însemnări sînt scrise în germană şi munca de descifrare a lor este abia la începuturile ei. Se va deschide, îndată ce această acţiune va fi dusă la bun sfîrşit, un cîmp vast pentru cercetări privind izvoarele acestor însemnări de lectură.

Contrazicerile lui Maiorescu sînt elucidate prin recunoaşterea unui ,,lapsus calami", care însă este corectat pe parcursul expunerii. Contrazicerile nu formează pentru Eminescu, pe de altă parte, o dovadă de neştiinţă. Numele lui Kant este invocat şi de astă dată în apărarea lui Maiorescu. Filozoful german se contrazice în repetate rînduri, dă despre un lucru mai multe

definiţii, din care nici una nu este bună. Nimeni nu se gîndeşte, cu toate acestea, să-i pună la îndoială cunoştinţele filozofice. Poetul traduce *Critica raţiunii pure,* cum se vede din manuscrisul **2258** şi textele kantiene îi erau familiare.

Eminescu invocă, alături de numele lui Kant, pe cel al lui Condillac şi Taillandier, pe care nu-i găsim menţionaţi în manuscrisele sale. Etienne Bonnot de Condillac (1715 — 1780) este continuatorul lui John Lock, însă îl depăşeşte pe acesta cînd susţine că activitatea noastră spirituală se întemeiază numai pe senzaţii. Dintre lucrările mai importante ale lui Condillac sînt de amintit *Essai sur l'origine des connaissances humaines* (1746), *Traité de systéme* (1749), *Traité des animaux* (1754). Mai importantă este *Traité de sensation* (1754), la care se referă, probabil, şi Eminescu, de vreme ce pomeneşte de ,,materialismul" filozofului francez. Condillac este şi autorul unui tratat de logică *(Logique,* 1780), care putea fi consultat de poet în polemica sa. René-Gaspard-Ernest Taillandier (1817 — 1879) sau Saint-René Taillandier, cum îşi semnează scrierile, este cunoscut la noi prin două lucrări consacrate popoarelor vecine şi în mai mică măsură prin studiile sale de istorie literară. Lucrările la care ne referim, *Tchéques et magyars; Boheme et Hongrie. XVe siécle — XIXe*

siècle (ed. II, Paris, 1869) şi *La Serbe, Kara-George et Milosch* (Paris, 1872), puteau fi cunoscute de Eminescu încă din anii studiilor universitare. Dintre lucrările sale de istorie literară cunoaşte o circulaţie mai mare *Littérature étrangère. Écrivains et poètes modernes* (Paris, 1861), în care îi prezintă pe C. Sealsfield, H. Heine, H. Conscience, Fr. Hebbel, Jeremias Gotthelf. Taillandier este şi traducătorul scrierilor lui M. Lermontov în franceză. Despre contraziceri se vorbeşte în studiul consacrat lui H. Heine, fără însă să se poată face apropieri între textul lui Taillandier şi cel al poetului român. Este posibil ca Eminescu să fi cunoscut o recenzie a lui Taillandier din ,,Revue des deux mondes," la care acesta colaborează şi în paginile căreia duce polemici cu unii din contemporanii săi. Rămîne în sarcina istoricilor literari să identifice autorul pe care Eminescu îl „plagiază".

Problema plagiatului lui Maiorescu este discutată în termenii din *O recenziune a logicei,* articolul publicat de Eminescu în ,,Convorbiri literare" la începutul lui august 1877. Poetul arăta acolo că John Stuart Mill figurează în cartea lui Maiorescu *„printre autorii întrebuinţaţi la lucrarea de logică".* Acum scrie că *Logica* lui John Stuart Mill figurează între *„manualele întrebuinţate pentru manualul nostru".* Eminescu invocă şi într-un articol şi în altul acelaşi argument şi în formulări foarte apropiate. Să mai notăm că sublinierile aparţin lui Eminescu în amîndouă textele. Sînt mărturii care ne determină să-i atribuim poetului şi articolul din revista ieşeană.

[1] Immanuel Kant, *Logik.* Ein Handbuch zu Vorlesungen. [Vorrede und herausgegeben von Gottlob Benjamin Jaesche]. Königsberg, 1801 („Essind bereits anderthalb Jahre, seit mit Kant den Auftrag ertheilte, seine *Logik,* so wie Er sie in öffentlichen Vorlesungen seinen Zuhörern vorgetragen, für Druck zu bearbeiten, und dieselbe in der Gestalt eines *Compendiösen Handbuches* dem Publikum zu übergeben", p. V). G.B. Jaesche precizează, în continuare, că a întocmit compendiul de logică pe baza manuscrisului (Handschrift), ce i l-a pus la dispoziţie profesorul său. Prefaţa este datată: 20 septembrie 1800.

TURCIA [„NU SÎNT ASEMENEA ADEVĂRATE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 88, 14 august 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Comentariul lui Eminescu este o sinteză a ştirilor publicate de agenţiile străine de informaţii privind luptele din iulie 1877 pe fronturile din Balcani. Poetul reproduce, în fruntea comentariului său, editorialul din ,,Românul", *Bucureşti 11/23 august,* publicat în 12 august 1877 [1], în care se

relatează despre luptele dintre ruşi şi turci din trecătoarea Şipka.

În secţiunea a doua a acestei *Reviste externe,* consacrată Austro-Ungariei, Eminescu reproduce din „Românul" din 13 august 1877 înştiinţarea lui Visarion Roman şi I.A. Lapedatu despre apropiata apariţie a „Albinei Daciei" [2]. Poetul reproduce, în 8 iulie 1877, şi *Anunţul literar,* în care se prezintă programul revistei [3]. Stăpînirea austro-ungară interzice, cum vom arăta mai departe, acest titlu care va fi schimbat în ,,Albina Carpaţilor".

[1] ROM, XXI (1877), 12 aug., p. 723.
[2] ROM, XXI (1877), 13 aug., p. 728.
[3] CI, X (1877), nr. 78, 18 iul., p. 3.

[„ÎNAINTE DE CÎTEVA LUNI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 89, 19 august 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Comentariul lui Eminescu prefaţează un articol, reprodus din ,,Reforma" în care este criticată, Societatea pentru aprovizionarea armatelor ruse, sub firma căreia „samsarii" făceau mari afaceri din specularea aprovizionării armatei ruse. „Lăsînd la o parte chestiunea cum aceşti geşeftari de meserie — scrie ,,Reforma" — au speculat armata rusească luînd preţurile cele mai enorme pentru producte şi celelalte obiecte trebuincioase pe care ei le-au procurat pe mai nimic; vom vorbi de răul ce ne-au adus aceşti speculanţi, care au făcut pe

comandanţii ruşi să arunce meschinăriile acelora asupra naţiunei române, care de altmintrelea a dat tot concursul cel mai onorabil armatelor imperiale".

Corespondenţa mai relevă şi faptul că mulţi din aceşti speculanţi erau supuşi străini şi că în loc să plătească produsele procurate de la populaţia românească pentru aprovizionarea armatei ruse, dădeau chitanţe fără nici o acoperire.

Eminescu foloseşte, în raport cu celelalte ziare, un limbaj mai ponderat şi face şi de astă dată o distincţie categorică între evreii care depuneau o activitate utilă societăţii şi cei care speculau munca poporului român.

TURCIA [„ŞEPTE ZILE DE-A RÎNDUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 89, 19 august 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Luptele de la Şipka sînt prezentate într-o cronică, *Der Krieg. Wien, 25. August,* publicată în ,,Neue freie Presse" în 12/24 august 1877 [1]. Într-o altă cronică a evenimentelor din Balcani, *Der Krieg. Wien, 25. August,* din acelaşi ziar, se relatează şi despre scrisoarea lui Suleiman Paşa [2].

Ziarul vienez publică şi hărţi ale zonelor geografice în care se duceau lupte. De aici îşi putea nota şi Eminescu poziţiile strategice ocupate de beligeranţi, despre care relatează în cronicile sale.

[1] NFP, (1877), nr. 4668 [12]/24 aug., p. 2.
[2] NFP, (1877), nr. 4670 [14]/26 aug., p. 1 — 2.

AUSTRO-UNGARIA [„CA SĂ SE VADĂ CUM..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 89, 19 august 1877, p. 3 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 199 — 200. Fragmentar.

Eminescu preia lista cărţilor româneşti pentru ,,şcolile poporale" (primare) interzise în Ungaria, din ,,Telegraful român", care o publică în 14/26 august 1877, cu titlul *Cărţi scolastice oprite, şi* însoţită de o notă introductivă. ,,În următoarele împărtăşim on. noştri cititori — scrie ziarul sibian — toate cărţile scolastice oprite pînă acum de regim, şi scoase din şcoalele poporale de pe teritoriul Ungariei" [1]. Din această listă, care cuprinde 38 de titluri, Eminescu extrage numai cărţile pentru învăţămîntul poporal românesc. După români, cu 14 titluri interzise, urmează slovacii, cu 10 titluri, sîrbii, cu 7 titluri, germanii, cu 3 titluri şi rutenii cu 2 titluri. În lista cărţilor interzise nu figurează, cum arată poetul, nici un manual pentru şcolile primare maghiare.

Măsura guvernului maghiar făcea parte din politica discriminatorie faţă de popoarele din regatul ungar.

---

[1] TELR, XXV (1877), nr. 64, 14/26 aug., p. 256.

FOAIE LITERARĂ [„ALĂTURI CU JURNALUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 92, 26 august 1877. p. 2 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Telegraful român", XXV, nr. 70, 4/16 sept., 1877, p. 282 *(Varietăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 330.

,,Albina Carpaţilor", ,,foaie beletristică, ştiinţifică şi literară, cu ilustraţiuni", este scoasă la Sibiu de Visarion Roman, editor şi I.A. Lapedatu, redactor, cu începere din 18 august 1877. *Programul revistei,* datat *Braşov, 19 iunie/1 iulie,* este întocmit de I.A. Lapedatu, atunci profesor la liceul din Braşov, şi se publică în iulie 1877. Foaia sibiană este anunţată iniţial cu titlul ,,Albina Daciei", însă Ministerul de interne maghiar interzice folosirea lui. Ordinul ministerial cere să se scoată cuvîntul „Daciei", întrucît nu avea „nici un fel de înţeles îndreptăţit" şi ţinea de ,,acele cuvinte care sînt scoase din lexiconul agitaţiunilor ostile statului". Întemeietorii revistei nu pot reproduce *Programul* în fruntea primului număr, cum era datina.

Eminescu publică *Programul* în ziarul ieşean în 8 iulie 1877, însoţit şi de nota introductivă. ,,Cu începere de la 15 august 1877 st.v. — se arată în notă — va apărea la Sibiu cîteodată pe săptămînă în format cuart mare şi în mărime de 1 1/2 coală « Albina Daciei », foaie beletristică, ştiinţifică şi literară cu ilustraţiuni" [1]. *Programul* este publicat mai întîi în „Telegraful român", ziarul sibian, ca anexă la numărul din 3/15 iulie [2] şi este reprodus în ,,Presa" [3], „Biserica şi şcoala" [4] ; ,,Românul" [5] îl comentează şi dă extrase din el, iar ,,Gazeta Transilvaniei" anunţă apariţia ei [6]. Noua publicaţie transilvăneană este întîmpinată, cum se vede, cu mult interes de presa românească a vremii.

„Albina Carpaţilor" se întemeiază ca organ literar al ,,tinerilor" şi ei aduc la îndeplinire o hotărîre a congresului studenţesc de la Putna din 1871. Vremurile potrivnice împiedică înfiinţarea revistei proiectate şi „tinerii" se grupează în jurul ,,Telegrafului român" şi scot, mai

întîi, ,,Foişoara Telegrafului român" (v. *supra,* p. 762) şi „Albina Carpaţilor", amîndouă, cu o existenţă de scurtă durată. Abia în 1884, izbutesc să întemeieze ,,Tribuna" care se impune ca una din cele mai importante publicaţii ale vremii.

„Albina Carpaţilor" îşi propune să susţină „direcţia realistă" în mişcarea literară transilvăneană şi pledează, cum se arată în *Program,* ,,pentru adevăr, pentru bine şi pentru frumos pe toate terenele vieţii naţionale şi sociale". În privinţa literaturii, revista îşi propunea să se călăuzească după ,,principii estetice" şi să promoveze „originalitatea obiectelor şi a cugetării, puritatea limbei şi chiaritatea modului de-a scrie". Revista părăseşte sistemul etimologic şi se apropie de limba vie a poporului. După „Foişoara Telegrafului român", înfiinţată cu un an mai înainte, „Albina Carpaţilor" este a doua publicaţie transilvăneană care adoptă scrierea fonetică, în uz în cea mai mare parte a provinciilor româneşti.

Foaia sibiană este susţinută, cum era şi de aşteptat, de Eminescu, I. Slavici, I. Bechnitz şi de alţi „tineri". Slavici îl informează pe I. Negruzzi, în 5 august 1877, despre apariţia „Albinei Carpaţilor", şi-i cere să o sprijine. ,,Ar fi bine să i se facă acestei foi — arată Slavici — o primire binevoitoare, deoarece scopul ei este a lupta contra « Familiei », în sensul nostru. Vom vedea apoi după cîteva numere ce va ieşi din toată lupta" [7]. I. Negruzzi refuză să sprijine revista sibiană, cum face şi T. Maiorescu, înaintea sa. Explicaţia stă în faptul că I.A. Lapedatu activează în cercul lui B.P. Hasdeu şi colaborează la cîteva publicaţii antijunimiste. I. Slavici publică în ,,Timpul", în 18 august 1877, un articol, *Foi ilustrate,* în care stăruie asupra rolului care îi revenea noii reviste în mişcarea literară românească [8].

Apariţia revistei sibiene este comentată şi de Ioan Bechnitz într-un articol, *Foi. noue beletristice,* publicat în ,,Foişoara Telegrafului român" în 4 septembrie 1877. Redactorul ,,Foişoarei Telegrafului român" ironizează măsurile guvernului maghiar, prin care interzice primul titlu al revistei. ,,Ideea de a înlocui numirea oprită, ,,Albina Daciei", cu ,,Albina Carpaţilor" a fost norocoasă. Căci rămîne la iscusinţa biroului ministerial a dovedi încît Carpaţii au un înţeles mai îndreptăţit decît « Dacia »"[9]. I. Bechnitz insistă asupra limbii ,,curată şi românească" în care se redacta revista şi asupra sistemului adoptat în scriere. ,,A fost un postulat al progresului — scrie I. Bechnitz — a lepăda odată cu limba păsărească şi ortografia istorico-etimologică şi a primi acea ortografie, care se scrie astăzi de partea cea mai însemnată a poporului român".

Eminescu comentează apariţia ,,Albinei Carpaţilor" ca o publicaţie a ,,tinerilor", chemată să lupte împotriva etimologismului susţinut de ,,bătrîni". Aminteşte mai întîi de ,,Foişoara Telegrafului român", cealaltă publicaţie sibiană scoasă de ,,tineri", care se ocupa mai mult cu popularizarea ştiinţei. Poetul reţine din sumarul primului număr nuvela istorică a lui I.A. Lapedatu, *Amor şi răzbunare,* cu care se deschide numărul, *La grîji,* poezia lui I.A. Lapedatu, biografia lui Constantin Negri, a cărui personalitate o evocă şi poetul în ziarul ieşean. Eminescu găseşte revistei mari merite în faptul că adoptă scrierea fonetică şi publică lucrări originale într-o limbă îngrijită. Propăşirea fonetismului, scrie Eminescu, ,,este un puternic mijloc pentru a păstra vechea noastră avere naţională: unitatea în limbă şi o normă unică în pronunţie".

Foaia sibiană publică cele patru nuvele istorice ale lui I. A. Lapedatu, *A mor şi răzbunare, O tragedie din zile bătrîne, Moartea lui Asan* şi *O duşmănie cu bun sfîrşit,* sceneta lui V. Alecsandri, *La Turnu Măgurele,* şi reproduce din poeziile sale *Odă către ostaşii români, Peneş Curcanul, Sergentul, Păstorii şi plugarii.* Biografia lui C. Negri, din primul număr, este urmată de cea a lui Ion Maiorescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri. Biografiile oamenilor de cultură alternează cu cele ale oamenilor politici şi ale generalilor, cu rol important în războiul ruso-turc din Balcani. I. A. Lapedatu întocmeşte studii foarte documentate asupra popoarelor

---

din Balcani şi Slavici reproduce o parte din ele în „Timpul", înainte de intrarea lui Eminescu în redacţia ziarului bucureştean. ,,Albina Carpaţilor", foaie literară, este şi o publicaţie politică, prin prezentarea popoarelor din Balcani, prin glorificarea armatei române şi prin republicarea poeziilor inspirate din războiul de independenţă.

,,Albina Carpaţilor" apare cu întreruperi pînă în 1880. Revista sibiană se impune, cu toată

existenţa sa scurtă, ca una din cele mai importante publicaţii literare transilvănene din secolul trecut.

[1] CI, X (1877), nr. 78, 8 iul., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] TELR, XXV (1877), nr. 65, 18/30 aug., p. 262. Scrisoarea lui V. Roman şi I.A. Lapedatu în care protestează împotriva măsurilor guvernului şi ordinului lui Fr. Wachter, Prefectul Sibiului, din 10 august 1877, prin care interzice apariţia unei reviste cu acest titlu la Sibiu.

[3] PRESA, X (1877), nr. 132, 7 iul., p. 2 — 3.

[4] BSC, I (1877), nr. 24, 10/22 iul., p. 190.

[5] ROM, XXI (1877), 8 iul., p. 608 — 609.

[6] GT, XL (1877), nr. 67, 28 aug./9 sept., p. 4.

[7] I.E. Torouţiu, *op. cit.,* II, p. 281.

[8] T, II (1877), nr. 196, 28 aug., p. 2 — 3.

[9] FTELR, II (1877), nr. 18, 4 sept. 1877, p. 144 *(Notiţe).*

ZIAR NOU [„AU APĂRUT LA 26 AUGUST..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi". X, nr. 93, 28 august 1877, p. 2 *(Noutăţi).*

Eminescu prezintă două din publicaţiile româneşti efemere, „Naţiunea română" şi ,,Drapelul român", scoase de Frederic Dame la sfîrşitul lui august şi începutul lui septembrie 1877. ,,Naţiunea română" înscrie pe frontispiciu: ,,Progres — Libertate". Anunţate ca publicaţii cotidiene, iar „Naţiunea română" şi în mai multe ediţii, nu apar decît cîteva numere [1]. Frédéric Damé mulţumeşte ziarelor, între care trece şi ,,Curierul de Iaşi", pentru faptul că anunţă apariţia ,,Naţiunii române" ,,cu de-amăruntul" [2].

Prezentarea lui Eminescu se remarcă prin consemnarea cu grijă a tuturor datelor bibliografice şi multe dintre ele nu le găsim nici în lucrările de specialitate. Deşi text de referinţă, articolul poetului nu este pus la contribuţie de bibliografi în descrierea acestor publicaţii româneşti din secolul trecut.

[1] Biblioteca Academiei Române păstrează din „Naţiunea română" nr. 7 (1 sept.), iar din „Drapelul român", nr. 2 (27 aug.).

[2] NATROM, I (1877), nr. 7, 1 sept., p. 2.

ÎNCĂ O DATĂ RECENZIUNEA LOGICEI—MAIORESCU

Se publică în ,,Convorbiri literare", XI, nr. 6, 1 septembrie 1877, p. 238 — 240. Semnat: *Y.* La tabla de materii cu titlul: *Despre recenziunea făcută de d. Zota asupra logicei d-lui T. Maiorescu* de M. Eminescu. Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Diverse,* Iaşi, Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga, [1895], p. 70 — 75.

Eminescu trimite „Convorbirilor literare" acest al treilea articol al său în polemica cu G. Zotu — şi ultimul — pentru faptul că profesorul bucureştean răspunde numai la primul articol al poetului, publicat cu o lună mai înainte în revista ieşeană. Poetul trimite articolul cu întîrziere, fapt care ar explica tipărirea lui la sfîrşitul numărului. Numărul acesta se deschide cu un studiu polemic semnat X şi se încheie cu un articol polemic semnat: Y. Se vede şi de aici că I. Negruzzi ţinea să nu

angajeze numele susţinătorilor revistei în polemici cu implicaţii politice.

Eminescu promitea, în *Observaţiuni critice,* că va răspunde mai tîrziu la obiecţiile făcute de G. Zotu ,,ad rem". Articolul de faţă ar putea fi interpretat şi ca o aducere la îndeplinire a promisiunii făcute în ziarul ieşean. Discuţia este menţinută în cadrul problemelor de logică, se dau exemple din tratatele de specialitate şi se folosesc datele statistice cu preocuparea evidentă de a da demonstraţiei un caracter ştiinţific. G. Zotu îl învinuieşte pe Maiorescu, în răspunsul său din 14 august 1877, că propunea ca a sa interpretarea unor probleme privind „silogismele hipotetice", pe cînd în realitate aceeaşi interpretare se găsea şi în lucrările unui logician german. Friedrich Adolf Trendelenburg (1802 — 1872) la care se referă G. Zotu se face cunoscut prin comentariile sale privind logica lui Aristotel. Sînt de amintit lucrările sale *Elementa logices aristotelicae* (Berlin, 1836) şi *Erläuterungen zu den Elementen der aristotelischen Logik* (Berlin, 1842). Ediţia a III-a a lucrării din urmă se tipăreşte în 1876. Atît Eminescu cît şi G. Zotu au în vedere o altă lucrare a lui Trendelenburg, *Logische Untersuchungen,* în două volume, tipărită la Berlin în 1842[1]. Maiorescu foloseşte, probabil, ediţia a II-a, tipărită la Leipzig în 1862, după care citează atît Eminescu, cît şi preopinentul său. Definiţia ce o dă Maiorescu ,,silogismelor hipotetice" este foarte apropiată de cea a logicianului german, încît Eminescu nu putea nega acest lucru. Poetul interpretează însă obiecţiile critice în argumente în sprijinul demonstraţiei sale. G. Panu insistă, pe bună dreptate, asupra faptului că Eminescu transforma ideile altora, diametral opuse, ca ,,un argument pentru ideile lui" (55, II, p. 297).

Eminescu pomeneşte şi numele altor logicieni a căror opere le cunoştea. Poetul face aprecieri asupra tratatului lui Karl Prantl (1820 — 1888), *Geschichte der Logik im Abendlande,* în patru volume, tipărit la Lipsca între 1855 — 1870. Sînt menţionaţi Alexander Bain (1818 — 1903), a cărui lucrare, *Logic Deductive and Inductive as a Science,* se tipăreşte la Londra şi New York în 1870 şi August Detlev Twesten (1789 — 1876), citat şi de Maiorescu, cu *Die Logik, insbesondere die Analytik* (Schleswig, 1825), însă care are şi alte scrieri privind logica analitică. Maiorescu îl citează şi pe Moritz Wilhelm Drobisch (1802 — 1896) cu lucrarea *Neue Darstellung der Logik,* tipărită la Lipsca în 1836. Drobsch insistă asupra caracterului matematic al filozofiei, problemă care stă şi în atenţia poetului. G. Călinescu prezintă cultura lui Eminescu pe baza manuscriselor şi ia în considerare, în mai mică măsură, lucrările publicate. Numele invocate de poet în polemica sa cu G. Zotu nu le găsim în manuscrise şi nu figurează nici în exegezele călinesciene. Excepţie fac Immanuel Kant şi John Stuart Mill. Numele lui Kant se întîlneşte des în manuscrise, însă în contexte filozofice şi literare (OPERE, VII, p. 337 — 339). Johann Stuart Mill este menţionat în manuscrisul **2291**, **9,** cu una din scrierile sale economice *(Principles of Political Economy).* Nici Kant şi nici Mill nu sînt pomeniţi cu lucrările lor de logică. Orizontul intelectual al lui Eminescu se dovedeşte a fi mult mai cuprinzător decît lasă să se întrevadă manuscrisele sale.

Polemica în jurul *Logicii* lui Maiorescu este continuată de G. Zotu cu un nou articol, *Critice literare* pe care îl publică în „Presa", în 16 septembrie 1877 (28). Profesorul bucureştean se crede obligat să se justifice pentru acest al treilea articol al său. ,,După ce am publicat în ,,Presa" de la 12 august — scrie el, — un răspuns la observaţiunile făcute de onor. redacţiune a ,,Convorbirilor literare", asupra recensiunei mele a logicii d-lui Maiorescu, am văzut în ,,Curierul de Iasy" un lung articol intitulat: ,,Observaţiuni critice" şi scris de d. M. Eminescu, tot în contra acelei recensiuni". G. Zotu era încredinţat că articolele din ,,Curierul de Iaşi" şi din ,,Convorbiri literare" aparţineau la două persoane, şi adoptă în răspunsul său o atitudine diferenţiată. Îl consideră vrednic de mai mult respect pe Y pentru faptul că înţelegea să ducă polemica cu argumente ştiinţifice, indiferent de însemnătatea lor. Profesorul bucureştean nu crede acelaşi lucru şi despre Eminescu, „celălalt domn de la Iaşi", care îşi asumă rolul de apărător al lui Maiorescu şi pretindea şi altora să-l înconjoare pe critic cu admiraţia lor. ,,D. Eminescu, începînd articolul său — scrie G. Zotu —, exprimă convincţiunea ce are, că atît recenziunea mea, cît şi reproducerea ei în cîteva ziare, se datoresc numai « *invidiabilelor antipatii de care autorul logicei* (Maiorescu) *are onoarea a se bucura ».* Se vede că după d. Em[inescu], toată lumea trebue să admire sau să invidieze pe d. Maiorescu; dar d-sa se înşeală foarte mult". Dr. Zotu consideră că Eminescu dădea dovadă de

mare îndrăzneală, mai mare chiar decît a lui Maiorescu, cînd face aprecieri cu privire la Kant şi manualul său de logică. ,,Aici, d. Em[inescu] caută a întrece chiar pe magistru în îndrăzneală — scrie G. Zotu — întîi prin cutezătoarea comparaţie între logica lui Kant şi a d-lui Maiorescu, şi al doilea, prin afirmaţiunea sa, mai mult decît cutezătoare, că logica lui Kant nu este bună, decît *numai* la cea d-intîi învăţare a logicei". G. Zotu ştia că logica lui Kant este o „prelucrare" făcută de un elev al filozofului german. Profesorul bucureştean îi scrie însă numele greşit şi dă greşit şi anul de apariţie al cărţii.

Polemica lui Eminescu cu G. Zotu are şi alte explicaţii în afara apărării manualului de logică al lui Maiorescu, cea mai bună lucrare de acest fel tipărită pînă la acea dată în româneşte. Poetul se pregătea, de mai multă vreme, să vină la Bucureşti şi spera să fie sprijinit de junimişti. ,,Eminescu va veni — îi scrie I. Negruzzi lui Maiorescu în 12 decembrie 1876 — la Bucureşti — dacă se va îndeplini ceea ce sperează" (226, p. 215). Polemica cu G. Zotu avea menirea să pregătească terenul pentru intrarea poetului în

redacţia ziarului bucureştean şi Slavici are în această privinţă o contribuţie de seamă — dacă nu cea mai importantă. Prozatorul reproduce articolul lui Eminescu, *Observaţiuni critice* în „Timpul" din 6, 7 şi 8 septembrie 1877, deşi trecuse aproape o lună de la apariţia lui în ziarul ieşean şi intervine în polemica cu profesorul bucureştean. Slavici nu era îndeajuns de pregătit să discute probleme de logică şi-i cere poetului unele informaţii. ,,Îţi scriu în grabă — îi răspunde Eminescu în 20 septembrie 1877, — că editorul logicii lui Kant se chiamă G. B. Jäsche, nu Fäsche, cum stă în « Pressa », Logica aceea nu e bună nici *măcar* pentru începători, căci ceea ce-i original în ea nu-i bun, ce-i bun nu-i original. Jäsche a fost un elev al lui Kant şi ca filozof, semikantian (Halbkantianer). Apropos de Trendelenburg şi Maiorescu. Deosebirea între pasagele citate de mine în « Convorbiri » e foarte mare. «Cea mai naltă abstracţiune a intuiţiunii» a lui Tr. [endelenburg] este « esse » copulativ, verbul auxiliar, nu « existere » a lui Maiorescu. Trend. [elenburg] recunoaşte asemenea existenţa unor silogisme ipotetice, Maiorescu le preface pe acestea pur şi simplu în silogisme, categorice.

Eu am închipuit următoarele silogisme spre a arăta deosebirea:

Dacă este seminariul din Bucureşti, este D. Zotu. Însă seminăriul din Bucureşti este şi cea mai naltă abstracţiune a intuiţiunii. Deci D. Zotu este cea mai naltă abstracţiune a intuiţiunii.

Categoric însă astfel:

D. Zotu este o dependenţă a seminariului din Bucureşti.

Seminariul există în realitate.

Deci D. Zotu există în realitate" (97, III, p. 126).

Eminescu caracterizează compendiul lui Kant în termenii din ziarul ieşean. Introduce însă elemente noi în discuţie prin observaţiile cu privire la deosebirea dintre Maiorescu şi Trendelenburg în definirea ,,silogismelor ipotetice".

Polemica în jurul *Logicii* lui Maiorescu se încheie cu articolul lui I. Slavici, *Bietul Dr. Zotu,* pe care îl publică în „Timpul" la sfîrşitul lui septembrie 1877 şi-l semnează *Tanda* (29). Prozatorul aduce laude lui Eminescu pentru apărarea manualului de logică, însă credea că i s-a acordat profesorului bucureştean prea mare importanţă.

Eminescu îl numeşte pe Slavici, acum, cînd polemizează cu profesorul bucureştean, ,,sapientissimo ac doctissimo meo amico". însemnarea o găsim în manuscrisul **2235, 307** şi ea are şi o a doua parte, în care poetul se referă la G. Zotu şi la faptul că Slavici întîrzia să-i reproducă „critica" în „Timpul", ziarul bucureştean. „Porkoà avè vù onorè ma kritik contr' mosio lö Doctör Zotu ? Porkoà ne lavé vu pa reprodüt y dang lö Tempül ? Ha ? Es chelè morvez."

Eminescu face această însemnare între 12 august şi 6 septembrie 1877. Sîntem în măsură, pornind de aici, să datăm şi alte însemnări din manuscrisele eminesciene.

Poetul nu era convins că izbutise să înlăture obiecţiile critice cu privire la *Logica* lui Maiorescu, însă considera că vina nu era a sa, ci a criticului, ca autor al manualului. Sînt

semnificative în această privinţă cuvintele din scrisoarea ce i-o adresează lui Slavici în 20 septembrie 1877. ,,Nu ştiu dacă M[aiorescu] — scrie Eminescu — a fost mulţumit sau nu cu anticriticele mele. Sînt scrise în grabă şi nu prea sînt de seamă, dar n-am ce-i face" (97, III, p. 127).

Polemica în jurul *Logicii* lui Maiorescu pregăteşte terenul pentru venirea lui Eminescu la Bucureşti şi Slavici depune cele mai mari stăruinţe ca poetul să-şi realizeze acest plan mai vechi. Acum îi apare şi numele, pentru prima dată, în „Timpul", lăsat de junimişti în seama lui Slavici încă din aprilie 1877. La sfîrşitul lui octombrie, 1877 Eminescu intră în redacţia ziarului bucureştean şi inaugurează una din cele mai strălucite cariere din gazetăria românească.

---

[1] Friedrich Adolf Trendelenburg, *Logische Untersuchungen,* I — II. Zweite ergäntze Auflage, Leipzig, Verlag von S. Hirzel, 1862.

[„APROPOS DE «GOLOS»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 95, 2 septembrie 1877, p. 3 *(Revista internă).*

Eminescu comentează o informaţie care apare în ,,Războiul" în 30 august 1877. ,,O telegramă din Petersburg de la 26 august — se arată aici — ne spune că Ministrul de externe a dat un avertisment ziarului

---

« Golos », pentru publicarea unei corespondenţe din Gorni-Studen în no. 189 şi pentru o revistă în no. 192" [1]. Poetul completează informaţia din ziarul bucureştean şi face şi o profesiune de credinţă cu privire la limbajul pe care îl folosea în cronicile sale despre luptele din Balcani.

---

[1] RESB, [I] (1877), nr. 38, 30 aug., p. 4 *(Ştirile nopţei).*

AUSTRO-UNGARIA [„JURNALELE UNGUREŞTI..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 95, 2 septembrie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Comentariul lui Eminescu este o introducere la un articol din ,,Telegraful român", *Cu înfrăţire ne îmbie maghiarii !,* publicat în 28 august/6 septembrie 1877 [1]. Ziarul sibian comentează două articole din presa maghiară, *A románok,* publicat în ,,Ellenör", în 16/26 august 1877 şi *A román polgártársaink,* publicat în ,,Alföld" în 28 august 1877 [2]. Se aduc aici acuzaţii guvernului român pentru declararea independenţei faţă de Imperiul otoman şi încheierea convenţiei cu Rusia. Foaia sibiană arată că aceste ziare, cărora se alăturau şi altele, prezentau tendenţios politica externă a României. „Experienţele de la 1848/49 pînă la restituirea constituţiunei — scrie ,,Telegraful român" — şi de atunci pînă la *dualism* ma [şi chiar] pînă în ziua de astăzi ne servesc de probe şi dovezi eclatante; ele caracterizează deplin însuşirile compatriotului nostru maghiar, simţul de dreptate, echitate şi libertate al lui faţă de naţiunea română. Avizăm pe stimabilii cititori ai noştri la articlii publicaţi în această materie şi se vor putea orienta, iar pe colegii de la ,,Ellénör", ,,Hon", ,,Pesti Napló" şi pe cei de la ,,Alföld" şi ,,Kelet" îi facem atenţi la împrejurarea: că românii nici cînd nu au dat mîna cu nemţii nici cu slavii ca să nimicească elementul maghiar".

,,Telegraful român" îşi ia măsuri de precauţie şi publică articolul sub formă de

corespondenţă semnată: C...s. Uşor de înţeles de ce Eminescu nu consemnează şi aceste date la reproducerea articolului în ziarul ieşean.

[1] TELR, XXV (1877), nr. 68, 28 aug./6 sept., p. 272 *(Corespondenţe).*
[2] ALF, XVII (1877), nr. 196, [16]/28 aug,. p. 1.

CARTE NOUĂ [„A IEŞIT DE SUB TIPAR..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X**,** nr. 96, 4 septembrie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 281 — 282. Fragmentar.

Cartea lui Grigorie Cristescu, învăţător în comuna Dobrovăţ, judeţul Vaslui, *Manual de istoria românilor,* poartă ca subtitlu: *Curs uşor şi metodic pentru şcoalele primare* şi este tipărită în Iaşi, în 1877 (Tipografia naţională, strada Sfîntul Ilie). Pe coperta exterioară se inserează: ,,Editor Dimitrie Daniel Librar Iaşi, Strada Mare, Preţul 1 leu nou". Aceste date de pe coperta exterioară sînt reproduse şi de Eminescu în finalul articolului său. I. Scurtu le omite din ediţia sa.

Manualul se deschide cu o *Prefaţă,* din care desprindem cîteva rînduri. ,,Manualul tratează materia — arată Gr. Cristescu — de două ori, după două metode, care împreună corespund metodei intuitive.

Materia este tratată după o periodizare a istoriei poporului român, care s-a menţinut multă vreme în învăţămîntul nostru: *Introducere în istoria patriei,* Cap. I. *Dacia Traiană,* Cap. II. *Înfiinţarea Principatelor române,* Cap. III. *Domnia fanarioţilor.* Cap. IV. *De la recăpătarea drepturilor pînă la Unirea Principatelor,* Cap. V. *România unită.* În finalul capitolului din urmă se cere învăţătorilor să arate copiilor că

,,Adunările legiuitoare au proclamat independenţa absolută a României şi prin urmare din astăzi [9 mai 1877] sînt rupte legăturile ţării după tratate cu Imperiul otoman" (p. 159). Manualul se încheie cu un *Rezumat general.* Învăţătorul din Dobrovăţ insistă asupra faptului că ,,citirea şi recitirea este mama învăţăturii" şi recomandă învăţătorilor bucăţile de istorie din manualele lui I. Creangă, *Carte de citire* şi *învăţătorul copiilor.*

Gr. Cristescu are şi o contribuţie importantă la ridicarea prestigiului şcolii din Dobrovăţ, unde funcţiona. Eminescu arată, într-un raport către Ministerul cultelor şi instrucţiunii publice, din 27 septembrie 1875, că şcolile din Poiana-Cornului, Ciorteşti şi Dobrovăţ erau ,,în toate privinţele cele mai bune şcoli rurale din judeţul Vaslui" (284, p. 366).

Eminescu apreciază manualul învăţătorului din Dobrovăţ pentru tratarea istoriei după metoda intuitivă, pentru stilul narativ şi pentru expunerea limpede. Consideră însă că manualul era susceptibil de îmbunătăţiri şi apelează la învăţători să-şi facă observaţiile lor. Poetul vedea posibilă crearea unei literaturi didactice, cu adevărat valoroase, numai prin ,,munca colectivă a întregului corp învăţătoresc".

[„CU TOATĂ BUCURIA UNGURILOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 98, 11 septembrie 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu critică cercurile oficiale maghiare şi comunităţile religioase evreieşti din Imperiul austro-ungar pentru manifestaţiile în favoarea armatelor otomane. Poetul reproduce din ,,Românul" din 9 septembrie 1877 descrierea victoriei ruşilor din pasul Şipka şi încercuirea turcilor la Plevna de armata rusă şi română [1].

Despre aceste lupte găsim informaţii bogate şi în telegramele *Telegramme vom Kriegschauplatze* publicate în ,,Neue freie Presse" în 7/19 septembrie 1877 [2].

Eminescu face o caracterizare sugestivă a situaţiei de la Plevna cînd aminteşte de capitularea lui Napoleon al III-lea la Sedan. Previziunea poetului se va confirma cîteva luni mai tîrziu.

---

[1] ROM, XXI (1877). Supliment la n-rul din 9 sept., p. 1.

[2] NFP, (1877), [7]/19 sept., p. 7.

CALENDAR PE ANUL 1878

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 98, 11 septembrie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în „Telegraful român", XXV, nr. 76, 25 sept/7 oct., 1877 p. 305 *(Varietăţi).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 332. Fragmentar.

,,Călindarul bunului econom" apare la Sibiu între 1877 şi 1884 [1] şi este întocmit de Dimitrie Comşa şi Eugen Brote, „tinerii" a căror activitate o laudă Eminescu, cum am văzut, în mai multe rînduri. Publicaţia cuprinde pe lîngă datele calendaristice, o parte literară şi una de popularizare a ştiinţelor. ,,Calindarul..." pe 1877, din care se tipăresc două ediţii, deschide partea literară cu *Popa Tanda,* nuvela lui I. Slavici, şi publică poezii de V. Alecsandri, Grigore Alexandrescu, D. Bolintineanu, Matilda Cugler Poni, Veronica Micle, poezii populare culese de Miron Pompiliu şi o traducere din Goethe. Se face loc în ,,Călindar..." şi unui fragment din studiul lui Maiorescu, *Scrierea limbei române.*

Din sumarul ,,Călindarului ..." pe 1878, reprodus de Eminescu în fruntea comentariului său, ca şi din sumarele pe anii 1879 şi 1884 se observă aceeaşi grijă pentru întocmirea părţii literare. Se reproduc texte reprezentative, de preferinţă ale scriitorilor din jurul ,,Convorbirilor literare". De o atenţie deosebită se bucură şi partea ştiinţifică. Întîlnim aici cunoştinţe din diferite domenii ale economiei agrare (agricultură, pomicul-

---

tură, viticultură, stupărit, legumicultură) precum şi sfaturi pentru viaţa practică. Sub aceste aspecte „Călindarul bunului econom" este o enciclopedie de economie agrară.

D. Comşa şi E. Brote au ştiut să facă din ,,Călindarul bunului econom" una din cele mai valoroase tipărituri de acest fel din literatura noastră din a doua jumătate a secolului trecut.

---

[1] Elena Dunăreanu, *Calendarele româneşti sibiene (1793 — 1970),* Sibiu, 1970, p. 210 — 217 (Biblioteca „Astra" Sibiu). Descriere bibliografică şi sumarele publicaţiei.

KANT ŞI MUZICA

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 98, 11 septembrie 1877, p. 2 *(Diverse).*

Săptămînalul ieşean ,,România literară", ,,jurnal pentru toţi", apare între 21 august 1877 şi 20 noiembrie 1877, fiind printre raritățile bibliografice. Conducerea revistei o ia Emanoil Negruţi, care scoate şi foile umoristice ieşene: ,,Ha! Ha!! Ha!!!" (1870), „Jurnal despre toţi şi despre toate" şi „Perdaful" (1873 — 1888, 1892 — 1893), „Jurnal guvernamental care rade fără apă şi sopon". Emanoil Negruţi este şi printre întemeietorii teatrului social ieşean (67, p. 471) şi autor a unor canţonete comice (67, p. 556). Actorul ieşean nu avea pregătirea necesară să conducă o revistă literară, care împrumuta şi un titlu prestigios. Comitetul de redacţie, format din oameni fără pregătire intelectuală, nu oferea nici o garanţie de seriozitate. Materialele publicate în primele numere demonstrau cu prisosinţă acest lucru.

Poetul reproduce în continuarea comentariului său un articol din ,,România literară", *Cant şi muzica,* publicat în nr. 3, din 6 septembrie 1877, semnat de G. Luca, prin care ilustrează cum un mistificator putea să, se folosească de lipsa de pregătire intelectuală a redactorilor [1]. „Multe s-au vorbit despre filozofia transcendentă — scrie G. Luca — a marelui speculator Kant. Unul din talentele sale cele mai însemnate a rămas încă cu totul necunoscut în România. O carte de curînd apărută ne dă detalii asupra acestui punct, de-o însemnătate simfonică, care de altminterea nici nu s-ar fi crezut. Aceasta samănă cu aserţiunile aduse în favoarea concepţiei armonice a fluerului lui Jean Jacques Rousseau, care produse o impresie nemăsurată prin concertul său dat pe acest instrument în timpul contractului social".

Eminescu ia apărarea lui Kant împotriva celor care îi comentau lucrările fără pregătirea şi respectul cuvenit şi caracterizează acest articol, pe drept cuvînt, ,,galimatia cea mai colorată din lume". Protestul lui Eminescu împotriva publicării unor astfel de materiale reţine atenţia redactorilor revistei ieşene şi nu mai dau continuarea articolului. Poetul reia discuţia, ceva mai tîrziu, asupra ţinutei acestei reviste literare (v. *infra, p.* 784).

[1] RLIT — 5, I (1877), nr. 3, 6 sept, p. 21.

[„GERMANIA ZICE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 99, 14 septembrie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Politica Germaniei în ,,chestiunea orientală" este comentată în editorialul *Politische Rundschau. Wien, 19. September* publicat în „Deutsche Zeitung" în 7/19 septembrie 1877 [1].

Eminescu reţine îndeosebi tezele care aveau legătură cu România. De observat că poetul pune sub semnul întrebării ideea unui protectorat al Imperiului austro-ungar asupra ţării noastre.

[1] DZ, (1877), nr. 2053, [7]/19 sept., p. 1 — 3.

[„«PESTI NAPLÓ» PRIMEŞTE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 99, 14 septembrie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Corespondenţa de pe cîmpul de luptă din Balcani este datată *Gorny-Studen, Sept. 22,* şi se publică în ,,Pesti Naplo" în 12/24 septembrie 1877 [1]. Este reprodusă şi în presa centrală românească [2]. Eminescu o pune la contribuţie, desigur, prin intermediul publicaţiilor germane.

[1] PNA, XXVIII (1877), nr. 249, [12]/24 sept., p. 2.

[2] T, II (1877), nr. 208, 13 sept., p. 3.

TURCIA [,,DE MAI MULTE ZILE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 100, 16 septembrie 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Intrarea convoiului turcesc cu provizii şi muniţii în Plevna este comentată, în cronica evenimentelor de pe front, *Der Krieg. Wien. 25. September,* publicată în ,,Neue freie Presse" în 14/26 septembrie 1877 [1]. În acelaşi număr se publică mai multe telegrame ale Agenţiei Havas, cu informaţii despre luptele din Balcani şi Asia. .

Eminescu înlocuieşte aici comentariul cu relatarea succintă a ştirilor transmise de agenţiile de presă.

[1] NFP, (1877), nr. 4700, [14]/26 sept., p. 1 — 2.

FRANCIA [„SCRISOAREA PREGĂTITĂ..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 100, 16 septembrie 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Scrisoarea lui Adolphe Thiers formează obiectul unei corespondenţe speciale, *Paris, 24. September (Orig. Corr.) (Thiers Manifest)* publicată în ,,Neue freie Presse" în 15/27 septembrie 1877[1]. Ziarul consacră evenimentelor din Franţa şi un editorial, *Wien, 26. September,* publicat în acelaşi număr.

Eminescu relatează despre criza politică din Franţa în termeni neutri întrucît nu avea legătură directă cu ţara noastră. Se explică de ce acordă atenţie unui apel pentru răniţi şi nu menţionează declaraţiile, mult mai importante, făcute de unele personalităţi franceze cu privire la criza politică din Franţa.

[1] NFP, (1877), nr. 4701, [15]/27 sept., p. 4.

TURCIA [„DIN NEFERICIRE S-A CONFIRMAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 101, 18 septembrie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu considera că ajutoarele primite de Osman Paşa la Plevna în 11/13 septembrie 1877, despre care relatează în numărul anterior, erau mai mari decît cele anunţate în telegramele agenţiilor de presă. Din documente se desprinde că poetul nu greşea în aprecierile sale [1].

Eminescu deschide *Revista externă* din acest număr cu *Manifestul* lui Mac Mahon către, poporul francez, publicat şi în alte ziare româneşti [2].

[1] Ion Coman, Constantin C. Giurescu, Ştefan Pascu ş.a., *România în războiul de*

independenţă 1877 — 1878. Bucureşti, Editura militară, 1977, p. 240 — 241.

[2] ROM. XXI (1877), 13 sept., p. 816 — 817.

[„LA 18 CURENT S-A ŢINUT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 103, 23 septembrie 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Eminescu informează cititorii asupra schimbărilor în conducerea armatei ruse şi asupra hotărîrii consiliului de război cu privire la tactica ce urma să fie aplicată pe fronturile de luptă din Balcani. Poetul aprecia ca foarte importantă hotărîrea consiliului de război, ca operaţiile de pe fronturile de luptă din Balcani să se desfăşoare ,,în mod sistematic". Măsura luată de consiliul de război, cu privire la coordonarea operaţiilor militare grăbi capitularea armatelor otomane.

În continuarea *Revistei externe* din acest număr Eminescu reproduce o telegramă din ,,Românul" publicată în 22 septembrie 1877 [1] în care se relatează despre protestul populaţiei din Transilvania împotriva acţiunilor unor bande formate din dezertori din armata austro-ungară. În final, poetul transcrie comunicatul cartierului general de pe fronturile din Balcani [2]. Aceste comunicate se publică în ,,Monitorul oficial al României" şi în ziarele româneşti. Şi ziarul ieşean le rezervă de aici înainte un loc important în *Revista externă.*

[1] ROM, XXI (1877), 22 sept., p. 838.

[2] MO, (1877), nr. 213, 22 sept./4 oct., p. 5576.

[„LA ANUL 1774..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 106, 30 septembrie 1877, p. 3. Semnat: M. Eminescu. Este reprodus în ,,Telegraful", VII, nr. 1645, 5 octombrie 1877, p. 2 — 3, Cu titlul: *Cîteva pagini istorice* şi cu menţiunea: ,,D. M. Eminescu publică în ,,Curierul de Iaşi" de la 30 septembrie aceste cîteva pagini istorice". Se tipăreşte în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Nuvele,* Iaşi, Editura Librăriei Şcoalelor Fraţii Şaraga, [1893], p. 151 — 157.

Eminescu scrie acest articol cu prilejul comemorării lui Grigore Ghica din 1 octombrie 1877, organizată de Consiliul comunal din Iaşi. Consiliul comunal întocmeşte şi un *Program. Pentru serbarea funebră ce va avea loc în ziua de* 7 *octombrie anul curent, în amintirea domnului Moldovei Grigore Ghica, ucis în Beilic în luna octombrie în anul 1777,* publicat în ,,Curierul de Iaşi" în 25 septembrie 1877 [1] precum şi în alte ziare româneşti.

Poetul publică articolul fără titlu şi-l încadrează în chenar negru spre a marca şi mai evident caracterul de panegiric al evocării sale istorice. I. Scurtu dă articolului un titlu, care nu aparţine lui Eminescu şi pe care editorii îl cred ca fiind al poetului. Explicaţia stă în faptul că acest număr din „Curierul de Iaşi" lipseşte în colecţia ziarului păstrată la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi.

Informaţiile istorice privind politica Imperiului habsburgic faţă de Moldova se găsesc în broşura publicată de M. Kogălniceanu şi I. Slavici în 1875 (226, p. 184 — 187). Poetul scrie că politica Imperiului habsburgic faţă de ţara noastră este o pată veşnică pentru imperiul vecin.

Portretul pe care îl face Eminescu lui Ştefan cel Mare aminteşte de cel al lui Grigore Ureche din *Letopiseţul Ţării Moldovei.* Versurile populare sînt reproduse din poezia *Cîntecul străinătăţii,*

care se păstrează în manuscrisul **2262, 123** (OPERE, VI, 566).

Poetul reţine legendele romantice în legătură cu Ştefan cel Mare şi reproduce din „Telegraful român" [2] în ziarul ieşean [3], articolul *Un incident din viaţa nou numitului mitropolit Teoctist Blajevici,* în care se relatează despre dezgroparea moaştelor lui Ştefan cel Mare în decembrie 1855 şi căderea unui omofor în timpul închiderii mormîntului. Din legendele cu circulaţie orală face parte şi istorisirea cu privire la portretul lui Ştefan cel Mare.

Cercetătorii consideră că descrierea Bucovinei este întocmită de Eminescu în limba vechilor texte româneşti. Ipoteza pare plauzibilă, însă nu avem pentru susţinerea ei nici o mărturie documentară.

---

[1] CI, X (1877), nr. 106, 26 sept., p. 1.

[2] TELR, XXV (1877), nr. 27, 7/19 apr., p. 109.

[3] CI, X (1877), nr. 40, 15 apr., p. 3 *(Diverse).*

CONFERENŢĂ [„CONFERINŢA ŢINUTĂ..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 106, 30 septembrie 1877, p. 3 *(Noutăţi).*

Conferinţa organizată cu participarea lui Vasile Alecsandri constituie un eveniment în viaţa culturală a Iaşului. „Anunţăm cu plăcere publicului — scrie „Curierul de Iaşi" în 21 septembrie 1877 — că d-nii Vasile Alecsandri şi Iorgu Vârnav-Liteanu, rugaţi de-a ţine o *conferinţă* în folosul ostaşilor români răniţi, s-au grăbit a se pune la dispoziţia Societăţii de binefacere. O conferinţă se va ţinea dar marţa viitoare 27 septemvrie în vechea sală a Tronului.

D-nul Alecsandri, care va prezida, va deschide conferinţa prin cetirea unei poezii inedite şi d-nul Liteanu va vorbi despre publicul român. Sperăm că atît scopul cît şi numele conferenţiarilor vor atrage un public numeros" [1]. Anunţul este republicat în 25 septembrie 18771 se modifică numai începutul. ,,Domnii Vasile Alecsandri şi Iorgu Vârnav-Liteanu vor ţine o conferinţă *marţa viitoare 27 septemvrie orele 2 după amiază,* în vechea sală a Tronului" [2].

Legenda vizirului Ahmet, poezia pe care o citeşte Vasile Alecsandri, este, desigur, *Hodja Murad Paşa, vizirul sultanului Ahmet — 1604,* publicată în ,,Convorbiri literare" în aprilie 1876. Poezia se recită şi la reprezentaţia extraordinară din 25 septembrie 1877 de la Teatrul Naţional din Iaşi [3].

G. Vârnav-Liteanu (1840 — 1905) era cel mai cunoscut exeget, pînă la acea dată, al operei lui Alecsandri. Studiile sale sau ,,Cercetările critice", cum se spune, se publică în ,,Convorbiri literare" între 1873 şi 1876. Sînt de amintit: *Alecsandri, Poeziile populare culese şi întocmite de Alecsandri, „Dumbrava Roşie", Scrierile teatrale ale lui Alecsandri, Operele complete ale lui Alecsandri* [4]. În conferinţa sa, *Publicul român,* G. Vârnav-Liteanu se ocupă de rolul opiniei publice în artă, teatru şi cultivarea limbii. Conferinţa se publică în ,,Convorbiri literare" în decembrie 1877 [5].

---

[1] CI, X (1877), nr. 102, 21 sept., p. 3 *(Noutăţi).*

[2] CI, X (1877), nr. 103, 25 sept., p. 2 *(Noutăţi).*

[3] CI, X (1877), nr. 104, 25 sept., p. 3 *(Noutăţi).*

[4] CL, VI (1873), nr. 10, 1 ian., p. 365 — 378; nr. 11, 1, febr., p. 405 — 416; VIII (1874), nr. 4, 1 iul., p. 153 — 162; IX (1875), nr. 10, 1 dec., p. 382 — 395; X (1876), nr. 2, 1 mai, p. 57 — 70, nr. 3, 1 iun„ p. 98 — 104, nr. 4, 1 iul., p. 158 — 162.

[5] CL, XII (1877), nr. 9, 1 dec., p. 329 — 335.

ITALIA [„LUCRAREA D-LUI N. DENSUŞEANU..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 108, 5 octombrie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Notă introductivă la scrisoarea lui Juvenal Vegezzi Ruscalla (1799 — 1885), cetăţean de onoare al României din 1866 şi sprijinitor al drepturilor poporului român la o viaţă naţională [1]. În scrisoarea sa, datată *Turnu*

---

3 oct., mulţumeşte lui N. Densusianu pentru trimiterea cărţii sale şi roagă să transmită mulţumiri şi lui Frédéric Damé *Les roumains du snd. Macédonie, Thessalie, Epire, Thrace, Albanie* se tipăreşte la Paris şi Bucureşti în 1877.

În scrisoarea sa, Juvenal Vegezzi Ruscalla se ocupă în treacăt de carte şi critică sever guvernul italian pentru faptul că nu intervenea în sprijinul popoarelor din Balcani, ,,să scuture jugul barbar şi ignorant al turcilor".

Cartea este prezentată şi în ,,Românul", în 29 septembrie 1877 [2].

Revista externă din acest număr se deschide cu un comunicat al cartierului general şi cu o relatare despre îndepărtarea lui Mehmet-Ali de la comanda armatei otomane din Dobrogea [3].

---

[1] T.D. Onciulescu, *Contributo alla storia della filologia romanza in Italia. Giovenale Vegezzi-Ruscalla,* Napoli, Dallo Stabilimento di Arti Grafiche, [1937].

[2] ROM, XXI (1877), 29 sept., p. 868 — 869.

[3] MO, (1877), 30 sept./2 oct., p. 5689; T, II (1877), nr. 224. 2 oct., p. 1.

AUSTRO-UNGARIA [„DESPRE INTRAREA..."]

Se publică, în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 109, 7 octombrie 1877, p. 2 *(Revista externă).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu., *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 200. Fragmentar.

Circulau în legătură cu încălcarea graniţei româneşti de la Cloşani o mulţime de versiuni care au ecou şi în presă. ,,Românul" scrie în 1 octombrie 1877, că trupa care trece graniţa număra 1000 pînă la 1500 de oameni. Prefectul judeţului Mehedinţi primeşte dispoziţii să se deplaseze la Orşova şi să facă cercetări la faţa locului. Autorităţile militare de aici arată că nu aveau cunoştinţă de asemenea încălcări ale graniţei [1]. ,,Egytértés", ziarul maghiar din Cluj, arată într-un articol că trecerea graniţei a avut loc, dar că a fost o glumă a unor tineri. Despre trecerea graniţei la Cloşani scriu şi ,,Telegraful", în două editoriale, *Bucureşti, 30 septembrie* şi *Bucureşti, 3 octombrie* [2], ,,Presa", într-un articol, *Afacerea Cloşanii şi ziarele radicale* [3], ,,Gazeta Transilvaniei", într-o suită de articole, *Complotul ungaro-secuio-turcesc,* în care încadrează întîmplările de la Cloşani în contextul altor acţiuni duşmănoase ale Imperiului austro-ungar faţă de statul român [4]. O scrisoare deschisă, *Bucureşti, 4/17 octobre 1877,* insistă asupra contradicţiilor din articolele apărute în presă, în legătură cu situarea geografică a Cloşanilor [5]. Guvernul român publică un comunicat oficial pentru a pune capăt zvonurilor care circulau şi comentariilor din presă. ,,După informaţiunile luate la faţa locului — se arată în *Comunicat* — prin un ofiţer trimis înadins, rezultă că ştirea răspîndită despre intrarea unei bande de secui în România, prin trecătoarea Cloşani este cu desăvîrşite falsă.

Această ştire a pornit de la cîţiva săteni din satul Orjeni, care văzînd o aglomeraţiune de miliţieni strînşi pentru schimbul patrulelor la pichetul nr. 18 şi venind despre frontieră i-au luat drept unguri" [6].

,,Românul" scrie în editorialul *Bucureşti, 3/15 Brumărel,* publicat în 3, 4 octombrie 1877, că încălcarea graniţei la Cloşani sau la Bratocea, în partea Vălenilor-de-Munte, de un număr restrîns de soldaţi sau de civili prezenta mai puţină importanţă decît *Proclamaţiunea maghiarilor,* semnată de György Klapka, Ernestin Simonyi, Ignatz Helfy, Mór Jókai, Ludovic Csormonty şi alţii [7]. Ziarul publică *Proclamaţia ...* în fruntea aceluiaşi număr şi ea este reprodusă în aproape toate ziarele româneşti. *Proclamaţia ...,* stîrneşte, cum era de aşteptat, un puternic ecou în ţările din Balcani. Semnatarii documentului se declarau în opoziţie cu aceste popoare, sprijinitori ai Imperiului otoman.

Eminescu reproduce *Proclamaţiunea maghiarilor* din ,,Românul", cum fac şi alte ziare româneşti (,,România liberă", 5 octombrie 1877, „Curierul. Foaia intereselor generale", 6 octombrie 1877, ,,Gazeta Transilvaniei", 9/21 octombrie 1877). Consideră însă că ziarul bucureştean putea trece mai repede peste întîmplările de la Cloşani. Între semnatarii manifestului sînt nume, care apar şi în alte scrieri ale poetului. Romancierul Mor Jókai este pomenit în *Geniu pustiu* (OPERE, VII, 26, 178, 366, 377), cu numele lui Ignatz Helfy ne întîlnim în articolele sale politice.

,,Proclamaţia nu fusese — scrie I. Scurtu în ediţia sa — decît izbucnirea mai mult zgomotoasă decît putincioasă a urii cîtorva revoluţionari maghiari de la 1848 în contra ruşilor, cărora nu li se ierta intervenţia lor armată din 1849".

---

[1] ROM, XXI (1877), 1 oct., p. 875 *(Bucureşti, 30 Răpciune).*

[2] TEL, VII (1877), nr. 1642, 1 oct., p. 1; nr. 1644, 4 oct., p. 1.

[3] PRESA, X (1877), nr. 208, 9 oct., p. 2.

[4] GT, XL (1877), nr. 75, 25 sept.,/7 oct., p. 2 — 3; nr. 76, 29 sept./11 oct., p. 2; nr. 77, 2/14 oct., p. 2; nr. 78, 6/18 oct., p. 1 — 2; nr. 80, 12/25 oct., p. 1 — 2.

[5] GT, XL (1877), nr. 79, 9/21 oct., p. 2 — 3.

[6] MO, 1877, nr. 222, 2/14 oct., p. 5720.

[7] ROM, XXI (1877), 3, 4 oct., p. 883.

«ROMÂNIA LITERARĂ»

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 109, 7 octombrie 1877, p. 3 *(Diverse).*

Comentariul lui Eminescu se referă la articolul lui W. Rosescu, *Ştiinţa secolului XX (Disertaţiune),* publicat în ,,România literară", în 28 august 1877 [1]. Semnatarul precizează că era ,,D-rand în philosophie de la Facultatea din München" şi locuia în Bucureşti. În acelaşi număr revista îi mulţimea la *Corespondenţa redacţiunii,* desigur, pentru articol şi-l ruga ,,a franca complet scrisorile".

,,România literară" răspunde la criticile lui Eminescu într-un articol *Un reflecţionist* publicat în 9 octombrie 1877 [2]. ,,Noi ceştia de la ,,România literară" — scrie redacţia — a trebuit neapărat să ne bucurăm că am meritat o rubrică întreagă a ,,Curierului de Iaşi". Critica, mai spune redacţia, ,,vie de oriunde, e cel mai bun balsam". După aceste declaraţii de principii în care este invocată şi autoritatea lui Jules Jarien, redacţia se descarcă de orice răspundere pentru materialele „subsemnate" din paginile revistei (v. *supra,* p. 779).

Eminescu avea dreptate să se îndoiască de pregătirea intelectuală a redactorilor şi de faptul că ea putea avea o însemnătate în mişcarea literară a vremii. În cele 14 numere, ,,România

literară", publică ,,romanul" *Stroe Banditul,* ,,naraţiunea istorică, *Cei dintîi habsburgi* şi o descriere, *Expediţiunea suedeză la Polul Nord.* Spaţiul cel mai mare al revistei este ocupat de diferite cronici mărunte *(Cronica de modă, Curierul săptămînii, O ochire asupra globului, Varietăţi, Recepte casnice şi bursa, Logogrife, Criptografie, Aritmogrife),* fără legătură cu creaţie literară.

[1] RLIT — 5, I (1877), nr. 2, 28 aug., p. 13.
[2] RLIT — 5, I (1877), nr. 8, 9 oct., p. 61.

[,,«CORESPPNDENŢA POLITICĂ» CUPRINDE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 110, 9 octombrie 1877, p. 2 — 3 *(Revista externă).*

Eminescu trimite pentru informaţiile din cronica sa la ,,Politische Correspondenz" şi ,,Frankfurter Zeitung". Nu avem mărturii că ar fi consultat direct aceste ziare şi preia ştirile prin intermediul altor publicaţii germane. Afirmaţiile noastre au un caracter provizoriu întrucît nu am identificat sursa sau sursele secundare şi nu am văzut nici cele două ziare germane.

Dincolo de asemenea neajunsuri sub raport documentar, se impune să fie remarcată importanţa ce o acordă Eminescu încercuirii Plevnei pentru viitoarea desfăşurare a luptelor. Apare limpede că poetul leagă de cucerirea ei însăşi victoria armatelor româno-ruse.

[„ATACUL S-A ÎNCEPUT VINERI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 111, 12 octombrie 1877, p. 2 *(Revista internă).*
Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 388.

Eminescu comentează ştirile incomplete şi contradictorii din comunicatele oficiale şi din presă cu privire la situaţia de pe fronturile de luptă de la Plevna. Aminteşte de comunicatele Agenţiei Havas, de cele din ,,Monitorul oficial" şi de articolele din ,,Românul" şi s-ar părea că îşi culege informaţiile din aceste surse. În realitate poetul preia textul din „Românul", Suplimentul la numărul din 10 octombrie 1877 [1].

Eminescu introduce în textul pe care îl transcrie din ,,Românul" o modificare, prin care înlocuieşte partea a doua a frazei: ,,Acest atac s-a făcut de trupele din diviziunea a patra, *compuse aproape numai din moldoveni"* şi adaugă un comentariu final: *,,Nu credem de prisos a aminti că această divizie a patra este aceea are a luat cu asalt Griviţa. Şi dacă accentuăm că sînt numai moldoveni în ea, o facem pentru că ziarele din Bucureşti par a ignora cu totul această împrejurare".* Poetul ţinea să se ştie că ostaşii din provincia sa erau angajaţi în cele mai grele lupte din Balcani şi că aduceau o contribuţie hotărîtoare în cucerirea independenţei naţionale.

I. Scurtu susţine, eronat, că articolul se publică în ,,Curierul de Iaşi" cu titlul *Moldovenii în războiul din 1877.*

Eminescu este învinuit de presa bucureşteană, cum vom arăta mai departe, de tendinţe „separatiste".

[1] ROM, XXI (1877). Supliment la nr. din 10 oct., p. 1.

DIVIZIA A PATRA

Se publică în ,,Curierul de laşi", X**,** nr. 111, 12 octombrie 1877, p. 2 *(Noutăţi).*

Eminescu publică acest articol în continuarea *Revistei interne,* prezentată mai sus, în care arată că la Plevna lupta divizia a IV-a formată din moldoveni. Problema aceasta îl interesa şi personal. În divizia a IV-a se afla, cu gradul de sublocotenent şi Matei, fratele său mai mic [1]. Avea motive să fie îngrijorat, odată mai mult, de ştirile cu privire la pierderile grele suferite de această divizie. De aici şi speranţa că asemenea ştiri se vor dovedi neîntemeiate.

Fratele poetului ia parte la luptele de la Smîrdan şi de la Plevna şi este decorat pentru faptele sale de arme.

---

[1] Augustin Z.N. Pop, *Contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu,* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, p. 235.

AUSTRO-UNGARIA [„IPSS MITROPOLITUL ROMÂNILOR..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 113, 16 octombrie 1877, p. 2 *(Revista externă).*

Circulara lui Miron Romanul, mitropolitul românilor din Transilvania, se publică în ,,Telegraful român" din 9/2 1 octombrie 1877 şi este adresată sinoadelor consistoriale [1]. Mitropolitul informează că guvernul maghiar a cerut, printr-un ordin, să amîne convocarea congresului bisericii. Mitropolitul promite să facă demersurile necesare împotriva acestei dispoziţii. Eminescu intervine în circulară cu sublinieri. Transcriem această parte.

„Excelenţa Sa domnul ministru reg. ung. de culte şi instrucţiune publică cu privire la convocarea congresului nostru naţional bisericesc p. 16 (28) a lunei curente efectuată prin literele mele din 20 septembrie a.c. No. 146 Mitr. a aflat: *că modul urmat aicea pentru aducerea acestei convocări la preînalta cunoştinţă a Maiestăţii Sale ces. şi apost. regeşti, nu ar corespunde dispoziţiunilor din art. 9 al legilor din 1868 şi normelor coprinse în statutul nostru organic;* de aceea prin ordinul emis sub 26 octomvrie nou a.c. no. 26156 m-a poftit ca *convocarea congresului să o suspend* pînă cînd de aici-nainte se va face arătare la Maiestatea Sa şi va urma preînalta rezoluţiune."

Eminescu atrage atenţia, prin sublinierile sale, că stăpînirea austro-ungară lovea prin măsurile sale în autonomia bisericii românilor transilvăneni.

Revistele externe din 19 octombrie, 21 octombrie, 23 octombrie şi 26 octombrie 1877 sînt întocmite cu extrase din comunicatele Agenţiei ruse şi ale altor agenţii străine de presă, publicate în ,,Românul" [2] şi în alte ziare din ţara noastră.

---

[1] TELR, XXV (1877), nr. 80, 9/21 oct., p. 319.

[2] ROM, XXI (1877), 15 oct., p. 923, 16 oct., p, 925, 19 oct., p. 933, 21 oct., p. 941, 24 oct. Supliment, p. 1.

NOTIŢĂ BIOGRAFICĂ [„ZIARELE DIN BUCUREŞTI..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 113, 16 octombrie 1877, p, 2 *(Noutăţi).*

Eminescu se referă, cînd vorbeşte de ziarele din Bucureşti, care aduc ştirea morţii lui Alexandru Papiu-Ilarian, la presa centrală guvernamentală. ,,De o austeritate antică — scrie ,,Românul" —, Papiu a fost necurmat un soldat credincios al ideilor secolului nostru, o personificare a bărbatului hotărît de a lupta pentru ideile lui, pentru binele comun" [1]. Ideile secolului erau reprezentate, în opinia ,,Românului", de Partidul liberal. Al. Papiu-Ilarian aderă la aceste idei şi Eminescu priveşte rău orientarea politică a tribunului transilvănean, din ultima parte a vieţii sale.

Istoria românilor în Dacia superioară (Viena, 1852), lucrarea fundamentală a lui Al. Papiu-Ilarian, stă în atenţia lui Eminescu încă din anii studiilor gimnaziale, şi o pune la contribuţie şi în *Geniu pustiu,* romanul său din tinereţe (OPERE, VII, 358, 359, 363). Aminteşte acum şi de *Tezaurul de monumente istorice,* precum şi de colaborarea sa la ,,Revista Carpaţilor" (1860 — 1861), întîia publicaţie literară şi ştiinţifică a Principatelor Unite [2]. Într-un studiu, *Independenţa constituţională a Transilvaniei,* publicat aici în 15 iulie 1861, Al. Papiu-Ilarian propune convocarea unei adunări a naţiunii române, care să se ţină la Alba Iulia. ,,Eu ţin mult la aceea — scrie Al. Papiu-Ilarian — ca locul congresului să fie la Alba Iulia, fosta capitală a Transilvaniei". Tribunul transilvănean îşi încheie studiul cu cuvinte profetice. ,,Ei bine, să intrăm cu toţii în Alba Iulia pe poarta pe care intrase Mihai Viteazul în cetatea de la poalele munţilor de aur, ce răsună încă de vitejiile lui Horia şi Iancul" [3].

Acest act istoric se va realiza o jumătate de secol mai tîrziu.

---

[1] ROM, XXI (1877), 16 oct., p. 926.

[2] Corneliu Albu, *Alesandru Papiu-Ilarian.* Viaţa şi activitatea sa, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, p. 266 — 276, Bibliografia scrierilor sale.

[3] RCA, II (1861), [nr. 13], 15 iul., p. 122.

SCORNIRILE «TELEGRAFULUI» DIN BUCUREŞTI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 115, 21 octombrie 1877, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 388 — 390.

Polemica lui Eminescu cu ,,Telegraful", ziarul bucureştean, are ca punct de plecare cele două articole ale sale, publicate în „Curierul de Iaşi" în 12 octombrie 1877, prin care atrăgea atenţia presei din capitala ţării, că divizia a IV-a, angajată în luptele grele de la Plevna, era formată din moldoveni. „Telegraful" răspunde la aceste articole în editorialul *Bucureşti 17 octobre,* din 18 octombrie 1877 [1] şi arată că locul paserilor cobitoare îl ia presa conservatoare. Pentru a proba că aceasta insista asupra acelor întîmplări de pe front care prevesteau înfrîngerea armatei române, ,,Telegraful" aduce în discuţie şi un articol, *Nevoile în România,* publicat în „Presa", ziarul conservator al lui V. Boerescu, în 16 octombrie 1877 [2]. ,,Presa" reproduce articolul, la rîndul său, din ,,Neue freie Presse", unde se publică sub forma unei corespondenţe, trimisă din Galaţi de un ,,conservator încarnat". În corespondenţa din ziarul vienez se susţine, ceea ce spune şi Eminescu şi anume că divizia a IV-a suferi pierderi grele în luptele de la Plevna. Deşi faptele relatate sînt aceleaşi, ziarul vienez interpretează pierderile suferite de divizia a IV-a nu ca acte de eroism, cum le prezintă Eminescu, ci ca o înfrîngere gravă, a armatei române. ,,Telegraful" scoate încheierea că conservatorii erau împotriva unirii, de vreme ce insistau asupra pierderilor suferite

de această divizie pe fronturile din Balcani. ,,Le-a venit iarăşi gustul de domnie — scrie ziarul bucureştean — şi nu le ajunge un tron; ar voi să facă dezunirea ca să aibă două spre a se putea mai lesne înţelege între ei."

Eminescu respinge insinuarea „Telegrafului" că ziarul ieşean era organul de presă al lui T. Maiorescu şi atrage atenţia că „prozator bun şi cu judecată", ideile sale literare începeau să fie împărtăşite şi de adversarii săi politici. Aminteşte de atitudinea ,,României libere", ziarul lui D. A. Laurian, fără să dea alte amănunte. Eminescu se referă la recenzia lui Nicolae Densusianu, *Sintactica limbei române,* publicată în ,,România liberă" în septembrie 1877 [3] în care prezintă tratatul lui T. Cipariu, *Gramatica limbei române* (Partea a II-a, Sintetica), tipărit de Academia Română cu puţin mai înainte. Deşi nu citează numele lui Maiorescu, recenzentul găseşte îndreptăţite criticile aduse orientării mai vechi din filologia românească. Noul curent din Academia Română, de care aminteşte poetul, se face simţit din 1870, odată cu întrarea lui Alexandru Odobescu în înaltul for de cultură.

Merită să reţină atenţia şi mărturisirea lui Eminescu potrivit căreia în promovarea adevărului nu ţinea seama de interesele partidelor politice.

Poetul va continua polemica cu ,,Telegraful" în coloanele ziarului ,,Timpul", în redacţia căruia intră cîteva zile mai tîrziu. Iar profesiunea de credinţă, de aici, îi va fi călăuză şi în viitoarea activitate ziaristică.

_____

[1] TEL, VII (1877), nr. 1655, 18 oct., p. 1.

[2] PRESA, X (1877), nr. 213, 16 oct., p. 2.

[3] RL, I (1877), nr. 103, 18 sept., p. 2 — 3; nr. 104, 20 sept., p. 2 — 3; nr. 108, 24 sept., p. 2; nr. 110, 27 sept., p. 2.

SINUCIDERE [„ÎN HÔTEL DE PARIS..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 116, 23 octombrie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Presa", X, nr. 222, 28 octombrie 1877, p. 2 *(Cronica interioară).*

Eminescu manifestă mult interes pentru întîmplările ieşite din comun, în mult mai mare măsură decît o fac redactorii de la ,,Curierul. Foaia intereselor generale", cealaltă foaie ieşeană, care nu relatează despre sinuciderea studentului gălăţean. Poetul întocmeşte chiar o *naraţiune,* cum procedează şi în *Sinucidere,* cînd descrie sfîrşitul tragic al lui Petru Kusminski, ofiţerul rus (v. *supra,* p. 385 — 386). Aici este însă în mai mare măsură şi un moralist.

FRANCIA [„D-L CALMON A PRONUNŢAT..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 118, 30 octombrie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Comentariile din aceasta ultimă *Revistă externă,* care mai poate fi atribuită lui Eminescu, pun în lumină

---

criza internă din Franţa. Poetul trimite la publicaţiile franceze ,,Le Soleil" şi ,,Le Nord", însă preia informaţiile, cu siguranţă, prin intermediul unor publicaţii germane neidentificate.

Discursul lui Calmon este amintit într-o corespondenţă *Paris, 4 noiembrie,* reprodusă în ,,Timpul" în 28 octombrie 1877 [1] şi se referă la el şi ,,Românul" o zi mai tîrziu [2].

[1] T, II (1877), nr. 244, 28 oct., p. 1.
[2] ROM, XXI (1877), 29 oct., p. 967.

AUSTRO-UNGARIA [„VAIETELE DE MEDIAŢIUNE..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X**,** nr. 118, 30 octombrie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Eminescu trimite pentru informaţiile din cronica sa la ziarul ,,Le Nord" şi ,,Kölnische Zeitung", pentru care nu avem mărturii că le-ar fi consultat direct. Este de presupus că se foloseşte şi de astă dată de publicaţii intermediare, mai probabil vieneze.

Poetul examinează politica Imperiului austro-ungar faţă de Rusia şi implicit şi faţă de România, într-un moment cînd armatele ruse şi române obţineau victorii importante pe fronturile din Balcani. Deşi Curtea din Viena întîmpina dificultăţi la reînnoirea pactului dualist, caută să-şi asume un rol de arbitru în ,,chestiunea orientală" prin „mijloace diplomatice". Poetul califică această acţiune ,,operaţiune strategică" mai puţin zgomotoasă decît complotul din Transilvania, însă mult mai periculoasă.

ITALIA [„ZIARUL «TIMES»..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", X, nr. 118, 30 octombrie 1877, p. 3 *(Revista externă).*

Cu această *Revistă externă* se încheie activitatea lui Eminescu la „Curierul de Iaşi", începută în 19 mai 1876. Redacţia mai întocmeşte trei *Reviste externe* (2 noiembrie, 4 noiembrie şi 13 noiembrie), cu extrase din ,,Românul" şi din alte ziare. Dar încă din 2 noiembrie 1877, deschide o rubrică nouă, *Războiul,* care ia locul *Revistei externe.*

Revista externă din 30 octombrie 1877 cuprinde informaţii transmise de agenţiile de presă cu cîteva zile mai înainte. Amănuntul este important. Poetul părăseşte Iaşul, cum se desprinde de aici, în ultima săptămînă din octombrie 1877, ca să intre în redacţia „Timpului", ziarul bucureştean.

Eminescu determină prin geniul său mutaţii spectaculoase în configuraţia *Părţii neoficiale* a ,,Curierului de Iaşi" şi ele sînt urmate de-o cădere, la fel de spectaculoasă, după ce poetul părăseşte redacţia ziarului ieşean.

DIN MANUSCRISE

[„ÎN ZIUA DE 15/27 AUGUST..."]

Documentul este publicat de Ş. Cioculescu în „România literară", VII, nr. 11, 13 martie 1975, p. 7, cu titlul *Eminescu şi serbarea de la Putna.* Este semnat de Preşedintele Comitetului Central: conte E. Logothetty şi Secretar: M. Eminescu. Se tipăreşte în volum, prima dată, în *Eminescu documente de familie.* Ediţie îngrijită de Gh. Ungureanu. Documente literare, Bucureşti, Editura Minerva, 1977, p. 284 — 286.

Este unul din *Apelurile* trimise de comitetul central, în martie 1870, instituţiilor de cultură şi învăţămînt, în care cerea să fie sprijinit în organizarea serbării de la Putna. Se desprinde acest lucru din datarea documentului şi din îndrumările cu privire la formarea unui ,,comitet ad-hoc", care să se pună în legătură cu comitetul central din Viena. Pot fi invocate, tot aici, şi informaţiile pe care comitetul central le transmite viitorului „comitet ad-hoc" în legătură cu data şi locul unde urma să se ţină serbarea. Desfăşurarea festivităţilor concomitent cu sărbătoarea religioasă nu impieta asupra caracterului ei de manifestaţie naţională. Se proceda însă aşa, spre a nu stîrni susceptibilităţile guvernului austriac şi a-i da ocazia să interzică ţinerea serbării.

Documentul este numai parţial inedit. În *Apel,* prima parte a sa, se insistă asupra unităţii poporului român şi asupra rolului care revenea ,,tinerilor" în desfăşurarea evenimentelor istorice. Se înscrie şi în acest *Apel,* ca un punct important, organizarea congresului studenţesc, ,,din respect pentru viitor". Sînt idei pe care le întîlnim şi în celelalte *Apeluri* ale comitetului provizoriu şi ale comitetului central. Se pune în discuţie şi problema ,,unificării direcţiunii noastre spirituale", una din sarcinile principale care stăteau în faţa ,,tinerilor" pe tărîmul luptei naţionale. Eminescu reia această problemă în articolul *Notiţă asupra proiectatei întruniri la mormîntul lui Ştefan cel Mare la Putna* (v. *supra,* p. 97 — 98, 533 — 534).

Proiectul de program, partea a doua a documentului, reproduce textul publicat de comitetul provizoriu, în 10 ianuarie 1870, în „Traian", ziarul lui B.P. Hasdeu. Un *Proiect de program ...* întocmeşte şi A. Mureşianu (113. p. 25), însă nu este acceptat nici de comitetul provizoriu şi nici de comitetul central.

Documentul este semnat, în calitate de preşedinte al comitetului central, de contele Emanuil Logotheti, coleg mai mare al lui Eminescu la liceul din Cernăuţi, unde îl vedem, în noiembrie 1866, făcînd donaţii de bani pentru biblioteca gimnaziştilor (150, p. 47). Studiază la Viena ştiinţele juridice şi este printre iniţiatorii serbării de la Putna. Un coleg al său, Gabriel Băleanu, îi consacra un foileton în ,,Albina", *Întru memoria lui Emanuil Logotheti* [1], în care releva şi alte merite ale colegului lui Eminescu pe tărîmul luptei naţionale (226, p. 133). Să mai amintim că Emanuil Logotheti iniţiază şi realizează alianţa studenţilor români şi slavi din Viena ,,în contra aroganţei şi egemoniei studenţilor germano-maghiari" [2].

Apelul, partea inedită a documentului, este un act oficial, ca ,şi *Proiectul de program...* şi putea fi elaborat în colectiv, cu participarea lui Eminescu, căruia îi revenea şi obligaţia, ca secretar, să-l transcrie şi să-l trimită instituţiei respective.

Un alt apel, *[„Pentru prima oară junii români..."],* publicat în ,,Federaţiunea" în 22 mai/3 iunie 1870 [3], deşi este semnat de Eminescu, ca secretar, nu-i aparţine. Apelul poartă data: *Viena, în luna lui marte 1870* şi-l semnează alături de poet, N. Teclu, ca preşedinte şi Petru Pitei, în calitate de casier. Apelul se publică mai întîi în „Albina", din 10/22 mai 1870 [4] şi este semnat de Nicolae Teclu, preşedinte, Petru Pitei, casier şi Gabriel Băleanu, secretar. Apelul se reproduce şi în „Curierul de Iaşi" în 31 mai 1870, cu semnătura lui N. Teclu, preşedinte, Petru Pitei, casier şi M. Eminescu, secretar [5].

Apelul este semnat de Eminescu, ca secretar, după ce îl subscrie Gabriel Băleanu, în aceeaşi calitate, cu două săptămîni mai înainte. Nu aparţine însă niciunuia din semnatari. Meritul întocmirii acestui apel către public îi revine lui Aureliu Mureşianu (1847 — 1909), care desfăşoară o activitate susţinută în societăţile literare ale studenţilor români din Viena şi va fi, mai tîrziu, directorul „Gazetei Transilvaniei", foaia braşoveană [6]. Conceptul apelului este publicat, după manuscrisul lui A. Mureşianu de A.A. Mureşianu, în mai multe rînduri (101, 113). Comitetul central preia documentul în redactarea lui A. Mureşianu, îi adaugă un antet şi un *Post-scriptum.*

Zarul „Albina" se arată surprins de datarea documentului: *Viena, în martie 1870* şi face menţiunea :
,,O primirăm în 19 mai. Red.".

Transcriem documentul în forma din „Federaţiunea" şi trecem în note schimbările introduse în textul lui A. Mureşianu, operate, probabil, de Gabriel Băleanu, care îl semnează, ca secretar, la prima apariţie.

Comitetul central al studenţilor rom. acad.
pentru serbarea de amintire la mormîntul
lui Ştefan cel Mare [7]

Onorab. domnule ![8]

Pentru prima oară junii români de la toate academiele şi universităţile române şi străine au decis a se întruni la o comună serbare românească pre pămîntul cel clasic al Bucovinei.

Acolo, între murii monasteriului de la Putna zac de trei secle şi mai bine sacrele oseminte ale unui erou român carele cu braţul său puternic a fost cel mai mare apărătoriu al românismului din Oriinte şi al civilizaţiunei creştine în seclul al XV. El a înfrînt incursiunile barbare nu numai spre gloria şi fericirea naţiunei române, ci şi spre binele Europei întrege.

Ştefan cel Mare este acel brav şi mormîntul lui e locul sînt la care voiesc să alerge fiii ,,mamei noastre văduvite", ca să depună în numele ei tributul de recunoştinţă şi pietate ce de mult [î]i dătoreşte; la mormîntul lui Ştefan fiii naţiunei române îşi vor pleca genunchii şi vor săruta fierbinte ţărîna străbună [9] — ,,de al său curagiu, virtute [î]şi vor aduce aminte şi ei patriotismul de-acolo [î]l vor învăţa" — cum esclamă poetul filo-român.

O urnă antică romană de argint cu inscripţiune istorică va fi micul dar [10], pre care junimea română academică [î]l va depune în memoria gloriosului principe pre mormîntul lui în ziua Sîntei Marii, an 1870.

Tot românul va fi invitat să asiste la această serbare măreaţă [11] ,,cînd fiii d-un sînge se leagă între sine ... a nu lăsa pradă mărirea străbună ..." Fiecare bărbat al naţiunei noastre, sîntem convinşi, va sprijini cu căldură iniţiativa junilor români.

Cu deplină încredere ne adresăm dar către toţi inteligenţii patrioţi români şi cu deosebire către d-voastră, domnule [12], şi vă rugăm: să conlucraţi în cercul d-voastre spre realizarea acestei idee, să daţi spriginul moral şi material junimei române ca să poată arangia o festivitate demnă de poporul român.

Domnule ! [13] Lumea civilizată caută astăzi cu aşteptare la poporul român. Să demustrăm lumei că geniul poporului nostru viează, să-i arătăm că naţiunea noastră înţelege misiunea sa în momentul cînd ştie să preţuiască şi să glorifice faptele marilor săi bărbaţi.*

Viena, în martiu 1870.

În numele comitetului central:

Preşedintele:	Casariul:	Secretariul:
Nic. Teclu	Petru Pitei [14]	M. Eminescu

** Contribuirile făcute pentru scopul serbării, a cumpărării unei consecrative ş.c.l. se vor publica la timpul său. De cumva ar prisosi vre-o sumă oare care, acea se va întrebuinţa pentru scopuri naţiunale binefăcătoare, după cum se va decide la faţa locului* [15].

Apelul este un document important de epocă şi contribuie la cunoaşterea atmosferei de însufleţire patriotică în care îşi începe Eminescu activitatea publicistică. Apelul nu poate însă figura între scrierile eminesciene.

---

[1] ALB — 1, VI (1871), nr. 92, 11/23 nov., p. 2.

[2] În comentariul cu care însoţeşte documentul, Ş. Cioculescu face consideraţii ironice la

adresa prietenului lui Eminescu şi-l numeşte ,,un quasi-necunoscut". Emanuil Logotheti (1848 — 1871) descinde, prin mamă, din familia Costineştilor. Numărăm de la el, pînă la Miron Costin, şase generaţii şi ascendenţa sa, în linie maternă, mai poate fi urmărită încă cinci generaţii, pînă în domnia lui Ştefan cel Mare. Mai mulţi ascendenţi ai

lui Emanuil Logotheti ocupă slujbe importante în diferite domenii, ca cea de comis, serdar, armaş, logofăt, hatman. Elena Popovici-Logotheti (1842 — 1928), sora mai mare a lui Emanuil Logotheti, este fondatoare şi preşedintă a mai multor societăţi culturale şi de binefacere bucovinene. Radu Grigorcea, fiul Olgăi Grigorcea-Logotheti (1847 — 1940), a doua soră a sa, a fost unul din colaboratorii apropiaţi ai lui Nicolae Titulescu. Unele informaţii despre familie se găsesc şi în lucrările lui Teodor Bălan *(Moşia Cernauca şi familia Hurmuzachi,* Cernăuţi, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1925, p. 8 — 12) şi Tr. Larionescu *(Familii vechi bucovinene,* în ,,Arhiva genealogică română", Bucureşti, ian. 1944, p. 27).

---

[3] FED, III (1870), nr. 48, 22 mai/3 iunie, p. 188.

[4] ALB — 1, V (1870), nr. 37, 10/22 mai, p. 4.

[5] CI, III (1870), nr. 42, 31 mai, p. 1.

[6] I. Georgescu, *Aurel Mureşianu,* [Cluj, Tipografia Ardealul], 1938, p. 23 — 28.

[7] În textul lui A. Mureşianu nu figurează ; în ,,Albina", fără : *central.*

[8] Titlul nu se află în „Albina", la prima apariţie, şi este introdus, desigur, de Eminescu. În textul lui A. Mureşianu: *P.T. domnule !*

[9] În „Albina" : *străbunească.*

[10] În „Albina" : *prezent.*

[11] În „Albina" : *la serbarea aceasta măreaţă.*

[12] În „Albina" lipsesc cuvintele : *şi cu deosebire către d-voastră, domnule.*

[13] Lipseşte în ,,Albina".

[14] În ,,Federaţiunea" şi ,,Curierul de Iaşi", greşit : *Petre Bita*; în ciorna lui A. Mureşianu se indică numai funcţiile, nu şi numele.

[15] Completare a comitetului central la textul iniţial. În amîndouă ziarele se adaugă, în notă, următoarele : *Toate sînt a se adresa comitetului central* [în ,,Albina" : *Comitetului simplu*,], *sub adresa : Nic. Teclu, Wien, Hotel National.* În ,,Albina" se precizează după numele semnatarilor : *m. p.* [*manu propria*], iar după cel al lui Gabriel Băleanu şi : *Stud. filos.*

[„RĂSPUNSUL CE NI-L FACEŢI..."]

Documentul este publicat de G. Bogdan-Duică în ,,Societatea de mîine", I, nr. 14, 13 iulie 1924, p. 304 — 305, cu titlul *Titu Maiorescu şi Mihail Eminescu (Documente din Blaj).* Este semnat în numele comitetului central pentru serbarea la mormîntul lui Ştefan cel Mare de N. Teclu, preşedinte şi M. Eminescu, secretar.

,,Scrisoarea, frumos caligrafiată, a lui Mihail Eminescu — arată G. Bogdan-Duică — este din timpul serbării de la Putna". Se păstra în biblioteca lui T. Cipariu, unde o descoperă G. Bogdan-Duică, care promitea să dea la lumină şi alte documente interesînd istoria literară. A. Matei publică documentul, ca inedit, *Aspecte noi ale pregătirii serbării de la Putna* (237) şi însoţeşte textul cu două facsimile.

Comitetul central pentru organizarea serbării de la Putna trimite instituţiilor de învăţămînt în martie 1870, (v. *supra,* p. 789), un *Apel,* însoţit de *Proiectul de program* ..., în care stăruie ca tinerimea studioasă de la instituţiile respective să înfiinţeze „comitete ad-hoc", care să se pună în legătură cu comitetul central din Viena. Studenţii din Blaj se conformează acestor recomandări şi

informează comitetul central despre acţiunile întreprinse în vederea sprijinirii serbării de la Putna. Scrisoarea lui Eminescu, semnată şi de N. Teclu, este un răspuns la comunicarea studenţilor blăjeni.

Există indicaţii în această scrisoare din care se poate deduce că studenţii din Blaj aveau unele temeri cu privire la posibilitatea ţinerii serbării. S-ar explica de ce N. Teclu şi M. Eminescu ţin să-i informeze că ideea serbării fusese îmbrăţişată cu căldură de junimea studioasă de la celelalte instituţii de învăţământ şi că stăpînirea austro-ungară nu putea interzice manifestaţia întrucît ,,serbări de asemenea natură" erau ,,un drept esenţial al vieţii constituţionale".

Din documentele serbării de la Putna şi din mărturiile contemporanilor se desprinde că Eminescu desfăşoară o activitate susţinută în cadrul comitetului central. Cu toate acestea semnează în numele comitetului central un singur document destinat publicităţii. Avem în vedere *Apelul* publicat în „Federaţiunea" în iunie 1870 (v. *supra,* p. 789). Dar şi acest document este semnat de Gabriel Băleanu la prima apariţie. Sînt scrise însă de Eminescu şi semnate de el *Apelurile* şi *Proiectul de program,* trimise instituţiilor de cultură şi de învăţământ şi care nu erau destinate publicităţii. Poetului i se pregătea procesul de presă pentru articolul *Ecuilibrul* şi judele de instrucţiune îl putea trimite în faţa Curţii cu juraţi şi pentru *Apelurile* comitetului central în care se declara serbarea de la Putna manifestaţie a ,,unităţii morale a naţiunii noastre" (v. *infra,* p. 815 — 816).

[„Ş-APOI CÎND E VORBA LA ADICĂ..."]

Textul este publicat parţial de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 396 — 397. Este reprodus după manuscrise de I. Grămadă în lucrarea sa, *Societatea academică socială literară ,,România jună" din Viena (1871 — 1911). Monografie istorică,* Arad, Tipografia „Concordia", 1912, p. 28 — 30. Se tipăreşte integral în volum, prima dată, în ediţia de faţă.

Se păstrează în manuscrisul **2257**, **66r — 66v,** pe foi de format 17 x 21, în primă formă cu un scris lizibil şi puţine îndreptări, făcute în timpul redactării grăbite. Textul se compune din două secvenţe, marcate prin o linie despărţitoare, trasă după cuvintele: ,, ... toată lumea românească din Viena" şi înainte de cuvintele: ,,D[om]nul[ui] Prodan i-e ciudă ...", scrise pe un singur rînd şi care deschid, ca un fel de titlu, a doua secvenţă a textului. Eminescu aşterne pe hîrtie aceste pagini în decembrie 1869, în timpul dezbaterilor pentru întemeierea ,,României june", ,,societatea academică literară din Viena".

Studenţii români din capitala Imperiului austro-ungar aveau în toamna anului 1869, cînd soseşte Eminescu aici pentru studii universitare, două societăţi ,,ştiinţifice-literare", care se învrăjbeau între ele. Mai veche era Societatea literariă-ştiinţifică română din Viena, întemeiată încă în 1864, dar care începe să funcţioneze cu statute aprobate de stăpînirea austriacă din 1868 (226, p. 80 — 83). Societatea literarie-ştiinţifică este împiedicată în dezvoltarea ei de divizarea românilor din Imperiul austro-ungar în *activişti* şi *pasivişti.* (v. *supra,* p. 522). Studenţii *activişti* se considerau că reprezentau majoritatea, părăsesc vechea societate şi întemeiază în aprilie 1869 Societatea literară-socială ,,România" (226, p. 83 — 84). Constituirea a două societăţi, cu orientare politică diferită, provoacă mari neajunsuri studenţimii române din Viena.

Eminescu se înscrie în Societatea literară-socială ,,România" în 20 octombrie 1869, la cîteva zile după sosirea sa la Viena. În 23 octombrie 1869 îl proclamă şi Societatea literară ştiinţifică ,,membru definitiv" (56, p. 47). Poetul se înscrie în amîndouă societăţile spre a oferi un exemplu de imparţialitate şi desfăşoară o susţinută activitate pentru unificarea lor.

Textul de faţă reprezintă schiţa unei cuvîntări prin care Eminescu îşi sprijină propunerea cu privire la unirea necondiţionată a societăţilor studenţeşti din Viena. Poetul face din numirea noii societăţi, în jurul căreia se purtau discuţii interminabile, o chestiune de mică

însemnătate. ,,Dovadă dar cum că firma — spune Eminescu —, numele nu e lucrul, fiinţa însăşi — cum haina ce o poartă un om nu-i omul însuşi — cum zdreanţa unui nume obscur poate acoperi un geniu — cum purpura unui nume regal poate investi pe un idiot."

,,Antiunioniştii" îi acuzau pe ,,unioniştii" şi de complot împotriva celor două societăţi. Poetul răspunde şi la aceste acuzaţii.

Locotenenţa Austriei de Jos aprobă statutele Societăţii „România june" în 25 martie 1871, iar în 8 aprilie 1871 se ţine şedinţa de constituire (226, p. 98 — 102). Preşedinte este ales Ioan Slavici, iar în comitetul de conducere intră şi Eminescu, ca bibliotecar, funcţie care nu trebuie confundată cu cea de secretar [1].

Documentele arată că în întemeierea ,,României june" triumfă, în cele din urmă, propunerea lui Eminescu prin care cere unirea necondiţionată, spre a croi noii societăţi, cum spune în cuvîntarea sa, ,,o haină mai largă în care să-ncapă toată lumea românească din Viena".

În manuscrisele lui Eminescu găsim cîteva însemnări din timpul discuţiilor purtate între cele două societăţi studenţeşti pentru întemeierea ,,României june" şi pregătirea serbării de la Putna. În manuscrisul **2257, 38** se păstrează o listă de votare pentru alegerea noului comitet sau luarea unei hotărîri, în care figurează Nicolae Teclu, Constantin Moisil, Emil Cozub, Constantin Aronovici, Ioan Pop, Stere Ciurcu, Gabriel Băleanu, Eminescu, Ioan Moga, Emanuil Logotheti, Petru Pitei, Aurel Mureşianu, Teodor Nica, Ieronim G. Bariţiu, Dumitru Maghiar, Vasile Bumbac, Nicolae Oncu. Eminescu supraveghează votarea şi notează în lista sa, prin linii, cîte voturi a primit fiecare din cei înscrişi în ea. Eminescu semnează în 8 mai 1871 inventarul celor două societăţi (60, p. 23) şi depune, în calitate de bibliotecar al primului comitet al ,,României june", multă stăruinţă pentru recuperarea publicaţiilor împrumutate. În manuscrisul **2285, 145** găsim o însemnare, din care rezultă că se aflau la Alex. Chibici-Revneanu: ,,Românul" — 25 septembre, ,,Convorbiri" nr. 15.

Comentatorii operei lui Eminescu şi biografii săi emit opinii diferite cu privire la însemnătatea acestui text din manuscrisele eminesciene. I. Scurtu arată că fragmentul se referă ,,la dezbaterile şi luptele studenţilor români din Viena pentru unirea celor două societăţi ale lor, *România* şi *Junimea,* într-una singură, care fu *România junã* de astăzi. Scrisul şi ortografia, apoi subiectul însuşi datează fragmentul cu siguranţă prin anii 1870" (p. 396). Studenţii români din Viena n-au avut niciodată o societate care s-a numit *Junimea.* Frag-

mentul aparţine, cum s-a putut vedea de mai sus, epocii decembrie 1869 — martie 1871, cînd se poartă discuţii pentru unificarea celor două societăţi studenţeşti. I. Scurtu nu tipăreşte şi a doua secţiune a textului. ,,În manuscris mai urmează după asta — scrie I. Scurtu — o notiţă polemică personală, la adresa unui student (Prodan), din tabăra antiunioniştilor, dar fără importanţă" (p. 397).

Emil Petru Prodan, căruia îi răspunde Eminescu 91 la care se referă I. Scurtu, era student la filozofic, şi coleg cu poetul.

I. Grămadă găseşte replica lui Eminescu la adresa lui Prodan în *Procesele verbale* ale ,,României june", de unde o reproduce (60, p. 14). Replica este scrisă la persoana întîia, ca în manuscrisele poetului, şi inversează, pentru acest motiv cele două fragmente. Biograful lui Eminescu nu ţine seama în demonstraţia sa de realitatea din manuscrise. Replica lui Eminescu este scrisă în continuarea primei părţi şi începe, pe aceeaşi pagină, cu sfîrşitul acesteia. Nu împărtăşim opinia editorului operei lui Eminescu şi nici cea a biografului său şi publicăm textul în succesiunea din manuscrisele eminesciene.

[1] T. Philipescu şi T. Nica publică o *Dare de seamă, despre activitatea Societăţii ştiinţifice române* (ALB — 1, VI, nr. 32, 18/30 apr. 1871, p. 3) pentru perioada 1868 — 1871, cu informaţii preţioase pentru cunoaşterea mişcării culturale româneşti din capitala imperiului austro-ungar. Condiţiile în care se întemeiază ,,România junã" şi orientarea sa politică sînt prezentate de I. Slavici şi D. Popovici-Barcianu, în *Raport...* (FED, IV, nr. 38, 7/19 mai 1871, p. 152), publicat îndată după constituirea societăţii. *Raportul* este reprodus şi în GT, XXXIV (1871), nr. 27, 7/19

apr., p. 3; ALB — 1, VI (1871), nr. 30, 10/22 apr., p. 3. Ziarul din urmă, publică şi o *Îndreptare şi întregire* (nr. 32, 18/30 apr., p. 3) în care dă lista comitetului de conducere: ,,I. Slavici, şi E. Logotheti, D. Popovici-Barcianu, I. Luţia, S. Ciurcu, P. Pop şi Mih. Eminescu".

EDUCAŢIUNE ŞI CULTURĂ

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 30 — 34.
Se păstrează în manuscrisul **2257, 30rv — 32r,** în primă redactare, cu anulări de cuvinte şi înlocuirea lor cu altele, fiind evidentă preocuparea de-a elabora un text cît mai cursiv şi coerent.

Problemele puse în discuţie sînt cele din articolele din ,,Federaţiunea" şi îndeosebi din *Ecuilibrul,* publicat în 22 aprilie/4 mai şi 29 aprilie/11 mai 1870. Avem convingerea că şi acest articol era destinat ,,Federaţiunii", ca al patrulea,ce urma să-i apară în acest ziar. Stă mărturie faptul că articolul se deschide cu o parte introductivă, necesară numai pentru legătura cu o expunere anterioară. Poetul şi face o demarcaţie între această introducere şi obiectul noului articol. ,,Dar să venim — notează el — la obiectul nostru". Tezele din introducere sînt, pe de altă parte, cele din *Ecuilibrul,* expuse pînă şi în acelaşi limbaj nedorit, asupra căruia nu este necesar să revenim. Poetul aplică la fenomenele sociale, cum se desprinde din această introducere, teza din fizică privind presiunea asupra materiei şi răspunsul acesteia, precum şi cea a absorbţiei solare. Pot fi invocate în această privinţă şi numeroase însemnări din manuscrise.

Obiectul acestui al patrulea articol ce urma să apară în „Federaţiunea" îl formează stabilirea unei demarcaţii între educaţie şi cultură.. Expunerea se limitează însă tot la situaţia românilor de sub stăpînirea Imperiului austro-ungar. Este o dovadă mai mult cu privire la locul pe care îl ocupă articolul în ansamblul publicisticii eminesciene. Să mai notăm, tot aici, că ideea potrivit căreia cultura germană reprezenta o primejdie pentru românii din Imperiul austro-ungar o întîlnim şi în *Raportul* întocmit de I. Slavici şi D. Popovici-Barcianu în aprilie 1871 la întemeierea ,,României june", societatea studenţilor români din Viena. ,,În mijlocul unui element străin aşa de puternic — se arată în *Raport —,* cum e cel german, supuşi unor influenţe aşa de seducătoare, cum e cultura pentru acei juni, cari sînt cuprinşi de procesul dezvoltării [...], a trebuit să creeze o viaţă română spre a nu fi răpiţi de valurile vieţii germane vieneze" (226, p. 102). Se expune în *Raport,* cum se vede, teza din articolul lui Eminescu şi nu este exclus ca să aparţină poetului şi introducerea ei în documentul oficial al societăţii studenţilor români din Viena.

Eminescu nu poate publica articolul în „Federaţiunea", întrucît judele de instrucţiune îi intentează proces de presă pentru *Ecuilibrul,* şi se afla sub anchetă judiciară. Nu este însă exclus ca Eminescu să fi trimis articolul „Federaţiunii" înainte de-a lua cunoştinţă de intentarea procesului de presă şi redacţia să-l fi reţinut, pentru mai tîrziu.

ARTICOLI NEPOLITICOŞI
PROZĂ POLITICĂ — PROZĂ LIMBISTICĂ

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 26 — 29. Se păstrează în manuscrisul **2257, 48rv — 50r,** cu un scris puţin îngrijit şi multe intervenţii din timpul redactării textului. I. Scurtu îl datează, după scris şi ortografie, ca fiind din 1869 — 1870.

Justificarea subtitlului se găseşte în acelaşi manuscris, ceva mai departe **(55).** ,,I[îi] zic proza, pentrucă în politică s-a obicinuit a se face multă poezie — adesea prea multă."

Eminescu intenţiona să realizeze o suită de articole pe teme politice, cum procedează în *Iconostas şi Fragmentarium* pentru proza literară (OPERE, VII, 239 — 245, 377 — 379). Poetul se foloseşte iniţial de alt titlu, *Articoli nepolitici,* pe care îl modifică în *Articoli nepoliticoşi,* cînd marchează cu: I textul de faţă. Subtitlul *Proza politică — Proză limbistică* este scris în dreapta paginii şi marcat printr-o linie verticală. Este adăugat, probabil, în momentul în care modifică şi titlul.

STUDII ASUPRA PRONUNŢIEI

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 409 — 414. Se păstrează în manuscrisul **2257. 54r, 55r, 54rv, 53v, 54r, 53rv, 55v, 53v, 55v, 54v, 55v, 54v.** În tipărirea textului ne-am abătut de la tradiţia inaugurată de I. Scurtu şi continuată de editorii dinaintea noastră.

Eminescu intenţiona să ţină în Maramureş, în 1870 — 1871, un ciclu de prelegeri, cum rezultă dintr-o însemnare a sa, din manuscrisul **2257, 58.** ,,Prelegeri publice (Să le ţiu în Maramureş).

1. Geniul naţional
2. În favoarea teatrului
3. Studii asupra pronunţiei
4. Patria română
5. Poezia populară".

Marginal, Eminescu mai adaugă:

„Portrete-Cărţi". I. Scurtu susţine, nu fără îndreptăţit temei, că însemnările formează un material pregătitor pentru cea de-a treia prelegere. Am trecut titlul acesteia şi înaintea însemnărilor, cum fac şi alţi editori înaintea noastră.

Natura publicistică a acestor texte este îndeajuns de certă chiar dacă am considera prelegerea însăşi ca act publicistic izvorît din acelaşi imbold ca un proiect de articol. Dar avem şi cazul *Influenţei austriece ...,* iniţial tot prelegere publică.

Ordinea în care se succed însemnările în manuscris despărţite grafic între ele prin bară orizontală, nu are nimic necesar, cum rezultă şi din unele dislocări marcate grafic de Eminescu **(53v, 54v).** Gruparea noastră face o demarcare, atît cît era posibil, între consideraţiile generale, inclusiv luările de poziţie antietimologiste, de consemnările mai tehnice, vizînd particularităţile dialectale.

STRÎNGEREA LITERATURII NOASTRE POPULARE

Este publicat de D. Irimia în M. Eminescu, *Despre cultură şi artă,* [Iaşi], Junimea, 1970, p. 47 — 49. Se păstrează în manuscrisul **2257, 61v — 62rv,** în prima redactare, cu puţine modificări din timpul elaborării textului. Titlul este scris oblic, în spaţiul din stînga al paginii.

Eminescu îşi propunea să ţină în Maramureş (v. *supra,* p. 794), un ciclu de prelegeri şi între acestea figurează şi una consacrată literaturii populare. Textul putea constitui, ca şi în cazul

notelor *Studii asupra pronunţiei,* un material pregătitor pentru prelegerea publică. Este însă indiscutabil că înainte de-a folosi textul ca material pentru prelegerea proiectată, Eminescu îl destinase publicării sub forma unui articol, menit să servească orientării culegătorilor de literatură populară din Transilvania. Poetul intenţiona să-şi publice articolul, în ,,Familia" lui Iosif Vulcan, unde îi apăruse *Repertoriul nostru teatral* (18/30 ianuarie 1870), la care ne trimite. „Zicînd într-un număr trecut — scrie Eminescu — că drama trebuie să [fie] morale ca litera evangheliului cu asta n-am zis doar cum că ea să devină *mijlocul* religiunii". Această precizare conduce la *Repertoriul nostru teatral,* unde se pune în discuţie problema moralităţii în dramă. ,,Ni place nouă — scrie Eminescu aici — şi caracterul vulgar, numai corupt să nu fie; onest, drept, şi bun ca litera evangheliei, iată ce voiam noi să fie caracterul vulgar al dramei naţionale." Se desprinde de aici că textul era destinat revistei „Familia", ca al doilea articol, după *Repertoriul nostru teatral* şi data elaborării lui trebuie pusă în februarie — martie 1870.

Culegătorii de literatură populară din Transilvania se călăuzeau după concepţia potrivit căreia creaţia populară este o ,,arhivă" şi acordau mare atenţie acelor producţii populare în care descopereau elemente ce puteau fi puse în legătură cu istoria poporului nostru. Eminescu atrage atenţia că producţia artistică a unui popor este expresia spiritualităţii sale permanente şi că menirea ei nu este că ,,descifreze" ci să ,,încifreze în simbolele şi hieroglifele imaginilor sensibile" această spiritualitate permanentă. Poetul invocă numele lui J. Kaspar Lataver (1741 — 1801), întemeietorul ştiinţei fizionomiei, la care se referă şi cu alte prilejuri. Apar evidente deosebirile între concepţia lui Eminescu cu privire la creaţia populară şi cea a culegătorilor literaturii populare, care se călăuzeau în activitatea lor în foarte mică măsură după principii estetice.

Eminescu intenţiona, pe de altă parte, să facă prin acest articol şi precizări cu privire la raportul dintre moral şi estetic în artă. Aico delimitarea este făcută clar şi poetul subliniază chiar că scopul artei este frumosul, nu să ,,devină *mijlocul* religiunei".

[„CU TOT PRINCIPIUL VECHI..."]

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877).* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 394 — 395. Se păstrează în manuscrisul **2255**, **182 r**, în prima redactare, cu o grafie lizibilă. I. Scurtu datează textul după ortografie ca fiind din 1870 — 1871.

Emilio Castelar y Ripol (1832 — 1899), scriitor şi orator celebru, desfăşoară o activitate bogată în parlamentul spaniol îndeosebi în 1869. Mai multe din cuvîntările sale se traduc în germană sub forma unor broşuri: *Rede über die Gewissenfreiheit* (Würzburg, 1869), *Rede über Monarchie und Republik* (Würzburg, 1861), *Rede über die unveräusselichen Menschenrechte* (Würzburg, 1869), *Rede gegen die Sklaverei* (Würzburg, 1870) [1]. Gr. H. Grandea reproduce în ,,Albina Pindului" în iulie 1869 [2] una din cuvîntările lui Castelar, *Rede über Monarchie und Republik,* sub titlul *Discurs asupra Republicei ţinut de Emilio Castelar în Camera Cortesilor Spaniei la 20 mai 1869,* pe care poetul o putea cunoaşte din revista prietenului său. ,,Uniunea popoarelor — se propune aici — a raselor, a continentelor omenirei întregi".

Eminescu pare să se refere la această cuvîntare cînd spune că Emilio Castelar dădea ,,sărutarea frăţească lumei întregi".

Istoricii arabi desemnează sub numele de Gog şi Magog popoare din Tartaria şi Mongolia. Numele apar şi în profeţiile lui Ezechiel, în *Apocalipsul* lui Ioan, precum şi în *Coran,* aici sub forma Jagug (Gog) şi Magug (Magog). Să amintim şi de statuia enormă din Londra. Poetul foloseşte expresia în accepţiunea biblică.

Numele lui Castelar este menţionat şi într-o însemnare din manuscrisul **2291, 13,** ,,Radau u. E. Castelar". R. Radau este autorul unei lucrări despre magnetism. *(Le magnetisme,* Paris,

1875).

Eminescu ia apărarea valorilor naţionale împotriva cosmopolitismului şi articolul anticipează *Naţionalii şi cosmopoliţii,* pe care poetul îl pregăteşte, cum ştim, pentru ,,Românul", ziarul bucureştean.

---

[1] Mai tîrziu, Emilio Castelar tipăreşte o carte despre artă, *L'art, la religion et la nature en Italie* (Paris, 1874) şi una despre „Chestiunea orientală", *La cuestione de Oriente* (Madrid, 1876). De un interes aparte este corespondenţa sa cu marile personalităţi ale vremii *(Correspondencia de Emilio Castelar 1868 — 1898,* Madrid, 1908).

[2] ALBP, II (1869), nr. 3, 1 — 15 iul., p. 75 — 83.

DIN ŞEDINŢELE SOCIETĂŢII „ROMÂNIA JUNĂ" NAŢIONALII ŞI COSMOPOLIŢII

Publicăm cu acest titlu dat de Eminescu conceptul unui articol pregătit pentru ziarul „Românul" în decembrie 1871.

Textele se păstrează în manuscrisele **2257 şi 2259** şi se repartizează după cum urmează:

2257, 225r — 230r, 224r, 233r — 236r 231r — 232 r. *Din şedinţele Societăţii „România Junâ" — Naţionalii şi Cosmopoliţii*

2259, 264v *[,,Domnilor, progresul omenirei . . ."]*

2257, 52v, *[,,În caracteristica limbei ziarelor din România . . ."]*

2257, 67r, *[,,Dar d-lor, mi-e ruşine . . ."]*

2257, 69v, *[,,Părerea mea individuală . . ."]*

2257, 54r, *[„Luptele de partidă . . ."]*

Am introdus la locurile respective, după indicaţiile din manuscrise şi desfăşurarea logică a ideilor, completările făcute de poet. Alăturăm la acest text de bază şi cinci fragmente aferente cu titluri date de noi, după sintagma iniţială.

Textul din manuscrisul **2257, 225r — 232r** este numerotat de Eminescu cu: **1 — 9**. Fila **7** din numerotarea sa lipseşte, iar fila **6,** respectiv **230** din manuscris este tăiată în partea de jos. În locul textului decupat şi al celui de pe fila următoare, care lipseşte, Eminescu introduce fila **224r,** cu aprecieri despre cosmopolitism, anterioare elaborării conceptului articolului. Textul de pe fila decupată se termină cu fraza: *,,Am susţinut totdeauna că cestiunea cosmopolitismului e una ce nu există. "* Textul de pe fila **224r** începea, iniţial, cu o frază asemănătoare: *,,E o cestiune care nu există — aceasta a cosmopolitismului".* Eminescu şterge această frază la încorporarea fragmentului despre cosmopolitism în articol şi face legătura între texte prin ultima frază de pe fila decupată. I. A. Rădulescu-Pogoneanu intuieşte just legătura între fragmentul despre cosmopolitism şi textul de bază şi în studiul său, *Cîteva pagini din tinereţea lui Eminescu,* din 1903, îl integrează în articol la locul respectiv (36, p. 301 — 302). Textele sînt publicate în volum, prima dată, de I. Scurtu în ediţia sa, *Scrieri politice şi literare,* Bucureşti, 1905, p. 15 — 20, cu un titlu: *Despre naţionalism şi cosmopolitism* şi un subtitlu: — *Din şedinţele societăţii* [*studenţeşti*] *,,România junâ"* [*din Viena*]. — Editorul nu respectă realitatea din manuscrise şi titlul pe care îl dă textului eminescian poate deruta. *Naţionalii şi cosmopoliţii* reprezintă, cum se va vedea mai departe, altceva decît *naţionalism şi cosmopolitism.* I. E. Torouţiu îl urmează pe I. A. Rădulescu-Pogoneanu în tipărirea acestor texte eminesciene şi corectează după manuscrise unele lecţiuni greşite ale predecesorilor săi (99.IV, p. 85 — 92). Tipărim textele în ordinea indicată de Eminescu şi cu respectarea realităţii din manuscrise.

Fragmentul de pe fila **233r,** cu continuare pe fila **234r** este numerotat de Eminescu cu litera: *x,* cel de pe fila **235r** cu litera: *y,* iar cel de pe fila **236r,** cu continuare pe fila **237r,** cu

litera: *z.* Eminescu ia aici apărarea lui Maiorescu şi textele sînt completări, cum se vede şi din numerotarea filelor. ,,Maiorescu este încă tînăr — încheie Eminescu fragmentul despre cosmopolitism **(224r)** — şi finitul unei însemnate vieţi iese tîrziu la lumină". Argumentul nu era suficient şi Eminescu face completările numerotate *x, y, z* în care expune principiul fundamental al criticii maioresciene. I. A. Rădulescu-Pogoneanu consideră fragmentele completări şi indică chiar locul unde se integrează în textul de bază (36, p. 303 — 304). Apare de neînţeles de ce le publică totuşi ca un text separat (36, p. 304 — 306). Completările sînt publicate ca text separat şi de I. Scurtu, care le dă şi un titlu, *Despre Titu Maiorescu (Criticile şi personalitatea sa),* spre a le individualiza *(Scrieri politice şi literare,* Bucureşti, 1905, p. 21 — 23), în ediţia de faţă integrăm şi aceste completări în textul de bază. Desfăşurarea demonstraţiei lui Eminescu urmează, în felul acesta, o ordine de-o logică desăvîrşită. După ce expune principiile pe baza cărora activa ,,România jună" şi primejdiile care o ameninţau prin disensiuni interne, Eminescu defineşte esenţa cosmopolitismului, trece la apărarea lui Maiorescu, ca în final să prezinte şi activitatea sa pe tărîmul luptei naţionale.

Fragmentele aferente s-au publicat ca texte independente, însă însoţite de consideraţii în care se arată că aparţin anilor 1869 — 1871. *[,,Domnilor, progresul omenirii ..."]* este publicat de Marin Bucur în *Caietele Mihai Eminescu,* IV, Bucureşti, Editura Eminescu, 1977, p. 7, iar *[,,În caracteristica limbei ziarelor din România ...], [„Dar d-lor, mi-e ruşine ..."], [,,Luptele de partide ..."]* şi *[„Părerea mea individuală..."*] de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 393 — 394.

Din documente se desprinde că Eminescu pregăteşte acest articol în octombrie — decembrie 1871, cînd au loc dezbaterile aprinse din sînul societăţii „România jună". După serbarea Anului Nou din ianuarie 1872, conducerea ,,României june" este preluată de susţinătorii ,,noii direcţii". Adunarea generală din 20 ianuarie

1872 alege un nou comitet care pune capăt conflictului din sînul societăţii. Eminescu figurează ca membru în comisia de ,,cenzurare" a lucrărilor care se prezentau la şedinţele societăţii. Odată cu aplanarea conflictului din sînul societăţii studenţeşti, publicarea articolului devine inoportună şi rămîne în manuscrise sub forma unor secvenţe neasamblate într-o construcţie definitivă.

În manuscrise găsim şi citim fragmente pe care le punem în legătură cu conflictul dintre latinişti şi susţinătorii ,,noii direcţii". Poetul arată că cei dintîi îşi procură ziare din România pe care le folosesc apoi în atacul lor împotriva lui Maiorescu şi a susţinătorilor săi. Fragmentul *[,,În caracteristica limbei ziarelor din România..."]* este o luare de poziţie împotriva presei româneşti, care făcea ,,monedă politică" din ,,iniţiativele junimei studioase". Fragmentul *[,,Domnilor, progresul omenirei ..."]* aparţine intervenţiilor lui Eminescu în dezbaterile din societatea ,,România jună". Teza cu privire la realizarea progresului societăţii prin fiecare individ este introdusă şi în articolul pregătit pentru ,,Românul:". Dezbaterilor din ,,România jună" aparţin şi fragmentele *[,,Dar d-lor, mi-e ruşine ..."], [,,Părerea mea individuală..."]* şi *[,,Luptele de partide ..."],* pe care le afiliem la articolul pregătit pentru ,,Românul", însă pentru care nu avem elementele necesare să le fixăm un loc în structura sa.

Societatea ,,România jună" recunoaşte meritele lui Eminescu în introducerea unui spirit nou în activitatea sa şi, în 1875, îl alege „membru emeritat" [1]. În listă figurează şi I. Slavici, V. Bumbac, V. Morariu, N. Oncu, T. V. Ştefanelli, T. Nica, G. Băleanu, C. Aronovici, I. Moga. Sînt întemeietorii „României june" şi organizatorii serbării de la Putna. Eminescu figurează şi în anii următori în lista „membrilor emeritaţi". Nu este o întîmplare că acceptă invitaţia ,,României june" să colaboreze la *Almanahul literar ...* din 1883 şi trimite *Luceafărul,* capodopera liricii sale.

[1] *Raportul anual al Societăţii academice ,,România jună" din Viena.* Anul administrativ 1874/1875, din 1 octombrie 1874 pînă în 30 septembrie 1875, Viena, Tipografia Marchitariştilor, 1875, p. 14. Eminescu figurează la poziţia 14: ,,D-l M. Eminescu, drd. fil. Iaşi".

[„CELOR CE VOR O PURIFICARE ABSOLUTĂ..."]

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare, Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 14 — 15. Se păstrează în manuscrisul **2257, 68r,** în prima redactare, cu puţine intervenţii. I. Scurtu datează textul, după scris şi ortografie, ca fiind din 1869 — 1872.

Există puţine elemente care să permită o datare mai strînsă. Nuvelele lui I. Pop-Florentin la care se referă Eminescu se publică în „Convorbiri literare" între 1 martie 1869 şi 1 mai 1871. Elaborarea articolului ar putea fi pusă după 1 mai 1871. Dacă lucrurile stau în adevăr aşa, atunci textul reprezintă o replică la adresa latiniştilor din ,,România jună", destinată publicităţii, ca şi *Naţionalii şi cosmopoliţii* şi ar fi urmat să apară în ,,Românul", ziarul bucureştean. ,,S-ar părea, din aceste ultime cuvinte — scrie I. Scurtu în legătură cu finalul articolului, — că fragmentul era menit să fie o polemică la adresa cuiva, dar indicii mai departe nu se găsesc nicăieri printre hîrtiile poetului".

[„FIECARE LUCRU POARTĂ ÎN SINE..."]

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 23 — 24. Se păstrează în manuscrisul **2291**, **55v — 56r,** un caiet de format mic (9,1 x 15 cm), procurat la Viena. Întîlnim aici schiţele caracterologice ale protagoniştilor din *Geniu pustiu* (OPERE, VII, 372), precum şi cugetări din anii 1870 — 1871. Este elaborat după 18/30 august 1871, fără să putem preciza şi o limită terminus.

Congresul studenţesc de la Putna din august 1871, organizat la iniţiativa lui Eminescu, pune în discuţie şi problema înfiinţării unui ,,organ literar ştiinţific al junilor academici la care să conlucre cu toţii" (56, p. 65).

Prin critica sa la adresa presei româneşti, poetul justifica această hotărîre a „tinerilor", care însă va fi adusă la îndeplinire un deceniu mai tîrziu.

Eminescu caracterizează presa românească din perspectiva luptei românilor din Imperiul austro-ungar pentru cucerirea libertăţii naţionale. ,,Trompeta Carpaţilor", despre care are păreri rele, este redactată între 1866 — 1871 de N. Bassarabescu, iar ,,Telegraful" este ziarul lui I. C. Fundescu, care începe să apară din 1 aprilie 1871 cu titlul ,,Telegraful de Bucureşti". Poetul se referă şi la ,,Poporul", ziar redactat de N. Bassarabescu, cu începere din 18/30 august 1871. Se desprinde de aici că elaborarea textului eminescian nu poate fi pusă înainte de această dată.

Dintre publicaţiile transilvănene Eminescu consideră „inteligente şi de bună credinţă" ,,Albina", ,,Federaţiunea" şi ,,Telegraful român". Poetul se număra printre colaboratorii ,,Albinei" şi ,,Federaţiunii", încît aprecierile sale ar putea părea subiective. Asemenea argumente nu se pot invoca şi în cazul „Telegrafului român". Întemeiat de Andrei Şaguna, în 1853, ziarul sibian se pune în serviciul „tinerilor" în lupta pentru,,unitatea culturală".Din lista ziarelor transilvănene este omisă „Gazeta Transilvaniei", foaia braşoveană,

TEATRU ROMÂNESC [„MOARTEA LUI CONSTANTIN BRÎNCOVANU..."]

Cronică dramatică publicată de I. Scurtu, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 333 — 336. Se păstrează în manuscrisul **2234, 303r — 303v,** pe o foaie de hîrtie groasă de dimensiuni puţin obişnuite (32 x 44 cm). Eminescu funcţiona, de la sfîrşitul lui august 1874, ca bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iaşi şi foaia pe care îşi aşterne cronica dramatică se aseamănă cu cele destinate registrului-catalog sau tabelelor statistice, care reclamă multe rubrici. Textul este în primă versiune, cu corecturi din timpul redactării şi deteriorat, în mai multe locuri, din cauza îndoirii foii. Numele actorilor şi al unor eroi, pentru care se lasă loc liber, rămîn necompletate.

Cronica dramatică este consacrată reprezentării la Iaşi a dramei lui Antonin Roques, *Constantin Brâncovanu,* tipărită în volum în 1872. Dramă istorică în 4 acte, *Constantin Brâncovanu* se reprezintă mai întîi pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în 6 noiembrie 1871. Antonin Roques este dintre scriitorii care nu se pot afirma în ţara lor. Volumele sale, *Pièces dramatiques et poésies diverses* (Paris, 1855), *Le nouveau livre de la sagesse* (Paris, 1873), *Un caprice de Vénus* (Bucureşti, 1875) nu-l recomandă ca poet şi cu atît mai puţin ca dramaturg. Antonin Roques şi-a cîştigat merite pentru cultura română prin *Crestomaţia româno-franceză* (Bucureşti, 1856) şi prin traducerea în franceză a poeziilor lui Alecsandri, *Légendes et Doines roumaines* (Paris, 1864). în volumul *Legende* se află, cum se ştie, şi poezia *Constantin Brâncoveanu,* ,,legendă istorică", care putea constitui un punct de plecare în drama scriitorului francez.

Drama se reprezintă pe scena Teatrului Naţional din Iaşi în 31 octombrie 1874 (67, p. 541) şi la spectacol asistă şi poetul care consemnează impresiile sale.

Eminescu aplică dramei lui Antonin Roques principiile stabilite de H. T. Rötscher în tratatul său *Arta reprezentării dramatice* şi transcriem spre exemplificare definirea caracterului. ,,În arta dramatică însă se prezintează înainte — se arată în capitolul *Pătrunderea idealităţii şi a adevărului natural* — un caracter, pe care îl petrecem prin toate prefacerile, şi-n a căruia simţire trebuie să ne oglindim" **(328r).**

Expresia ,,un ordre du Moufti" este folosită de Eminescu şi într-un articol politic, [,, *De la o vreme vedem ...*"] (v. *supra,* p. 479 — 480).

După examinarea dramei în lumina principiilor estetice din tratatul lui Rotscher, Eminescu scoate încheierea că ea nu poseda niciunul din cele trei elemente principale — caractere, situaţii şi limbă poetică — obligatorii pentru scrierile dramatice, destinate reprezentării pe scenă.

Critica pronunţiei false pe scenă este reluată de Eminescu doi ani mai tîrziu, în cronicile sale dramatice din ziarul ieşean.

Spectacolul este comentat şi în presa ieşeană. „Curierul de Iaşi" informează cititorii, în 23 octombrie 1874, că drama fusese pusă în repetiţie [1], iar în 30 octombrie 1874 invită publicul să asiste la reprezentaţie întrucît ,,va avea ocazia a vedea o piesă naţională montată în toată splendoarea ei" [2]. Îndată după spectacol, ,,Curierul de Iaşi" publică o cronică în care laudă jocul actorilor şi montarea. ,,Joi, în 31 octovre s-a reprezentat pentru întia dată — scrie ziarul — Moartea *lui Constantin Brîncoveanu,* un fel de tragedie

---

jalnică de Roque, piesă atât „originală" cât şi „naţională". N-avem de cât să mulţămim on. Direcţii teatrale pentru această bună alegere şi mai ales să lăudăm pe d-nii actori şi pe d-nele actriţe pentru osteneala ce şi-au dat spre a ne prezenta această piesă. Jocul a fost bun, cu mult mai bun de cât se poate aştepta în asemenea op dramatic" [3].

Ziarul ieşean acordă atenţie, cum face şi Eminescu, interpretării lui Mihail Galino în rolul principal. Pe baza acestei cronici se pot completa şi numele actorilor pentru care poetul lasă loc liber în cronica sa dramatică. Actorul căruia îi aduce laude este Mihail Arceleanu, care va deveni,

cum ştim, una din figurile reprezentative ale Teatrului Naţional din Iaşi. Doamna care interpretează rolul domniţei este, desigur, Maria Dimitrescu. Poetul aminteşte *între* eroii piesei şi de un Cantacuzin, fără să-i reţină numele. În piesă se vorbeşte de Ştefan Cantacuzin.

„Curierul de Iaşi" nu putea publica şi o a doua cronică dramatică la acelaşi spectacol — şi cu aprecieri care nu se înscriau în vederile redacţiei. Deşi rămâne în stadiul iniţial de elaborare, textul este reprezentativ, ca anticipare a viitoarei activităţi de cronicar dramatic a poetului nostru naţional.

[1] CI, VII (1874), Nr. 115, 23 oct., p. 3 *(Stiri locale).*
[2] CI, VII (1874), Nr. 117, 30 oct., p. 3 *(Ştiri locale.*
[3] CI, VII (1874), Nr. 119, 3 nov., p. 3 *(Stiri locale).*

[„ÎN GENERE TOATĂ SOCIETATEA..."]

Se păstrează în manuscrisul *2258,* 224r—233r, şi reprezintă a doua parte a studiului *Influenţa austriacă asupra românilor din Principate.* Textul este scris cu cerneală violetă, pe foi de formatul 21 X 34,5 cm şi prezintă Intervenţii din timpul redactării şi anulări de pasaje, din care unele nu figurează în versiunea definitivă. În ediţia de faţă marcăm toate intervenţiile din text. Să mai notăm, în sfârşit, că foile sânt numerotate: *1—10,* cu scrisul poetului.

I. Scurtu arată, într-o notă la *Influenţa austriacă ...,* din ediţia sa, că foile prezintă „multe îndreptări şi ştersături, chiar de câteva pasagii care nu se găsesc în textul publicat, ceea ce ar dovedi şi mai mult că avem înainte conceptul întâi, mai ales că toate filele se văd a fi fost scrise într-una" (p. 95).

Din dările de seamă la conferinţa lui Eminescu cu care ne-am ocupat în prezentarea studiului *Influenţa austriacă* ... se desprinde că poetul face o introducere în care prezintă „istoria Austriei", ca să treacă brusc la prezentarea situaţiei din ţara noastră. Fragmentul din manuscris reprezintă, în lumina acestor observaţii textul de bază al conferinţei lui Eminescu, ţinută în martie 1876. În sprijinul afirmaţiei noastre vine şi expresia din text: *Onorat auditoriu,* care se repetă şi pe care conferenţiarii junimişti o foloseau obligatoriu în prelegerile lor.

Data elaborării conferinţei în forma păstrată în manuscrise trebuie pusă înainte de martie 1876, fără să putem face alte precizări. Eminescu pregăteşte o introducere (v. *supra, p.* 591) pentru conferinţa din martie 1876 şi dezvoltă apoi această introducere la tipărirea studiului în „Convorbiri literare". Se desprinde de aici că studiul este întocmit prin alăturarea de texte, de vârste deosebite, însă tratând aceleaşi probleme. Se observă acest lucru mai ales din prezentarea, în paralel, a structurii societăţii româneşti din secolul trecut.

UN DOMN CARE PARE A NU ŞTI CĂ EXISTĂ POLIŢIE

Este publicat de D. Vatamaniuc în „Manuscriptum", IX, nr, 3, [iulie—septembrie] 1978, p. 13-14.
Se păstrează, în manuscrisul 2264, 179r-180rv.

,,Steaua României"; ziarul ieşean, apare între 22 mai 1877 şi 28 martie 1881. Nu am văzut pe anul 1877 decât numere izolate[1], în care nu se găseşte foiletonul criticat de Eminescu pentru „persiflajul" la adresa unei doamne din Iaşi.

,,Bardul Bucovinei" este Dimitrie Petrino care, în conferinţa sa din martie 1877, improvizează şi un ,,mic discurs", prin care aduce ,,cele mai vii mulţumiri d-nei Mărzescu", preşedinta ,,Reuniunei femeilor române" din Iaşi [2]. D. Petrino, poet din „spiţa barzilor rătăcitori", cum îl caracterizează Eminescu, se erija în personalitate culturală şi politică a Iaşului. Publică în numele ieşenilor un *Răspuns la broşura d-lui Miltiade Tzony intitulată: « Universitatea din Iaşi şi fondatorul său »* [3], pentru care Eminescu avea tot dreptul să invoce paragrafele codului penal.

D. Petrino publică, tot în numele ieşenilor, un răspuns la adresa ,,Românului", în care ia apărarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza [4]. Aceasta pare să fie ,,apărarea" criticată de Eminescu în finalul articolului său.

Eminescu vorbeşte de D. Petrino şi ca ,,bard". Putem menţiona, aici, poezia *Amicului meu H. P. Cortassi* [5] în care cînta o femeie cunoscută în lumea ieşeană (,,Să nu plîngi pe amicul ce moare, căci mormîntul / Mi-l sap-o mînă scumpă ce are farmec sfînt").

Merită să reţină atenţia şi invocarea numelui lui Moliére, pe care Eminescu îl recomandă în cronicile sale dramatice ca unul din cei mai mari dramaturgi ai literaturii universale.

Opiniile literare ale lui D. Petrino sînt criticate de Eminescu, cum ştim, în articolul *O scriere critică,* din 1870. Poetul îi consacră şi o poezie, *Petri Notae* (OPERE, IV, 339; V, 193, 194, 330 — 341, 335, 391, 605, 661, 663, 680), rămasă în manuscrise în mai multe versiuni. În versiunea din manuscrisul **2289, 11 — 12** versifică finalul articolului de faţă:

Moruzi Bei fiind în bune toane
La curtea sa chemî voios bacalul
Şi-n loc de-a-şi pune-n rang, cum vruse, calul
Ţi-au boierit pe bunul tău, Baroane.

Strofa e reluată, cu puţine modificări, în acelaşi manuscris **(14).**

Eminescu nu dă publicităţii aceste texte şi la moartea lui D. Petrino va scrie cuvinte pline de înţelegere pentru destinul nefericit al contemporanului său.

---

[1] STRO, I (1877), nr. 11. 3 iun., nr. 21, 15 iun., nr. 22, 16 iun,. nr. 86,4/16 sept., nr. 116, 12 oct., nr. 119, 14 oct., nr. 121, 18 oct., nr. 123, 20 oct.

[2] CFIG, V (1877), nr. 23, 24 mart., p. 5.

[3] CFIG, V (1877), nr. 25, 3 apr., p. 1 — 2.

[4] CFIG, V (1877), nr. 18, 6 mart., p. 1 — 2.

[5] CFIG, V (1877), nr. 60, 7 aug., p. 5.

[„FIECARE MEMBRU AL UNUI SAT RĂZĂŞESC..."]

Este publicat de D.Vatamaniuc în „Manuscriptum", VIII, nr. 1, [ianuarie — martie] 1977, p. 83 — 84.

Se păstrează în manuscrisul **2257, 274r — 275r,** şi este elaborat, după toate probabilităţile, în epoca gazetăriei ieşene. Nu prezintă dificultăţi în descifrare.

Eminescu are în vedere situaţia care se crease în Rusia ţaristă, după reforma din 1861, când se desfiinţează iobăgia. Poetul explică, starea revoluţionară din Rusia ţaristă prin acţiunile întreprinse de moşieri, care îşi refăcuseră, în scurt timp, proprietăţile, anulînd în felul acesta prevederile reformei din 1861. Spre a-şi ajunge scopul, moşierii speculară buna-credinţă a ţărănimii şi se folosiră de cele mai josnice mijloace, cum sînt băuturile. Nici statul nu ia apărarea ţărănimii.

Eminescu prevede izbucnirea în Rusia ţaristă a revoluţiei din 1905 — 1907, cu trei decenii mai de vreme.

RECTIFICARE [„NRUL 22 AL «CURIERULUI INTERESELOR»..."]

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", 1905, p. 103 — 104.
Se păstrează în manuscrisul **2255, 299rv.**

Eminescu răspunde la articolul, *Prelegere populară a Societăţii Junimea,* publicat în ,,Curierul. Foaia intereselor generale" în 18 martie 1876 [1]. Reproducem articolul spre a înlesni o mai bună înţelegere a textului eminescian. ,,Duminecă în 14 martie d. M. Eminescu — scrie ziarul — a avut a vorbi despre influenţa austriacă asupra românilor, dar vorbirea sa a fost curat o propagandă de politică actuală, prin care d-sa, avînd manuscrisul de pregătire în mînă spre siguranţă, a început pe de rost, cu un ton îngăimător (fiind începător în vorbire) a se încerca de-a dovedi prin exemple istorice că numai despotismul este fericirea şi progresul popoarelor, zicînd cum că unul ne putea jefui mai puţin decît mai mulţi, şi că ţăranul trebuie să rămînă ţăran, robul să rămînă rob, boierul boier, numai astfel se pot forma, după d-sa, clasele pozitive necesare, pentru existenţa unui stat. Făcînd aluzie la Principele Mihai Sturza, condamnă pe acest domn, fiind c-a deschis toate rangurile boierilor mici pentru a răsturna pe boierii mari. Apoi, cu faţa timidă, ce părea a reclama mila auditoriului, pentru a complecta discursul său, se necăjeşte a arăta cît de rău este sistemul nostru constituţional, care dă drept la alegeri, înlesnind scribilor a ajunge la afacerile statului. Ar fi prea mult a mai arăta despre frumosul său discurs, din care rezultă curat: numai influenţa austriacă asupra dumisale, căci despre această influenţă asupra poporului român, s-a păzit cu totul de a recita ceva. Dar trebuie să observăm că deşi a fost propagandă politică, poliţia nu s-a arătat de loc ca la d-l Petrino, a cărui conferinţă a fost curat literară".

Din acest articol cu atacuri personale poetul extrage cîteva teze fundamentale, pentru care pregăteşte şi răspunsuri. Sînt de reţinut îndeosebi teza potrivit căreia înaintarea în ierarhia socială trebuie să se bazeze pe *muncă* şi teza finală că prelegerea sa a fost *economică.*

Eminescu îşi ţine conferinţa cu ,,manuscrisul de pregătire în mînă", iar tezele puse în discuţie concordă cu cele din fragmentul [,,*În genere toată societatea* ..."] (v. *supra,* p. 463 — 467, 799). Sînt mărturii noi care vin în sprijinul opiniei noastre şi anume că fragmentul [,, *În genere toată societatea* ..."] din manuscrisul **2258** reprezintă textul prelegerii din 1876. Poetul ţine seama de criticile ce i SE aduc, şi la republicarea ei în ,,Convorbiri literare" îi alătură, cum ştim, o introducere, mai dezvoltată decît textul iniţial. Răspunsul la obiecţiile critice nu-şi avea rostul şi rămîne în manuscrise.

[1] CFIG, IV (1876), nr. 22, 18 mart., p. 2 *(Cronica locală).*

[„MONTAG DJUNIS..."]
[„GRAF KELLER..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288. 7r, 6v.**
Însemnări scrise cu creionul, în germană, ca şi cele anterioare, cu cuvinte prescurtate şi grafie greu descifrabilă; barate orizontal cu creionul, semn că au fost utilizate.

Eminescu utilizează aceste însemnări în articolul *De pe cîmpul de război* [,,*În 11/23 octomvrie ...*"], publicat în 17 octombrie 1876. Informaţiile despre luptele de la Djunis şi Zaiţar sînt cuprinse, cum ştim, în două comunicate ale agenţiilor străine de presă, *Nish, 24 octomvrie şi Semlin 25 octomvrie,* reproduse şi în presa noastră în 16/28 octombrie şi 17/29 octombrie 1876 [1]. *,,Semlin 25 octomvrie".* Se scrie de la Belgrad — se arată în cele din urmă — : Generalul Keller a bătut la 23 cuvinte pe turci naintea Zaicarului, luîndu-le Ljubica şi alte poziţiuni de prin prejur. Din sorginte

oficiale se anunţă că Bobovişte nu e încă evacuată ci întărită cu 14 batalioane. Schiljegovac a fost ars de turci".

Din compararea comunicatului oficial cu textul lui Eminescu se desprinde că poetul reţine în însemnările sale telegrafice informaţiile importante cu privire la desfăşurarea operaţiilor militare în Balcani.

[1] TEL, VI (1876), nr. 1356, 16 oct., p. 1; ROM, XX (1876), 17 oct., p. 926.

[„30. 29. MORAVATHAL GROSSE SCHLACHT..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288, 8rv.**
Însemnări scrise cu creionul, în germană, în condiţiile arătate mai sus. Notarea lor, ceva mai cursivă, facilitează descifrarea, cu excepţia cîtorva cuvinte.

Însemnările sînt integrate de Eminescu în articolul *De pe cîmpul de război* [,, *În numărul trecut am arătat...*"], publicat în 22 octombrie 1876 şi formează în comentariul său textul de bază în relatarea operaţiilor militare, în acel moment, de pe fronturile de luptă din Balcani.

Informaţii în legătură cu luptele de la Alexinaţ găsim şi într-un comunicat al agenţiilor străine de presă, *Djunis, 31 octombrie,* publicat în ,,Telegraful" în 23 octombrie/4 noiembrie 1876. *,,Djunis, 31 octombrie* (Amănunte asupra bătăliei de la Alexinaţ). Un tun mare a dat astăzi, 30 octombrie la 7 1/2 ore dimineaţa, semnalul în urma căruia toate bateriile turceşti îşi începură focurile care au durat 10 ore. Focul era concentrat asupra Alexinaţului şi asupra ţărilor poziţiuni spre ost de Trubareva (?). Efectul tunurilor celor mari a fost groaznic. Încă de la 10 ore Alexinaţul ardea în mai multe puncte. Puţin după aceea înaintă o brigadă a lui Fazli Paşa pînă la Preilovica şi puse şanţurile de la pod într-un foc încrucişat. Artileria sîrbească lucră foarte prost. La ora 1, coloanele de atac ale lui Hafiz şi Suleiman Paşa înaintară contra satului Trubareva — şi după o luptă crîncenă de trei ore luară cele mai tari şi ultime poziţiuni de pe malul stîng al Moravei. Sîrbii începură să se retragă cu grabă spre Deligrad, peste trei poduri ce aveau aşezate dinainte; zece tunuri şi o mulţime de proviziuni căzură în mînile turcilor. Pierderile de ambele părţi sînt imense" [1].

Eminescu îşi extrage informaţiile din comunicatul agenţiilor străine de presă şi publică *noutăţile* despre luptele de la Alexinaţ înaintea ziarelor centrale româneşti.

[1] TEL, VI (1876), nr. 1362, 23 oct., p. 1.

[„24. OCTOBER IGNATIEFF..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288 6v, 7r.**
Însemnări scrise cu creionul, în germană, cu cuvinte prescurtate şi grafie greu descifrabilă, ulterior barate vertical cu creionul, indiciu al faptului că au fost utilizate.

Manuscrisul **2288** este un caiet format agendă, cu procese verbale sumare de inspecţie din timpul revizoratului şcolar, cu cîteva poezii şi o cugetare politică, transcrisă de G. Bogdan-Duică şi publicată postum (142).

Însemnările reprezintă notaţii din presa germană privind audienţa generalului Nikolai Ignatiev la Poartă din 12/24 octombrie 1876 şi cuvîntarea rostită cu acest prilej de ambasadorul

rus.

Eminescu îşi face aceste însemnări din publicaţii germane care nu veneau la redacţia ziarului ieşean. Poetul le parcurge cu siguranţă la Consulatul austro-ungar din Iaşi şi notează telegrafic, evenimentele mai importante de politică internaţională. Consulul austro-ungar avea motive să-l laude pe Eminescu în rapoartele sale diplomatice pentru activitatea publicistică. (v. *supra,* p. 591).

Însemnările sînt utilizate de Eminescu, (v, *supra,* p. 233), în articolul *Turcia* [*„ În 12/24 octomvrie* ..."].

[„PETERSBURG 31. OCTOBER..."]
[„MORGENBLATTER RUSSISCHES ULTIMATUM..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288, 7v, 50v.** Însemnări scrise cu creionul în germană, cu cuvinte prescurtate şi grafie greu descifrabilă.

Ambasadorul Rusiei la Constantinopol, Nikolai Ignatiev, prezintă Porţii *Nota* de protest în 19/31 octombrie 1876. Agenţiile străine de presă publică în legătură cu ea un comunicat, *Petersburg, 31 octombrie,* reprodus şi în presa noastră [1].

Eminescu îşi transcrie comunicatul din presa germană în caietul **2288** şi apoi îl incorporează, în traducerea sa, în articolul *Turcia* [,,« *Foaia oficială* » *a guvernului...*"], publicat în 24 octombrie 1876. Comentariul său de politică externă din ziarul ieşean este completat cu a doua însemnare cu informaţii din ,,Daily Telegraph", preluate tot din presa germană.

Cînd Eminescu îşi întocmea cronica de politică externă din ,,Curierul de Iaşi" pe baza acestor însemnări din caietul său nu cunoştea *Nota* ambasadorului rus la Constantinopol şi nici răspunsul lui Savfet Paşa, ministrul de externe turc privind acceptarea armistiţiului. Aceste documente se publică la începutul lui octombrie şi sînt reproduse şi în presa românească [2].

[1] ROM, XX (1876), 20 oct., p. 933.

[2] TEL, VI (1876), nr. 1371, 4 nov., p. 2.

[„30...ZAIŢAR..."]
[„31. OCTOBER ULTIMATUM..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288, 8rv.**
Însemnări scrise cu creionul, în germană, în aceleaşi condiţii ca cele precedente; barate vertical cu creionul. Au fost descifrate parţial.

Evenimentele la care se referă Eminescu sînt prezentate în două comunicate ale agenţiilor străine de presă, *Semlin, 31 octombrie,* publicat în ,,Telegraful" în 23 octombrie/4 noiembrie 1876 [1] şi *Constantinopole, 31 octombrie,* publicat în ,,Românul" în 21 octombrie/2 noiembrie 1876 [2]. ,,La 28 a avut loc — se arată în primul comunicat — o luptă foarte sîngeroasă la Zaicar. Colonelul Medvedovsky, care comanda aripa dreaptă, a căzut la asaltul de la Izvor. În Belgrad domneşte mare fierbere".

Comunicatele informau opinia publică despre căderea Alexinaţului prin cucerirea căruia

armatele otomane îşi deschideau drum spre interiorul Serbiei.

Eminescu comunică această ştire, sub rezerva confirmării, concomitent cu presa românească centrală.

---

[1] TEL, VI (1876), nr. 1362, 23 oct., p. 1 — 2.

[2] ROM, XX (1876), 21 oct., p. 937.

[„VEREINIGTE TIMOK..."]
[„31. OCTOBER WAFFENSTILLSTAND..."]
[„MONTENEGRINER..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288, 7v, 50v.**
Însemnări scrise cu creionul, în germană, cu cuvinte prescurtate şi grafie greu descifrabilă. Deşi este un text mai mare, au rămas în suspensie numai cîteva cuvinte.

Evenimentele la care se referă Eminescu sînt prezentate în două comunicate ale agenţiilor străine de presă *Belgrad, 31 octombrie* şi *Ragusa, 2 noiembrie,* publicate şi în presa noastră în 23 octombrie/4 noiembrie [1] şi 26 octombrie/7 noiembrie 1876 [2]. ,,De la armata întrunită — se arată în cea dintîi — de pe Timoc şi Morava se anunţă cu data de 29: Ieri inamicul s-a cercat să ieie cu asalt înălţimile de la Djunis şi Schlijegovaz dar a fost respins de artileria sîrbă. Astăzi de dimineaţă inamicul a năvălit cu toată puterea asupra lui Horvatovici, a fost silit să părăsească poziţiunile întărite, retrăgîndu-se spre Glagovo şi Crusevatz. 80.000 turci cu numeroasă artilerie de asediu au luat parte la această luptă . Mijloacele sîrbilor în trupe şi material nu puteau fi în stare să reziste, cu toate chiar că lupta de la 28 octombrie fusese favorabilă sîrbilor". Cel de-al doilea comunicat relatează despre succesele locale ale muntenegrenilor în luptele cu turcii. ,,Muntenegrenii au împresurat alaltăieri Podgoriţa şi începură a o bombarda cu tunurile turceşti luate la Medun.

Oraşul a suferit foarte mult şi o baterie turcească a fost demontată. Medunul a fost cu totul dărîmat de muntenegreni şi şapte din cele mai tari fortăreţe au fost aruncate în aer cu dinamită. Armata care împresurase Medunul pătrunsese după aceasta mai în fundul Albaniei şi taie relaţiunile turcilor cu Podgoriţa".

Eminescu prezintă luptele de pe Timoc şi Morava, precum şi succesele locale ale muntenegrenilor în articolul *De pe cîmpul de război* [,,*Ştirile aduse în numărul ...*"], publicat în ziarul ieşean în 24 octombrie 1876. Compararea articolului lui Eminescu cu cele două comunicate din presa bucureşteană relevă similitudini în relatarea întîmplărilor şi chiar în expresii. Nu există, cu toate acestea, nici o legătură între articolul lui Eminescu şi cele două comunicate, afară de faptul că se referă la aceleaşi întîmplări. La baza articolului lui Eminescu stau aceste însemnări din caietul său, făcute din presa germană şi în limba germană. Mergînd direct la izvoarele de informaţie, Eminescu publică ştirile despre luptele de pe Timoc şi Morava concomitent cu ,,Românul" şi informează cititorii foii ieşene cu trei zile înaintea presei bucureştene despre succesele muntenegrenilor în luptele cu turcii.

---

[1] ROM, XX (1876), 23 oct., p. 945.

[2] TEL, VI (1876), nr. 1364, 26 oct. p. 1.

DEMARCATION

Se păstrează în manuscrisul **2288, 49v.**
Însemnare scrisă cu creionul, în germană, cu cuvinte prescurtate şi grafie puţin lizibilă. Textul este descifrat integral.

Eminescu întocmeşte pe baza acestor însemnări cronica sa de politică externă *Turcia* [,,*Pentru a fixa linia ...*"], publicată în 29 octombrie 1876.

Numirea delegaţilor pentru fixarea liniei de demarcaţie este anunţată de ,,Neue freie Presse" într-o corespondenţă, *Wien, 6. November,* publicată în 26 octombrie/7 noiembrie 1876 [1].

Însemnarea din manuscris demonstrează, ca şi cele asupra cărora am stăruit mai sus, paternitatea eminesciană a articolului din ziarul ieşean.

---

[1] NFP, (1876), nr. 4384, [26 oct.]/7 nov., p. 6.

[„MARŢI ÎN ZIUA DE..."]

Este publicat de D. Vatamaniuc în ,,Manuscriptum", nr. 1 [ianuarie — martie], 1980, p. 15. Se păstrează în manuscrisul **2288. 22r,** în primă redactare.

Fragmentul reprezintă începutul articolului *Aniversarea Universităţii din Iaşi,* publicat de Eminescu în „Curierul de Iaşi", în 29 octombrie 1876. Constantin Leonardescu ţine disertaţia *Filozofia faţă cu progresul ştiinţelor pozitive* (v. *supra,* p. 654).

[„DASS IN DIESEM FALLE..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288, 1r.** Însemnare, scrisă cu creionul, în germană, cu multe cuvinte prescurtate. Este descifrată integral.

Însemnarea reprezintă un fragment din cuvîntarea ţarului Alexandru al II-lea, rostită în 28 octombrie/ 10 noiembrie 1876 în faţa nobilimii şi reprezentanţilor oraşului Moscova.Cuvîntarea este reprodusă de Emi-

---

nescu în „Curierul de Iaşi" în 3/15 noiembrie 1876. Transcriem din ziarul ieşean fragmentul din cuvîntarea ţarului în care se integrează însemnarea din manuscrise, ,,Cea mai scumpă a mea dorinţă este — se arată aici — ca să venim la un acord comun. *În caz însă dacă n-ar veni la aceasta şi eu voi vedea că nu putem căpăta garanţiile care sînt realizarea celora ce cu drept pretindem de la Poartă,* atunci am *intenţia firmă de-a lucra de sine-mi* şi sînt convins că, toată Rusia va urma chemării mele, dacă voi găsi-o de trebuinţă şi dacă onoarea Rusiei o va cere. Sînt asemenea convins că Moscova va merge cu exemplul bun înainte, precum a făcut-o totdeauna. Dumnezeu ne ajute să împlinim sfînta noastră misiune" [1].

Însemnarea din manuscrise nu este utilizată de Eminescu în comentariile sale de politică externă.

Revista externă din 3 noiembrie 1876 este completată cu un articol reprodus din ,,Luptătorul", ziarul bucureştean. Se comentează aici proiectele de legi votate de Adunarea

deputaţilor şi se fac reflecţii cu privire la poziţia României în contextul agravării „chestiunii orientale". ,,Curierul. Foaia intereselor generale" publică un articol , *Minunile foaei oficiale locale,* în care îl critică pe Eminescu pentru încadrarea greşită a articolului reprodus din ziarul bucureştean. ,,Pe lîngă multele minuni — scrie ,,Foaia intereselor generale" — de care « Curierul de Iaşi » a dat atîtea probe, această foaie a făcut acuma una nouă, ea a luat Bucureştii din România şi l-a transferat în străinătate; astfel în nr. său de mercurea trecută publică darea de seamă a lucrărilor Camerei din Bucureşti sub rubrica « Revista externă »". (122).

Eminescu putea greşi în încadrarea unor materiale în rubricile permanente ale ziarului ieşean. Nu este însă mai puţin adevărat că textele reproduse din alte publicaţii sînt foarte bine alese. În articolul din „Luptătorul" se susţine că viitorul României depindea de participarea ei ,,la evenimentele care vor hotărî soartea Turciei".

Poetul împărtăşea opinia ziarului bucureştean.

---

[1] CI, IX (1876), nr. 120, 3 nov., p. 3 *(Revista externă).* Sublinierile aparţin poetului.

[„LONDON DEPESCHE..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288, 3r.**
Însemnare scrisă cu creionul, în germană, cu multe cuvinte prescurtate. Este descifrată în întregime cu excepţia unui cuvînt din text şi a cîtorva cuvinte din rîndul ultim, care însă se referă la alte probleme.

Eminescu preia un comunicat din presa germană, cum demonstrează însemnarea din manuscrise. Comunicatul se publică şi în ,,Telegraful", *Londra, 12 noembre* în 4/16 noiembrie 1876. Îl transcriem din ziarul bucureştean ,,Telegrama lordului Derby către Lordul Loftus, de la 30 octombrie recapitulează sforţările făcute de Englitera pentru obţinerea unui armistiţiu şi restabilirea păcii. La 5 octombrie lordul Derby ordonă ambasadorului englez din Constantinopole, să declare că va fi silit să părăsească Constantinopole, dacă Poarta va refuza armistiţiul, fiindcă atunci ar fi vădit că orice silinţe viitoare din partea guvernului britanic, d-a scăpa pe Poartă de peire ar fi nefolositoare.

Cînd Poarta propuse un armistiţiu de şase luni şi contele Şuvaloff zise că se îndoieşte despre primirea lui de către guvernul rusesc, lordul Derby atrase atenţiunea comitetului asupra schimbării de opiniuni ce s-ar ivi, cu toate cruzimile turceşti, cînd naţiunea engleză ar crede Constantinopolul ameninţat" [1].

Eminescu aminteşte de aceste demersuri ale diplomaţiei engleze pe lîngă guvernul rus, în favoarea Imperiului otoman, în articolul [,,*Neavînd nici o ştire...*"], publicat în 31 octombrie 1876. ,,Rusia este ocupată în momentul de faţă — se arată aici — cu pregătirea proiectului de pace, pe baza propunerilor engleze".

Eminescu nu transcrie în însemnarea sa şi partea finală a comunicatului englez. Se arată aici că diplomaţia engleză apelează şi la sprijinul lui Bismarck să exercite presiuni împotriva Rusiei, ca să accepte propunerile de pace ale guvernului britanic, Poetul persiflează în articolul [*„Lordul Salisbury a ajuns la Constantinopole* ..."], publicat în 1 decembrie 1876, demersurile diplomaţiei engleze pe lîngă guvernele marilor puteri cu scopul de-a salva Imperiul otoman de la prăbuşirea inevitabilă. „Lordul Salisbury — scrie Eminescu ironic — a ajuns la Constantinopol — îndealtfel bine şi sănătos nu-i vorba — dar renumitul portofoliu, ce avea să conţină tractate de alianţă contra Rusiei, e foarte deşert".

---

[1] TEL, VI (1876), nr. 1371, 4 nov., p. 1.

ZIARE NOUĂ [„BUCUREŞTII AU FERICIREA..."]

Este publicat de D. Vatamaniuc în ,,Manuscriptum", IX, nr. 3, [iulie — septembrie] 1978, p. 12 — 13. Se păstrează în manuscrisul miscelaneu **2264, 414r, 415r** în prima redactare. Eminescu trece înaintea titlului semnul ⁂ pe care îl foloseşte şi în articolele rubricilor *Noutăţi* şi *Diverse* de care răspundea în redacţia ziarului ieşean.

Articolul este scris în noiembrie 1876, Cotidianul ,,Unirea democratică'' apare în 2 noiembrie 1876 şi tot în noiembrie 1876 începe să apară şi ,,Farul", publicaţie săptămînală.

Eminescu atribuie presei o misiune dintre cele mai importante în viaţa unui popor. Consideră că îndatorirea fundamentală a presei stă în a fi de bună-credinţă şi a informa obiectiv despre tot ce există şi se întîmplă în viaţă. ,,Farul" se număra, potrivit categorisirii ce o face poetul presei (v. *supra,* p. 659), printre ziarele neinteligente fiind redactat de oameni certaţi cu gramatica şi ,,săraci cu duhul". „Unirea democratică" se încadra între ziarele inteligente, însă de rea-credinţă. Ziarul bucureştean abdica de la îndatorirea fundamentală a presei de a informa cu bună-credinţă şi obiectiv despre tot ce se întîmplă şi promitea ,,toate fericirile posibile şi imposibile ale pămîntului".

Eminescu caracterizează cele două ziare după materialele publicate în primele numere, fără să cunoască îndeaproape orientarea lor politică. Dintr-o prezentare din „Timpul", din 16 octombrie 1876, ia cunoştinţă că ,,Farul" era foaia unor tineri, care se pregăteau pentru o campanie de presă împotriva guvernului liberal. ,,Din cele două numere — se arată în ,,Timpul" — ce am citit pînă acum, se vede că este organul cîtorva juni generoşi adînc indignaţi de soarta ce acest guvern pregăteşte ţării" [1].

Eminescu renunţă la publicarea articolului şi inserează la rubrica *Noutăţi,* cum am văzut, o notiţă în care anunţă apariţia celor două ziare bucureştene.

---

[1] T, 1 (1876), nr. 151, 16 oct., p. 3 *(O nouă foaie).*

SERBIA [„VAPORUL RADETZKI..."]

Se păstrează în manuscrisul **2288, 9r** în prima redactare. Este scris cu creionul, cu o grafie care ridică mari dificultăţi în descifrare. Reprezintă, ca şi textele anterioare, scrise în germană, însemnări de lectură, făcute în grabă, în vederea întocmirii *Revistei externe* a ziarului ieşean.

Vaporul ,,Radetzky", sub pavilion austriac, transporta vreo 50 de bulgari, care participaseră la războiul din Muntenegru împotriva turcilor. Vaporul ancoră în fata Belgradului şi, cum se răspîndi ştirea că bulgarii vor fi predaţi turcilor la sosirea lor la Rusciuc, autorităţile sîrbeşti îi pun în libertate în 2 decembrie 1876. Guvernul austriac consideră această acţiune un act de provocare şi trimite monitorul ,,Maros" să facă o demonstraţie în faţa Belgradului. Soldaţii sîrbi descarcă de pe zidurile cetăţii focuri de armă asupra monitorului, pe care explodează şi o bombă. Wrede, consulul austriac la Belgrad, prezintă Ministerului de externe sîrb o notă de protest. Guvernul sîrb îşi dă demisia şi se iau măsuri drastice împotriva celor găsiţi vinovaţi pentru aceste incidente.

Agenţiile de presă publică în legătură cu aceste întîmplări mai multe comunicate: *Viena, 18 decembrie, Viena, 19 decembrie, Semlin, 20 decembrie, Belgrad, 20 decembrie, Viena, 20 decembrie, Budapesta, 20 decembrie, Viena, 23 decembrie,* reproduse şi în presa românească [1]. Un alt comunicat, *Belgrad, 21 decembrie,* publicat în „Românul" în 10 decembrie 1876 [2], este reprodus şi de Eminescu în *Revista externă* din 22 decembrie 1876. *,,Serbia.* Principele Milan a

invitat pe principele Wrede, reprezentantul Austriei, imediat după accidentele întîmplate monitorului « Maros », pentru a-i exprima personal cea mai deplină părere de rău.

«Gazeta oficială» confirmă că principele a primit demisiunea cabinetului" [3].

Însemnările lui Eminescu se referă, cum nu este greu de observat, la întîmplări în legătură cu monitorul ,,Maros". Informaţiile sale sînt mai bogate decît cele din comunicatele amintite mai sus şi chiar din articolele consacrate acestor incidente [4]. ,,Pester Lloyd" publică în 7/19 decembrie 1876, o corespondenţă,

---

Belgrad, 16. Dezember (Orig. Korr.) Die Affaire ,,Radetzky" [5], iar în 10/22 decembrie 1876 nota lui Wrede *Die Note des Fürsten Wrede in der Affaire ,,Radetzky".* [6] ,,Pester Lloyd" publica în 10/22 decembrie 1876, cu titlul, *Der Monitor ,,Maros" vor Belgrad* şi extrase din mai multe ziare germane [7]. Eminescu preia informaţiile, cum face şi în alte împrejurări, din presa germană.

---

[1] ALB — 1, IX (1876), nr. 110, 2/14 dec., p. 1; nr. 113, 12/24 dec., p.2; TEL, V (1876), nr. 1398, 8 dec., p. 3; T, I (1876), nr. 194, 8 dec., p. 1, nr. 196, 10 dec., p. 1, nr. 197, 11 dec., p. 3, nr. 198, 12 dec., p. 3, nr. 199, 13 dec., p. 1; TELR, XXIV (1876), nr. 98, 9/21 dec., p. 386, nr. 99, 12/24 dec., p. 390.

[2] ROM, XX (1876), 10 dec., p. 1093.

[3] CI, IX (1876), nr. 135, 12 dec., p. 3.

[4] ROM, IX (1876), 3 dec., p. 1073 *(Despre vaporul ,,Radezky.")*; T, I (1876), nr. 197, 11 dec., p. 2 *(Afacerea vaporului Radezky)*, nr. 200, 15 dec., p. 1 *(Din afară)*; TELR, XXIV (1876), nr. 100, 16/28 dec., p. 392 — 393 *(Revista jurnalistică)*.

[5] PEL, XXIII (1876), nr. 321, 7/19 dec., p. 2.

[6] PEL, XXIII (1876), nr. 324, 10/22 dec., Supliment: .,Abendblatt des Pester Lloyd", nr. 293, 10/22 dec., p. 1.

[7] PEL, XXIII (1876), nr. 324, 10/22 dec., p. 2 — 3.

[,,II. CU TOTUL DEOSEBITĂ..."]

Fragment publicat de Aurelia Rusu în M. Eminescu, Articole şi traduceri, I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 568.

Se păstrează în manuscrisul miscelaneu **2254, 181,** care reuneşte majoritatea proiectelor dramatice ale lui Eminescu, precum şi însemnări ale poetului în legătură cu teatrul.

Textul reprezintă o primă versiune din partea a II-a a cronicii dramatice Revista teatrală [,,Despre trei reprezentaţii ..."], publicată în 22 şi 24 decembrie 1876 [1]. Eminescu prezintă aici şi spectacolul cu piesele Doi surzi şi Paza bună trece primejdia rea, dat în folosul Anei Dănescu în 16 decembrie 1876. Poetul îşi menţine şi în versiunea publicată aprecierile cu privire la progresele realizate de Ana Dănescu în arta interpretativă pe scenă. Nu reţine însă şi caracterizarea ce i-o face lui Gr. Manolescu, al cărui nume nu e nici măcar amintit. ,,D. Manolescu are voce simpatică în rolurile de servitor naiv — scrie Eminescu în 4 iulie 1876 —, şi un joc de scenă foarte bogat şi variat (precum în Ordinul este a sforăi şi Cei doi surzi). Noi îl cunoaştem din parodierea d-lui Pascaly, a cărui pronunţie greşită şi exagerări scenice, D. Manolescu le-a reprodus cu atîta succes în Năbădăile dramatice." [2] În fragmentul rămas în manuscrise Eminescu reia, în linii generale, această caracterizare ce i-o face lui Gr. Manolescu, în prima cronică dramatică pe care o publică în ziarul ieşean.

---

[1] CI, IX (1876), nr. 139, 22 dec., p. 3, nr. 140, 24 dec., p. 3.

[2] CI, IX (1876), nr. 74, 4 iul., p. 3.

[,,DEZLEGAREA CESTIUNEI ORIENTULUI..."]

Este publicat de D. Vatamaniuc în ,,Manuscriptum", X, nr. 1, [ianuarie — martie] 1979, p. 9 — 11. Deschide manuscrisul miscelaneu **2264 (1r — 4r),** care reuneşte cele mai multe texte cu caracter politic. Este scris foarte îngrijit, cu o singură modificare din timpul redactării (,,cele mai multe ori") şi două completări la recitire (,,de cît a sa proprie", ,,şi nu de a sa"). Data elaborării trebuie pusă în decembrie 1876 — ianuarie 1877.

Eminescu comentează constituţia Imperiului otoman, promulgată de sultanul Abdul Hamid în 23 decembrie 1876. Constituţia declara, cum ştim, toţi locuitorii imperiului — ,,otoman". Poetul caracterizează

---

constituţia turcească un ,,talmeş-balmeş, care nu deosebea, naţionalitate de naţionalitate" şi le condamna pe toate sub „numirea de otomani". Măsurile legislative ale Porţii nu puteau schimba realitatea. Aceasta consta în faptul că popoarele din Imperiul otoman se constituiseră în individualităţi naţionale, cu cultura şi limba lor. Imperiului otoman nu-i mai rămînea decît să treacă la exterminarea fizică.

Imperiul otoman se proclama stat constituţional şi democratic spre a cîştiga încrederea ţărilor apusene. Spera ca prin mijlocirea lor să-şi poată redresa economia ruinată de războaiele purtate cu popoarele de sub stăpînirea sa. Constituţia otomană deschidea astfel, cîmp liber de acţiune „sudiţilor austrieceşti şi de alte naţii", la care ne-am referit în mai multe rînduri în comentariile noastre. După ce cucerise cu sabia o mare parte a Europei, Imperiului otoman i se deschidea perspectiva să fie cucerit economiceşte de ,,sudiţii" europeni, în serviciul capitalului din ţările apusene.

Eminescu se îndoia că modul său de a discuta ,,chestiunea orientală" va fi înţeles de toate popoarele din Balcani. Acesta pare să fie şi motivul pentru care articolul rămîne în manuscrisele sale.

[„DE LA O VREME VEDEM..."]

Este publicat de D. Vatamaniuc în ,,Manuscriptum", X, nr. 1, [ianuarie — martie] 1979, p. 12 — 14. Fragmentul se păstrează în manuscrisul **2264, 416r — 419r** în primă redactare, cu corecturi şi completări între rînduri. Reprezintă partea finală a unui articol mai mare, cum se vede din sfîrşitul de frază, cu care se deschide pagina **416r:** ,,şi rînduri, rînduri, « un ordre du Moufti »". Expresia aceasta o întîlnim, cum ştim şi în cronica dramatică *[,,Moartea lui Constantin Brâncovanu. . ."].* Articolul este elaborat în primele zile din ianuarie 1877.

Adunarea deputaţilor şi Senatul se ocupă de problema posturilor administrative în dezbaterile la buget pe exerciţiul 1877. Se spera ca în felul acesta să poată fi depăşite dificultăţile prin care trecea ţara. ,,Românul" justifica măsura în editorialul *Bucureşti 31 Undrea 1876/12 Calendariu 1877,* publicat în 1 ianuarie 1877[1]. Măsura guvernului liberal avea şi implicaţii politice. Suprimarea masivă a posturilor administrative îi dădea posibilitatea să înlăture persoanele puse în

posturi în guvernarea conservatoare.

Eminescu se declară pentru menţinerea posturilor administrative din considerente politice. Se impunea să fie menţinute posturile ocupate de funcţionari cu pregătire profesională şi care aduceau o contribuţie la bunul mers al societăţii. Un asemenea criteriu de apreciere conducea la înlăturarea din funcţii a clientelei partidelor politice. În acest context se înscriu şi recomandările cu caracter practic.

Poetul transferă tezele mai importante expuse aici în articolul *[,,Bugetul pe anul curent..."],* publicat, cum ştim, în 5 ianuarie 1877. Unele teze sînt transferate în articol şi în termenii din manuscrise. Se numără între acestea tocmai pregătirea profesională a funcţionarilor şi consecinţele, cînd ea lipseşte, în activitatea administraţiei de stat.

Eminescu mărturisea în finalul articolului *[,,Bugetul pe anul curent..."]* că problemele puse în discuţie puteau forma sub pana sa ,,un studiu întreg asupra administraţiei". O mărturie oferă şi acest text, rămas în manuscrise.

---

[1] ROM, XXI (1877), 1 ian., p. 1.

REVISTĂ JURNALISTICĂ [„ÎNAINTE DE CÎTEVA ZILE..."]

Este publicat de D. D. Panaitescu în ,,Manuscriptum", VI, nr. 1, [ianuarie — martie], 1975, p. 25 — 27, în transcrierea lui Perpessicius.
Se păstrează în, manuscrisul **2264, 400r — 405r,** în primă redactare.

Eminescu comentează reapariţia cotidianului ,,Presa". Ca organ al centrului, grupare politică fără un statut bine definit, ziar conservator de la întemeierea sa, în februarie 1868, „Presa" îşi suspendă apariţia în 26

---

aprilie 1876. În Partidul conservator se declară o dizidenţă provocată de neînţelegeri cu privire la căile de redresare financiară a ţării şi V. Boerescu, Gr. Cantacuzino, D. Ghica părăsesc guvernul lui Lascar Catargiu şi iau cu ei şi ziarul (226, p. 208 — 209). Dizidenţii suspendă apariţia ziarului în speranţa întocmirii unui program politic, cu care să se înfăţişeze înaintea publicului. Speranţa aceasta nu se îndeplini şi ziarul trece în alte mîini.

.,Presa" îşi reia apariţia în 23 ianuarie 1877 şi menţine anul editorial anterior. Noua serie a ziarului bucureştean se deschide cu un articol redacţional în care SE arată că „dirigerea jurnalului" şi-o asumară D. P. Vioreanu, C. Esarcu şi G. G, Meitani. Proprietar al ziarului se recomandă cel din urmă, iar pe frontispiciu se inserează ca administrator numele lui B. V. Vermont, redactorul peste cîteva luni, cum ştim, al revistei ,,Globul", criticată sever de Eminescu în cronica sa din ziarul ieşean.

Programul ziarului este expus într-un editorial, *Bucureşti, 22 ianuarie 1877* [1], din care transcriem partea ce interesează discuţia noastră. ,,Posibilitatea formării centrului este evidentă — scrie ziarul —, cînd cugetă cineva că toate elementele ce compun centrul există deja, că ele s-au format prin înaintarea culturei noastre, prin dezvoltarea vieţii publice de care ne bucurăm de la 1859 încoace, şi prin creşterea avuţiei private, şi chiar poate prin izbirile, cam brusce şi repetate, între cele două extreme partide politice.

Este destul că aceste elemente, risipite, şi unele stînd chiar în amorţire, să se adune, să se alipească, să aridice un drapel, pentru ca partidul să existe.

Facilitatea afirmării sale probează şi opurtunitatea acestei afirmări. Această oportunitate se probă, într-un mod şi mai trist — sîntem datori a o spune — cînd privim împrejurul nostru mulţimea şi mărimea ruinelor ce se adună din izbirile crîncene şi salturile mortale ale extremelor izolate.

Este timpul de-a recunoaşte răul şi de-a spune lămurit: Este rău, ca în ţara noastră să fie numai *dreapta* şi *stînga:* trebuie să fie şi *centru.* Ne trebuie un element moderator între cele două extreme; şi acest element este acela ce-l dă centrul".

După această expunere cu caracter general, în care înfiinţarea unui partid al centrului este prezentată ca o necesitate în peisajul social-politic al ţării, se prezintă şi principiile călăuzitoare ale ziarului. ,,Principiile sale politice nu pot fi — îşi defineşte ,,Presa" programul — decît ale centrului, acelea deja cunoscute: conservarea şi dezvoltarea treptată ŞI fără zguduiri a tuturor principiilor liberale conţinute în constituţiunea noastră, aplicarea, sinceră şi leală a tuturor legilor, întărirea dinastiei şi a naţionalităţii române, adică consolidarea statului nostru suveran destinat a ocupa un loc distins în societatea celorlalte state ale Europei". În final, ,,Presa" sintetiza programul său sub forma unor dictoane: „Libertate fără anarhie, ordine fără despotism". Poetul transcrie principiile noului ziar şi cele două dictoane.

Programul ,,Presei" se întemeia pe un raţionament, căruia Eminescu îi dă o lovitură decisivă. Necesitatea unui centru moderator între extreme, o primă premisă, nu avea acoperire în viaţa social-politică a ţării. Poetul insistă asupra faptului că nu existau meseriaşi organizaţi în bresle, cu o situaţie materială prosperă şi nici o intelectualitate suficient de cultă să se împotrivească afilierii la una din cele două extreme. Pornind de aici se dovedea falsă şi a doua premisă, potrivit căreia se simţea nevoia unui partid al centrului. După ce demonstrează falsitatea premiselor, Eminescu încheie cu o concluzie memorabilă: ,,Adevărul nu rezultă din deduceri logice — scrie poetul —, decît numai în matematică".

Eminescu precizează că ,,Presa" reapăruse, cînd îşi scria articolul, ,,înainte de cîteva zile". Din problemele puse în discuţie şi din această precizare se desprinde că poetul elaborează textul îndată după 23 ianuarie 1877 şi nu mai tîrziu de 2 februarie 1877. Eminescu nu-l publică probabil pentru faptul că programul Partidului centrului nu se deosebea prea mult de cel al Partidului conservator.

---

[1] PRESA, X (1877), nr. 1, 23 ian., p. 1 — 2.

[„BOURKE, SANDHURSTS ANFRAGE..."]

Se păstrează în manuscrisul **2289, 80r — 79v.**
Însemnări în germană, scrise cu cerneală, cu o grafie care ridică dificultăţi în descifrare.

Manuscrisul, caiet-agendă, destinat iniţial să fie vocabular german-latin-român filosofic, rămîne necompletat la cele mai multe litere. Însemnările de faţă sînt scrise invers, spre sfîrşitul caietului.

Reprezintă extrase din presa germană făcute de Eminescu, desigur, la Consulatul austro-ungar din Iaşi, care primea ziarele mai importante din Imperiul austro-ungar.

Eminescu le utilizează în articolul *[„Declaraţia subsecretarului de stat. . ."],* publicat în 10 aprilie 1877 (v. *supra,* p. 481 — 482).

[„DE SÎMBĂTĂ DOBROGEA..."]

Se păstrează în manuscrisul **2289, 4r.**

Însemnări în germană, scrise cu creionul, cu o grafie greu descifrabilă.

Se referă la trecerea Dunării de armata rusă în iunie 1877. *,,Brăila,* 12/24 iunie (seara) — scrie ,,Telegraful", Armata rusă în număr de 5000 oameni a trecut ieri şi azi Dunărea fără să întîmpine vreo opunere. Artileria nu a trecut încă" [1].

Ziarul dă informaţii, într-un comunicat, *Măcin [12]124 iunie,* şi despre linia strategică, la care se referă Eminescu, iar în numărul următor relatează despre luptele din Dobrogea [2].

---

[1] TEL, VII (1877), nr. 1552, 14 iun., p. 3 *(Alte ştiri).*

[2] TEL, VII (1877), nr. 1553, 15 iun., p. 3 *(Ultime ştiri).*

[„MONTENEGRO. LINKES ZETA-UFER..."]

Se păstrează în manuscrisul **2299, 4v — 5r.**
Însemnări în germană, scrise cu creionul, cu multe prescurtări, care ridică dificultăţi în descifrare.

Eminescu le utilizează în articolul *Muntenegru [,,Suliman Paşa a păţit-o..."],* publicat în 19 iunie 1877 (v. *supra,* p. 482 — 483).

[„11/16 JUNI. COLONNE..."]

Se păstrează în manuscrisul **2289, 5r.**
Însemnări în germană, scrise cu creionul, ca şi cele de mai sus, greu descifrabile.

Eminescu le utilizează în articolul *Turcia [De pe cîmpul de războiu...],* publicat în 29 iunie 1877 (v. *supra,* p. 483).

[„«POST». BERLIN..."]

Se păstrează în manuscrisul **2289, 5rv.**
Însemnări în germană, scrise cu creionul, descifrate parţial.

Eminescu trimite la ziarul ,,Post", pe care însă nu l-am găsit în bibliotecile din ţară.

Însemnările din acest manuscris îl arată pe Eminescu, ca şi cele din **2288,** din 1876, în postura de reporter, care îşi culege informaţiile pentru cronicile de politică externă din afara redacţiei ziarului ieşean.

IAR ÎN PRIVIREA CIUDATEI BUNEVOINŢE

Se păstrează în manuscrisul **2264, 202 — 203r** în primă redactare. Este elaborat, după toate probabilităţile, în august 1877.

Textul reprezintă un răspuns al lui Eminescu, în calitate de redactor, la criticile aduse ziarului pentru orientarea politică (v. *supra,* p. 484).

[„LA 1 AUGUST AMIAZĂZI…"]

Este publicat de D. Vatamaniuc în ,,Manuscriptum", XI, nr. 1, [ianuarie — martie], 1980, p. 14.

Se păstrează în manuscrisul **2289, 55r,** cu o grafie lizibilă şi puţine intervenţii în text.

Reprezintă textul articolului *[„La 20 iulie/1 august…"]* publicat în „Curierul de Iaşi", la *Revista internă,* în 27 iulie 1877. Studiul comparativ al celor două texte oferă date interesante pentru cunoaşterea modului cum îşi stiliza poetul articolele pentru foaia ieşeană. De reţinut şi faptul că la publicarea articolului, introduce în text amîndouă datele calendaristice. Aici datarea este făcută după calendarul nou, folosită de ziarul ,,Die Presse", din care reproduce convorbirea lui M. Kogălniceanu cu G. Andrássy, ministrul de externe al Imperiului austro-ungar [1].

[1] DPR, XXX (1877), nr. 212 [23 iul.]/4 aug., p. 3 *(Wien. 3. August).*

[„A DOUA IMPUTARE…"]

Este publicat de D. Vatamaniuc, în ,,Manuscriptum", IX**,** nr. 1, [ianuarie — martie] 1978, p. 18 — 19.

Fragmentul se află în manuscrisul **2258, 190r.**

Este scris pe o foaie separată, de format 19 x 34 cm legată, întîmplător, în acest manuscris. Este numerotată de Eminescu cu cifra 3, amănunt important pentru consideraţiile noastre. Fragmentul face parte, cum se vede, dintr-un text mai mare din care s-a păstrat numai această foaie. Poetul pregăteşte articolul pentru „Convorbiri literare", însă I. Negruzzi nu-l publică pentru motivele arătate mai sus (p. 765). Articolul iniţial, refuzat de revista ieşeană, răspundea, după cîte ne dăm seama, la ,,două imputări", din care prima se referea, probabil, la plagiatul lui Maiorescu, iar a doua privea definirea noţiunii. Poetul renunţă la comentariul polemic, desigur la cererea redacţiei şi în articolul *O recenziune a logicii* reţine din textul iniţial numai problema celor ,,două imputări", pe care însă le transformă în ,,două imputaţiuni". Fragmentul are corespondent în *O recenziune asupra logicii,* pasajul în care se prezintă cea de a ,,doua insinuaţiune".

Textul iniţial, din care s-a păstrat această foaie, stă şi la baza articolului *Observaţii critice,* publicat de Eminescu în ,,Curierul de Iaşi" şi reprodus de Slavici în ,,Timpul", ziarul bucureştean. Eminescu justifică în acest fragment definirea confuză a noţiunii printr-un *lapsus calami,* ,,pe cînd din exemplul, pe care chiar recenzentul îl citează, se vede curat că numai versiunea a doua e cea adevărată şi că [cea] dentîi e pozitiv o greşală de condei". Argumentul acesta este reluat şi în

Observaţii critice, în termeni asemănători. ,,Dar din exemplul cu copilul urmează evident că numai versiunea a doua e cea adevărată, şi că cea dintîi e în cazul cel mai rău un lapsus calami — o greşală de condei". S-ar putea susţine, cu îndreptăţit temei, că Eminescu rescrie pentru ,,Curierul de Iaşi'' textul iniţial destinat ,,Convorbirilor".

Fragmentul oferă date, care vin în sprijinul paternităţii eminesciene a articolului *O recenziune asupra logicii,* pusă, cum ştim, la îndoială. Eminescu arată aici că nu considera util să discute cu Dr. Zotu despre ,,noţiune şi reprezentaţiune comună". Îşi expune, cu toate acestea, punctul său de vedere. Poetul renunţă la această demonstraţie şi în articolul *O recenziune asupra logicii* şi reţine numai propoziţiunea iniţială. ,,Aceste apucături neleale din partea recenzentului ne dispensează cu totul de a dizbate cu d-sa cestiunea dacă *reprezentaţiune comună* şi *noţiune* sînt sau nu acelaş lucru". Comentariul privind ideile filozofice ale doctorului Zotu „foarte indiferente", este înlocuit cu expresia „apucături neleale", de o plasticitate şi incisivitate tipic eminesciene.

[„DIN COMBINAREA TERMINILOR..."]

Este publicat de D. Vatamaniuc în „Manuscriptum", IX, nr. 1, [ianuarie — martie] 1978, p. 19 — 20. Fragmentul se află în manuscrisul **2269, 77v(=2), 70 v(=3).**

Manuscrisul **2269** este un caiet de format mijlociu (16,5 x 20 cm) şi cuprinde poezii, povestirea [*Archaeus*], însemnări din epoca revizoratului şcolar. Se găsesc aici şi proiecte ale poetului pentru întocmirea *Cărţilor de lectură,* destinate învăţămîntului primar. Fragmentul este scris, invers , la sfîrşitul caietului, motiv pentru care dăm şi noi paginaţia începînd cu cifra mai mare **(77v),** unde începe textul. Pentru o mai bună orientare, dăm în paranteză şi paginaţia inversă a caietului.

Textul este scris caligrafic, putînd fi o transcriere. Are corespondent în *Logica* lui Maiorescu, paragrafele în care se prezintă ,,figurile silogistice" (§ 35 — 36 ed. I; § 30 — 32, ed. a V -a) şi modurile *Figurii I.* Numirile medievale ale celor patru moduri ale acestei figuri sînt notate de Maiorescu; *Barbara, Celarent, Daril, Ferio.* Poetul operează o schimbare şi trece *Darii* înainte de *Celarent.*

Textul era destinat articolului *încă o dată recenziunea Logicei-Maiorescu,* în care Eminescu îşi propunea să facă o demonstraţie *ad rem.* Întocmeşte *excerpte,* pe care însă nu le utilizează. Poetul îşi procură cartea lui Trendelenburg, *Logische Untersuchungen,* în ediţia a II-a, şi consideră mai ilustrativă o comparaţie între expunerea lui Maiorescu privind „silogismele ipotetice" şi prezentarea ce o face logicianul german. Examenul comparativ îl îndreptăţea să susţină că erau de dorit asemenea plagiate care ,,să prefacă metalul ascuns în pietriş, în metal curăţit şi preţios".

[„A TREIA FIGURĂ..."]

Este publicat de D. Vatamaniuc în ,,Manuscriptum", IX, nr. 1 [ianuarie — martie] 1978, p. 20. Fragmentul se află în manuscrisul **2257, 187r.**

Textul este scris pe un formular al Ministerului Instrucţiunii publice şi cultelor pentru premiile pe anul şcolar 1873 — 1874. Formularul are imprimat numele lui Maiorescu, ca ministru, şi al lui Ioan I. Polizu-Micşunescu — ,,capul diviziunii instrucţiunii".

Textul este în prima redactare şi face parte din *excerptele* pregătite de Eminescu pentru articolul *Încă o dată recensiunea Logicei-Maiorescu,* la care însă renunţă. Are corespondent în

Logica lui Maiorescu paragraful în care se prezintă modurile *Figurei a III-a* (§ 38 ed. I; § 34, ed. a V-a). Maiorescu dă numirile scolastice pentru cele şase moduri ale acestei figuri în altă ordine *(Darapti, Disamis, Datisi, Felapton, Bocardo, Ferison)* şi nu le separă în afirmative şi negative. Regulile speciale pentru *Figura a III-a* sînt însă enunţate în formulare asemănătoare.

Maiorescu: ,,1. Premisa minoră trebuie să fie afirmativă.

2. Concluziunea e totdeauna particulară".

Eminescu: **,,** 1) Minora trebuie să fie afirmativă.

2) Nu se poate conclude decît particular".

Excerptul pentru *Figura a II-a* nu se află în manuscrisele eminesciene.

POMOLOGIE

Publicăm cu acest titlu generic, dat de Eminescu, trei fragmente din manuscrisul **2257:**

Pomologie, **238r, 239r**

[*,,Această parte intraductibilă ..."*], **242r**

Fragmentul care deschide grupajul este tipărit în volum, parţial, de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 313 — 314. Fragmentul ar doilea este tipărit în volumul Mihai Eminescu, *Despre cultură si artă,* [Iaşi], Junimea, 1970, p. 226. Cu titlul *Despre locuţiuni.* Ultimul fragment este tipărit tot de I. Scurtu în ediţia sa din 1905 (p. 3 14).

Textele sînt în prima redactare, primul şi al doilea, cu numeroase intervenţii.

Cercetătorii pun aceste texte în legătură cu recenzia lui Eminescu la tratatul lui D. Comşa, *Pomăritul,* publicată, cum ştim, în ,,Convorbiri literare" în 1 august 1877. Tratatul profesorului sibian poartă însă acest titlu — şi nu *Pomologia* — încă de la publicarea în ,,Foişoara Telegrafului român". Termenul circula în secolul trecut. Johann Georg Konrad Oberdieck, pe care îl citează D. Comşa şi-l aminteşte şi Eminescu, scoate, cum am arătat, revista ,,Monatschrift für Pomologie und prakt. Obstbau" (1855). D. Comşa însoţeşte tratatul său la publicarea în ,,Foişoara Telegrafului român" cu o notă în care enumeră lucrările româneşti ce se ocupă cu „cultivarea pomilor". Între ele figurează şi cartea lui Ioan Henţescu, *Pomologia* (Bucureşti, 1871). D. Comşa nu reproduce şi această notă la tipărirea în volum a tratatului său.

Fragmentele reprezintă însemnări de lucru anterioare recenziei din 1 august 1877. Tratatul lui D. Comşa se intitula, de la început, *Pomicultura* şi nu *Pomologia,* încît comentariul lui Eminescu nu era la obiect. S-ar explica de ce renunţă să-l publice. Din cele trei texte reţine, în recenzie, parţial, fragmentul al doilea.

Eminescu se pronunţă împotriva folosirii cuvîntului *pomologie,* în loc de *pomărit,* şi într-un articol publicat în ,,Timpul" în 30 decembrie 1878. ,,Excelenta carte de cultura pomilor a d-lui Dimitrie Comşa — va scrie Eminescu — , se intitulează deci cu drept cuvînt *Pomărit* — şi nu pomologie". [1]

[1] T, III (1878), nr. 285, 30 dec., p. 1.

[„ÎN IAŞI EXISTĂ O ASEMENEA...FOAIE..."]

Este publicat de G. Bogdan-Duică în „Buletinul Mihai Eminescu", I, nr. 3, 1930, p. 73.
Se păstrează în manuscrisul **2257, 175r,** în primă redactare. Aparţine epocii ieşene.

Fragment dintr-un articol, poate chiar începutul, în care îşi propunea să caracterizeze ,,Curierul. Foaia intereselor generale" sau o altă publicaţie ieşeană, cu care polemizează în 1876 — 1877.

[„ASTFEL SE VEDE CUM ERISTICA ORIENTULUI..."]

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 8. Se păstrează în manuscrisul **2291t, 34r,** un caiet de însemnări din epoca studiilor universitare la Viena.

Reprezintă, după toate probabilităţile, sfîrşitul unui articol, care n-a fost identificat în manuscrisele eminesciene.

[„CE SĂ VĂ SPUN? IUBESC ACEST POPOR..."]

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 29 — 30.
Se păstrează în manuscrisul **2257**, **65rv,** în prima redactare, cu multe intervenţii din timpul elaborării textului. I. Scurtu datează articolul ca fiind din 1868 — 1870 şi îndreptat ,,în contra politicianilor ţării sale".

Editorul propune o datare, care nu este în concordanţă cu activitatea poetului. Nu avem mărturii că Eminescu ar fi scris articole — şi încă de-o atare vehemenţă — înainte de octombrie 1869, data sosirii sale la Viena pentru studii universitare. Un indiciu pentru datare l-ar putea constitui identificarea celor ,,vreo trei indivizi", care se îndeletniceau cu ,,conspiraţiuni" pe seama poporului român. Dar şi fără identificarea acestor persoane se poate susţine că elaborarea textului se plasează după 1870, poate tot în timpul dezbaterilor furtunoase din 1871 din ,,România jună", societatea studenţilor români din Viena.

CU PATERNITATE INCERTA

APEL

Către onoratul public român

Se publică în „Federaţiunea", IV, nr. 62, 9/21 iunie 1871, p. 247; „Românul", XV, 10 iunie 1871, p. 486; „Albina", VI, nr. 49, 12/25[24] iunie 1871, p. 4; „Gazeta Transilvaniei", XXXIV, nr. 46, 12/24 iunie 1871, p. 2. Se tipăreşte în volum, prima dată, în T. Bălan, *Serbarea de la Putna,* Cernăuţi, Tipografia Mitropolitul Silvestru,

1932, p. 85 — 87.

APEL

Către junimea română

Se publică în ,,Federaţiunea", IV, nr. 62, 9/21 iunie 1871, p. 247; ,,Românul", XV, 10 iunie 1871, p. 486; ,,Albina", VI, nr. 49, 12/25 [24] iunie 1871, p. 4; „Gazeta Transilvaniei", XXXIV**,** nr. 46, 12/24 iunie 1871, p. 2. Se tipăreşte în volum, prima dată, în T. Bălan, *Serbarea de la Putna,* Cernăuţi, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1932, p. 83 — 84.

APEL

Către junele române

Se publică în „Federaţiunea", IV, nr. 62, 9/21 iunie 1871, p. 247; „Albina", VI, nr. 49, 12/25 [24] iunie 1871, p. 4; „Gazeta Transilvaniei", XXIV, nr. 46, 12/24 iunie 1871, p. 2; ,,Românul", XV, 16 iunie 1871, p. 502. Se tipăreşte în volum, prima dată, în T. Bălan, *Serbarea de la Putna,* Cernăuţi, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1932, p. 84 — 85.

Cercetările întreprinse pînă acum în legătură cu documentele serbării de la Putna nu oferă suficiente date să fie atribuite aceste *Apeluri* lui Eminescu, în forma în care s-au publicat în presa vremii. Poetul nu figurează în comitetul central al serbării de la Putna, ales în adunarea generală a studenţilor români din Viena, din iunie 1871, cînd se hotărăşte să se reia pregătirile pentru organizarea festivităţilor la mormîntul lui Ştefan cel Mare. Ştim însă că i se intentase procesul de presă pentru unul din articolele din ,,Federaţiunea" (v. *supra,* p. 458), încît era firesc ca numele său să nu apară în documentele oficiale. Din adresele trimise unor instituţii culturale (v. *supra,* p. 789 — 793) şi din manuscrise se desprinde că îndeplinea

funcţia de secretar al comitetului central şi în această calitate avea obligaţia să redacteze textul actelor oficiale şi să ţină legătura cu comitetele filiale. Opinia că *Apelurile* sînt opera lui Eminescu — fie măcar şi într-o primă formă — apare îndreptăţită. În *Apeluri* se recunosc, pe de altă parte, teze expuse de poet în scrierile sale. Slavici arată că Eminescu face în adunarea generală din iunie 1871 o declaraţie care a stîrnit mare entuziasm în rîndul studenţimii. „Azi e momentul să facem un pas rezolut — ar fi spus poetul — , să realizăm dorinţa comună. Pierdem un an din viaţa noastră comună, dacă mai amînăm serbarea pînă la anul viitor" (226, p. 110). Acest îndemn se întîlneşte şi în *Apelurile* comitetului central. Poetul participă, indiscutabil, la întocmirea lor, însă partea sa de contribuţie nu poate fi stabilită în stadiul actual al cercetărilor.

Documentele serbării de la Putna pun în situaţia paradoxală de-a atribui lui Eminescu texte, ca cele de mai sus, care nu poartă semnătura sa şi a exclude din opera poetului altele, semnate de el. Apelul *[,,Pentru prima oară junii români ..."]* (v. *supra,* p. 790) nu este singurul document al serbării de la Putna în această situaţie. Un comunicat către public, *Comitetul centrat pentru serbarea de la Putna,* datat *Cernăuţi, 11 august/29 iulie 1871,* poartă semnătura lui I. Slavici, preşedinte şi M. Eminescu, secret[ar]. Documentul se publică în ,,Albina" în 5/17 august 1871 [1], în „Uniunea liberală", în 5 august 1871 [2]. Este reprodus şi în ,,Familia" în 8/20 august 1871 [3]. Aici documentul poartă titlul: *Comitetul însărcinat cu conducerea serbării de la Putna ni trămise spre*

publicare următoarea înştiinţare. Este tipărit în volum, prima dată de Teodor Bălan, în *Serbarea de la Putna (1871),* Cernăuţi,Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1932, p. 188 — 189. Reproducem documentul după „Albina", cu toate indicaţiile din ziar.

COMITETUL CENTRAL PENTRU SERBAREA DE LA PUTNA

Avînd comitetul de a porni la Bucovina spre a începe pregătirile cuvenite pentru serbare, doi membri, preşedintele dl. V[asile] Bumbac şi d. Belesiu îşi dădură demisiunea impiedecaţi fiind parte prin împrejurări familiare, parte prin ocupaţiuni cu studiul pentru examene, de a pleca împreună.

Comitetul central decise aşadară încă în Viena a alege îndată cu sosirea lui în Bucovina alţi membri şi de a se constitui de nou, ce se şi împlini în şedinţa din 1 august st. n. în Cernăuţi, alegîndu-se fostul secretariu dl. Slavici de preşedinte, dl. M. Eminescu de secretariu, completîndu-se prin dl. V[asile] Morariu; funcţiunile celorlalţi membri rămaseră în vigoare. Dl. V[asile] Bumbac a rămas ca agintele comitetului central în Viena, dl. Belesiu în asemene calitate purcese în Crişana.

Fiind aşadară comitetul formal constituit a început cu 1 august pregătirile cuvenite în Bucovina.

Comitetul se află astăzi în poziţiunea plăcută de a înştiinţa pre onoratul public rom[ân] cumcă toate pregătirile sînt îndrumate şi speră cu 13/25 august a fi cu toate gata; nu-i rămîne acuma alta nimic, decît a ruga pre toţi aceia ce numai simţesc adevărat româneşte ca să înfrumuseţeze serbarea cu prezenţa lor, căci comitetul este de convingere că numai o participare viuă poate rădica însemnătatea acestei serbări naţionale.

O adunare numeroasă de români din toate provinciele române însufleţită de unul şi acelaş spirit, aceasta este podoaba, frumuseţa şi sublimitatea serbării, iar nu flamurele împlăntate şi arcurile de triumf.

Pentru ca participatorii la această serbare să nu rămînă ca frunza pe apă pe locurile necunoscute, pentru ca ei să afle grija cuvenită pe o parte, pe altă ca comitetul conducătoriu să-şi poată face calcul şi să purceadă în toate lucrările sale pe bază sigură: comitetul conducătoriu a şi rugat de repeţite ori ca toţi ce voiesc a lua parte la aceasta serbare să bine voiască a înştiinţa pînă în 10 august st.n. sub adresa: Pamfiliu Dan, jurist, în Cernăuţi, pre comitet; astăzi comitetul este necesitat a lungi terminul pînă în 8/20 august, tot sub acea adresă, cu observarea că, pentru persoanele ce nu se vor fi anunţat, el se va putea îngriji numai de-i vor ierta împrejurările.

Totodată comitetul simte îndătorire de a publica deocamdată următoarele informaţiuni: ultima staţiune de descălecare pentru persoanele ce vor veni pe calea ferată este Hadicfalva (Bucovina); trenul soseşte aci numai o dată pe zi şi anume pe la 2 oare după amiazăzi. La aceasta staţiune comitetul va ordina o secţiune care are să îngrijească transportarea publicului la Putna — o depărtare de cinci oare, — preţul de persoană e 1 fl şi 1. fl. 50 cr.

Tot aici primesc oaspeţii o programă tipărită în mînă, în carea va afla informaţiunile necesarie mai clar şi apriat.

Serbarea se ţine în 15/27 august în zi[u]a de Sînta Maria Mare, zi[u]a hramului bisericii şi în 16/28 august în care se face parastasul pentru fundatoriul bisericii; oaspeţii din depărtare vor avea să sosească aşadară în 14/26 august.

În Putna comitetul conducătoriu îşi are biroul său într-un loc acomodat aproape de cuartire, către care onoratul public va avea să se adreseze cu orice dorinţă; el se va nizui a satisface dorinţelor şi a îndestula pre onoratul public român carele a ştiut îmbrăţişa ideia şi a sprijini junimea academică cu sacrificie în întreprinderea ei.

Comitetul conducătoriu roagă pre onoratul public român de încrederea sa, dorindu-i fericită întîlnire la mormîntul lui Ştefan cel Mare.

Cernăuţi, 11 august/29 iuliu 1871

Ioan Slavici, m. p. M. Eminescu,
preşedinte secret[ar]

Documentul este întocmit de I. Slavici şi semnat, tot de el, în numele lui Eminescu. Comitetul central hotărăşte, încă la jumătatea lui iulie, ca îndată ce studenţii vor sosi în Bucovina, să aleagă un comitet pentru buna desfăşurare a lucrărilor. Nicolae Teclu, preşedintele comitetului central şi V. Bumbac, vicepreşedinte, rămîn la Viena, ultimul reţinut, cum ştim, de examene. Eminescu pleacă în ţară să conducă „campania de presă" (226,p. 111), iar Aurel Belesiu, membru în comitet, se întoarce în Crişana să facă propagandă în sprijinul serbării. Şedinţa de constituire a noului comitet se ţine la Cernăuţi în 19 iulie/1 august 1871 şi I. Slavici este ales preşedinte, M. Eminescu secretar, iar Pamfil Dan casier. Poetul nu participă la această şedinţă întrucît nu sosise din ,,ţară". Documentul precizează că funcţia de secretar: ,,completîndu-se prin Vasile Morariu". În 24 iulie/6 august, Eminescu se afla la Ipoteşti, de unde îi scrie lui Maiorescu (99, IV, p. 82 — 83), ca în 3/15 august 1871 să trimită din Cernăuţi, împreună cu Pamfil Dan, scrisoarea către Dumitru Brătianu. În ,,Albina" se specifică pentru semnătura lui I. Slavici: *m.p. (manu propria),* lucru care nu se face şi pentru cea a poetului. Să mai arătăm, în sfîrşit, că, în ,,Uniunea liberală" documentul este precedat de o scrisoare a lui Slavici în care cere să se publice în coloanele ziarului ,,aceste instrucţiuni" [4]. Sînt mărturii indiscutabile că documentul este redactat de I. Slavici, semnat de el şi trimis ,,Albinei" şi ,,Uniunei liberale" cu semnătura lui Eminescu, fără ca poetul să-l vadă măcar. Sînt suficiente motive să nu-i atribuim acest text. Tipărim însă documentul aici ca o mărturie de epocă, cu informaţii preţioase privind cea mai importantă manifestaţie naţională organizată de studenţii români din Viena şi la pregătirea şi desfăşurarea căreia Eminescu are o contribuţie de seamă, încă nu îndeajuns pusă în lumină de istoria noastră literară.

---

[1] ALB — 1, VI (1871), nr. 63, 5/17 aug., p. 2.

[2] UNLI, I (1871), nr. 18, 5 aug., p. 3 — 4.

[3] F, VII (1871), nr. 32, 8/20 aug., p. 381 — 382.

[4] Numele lui I. Slavici este ortografiat *Glaviciu* atît în scrisoare, cît şi în document. Pentru Eminescu, se dă numai numele de familie.

SERBAREA DE LA PUTNA ÎNTRU MEMORIA LUI ŞTEFAN CEL MARE

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 92 — 93, 22 şi 25 august 1871, p. 1 — 3.

Serbarea de la Putna se desfăşoară între 14/26 august — 16/28 august 1871 şi se cunosc, pînă acum, cel puţin trei descrieri ale festivităţilor. Cea dintîi dintre ele aparţine lui G. Dem, Teodorescu, *Serbarea de la Putna,* o suită de corespondenţe trimise din Bucovina ziarului ,,Românul" şi publicate în august 1871 [1]. A doua descriere, *Serbarea de la Putna,* este întocmită de Gr. Tocilescu, participant şi el la festivităţi şi publicată în ,,Telegraful" în septembrie 1871 [2.] Descrierea cea mai importantă a serbării o datorăm lui I. Slavici, *Serbarea de la Putna,* publicată în ,,Convorbiri literare" în 1903 — 1904 [3]. Memorialistul întocmeşte de fapt o mică monografie a serbării şi ea serveşte ca text de referinţă în cercetările închinate acestei manifestaţii organizate de studenţii români din Viena.

Descrierea festivităţilor din Bucovina, de care ne ocupăm, vine să se alăture celor cunoscute pînă acum şi este, cronologic, a doua după corespondenţele lui G. Dem. Teodorescu, trimise de la Putna ,,Romă-

nului", ziarul bucureştean. Este un document de epocă de cea mai mare însemnătate în cunoaşterea luptei studenţilor români de sub stăpînirea austro-ungară pentru unitatea naţională. Studiul comparativ are deci un material bogat şi unic în publicistica poetului. Se va putea vedea, între altele, cît temei se poate pune pe cuvinte şi expresii în identificarea textelor eminesciene.

Paternitatea descrierii din ziarul ieşean este pusă în discuţie de N. Barbu, într-un studiu, *Un articol necunoscut al lui Eminescu asupra serbării de la Putna,* publicat în „Cronica", în 1977 — 1978 (283). În demonstrarea paternităţii eminesciene se invocă argumente de istorie literară şi filologice. Sînt prezentate raporturile lui Eminescu cu Junimea, activitatea sa în comitetul de organizare al serbării de la Putna, călătoriile ce le face prin Bucovina. Se susţine că poetul se îngrijeşte de tipărirea foilor volante cu poezia lui Dimitrie Gusti *La mormîntul lui Ştefan cel Mare* şi se insistă asupra faptului că tot poetul distribuie foile volante participanţilor la serbarea de la Putna. Mare atenţie se acordă întocmirii programului festivităţilor şi se demonstrează că panegiricul, *Cuvînt de îngropăciune veciului Ştefan V. V. Domnul Moldavei ce s-au numit Mare pentru marele vrednicii şi vitejii ale sale,* rostit la serbare de Arcadie Ciupercovici, egumenul mănăstirii, este luat din *Lepturariul* lui Aron Pumnul. [4] Analiza pe text ocupă cea mai mare parte a studiului şi este chemată să demonstreze paternitatea eminesciană şi cu argumente filologice. Se extrag din text 27 de cuvinte şi expresii, considerate tipic eminesciene, cărora li se caută echivalenţe în opera poetului. Deşi argumentarea este impresionantă, concluziile nu pot fi împărtăşite în totalitatea lor.

Orientarea studiului numai spre opera lui Eminescu face ca multe din argumente atît de istorie literară cît şi filologice, să-şi piardă din însemnătate îndată ce le examinăm în contextul social-politic al vremii. Se impunea ca studiul comparativ să fie extins şi la activitatea lui Dimitrie Gusti, autorul, cum se ştie, al unui poem, *La mormîntul lui Ştefan cel Mare,* care, atribuit lui Eminescu, a figurat pînă de curînd în ediţiile poeziilor sale, Perpessicius îl repune pe D. Gusti în drepturile sale (174), fără însă să aibă cunoştinţă că poemul se publică mai întîi în ,,Curierul de Iaşi", deşi prezenţa lui în paginile foii ieşene este semnalată încă din 1866 (214). Dacă D. Gusti a creat un poem cu atributele artei eminesciene, nu vedem de ce nu putea întocmi şi o descriere a festivităţilor de la Putna. Dimitrie Gusti este şi acela care se îngrijeşte de tipărirea foilor volante cu poezia sa şi tot el, membru în delegaţia ieşeană la serbările de la Putna, le duce în Bucovina (94 p. 43) Eminescu nu are nici un amestec în tipărirea foilor volante şi cu atît mai puţin în transportarea lor la Putna. Poetul pleacă de la Iaşi, la Ipoteşti, de unde îi scrie lui Maiorescu, la începutul lui august 1871 (99, IV, p. 82 — 83), de aici la Cernăuţi ca să-i trimită lui Dumitru Brătianu, în 3/15 august 1871, cunoscuta scrisoare semnată şi de Pamfil Dan, iar de la Cernăuţi la Putna. Călătoria aceasta, foarte lungă, o face cu trăsura şi este posibil ca pe unele porţiuni şi pe jos. Transportarea foilor volante pusă în seama lui Eminescu, face parte dintre legendele din biografia sa. Delegaţia ieşeană formată din Vasile Alecsandri, M. Kogălniceanu, D. Gusti, Christian Cerchez, călătoreşte cu trenul pînă la Dorneşti [5], iar de aici prin Rădăuţi pînă la Putna cu trăsurile angajate de organizatorii serbării. Nu se poate demonstra că în călătoria lor la Putna, Eminescu şi Pamfil Dan trec prin Dorneşti şi nu urmează ,,drumul împărătesc", Cernăuţi, Storojineţ, Vicov, mult mai scurt şi cunoscut poetului încă din călătoriile sale în anii studiilor gimnaziale. Nu constituie un argument în sprijinul paternităţii eminesciene nici faptul că poetul împarte foile volante participanţilor la serbare. Poetul îşi asumă această sarcină ca membru în comitetul de organizare şi ca unul care nu era cetăţean austriac, să poată fi întemniţat pentru răspîndirea unor manifeste politice.

Trecînd la structura descrierii se propune ca fiind tipic eminesciană, introducerea, cu elogiul patriei şi al luptătorilor pentru apărarea independenţei naţionale. Argumentul este neconvingător, de vreme ce în felul acesta procedează şi G. Dem. Teodorescu şi Gr. Tocilescu în descrierea festivităţilor de la Putna. Extrase din panegiricul, *Cuvînt de îngropăciune* dă şi G. Dem. Teodorescu şi unele fragmente se suprapun cu cele din descrierea cu care ne ocupăm. G. Dem. Teodorescu transcrie însă fragmentele din ,,Arhiva românească" din 1841 [6]. Aici se găsesc şi informaţiile de istorie literară, care se întîlnesc, parţial, în *Lepturariul* lui Aron Pumnul.

Panegiricul este caracterizat în descrierea din ziarul ieşean ,,un model de elocinţă română". Cuvintele ne îndrumă la tratatul lui Dimitrie Gusti, *Ritorica română,* unde se fac asemenea aprecieri şi se exemplifică în paragraful *Enumerarea părţilor* cu texte din Buffon, Boileau, şi cu două fragmente din panegiric din care unul (,,Ca fulgerul este ascuţişul sabiei lui")[7] este integrat şi în descrierea de faţă. Nu poate fi invocată fără rezerve, nici prezenţa peisajelor bucovinene şi descrierea drumurilor pînă la Putna. D. Gusti este autorul unui manual de geografie, *Geografia Ţărilor Române* tipărit în multe ediţii, în care se descriu foarte exact drumurile din Bucovina [8] şi al unei traduceri din Ponson du Terrail, *De la Paris la Atena* [9] din care putea deprinde să facă descrieri din natură.

Argumentele filologice nu sînt nici ele întotdeauna convingătoare. Expresii ca *junimea academică, tinerii academiei* se întîlnesc în opera lui Eminescu, însă se întîlnesc frecvent şi în documentele serbării de la Putna şi în descrierile lui G. Dem. Teodorescu şi Gr. Tocilescu. Cea dintîi figurează şi în articolul *De la Putna,* publicat în ,,Curierul de Iaşi" în 20 august 1871[10]. Articolul aparţine lui Ioniţă Bădescu, redac-

torul ziarului care face şi precizarea că ,,referitele", însărcinat de redacţie cu descrierea festivităţilor de la Putna, nu venise din Bucovina. Expresia: „secolul nostru" se întîlneşte şi în corespondenţele lui G. Dem. Teodorescu şi asemenea: ,,imperatorul Austriei". Sînt nerelevante prin caracterul de generalitate şi alte expresii: *clopotele se clatină, salvele de tun vuiesc, în creierii munţilor, astfel se fini.* Cuvinte ca: *provăzute, prourmarea, deprădătoare,* făceau parte din vorbirea curentă a studenţilor români din Viena şi se întîlnesc şi în presa transilvăneană. Spre a ilustra cît de irelevante pot fi expresiile şi cuvintele în stabilirea paternităţii eminesciene a unor texte, să dăm cîteva exemple din această descriere şi din cele din ,,Românul" (G. Dem. Teodorescu), şi ,,Telegraful" (Gr. Tocilescu), ziarele bucureştene, „Curierul de Iaşi": *,,Duminecă la 8 oare dimineaţa cîteva rînduri de salve anunţă adunarea publicului în porticul festiv".* ,,Românul"; *„Duminecă-n 15/27 august, între orele opt şi nouă dimineaţa, întreite rînduri de salve anunţau întrunirea oaspeţilor în porticul festiv".* ,,Telegraful" : *,,De la opt pînă la nouă oare dimineaţa, trei rînduri de salve succesive anunţă adunarea oaspeţilor în porticul festiv"',* ,,Curierul de Iaşi" : *,,A doua zi luni dimineaţa publicul iarăşi se adună în portic şi pleacă ca în ziua precedentă la biserică pentru ascultarea sfintei liturghii".* „Românul" *,,Luni dară, la 16/28 august, junimea academică şi numeroşi oaspeţi, adunaţi pe la orele 8 dimineaţa în portic, păşiră în corpore la biserică pentru ascultarea sfintei liturghii".* ,,Telegraful": *,,La 8 ore dimineaţă, junimea academică, diferiţi d-ni reprezentanţi, clerul şi autorităţile publice se adună în portic şi apoi purced « în corpuri » la biserică spre a asista la Sfînta liturghie".*

Descrierea din ziarul ieşean o putem atribui, cu asemenea exemple, fie lui G. Dem. Teodorescu, fie lui Gr. Tocilescu.

Şi totuşi sub raportul paternităţii nu există nici o legătură între cele trei descrieri. Suprapunerile sintactice se explică prin relatarea aceloraşi întîmplări şi utilizarea aceluiaşi limbaj al vremii.

Paternitatea eminesciană este demonstrată şi printr-un argument istoric, mai convingător, aparent, chiar decît cele filologice. Eminescu notează în articolul [,,*Periodul al doilea* ..."], cum ştim, că în mănăstirea Putna se află înmormîntat şi Petru Rareş. Eroarea se întîlneşte şi în descrierea serbării de la Putna. Nu stăm însă în faţa unei erori istorice, care aparţine numai poetului. Un exemplu îl oferă descrierea lui I. C. Lerescu, *Bucovina,* publicată în „Trompeta Carpaţilor" în 1870. ,,Întrînd în biserică — se arată în capitolul *Monastirea Putna* — văzui mormintele lui Ştefan, Bogdan, fiul său, Petru Rareş şi ale altor domni [11]. Un al doilea exemplu găsim chiar în corespondenţele lui G. Dem. Teodorescu, în care se arată că în interiorul mănăstirii sînt ,,nenumărate morminte ale unor domni renumiţi, ca Ştefan cel Mare, Bogdan şi Petru Rareş" [12]. G. Dem. Teodorescu insistă asupra acestei probleme şi în altă corespondenţă în care numeşte provincia românească de sub stăpînirea austriacă ,,ţara sfîntă prin moştele unui Ştefan, unui Petru Rareş" [13].

Explicaţia pentru această eroare istorică stă în faptul că în una din legendele de la

mormintele din mănăstirea Putna figura şi numele lui Petru Rareş. ,,Aici odihneşte Maria, Doamna Voievodului Petru Rareş, fecioara titorului Ştefan cel Mare". Planul interiorului mănăstirii, cu situarea mormintelor şi legendele respective se publică în „Informaţiunile" în 15 august 1877 [14]. Eminescu cunoştea acest plan într-o prezentare mai veche, cum se vede dintr-un exemplar cu semnătura sa (230, p. 186).

Există mărturii care arată că descrierea este întocmită la Iaşi, după întoarcerea delegaţiei de la Putna şi că redacţia o prezintă ca opera sa. ,,În relatarea noastră din n-rul trecut — scria redacţia în 27 august 1871 — am omis, din eroare, a spune, că între flamurile ce decorau mormîntul lui Ştefan cel Mare era şi frumoasa flamură a urbei Vaslui precum şi covorul doamnelor din Bucovina. Flamura femeilor române moldovene, făcută prin subscripţiunile ,,Curierului de Iaşi" a fost purtată în tot timpul procesiunii de către o frumoasă june ţărancă decorată cu cocardă naţională, cu numele Cirina, din satul Putna, al cărei portret cu steagul în mînă va fi trecut în albumul serbărei, care va apare în curînd de sub presa litografică [15]. Eminescu putea prezenta la întoarcerea la Iaşi o descriere a festivităţilor de la Putna, dacă nu cumva este întocmită chiar în redacţie în colaborare cu Ioniţă Bădescu, prietenul său. Se repetă situaţia documentelor putnene pentru care nu putem stabili, cu exactitate, partea de contribuţie a poetului. Rezolvarea acestei probleme rămîne în sarcina cercetărilor viitoare. Să arătăm însă de pe acum, că finalul acestei descrieri amplifică sfîrşitul articolului lui Ioniţă Bădescu, amintit mai sus. ,,Să deie cerul — scrie prietenul lui Eminescu — ca din acest eveniment mare naţional să nască un viitor falnic pentru întreg poporul român".

La descrierile serbării de la Putna, din publicaţiile bucureştene şi din foaia ieşeană, să mai alăturăm una, a cincea, de astă dată în franceză. Ea se publică în ,,Le journal du Bucarest" în 5/17 septembrie 1871 şi o reproducem în întregime ca un document de cea mai mare însemnătate pentru studiul comparativ.

LA FÊTE DE PUTNA

Le monastère de Putna, où repose la dépouille mortelle d'Étienne-le-Grand, prince de Moldavie, est situé en Bucovine, dans une position magnifique encadrée par les cîmes des Carpathes voisines. La route qui conduit

---

de Hadikfalva à Putna serpente à travers un pays admirablement boisé et accidenté. C'est une succession de vallées charmantes, semées de bocages ombreux et arrosées pardes eaux limpides. Mais à mesure que l'on approche du lieu où est assis le monastère, la végétation prend un caractère plus sévère, les doux contours des vallées font place aux lignes heurtées de la montagne. Le vent souffle froid. Un imposant silence règne dans tout ce paysage austère. C'est là, au pied de montagnes couronnées de sapins séculaires, que s'élèvent les coupoles élégantes du vieux moutier. L'église est assez vaste, Elle contient les tombeaux d'Étienne-le-Grand, de Bogdan et de Rareş, ainsi que ceux d'un grand nombre de princesses illustres qui ont vécu á l'époque glorieuse de l'histoire de la Roumanie.

Tout autour de l'église se trouvent les cellules des moines, cellules dont quelques-unes sont de véritables salons. Suivant la coutume des monastéres orientaux, la porte d'entrée est surmontée d'un clocher. Un second clocher, situé à l'intérieur, contient une eloche qui existait du temps d'Étienne-le-Grand et qui porte le nom de Bugea. Tout l'intérieur du cloître est occupé par un jardin cultivé avec beaucoup de soin.

À l'occasion de la fète, on avait disposé tout le long de la route qui conduit du village au monastère des allées artificielles composées de centaines de sapins, formant un mur de verdure, auquel étaient suspendues des guirlandes de lampions destinés à l'illumination du soir. Un arc de triomphe, formé de verts feuillages et couronné de drapeaux aux couleurs nationales, s'élevait

vers le milieu de la route. Sur le frontispice de cet are de triomphe on lisait l'inscription suivante:

À la mémoire d'Étienne-le-Grand
sauveur de sa race

A droite de la route, sur un large plateau, on avait dressé une immense salle de verdure pouvant contenir environ 1500 personnes. Cette salle, ornée des écussons des diverses provinces roumaines, contenait des bancs et des tables où purent prendre place un trés grand nombre de convives.

La fête commença le samedi, 14 Août, à 10 heures du soir, par une cérémonic religieuse qui fut célébrée dans l'église du monastère. Pendant que la prière des prêtres montait jusqu'au ciel, les cloches sonnaient à grandes volées, des détonations de boîtes à feu faisaient retentir les échos des montagnes; une illumination splendide embrasait tout le paysage. Le spoctacle était imposant et magnifique.

Ce n'est que très-avant dans la nuit quc chacun se retira; les dames et les membres du comité dans les chambres du monastère, les autres dans les cabanes des paysans.

Le dimanche, 15 Août, à 8 heures du matin, des salves d'artillerie annoncèrent que la foule allait se réunir dans le grand salon de verdure. Là, le président du comité prononça quelques paroles pour rappelcr l'objet de la fête et glorifier la mémoire du héros en mémoire duquel la fête était célébrée. On se rendit ensuitc à l'église pour assister au service divin. Le R.P. Arcadins Ciupercovici, abbé du monastère, fit un discours plein d'éloquence qui émut profondément les assistants.

L'office divin terminé, la foule se rangea en procession et se dirigea vers le grand salon destiné à la recevoir. Au milieu de cet édifice improvisé, on voyait l'urne consacrée à la mémoire du héros, puis deux magnifiques tapis de velours brodés d'or, nommés ici épitaphes et faits pour couvrir les tombeaux: l'un, don de Mme Marie Rosetti, était en velours bleu foncé; l'autre, offert par les dames de la Bucovine, était rouge. Tous Ips deux étaient brodés avec un goût exquis et une trés-grande richesse. On admirait ensuite de superbes bannières brodées, offertes par les dames de Jassy, par Madame Haralamb, l'école des Beaux-Arts de Jassy, et la ville de Vasluiu. Après la bénédiction des bannières et l'aspersion des fidèles par les prêtres, M. Xénopolo monta en chaire et prononça un discours que tous les journaux roumains ont reproduit et qui contient des passages d'une grande éloquence. Puis, le choeur entonna un hymne composé pour la circonstance par M. Basile Alexandri. Après quoi, tout le monde revint processionnellement au lieu d'où l'on était parti.

Le lendemain, lundi, on se rendit de nouveau à l'église, pour dèposer sur le tombeau d'Étienne-le-Grand les dons qui lui étaient destinés: l'urne funèbre, les *épitaphes* et les bannières. Mais auparavant, le vénérable abbé du monastère lut un discours fort remarquable que l'on nomme: l'oraison funèbre d'Étienne, prononcée lors de ses funérailles. — Cette pièce, vraiment éloquente, a été trouvée en Bucovine par M. Hurmuzachi. Elle fait le plus grand honneur à son auteur inconnu. Seulement, tout prouve qu'elle n'a pas été, comme on le prétend, prononcée aux funérailles d'Étienne.

Le dimanche, 15 Août, un grand banquet avait réuni tous les invités à la fête. Un toast fut d'abord porté à l'empereur François-Joseph par le président dn comité, puis on entendit successivement: M. Silaşi, préfet du séminaire gr. cat. de Vienne; M. Sbiera, rédacteur de la „Feuille de la Société pour la culture du peuple roumain en Bucovine"; M. Mureşeano, représentant de la Transylvanie; M. Procopeano, prêtre de Dorna; M. Costinesco, M. Stănesco, représentant d'Arad, Mgr. Philarète Scriban et l'abbé du monastère.

Un orchestre était venu de Sucéva. II accompagna les danses qui commencèrent après l'office et se prolongèrent très-tard. La joie était universelle et, malgré la pluie qui tomba vers le soir, on peut dire que rien ne manqua à cette fête nationale qui laissera les meilleurs souvenirs chez tous ceux qui y ont participé.[16]

Descrierea festivităţilor de la Putna din ziarul francez se întemeiază pe cea din „Curierul de Iaşi",fiind de fapt o versiune prescurtată a ei. Dacă descrierea aparţine lui Eminescu, fie şi parţial, avem aici un prim exemplu de prelucrare pentru străini a unui text eminescian.

---

[1] ROM. XV (1871), 20 aug., p. 709 — 710, 21 aug., 713 — 714, 22 aug., p. 717 — 7 18, 25 aug., p. 725 — 726 26 aug., p. 731, 27 aug., p. 73 — 4, 28 aug., p. 738, 29 aug., p. 742 — 743; TELR, XIX (1871), nr. 61, 1/13 aug., p. 243 — 244, nr. 62, 5/17 aug., p. 248, nr. 63, 8/20 aug., p. 251, nr. 66, 18/30 aug., p. 265 — 266.

[2] TEL, I (1871), nr. 121, 2 sept., p. 1 — 2, nr. 125, 3 sept., p. 2 — 3, nr. 139, 22 sept., p. 2, nr. 140, 23 sept., p. 1 — 2, nr. 144, 28 sept., p. 1 — 2.

[3] CL, XXXVII (1903), nr. 10, 1 oct,, p. 923 — 938, nr. 11, 1 nov., p. 1006 — 1015; XXXVIII (1904), nr. 1, 1 ian., p. 28 — 48. Se reproduce în ,,Tribuna" din Arad în 1904.

[4] Aron Pumnul, *Lepturariu românesc,* Tomul III, Viena. La c.r. editură a cărţilor scolastice, 1862, p. 253 — 271. În studiu se arată greşit că panegiricul se afla în tomul IV al *Lepturariului.* Este inexactă şi afirmaţia categorică potrivit căreia dintre membrii comitetului de organizare a festivităţilor numai Eminescu i-a fost elev lui Aron Pumnul. Să-i amintim şi pe ceilalţi organizatori ai serbării de la Putna, elevi ai profesorului: Vasile Bumbac, Emil Cozub, Gabriel Băleanu, Ilie Luţia, Vasile Morariu, Pamfil Dan.

[5] V. Alecsandri îşi continuă călătoria cu trenul la Cernăuţi şi nu participă la serbare.

[6] ARO**,** I (1841); p. 34 — 36.

[7] D. Gusti, *Retorica română pentru tinerime,* Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1852, p. 12 — 13.

[8] D. *Gusti, Geografia Ţărilor Române pentru clasele primare,* Ediţiunea a treia, Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1867, p. 111 — 112.

[9] Ponson du Terrail, *De la Paris la Atena,* Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1851.

[10] CI, IV (1871), nr. 91, 20 august, p. 2 *(Ştiri locale).* [11] TC, VIII (1870), nr. 842, 11/30 iul., p. 3.

[12] ROM., XV (1871), 21 aug., p. 713.

[13] ROM., XV (1871), 28 aug., p. 738.

[14] INF — I, II (1871), nr. 260, 15 august, p. 3.

[15] CI, IV (1871), nr. 94, 27 aug., p. 2. *(Ştiri locale).*

[16] JDB, II (1871), nr. 114, [5]/17 sept., p. 3 — 4.

FATA MAMEI ANGO ŞI GIROFLÉ-GIROFLA

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", VIII, nr. 136, 21 decembrie 1875, p. 2 *(Cronica teatrală).*

Colaborarea lui Eminescu la ,,Curierul de Iaşi" între august 1874, data stabilirii la Iaşi şi mai 1876, data intrării în redacţia foii oficiale este greu de demonstrat în absenţa unor texte relevante pentru scrisul său. Ar putea intra în discuţie unele rezumate la prelegerile Junimii şi cîteva cronici dramatice. Un rezumat, ca cel al prelegerii lui Al. Lambrior, *Limba cronicarilor şi limba de astăzi,* publicat în „Curierul de Iaşi" în 6 martie 1874[1] ar putea fi atribuit lui Eminescu, ţinînd seama de interesul ce-l arată poetul pe tot parcursul activităţii sale publicistice vechiului scris românesc. Întîlnim în rezumatul prelegerii şi o critică la adresa celor ,,ce curgeau din Franţa găsind peirea limbii". Deşi se pot invoca asemenea argumente, paternitatea eminesciană este exclusă. Şi aceasta pentru că în februarie — martie 1874 poetul se afla la studii în Germania.

Din cronicile dramatice am reţinut numai aceasta întrucît se înrudeşte îndeaproape cu revistele teatrale din ziarul ieşean a căror paternitate este sigură. Poetul ia atitudine împotriva teatrului francez bulevardier şi critică opereta *Giroflé-Girofla,* la care se referă şi în articolul

Teatrul românesc în Lugoş (Banatul Timişan) publicat în noiembrie 1876. Este preţuită în schimb, opera lui Moliére, cum face şi în alte cronici dramatice. Exemplul lui Tartuffe este invocat şi într-un articol *[,,Un domn care pare a nu şti..."]* rămas în manuscrise şi tipărit în ediţia de faţă. Să mai notăm, în sfîrşit, ca o frază ,,Sălbatecul nu se emoţionează de mimic", o întîlnim şi în manuscrise, uşor modificată.

Cercetări viitoare vor arăta dacă pot fi atribuite lui Eminescu şi alte articole din epoca premergătoare intrării sale în redacţia ziarului ieşean.

[1] CI, VII (1874), nr. 26, 6 mart., p. 2 *(Ştiri locale).*

NEFERICITUL X

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 63, 6 iunie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Suita de snoave satirizează prostia, în spiritul textelor populare din caietele eminesciene. Mircea cel Bătrîn este, alături de Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare, domnitorul pentru care manifestă o neţărmurită admiraţie. Domnia sa — aici epoca — o evocă, cum se ştie, în *Scrisoarea III,* şi cu alte prilejuri. Manuscrisele vechi sînt pomenite destul de des în scrierile eminesciene, începînd cu *Geniu pustiu* şi sfîrşind cu însemnările din ajunul prăbuşirii sale intelectuale.

MĂSURI HIGIENICE PENTRU ORAŞUL CERNĂUŢI

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 69, 20 iunie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu porneşte desigur, de la o dare de seamă, poate din ,,Czernowitzer Zeitung", publicaţie pe care n-am văzut-o pe anii 1876 — 1877. Se recunosc însă, măcar în partea finală, idei întîlnite şi în alte articole ale sale în care se ocupă de probleme edilitare.

SABIA DE INVESTITURĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 82, 25 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu se întemeiază pe un text străin, dintr-o sursă neidentificată. O descriere a acestui obiect de artă publică şi „Românul", însă mai sumară. [1]

[1] ROM, XX (1876), 2 aug., p. 683.

CORESPONDENŢĂ INTIMĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 83, 28 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).*

ARHEOLOGIC [„CANDIDATUL..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 85, 1 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în ,,Timpul", I, nr. 94, 6 august 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu dă titlul publicaţiei italiene în româneşte, putînd fi o indicaţie că porneşte de la o relatare dintr-o sursă intermediară, mai probabil germană. Poetul manifestă mult interes pentru populaţia ilirică. cum se vede şi din manuscrisele sale.

GÎNDACI DE CARTOFI ÎN EUROPA

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 91, 18 august 1876, p. 3 *(Diverse).*

Comentariu pe marginea unei relatări, neidentificată, din presa germană.

PALESTINA

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 95, 27 august 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu trimite la publicaţia evreiască, dar nu avem nici o dovadă că o consultă direct. Sursa sa de informaţie trebuie căutată şi de astă dată în presa vieneză.

TRANSCRIERI

CREZUL BEŢIVILOR

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 64, 9 iunie 1876, p. 3 *(Diverse).* Este reprodus în „Curierul. Foaia intereselor generale", IV, nr. 45, 10 iunie 1876, p. 2.

Eminescu înregistrează parodia *Crezului,* desigur pe cale orală, poate, de la I. Creangă, prietenul său. Poetul consideră că prezenta interes literar şi aminteşte de lucrarea lui Vasile Aaron, *Vorbire în versuri de glume între Leonat beţivul, om din Longobardia şi între Dorofata, muerea sa,* tipărită la Sibiu, în 1815 şi retipărită, tot acolo, în 1830. Anton Pann tipăreşte şi el, mai tîrziu, cîteva lucrări, pe această temă: *Calendarul lui Bonifatie Setosul* (1821), *Îndreptătorul beţivilor* (1832), *Cîntătorul beţiei* (1851), *Triumful beţiei sau diata de o lasă un beţiv pocăit fiului său.*

Parodia se încadrează în acest context, lucru pe care nu-l înţelegea ,,Curierul. Foaia intereselor generale", de vreme ce susţinea că Eminescu dădea dovadă de neseriozitate.

Versurile reproduse de Eminescu fac parte din ultima ,,vorbire" a eroinei, cu care se încheie dialogul între Leonat şi Dorofata. Ediţiile mai noi din *Vorbire în versuri de glume,* cum este cea din 1872, tipărită la Bucureşti, cuprind şi partea a II-a, *Triumful beţiei sau Diata ce o lasă un beţiv pocăit fiului său.* Este lucrarea, cu acest titlu, a lui Anton Pann, amintită mai sus. *Diata ...* cuprinde sfaturi sub formă de maxime. Parodia *Crezului* se apropie mai mult de *Diata...* lui A. Pann, decît de *Vorbirea în versuri de glume...* a lui V. Aaron. Aşadar poetul se foloseşte de o ediţie mai nouă a lucrării lui V. Aaron şi nu de cele tipărite la Sibiu în 1815 şi 1830.

PENTRU COMEDIA CEA DE OBŞTE

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 66, 13 iunie 1876, p. 3 *(Diverse).* Este reprodus în ,,Telegraful român", XXIV, nr. 49*,* 20 iunie/2 iulie 1876. p. 192. Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 324 — 326.

Contemporanii lui Eminescu recunosc în poet un mare iubitor al vechiului scris românesc şi se pronunţă în acest sens şi în presă. ,,Biblioteca centrală din Iaşi — scrie I.M. Codrescu în ,,Buciumul român", în aprilie 1875, în legătură cu un *Acatist* din 1673 —, a făcut frumoasa achiziţie de această rară carte, tocmai acum în timpul ministeriatului d-lui T. Maiorescu, după recomandaţiunea şi nimerită alegere făcută de domnul Eminescu, actualul bibliotecar" (11, p. 92). M, Gaster pune la contribuţie în două din lucrările sale fundamentale *Literatura populară română* (30) şi *Chrestomaţia română* (32), 18 manuscrise din colecţia lui Eminescu (163, p. 145). Manuscrisele datează dintre anii 1648 şi 1815 şi M. Gaster consultă patru dintre ele numai în colecţia poetului. Asupra manuscriselor din colecţia lui Eminescu vom stărui cînd vom prezenta rapoartele sale către forurile superioare din învăţămînt pentru achiziţionarea textelor vechi româneşti.

Cartea lui Gabriel Thurelon conte de Oxenstierna (1641 — 1707), *Pensées sur divers sujets avec les reflexions morales . . .* se tipăreşte postum, în 1725, şi se retipăreşte în mai multe ediţii. Este tradusă şi la noi la jumătatea

---

secolului al XVIII-lea şi circulă în numeroase copii manuscrise. Cel dintîi cercetător român care atrage atenţia asupra lor este Al. Lambrior, într-un studiu, *Limba română veche şi nouă (Tălmăcirea românească a scrierilor lui Oxenstierna),* publicat în ,,Convorbiri literare" în 1873 şi care rămîne un text de referinţă [1]. Cartea lui Oxenstierna cuprinde două tomuri şi sumarul lor este reprodus de Ioan Bianu în *Catalogul manuscriptelor româneşti* unde se dau şi alte informaţii [2]. Biblioteca Academici Române deţine şase manuscrise din tomul I: **2273** din 1779, **265** de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea, 5972 din 1804, **3511** din 1812, **1198** din 1821 şi **1575** tot din sec. al XIX-lea şi opt manuscrise din tomul II: **96** din 1780, **3338** din 1785, **265** de la sfîrşitul sec. al XVIII-lea, **1147** din 1803, **5999** din 1815, **2803** din 1842, **147** din 1843 şi **3347** tot din sec. al XVIII-lea. O parte din aceste texte sînt fragmentare şi incorporate în manuscrise miscelanee.Alte două manuscrise din cartea lui Oxenstierna se păstrează la Biblioteca Centrală Universitară ,,Mihai Eminescu" din Iaşi şi au trecut probabil prin mîinile poetului: **91 (V — 10)** din 1807 şi **71 (V — 7)** din 1827. Tot în Iaşi, în colecţia Arhivelor Statului, se află o copie manuscris din 1870 a aceleiaşi traduceri din Oxenstierna **(120).**

Existenţa a numeroase manuscrise din *Cugetările* lui Oxenstierna, care circulă şi în Moldova,ar îndreptăţi presupunerea că şi în biblioteca lui Gheorghe Eminovici, tatăl poetului, se păstra o asemenea copie dinainte de jumătatea secolului trecut. Poetul ia cunoştinţă de numele lui

Oxenstierna, în mod sigur, în anii studiilor gimnaziale. ,,Foaie pentru minte, inimă, şi literatură", care se păstra în biblioteca gimnaziştilor cernăuţeni, publică din cugetările lui Oxenstierna, în 1852 şi 1853 [3]. Cîţiva ani mai tîrziu, în 1857, ,,Predicatorul", revista bucureşteană, poartă o polemică în jurul *Cugetărilor* lui Oxenstierna şi reproduce, cu comentarii, un fragment şi în franceză [4].

Pentru comedia cea de obşte face parte din tomul I şi o găsim în toate cele patru manuscrise păstrate la Biblioteca Academiei Române, precum şi în cele de la Biblioteca Centrală Universitară ,,Mihai Eminescu" din Iaşi. Dintre manuscrisele de la Biblioteca Academiei Române, prezintă un interes deosebit cel din 1779, atît pentru vechimea lui, cît şi pentru faptul că a făcut parte din colecţia poetului. Manuscrisul este donat Academici Române de T. Maiorescu, în şedinţa din 28 mai 1904, cu specificarea că făcea parte, împreună cu alte manuscrise şi tipărituri, din biblioteca lui I. Maiorescu, tatăl său [5]. M. Gaster arată, în *Chrestomaţia română,* unde reproduce şi un fragment din *Cugetările* lui Oxenstierna (32, II, p. 46 — 49), că s-a folosit de acest manuscris din colecţia lui Eminescu. Asupra acestei probleme insistă. şi în 1901, în *Geschichte der rumänische Literatur.* ,,Eine Hs. von 1779 — scrie M. Gaster —, befand sich im Besitze von M. Eminescu "[6]. Alexandru Elian arată în studiul său, *Eminescu şi vechiul scris românesc* (164), că şi alte manuscrise şi tipărituri au făcut parte din biblioteca poetului.

Este important să urmărim fidelitatea versiunii româneşti pe care o transcrie Eminescu, faţă de originalul francez. Reproducem din ediţia din 1772 întreg capitolul, *De la comedie universelle,* cum îl publică şi poetul:

,,Le monde est le théâtre, les hommes sont les comédiens, les hazards composent la pièce, la fortune distribue les roles, les théologiens gouvernent les machines et les philosophes sont les spectateurs; les riches occupent les loges, les puissants l'amphithéâtre, et le parterre est pour les malheureux; les femmes portent les rafraîchissements à l'entour, et les disgraciés de la fortune mouchent les chandelles; les folies composent le concert, et le temps tire le rideau, la pièce a pour titre: *Mundus volo decipi, ergo decipiatur.* L'ouverture de la comédie commence par des larmes et des soupirs: dans le premier acte se présentent les projets chimériques des hommes; les insensés frappent des mains pour marquer leurs applaudissements, et les sages sifflent la pièce. En y entrant, on paie à la porte une monnoie qu'on nomme peine, et on reçoit en échange un billet, marqué inquiétude, pour pouvoir prendre place. La variété des objets qui s'y présentent divertit pour un peu de temps les spectateurs; mais le dénouement des intrigues, bien ou mal concertées, fait rire les Philosophes. On y voit paroître des géants, qui tout d'un coup deviennent pigmées,et des nains qui grandissent imperceptiblement et arrivent à une hauteur extraordinaire. On y voit encore des hommes qui semblent prendre toutes les mesures et les précautions imaginables, pour marquer le vrai chemin qui mene au but qu'ils se proposent; pendant que d'une autre côté des étourdis, des sans-soucis atteignent le port des félicités mondaines. Enfin, telle est la comédie de ce monde; et celui qul s'en veut divertir à loisir, n'a qu'à se mettre dans quelque petit coin, d'oú il puisse commodément voir tout sans etre vu, afin de pouvoir, avec sûreté, s'en moquer comme elle mérite"[7].

Compararea textului reprodus de Eminescu în „Curierul de Iaşi", cu originalul francez pune în lumină, ca aspect mai izbitor, neconcordanţa în punctuaţie.În această privinţă, textul transcris de poet se deosebeşte şi de cele din manuscrise. S-ar putea presupune că se foloseşte de un manuscris pierdut sau încă neidentificat. Apare însă la fel de plauzibilă şi ipoteza potrivit căreia punctuaţia aparţine poetului.Este o libertate ce şi-o luau traducătorii şi uneori şi copiştii vechilor texte româneşti.

Eminescu transcrie în manuscrisul **2307, 4r, 5r** alte două capitole din *Cugetările* lui Oxenstierna, *Pentru pustietate sau singurătate* şi *Pentru vin.* Pentru cel dintîi, poetul face şi o menţiune, *Din cugetările lui Oxinsterna. Traducere din 1750.* Aceste texte sînt rezervate pentru unul din volumele viitoare ale ediţiei de faţă.

Eminescu transcrie aceste texte din Oxenstierna, în timp ce scrie *Glossa,* începută prin 1874 şi publicată, prima dată, de Maiorescu în ediţia din 1883. Perpessicius reproduce în comentariile

la această poezie *Pentru comedia cea de obşte,* fragmente din *Pentru pustietate sau singurătate* şi atrage atenţia asupra cîtorva articole din ,,Timpul", în care poetul reia imaginea lumii ca spectacol (OPERE, III, 83 — 84). Raporturile lui Eminescu cu Oxenstierna formează şi obiectul unor studii speciale (117).

Proverbele româneşti privind ,,comedia cea de obşte" nu se găsesc în manuscrisele eminesciene. Punerea lor în pagină, sub forma unei suite continue, aminteşte de Anton Pann şi C. Negruzzi, scriitori preferaţi ai poetului (112, 12, p. 467, 474). Din scrierile celui dintîi reproduce în ,,Curierul de Iaşi", ,,fabula", *Norocul şi mintea* numai la cîteva săptămîni de la intrarea în redacţia ziarului ieşean [8]. Proverbele româneşti sînt transcrise de Eminescu spre a ilustra că înţelepciunea poporului român, cîştigată într-o experienţă milenară de viaţă, nu stătea mai prejos de învăţăturile din cărţile franţuzeşti şi cele din alte literaturi.

---

[1] CL, VII (1873), nr. 9, 1 dec., 1873, p. 325 — 334. Este reprodus de E. Lovinescu în *Antologia ideologiei Junimiste.* Culegere de studii neadunate pînă acum în volum. T. Maiorescu, V. Pogor, Th. Rosetti, A.D. Xenopol, G. Panu, A. Lambrior, V. Burla, P. Missir, [Bucureşti], Casa Şcoalelor, 1942, p. 402 — 420.

[2] Ioan Bianu, *Catalogul manuscriptelor româneşti.* Tomul I. Numerele 1 — 300. Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, Inst. de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ioan St. Rasidescu, 1907, p. 219 — 221, 335 — 337, 586 — 589.

[3] FMILIT, XV (1852), nr. 1, 5 ian., p. 4; XVI (1853), nr. 52, 30 dec., p. 386.

[4] *Diogen.* PRED, I (1857), nr. 3, 15 ian., p. 17 — 22; Ilie Benescu, *Diogene şi Apostolii.* PRED, I(1857), nr. 14, 5 apr., p. 105 — 112. Textul francez p. 108 — 109.

[5] AAR. Seria II. Tomul XXVII, 1904 — 1905. Partea administrativă şi dezbaterile, Bucureşti, 1905, p. 18 — 20.

[6] M. Gaster, *Geschichte der rumänische Literatur.* În Gustav Gröber, ,,Grundriss der rumänische Philologie" II. Band. 3. Abteilung, Strassburg, 1901, p. 336. Se dau informaţii despre traducerile în româneşte din Oxenstierna.

[7] *Pensées de Monsieur Le Comte D'Oxenstirna sur divers sujets, avec les Reflexions morales.* Nouvelle Edition. Revue et corrigée, tant pour le style que pour les citations. Tome Premier, A Paris, Aux Depens de la Société, 1772, p. 210 — 211.

[8] CI, IX (1876), nr. 62, 4 iun., p. 1 — 3.

O TRAGEDIE ŢIGĂNEASCĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 79, 16 iulie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I (1870 — 1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 304 — 306.

Eminescu porneşte de la o întîmplare reală şi schiţează un scenariu în care persiflează reţeta după care se compuneau o parte a pieselor teatrului francez. Eroii scenariului declamă poezii pe care le transcrie, în cea mai mare parte, din manuscrisele sale. Poeziile sînt publicate de Perpessicius în ediţia de faţă şi însoţite de comentarii (OPERE, VI, 181 — 182, 254, 568, 583). Cîntecul bărbatului cu nevastă urîtă se găseşte în manuscrisul **2262, 64r** şi reuneşte două poezii: *[,,Cîtu-i ţara şi lumea ..."]* şi *[,,Ce haznă-i să trag acasă..."].* Din prima poezie sînt însă omise mai multe versuri :

Cînd îşi perie capul
Se strînge întreg satul,
Cu securi şi cu topoare
Ca păduchii să-i omoare.

Ese-afară-n capul gol,
Fug viţeii, mai nu mor,
Că gîndesc că-i boala lor.
Ese afară pe uliţă
Şi gîndeşti că-i bivoliţă.

Poezia *[„Pentru ochi ca murele ..."],* pusă în seama ,,danciului îndrăgit", este transcrisă tot din manucrisul **2262, 135v,** unde mai are două versuri:

Pentru sprîncene-mbinate
Mersei ţara jumătate.

Poeziile integrate de Eminescu în articolul său oferă un exemplu interesant pentru urmărirea modificărilor operate în textul popular. *I-o cacă cîinii pe afară > Se joacă cînii pe afară; C-acuma-i anu-ncheiat > Acum i-un an încheiat; Şede ciurda satului > Şede turma satului; Strîng în braţe o mocineaţă > Strîng în braţe-o mohîndeaţă.* Poetul introduce schimbări în structura versurilor şi înlocuieşte cuvintele cu circulaţie restrînsă şi cele mai puţin literare, cu cuvinte cu circulaţie, pe cît posibil, pe întreaga arie geografică a limbii române.

Eminescu se întemeiază în persiflarea unei părţi a teatrului francez pe experienţa sa din activitatea de sufleur. Prietenul familiei este numit *cicisbeo,* un termen consacrat în lumea teatrului.

Merită să fie menţinut şi faptul că articolul se republică în revista lui Artur Gorovei „Şezătoarea", în 1901, fiind reprodus din ziarul ieşean [1].

[1] ŞZ, VI (1901), [ian. — dec.], p. 124 — 125.

ISTORIE [„D. HASDEU, ÎNTORCÎNDU-SE..."]

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 105, 24 septembrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Comentariul lui Eminescu are la bază un raport, *Descoperiri istorice,* întocmit de B.P. Hasdeu, directorul Arhivelor Statului din Bucureşti şi C.D. Mumuianu, şef de secţie la aceeaşi instituţie. Raportul este adresat Ministerului cultelor şi instrucţiunii publice şi se publică în ,,Telegraful" din 19 septembrie 1876 [1]. Poetul transcrie textul raportului de la persoana întîia la persoana a treia, scurtează introducerea şi înlătură laudele la adresa lui B.P. Hasdeu.

Eminescu ia cunoştinţă de documentele din arhivele din Cracovia în timpul călătoriei sale din 1874 la Königsberg, oraşul natal al lui Kant, în vederea întocmirii tezei de doctorat în filozofie. Acum îşi dă seama de necesitatea pregătirii de specialitate în transcrierea documentelor şi de responsabilitea îna pe care o implică această muncă. ,,E altceva a face cercetări pentru sine însuşi — îi scrie Eminescu lui Ioan Al. Samurcaş în 19 septembrie 1874 —, cari, greşite chiar fiind, nu au nici un caracter oficial, şi altceva cînd ca reprezentant (cel puţin à peu près) al unui guvern, cercetezi cu toată responsabilitatea morală documente vechi — de-a căror autenticitate şi analiză archaică atîrnă tranşarea unei chestiuni de politică militantă, poate" (99, p. 121).

Colecţia de documente din arhivele Cracoviei, *Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia,* începe să se publice în 1874 şi pînă în 1933 se tipăriseră 19 volume (99, p. 294). Portretele din biserica din Cracovia sînt ale lui Constantin Corniact (1517 — 1603) şi ale fiilor săi şi nu cum credea poetul, ale membrilor familiei Movileştilor, cu strînse legături cu Polonia.

Consideraţiile lui Eminescu cu privire la pregătirea de specialitate pentru studierea

documentelor şi sprijinul material din partea statului pentru copierea lor sînt şi un răspuns în subtext pe care îl da poetul lui T. Maiorescu pentru amînarea trecerii doctoratului în 1874.

[1] TEL, VI (1876), nr. 1334, 19 sept., p. 2 — 3.

CETATEA JIDOVA

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 108, 1 octombrie 1876, p. 3 *(Diverse).*

Eminescu preia descrierea descoperirilor arheologice de la Jidova, lîngă Cîmpulung Muscel, dintr-un articol, *Cetatea Jidova sau Uriaşa din districtul Muscel, plaiul Nucşoara,* publicat în ,,Românul" din 27 — 28 septembrie 1876 [1]. Articolul este reprodus, cu titlul *Cetatea Jidova,* în „Telegraful român" din 14/26 octombrie 1876 [2].

Eminescu rescreie textul din „Românul" într-o formă mai sobră şi adaugă la textul din ziarul bucureştean consideraţiile sale cu privire la numirea toponimică şi accepţiunea ce trebuie să i se dea. Explicaţia de aici o găsim şi în glosarul poetului, păstrat în manuscrisul **2258, 10.** *„jidovină* o mică scursătură de apă ce se găseşte pînă şi-n culmea dealurilor [,] întrebuinţat în chrisoave". Eminescu întocmeşte acest glosar în epoca gazetăriei ieşene, cu scopul de a veni în sprijinul lui H. Tiktin la elaborarea *Dicţionarului român-german,* operă fundamentală a lexicografiei româneşti [3].

[1] ROM, XX (1876), 27 — 28 sept., p. 862.

[2] TELR, XXIV (1876), nr, 82, 14/26 oct., p. 322.

[3] D. Vatamaniuc, *Un glosar de termeni populari.* MANUSCRIPTUM, VIII (1977), nr. 4[oct. — dec.], p. 8 — 18. Comentarii şi glosarul lui Eminescu, transcris după manuscrise.

O MISTIFICAŢIE ARHEOLOGICĂ

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 111, 8 octombrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Este reprodus în „Românul", XX, 12 octombrie 1876, p. 911.

Eminescu prezintă studiul lui Gr. G. Tocilescu; *Inscripţiunea de pe patrafirul de la Stăneşti* (Bucureşti, Tipografia Laboratorilor Români, 1876, 14 p.), cu extrase din primul paragraf. Poetul renunţă la laudele aduse lui B.P. Hasdeu şi o frază ca ,,D. Hasdeu, în importantul d-sale studiu..." este redusă la esenţial: ,,D. Hasdeu în studiul...".

Studiul este caracterizat de Eminescu ca o *cercetare monografică* pentru faptul că analizează inscripţia sub toate aspectele şi cu trecerea în revistă a opiniilor exprimate în legătură cu ea în cursul anilor.

TÎLCUIRE BISERICEASCĂ A OBICEIURILOR DE LA ŢARĂ

Se publică în „Curierul de Iaşi", IX, nr. 112, 10 octombrie 1876, p. 3 *(Diverse).* Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare. Vol. I. (1870*

— *1877),* Bucureşti, Institutul de arte grafice şi editură ,,Minerva", 1905, p. 328. Fragmentar.

Articolul este republicat mai întîi de Artur Gorovei, în „Şezătoarea", în 1901, împreună cu *O tragedie ţigănească, Românii din Moravia* şi alte cîteva texte eminesciene, prezentate mai sus [1]. I. Scurtu tipăreşte în ediţia sa numai comentariul lui Eminescu şi trimite la revistă lui Artur Gorovei, pentru „credinţele populare". Poetul arată că transcrie credinţele în idoli dintr-o veche *Învăţătură a părinţilor duhovnici,* căreia îi lipsea anul şi nu face, în consecinţă, alte precizări. Textul se găseşte într-o carte, *Sinopsis adică Adunare de multe învăţături,* tipărită la Iaşi în 1757 [2]. Credinţele în idoli sînt prezentate într-o secţiune separată, *Învăţături pre scurt, împotriva multora rele închipuiri, care neştiind ce fac unii din creştini şi dovediri de unde se trag acele fapte rele şi ce închipuiesc.* Secţiunea se deschide cu un capitol introductiv şi are un capitol de concluzii, care nu figurează în transcrierea poetului. Descrierea credinţelor în idoli din această carte cuprinde şase capitole şi este identică cu cea din articolul lui Eminescu, fără să putem susţine totuşi că acest text stă şi la baza transcrierii poetului.

Credinţele în idoli sînt descrise şi în cîteva manuscrise, într-o formă mai puţin dezvoltată ca cea din tipăritura ieşeană. M. Gaster publică în *Chrestomaţia română* un text, *Despre idolii slovineşti,* transcris după un manuscris, *Istoria Rosilor,* datînd din 1750 (32, p. 50 — 51). O descriere asemănătoare găsim în *Sinopsis al cniajăniei rasişti pentru vechiul neam al slovenilor* din manuscrisul **2358** şi se intitulează *Pentru idoli* **(24v**, **25rv).** În acelaşi manuscris se mai află *Istoria de începerea mascalilor* din 1757 şi *Viaţa marelui Petru* din 1755.

Desprindem din textul publicat de M. Gaster în *Chrestomaţia română* descrierea credinţelor în Lado, zeul nunţilor şi al petrecerilor. ,,Al patrulea idol, Lado, şi pre acela îl avea Dumnezeul nunţilor, şi a toată norocirea, şi-i aducea lui jirtve, ceia ce să gatia să să însoare, socotind că cu ajutoriol lui Lado, nuntă bună şi viaţă drăgăstoasă vor dobîndi. Şi aceasta mascărăcione de la slujitorii idolilor celor di demult s-au tras carii pre unii din idoli, Lelia şi Polelia îi chima, a cărora urătul de Dumnezeu nume, şi pănă astăzi prin oarecare laturi, prin adunări şi prin jocuri cîntînd: Lelio, Lelio, Polelio, precum şi la noi zic Lelio, Lelio, îl chiamă aşijderea şi pre muma lui Lelia şi a lui Polelia: Lada o cîntă anume: Lado, Lado şi această înşelăciune veachie diavolească a acestui idol trăgîndu-se la veseliile cele de nuntă, în mîini plesnind şi în masă bătînd, cîntă de care pravoslavnicului creştin în tot chipul i să cade să să păzească, ca să nu facă întărîtarea pedepsii lui Dumnezeu pre dînsul."

Miron Costin pomeneşte de Lado în *Letopiseţul ţării Moldovei de la Aron Vodă încoace,* cînd descrie nunta Roxandei, fiica lui Vasile Lupu, cu Timuş, fiul hatmanului căzăcesc. ,,Mare netocmeală — scrie cronicarul — în deopotriva caselor şi a hierelor ! Aceasta parte era o domnie de 18 ani şi împărăţiei cu bivşug şi cu cinste sămănătoare, iară ceelaltă parte de doi ani ieşită den ţărănie. Ruscile cu ,,Lado, Lado", pen toate unghiurile, ginirile singur faţă numai de om, iară toată hirea de hiară.

Însă cîte trebuia la o nuntă domnească, nemică n-au lipsit". [3]

Capitolul despre idoli din aceste texte vechi explică satisfăcător (32, I, p, LXIV) unele nume curioase din cîntecele de nuntă, din colinde şi din descîntece.

---

[1] ŞZ, VI (1901), [ian. — dec.], p. 126 — 128.

[2] *Sinopsis adică Adunare de multe învăţături.* Care acum întîi s-au tipărit întru acestaşi chip. În zilele prea înălţatului Domnului nostru I. Scarlat Ghica Voevod. Cu osteneala şi toată cheltuiala a prea Sfîntului Mitropolit al Moldoviei Kir Iacov. Întru a sa tipografie în Sfînta Mitropolie în Iaşi. În anii de la zidirea lumii 7265. Iară de la naşterea lui Hristos 1757. S-au tipărit de Grigore Stanovici tipograf. Şi s-au diordosit de Grigorie Monali. Cartea este prezentată de Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche 1508 — 1830*. Tomul II. 1716 — 1808. Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, Atelierele Socec & Co, Soc. Anonimă, 1910, p. 139 — 141. A aparţinut Bibliotecii ,,N. Iorga" din Botoşani şi se păstrează în fondul de carte rară al Bibliotecii

Academiei Române **(I 365).**

[3] Miron Costin, *Opere.* Ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P.P. Panaitescu, [Bucureşti], Editura de stat pentru literarură şi artă, 1958, p. 135.

[„ESCELENŢA SA DR. IOAN VANCEA..."]

Se publică în ,,Curierul de Iaşi", IX, nr. 136, 15 decembrie 1876, p. 3 *(Noutăţi).*

Eminescu transcrie notiţa din ,,Familia", din 12/24 decembrie 1876. În acelaşi număr se publică şi portretul Mitropolitului din Blaj, la care se referă poetul [1].

Ioan Vancea de Buteasa (1820 — 1892), originar din Bihor (Vaşad) este ales mitropolit la Blaj în 1868 Se face cunoscut prin acţiuni umanitare şi ca susţinător al instituţiilor culturale şi de învăţământ din Transilvania.

[1] F, XII (1876), nr. 50, 12/24 dec., p. 593 (portretul), 597 — 598 (notiţa).

IEPURILE LUI DONICI

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 42, 20 aprilie 1877, p. 4 *(Diverse).* Este reprodus în ,,Presa", X, nr. 82, 4 mai 1877, p. 3 *(Fapte diverse).*

Povestirea lui A. Donici este publicată în „Săptămîna", în nr. 19, din 19 septembrie 1853 (p. 154 — 155) şi nu

figurează în ediţia de *Scrieri* a lui C. Negruzzi, din 1872 — 1873. Eminescu o dezgroapă din ,,foaia sătească" după trecerea a aproape trei decenii de la prima apariţie, şi o publică ca text necunoscut. Povestirea reţine atenţia poetului şi prin implicaţiile de critică socială.

Mai găsim un text [*Vulpea lui Donici*], în manuscrisul **2264, 353,** care aparţine însă epocii gazetăriei bucureştene.

SCRIPT TIBETAN

Se publică în „Curierul de Iaşi", X, nr. 96, 4 septembrie 1877, p. 3 *(Noutăţi).* Este reprodus în „Presa", X, nr. 185, 11 septembrie 1877, p. 3 *(Cronica interioară).*

Eminescu preia informaţiile din scrisoarea lui D.A. Sturdza către Academia Română prin care îi donează acest ,,odor preţios". Scrisoarea este citită în şedinţa din 24 august 1877 şi se publică în ,,Analele Societăţii Academice Române" din 1877 [1].

Eminescu trece nararea întîmplărilor de la persoana întîia la persoana a treia şi face cîteva modificări impuse de transferarea textului din genul epistolar în cel narativ.

[1] AAR, X (1877), Secţiunea I, Partea administrativă şi dezbateri, pe 26 — 27 (Şedinţa din 24 august 1877). Şedinţa este condusă de Ion Ghica, iar oficiul de secretar îl face Alexandru Roman, membru al Academiei Române, profesor, cum ştim, la Universitatea din Budapesta.